

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ÖZLEM GENÇ

BİRLEŞİK AVRUPA'NIN MİMARİ

ŞARLMAN

CHARLEMAGNE VE

KAROLENJ RÖNESANSI

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://rantey.org>

LOTUS YAYINEVİ – 82
BİRLEŞİK AVRUPANIN MİMARİ
CHARLAMAGNE ve KAROLENİ RÖNESANSI | ÖZLEM GENÇ
ISBN 978-975-6665-82-4
Yayıncı Sertifika No: 13267

© Dr. Özlem Genç

Bu kitabın tüm hakları Dr. Özlem Genç'e aittir.
İzinsiz kopyalanması hukuki açıdan sorumluluk doğurur.

Baskı Notları

Lotus Yayınevi, Aralık 2013, Ankara

Baskı Kenan Ofset

Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi C Blok No: 258 Topkapı-İSTANBUL
T (212) 613 31 20

LOTUS YAYIN GRUBU

www.lotuskitap.com

LOTUS YAYINEVİ, ERSAN-ER Yayın Reklam Matbaa Bilgisayar Bilişim ve
İletişim Ticaret Limited Şirketi yayın markasıdır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
CHARLEMAGNE ÖNCESİ VE SONRASI	23
KAROLENJ HANEDANI.....	23
I. 1. CHARLEMAGNE ÖNCESİ KAROLENJ HANEDANI.....	23
I. 1. 1. Merovenj Hanedanı.....	23
I. 1. 1. 1. Franklar.....	23
I. 1. 1. 2. I. Childeric.....	25
I. 1. 1. 3. I. Clovis.....	27
I. 1. 1. 4. Dagobert.....	33
I. 1. 2. KAROLENJ HANEDANI SARAY BAKANLARI.....	37
I. 1. 2. 1. Heristalli Pepin.....	37
I. 1. 2. 2. Charles Martel.....	38
I. 1. 2. 2. 1. Tours Savaşı.....	39
I. 1. 2. 3. Kısa Pepin.....	41
I. 1. 2. 3. 1. Kral İlânı.....	42
I. 1. 2. 3. 2. Pepin Bağışı.....	43
I. 2. CHARLEMAGNE SONRASI KAROLENJ HANEDANI.....	45
I. 2. 1. Dindar Louis.....	45
I. 2. 1. 1. Verdun Antlaşması.....	48
I. 2. 2. Orta Krallık.....	49
I. 2. 2. 1. I. Lothar.....	49
I. 2. 2. 2. II. Louis.....	50
I. 2. 3. Doğu Krallığı.....	51
I. 2. 3. 1. Alman Louis.....	51
I. 2. 3. 2. Genç Louis.....	53

I. 2. 3. 3. Şişman Charles	54
I. 2. 3. 4. Arnulf.....	56
I. 2. 3. 5. Çocuk Louis.....	59
I. 2. 4. Batı Krallığı	60
I. 2. 4. 1. Basit Charles	60
I. 2. 4. 2. Rudolf	61
I. 2. 4. 3. IV. Louis	62
I. 2. 4. 4. IV. Lothar	63
I. 2. 4. 5. V. Louis.....	64

İKİNCİ BÖLÜM

CHARLEMAGNE VE DEVLETİ.....65

II. 1. HAYATI VE KİŞİLİĞİ	65
II. 1. 1. Doğumu	65
II. 1. 2. Fiziki Yapısı	65
II. 1. 3. Kişilik Özellikleri.....	68
II. 1. 4. Psikobiyografik İncelemesi	88
II. 1. 5. Ailesi	91
II. 1. 6. Çocukları.....	95
II. 1. 7. Kız Kardeşi.....	99
II. 1. 8. Ölümü	99
II. 2. YÖNETİM SİSTEMİ.....	102
II. 2. 1. Vassi Dominici.....	103
II. 2. 2. Missi Dominici.....	108
II. 2. 2. 1. Breviarum Missorum Aquitanicum (789).....	110
II. 2. 2. 2. Capitulare Missorum (792 ya da 786).....	111
II. 2. 2. 3. Capitulare Missorum Generale (802)	112
II. 2. 2. 4. Capitulare Missorum Specialia (802).....	113
II. 2. 2. 5. Capitulare Missorum (803).....	113
II. 2. 2. 6. Capitulare Missorum in Theodonis Villa Datum Primum Ecclesiasticum, Secundum Generale (805/806)	114
II. 2. 2. 7. Capitulare Missorum Niumagae Datum (806).....	115
II. 2. 2. 8. Capitulare Missorum in de Exercitu Promovendo (808).....	116

II. 2. 2. 9. Capitulare Missorum Aquisgranense Primum (809).....	116
II. 2. 2. 10. Capitulare de Iustitiis Faciendis (811-813)	117
II. 2. 3. Bağlılık Yemini	118
II. 2. 4. Meclisler.....	120
II. 2. 5. Capitularies.....	123
II. 3. DİNİ HAYAT	130
II. 3. 1. Charlemagne ve Kilise İle İlişkiler	130
II. 3. 2. İmparator İlanı	134
II. 3. 3. Dini Reformlar	137
II. 3. 3. 1. Piskoposların Görevleri.....	138
II. 3. 3. 2. Rahiplerle İlgili Bazı Maddeler	139
II. 3. 3. 3. Yasaklama İçeren Maddeler.....	141
II. 3. 3. 4. Manastır Hayatına Özgü Maddeler	143
II. 3. 3. 5. Ruhban Sınıfın Eğitimi	147
II. 3. 3. 6. Genel Maddeler.....	152
II. 3. 4. Charlemagne`ın Dini Tartışmaları	154
II. 3. 4. 1. İkonoklasizm (İkonoklasım)	154
II. 3. 4. 2. Adoptionizm	158
II. 3. 4. 3. Kutsal Ruh Doktrini	160
II. 4. EKONOMİK DÜZENLEMELER.....	163
II. 4. 1. Para Reformu.....	164
II. 4. 2. Ölçü ve Ağırlıklar	168
II. 4. 3. Ticaret	170
II. 5. DİPLOMATİK İLİŞKİLER	173
II. 5. 1. Abbâsi Halifesi Harun er-Reşid.....	174
II. 5. 2. Bizans İle İlişkiler	181
II. 5. 3. Mercia Kralı Offa.....	186
II. 6. ASKERİ FAALİYETLERİ.....	190
II. 6. 1. Akitanya Savaşı	191
II. 6. 2. Saksonya Üzerine Seferler	193
II. 6. 3. Lombard Krallığı`nın Yıkılışı.....	201
II. 6. 4. İtalya`daki Diğer Seferler	206

II. 6. 5. İspanya Seferi	209
II. 6. 6. Bretanya Seferi	213
II. 6. 7. Bavyera Seferi	214
II. 6. 8. Avarlarla Mücadele	217
II. 6. 9. Slav Kökenli Halklar Üzerine Seferler	220
II. 6. 10. Danlarla Mücadele	224
II. 6. 11. Askeri Seferlerin Sonuçları	227

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAROLENJ RÖNESANSI	231
III. 1. KİTAPLAR	240
III. 2. KİTAP İSTİNSAH EDİLEN BAZI MERKEZLER	251
III. 2. 1. Tours	251
III. 2. 2. Corbie	253
III. 2. 3. Lorsch	255
III. 2. 4. St. Amand	257
III. 2. 5. St. Gall	258
III. 2. 6. Fulda	259
III. 2. 7. Reims	261
III. 2. 8. Burgonya	262
III. 2. 9. Ferrieres	263
III. 2. 10. Fleury	263
III. 2. 11. St. Denis ve St. Germain des Pres	264
III. 2. 12. Reichenau	265
III. 2. 13. St. Riquier	266
III. 3. EĞİTİM	266
III. 3. 1. Astronomi	269
III. 4. KAROLENJ MİNİSKÜLÜ (MINUSCULE)	270
III. 5. MİMARİ	273
III. 6. CHARLEMAGNE SONRASI KAROLENJ RÖNESANSI	277
III. 7. KAROLENJ RÖNESANSI MİMARLARI	283
III. 7. 1. Alcuin (yak. 735-804)	284
III. 7. 1. 1. Charlemagne ile ilişkileri	296

III. 7. 1. 2. Eserleri	299
III. 7. 2. Corbie'li Adalhard (751-826)	301
III. 7. 3. Lyon'lu Agobard (yak. 779-840)	305
III. 7. 4. Metz'li Amalarius (yak. 775-850)	311
III. 7. 5. Angilbert (745-814)	314
III. 7. 6. Angilram (VIII. yy.)	316
III. 7. 7. Aniane'li Benedict (750-821)	317
III. 7. 8. Metz'li Chrodegang (715-766)	320
III. 7. 9. Turin'li Cladius (ö. 839)	323
III. 7. 10. Dhuoda (IX. yy.)	325
III. 7. 11. Dungal	327
III. 7. 12. Ebbo (775-851)	328
III. 7. 13. Einhard (770-840)	328
III. 7. 14. Lyon'lu Florus (ö. 860)	331
III. 7. 15. Tours'lu Fredegis (ö. 834)	333
III. 7. 16. Orbais'li Gottschalk (yak. 803-868/9)	333
III. 7. 17. Auxerre'li Haymo (ö. 865/6)	336
III. 7. 18. Auxerre'li Heiric (Eric) (841-876)	337
III. 7. 19. St. Denis'li Hilduin (775-840/4)	339
III. 7. 20. Reims'li Hincmar (806-882)	341
III. 7. 21. St. Amand'lı Hucbald (840-930)	345
III. 7. 22. John Scotus Erigena (810-877)	348
III. 7. 23. Orleans'lı Jonas (780-843)	351
III. 7. 24. (Servatus) Lupus Ferrieres (805-862)	353
III. 7. 25. Nithard (IX. yüzyıl)	356
III. 7. 26. Notker Balbulus (yak. 840-912)	356
III. 7. 27. Paschasius Radbertus (790-860)	358
III. 7. 28. Paul The Deacon (Diacre, Warnefrid) (720/730-799)	360
III. 7. 29. Paulinus Aquileiensis (726-804)	362
III. 7. 30. Pisa'lı Peter (744-799)	364
III. 7. 31. Rabanus (Hrabanus, Rhabanus) Maurus (780-856)	365
III. 7. 32. Corbie'li Ratramn (800-870)	371

x | Özlem Genç

III. 7. 33. Auxerre`li Remigius (814-908).....	372
III. 7. 34. Sedulius Scotus (IX. yüzyıl).....	374
III. 7. 35. St. Mihiel`li Smaragdus (780-830).....	376
III. 7. 36. Orleans`lı Theodulf (760-821).....	377
III. 7. 37. Walafriid Strabo (808/9-849).....	380
SONUÇ	384
BİBLİYOGRAFYA	400
EKLER.....	433

KİŞİALTMALAR

- AA: Annales Alemannici
AAM: Annales Altahenses Maiores
AB: Annales Bertiniani
AB2: Annales Besuenses
AF: Annales Fuldenses
AF2: Annales Floriacenses
AG: Annales Guelferbytani
AH: Annales Hildesheimenses
AIM-1: Annales Iuvanenses Maiores
AIM-2: Annales Iuvanenses Maximi
AL: Annales Laurehamenses
ALM: Annales Laurissenses Minores
AM: Annales Mosellani
AM-2: Annales Maximiniani
AMP: Annales Mettenses Priores
AN: Annales Nazariani
AP: Annales Petaviani
ARF: Annales Regni Francorum
AS: Annales Sangallenses
ASA: Annales Sancti Amandi
ASERM: Annales Sancti Emmerammi Ratisponensis Maiores
AV: Annales Vedastini
CC: Codex Carolinus
CM: Chronicon Moissiacense
d.: Doğumu
EFA: Einhardi Fuldensis Annales
FAC: Fragmentum Annalium Chesnii
Hz.: Hazreti
MGH: Monumenta Germaniae Historica
Cap. I: Capitularia Regum Francorum I
Epis./ Ep.: Epistolae

xii | Özlem Genç

SS rer. Ger. (SSRG): Scriptores Rerum Germanicarum

ö.: Ölümü

PL: Patrologia Latina

St: Saint (Aziz)

VKM: Vita Karoli Magni

yak.: yaklaşık

ÖNSÖZ

Charlemagne gerek seferleri gerekse krallık statüsündeki bir devleti imparatorluk haline getirmesi açısından oldukça önemli bir şahsiyettir. Onun döneminde krallığın sınırları dikkate değer ölçüde genişletilmiş, pek çok halk egemenlik altına alınmış ve birçok prensliğe, dükliğe son verilmiştir. Elde ettiği başarılarından - ve elbette Bizans'a karşı müttefik kazanma isteğinden - dolayı, Papa tarafından 800 yılında Kutsal Roma İmparatoru unvanıyla taçlandırılmıştır. Böylece tarihe gömülmüş Roma İmparatorluğu'nu tekrar canlandırma görevi kendisine verilmiştir. Ayrıca büyük bir devlet adamı olduğunu kanıtlarcasına, aralarında Abbâsi halifesinin de olduğu, pek çok devlet adamıyla yakın ilişkiler kurmuştur.

İmparatorun faaliyetleri sadece siyasi alanla sınırlı kalmamıştır. Devleti içerisinde ekonomik alanda gerçekleştirdiği yeni bir para sistemi oluşturmak ya da paranın değeri üzerinde yenileme yapmak gibi reformları, hem diğer devletlere örnek olmuş hem de uzun yıllar Avrupa kıtasında geçerliliğini korumuştur. Teşvik ettiği reform dalgası çığ gibi büyümüş, dini hayattan edebi hayata kadar yayılmıştır.

Reformlarından en önemlisi, Avrupa'nın ilk yeniden doğuşu olarak kabul edilen Karolenj Rönesansı'dır. Frank topraklarına dâhil olan ya da olmayan halkların en donanımlı bilginlerini sarayına davet ederek bu uyanışa destek veren Charlemagne sayesinde, birçok Klasik dönem eseri istinsah edilmiş, yenileri yazılmış ve yeni bir yazı stili vücuda getirilmiştir. Bu o denli önemlidir ki; günümüz bilim insanlarından çoğu, Karolenj Rönesansı olmasaydı bugün Klasik yazarların eserlerinden mahrum olunacağı konusunda görüş birliği içerisinde. Hattâ

bazıları bu dönem boyunca açılan okulların, üniversitelerin temelini oluşturduğunu da düşünmektedirler.

Bu eseri hazırlamaktaki amacımız, Charlemagne`ın çeşitli kurum ve kişilere gönderdiği talimatları ışığında, Ortaçağ Avrupa`sının hem sosyal ve ekonomik hem de kültürel hayatının daha iyi anlaşılabilmesine yardımcı olmaktadır.

Bilimsel bir çerçeve çizmek gerekirse, asıl olarak Charlemagne ve Karolenj Rönesansı`nı inceleyecek olan eserimiz, konunun öneminin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla Karolenj Hanedanı öncesinden yani Merovenj Hanedanından başlatılmıştır. Birinci bölümde, Karolenj Hanedanına kadar gelen dönemde çok sayıda yönetici olmasından dolayı, bu liderlerin belli başlı olanlarına yer verilmiş, ancak hükümdar geçişlerinde kopukluk olmaması adına arada kalmış olanlarına da değinilmiştir. Daha sonra I. Childeric ve I. Clovis gibi Karolenj yönetimi öncesindeki Merovenj kralları, Karolenj Hanedanının nasıl iş başına geldiği, diğer bir deyişle saray bakanları incelenmiştir. Bu noktada tüm saray bakanlarına değil Charles Martel ve Pepin gibi önemli izleri olan bakanlara ve onların tarihe etki eden faaliyetlerine yer verilmiştir. Ardından eserimizin ana konuları saklı tutularak, *Charlemagne Sonrası Karolenj Hanedanı* başlığı altında, Charlemagne`ın ölümünden sonraki olaylar, dağılmalar ve son olarak da Orta Krallık`ın Doğu ve Batı Krallık tarafından paylaşılması, Doğu Krallığı`nın Otto Hanedanına, Batı Krallığı`nın ise Capet Hanedanına geçişi ile Karolenj Hanedanının tarih sahnesinden tamamen çıkışı konu edilmiştir.

Eserimizin adını oluşturan ana konulardan ilkinde Charlemagne`ın eşlerini, metreslerini ve çocuklarını da içeren özel hayatından siyasi alandaki mücadelelerine, sosyal ve ekonomik hayata olan etkilerinden kararnamelerine kadar olan geniş bir yelpaze ele alınmıştır. Son olarak, Rönesans'ta etkili olan

bilginler, Rönesans'ın geliştiği merkezler ve yazılan eserler gibi detaylara yer verilerek, imparatorun kültürel hayata olan ilgisinin bir sonucu olan aydınlanma hareketi incelenmiştir.

Ülkemizde bu alandaki çalışmaların yetersiz olduğu gözlemlenerek eserimizin başlıca amacı, heykeli dahi dikilen bu önemli Ortaçağ imparatorunun gerek özel hayatının gerekse seferlerinin ve devlet idaresinin incelenmesi ve ön ayak olduğu aydınlanma hareketinin aktörlerinin ve özelliklerinin detaylarıyla irdelenmesi olarak belirlenmiştir.

Temel alınan süreç ilk bölüm için 375 Kavimler Göçü'nden X. yüzyılda Karolenjlerin yönetimden tamamen çekilmesine kadar geçen altı yüzyıllık zaman dilimidir. İkinci bölüm ise Charlemagne'in 768 yılında tahta çıkışından 814 yılındaki ölümüne kadar geçen süre baz alınarak yazıya geçirilmiştir. Üçüncü ve son bölümün zaman olarak net bir sınırlaması olmamakla birlikte, Rönesans hareketinde etkili olan bilginlerin yaşadıkları dönemler dikkate alınarak, VIII. ve IX. yüzyılın incelendiği rahatlıkla söylenebilir.

Eserimizin mekân olarak dayandığı nokta Avrupa kıtasının batı ve orta bölümüdür. Çünkü Karolenj İmparatorluğu'nun kurulduğu ve hâkim olduğu coğrafya başta Fransa olmak üzere bugünkü Batı ve Orta Avrupa topraklarıdır. Daha sonra hâkimiyet alanı İtalya'yı da kapsamakla birlikte Charlemagne'in ölümünden sonra güç merkezi yeniden batıya kaymıştır.

Kavramsal olarak karşılaşılan ilk güçlük Ortaçağ'da kullanılan ve Latince yazılan bazı kavramların günümüzde tam olarak karşılık bulamaması ya da pek çok anlama sahip olmasıdır. Bu nedenle anlatılmaya çalışılan kavrama en yakın anlamda olanlar tercih edilmiştir. Örneğin ana metinlerde Latince "*capitulum*" olarak geçen kelime *bildiri*, *yasa*, *kararname*, *hükümet politikasını açıklamak amacıyla yayımlanan belge*, *buyruk*, *tebliğ*, *kararname* gibi çeşitli anlamlara gelebilmektedir. Bu ne-

denle çeviri yapılırken en uygun anlam olarak *kararname* tercih edilmiştir.

Terminolojik güçlükler örnek olarak ise Karolenj Rönesansı'nın önde gelen bilginlerinin yazdığı ve ana metinlerde çoğul şekliyle "*carmina*" olarak belirtilen kelime verilebilir. Aslına bakıldığında bu kelime, Latince "*carmen, carminis*" isminden gelmekte ve "*şarkılar, şiirler*" anlamını taşımaktadır. Ancak kullanıldığı yer itibariyle dini bir özellik taşımasından dolayı Türkçe'ye "*ilahiler*" olarak çevrilmiştir.

Bu sebeplerden dolayı, ilk elden kaynağa bağlı kalınması amacıyla, bilimsel yaklaşım olarak kavramların tercümelerinin yanında ya da dipnot olarak Latince asıllarının da verilmesi uygun görülmüştür. Dipnotlarda, yurtdışındaki bilimsel yayınlarda ana kaynak metinlerinin verilmesinde tercih edilen yöntem kullanılmıştır. Latince birincil kaynaklardan yapılan alıntılar, Latince metin ya da cümleler dipnotlarda aynen verilmiştir. Bu yöntemle okuyucuların sadece Türkçe çeviriyi değil Latince metni de görmeleri sağlanmıştır.

Charlemagne ve Karolenj Rönesansı'nın Ortaçağ Avrupa'sına ne tür katkılar yaptığını ve hem kendi dönemi hem de gelecek kuşaklar için ne denli önemli olduğunu ortaya koymayı amaçlayan çalışmamızın hazırlanmasında her aşamada büyük emeği geçen, değerli hocam Prof. Dr. Altan Çetin'e rehberliği, tavsiyeleri, ulaşılabilirliği ve daha birçok sebepten dolayı şükranlarımı sunuyor, çalışmamın başından sonuna maddi ve manevi desteğini hiç eksik etmeyen, hakkını asla ödeyemeyeceğim eşim Ahmet Genç'e sonsuz teşekkür ediyorum. Son olarak aileme ve sevgili Neriman-Ömer Gül çiftine yardımları için minnettar olduğumu söylemek isterim. Desteğinizin anlamına paha biçilemez.

Dr. Özlem GENÇ

GİRİŞ

İmparator Diocletianus (245-312) tarafından, 285 yılında, genel kabule göre toprakların genişliği nedeniyle yönetmek zor olduğu için, doğu ve batı olmak üzere ikiye bölünen¹ Roma İmparatorluğu'nun Batı bölümünün 476'da² yıkılmasından 1453 yılındaki İstanbul fethine³ kadar devam eden Ortaçağın, tarihsel sınırları üzerinde tartışmalar söz konusu olmakla birlikte, Ortaçağı karakterize eden şey bu tarihsel sınırlardan daha çok, sözü edilen zaman diliminde doğuda ve batıda gösterdiği müşterek kültürel ve medeni unsurlardır. Bu unsurlar toprak ve dindir. Bunların yanı sıra Ortaçağlar Avrupa halklarının ve devletlerinin temellerinin atıldığı devirlerdir.

Yeryüzündeki her bölge Ortaçağı yaşamış olmakla birlikte hepsinde aynı şartlar altında yaşanmadığı gibi hepsinde ortaya çıkan gelişmeler de bir değildir. Ancak bir olay ya da süreç vardır ki, hem demografik hem de siyasi açıdan tüm Avrupa'yı etkilemiştir. 375'te Hunların akınlarıyla başlayan ve 568'de Lombardların İtalya fetihleriyle son bulan⁴ bu sürece Kavimler Göçü denilmektedir. İklim değişikliği, nüfus artışı ve toprak sıkıntısı gibi nedenlerden dolayı hareket eden halklar, birbirlerini yerlerinden etmişler ve yerlerinden edilen topluluklar yeni topraklara yerleşmek zorunda kalmışlardır. Örneğin Bur-

¹ Martyn J. Whittock, **The Roman Empire**, Oxford, Heinemann, 1991, s. 54.

² Carl Waldman, Catherine Mason, **Encyclopedia of European Peoples**, vol. I, USA, Infobase Publishing, 2006, s. 113.

³ David Nicolle, Christa Hook, **Constantinople 1453: The End of Byzantium**, UK, Osprey Publishing, 2000, s. 7.

⁴ Hermann Kinder, Werner Hilgemann, **Dünya Tarihi Atlası 1. Cilt**, Odtü Yayıncılık, Ankara, 2006, Çev.: Leyla Uslu, s. 115.

gondlar⁵ Ron kıyılarına, Alemanlar⁶ Yukarı Ren bölgesine ve eserimizin konusunu oluşturan İmparator Charlemagne'in (742-814) atalarının geldiği soy olan Franklar da bugünkü Fransa'nın batı bölümüne yerleşmişlerdir.⁷

Franklar

Franklar V. yüzyılın sonlarında Fransa'nın kaos ortamı içerisinde yaşayan pek çok güç sahibi topluluktan biridir. Savaş konusunda ustalıklarından ve Frank kabilelerini birleştirerek Galya'nın önemli bir bölümünü ele geçiren kralları Clovis (482-511)'in mükemmel yönetiminden dolayı Galya topraklarının çoğunluğu üzerinde hâkimiyet kurmuşlardır. Bu dönemde halen imparatorluğa tabi durumdadırlar. Daha sonra Clovis, Kuzey Galya'yı yöneten Romalı komutan Syagrius'ı, Ren'in doğusundaki Alemanları ve Visigotları yenmiş, oğulları ise Frank egemenliğini Provence⁸ içlerine, Bavyera⁹ ve Thuringia-lıların¹⁰ topraklarına kadar genişletmişlerdir.¹¹ 476 yılında Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Avrupa'da onun varisi sayılabilecek tek güç Clovis yönetimidir. Hristiyanlığı kabul etmesiyle kilisenin desteğini de kazanan Clovis, Doğu imparatoru tarafından da konsül¹² ilan edilmiştir. Clovis'in

⁵ İskandinavya'dan göç ederek Burgonya denilen bölgeye yerleşen Cermen kabilelerinden biridir. Onlar nedeniyle bölgeye Burgonya adı verilmiştir.

⁶ Yukarı Ren civarında yerleşmiş olan Cermen kabilelerinin oluşturduğu birliktir.

⁷ Matjaž Klemenčič, "Migrations in History", **Immigration and Emigration in Historical Perspective**, ed. Ann K. Isaacs, Pisa, Pisa University Press, 2007, s. 31.

⁸ Güneydoğu Fransa'da deniz kenarındaki bir bölgedir.

⁹ Güneydoğu Almanya'da bir bölgedir.

¹⁰ Thuringia Almanya'nın orta bölümünde yer almaktadır.

¹¹ H. G. Koenigsberger, **Medieval Europe**, New York, Longman, 1987, s. 46-47.

¹² Konsül unvanı, imparatorların bazı kişilere onursal bir fark olarak verdikleri bir unvandır. Yani Doğu Roma İmparatoru Clovis'i onurlandırmıştır. M.

geldiği sülaleye dedelerinin isminden dolayı sonraları Merovenjler denilmiştir. Clovis bu ailenin üçüncü kralıdır.¹³

Sonuç olarak, Vandal Krallığı ve Ostrogot Krallığı'nın Bizans tarafından VI. yüzyılda, Vizigot Krallığı'nın da Müslümanlar tarafından VIII. yüzyılda ortadan kaldırılması sebebiyle, kavimler göçünden sonra kıtaya yayılan halklar arasında varlığını sürdürebilen tek güç Frankların kurduğu Frank Krallığı'dır.¹⁴

Yukarıda bahsedildiği üzere Merovenj ailesi tarafından yönetilen Frank devleti, yetenekli yöneticilerden yoksun olduğu için, toprakların ailenin erkek bireyleri arasında paylaştırılarak yönetilmesi esasını benimsemiştir. Ancak bu durum bölge yöneticilerinin çıkar çatışmalarına girmeleri nedeniyle giderek büyüyen bir sorun halini almıştır.

Charlemagne Öncesi

Merovenj iktidarının sonlarına doğru tahta çıkan krallar hem siyasi hem de askeri açıdan varlık gösteremeyen krallar olduklarından devlet yönetimi saray bakanlarının eline kalmıştır. Bu bakanların ilki Heristalli¹⁵ Pepin'dir (635/645-714). 687 yılında Clovis'in ikiye bölünmüş olan krallığının her iki bölümünde de etkili bir denetim kuran Pepin'in soy bakımından Merovenj ailesiyle hiçbir ilişkisi bulunmamaktadır.¹⁶ Annesinin ve babasının evliliği ile Pepin ve Arnulf aileleri birleş-

Gosselin, *The Power of Pope During The Middle Ages*, vol. I, London, C. Dolman, 1853, s. 213. Erken Ortaçağ'da sadece onursal olarak verilen Konsül unvanını taşıyan kişiler, XI./XII. yüzyıla kadar yerel aristokrasiye öncülük etmişlerdir. David Nicole, *Italian Medieval Armies*, USA, Osprey Publishing, 2002, s. 13.

¹³ J. M. Roberts, *Avrupa Tarihi*, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2010, s. 115-116.

¹⁴ M. A. Ağaoğulları, L. Köker, *İmparatorluktan Tanrı Devletine*, Ankara, İmge Kitabevi, 2004, s. 173.

¹⁵ Heristal ya da Herstal bugün Belçika'da bulunmaktadır.

¹⁶ William McNeil, *Dünya Tarihi*, çev. Alâeddin Şenel, Ankara, İmge Kitabevi, 1. Baskı, 2005, s. 362.

miş ve Karolenj soyu başlamıştır. Pepin bu soyun ilk üyelerindendir.

Pepin`den sonra saray bakanlığı görevine gayri meşru oğlu Çekiç Charles olarak da bilinen Charles Martel (686-741) geçmiştir. Onun döneminin en önemli olayı Müslümanlarla yaptığı Tours (Poitiers- Puvatya)¹⁷ savaşıdır. 732 tarihinde yapılan bu savaş sonrasında Müslümanların Avrupa içlerine ilerleyişi durdurulmuştur.¹⁸

Daha önce değinildiği gibi Merovenjlerin son yüzyılı boyunca krallar pasif kalmışlar ve bu nedenle tarihçiler tarafından “hiçbir şey yapmayan krallar” olarak adlandırılmışlardır.¹⁹ Ayrıca herhangi bir mal varlığına da sahip değillerdir. Charlemagne`ın biyografi yazarı Einhard (775-840), bu dönemdeki Merovenj krallarının boş bir unvan, belirsiz bir aylık, az geliri olan bir arazi, üzerinde bir ev ve ihtiyaçlarını yerine getiren, itaat eden az sayıda hizmetkâr hariç şahsi hiçbir şeye sahip olmadıklarını belirtmektedir.²⁰

Charles Martel döneminde de kralların pasifliği söz konusudur. Hattâ bunun bir kanıtı olarak onun döneminde kral olan IV. Theoderic`in 737 yılında ölümünden sonra, kendi ölümüne yani 741`e kadar herhangi bir kral atanmadan devlet idaresinin Charles Martel`in kendisi tarafından üstlenildiği görülmek-

¹⁷ Tours merkezi Fransa`da bulunmaktadır.

¹⁸ George P. Fisher, **Outlines of Universal History**, Ivison, Blakeman, New York, Taylor and Company, 1885, s. 272.

¹⁹ S. Painter, **A History of The Middle Ages**, London, The Macmillan Press, 1979, s. 69.

²⁰ cum praeter inutile regis nomen et precarium vitae stipendium, quod ei praefectus aulae prout videbatur exhibebat, nihil aliud proprii possideret quam unam et eam praeparvi redditus villam, in qua domum et ex qua famulos sibi necessaria ministrantes atque obsequium exhibentes paucae numerositatis habebat. Einhard, **Vita Karoli Magni, (VKM), MGH, SRG, in us. XXV**, ed. G. H. Pertz, G. Waitz, Hanover and Leipzig, 1911, s. 3.

tedir.²¹ Ölümünden sonra oğlu Kısa Pepin (741-768)²² bakanlık görevini devralmıştır. Artık saray bakanları kralların tahta çıkması konusunda da söz sahibidirler. Çünkü Pepin, Clovis soyundan olan III. Childeric'i (717-754) bulunduğu manastırdan çıkartarak kral ilan etmiştir.²³ Bu kralın önemi Merovenjlerin son kralı olmasıdır.²⁴

Kısa Pepin artık kral olarak devlet idaresini tek başına yürütmesi gerektiğine inandığından Papaya iki elçi göndererek bu konudaki görüşünü sormuştur. Papadan gelen olumlu cevap²⁵ sonrasında Childeric bir manastıra gönderilmiş,²⁶ Kısa Pepin ise Karolenj Hanedanının ilk kralı ilan edilmiştir. Böylece Merovenj dönemi bitmiş, Karolenj dönemi başlamıştır.

Pepin döneminin en önemli olaylarından biri hiç kuşkusuz kral ilan edildikten sonra kendilerini İtalya'nın gerçek kralları olarak gören Lombardlara karşı Papayı savunmak için iki kez (754 ve 756'da)²⁷ İtalya'ya gitmiş olmasıdır. Bu ziyaretlerinde Pepin hem Lombardların Papalıktan zorla aldığı toprakları Papalığa iade etmiş hem de merkezi İtalya'da bulunan başka toprakları Papalığa bağışlamıştır. Bu bağışa *Pepin Bağışı* adı

²¹ Kinder, Hilgemann, **a.g.e.**, s. 121.

²² Fredegar eserinde Kısa Pepin'in 25 yıl yönetimde kaldığını söylemektedir. "regnativque ann. 25", *Chronicarum Quae Dicuntur Fredegarii Scholastici Continuationes* (Fredegar'ın Chronicle adlı eseridir), **MGH, SS. rer. Merov. II**, ed. Bruno Krusch, Hanover, 1888, s. 193.

²³ G. R. Gleig, **The History of France**, vol. I, London, The Religious Tract Society, 1845, s. 59.

²⁴ P. Fouracre, (1), "Frankish Gaul to 814", **The New Cambridge Medieval History**, vol.II, Ed.: R. McKitterick, UK, Cambridge University Press, 2008, s. 94.

²⁵ Friedrich Kohlrausch, **A History of Germany**, London, Chapman and Hall, 1844, s. 110.

²⁶ Hildericus vero, qui false rex vocabatur, tonsoratus est et in monasterium missus. **Annales Regni Francorum, (ARF)**, **MGH, SSRG VI**, ed. F. Kurze, Hanover, 1895, s. 10.

²⁷ Emil Hersak, "Avarlar: Etnik Yaratılış ve Tarihlerine Bir Bakış", **Türkler**, c.2, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 653.

verilmiştir²⁸ ve bağış, Pepin'in Papanın otoritesini kabul ettiğini göstermesi²⁹ açısından da önemlidir. Ayrıca sonraki yüzyıllarda hem Papalığın gücünün artacağıının ilk işaretidir hem de daha sonra "Papalık devletleri" olarak bilinecek siyasi gücün başlangıcıdır.³⁰

Kısa Pepin'in 768'deki ölümünden sonra toprakların iki oğlu Carloman (751-771) ve Charlemagne tarafından yönetilmesi çok uzun sürmemiştir. Çünkü Carloman 771'de ölmüş ve devletin idaresi Charlemagne'a kalmıştır.

Charlemagne

Babasından devraldığı devletin başına geçen Charlemagne ilk olarak siyasi faaliyetleriyle karşımıza çıkmaktadır. Örneğin 772'de Saksonya'ya³¹ sefer düzenlemiştir ve 777 Paderborn³² meclisinde Hristiyanlığın sadece kendi sınırlarında değil Saksonya'da da yayılması için tedbirler almıştır. İtalya'da babasının politikasını devam ettirmiş, Papa I. Hadrian'ın (700-795) ricası üzerine, 773'te Papalığa sorun çıkaran Kuzey İtalya merkezli Lombardlara karşı sefer düzenlemeye karar vermiş ve 774 yılında Lombard devletine son vermiştir.³³ Seferleri bu kadarla sınırlı değildir. 775'te tekrar Saksonya'ya, 778'de İspanya'ya³⁴ ve 791'de Avarlar³⁵ üzerine seferler düzenleyen

²⁸ Jackson Spielvogel, **Western Civilization**, vol. A, USA, West Publishing Company, 1994, s. 238.

²⁹ John Levy, **Gizli Tarih**, çev. Perran F. Özülkü, İstanbul, İthaki Yayınları, 2007, s. 31.

³⁰ Roberts, **a.g.e.**, s. 161.

³¹ Saksonya Almanya'da bulunmaktadır.

³² Almanya'da bulunan bir şehirdir.

³³ F. L. Ganshof, **The Carolingians and The Frankish Monarchy**, trans. J. Sondheimer, New York, Cornell University Press, 1971, s. 18.

³⁴ *Annales Alemannici*, (AA) **MGH, SS, i**, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826, s. 40: "Karolus rex in Spania".

Charlemagne bu ve daha pek çok askeri seferler sonucu babasının bıraktığı sınırları genişletmek konusunda çok başarılı olmuştur.

Yabancı devletlerle iyi ilişkiler kurma politikası izleyen kral, bu amaçla aile bağına ayrı bir önem vermiş gözükmektedir. Şöyle ki, Bizans ile yakın ilişkiler kurmak için kızı Rotrud ile Bizans imparatoru VI. Constantine (771-802) arasında bir nişana razı olmuş, ancak evlilik gerçekleşmemiştir. 789'dan 796 yılına kadar Mercia³⁶ Kralı Offa (ö. 796) ile de yakın ilişkiler kurmuştur. Ancak belki de en önemli dostluğu Abbâsi halifesi Harun er-Reşid (763/766-809) ile olan dostluğudur. Bağdat ve Frank toprakları arasında çeşitli tarihlerde elçiler gelip gitmiş ve iki hükümdar birbirlerine nadir bulunan değerli hediyeler göndermişlerdir.

774, 781, 787 ve 800 yıllarında dört kez Roma'ya giden kralın bu ziyaretlerinin en önemlisi 800 yılında olanıdır. Çünkü bu ziyaret sonucunda ülkesine *imparator* unvanıyla geri dönmüştür. Papa III. Leo (ö. 816), Noel günü Charlemagne'ı imparator olarak taçlandırmıştır. İşte bu tarihten sonra imparatorun daha çok sosyal, idari ve kültürel alanlara eğildiği görülmektedir. Her yıl, var olan yasalara yeni maddeler eklemiştir. Reform amaçlı yapılan bu eklentilerin çoğu adli yönetimle ilgilidir ama aynı zamanda askeri sistem de radikal bir şekilde değiştirilmiştir.³⁷ Örneğin Charlemagne savaşa gitmek istediğinde, krallıktaki tüm kontlara, piskoposlara ve başrahiplere belirlenen yere silahlanmış adamlarıyla birlikte ona katılmak için gelmelerini bildirmiştir. Bunun dayanağı eski bir kabile geleneğidir. Şöyle ki; bu geleneğe göre kral, kabilenin özgür adamlarını Mart ya

³⁵ Matthias Becker, **Charlemagne**, trans. D. D. Bachrach, London, Yale University Press, 2003, s. 152-153.

³⁶ Anglo Sakson Krallıklarından biridir. Trent Nehri vadisinde bulunmaktadır.

³⁷ Lewis Thorpe, **Two Lives of Charlemagne**, Great Britain, The Chaucer Press, 1984, s. 8. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

da Mayıs'ta genel bir mecliste toplanır ve onlarla müzakere ettikten sonra askeri bir sefer için oradan ayrılırdı. Charlemagne zamanında bu gelenek terk edilmemiş ve kralın savaşçılarının bir araya gelmeleri için genel meclis toplanmıştır.³⁸

Merovenjlerin dünyeviliğine karşı, teokratik bir güç ya da daha doğru ifadeyle dini bir birliğin politik bir ifadesi olan Karolenj devletinin³⁹ kralları ve imparatorlarının tümünün kilise reformuna, kilisenin korunmasına ve yüceltilmesine gösterdikleri ilginin⁴⁰ bir kanıtı olarak imparatorun kilise ile de yakın ilişkiler içerisinde olduğu görülmektedir. İnancı bir Hristiyan olarak tanımlanan kralın kararnamelerinin büyük bir kısmı dini hayatı daha iyi hale getirmekle ilgilidir. Yıllara göre yayımlanan dini kararname sayısı şu şekildedir:⁴¹

769 : 3	803 : 3
779 : 2	806 : 7
789 : 17	810 : 2
794 : 6	811 : 9
802 : 1	813 : 17
	b. y. ⁴² : 41

İmparator dini alanda her şeyin yolunda gitmesi için bazı teolojik tartışmalara da müdahil olmuştur. Bunlardan biri ba-

³⁸ Peter Munz, **Life in The Age of Charlemagne**, New York, Capricorn Books, 1971, s. 69.

³⁹ Christopher Dawson, **The Making of Europe**, USA, CUA Press, 2003, s. 192.

⁴⁰ Thomas Noble, "Kings, Clergy and Dogma: The Settlement of Doctrinal Disputes in The Carolingian World", **Early Medieval Studies**, ed. S. Baxter, C. Karkov, J. Nelson, D. Pelteret, USA, MPG Books, 2009, s. 237.

⁴¹ William Hazlitt, François Guizot, **The History of Civilization, From The Fall of The Roman Empire to The French Revolution**, BiblioBazaar, LLC, USA, 2009, s. 21-23.

⁴² Belirsiz yıl. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

tının teologlarını ve piskoposlarını meşgul eden ilk anlaşmazlık olan⁴³ Adoptianizm'dir. Bu akımın erken tarihi belirsiz olmakla birlikte,⁴⁴ VIII. yüzyılda İspanya'da bir takım filozofların, özellikle Urgel'li Felix (ö. 818) ve Toledo'lu Eliphandus'un (717-808) ortaya attığı bir akımdır. Hristiyanlık'taki üçleme inancının ikinci kişisi yani İsa genel kabule göre ezeli iken, onların fikri, insan İsa'nın lütuf yoluyla Tanrı'nın oğlu olarak kabul edilmesine dayanmaktadır.⁴⁵ Onlar İsa'nın Tanrılığını inkâr etmektedirler. Bu akıma *Dinamik Monarşizm* de denilmektedir. *Monarşizm* denmesinin nedeni tek Tanrı olması, *dinamik* denmesinin nedeni de İsa evlat olarak kabul edildiğinde onun üzerine kalan güç ya da dinamikten bahsediyor olmalarıdır.⁴⁶ Heretik⁴⁷ yani sapkın olarak reddedilen bu akım için Charlemagne 792 yılında Regensburg'da bir meclis toplamış ve konuyu ele almıştır. Onun kararı da Felix'in doktrininin suçlanması yönündedir. Sonuç olarak Felix vazgeçmeye razı olmuştur.⁴⁸

İmparatorun dâhil olduğu bir diğer tartışma İkonoklazizm'dir. Kiliselerde bulunan dini tasvirlerle ilgili bu akıma geçmeden önce bu akımın kabul edildiği yer ve zamanı tahlil etmek yerinde olacaktır. Bunun için Bizans'a dönmek gereklidir. Şöyle ki; Bizans İmparatoru IV. Leo'nun (750-780) 780'de zamansız ölümü oğlu VI. Constantin'i (771-802) on yaşında taht sahibi yapmış ama annesi İrene (752-803) onun yerine

⁴³ Johann J. I. Döllinger, **A History of The Church**, vol. I, London, C. Dolman, 1841, s. 58.

⁴⁴ James C. Robertson, **History of The Christian Church**, London, W. Clowes and Sons, 1856, s. 155.

⁴⁵ Justo L. Gonzales, **Essential Theological Terms**, USA, Westminster John Knox Press, 2005, s. 2.

⁴⁶ Richard Hogan, **Dissent From The Creed: Heresies Past and Present**, USA, Our Sunday Visitor Publishing, 2001, s. 58.

⁴⁷ John Macquarrie, **Christology Revisited**, London, Hymns Ancient & Modern Ltd., 1998, s. 63.

⁴⁸ Edward L. Cutts, **Charlemagne**, London, E. & J. B. Young and Co., 1882, s. 330.

vekâleten idareyi devralmıştır. İrene patrik Pavlus'un istifasını sağladıktan sonra bu göreve Tarasios'u (730-806) getirtmiştir. Tarasios ilk iş olarak, Frankların savaşız geçirdiği⁴⁹ 754⁵⁰ yılında toplanan tasvir kırıcı konsilin⁵¹ kararlarını protesto etmiş ve ikonlara (tasvirilere) ibadeti yeniden canlandırmak amacıyla genel bir konsil toplanması için çalışmalara başlamıştır. Bizans devleti bu durumdan memnun olmuştur, çünkü İrene de aynı şekilde düşünmektedir.

Konsil 31 Temmuz 786'da toplanmış ancak muhafız alayından bazı askerler konsili dağıtmışlardır. Bunun üzerine İrene, tasvir aleyhtarları birlikleri, Araplara karşı sözde bir sefer yapmak için Anadolu yakasına göndermiş ve 787 yılının Mayıs ayında Doğu kilisesinin tanıdığı son konsil olan II. İznik Konsili toplanmıştır. Konsilde tasvirler kültü lehine Kutsal Kitap'tan ve diğer patristik eserlerden bir dizi delil sunulduktan, bir taraftan tasvir kırıcı 754 konsilinin kararları ve diğer taraftan patrik Tarasios'un kaleminden çıkan ve bu konsilin kararlarını çürüten oldukça ayrıntılı bir reddiye okunduktan sonra, konsil tasvir düşmanlığını sapkınlık olarak mahkûm etmiş ve tasvir aleyhindeki bütün yazıların imhasına karar vermiştir. Böylece tasvirilere ibadet yeniden canlanmış olmaktadır.⁵²

⁴⁹ "Franci absque bello quieverunt", Annales Guelferbytani, (AG) MGH, SS, i, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826, s. 29.

⁵⁰ Tasvir kırıcı tutumu benimsemiş V. Constantin (741-775) tarafından bu görüşü teyit etmek için Hiereia'da toplanan konsildir. Bekir Zakir Çoban, "Bizans İkonoklazminin Nedenleri ve İslam etkisi Tartışması", **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, s. 4, VIII (2008), s. 120.

⁵¹ Konsil piskoposlar, yüksek düzeydeki din adamları veya kilise idarecilerinin, kilise ya da kilise hayatıyla ilgili problemleri müzakere etmek, tartışmak, inanç esasları ve ibadetler ile ilgili konuları görüşmek, inancı güçlendirmek ve ahlaki korumak amacıyla yaptıkları kilise toplantısıdır. Alparslan Yaldüz, "Konsillerin Hristiyan Tarihindeki Yeri ve İznik Konsili", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, s.2, c. 12, 2003, s. 258.

⁵² Georg Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, çev. Fikret İşıltan, Ankara, TTK, 2006, s. 165-166. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Charlemagne kendisinin ve kendi piskoposlarının davet edilmediği bu konsilin kararlarını reddetmiştir. Ancak bu reddiyede konsilin kararlarının krala yanlış tercüme edilmesi de çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü krala yapılan yanlış tercümede konsilin tasvirlerle tapınmayı ima ettiği bildirilmiştir.⁵³ Oysa böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü konsil ibadete layık olan tek varlığın Tanrı olduğunu da kabul etmektedir.

Charlemagne yanlış aktarılan kararları reddetmekle kalmamış, teologları *Libri Carolini* adlı eseri yazmış ve Papaya göndermişlerdir. Bu kutsal kitaplardan ve Latin Kilise babalarından yararlanılarak yazılmış bir kitaptır. Kitapta tasvirlerle ibadet sadece puta tapmak olarak değerlendirilmiştir.⁵⁴ Kralın bu konudaki tutumu IX. yüzyılda II. İznik Konsili kararlarının doğru bir tercümesinin kendisine sunulmasıyla değişikliğe uğramıştır.⁵⁵

Sosyal açıdan bakıldığında Charlemagne, toprak yönetimi, vergiler, geçiş ücretleri, dini ayinler, çan vaftizi ve Yahudilere karşı davranışlar ya da cüzamlıların nasıl davranması gerektiği gibi pek çok konu ile ilgili neler yapılması gerektiğini belirten kararnameleriyle,⁵⁷ hem halkını hem din yetkililerini hem de devlet adamlarını yönetmeyi bilmiş bir hükümdardır.

⁵³ Cutts, a.g.e., s. 331.

⁵⁴ H. W. Carless Davis, **Charlemagne**, New York, The Knickerbocker Press, 1900, s. 162.

⁵⁵ Mehmet Aydın, "Bizans Kilisesinde İkonoklast (Tasvir Kırıcı) Hareketin Kökenleri", **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, s. XIII, 2002/Bahar, s. 10.

⁵⁶ Duplex Legationis Edictum, **MGH, Leges II, Cap. I**, no.:23, Ed.: A. Boretius, Hannover, 1883, s. 62-64.

⁵⁷ Buradaki kararnameden kasıt Latince metinlerde capitulary olarak geçen kelimedir. Yasa, kararname, buyruk gibi anlamlara da gelebilen bu kararnamelerden Charlemagne'a atfedilenleri MGH külliyyatı içerisinde Karoli Magni Capitularia başlığı altında verilmekte ve 68 kararnameden oluşmaktadır. **MGH, Leges, Cap. Reg. Fran. I**, ed. A. Boretius, Hannover, 1883, s. 44 – 187.

Gerçekleştirdiği ekonomik düzenlemeler - yeni bir para sistemi getirmesi gibi⁵⁸- hem diğer devletlerce örnek alınarak⁵⁹ uygulamaya konmuş hem de uzun yıllar Avrupa için geçerliliğini korumuştur. Örneğin onun para sistemi İngiltere’de 1971 yılına kadar kullanılmıştır.⁶⁰

Karolenj Rönesansı

Ancak Charlemagne’in belki de en önemli icraatı, birkaç yüzyıl sonra İtalya’da gün yüzüne çıkan Rönesans hareketinin temellerini atan, klasik dönem elyazmalarının bugün halen Avrupa’nın elinde olmasını sağlayan ve daha pek çok özelliği bünyesinde barındıran Karolenj Rönesansı’nı başlatması ve ömrünün sonuna kadar desteklemesidir. Özellikle antik Roma eserlerinin yüzde doksanı Karolenj rahipler tarafından istinsah edildikleri için bugün kullanılabilirler. Bu Ortaçağ rahiplerinin çabaları olmasa, XII. ve özellikle XIV. ve XV. yüzyılda yaşanan hiçbir Rönesans hareketinin yaşanamayacağı şeklindeki görüş çok sayıda taraftara sahiptir.⁶¹ Bu aydınlanma hareketi her ne kadar onun ölümünden sonra oğlu ve torunları

⁵⁸ Charlemagne tahta çıktığında var olan para standardı 325 gramlık Roma poundu idi ve 1.35 gramlık 240 denariusla bölünmekteydi. Galyalıların, Frankların ve diğer halkların 40 denariusluk altın solidusu yaklaşık olarak 3.50 dolara tekabül etmekteydi. Kral daha ağır bir standart getirmiştir, bu standart yaklaşık 367 gramlık bir pounda denk gelmektedir ve bu ağırlık yüzyıllar boyunca Charles’in ağırlığı olarak bilinmiştir. J. I. Mombert, **A History of Charles The Great**, New York, D. Appleton & Co., 1888, s. 406. Kral denariusun ağırlığını 1.3 gramdan 1.7 grama çıkarmıştır. Adriaan Verhulst, **The Carolingian Economy**, UK, Cambridge University Press, 2002, s. 117.

⁵⁹ Charlemagne’in yaptığı para reformu Mercia hükümdarı Offa döneminde İngiltere’de, özellikle Canterbury ve Londra darphanelerindeki para basımını etkilemiştir. Joanna Story, **Carolingian Connections**, UK, Ashgate, 2003, s. 191.

⁶⁰ Edward James, “The Northern World in The Dark Ages, 400-900”, **The Oxford Illustrated History of Medieval Europe**, ed. G. Holmes, UK, Oxford University Press, 1988, s. 100.

⁶¹ Spielvogel, **a.g.e.**, s. 245.

tarafından bir süre daha devam ettirilse de eski hızını ve şevkini geri kazanamamıştır. Örneğin imparatorun torunu Kel Charles (823-877) döneminde doruk noktasına ulaşan bu aydınlanma hareketi, kitap üretim merkezlerinin artmasına yol açmış ancak hem bu üretim hem de eğitim, zenginlik ve çalkantısız bir politik yapı gerektirdiği ve IX. yüzyılın sonuna doğru bu iki unsurda da eksilme⁶² yaşandığı için Karolenj Rönesansı eski canlılığını yakalayamamıştır.

Karolenj Rönesansı, dönemin kaynaklarına göre, Avrupa için çok yararlı bir reform hareketidir ve kararnameler yoluyla yürürlüğe konmuştur. Bu kararnameler başlangıçta kraliyet sarayına yani Aachen'a⁶³ gönderilen sorulara verilen sözlü cevaplardır ve *missi dominici* (efendinin elçileri) olarak bilinen imparatorluk elçileri tarafından iletilmektedir.⁶⁴

Bahsi geçen Rönesans sırasında, Frank topraklarında kolaylıkla bulunamadığı için dışarıdan en donanımlı bilginler davet edilmiş,⁶⁵ dur durak bilmeyen bir yeniden yazma faaliyeti başlatılarak, Karolenj müstensihler tarafından, aşağıda değinilen unsurlar çerçevesinde, klasik metinler yeniden yazılmıştır. Kullanılan dil Latince'dir ve Latince'nin seçilmesinin önemli sebepleri vardır. İlk olarak bu dil, İncil'in, kilise babalarının, litürjinin,⁶⁶ kilisenin dilidir ve ruhban sınıfın eğitimi için kullanılmaktadır. İkinci olarak Latince imparatorluk geleneğinin dilidir. Charlemagne da 800 yılında imparator ilan edildiğinden, Roma imparatorları model alınarak politik otoritenin güç-

⁶² James, **a.g.m.**, s. 104.

⁶³ Almanya'da bulunmaktadır.

⁶⁴ Christopher Bellitto, **Renewing Christianity**, USA, Paulist Press, 2001, s. 37.

⁶⁵ Frederick Copleston, **A History of Philosophy**, vol. II, Great Britain, Continuum International Publishing, 1999, s. 106.

⁶⁶ Litürji, Yunanca "liturgia" kelimesinden gelmekte ve "ayın, ibadet" anlamı taşımaktadır. Meryem Acara, "Bizans Kilisesinde Litürji ve Litürjik Eserler (1)", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, c. 15, s. 1, s. 184.

lendirilmesi konusunda Latince büyük önem taşımaktadır. Başka bir neden imparatorun çok dilli bir toplumu yönetiyor olmasıdır. Latince uluslararası iletişimin dili olarak hizmet etmektedir. Son olarak ise okuma yazma dili olarak bilindiği ve kullanıldığı için, zaman ve mekân konusunda birliği sağlayarak, geniş bir imparatorluğun yönetimine yardımcı olmuştur.⁶⁷

Ortaçağda okuma yazma dolayısıyla Latince bilen sınıf ruhban sınıfıdır ve bilindiği üzere din adamları ya kiliselerde ya da manastırlarda görev yapmaktadırlar. Buna paralel olarak da Karolenj Rönesansı'nın geliştiği yerler olarak karşımıza çıkan en önemli yerler manastırlardır. Ancak bu Rönesans hareketinden önce de kitap istinsahı, yeni kitaplar yazma ya da çeviri yapma faaliyetlerinin manastırların en temel görevleri arasında olduğu söylenmelidir. Tüm bu faaliyetlerin yürütüldüğü manastır bölümü Latince "*scribere*" (yazmak)⁶⁸ fiilinden gelen *Scriptorium*'dur. Kelime anlamı olarak *manastır yazı odası* anlamına gelmektedir.⁶⁹ Işığı rahat geçirmesi için büyük pencereleri olan bu yerde kâtipler kitap istinsahı, yeni kitap yazma, süsleme ve düzeltmeler yapmaktadırlar. Burası büyük bir odadır ve bu oda *kilise korosu şefinin* ya da "*armarius*"⁷⁰ denilen onun yardımcılarının birinin gözetimindedir. Onun görevi yazıcıların masa, mürekkep, parşömen, kalemler, kalem bıçakları, parşömenin yüzeyini düzeltmek için süngertaşı, satırları cetvelle çizmek için tığlar ve yeniden yazılacak kitaplar için okuma çerçeveleri gibi ihtiyaçlarını karşılamaktır.

⁶⁷ Dennis H. Green, **Medieval Listening and Reading**, USA, Cambridge University Press, 1994, s. 43-44.

⁶⁸ Sina Kabağaç, Erdal Alova, **Latince- Türkçe Sözlük**, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 1995, s. 542.

⁶⁹ J. F. Niermeyer, **Mediae Latinitatis Lexicon Minus**, Leiden, Brill, 1976, s. 948.

⁷⁰ Ortaçağ Latincesinde "manastır kütüphanecisi ya da arşivcisi" anlamına gelmektedir. Niermeyer, a.g.e., s. 60.

Scriptorium kuralları manastırlara göre bazı farklılıklar göstermekle birlikte, genellikle, yapay ışığın elyazmalarına zarar verdiği düşünüldüğü için kullanılması yasaklanmıştır ve sessizlik temel kurallardan biridir.

Ortaçağda kitapları yeniden kaleme alan memurlar için farklı isimler kullanılmıştır. Bazen “*antiquarii*”⁷¹ denilmiştir. Cemaatin sıradan işlerini gören ortak yazarlar “*librarii*”⁷² ya da basitçe “*scriptores*”⁷³ olarak anılırken, eğer bir yazıcı, minyatür resimlerde ya da süslü ilk harfleri yazmada başarılıysa ona “*illuminator*”⁷⁴ denilmiştir. Yasal belgeler üzerinde çalışan yazıcı ise “*notarius*”⁷⁵ olarak adlandırılmıştır.⁷⁶ Buradan anlaşılmaktadır ki farklı belgeler üzerinde yeniden yazım işlemleri gerçekleştirilmiştir ve yazıcılar buna göre eğitilmişlerdir.

Bazı manastırlarda yeniden yazma işlemi büyük odalarda yazıcıların birlikte -ayrı masalarda- çalışmalarıyla yapılırken, bazılarında ise her keşiş-yazıcıya ayrı bir oda sağlanmıştır.⁷⁷ Ancak yazıcılar genellikle tek bir elyazması dekore etme ve aynını yeniden yazma işini paylaşmaktadırlar ve bu nedenle tüm yazıcılar aynı yazı stilini kullanmak üzere eğitilmişlerdir.⁷⁸

⁷¹ Antiquarius'un çoğuludur ve Antiquarius Ortaçağ Latincesinde “eski kitapları kopyalayan ya da yazan kişi” anlamına gelmektedir. Niermeyer, **a.g.e.**, s. 47.

⁷² Librarius'un çoğuludur. Librarius sıfatı Ortaçağ Latincesinde “âlim”, “yazar”, “kütüphaneci” gibi anlamlara da gelebilmektedir. Niermeyer, **a.g.e.**, s. 609.

⁷³ Scriptor kelimesinin çoğuludur. Yazarlar anlamına gelmektedir. **Oxford Latin Dictionary**, London, The Clarendon Press, 1968, s. 1711.

⁷⁴ “Kitap tezhipçisi” anlamına gelmektedir. Niermeyer, **a.g.e.**, s. 509.

⁷⁵ Bu kelime Ortaçağda, “stenografide uzman kâtip”, “imparatorluk yönetiminin hizmetinde bulunan kâtip”, “Papalık mahkemesindeki kâtip”, “kraliyet mahkemesinde kâtip”, “özellikle bir manastırın özel kâtipi” ve “noter” gibi anlamlara gelebilmektedir. Niermeyer, **a.g.e.**, s. 721-722.

⁷⁶ Gilbert Huddleston, “*Scriptorium*”, **The Catholic Encyclopedia**, vol. XIII, New York, y.y., 1912, s. 635.

⁷⁷ Graves, **a.g.e.**, s. 11.

⁷⁸ Cels, **a.g.e.**, s. 10.

Çünkü bir yazıcının yazdığını diğerinin sormadan anlaması için bu gereklidir.

Karolenj Rönesansı sırasında elyazmalarının tekrar yazımını kolaylaştırmak için yeni bir yazı stili geliştirilmiş ve bu sayede hem istinsah faaliyetine hız kazandırılmış hem de bir bölgede yazılan nüshanın diğer bölgelerdekiler tarafından daha rahat okunmasına olanak sağlanmıştır. *Karolenj Miniskülü* (küçük harf) denilen bu yazı geliştiği ülkenin dışında da görülmüş ve günümüze kadar gelebilmiştir. Ayrıca bu yazı formu bugünkü modern harf ya da yazı biçiminin temelini oluşturmuştur.⁷⁹

Charlemagne, Rönesans'ını daha etkili hale getirebilmek için geniş topraklarının altını üstüne getirerek araştırmalar yapmış ve bu çabaları sonucunda İtalya, İspanya, Septimania,⁸⁰ İngiltere ve İrlanda'nın en değerli bilginlerini tespit ederek Aachen'daki sarayına davet etmiştir.⁸¹ Alcuin (ö. 804) başta olmak üzere Rabanus Maurus (780-856), Servatus Lupus (805-862), Paul Deacon (720-799) gibi önemli isimlerin de aralarında yer aldığı otuzu aşkın bilgin, Karolenj Rönesansı'nın aktörleri olarak kabul edilmektedir. Her biri kendi alanında uzmandır ve son bölümde haklarında bilgi verilecek olan eserleri, hem çağdaşları hem de bugünün bilim insanları tarafından çok değerli eserler olarak görülmektedir. Charlemagne'ın ölümünden sonra Karolenj Rönesansı'nın eski canlılığını yavaş yavaş kaybetmeye başladığı görülmekle birlikte aynı dönemde siyasi alanda da bir dizi gelişme yaşanmıştır.

⁷⁹ John Contreni, "The Carolingian Renaissance", **Renaissances Before The Renaissance**, ed. Warren Treadgold, USA, Stanford University Press, 1984, s. 73.

⁸⁰ Güneydoğu Fransa'da yer alan bir bölgedir.

⁸¹ Richard Dales, **The Scientific Achievement of The Middle Ages**, USA, University of Pennsylvania Press, 1973, s. 4.

Charlemagne Sonrası

Ortaçağın esas unsuru olan toprak üzerinde doğru müdahaleler Karolenj dünyasını Charlemagne döneminde nasıl yükselttiyse, sonrasındaki yanlışlıklar aynı yükselişi duraklama ve çöküşe götürmüştür. İmparatorun ölümüyle yerine oğlu Dindar Louis (778-840) geçmiş ve kısa süre sonra toprakları oğulları arasında paylaştırmıştır. Bu paylaşım Merovenjlerden beri süregelen toprak yönetim sisteminin bir devamı olmakla birlikte belki de en olmaması gereken paylaşımıdır. Çünkü Louis'in oğulları arasında, bölünen topraklar yüzünden anlaşmazlıklar yaşanmaya başlamış, kardeşler birbirleriyle mücadeleye girmişlerdir. İşte bu çekişmelerin sonucu kardeşler arasında 843 yılında Verdun Antlaşması imzalanmış ve imparatorluk üç krallık halinde bölünmüştür. Britanya Okyanusu'ndan Meuse'ye kadar olan batı bölümünü Kel Charles, Ren'e kadar Almanya topraklarını yani doğu bölümünü Alman Louis (804-876) almış ve son olarak en büyük olduğu için imparatorluk unvanı ile İtalya ve Provence arasında kalan, adına Lotharingia denilen toprakları da Lothar (795-855) almıştır.⁸² Genel olarak bakıldığında Kel Charles batı Frank, Alman Louis doğu Frank ve Lothar da orta Frank topraklarını kontrol altına almıştır.

Verdun Antlaşması politik güç dengesini altüst etmiştir. Dindar Louis'in oğullarının ölümüyle imparatorluk daha küçük parçalar halinde bölünmeye devam etmiş, ortaya çıkan politik boşluk içinde, toprak sahibi aristokratlar daha fazla toprak elde etmiş ve Papalar kralların otoritesinden bağımsız hareket eder hale gelmişlerdir. Antlaşmanın en önemli sonucu ise Kut-sal Roma İmparatorluğu'nun ortaya çıkışıdır. Resmi olarak ise

⁸² William Clark, **Medieval Cathedrals**, USA, Greenwood Publishing Group, 2006, s. 174. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

962 yılında I. Otto (912-973) bu imparatorluğu yeniden kurmuştur.⁸³

Lothar'a verilen Orta Krallık diğerlerine göre en kısa ömürlü olanıdır. Başlangıçta Viking⁸⁴ ve Müslüman saldırılarıyla mücadele etmek zorunda kalan imparator, bu mücadelelerden yenilgi ile ayrılarak ölmüştür. Toprakları oğulları arasında bölüşülmüş, bu bölünmeyi bir diğeri izlemiş ve sonuç olarak Orta Krallığın toprakları Lothar'ın kardeşleri arasında paylaşılmış ve Orta Krallık diye bir şey kalmamıştır.⁸⁵

Verdun Antlaşması ile doğu bölümünü alan Alman Louis ölmeden önce 865 yılında topraklarını oğulları arasında paylaştırmıştır.⁸⁶ Ancak üç oğlundan biri, Carloman (829-880) kendine düşen payı 879 yılında diğer iki kardeşine bölüştürmüş ve Şişman Charles (839-888) İtalya'yı alırken Genç Louis de Bavyera'ya sahip olmuştur.⁸⁷ Genç Louis'in (835-882) 882 yılında ölümü⁸⁸ ve batı topraklarının da lidersiz kalışı sebebi-

⁸³ Madeleine P. Cosman, Linda G. Jones, **Handbook to Life in The Medieval World**, USA, Infobase Publishing, 2008, s. 9.

⁸⁴ Viking kelimesi, yaklaşık 800-1100 arasını kapsayan dönemde, bugün İzlanda, Danimarka, Norveç, İsveç gibi kuzey ülkelerini de içeren bölgeden olan ve genellikle çağdaşlarına saldıran haklar için kullanılmaktadır. Katherine Holman, **The A to Z of The Vikings**, USA, Scarecrow Press, 2003, s. 2. Vikingler Frank kaynaklarında *Kuzey adamları (Nordmanni)*, Alman kroniklerinde *Ascomanni*, Slav kaynaklarında *Rus* ve Bizans kaynaklarında *Rhos* ya da *Varangoi* olarak geçmektedirler. Ian Heath, Angus McBride, **The Vikings**, UK, Osprey Publishing, 2004, s. 3. En kolay anlaşılabilir Viking sembolü gemidir. James Graham-Campbell, **The Viking World**, Hong Kong, Frances Lincoln Publishers, 2001, s. 6. X. yüzyılda İskandinavya'dan yola çıkarak İngiliz Adalarına ve Normandiya'ya hakim olan Vikingler, Avrupa'da büyük bir yağmalama faaliyetinde bulunmuşlardır. Burhan Erdem, **İktisat Tarihi**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2004, s. 36.

⁸⁵ Holman, **a.g.e.**, s. 180.

⁸⁶ Genevieve Bührer-Thierry, "Louis II The German", **Encyclopedia of The Middle Ages**, vol. II, Ed.: A. Vauchez, UK, Routledge, 2000, s. 870.

⁸⁷ Chris Wickham, (1), **Early Medieval Italy**, USA, Macmillan, 1981, s. 169.

⁸⁸ 882: Hludovicus Karlomanni frater obiit. **Annales Floriacenses**, (AF2), **MGH, SS II**, Ed.: G. H. Pertz, Hanover, 1829, s. 254.

le Şişman Charles 885 yılında tüm Frank topraklarının hükümdarı haline gelmiştir.⁸⁹

Sonraki dönemde ise kardeşi Carloman'ın gayrimeşru⁹⁰ oğlu Arnulf'un (850-899) soyluların desteğini alarak amcasını bertaraf ettiği görülmektedir.⁹¹ O zamanki adıyla Doğu Francia (Fransa)⁹² dan oluşan Doğu Krallığı Arnulf'un yönetimindedir.

Doğu Krallığı'nın son hükümdarı Çocuk Louis'tir (893-911). Babasının ölümüyle altı yaşında tahta geçen Louis'in yönetimi sırasında istilaların arttığı görülmektedir. 902'de Slavların Saksonya'yı istilasının⁹³ yanı sıra, bu dönemde Macar akınları hızlanmış, 906'da Saksonya'yı istila etmişlerdir.⁹⁴ Louis'in ordusu Macarlar karşısında yenildikten dört yıl sonra 911'de,⁹⁵ kendisi de varis bırakmadan⁹⁶ ölmüştür. Bunun üzerine Doğu Krallığı'nın dükleri, 911'de bir meclis düzenleyerek, kendi aralarından birini,⁹⁷ Franconia⁹⁸ dükü Conrad'ı (890-

⁸⁹ Simon MacLean, **Kingship and Politics in The Late Ninth Century: Charles The Fat and The End of The Carolingian Empire**, UK, Cambridge University Press, 2003, s. 127.

⁹⁰ Robert Comyn, **History of The Western Empire**, vol. I, W. H. Allen, London, 1851, s. 78.

⁹¹ Horace K. Mann, **The Lives of Popes in The Early Middle Ages**, vol. III, K. Paul, Trench, 1906, s. 376.

⁹² Marc Bloch, **Feodal Toplum**, Ankara, Doğu- Batı Yayınları, 2005, s. 497.

⁹³ 902: Sclavi vastaverunt Saxoniam. *Annales Hildesheimenses*, (AH), MGH, SSRG VIII, Ed.: G. Waitz, Hanover, 1878, s. 19.

⁹⁴ 806: Ungarii vastaverunt Saxoniam. *Annales Altahenses Maiores*, (AAM), MGH, SSRG IV, Ed.: E. L. B. Ab Oefele, Hanover, 1891, s. 7.

⁹⁵ 911: Ludowicus filius Arnulfi obiit. *Annales Besuenses*, (AB2), MGH, SS II, Ed.: G. H. Pertz, Hanover, 1829, s. 249.

⁹⁶ Jim Bradbury, **The Capetians: King of France, 987-1328**, Great Britain, MPG Books Ltd, 2007, s. 31.

⁹⁷ R. Samson, "The Ottonian Empire 962", **Atlas of Medieval Europe**, London, Routledge, 1997, s. 35.

⁹⁸ Frankların anavatanı olduğu için bu ismi almış olan ve Almanya'da bulunan bir bölgedir.

918) kral olarak seçmişlerdir.⁹⁹ Böylece Doğu Krallığı'nda Karolenj Hanedanının hâkimiyeti son bulmuştur.

Batı Krallığı'nda Kekeme Louis'in (846-879) ölümünden sonra doğan oğlu Basit Charles (879-929), Doğu Krallığı'nı yöneten Odo'ya (860-898) karşı 893'te¹⁰⁰ tahta çıkmıştır. Viking saldırılarından korunmak için onlara toprak teklif eden¹⁰¹ Charles, Odo'nun kardeşi Robert'in (876-923) desteğini bir süreliğine elde etmiş olsa da desteğin geri çekilmesinden sonra çıkan isyanlarla baş edemeyip kaçmış ve hapsedilmiştir.¹⁰² Daha sonra Robert'e karşı başarı elde etmiş ancak bu başarısı da kısa sürmüş ve tekrar görevden alınıp hapsedilmiştir. Oğlu ve eşi ise İngiltere'ye kaçmışlardır.¹⁰³

Charles'tan sonra lordların seçimiyle kral olan Rudolf'un (890-936) dönemi Hugh ailesinin etkin olmaya başlaması açısından oldukça önemlidir. Çünkü bu dönemde Rudolf'u kral olarak seçen lordlardan biri Robert'in oğlu Büyük Hugh'dur (898-956) ve kendisi kral olmayı hiç düşünmemiştir.¹⁰⁴ Bu ailenin etkinliği Rudolf'tan sonra, kaçtığı İngiltere'den geri çağrılıp tahta çıkarılan Basit Charles'ın oğlu IV. Louis (920-954) döneminde de devam etmiştir. Bu dönemde Büyük Hugh Batı Francia'daki en güçlü kişidir, hattâ kraldan bile güçlü ve zengindir. Paris kontudur, Loire'den Sen'e kadar olan topraklara sahiptir ama yine de kral olmayı düşünmemiştir. Hattâ Louis iki kez Vikingler tarafından kaçırıldığında onu koruyan

⁹⁹ Patrick Geary, **Phantoms of Remembrance**, USA, Princeton University Press, 1994, s. 44.

¹⁰⁰ Clara Laughlin, **The Martyred Towns of France**, USA, Kessinger Publishing, 2005, s. 122.

¹⁰¹ Roberts, **a.g.e.**, s. 168.

¹⁰² Bradbury, **a.g.e.**, s. 33-34.

¹⁰³ F. M. Nikal, **History of France From The Year 420 to The Surrender of Metz**, London, Whittaker and Co., 1870, s. 27.

¹⁰⁴ Edward A. Fremann, **The History of The Norman Conquest of England**, vol. I, Oxford, The Clarendon Press, 1867, s. 198.

kişi yine Büyük Hugh olmuştur. Ancak daha sonra anlaşmazlığa düşmüşler ve 954 yılında Louis ölmüş,¹⁰⁵ yerine oğlu IV. Lothar (941-986) geçmiştir.

IV. Lothar zamanında Hugh ailesinin kralları destekleme politikası bir süre daha devam ettirilmiştir. Ancak bu dönemde kralı destekleyen kişi, Büyük Hugh 956 yılında öldüğünden dolayı¹⁰⁶ oğlu Hugh Capet'tir (939-996). Burgonya¹⁰⁷ ve Lotharingia üzerinde hak sahibi olabilmek için Hugh Capet'ten habersiz yanlış adımlar atması kral ile lordun arasının açılmasına neden olmuş ve sorun tam çözülemeden 986 yılında kral ölmüştür.¹⁰⁸

Lothar'ın ölümünden sonra yerine geçen oğlu V. Louis (967-987) son derece etkisiz bir kral olduğu için ruhban sınıf mensupları kral olarak Hugh Capet'i seçmişlerdir ve o, Noyon'da¹⁰⁹ 5 Temmuz 987'de¹¹⁰ kral ilan edilmiştir.¹¹¹ Böylece Karolenj Hanedanının hâkimiyeti batıda da son bulmuş ve Karolenjler tarih sahnesinden çekilmişlerdir.

Görüldüğü üzere Karolenj ailesinin devlet kademesinde saray bakanlığı ile başlayan görevleri, Pepin ile krallığa, Charlemagne ile imparatorluğa kadar yükselmiş ve Charlemagne'nin ölümünden sonra da kademeli olarak azalarak sonunda tamamen yok olmuştur.

¹⁰⁵ Gleig, **a.g.e.**, s. 118.

¹⁰⁶ Georges Duby, **France in The Middle Ages 987-1460**, USA, Blackwell Publishers, 2002, s. 20.

¹⁰⁷ Orta Fransa'da bulunmaktadır.

¹⁰⁸ Thomas Head, **Hagiography and The Cult of Saints**, UK, Cambridge University Press, 1990, s. 239.

¹⁰⁹ Kuzey Fransa'da bir komündür.

¹¹⁰ Robert Fawtier, **The Capetian Kings of France**, çev. Lionel Butler, R. J. Adam, New York, St. Martin Press, 1960, s. 48.

¹¹¹ Bloch, **a.g.e.**, s. 386.

BİRİNCİ BÖLÜM

CHARLEMAGNE ÖNCESİ VE SONRASI

KAROLENJ HANEDANI

I. 1. CHARLEMAGNE ÖNCESİ KAROLENJ HANEDANI

I. 1. 1. Merovenj Hanedanı

I. 1. 1. 1. Franklar

Frankların ortaya çıkışları ve menşelerini aydınlatmak için Kavimler Göçü ile başlayan olaylar dizisine değinmek yerinde olacaktır. IV. yüzyılda iklim değışikliği, nüfus artışı, toprak sıkıntısı, savaş ve macera isteğı gibi nedenlerden dolayı boyların yer değıştirmesi ile ortaya çıkan kavimler göçü sonucunda Avrupa'nın etnik yapısı büyük ölçüde değışmiştir. Ancak bu büyük göç dalgasının en önemli sonucu oldukça büyük bir alanı kaplayan¹¹² Roma İmparatorluğu'nun batı topraklarını kaybetmesidir. Yalnız bu kaybediş bir anda ya da göçün hemen sonrasında gerçekleşmiş değildir. İlk etapta Roma İmparatorluğu'na bağlı bir hayat yaşayan göçmen halklar zamanla güçlenerek ve imparatorluğa üstünlük sağlayarak kendi devletlerini kurmayı başarmışlardır.

Kaybedilen imparatorluk topraklarına Cermen adı verilen yeni halklar yerleşmiş ya da yerleştirilmiştir. Liderleri yönetiminde küçük boylar halinde yaşayan bu halklar Vizigotlar (Batı Gotları), Ostrogotlar (Doğı Gotları), Vandallar, Burgondlar, Alemanlar, Saksonlar, Franklar, Thuringialılar ve Bavyeralılar gibi isimlerle anılmaktadırlar.

¹¹² Colin M. Wells, **The Roman Empire**, USA, Harvard University Press, 2004, s. 2.

Başlangıçta federe olarak Roma İmparatorluğu bünyesine dâhil edilen bu Cermen halkları zamanla kıtanın her yerine yayılım göstererek çeşitli devletler kurmuşlar ve kurdukları bu devletler imparatorluk tarafından da tanınmıştır. Örneğin 430 yılı civarında bugünkü Tunus'a yerleşen Vandallar, Roma İmparatorluğu tarafından 435'te federe olarak ve 439'da Kartaca'yı fethetmelerinin ardından da 442 yılında bağımsız olarak tanınmışlardır. Bu krallık Cermenlerin Roma İmparatorluğu topraklarında kurduğu ilk krallıktır ancak uzun ömürlü olmamış ve 534-35 yıllarında yıkılmıştır.

Başka bir örnek ise Vizigotlardır. Üçte ikisi vergiden muaf olmak üzere Fransa'nın güneybatısında bulunan Akitanya bölgesine yerleştirilen bu halk, kısa zamanda İspanya'daki hâkimiyeti ele geçirmiş ve 711'de Müslümanlara yenilinceye kadar burada egemen olmuştur.

Avrupa topraklarına yerleşen bu Cermen uluslarının birbirlerine üstünlük sağlamaları da söz konusudur. Örneğin Franklar, Roma imparatoru tarafından Cenevre gölü civarına yerleştirilen Burgondları yenilgiye uğratmışlardır.¹¹³

Cermen halkları arasında Avrupa'nın geleceğini şekillendirme konusunda en etkili olanı Franklar'dır. Çünkü Franklar bugünkü Fransa'nın isim babası olan ve bu topraklara uzun yıllar egemen olan halktır.

Bugün Fransa, Lüksemburg, Belçika, Kuzey İtalya'nın batı bölümü, Hollanda ve Almanya'nın bir kısmını da içine alan imparatorluğa ait Galya bölgesi, kavimler göçünden sonra Franklar, Burgondlar ve Vizigotlar tarafından parsellenmiştir. 507'de Vizigotları, 530 civarı da Burgondları bertaraf eden Franklar, Ren Nehri ve onun şimdiki Hollanda'nın güney kısmında yer alan kolları arasında yaşayan halkların konfederas-

¹¹³ Kinder, Hilgemann a.g.e., s. 115-117.

yon halinde örgütlenmesinden oluşmuştur. V. yüzyılın son on yılında Roma ile müttefik olarak yaşayan Franklar, giderek artan bir şekilde Kuzey Galya'da baskın hale gelmişlerdir. İşte bu Franklar arasından Merovenjler denilen bir aile tüm halklar üzerinde liderliği yavaş yavaş ele geçirmiş ve sonuçta kralları Childeric (456-481/2) ve Clovis (482-511) yönetiminde büyük başarılarla imza atmıştır.¹¹⁴

Kökenleri tam olarak bilinmese de Salian ve Ripurian Frankları¹¹⁵ olarak ikiye ayrılan bu halk, Salian Frankları kolunda yaşanan yönetici değişiklikleri ile geleceğin Avrupa'sını şekillendirmeye muvaffak olmuştur. Şöyle ki; Salian Franklarında iki liderin anlaşmazlığı sonucunda, onlardan daha büyük olanı Merovæus (Merovech) idareyi ele geçirmiştir. Aslında bu isimde birinin varlığı tam olarak kanıtlanmış değildir. Bir önceki lider Clodion'un (ö. 448) bu isimde bir oğlu olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur. Ancak 451 yılında Hunlarla Roma İmparatorluğu ve müttefikleri arasında yapılan Katalon Savaşı'nda Frank askerlerine Merovech'in önderlik ettiği bilinmektedir. Bu nedenle de Clodion'dan sonra liderliğe Merovech'in getirildiği kabul edilmektedir. Ondan sonra yönetime gelen kişi ise oğlu Childeric'tir¹¹⁶ (440-481/2), kendisi bir çok başarıya imza attığından ve uzun yıllar kıtayı yönetecek bir soyun başlangıcı olduğundan dolayı Hanedana babasının isminden yola çıkılarak Merovenj Hanedanı denilmiştir.

I. 1. 1. 2. I. Childeric

Lider Childeric Alemanlar, Saksonlar ve Vizigotlarla yapılan savaşlara Roma tarafında katılmış bir komutandır. 463'te Vizi-

¹¹⁴ Thomas Noble, **From Roman Provinces to Medieval Kingdoms**, UK, Routledge, 2006, s. 325.

¹¹⁵ Deniz ve Kara Frankları da denilmektedir.

¹¹⁶ Walter C. Perry, **The Franks**, London, Longman, 1857, s. 65-66.

gotlara karşı girilen savaşta Romalı komutan Aegidius'u (ö. 464/5) desteklemiş, Romalı kont Paulus'a doğu Cermen kabilelerinden biri olan Scirianların lideri Odoacar'ı (433-493) ve 469'da da Angers'te¹¹⁷ bir Sakson ordusunu yenmesi için yardım etmiştir.¹¹⁸ Bununla birlikte yetkileri bu kadarla sınırlı değildir. Pagan olan bu lider aynı zamanda Roma'nın rızasıyla Kuzey Galya'da toprak idaresinin resmi temsilciliğini de üstlenmiştir. Ayrıca Roma adına Reims¹¹⁹ bölgesinin sivil yönetimini de kontrol altında tutmuştur.¹²⁰

Siyasi faaliyetleri yanı sıra bu liderin özel hayatı hakkında Tours'lu Gregory'nin (538-594) yazdıkları oldukça dikkat çekicidir. Frankların tarihini konu ettiği eserinde Gregory, Childeric'in küçük kız çocuklarına sarkıntılık ettiğinden bahsetmekte¹²¹ ve bundan dolayı da Franklar tarafından Thuringia'ya sürgüne gönderildiğini belirtmektedir. Yine yazara göre buradan ayrılırken kral Bisinus'un eşi Basina'yı da beraberinde götürmüştür.¹²² Basina da kocasını bırakıp Childeric ile gitmiştir. Gregory I. Clovis'in (481-511) annesinin adının büyük olasılıkla Basina olduğunu düşünmektedir.¹²³

Childeric 481 yılında öldüğünde Franklar henüz birleşik bir kabile ya da ulus oluşturmamışlardır. Halen bölünmüş halde yaşamaktadırlar. Bu bölünmüşlüğü ortadan kaldırarak Frank-

¹¹⁷ Batı Fransa'da bir şehirdir.

¹¹⁸ Stephen Mitchell, **A History of The Later Roman Empire**, UK, Blackwell, 2007, s. 211.

¹¹⁹ Kuzey Fransa'da bir şehirdir.

¹²⁰ Stephane Lebecqz, "The Two Faces of King Childeric", **From Roman Provinces to Medieval Kingdoms**, UK, Routledge, 2006, s. 330.

¹²¹ "Childericus vero, ..., coepit filias eorum stuprose detrahare", Gregorii Turonensis Opera, **Libri Historiarum X**, (LH), ed. B. Krusch, W. Levison, Hannover, y.y., 1951, s. 61.

¹²² Abiens ergo in Thoringiam, apud regem Bysinum uxoremque eius Basinam latuit. **LH**, s. 61.

¹²³ Guy Halsall, **Cemeteries and Society in Merovingian Galya**, Netherlands, Brill, 2010, s. 179-180.

ları bir çatı altında toplayan kişi Childeric'in oğlu Clovis'tir (466-511). Clovis sonrası kabileler devletleşme yolunda birleşmeye başlamışlardır.

I. 1. 1. 3. I. Clovis

Babasının ölümünün ardından 481/482'de on beş yaşında iken¹²⁴ Frankların başına geçen Clovis, Vizigot Kralı Euric'in (440-484) iki yıl sonraki ölümüne kadar Galya'da Roma otoritesinden kalanları destekleyerek babasının politikasını devam ettirmiştir. Ancak kral öldükten sonra 486'da Clovis Vizigotlara karşı ilk saldırısını yapmıştır. Bu tarihte o, Cambrai¹²⁵ yöneticisi Ragnachar (ö. 509) ile ittifak yaparak,¹²⁶ Soissons¹²⁷ kalesi yakınında Romalı General Aegidius'un yerine geçen ve Clovis ile çocuk diye dalga geçen,¹²⁸ oğlu Syagrius'u (430-486/7) yenilgiye uğratmış, esir alarak öldürmüştü ve Soissons Krallığı'nın yönetimini ele geçirmiştir.

Detayları kesin olarak bilinmeyen savaşlar yoluyla Kelt¹²⁹ ve Cermen liderler tarafından sahip olunan bölgeleri kontrolü

¹²⁴ Katherine Fischer Drew, **The Laws of The Salian Franks**, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1991, s. 5.

¹²⁵ Kuzey Fransa'da bir komündür.

¹²⁶ Bernard S. Bachrach, **Merovingian Military Organization**, USA, University of Minnesota Press, 1972, s. 4.

¹²⁷ Kuzey Fransa'da bir komündür.

¹²⁸ J. H. Hearen, **Famous Men of The Middle Ages**, New York, American Book Company, 1904, s. 38.

¹²⁹ Keltler Roma İmparatorluğu'nun yeni yeni şekillendiği yıllarda Avrupa'nın en önemli gücü konumundadırlar. Bugünkü Slovakya ile Bavyera arasında yaşamaktadırlar ve iki taraflı bir yayılım göstermişlerdir. Bir kısmı Balkanları istila etmiş, Anadolu'ya gelip Eskişehir etrafında Galat Krallığı'nı kurmuşlardır. Güçlenen Cermen ve Slav yayılımı karşısında çekilerek batıya gidenler ise bugünkü Fransa ile Britanya ve İrlanda adalarına gitmişlerdir. Fransa'ya giden Keltler bu ülkeye Galya adını vermişlerdir. Osman Karatay, **İran ile Turan: Hayali Milletler Çağında Avrasya ve Ortadoğu**, Ankara, Karam Yayınları, 2003, s. 113.

altına alarak, Kuzey Galya'nın çoğunun kendi etkinlik alanı içerisinde yer almasını sağlamıştır. Burgonyalılarla, Thuringialılarla ve Galya'nın diğer halklarıyla mücadele etmiştir. Thuringialıları doğuya, güneybatı Almanya'dan gelen Alemanları ise bugün Alsace ve Kuzey İsveç olarak adlandırılan bölgelere gitmeye mecbur etmiştir.¹³⁰ 496 ya da 497'de Tolbiacum'da¹³¹ Alemanları yenmiş ve kendi topraklarına eklemiştir.

507 yılında Paris'te sarayını tesis eden Clovis, aynı yıl Loire'i geçerek güneye inmiş ve Vouille'de¹³² II. Alaric yönetimindeki Vizigotları yenilgiye uğratmıştır.¹³³ Zaferin hemen sonrasında Güney Galya'ya giren Clovis, kışı burada Bordeaux bölgesinde geçirdikten sonra 508'de Tours'a geri dönmüş¹³⁴ ve aynı yıl Doğu İmparatoru Anastasius (430-518) tarafından konsül unvanı ile ödüllendirilmiştir.¹³⁵ Bu hiçbir barbar kralın elde edemediği bir payedir ve yönetiminin meşru bir hal aldığına işaret etmektedir.¹³⁶

Bir yıl içinde krallığın sınırlarını Pireneler'e vardırarak, Akintanya'da Aryanizmin hızla yok olmasını sağlayan, Salian ve Ripurian Franklarını birleştirerek Merovenj Hanedanının temellerini atan Clovis sayesinde Cermen Frankları ortak bir dile, hanedana ve politik kurumlara sahip olmuşlardır. Daha sonra yönetimi üstlenecek olan Charlemagne, bu yapıyı daha emperyal bir statüye taşıyacaktır. Kuzey Galya'ya göç eden

¹³⁰ George P. R. James, **France in The Lives of Her Great Men: Charlemagne**, vol. I, London, Longman, 1832, s. 70-71.

¹³¹ Almanya'da bugün Zülrich olarak adlandırılan kasabanın Latince ismidir.

¹³² Batı Fransa'da bir komündür.

¹³³ Waldman, Mason, **a.g.e.**, s.270.

¹³⁴ Raymond van Dam, "Merovingian Gaul and The Frankish Conquest", **The New Cambridge Medieval History**, vol. I, Ed.: Paul Fouracre, UK, Cambridge University Press, 2008, s. 197.

¹³⁵ Mitchell, **a.g.e.**, s. 213.

¹³⁶ Jacques Bainville, **Fransa Tarihi**, çev. H. C. Yalçın, İstanbul, Kanaat Kitabevi, 1938, s. 18. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Franklar buraya Neustria, doğu topraklarına ise Austria adını vermişlerdir.¹³⁷

Ortaçağların en belirgin unsurlarından biri olan din kavramı, zaman ilerledikçe Frank devletinin içerisinde de etkili olmuştur. Bunun bir yansıması olarak, Clovis'in Avrupa tarihi için kuşkusuz en önemli adımı 496-506 arasında kesin olarak bilinmeyen tarihte¹³⁸ Hristiyanlığı kabul etmiş olmasıdır. Kaynaklara göre bu değişikliğin asıl sebebi Burgonya kralının yeğeni¹³⁹ öksüz¹⁴⁰ Clotilda¹⁴¹ ile 493'te yapmış olduğu evliliğidir. Bahsi geçen dönemde Burgonyalıların çoğu Hz. İsa'nın Tanrısal bir özden gelmediğini, Tanrı'nın yarattıklarından biri olduğunu savunan Aryanizme inanmasına rağmen Clovis'in eş olarak aldığı prenses Hristiyanlığa inanan bir katoliktir.¹⁴² Clovis karısının tüm ısrarlarına rağmen başlangıçta Hristiyanlığı reddetmiştir. Clotilde'den sahip olduğu ilk oğlunun vaftiz edilmesine razı olmuş ancak çocuk ölmüştür. Bunu Tanrıların kötü bir işareti olarak algılayan Clovis, ikinci oğlu Clodomir'in vaftizine de izin vermiştir. Ardından bu oğlu da hastalanınca eşine onun da ilki gibi öleceğini söylemiş ancak Clodomir'in iyileştiği görülmüştür. Bu olayın hemen ardından Alemanlara karşı savaşa girişen Clovis, savaşı kaybedeceğini düşündüğü bir sırada, zafer için dua etmiş ve eğer kazanırsa Hristiyan olacağına dair

¹³⁷ C. W. Previte-Orton, **Outlines of Medieval History**, USA, Noble Offset Printers, 1965, s. 46.

¹³⁸ A. Barbero, M. I. Loring, "The Formation of The Sueve and Visigothic Kingdoms in Spain", **The New Cambridge Medieval History**, vol. I, ed. Paul Fournier, UK, Cambridge University Press, 2008, s. 172.

¹³⁹ Bazı kaynaklara göre ise kralın kızı ile evlenmiştir.

¹⁴⁰ Hearen, **a.g.e.**, s. 39.

¹⁴¹ Edward Gibbon, **The Decline and Fall of Roman Empire**, vol. IV, The Folio Society, London, 1986, s.114.

¹⁴² Drew, **a.g.e.**, s. 6.

söz vermiştir.¹⁴³ Savaş sonunda kazandığını görünce Reims'te vaftiz olmuştur.¹⁴⁴ 497 veya 498 yılbaşında gerçekleştirilen töreni piskopos Remigius (437-533) yönetmiştir.¹⁴⁵ Bu törenle Clovis'e "*En Hristiyan Kral*" unvanı verilmiş ve bu unvan sonraki Fransa kralları tarafından da taşınmıştır.¹⁴⁶ Bu gelişme dini onamanın gücüyle, Frankların eski kültürden uzaklaşarak Ortaçağlılaşmaları olarak da görülebilir.

Merovenj Hanedanının ilk kralı ve krallığın kurucusu olarak görülen Clovis'in en göze çarpan arkeolojik yansıması, ölen kişinin silahlarla ve süs eşyalarıyla defnedilmesi geleneğinin ortaya çıkışı ve yayılmasıdır.¹⁴⁷ Ancak Clovis'in gelecek kuşaklara etkisi daha büyüktür. Örneğin Clovis isminin bir başka biçimi olan Louis ismi sonraki Fransa kralları arasında en popüler isim olmuştur.

Aslında birleşik krallık fikrini savunmasına rağmen Cermen geleneklerine göre krallığı varisleri arasında paylaştıran Clovis'in 511'deki ölümünden yaklaşık 250 yıl sonra bu birleşik krallık kavramı Charlemagne önderliğinde yeni bir anlam kazanmıştır.¹⁴⁸

Clovis'in 511 yılındaki ölümünden sonra krallığın toprakları dört oğlu arasında paylaşılmıştır. I. Theodoric'in (485-533/4) payı Ren'in her iki yakasına kadar uzanmaktadır. Diğer oğlu Clodomir (511-524), Beauce, Maine, Anjou, Touraine,¹⁴⁹ Berry ve Orleans'ı, I. Childebert (511-558) Fransa'nın kuzeyi

¹⁴³ Sudson Knight, "Clovis", **Middle Ages Biographies**, vol. I, Ed.: Sudy Galens, USA, UXL, 2001, s. 79-80.

¹⁴⁴ Gleig, **a.g.e.**, s. 23.

¹⁴⁵ Kinder, Hilgemann, **a.g.e.**, s. 121.

¹⁴⁶ Hearen, **a.g.e.**, s. 68.

¹⁴⁷ Bailey K. Young, "Merovingian Franks", **Ancient Europe**, vol. II, ed. P. Boucki, P. J. Crabtree, Thomson, 2004, s. 400.

¹⁴⁸ Knight, **a.g.m.**, s. 82-83.

¹⁴⁹ Başkenti Tours olan Fransa bölgesidir.

ve batısı boyunca Picardy'den Pireneler'e kadar olan toprakları ve son olarak I. Clothar (511-561) Picardy ve Flanders topraklarını elde etmiştir. I. Clothar'ın krallığının adı Soissons'dur.¹⁵⁰ Burgonya Krallığı'nı almak için yapılan ilk teşebbüs Clodomir'in hayatına mal olmuş, toprakları kardeşleri I. Childebert ve I. Clothar tarafından paylaşılmıştır.¹⁵¹

Kardeşler arasında en büyükleri olan I. Theodoric başkenti Metz olan ve Austrasia denilen, krallığın en büyük parçasını almıştır. Başarılı seferler yapılan ve çoğunlukla sorunsuz geçen bu dönem içerisinde¹⁵² hem I. Theodoric hem de onun 534'teki ölümünden sonra yerine geçen oğlu Theudebert (533-548) krallığı yönetmişlerdir. Theudebert 548'de bir av sırasında, oğlu Theodebald da 555'de ölünce toprakları, yasal varisleri olan amcaları Childebert ve Clothar'a geçmiştir. Ancak Childebert'in de 558'de hastalanıp ölmesi sonucu, Clovis'in tüm toprakları, oğlu I. Clothar'a kalmıştır.

I. Clothar topraklarını tüm Galya'yı içine alacak şekilde, Ren'e kadar genişletmiştir. Bavyera, Thuringia, Alammania topraklarına egemen olmuştur. Kiliseye zengin bağışlar yapan I. Clothar ardında dört oğul bırakarak 561'de ölmüştür. Oğullarından Charibert (517-567) Akitanya ve Paris'i, Guntram (532-592) Burgonya'yı, Chilperic (561-584) Neustria'yı ve Sigibert (535-575) de Austria'yı almıştır. Başkentlerden üç tanesi, Paris, Soissons ve Orleans Neustria'da, dördüncüsü Reims ise Austria'da bulunmaktadır. Charibert altı yıl sonra ölünce kardeşleri onun payını bölüşmüşlerdir. Ancak bu bölünme çok kolay olmamıştır. Çünkü hepsi Paris'e sahip olmak istemişler-

¹⁵⁰ Gleig, *a.g.e.*, s. 30.

¹⁵¹ R. Collins, **Early Medieval Europe 300-1000**, Great Britain, Macmillan, 1991, s. 155.

¹⁵² Bainville, *a.g.e.*, s. 21-22.

dir. Sonunda Paris'in sahipsiz kalması ve hiçbirinin diğerinin rızası olmadan buraya girmemesi kararlaştırılmıştır.

Geri kalan kardeşlerden Chilperic ve I. Sigibert'in arası, Sigibert Avarlarla savaş halinde olduğu bir sırada, Chilperic'in onun topraklarına saldırması ile bozulmuştur. Böylece iki kardeş düşman olmuşlar, uzun süren mücadelelerden sonra I. Sigibert'in 575'de ölümüyle kazanan taraf Chilperic olmuştur. Chilperic, I. Sigibert'in karısını ve çocuklarını hapsedmiştir ancak Sigibert'in generallerinden biri, onun bir oğlunu saklamayı başarinca henüz beş yaşında olan II. Childebert (570-595) noel günü kral olarak babasının tahtına çıkarılmıştır. Yönetimi uzun soluklu olmayan II. Childebert 595'da ölmüş ve ardında Theudebert (595-612) ve Theoderic (II.) (595-613) adında iki oğul bırakmıştır. Bu dönemde Galya'nın tümü bu iki kardeş ve Chilperic'in oğlu II. Clothar (584-629) tarafından yönetilmektedir. II. Clothar Neustria'yı, Theudebert Austria'yı ve II. Theoderic Burgonya'yı almıştır. Bu dönemde II. Clothar annesi Fredegund, iki kardeş ise büyükanneleri Brunhild idaresinde olduklarından tüm Fransa'yı iki kadın yönetiyordu denilebilir.

İki kardeşten önce Theudebert, büyükanneleri Brunhild'in Theoderic'i kardeşine saldırmaya ikna etmesi sonucu yapılan mücadelede öldürülmüş, Austria II. Theoderic'in idaresine geçmiştir ancak onun da 613 yılında dizanteriden ölmesi ve geride bıraktığı dört oğlunun gayrimeşru olması sebebiyle tüm krallık 613 yılında II. Clothar'ın idaresinde birleşmiştir. Onun döneminde krallığa barış hâkim olmuştur. Üç bölgenin her birini saray bakanlarının idaresine bırakan II. Clothar döneminde Burgonya ve Austria aristokratlarının piskopos Metz'li Arnulf ve Pepin (ö. 640) liderliğinde kendisinin tarafına geçmeleriyle bütün krallık birleştirilmiştir. II. Clothar bu desteğin bedelini 614 tarihli kararnameyle şu şekilde ödemiştir: karar-

name uyarınca kral, kraliyet memurlarını toprak sahipleri arasından seçmeyi taahhüt ederek otoriteyi toprak sahibi soylulara teslim etmiştir. Böylece bir saray nazırının idaresinde Austria, Neustria ve Burgonya belli ölçüde bağımsızlık elde etmişlerdir.¹⁵³

Yine bu dönemde Austria soylularının II. Clothar'ın oğlu I. Dagobert'i (623-638/9) kendilerine kral olarak istedikleri görülmektedir. Bu nedenle babası Neustria'da kalan Dagobert (623-634), 622 ya da 623 yılında Austria'yı yönetmesi için gönderilmiştir.

I. 1. 1. 4. Dagobert

II. Clothar'ın 629'daki ölümünün ardından Dagobert Neustria tahtına çıkmıştır. II. Clothar'ın diğer oğlu olan ve Austria'da bulunan II. Charibert (629-630/2) de 630'da ölünce Austria'daki saray ortadan kalkmıştır çünkü Dagobert, kardeşi II. Charibert'in en büyük oğlunu öldürerek tek başına kral olmuştur.¹⁵⁴ Austria'daki kraliyet sarayının kaybı buradaki soylu grupların çekişmelere başlaması ve düşmanların avantaj elde ederek saldırıya geçmeleri gibi önemli bir sorunu beraberinde getirmiştir. Bu dönemde saray bakanı olan I. Pepin (623-642) Dagobert'e olan yakınlığından dolayı, tahta çıktığında onunla Austria'dan Neustria'ya geçmiş, Austria'da herhangi bir yönetici kalmamıştır. Sorunun çözümü için yaklaşık 633 yılında Metz'de bir saray kurulmuş ve soyluların isteğiyle kralları olarak Dagobert'in Anglo- Sakson asıllı kraliçe Nantechild'den¹⁵⁵ olan oğlu III. Sigibert (634-656) seçilmiştir.

¹⁵³ Kinder, Hilgemann, **a.g.e.**, s. 121.

¹⁵⁴ Gleig, **a.g.e.**, s. 35-44.

¹⁵⁵ Alexander C. Murray, **From Roman to Merovingian Gaul**, Broadview Press, 2000, s. 492.

I. Dagobert'in 638/9'da ölümünün ardından geçen 50 yıl (ilk on yılı istisna) politik manevraların yaşandığı ve bazen de savaşların çıktığı yıllar olmuştur.¹⁵⁶ Dagobert geç dönem Merovenjler arasında kahraman olarak nitelendirilmiş ve "hiçbir şey yapmayan krallar" denilen geç dönem Merovenj krallarından önceki son etkili kral olarak kabul edilmiştir.

Son Merovenj krallarının gerçekten etkisiz krallar olduğu Ortaçağın önemli yazarlarından Einhard tarafından da belirtilmiştir. Şöyle ki, Einhard yazdığı Charlemagne biyografisinin ilk bölümünü Merovenj soyuna ayırmış ve burada Merovenj krallarını şu şekilde tanımlamıştır:

"Frankların krallarını yapmaya alışkın oldukları Merovenj soyunun, Roma Piskoposu Stephanus'un emriyle görevden alınmış ve saçları kesilerek manastıra girmeye zorlanmış olan kral Childeric'e kadar sürdüğü düşünülür.

Soy onda son bulmasına rağmen zaten çoktandır hiçbir güce sahip değildi. Kralın önemsiz bir unvanı taşıyor olması haricinde, kendini ünlü kılacak bir şeyi de yoktu. Aslında krallığın hem gücü hem malı mülkü saray başkanlarının elinde tutuluyordu. Onlara saray bakanları deniyordu ve imparatorluğun yetkisi onlara aitti. Krala, sadece kral unvanıyla mutlu olması ve uzamış sakalı ve salınan saçıyla tahtta oturması ve efendi gibi görünmesi, her yerden gelen elçileri dinlemesi ve sanki kendi iradesiyle yanıtlamış gibi, onlara, ona öğretilmiş ya da emredilmiş cevaplar vererek uğurlaması hariç, hiçbir şey bırakılmıyordu. Kralın boş unvanı ve [tapkı o istemiş gibi] görünsün diye ona yaşaması için saray bakanı tarafından verilen belirsiz bir aylık, küçük bir gelir sağlayan arazi ve orada bir ev, onun ihtiyaçlarını yerine getiren ve itaat eden az sayıda hizmetkârı hariç şahsi hiçbir şeyi yoktu. Her nereye gidilmesi gerekirse, boyunduruğa vurulmuş öküzler ve bir çiftçi tarafından etkili bir biçimde çekilen arabayla gidiyordu. Bu şekilde saraya, krallığın yararına yıllık olarak düzenlenen kendi halkının halk meclisine gitmeye ve evine dönmeye alışkındı. Ancak krallığın yönetimi ve içerde ya da dışarıda

¹⁵⁶ C. Wickham, (2), **Framing The Early Middle Ages**, USA, Oxford University Press, 2005, s. 45

yürütülmesi ve düzenlenmesi gereken tüm işleri saray bakanı yapıyordu.”¹⁵⁷

Yukarıda belirtildiği üzere Dagobert'in ölümünden sonra devlet idaresinde saray bakanları ön planda olmakla birlikte, krallık tacı beş yaşındaki oğlu II. Clovis'e (638-657) geçmiştir. Ancak yeni kral çok küçük olduğu için annesi Nanthild onun adına vekil olarak krallığı yönetmiştir. Bu dönemde Dagobert'in diğer oğlu III. Sigibert (634-656) beş yıldan beri Austasia'yı yönetmektedir. I. Pepin ise onun saray bakanıdır ve Dagobert'in ölümünden bir yıl sonra o da ölmüştür. Pepin'in görevi oğlu Grimoald'a (643-656) değil, Neustria sarayıyla güçlü ilişkilere sahip Austria soylularından biri olan danışman Otto (642-643)'ya verilince, Grimoald Otto'yu öldürüp babasının görevini devam ettirmeye hak kazanmıştır.

Dagobert'in ölümünden sonra 640'lı yıllarda barış içinde bir on yıl geçirilmiş, 650'li yıllarda ise çeşitli olaylar yaşanmıştır. Austria kralı III. Sigibert 656'da öldüğünde saray bakanı

¹⁵⁷ “Gens Meroingorum, de qua Franci reges sibi creare soliti erant, usque in Hildricum regem, qui iussu Stephani Romani pontificis depositus ac detonsus atque in monasterium trusus est, durasse putatur. Quae licet in illo finita possit videri, tamen iam dudum nullius vigoris erat, nec quicquam in se clarum praeter inane regis vocabulum praeferebat. Nam et opes et potentia regni penes palatii praefectos, qui maiores domus dicebantur, et ad quos summa imperii pertinebat, tenebantur. Neque regi aliud relinquebatur, quam ut regio tantum nomine contentus crine profuso, barba summissa, solio resideret ac speciem dominantis effingeret, legatos undecumque venientes audiret eisque abeuntibus responsa, quae erat edoctus vel etiam iussus, ex sua velut potestate redderet; cum praeter inutile regis nomen et precarium vitae stipendium, quod ei praefectus aulae prout videbatur exhibebat, nihil aliud proprii possideret quam unam et eam praeparvi redditus villam, in qua domum et ex qua famulos sibi necessaria ministrantes atque obsequium exhibentes paucae numerositatis habebat. Quocumque eundum erat, carpento ibat, quod bubus iunctis et bubulco rustico more agente trahebatur. Sic ad palatium, sic ad publicum populi sui conventum, qui annuatim ob regni utilitatem celebrabatur, ire, sic domum redire solebat. At regni administrationem et omnia quae vel domi vel foris agenda ac disponenda erant praefectus aulae procurabat.” VKM, s. 2-4

olan Grimoald, Sigibert'in oğlu II. Dagobert'in (675-679) kral olmasını istemeyip onu 20 yıl kalacağı İrlanda'daki bir manastıra göndermiş ve kendi oğluna Merovenj Hanedanına ait bir isim olan Childebart (III.) (656-661) ismini vererek tahta çıkarmıştır. Bu durumdan hem Austrialılar hem de Neustrialılar rahatsız olmuşlar ve soylu sınıfa mensup olanlar Grimoald'ı görevden alıp, Neustria krallığına II. Clovis'i getirmek için birlik olmuşlardır. Ancak 657 yılında II. Clovis'in ölümüyle Neustria krallığı görevine oğlu III. Clothar (657-673) getirilmiş, küçük olduğu için onun yerine annesi Balthild, 664 yılına kadar krallığı idare etmiştir.¹⁵⁸ Austria krallığına ise sürgünde olan II. Dagobert değil, II. Clovis'in oğlu Neustria prensi II. Childeric (662-675) getirilmiştir.¹⁵⁹ Wulfoald (656-680) adlı saray bakanı II. Childeric'e çok yakın olduğu için saray bakanlığı Pepin ailesinden Wulfoald ailesine geçmiş bulunmaktadır.

III. Clothar'ın yönetimi sekiz yıl sürmüş, onun ardılı olan oğlunun da saf dışı bırakılmasıyla II. Childeric tek başına kral ve onun tek kral olmasıyla Wulfoald da tek saray bakanı olmuştur. Ancak kral zayıf bir kişiliğe sahiptir ve 673 yılındaki ölümü Galya'da birkaç hafta sürecek olan bir kargaşanın başlamasına neden olmuştur. Bu dönemde II. Clovis'in St. Denis manastırında tutsak olan oğlu III. Theoderic (679-691) arkadaşlarının yardımıyla kaçarak Neustria'da yönetimi ele geçirmeyi başarmıştır. Aynı dönemde Grimoald tarafından İrlanda'da bir manastıra kapatılan III. Sigibert'in oğlu II. Dagobert de manastırdan kaçmış ve Austria'da yönetimi devralmıştır.¹⁶⁰ Sonuçta 679'da II. Dagobert ölünce III. Theoderic tüm Frank toprakla-

¹⁵⁸ P. Fouracre, (2), "Britain, Ireland and Europe, c. 500 - c. 750", **A Companion to The Early Middle Ages**, ed. P. Stafford, UK, Blackwell Publishing, 2009, s. 133.

¹⁵⁹ P. Fouracre, R. Gerberding, **Late Merovingian France**, UK, Manchester University Press, 1996, s. 14-19.

¹⁶⁰ Gleig, a.g.e., s. 52-53.

rının kralı olmuştur. Onun dönemini karakterize eden en önemli siyasi ve idari durum saray bakanlarının egemenliğidir.

I. 1. 2. KAROLENJ HANEDANI SARAY BAKANLARI

I. 1. 2. 1. Heristalli Pepin

Bu dönemde Neustria saray bakanı Ebroin, Austria saray bakanı ise Wulfoald'dır. Ancak 680 yılında Austria saray bakanlığı, I. Pepin'in kızı Begga ile Metz piskoposu Arnulf'un (582-640) oğlu Ansegisus'un (d. yak. 602) evliliğinden doğan, Heristalli Pepin'e geçmiştir. Pepin Austria saray bakanlığı görevini 714'den¹⁶¹ ölene kadar sürdürecektir. Pepin Karolenjler için çok önemlidir çünkü annesinin ve babasının evliliği ile Pepin ve Arnulf aileleri birleşmiş ve Karolenj soyu başlamıştır.

Neustria saray bakanlığı ise sırasıyla Ebroin (ö. 680/1); Waratton (ö. 686), Gistemar (ö. 684) ve son olarak da Berthar'ın (686-687) yönetimine geçmiştir. Bu dönemde Austria'nın Pepin tarafından yönetildiği ve Neustria ile sürekli bir anlaşmazlık içinde bulunduğu görülmektedir. Bu anlaşmazlıkların sonunu getiren olay aslen sadece Neustria kralı olan ama ismen tüm Frank topraklarını yöneten tek kral III. Theoderic ve saray bakanı Berthar ile Pepin'in 687 yılında Somme nehri civarında yaptıkları Tertry Savaşı'dır. Pepin'in bu savaşı kazanması Merovenj çağının bittiğini ve Karolenj çağının başladığını haber vermektedir.¹⁶²

Heristalli Pepin'in bakanlığı döneminde Sakson, Frizon,¹⁶³ Aleman, Bavyera ve Thuringia prensleri kendilerini Pepin'le eş

¹⁶¹ Annales Mosellani, (AM) **MGH, SS, xvi**, ed. J. M. Lappenberg, Hanover, 1859, s. 494: Mors Pippini.

¹⁶² P. Fouracre, (3), "Francia in The Seventh Century", **The New Cambridge Medieval History**, vol.I, Ed.: Paul Fouracre, UK, Cambridge University Press, 2008, s. 391.

¹⁶³ Kuzeybatı Fransa'da bir komündür.

tutarak ona itaat etmeyi reddetmişlerdir. Hattâ bu yüzden 710'da¹⁶⁴ Pepin, Aleman isyanlarına karşı bir ordu sevk etmiştir.¹⁶⁵

691 yılında III. Theoderic'in ölümünün ardından en büyük oğlu III. Clovis (675-676) adıyla tahta çıkmış ancak kısa idaresinin ardından ölünce yerini kardeşi III. Childebert (694-711) almıştır. Pepin bu dönemde oldukça güçlenmiş, 695'te ilk karısı Plectrude'den olan oğullarından Drogo'yu (ö. 708) Burgonya düklüğü, diğer oğlu Grimoald'ı (ö. 714) Neustria saray başkanlığı görevine getirmiştir.

I. 1. 2. Charles Martel

III. Childebert (670/83-711) 711 yılında,¹⁶⁶ yerine geçen II. Childeric'in oğlu III. Dagobert (699-715) ise 715 yılında ölmüştür.¹⁶⁷ Pepin 714'de öldüğünde¹⁶⁸ iki oğlu da ölmüş olduğu için bu dönemde Austria saray bakanı Raginfred'dir. Çünkü Pepin'in oğlu Grimoald da babasıyla aynı yıl içinde ölünce annesi Plectrude küçük oğlu Theudoald adına başkanlığı devralmıştır. Ancak Neustriyalı Franklar bunu reddetmiş ve onun yerine Raginfred'i getirmişlerdir.¹⁶⁹ Yeni kral ise II. Childeric'in diğer oğlu, Merovenj soyunun tek yetişkini olan II. Chilperic (715-721) olmuştur. Ancak Pepin'in metresi Alpaida'dan olan gayri meşru oğlu Charles, Plectrude tarafından hapsedildiği yerden

¹⁶⁴ Annales Laureshamenses, (AL) **MGH, SS, I**, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826, s. 22: "Pippini migrat in Alamania", "Pippinus perrexit in Alamanniam", Annales Nazariani, (AN) **MGH, SS, I**, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826, s. 23.

¹⁶⁵ Anno DCCX. Pippinus iterum contra rebelles Alemannos exercitum duxit. Annales Mettenses Priores, (AMP) **MGH, SS rer Ger., X**, ed. B. de Simson, Hanover-Leipzig, 1905, s. 18.

¹⁶⁶ Anno DCCXI. Hildebertus rex obiit. **AMP**, s. 19.

¹⁶⁷ Mors Dagoberti regis. **AM**, s. 494.

¹⁶⁸ "mors Pippini", **AL**, s. 24.

¹⁶⁹ Fouracre, (1), **a.g.m.**, s. 87.

kaçmış ve Raginfred'i yenerek Austria saray bakanlığını elde etmiştir.

Charles Martel ilk olarak kralı tahttan indirerek yerine kökeni belli olmayan IV. Clothar'ı (717-720) kral ilan etmiştir. Clothar 720 yılında ölmüş ve Charles bunun üzerine tahttan indirdiği II. Chilperic'i kral olması için geri çağırmıştır. Ancak Chilperic kısa sürede ölünce (beş buçuk yıllık yönetimin ardından ölen kral Noyon şehrine gömülmüştür)¹⁷⁰ onun yerine III. Dagobert'in oğlu IV. Theoderic (721-737) kral olmuştur.¹⁷¹ Onun krallığı döneminde Charles birçok başarıya imza atmıştır. Frizonları, Alemanları ve 738'de Saksonları¹⁷² yenmiştir. Ancak en önemli zaferini Müslümanlara karşı kazanmıştır.

I. 1. 2. 2. 1. Tours Savaşı

İspanya üzerinden Avrupa'yı istilaya başlayan Müslüman Arapların Kuzey Fransa istikametinde ilerlemelerinden endişeye kapılan Akitanya Dükü Odo, Charles'tan yardım istemiştir. Bu isteği kabul eden Charles büyük bir orduyla güneye yürümüş, 732 Ekim'inde Tours ve Poitiers arasında, Poitiers'ten 20 km. uzaklıkta Loire kıyısında karşılaşan iki ordudan galip geleni Charles'ın ordusu olmuştur. İlk altı gün hiçbir şey olmayan ve 70 gün süren,¹⁷³ tehdit edilebilir veya kurtarılabilir bir varlık olarak Avrupa kavramının ilk kez ortaya çıktığı¹⁷⁴ bu

¹⁷⁰ "mortuus quidem est post haec, Noviomio civitate sepultus, regnavit autem annis 5 et dimidio", Liber Historiae Francorum, MGH, SS. Rer. Merov. II, ed. Bruno Krusch, Hanover, 1888, s. 328.

¹⁷¹ Gleig, a.g.e., s. 54-58.

¹⁷² Ian Wood, "Christianisation and The Dissemination of Christian Teaching", **The New Cambridge Medieval History**, vol.I, ed. Paul Fouracre, UK, Cambridge University Press, 2008, s. 718.

¹⁷³ Hearen, a.g.e., s. 58.

¹⁷⁴ Bernard Lewis, **Müslümanların Avrupa'yı Keşfi**, İstanbul, Ayışığı Kitapları, 2000, s. 16.

savaşın galibiyetinden sonra hem “*çekiç*” unvanını¹⁷⁵ hem de Papanın övgülerini alan¹⁷⁶ Charles, taraftarlarını kilisenin topraklarıyla ödüllendirmiştir.¹⁷⁷ Bu uygulamanın yaygınlaşmasıyla sağlam bir askeri aristokrasi doğmuş olmaktadır.¹⁷⁸ Ayrıca Charles, İslamiyet’in Avrupa’da daha ileriye nüfuzunu engellediği için Avrupa tarihinin en önemli şahsiyetleri arasında kabul edilmektedir.

Odo’nun 735 yılındaki ölümüyle Gaskonya’yı işgal ederek,¹⁷⁹ güney Burgonya ve Provence’i ele geçiren Charles, 737’de Septimania’da, 738’de tekrar Saksonya’da,¹⁸⁰ 739’da Provence’de ve Massilia’da¹⁸¹ mücadele ederken görülmüştür. 740 yılını herhangi bir sefere çıkmadan tamamlayan¹⁸² Charles 741 yılında ölmüştür.¹⁸³

Kral IV. Theoderic’in 737 yılında ölümünden sonra Charles’in ölümüne kadar süren dört yıl boyunca toprakları herhangi bir kral olmadan kendi başına yönetişi de burada belirtilmelidir.

Ayrıca Charles Martel, Boniface’i kendisini Kutsal Piskoposluk’un hizmetkârı olarak kabul etmesi için ikna etmiş biridir. Onun oğulları olan Pepin ve Carloman da Boniface’i dominyonlarındaki ruhban sınıf mensuplarını tekrar organize etmek ve

175 M. İmamüddin, **Endülüs Siyasi Tarihi**, Ankara, Rehber Yayınları, 1990, s. 51-52.

176 Ağaoğulları, Köker, **a.g.e.**, s. 175.

177 James, **a.g.m.**, s. 97.

178 Tefik Güran, **İktisat Tarihi**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını, no:1577, 2004, s. 37.

179 Karolus invasit Vasconiam. **AM**, s. 495. Carolus invasit Wasconiam, **AL**, s. 24. Karolus invasit Wasconiam, **AN**, s. 25.

180 Karolus intravit in Saxonia. **AM**, s. 495.

181 Karolus intravit in Provincia usque Massilia. **AM**, s. 495. Bugünkü Marsilya’dır.

182 Fouracre, (3), **a.g.m.**, s. 89.

183 DCCXLI. Carolus maior domus defunctus est. **ARF**, s. 2.

dini reformlar yapmakla görevlendirmişlerdir.¹⁸⁴ Bu hem Charles'ın hem oğullarının dine verdiği önemi kanıtlar nitelikte bir davranıştır.

I. 1. 2. 3. Kısa Pepin

Ölümünden sonra Çekiç Charles'ın otoritesi iki oğlu arasında paylaşılmıştır: Kısa Pepin ve Carloman. Kısa Pepin Neustria ve Burgonya'yı, Carloman Austria'yı almıştır. Ancak Carloman 747'de rahip olmayı seçmiştir.¹⁸⁵ Ünlü Ortaçağ yıllıklarından Annales Petaviani'ye göre Carloman, Alemanları Cannstatt savaşında yendikten sonra onlara yaptıklarının vicdan azabıyla 746 yılında Monte Cassino manastırına çekilmeye karar vermiştir.¹⁸⁶ Aynı yıllık Carloman'ın Alemannia'yı¹⁸⁷ 743 yılında tahrip ettiğini, başka bir yıllık ise bu olayın 742 yılında gerçekleştiğini bildirmektedir.¹⁸⁸

Carloman yerine Drogo adındaki oğlunu bırakmış ama bu oğul Kısa Pepin tarafından kovulmuştur.¹⁸⁹ Çekiç Charles'ın Bavyera dükü Grimoald'ın kızından olan üçüncü oğlu Griffo ise 753'te öldürülmüştür.¹⁹⁰ Diğer kardeşlerine üstün gelen Kısa Pepin, Clovis soyundan olan ama ebeveynleri kesin olarak bilinmeyen III. Childeric'i, 743'te bulunduğu manastırdan çıkararak kral ilan etmiştir.¹⁹¹ Merovenjlerin avuç dolusu beratla-

¹⁸⁴ H. W. C. Davis, **Medieval Europe**, London, Williams & Norgate, 1915, s. 46.

¹⁸⁵ Previte-Orton, **a.g.e.**, s. 131.

¹⁸⁶ Karolomannus intravit Alemanniam [ubi fertur, quod multa hominum milia ceciderit. Unde compunctus regnum reliquit, et monasterium in Castro Casino situm adiit.] Annales Petaviani, (AP) **MGH, SS, I**, ed. G. H. Pertz, Hannover, 1826, s. 11.

¹⁸⁷ Alemannia, Swabia olarak da bilinen güneybatı Almanya'da bulunan bir bölgedir.

¹⁸⁸ **ARF**, s. 4.

¹⁸⁹ Collins, **a.g.e.**, s. 254.

¹⁹⁰ Grifo occisus est. **ARF**, s. 10. **AM**, s. 495.

¹⁹¹ Gleig, **a.g.e.**, s. 59.

nyla tanınan bu son kralı¹⁹² döneminde Pepin devletin gerçek idarecisi konumundadır.

I. 1. 2. 3. 1. Kral İlanı

Arnulfingler olarak da bilinen Pepinler sülalesinin¹⁹³ tüm yaptıklarından sonra kendisinin kral olması gerektiğine inanan lideri Pepin, bunun için dini bir dayanağı olması gerektiğini de bilmektedir. Çünkü Merovenjlerin Tanrı'dan geldiğiyle ilgili bir inanış vardır. 750 yılında Piskopos Würzburg'lu Burchard'ı ve kraliyet danışmanı St. Denis başrahibi Fulrad'ı bu amaçla Roma'ya göndermiş¹⁹⁴ ve Papaya şu tarihi soruyu sormuştur: "Kim kral olmalıdır, unvanı taşıyan ama güçsüz olan mı, gücü olan ama unvanı olmayan mı?"¹⁹⁵ Güçlü bir müttefik kazanmak isteyen Papa I. Zacharias (741-752)¹⁹⁶ bu soruyu gücü kim elinde tutuyorsa o kral olarak adlandırılmalıdır şeklinde cevaplamış¹⁹⁷ ve 750 yılında Pepin kral olarak ilan edilmiş, hak etmediği bir şekilde kral olarak adlandırılan Childeric ise manastıra gönderilmiştir.¹⁹⁸ Bu ilanı Papanın temsilcisi olarak Boniface yapmıştır.¹⁹⁹ Daha sonra 28 Temmuz 754'te St. Denis kilisesinde Pepin'in muhtemelen 744'te evlendiği²⁰⁰ karısı Bertrada ve iki oğlu Carloman ve Charlemagne, Pepin krallığı-

¹⁹² Fouracre, (3), **a.g.m.**, s. 94.

¹⁹³ H. J. Hummer, **Politic and Power in Early Medieval Europe**, UK, Cambridge University Press, 2005, s. 28.

¹⁹⁴ Collins, **a.g.e.**, s. 258.

¹⁹⁵ Donald Logan, **A History of The Church in The Middle Ages**, USA, Routledge, 2002, s. 72.

¹⁹⁶ Ian Wood, **The Merovingian Kingdoms**, London, Longman, 1994, s. 292.

¹⁹⁷ Spielvogel, **a.g.e.**, s. 238.

¹⁹⁸ Hilderichus vero, qui false rex vocabatur, tonsoratus est et in monasterium missus. **ARF**, s. 10.

¹⁹⁹ Painter, **a.g.e.**, s. 75.

²⁰⁰ Janet Nelson, "Charlemagne The Man", **Charlemagne Empire and Society**, ed. J. Story, UK, Manchester University Press, 2005, s. 19.

nın haklı varisleri olarak Papa Stephen tarafından takdis edilmişlerdir.²⁰¹ Papa Pepin ve oğullarına *Roma'nın Aristokratları* unvanını vermiştir.²⁰² 751 tarihinden itibaren Karolenjler çocuklarına Merovenj isimlerinin çok benzerlerini vermeye başlamışlardır. Örneğin Clovis yerine Louis, Clothar yerine Lot-har.²⁰³

761 ve 763'te Gaskonya²⁰⁴ bölgesinde savaşan²⁰⁵ Pepin, 24 Eylül 768'de muhtemelen vücudunda su toplanması nedeniyle Paris'te ölmüş²⁰⁶ ve oğulları tarafından yine Paris'teki St. Denis manastırında yakılmıştır.²⁰⁷

Boyunun kısılığından dolayı Kısa Pepin denilen bu kral, cesaretiyle ün kazanmıştır. Bu konuda şöyle bir hikâye anlatılmaktadır: Soylularla birlikte sirkte aslanla boğanın mücadelesini izlemeye giden kral, burada boğanın aslan tarafından çok kötü hale getirildiğini görünce etrafındakilere "Canavarları ayıracak kimse yok mu?" diye seslenmiş ancak kimse müdahale etmeye cesaret edemeyince, oturduğu yerden fırlayarak arenaya dalmış ve kılıcıyla aslanı öldürmüştür.²⁰⁸

I. 1. 2. 3. 2. Pepin Bağışı

Babasının yarattığı askeri gücü iyi kullanan Pepin, Müslümanları Pireneler'in gerisine itmiş, Bavyera dükünü yenmiş ve

²⁰¹ Perry, **a.g.e.**, s. 319.

²⁰² Alessandro Barbero, **Charlemagne: Father of A Continent**, England, University of California Press, 2004, s. 18.

²⁰³ Paul Fouracre, (4), "The Long Shadow of The Merovingians", **Charlemagne Empire and Society**, Ed.: J. Story, UK, Manchester University Press, 2005, s. 19.

²⁰⁴ Fransa'nın güneybatısında bulunan tarihi bir bölgedir.

²⁰⁵ "Bellum Pippino in Wasconia", *Annales Sangallenses*, (AS) **MGH, SS, i**, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826, s. 63.

²⁰⁶ Barbero, **a.g.e.**, s. 22.

²⁰⁷ Perry, **a.g.e.**, s. 339.

²⁰⁸ Hearen, **a.g.e.**, s. 59.

kral ilan edildikten sonra da, kendisini bir müttefik olarak görerek yardım isteyen Papanın isteğine karşılık verip,²⁰⁹ kendilerini İtalya'nın gerçek kralları olarak gören Lombardlara karşı Papayı savunmak için iki kez (754 ve 756'da)²¹⁰ İtalya'ya gitmiştir. Sonuçta hem Lombardların Papalıktan zorla aldığı toprakları Papalığa iade etmiş hem de merkezi İtalya'da bulunan başka toprakları bağışlamıştır. Bu bağışa *Pepin Bağışı* adı verilmiş, Papalık bu arazileri 1870'e kadar elinde tutabilmiştir.²¹¹ Bu bağış Pepin'in Papanın otoritesini kabul ettiğini göstermesi²¹² açısından da önemlidir ve sonraki yüzyıllarda hem Papalığın gücünün artacağına ilk işarettir hem de daha sonra "*Papalık devletleri*" olarak bilinecek siyasi gücün başlangıcıdır.²¹³ Ayrıca Pepin, İngiliz bir rahip olan Aziz Boniface ile birlikte Frank kilise reformuyla ilgilenmiş, tüm manastırların Benedikten tarikatına göre düzenlenmesini sağlamıştır.²¹⁴

Pepin'in ölümünün ardından oğullarından Carloman da birkaç aylık bir rahatsızlıktan sonra²¹⁵ 771 yılı Aralık ayının ilk günlerinde, 4 Aralık 771'de Salmontiacus²¹⁶ denilen yerde ölünce,²¹⁷ krallığın yönetimi Büyük Karl ya da Charles da denilen Charlemagne'in eline geçmiştir.

²⁰⁹ Thomas Noble, **Western Civilization: The Continuing Experiment to 1715**, Houghton Mifflin, 1997, s. 288.

²¹⁰ Hersak, **a.g.m.**, s. 653.

²¹¹ Spielvogel, **a.g.e.**, s. 238.

²¹² Levy, **a.g.e.**, s. 31.

²¹³ Roberts, **a.g.e.**, s. 161.

²¹⁴ Painter, **a.g.e.**, s. 72.

²¹⁵ Barbero, **a.g.e.**, s. 23.

²¹⁶ "villa Salmunciaco", Annales Laurissenses Minores, (ALM) **MGH, SS, i**, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826, s. 117.

²¹⁷ **ARF**, s. 32.

I. 2. CHARLEMAGNE SONRASI KAROLENJ HANEDANI

I. 2. 1. Dindar Louis

Charlemagne, diğer iki oğlunun erken ölümü nedeniyle geriye yalnızca Louis kaldığı için, ölümünden önce 813 yılında, Roma geleneğine uygun olarak Louis'i ortak ve kendinden sonraki imparator olarak ilan etmiştir.²¹⁸ Yalnız şunu belirtmek gerekir ki Louis 781'den beri Akitanya kralı olarak anılmaktadır. Aynı tarihte Charlemagne diğer oğlu Pepin'i İtalya kralı olarak görevlendirmiş ancak 810 yılında, babasından önce Pepin ölmüştür.²¹⁹ Bunun üzerine Charlemagne, Pepin'in oğlu Bernard'ı 812'de²²⁰ babasının yerine İtalya'yı yönetmesi için göndermiştir.

816'da Reims'te Papa IV. Stephen tarafından kral olarak taçlandırılan²²¹ ve 817 yılında ölümün eşiğinden dönen Louis yaklaşık üç ay sonra, Temmuz ayında,²²² toprakları oğullarına paylaştırmıştır. Pepin'e (797-838) Akitanya, Louis'e (806-876) Bavyera verilmiştir. Lothar'a (795-855) ise sadece zamanı gelince tüm toprakların kendisinin olacağı taahhüt edilmemiş, o aynı zamanda ortak imparator, başka bir deyişle Louis'in ölümünden sonraki imparator olarak da ilan edilmiştir. Bernard bu durumdan yani Lothar'a bağlı olmaktan rahatsız olarak isyan etmiş²²³ ancak yakalanarak kör edilmiş ve bu acıya dayanamayarak iki gün sonra ölmüştür. Bernard'a ait olan İtalya da Lothar'a verilmiştir.

²¹⁸ Koenigsberger, *a.g.e.*, s. 86.

²¹⁹ "Pippinus obiit", 810, *Annales Sancti Emmerammi Ratisponensis Maiores*, (ASERM) **MGH, SS, i**, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826, s. 93.

²²⁰ "Bernhardus a domno Carolo rex factus est", 812, **ASERM**, s. 93.

²²¹ James Muldoon, **Empire and Order**, USA, Macmillan, 1999, s. 28.

²²² Thomas Noble, **Charlemagne and Louis The Pious**, Penn State Press, USA, 2009, s. 205.

²²³ James C. Pritchard, **The Life and Times of Hincmar, Archbishop of Reims**, London, Littlemore, 1849, s. 21.

Louis ilk karısının ölümünün ardından, Bavyera'da, Alemannia'da ve Saksonya'da bağlantılar sunan bir aileye sahip olan Judith ile evlenmiştir.²²⁴ Sınırdaki Slav saldırılarına karşı koyabilmek ve Ren'in doğusundaki gücünü pekiştirebilmek için bu aileyi kullanabileceğini düşünen Louis'in bu eşinden 23 Haziran 823'de, gelecekte Kel Charles (823-877) olarak ünlenecek bir oğlu olmuştur.²²⁵

Judith ile evlendikten kısa bir süre sonra Louis aile barışı için bir meclis toplamıştır. 822'nin Ağustos ayında Attigny'de²²⁶ toplanan bu meclisin hemen ardından Lothar yönetici olarak İtalya'ya gönderilmiştir. Ancak daha sonra Louis, Lothar'ı bu görevden alıp yerine Judith'den olan oğlu Charles'ı atamıştır. Bunun üzerine Lothar, taraftarlarını cesaretlendirmesi için Papa IV. Gregory ile Alpleri geçerek İtalya'dan Fransa'ya gelmiş ve bir piskoposluk töreni ile Papa, babanın imparatorluk görevinden aldığını ve Lothar'ın tek kral olduğunu ilan etmiştir.²²⁷ Çıkan savaş sonucunda Lothar galip gelince İtalya'yı yeniden elde etmiştir. Barış yapmaya mecbur kalan Louis ise bir manastıra kapatılmıştır.²²⁸ Ancak diğer oğulları Louis ve Pepin bu durumdan rahatsız olarak, kendilerini babalarının intikamcıları ilan etmişlerdir. Halkın da onlara katılması sonucu Louis 835'te tekrar tahta çıkabilmiştir.²²⁹ Louis yerel adamlarını bu noktada çok iyi kullanmıştır. Adamlarından

²²⁴ D. M. DeBacker, *Gathering Leaves*, y.y., 2008, s. 234.

²²⁵ Katharina M. Wilson, *Medieval Women Writes*, USA, Manchester University Press, 1984, s. 2.

²²⁶ Francis Palgrave, *The History of Normandy and of England*, London, John W. Parker and Sons, 1851, s. 248. Attigny Fransa'da bulunmaktadır.

²²⁷ Raymond Davis, *The Lives of The Ninth-Century Popes*, England, Liverpool University Press, 1995, s. 46-47.

²²⁸ Michel Rouche, "Barbarian Kingdoms Christian Empire or Independent Principalities?", *The Cambridge Illustrated History of The Middle Ages*, Ed.: Robert Fossier, UK, Cambridge University Press, 2003, s. 397.

²²⁹ Gleig, a.g.e., s. 87.

Rainald Kuzey Akitanya'da Herbaug kontu olarak atanmış,²³⁰ Rodrigo ise Mainz'deki anahtar kişi olarak kalmıştır. Nominoe, Bretanya'da imparatorluk elçisi olarak bölgeyi idare etmiş,²³¹ piskoposlar ise politik otoritenin güçlü ve sağlam olmasında oldukça önemli bir rol oynamışlardır.

Louis 837'de Frizya²³² ile Sen arasında kalan toprakları, 838'de de Sen ve Loire arasındaki Neustria'yı oğlu Charles'a devretmiştir.²³³ Diğer oğlu Pepin 838'in²³⁴ Aralık ayında ölünce ona ait olan Akitanya da Charles'ın yönetimine geçmiştir.²³⁵ Louis'in diğer oğlu Louis toprakların neredeyse yarısının Charles'a verilmesinden rahatsız olmuş ve babasına karşı Thuringialılar ve Saksonların da desteğini alarak iki kez isyan etmiş ama her seferinde babasına yenilmiş ve özür dilemiştir.²³⁶

Dindar olarak nitelendirilen Louis 20 Haziran 840'da²³⁷ ölünce, oğulları arasında hâkimiyet mücadeleleri baş göstermeye başlamıştır. Hattâ denir ki bu mücadelelerin birinde 100.000 kişi ölmüştür.²³⁸

Babasının ölümünün ardından Lothar imparator unvanını, Germanya bölümünü ve İtalya'yı, Louis Bavyera'yı, Charles

²³⁰ Julia Smith, **Province and Empire: Brittany and The Carolingians**, UK, Cambridge University Press, 1992, s. 80.

²³¹ Nirmal Dass, **The Crowning of Louis: A New Metrical Translation of The Old French Verse Epic**, USA, McFarland, 2003, s. 103.

²³² Kuzey Denizi'nin güneydoğu kenarında bulunan kıyı bölgesidir.

²³³ François L. Ganshof, **Feudalism**, Canada, University of Toronto Press, 1996, s. 26.

²³⁴ 838: Pipinus rex Aquitanorum obiit. *Annales Lemovicenses*, **MGH, SS, II**, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1829, s. 251.

²³⁵ J. Nelson, "The Frankish Kingdoms, 814-898: The West", **The New Cambridge Medieval History**, vol.II, Ed.: R. McKitterick, UK, Cambridge University Press, 2008, s. 110-119.

²³⁶ Gleig, **a.g.e.**, s. 88.

²³⁷ 840: 12. Kalendas Iulii Hludowicus imperator obiit. *Chronicon Aquitanicum*, (CA), **MGH, SS II**, Ed.: G. H. Pertz, Hanover, 1829, s. 253.

²³⁸ P. Parley, S. G. Goodrich, E. M. Hawthorne, N. Hawthorne, **Peter Parley's Universal History**, London, West Strand, 1837, s. 284.

Fransa krallığını ve Pepin'in oğlu II. Pepin de Akitanya'yı almıştır. Ancak daha sonra Charles ve Louis'in, kardeşlerinin Lothar'a karşı ittifak yaptıkları görülmektedir. İki taraf arasında yapılan Fontenay savaşında Lothar yenilmiş ve kaçmak zorunda kalmıştır. Sonuç olarak 842 yılında piskoposlar Lothar'ın sahip olduklarının Charles ve Louis'e verildiğini ve Lothar'ın Fransa yönetimine yakışmadığını ilan etmişlerdir. Bu ilana *Strassburg Yemini* de denilmektedir. Lothar bu durum karşısında barış teklif etmek zorunda kalmış ve kardeşler arasında tüm toprakların paylaşıldığı Verdun Antlaşması yapılmıştır.²³⁹

I. 2. 1. 1. Verdun Antlaşması

843 yılının Ağustos ayında²⁴⁰ yapılan Verdun Antlaşması ile Kel Charles Sheldt, Meuse ve Ron nehirlerinin batısında kalan toprakları, Louis (Alman) Alplerin kuzeyi ve Ren'in doğusunda kalan toprakları ve Lothar da imparatorluk unvanıyla birlikte krallığın orta şeridini elde etmiştir.²⁴¹ Genel olarak bakıldığında Kel Charles batı Frank, Alman Louis doğu Frank ve Lothar da orta Frank topraklarını kontrol altına almışlardır. (Ek - 1)

Verdun Antlaşması politik güç dengesini altüst etmiştir. Dindar Louis'in oğullarının ölümüyle imparatorluk daha küçük parçalar halinde bölünmeye devam etmiş, ortaya çıkan politik boşluk içinde, toprak sahibi aristokratlar daha fazla toprak elde etmişler ve Papalar kralların otoritesinden bağımsız hareket eder hale gelmişlerdir. Antlaşmanın en önemli sonucu ise Kutsal Roma İmparatorluğu'nun ortaya çıkışıdır. Resmi olarak

²³⁹ Gleig, **a.g.e.**, s. 90.

²⁴⁰ Annales Fuldenses, (AF) **MGH, SRG.vii**, ed. F. Kurze, Hanover, 1891, s. 34.

²⁴¹ Koenigsberger, **a.g.e.**, s. 89.

I. Otto (912-973) 962 yılında bu imparatorluğu yeniden tesis etmiştir.²⁴²

I. 2. 2. Orta Krallık

I. 2. 2. 1. I. Lothar

Karolenj kardeşlerin düşmanlıkları Vikingleri cesaretlendirmiştir. Bu cesaretle onlar ilk olarak Lothar'ın topraklarına saldırmışlar ve en önemli liman olan Dorestad'ı 847 yılında yakmışlardır. Hattâ Fulda yıllıklarından edindiğimiz bilgiye göre bu kuzey adamları ya da Normanlar 853 yılında Loire nehrini geçerek gelmişler ve Tours şehrini yağmalamışlardır.²⁴³ Lothar onlara boyun eğdirecek bir güce sahip değildir. Ayrıca Müslüman saldırılarını engellemek için de hiçbir şey yapamamıştır.²⁴⁴ Lothar'ın ortada kalan topraklarının doğal sınırlardan yoksun olması ve bu arazilerde düşman kavimlerin yaşıyor olması da krallığının diğerlerine göre kısa ömürlü olmasının bir diğer nedenidir.

Verdun ile orta krallığa sahip olan Lothar 855 yılında hastalanmış ve Prüm²⁴⁵ manastırına çekilmiştir. Ancak altı gün sonra 29 Eylül günü²⁴⁶ burada ölmüştür. Lothar tahta çıktığında İtalya'yı yönetmesi için gönderdiği oğlu II. Louis (825-875) ve soylu Karolenjler, o ölünce, imparatorluk geleneğine uygun olarak toprakları üç oğul arasında paylaşmışlardır. En büyük oğlu II. Louis İtalya'yı ve imparatorluk unvanını, II. Lothar (835-869) Lotharingia'yı ve en küçük oğlu Charles (845-863) da Provence'i almıştır. Sonraları Alplerin kuzeyinde uzanan

²⁴² Cosman, Jones, **a.g.e.**, s. 9.

²⁴³ **AF**, s. 43.

²⁴⁴ Johannes Fried, "The Frankish Kingdoms, 817-911: The East and Middle Kingdoms", **The New Cambridge Medieval History**, vol.II, Ed.: R. McKitterick, UK, Cambridge University Press, 2008, s. 147.

²⁴⁵ Almanya'da bulunmaktadır.

²⁴⁶ **AF**, s. 46.

bölüm 869 yılında tekrar ikiye bölünmüştür. Sonuç olarak, güney kısım II. Louis'de kalmak üzere, Lothar'ın toprakları diğer iki kardeşi Charles ve Louis arasında bölünmüştür.

Batı Frank topraklarında Kel Charles, Viking istilacılara ve aristokratik gruplaşmaya karşı savaşmış ve 875'te 50 yaşında iken hiçbir erkek varis bırakmadan ölen²⁴⁷ II. Louis'in ölümünden sonra imparator olmayı başarmıştır. Ancak kendisi de 6 Ekim 877'de ölmüştür.²⁴⁸ Torunlarının yönetimleri de uzun ömürlü olamamıştır. Alman Louis bu dönemde güçlüdür ancak o 876'da²⁴⁹ öldüğünde krallık oğulları arasında paylaşılmıştır. Oğulları arasında bir tek Şişman Charles erken ölmemiş ve yönetimi elde edebilmiştir. Onun yönetimi ise 884'ten 887'e kadar sürmüştür.²⁵⁰ Tüm bu değişikliklerden dolayı 843 ve 879 yılları arasında çok sayıda Karolenj İmparatorluğu haritası çizildiği görülmektedir.²⁵¹

I. 2. 2. 2. II. Louis

Lothar'ın oğlu II. Louis, 857'de kardeşi Lothar'a ve amcası Kel Charles'a karşı diğer amcası Alman Louis ile ittifak yaptıysa da sonradan kardeşiyle barışmıştır. Diğer kardeşi Charles'ın 863'te ölümüyle ona ait olan Provence de II. Louis'in eline geçmiştir.

II. Louis Müslümanlara ait olan Bari'yi almak için Bizans imparatoru I. Basil (830/35-886) ile ittifak yaparak başarı elde etmiş ancak kardeşi II. Lothar'ın 869'daki ölümünde onun

²⁴⁷ Judson Emerick, **The Tempietto del Clitunno Near Spoleto**, Penn State Press, USA, The Pennsylvania State University Press, 1998, s. 368.

²⁴⁸ 877: Karolus Ludowici filius 2. Non. Octobr. obiit. **AF(2)**, s. 254.

²⁴⁹ Marion E. Gibbs, Sidney M. Johnson, **Medieval German Literature**, Great Britain, Routledge, 1997, s. 61.

²⁵⁰ T. S. Brown, "Division of The Carolingian Empire", **Atlas of Medieval Europe**, ed. A. MacKay, D. Ditchburn, London, Routledge, 1997, s. 21.

²⁵¹ Nelson, **a.g.m.**, s. 121.

toprakları için amcalarıyla karşı karşıya kalmış ve başarısız olmuştur. 12 Ağustos 875'te ölmüş,²⁵² yerine Alman Louis'in oğlu Carloman (829-880) geçmiştir.

Sonuç olarak Verdun Antlaşması'nın şartları uyarınca Orta Krallığı alan Lothar ve oğulları başarılı olamamış, üç kardeşten ilk önce 863 yılında Charles ölmüş ve toprakları diğer iki kardeş II. Louis ve II. Lothar arasında paylaşılmış, daha sonra 869 yılında II. Lothar ölmüş, hem yasal oğlu olmadığı hem de II. Louis kardeşinin topraklarına sahip çıkmayı başaramadığı için onun toprakları da amcaları Alman Louis ve Kel Charles arasında bölüşülmüştür. II. Louis'in ölümüyle orta krallığın toprakları Alman Louis'in oğlu Carloman'a verilmiş ve böylece orta krallıktarih sahnesinden çekilmiştir.

I. 2. 3. Doğu Krallığı

I. 2. 3. 1. Alman Louis

Verdun Antlaşması ile doğu krallığının Alman Louis'e verildiği daha önce belirtilmişti. En önemli güç merkezi Bavyera olan Louis, ilk iş olarak Regensburg'da²⁵³ bir meclis toplamış ve tüm krallığa kararnameler göndermiştir. Onun döneminde Saksonya ve Alemannia kraliyet gücünün odak noktaları olmaktan çıkmıştır. Zaten Louis buralarda çok az bulunmuştur. Örneğin Saksonya'ya 845,²⁵⁴ 851 ve 852'de sadece üç kez gitmiş ve birkaç hafta kalmıştır. Alemannia'da ise neredeyse hiç bulunmamış, buradaki gücünü manastırlar yoluyla pekiştirmeye çalışmıştır.

²⁵² Anno Domini DCCCLXXV. Hludowicus imperator obiit. Annales Vedastini, (AV), **MGH, SSRG XII**, ed. B. De Simson, Hanover, Leipzig, 1909, s. 40.

²⁵³ Almanya'da, Bavyera bölgesinde bir şehirdir.

²⁵⁴ Bu tarihte Saksonya'da bulunmasının nedeni Paderborn'da bir meclis toplamaktır. **AF**, s. 35.

Doğu krallığı ile yetinmeyerek batı ve orta krallığı da elde etmek isteyen Louis, Kel Charles'ın hâkimiyetindeki batı bölümünde herhangi bir zafiyet işaretini asla göz ardı etmemiştir. Batı krallığının soyluları bu konuda ona yardım etmişler ve tahtı ele geçirmesi için onu davet etmişlerdir. Alman Louis önce aynı adlı oğlunu Akitanya'ya göndermiş, sonra da 858'de kendi kumanda ettiği orduyla kardeşinin krallığında görülmüştür. Ancak o da oğlu gibi pek iyi şeyler yapamamıştır. Geri döndüğünde ise krallığının kuzey ve kuzeydoğusunu savunma politikalarına ağırlık vermiştir.²⁵⁵

Louis ölmeden önce 865 yılında krallığı üç oğlu arasında paylaştırmıştır:²⁵⁶ Carloman, Genç Louis (835-882) ve Şişman Charles (839-888). Carloman Bavyera'yı, Genç Louis Saksonya, Franconia ve Thuringia'yı, Şişman Charles ise Alemannia'yı almıştır. Lothar'ın oğlu II. Louis'in ölümüyle İtalya Carloman'ın hâkimiyetine geçmişti. Ancak bunu kabul etmeyen Kel Charles adayı işgal etmiş ve kendisini kral ve imparator olarak taçlandırmıştır.²⁵⁷ Bu olay 875'de cereyan etmiştir ve Alman Louis henüz hayattadır. Olaya hemen müdahale eden Louis, önce Şişman Charles'ı sonra da Carloman'ı, içerisinde İtalyan kuvvetlerinin de bulunduğu ve Friuli'li²⁵⁸ Berengar tarafından kumanda edilen bir orduyla²⁵⁹ Kel Charles'a karşı göndermiş ancak başarılı olunamamıştır. Ada Kel Charles'ın 877'deki²⁶⁰ ölümüne kadar onun elinde kalmış daha sonra Carloman'a geçmiştir.

879 yılında Carloman topraklarını kardeşleri arasında bölmüş, Louis Bavyera'yı, Şişman Charles ise İtalya'yı almıştır.

²⁵⁵ Fried, **a.g.m.**, s. 148-149.

²⁵⁶ Bührer-Thierry, **a.g.m.**, s. 870.

²⁵⁷ **AF**, s. 77-78.

²⁵⁸ Kuzeydoğu İtalya'da bir bölgedir.

²⁵⁹ MacLean, **a.g.e.**, s. 70.

²⁶⁰ 877: Karolus imperator magni Karoli nepos obiit. **AL**, s. 251.

Şişman Charles bu tarihten 886 yılına kadar zamanının çoğunu İtalya Krallığı'nda geçirmiştir.²⁶¹

I. 2. 3. 2. Genç Louis

Kardeşleri İtalya ve Bavyera'da yönetirken, Genç Louis Doğu Francia'da tek başına kral olarak söz sahibi konumundadır. Danışmanı ise Mainz başpiskoposu Liutbert'tir.²⁶² (ö. 889) Bu dönemde Louis'in Saksonlarla yakın ilişkiler içerisinde olduğu görülmektedir. Çünkü Louis, Liudolfing Hanedanından Otto'nun kız kardeşi Liutgard ile evlenmiş,²⁶³ bu durum halk arasında Saksonların çoğunlukta olmasıyla sonuçlanmıştır. Diğer yandan krallığını Ottonian denilen halkla da birleştirmiş olmaktadır ve bundan sonra krallığın dayanakları onlar olacaktır. Ayrıca Louis, babasının saraydan çıkarttığı, Conradinler ve Babengerlerle yakın ilişkiler de kurmuştur. Bu üç soylu ailenin etrafında toplanmasıyla Louis, sadece babasının düşmanlarının dostluğunu kazanmamış aynı zamanda ve daha da önemlisi doğudaki en soylu ailelerin üyeleri tüm krallık içerisinde en etkili kişiler konumuna gelmişlerdir.

Lotharingia ile birlikte krallığın batısı Louis'in en dikkat ettiği yerdir. Kuzeni Kekeme Louis (846-879, Kel Charles'ın oğlu) ile Kasım 878'de imzaladıkları Fouron²⁶⁴ Antlaşması uyarınca, sadece kendi dönemlerinde değil oğulları döneminde de geçerli olacak şekilde, iki krallığın birlik ve bütünlüğü garanti altına alınmıştır.²⁶⁵ Kekeme Louis 10 Nisan²⁶⁶ 879'da²⁶⁷ öldü-

²⁶¹ Wickham, (1), **a.g.e.**, s. 169.

²⁶² Fried, **a.g.m.**, s. 156.

²⁶³ Timoty Reuter, **The Annals of Fulda**, USA, Manchester University Press, 1992, s. 55.

²⁶⁴ Belçika ve Hollanda'da bulunan küçük bir nehirdir. Asıl adı Voer olan bu nehrin Fransızcası Fouron'dur.

²⁶⁵ *Annales Bertiniani*, (AB) **MGH, SRG**, ed. G. Waitz, Hanover, 1883, s. 144-147.

ğünde bazı batı Francia soyluları Louis'i davet etmişler ve 880'de imzalanan Ribemont²⁶⁸ Antlaşması ile Lotharingia'nın Batı Frank bölümü Kekeme Louis'in oğullarından zorla alınmıştır.²⁶⁹ Bu ilk kez Lotharingia'nın batı sınırının, doğu krallığının sınırı olarak kabul edildiği anlamına gelmektedir.

880 yılında Tournai²⁷⁰ şehrini ve Schelde nehri üzerindeki tüm manastırları harap ederek mahveden²⁷¹ Vikinglerle mücadele eden Louis, amcası Kel Charles öldükten ve kardeşi Carloman da 878'de hastalandıktan sonra Karolenj ailesinin en yaşlı üyesi haline gelmiştir.²⁷²

I. 2. 3. 3. Şişman Charles

858 ve 862 yıllarında, Ortaçağ Batı Slav kabilelerinin konfederasyonu olarak açıklanabilecek Abodritler'e karşı askeri seferler tertip eden²⁷³ Genç Louis 882'de ölmüş²⁷⁴ toprakları Şişman Charles'ın yönetimine geçmiştir. Ayrıca II. Carloman da 12 Aralık 884'te ölünce, soylular Şişman Charles'ı krallığın yönetimini devralması için davet etmişlerdir.²⁷⁵ Daveti kabul eden Charles muhtemelen 20 Mayıs 885'te Langres²⁷⁶ pisko-

²⁶⁶ 879: Hludovicus rex 4. Id. Aprilis obiit. **AF(2)**, s. 254.

²⁶⁷ 879: Hludowicus rex filius Karoli obiit. **AL**, s. 251.

²⁶⁸ Kuzey Fransa'da bir komündür.

²⁶⁹ Charles W. Previte-Orton, **The Shorter Cambridge Medieval History**, vol. I, UK, Cambridge University Press, 1979, s. 354.

²⁷⁰ Belçika'da bulunmaktadır.

²⁷¹ Anno Domini DCCCLXXX. Nortmanni vero Tornacam civitatem et omnia monasteria supra Scaldum ferro et igne devastant. **AV**, s. 46.

²⁷² Fried, **a.g.m.**, s. 156-157.

²⁷³ Timoty Reuter, **Germany in the Early Middle Ages, c. 800-1056.**, Longman, London, 1991, s. 72.

²⁷⁴ 882: Hludovicus Karlomanni frater obiit. **AF(2)**, s. 254.

²⁷⁵ MacLean, **a.g.e.**, s. 166-168.

²⁷⁶ Kuzeydoğu Fransa'da bir komündür.

posu Geilo tarafından Galya'da kral olarak taçlandırılmış²⁷⁷ ve Frank topraklarının tek kralı haline gelmiştir.

Frank topraklarının tümünden bahsediyoruz, çünkü Batı Frank Krallığı'nın toprakları da 884'de Charles'ın yönetimindedir. Şöyle ki; bilindiği üzere Verdun Antlaşması ile Batı Krallığı Kel Charles'a verilmiştir. Onun 877'deki ölümünden önce bir oğlu hariç tüm oğulları öldüğü için geriye kalan o en küçük oğlu Kekeme Louis kral olarak taçlandırılmıştır. Onun döneminde topraklar rahipler tarafından yönetilir olmuştur. İsyanlar sonucu İtalya, Bretanya, Lorraine²⁷⁸ ve Germanya kaybedilmiştir.²⁷⁹ Kekeme Louis'in 10 Nisan 879'da Compiègne'deki²⁸⁰ ölümüyle²⁸¹ topraklar iki oğlu arasında paylaşılmıştır. III. Louis (863/5-882) Neustria'yı almış ancak oğlu olmadığı için 882'deki ölümünden sonra toprakları, babasının ölümünde Burgonya ve Akitanya'yı alan kardeşi II. Carloman'a (886-884) geçmiştir. Carloman'ın da iki yıl sonra 884'te bir yaban domuzu tarafından²⁸² öldürülmesiyle topraklar Şişman Charles'ın hâkimiyeti altına girmiştir.

Yönetimi sırasında danışmanlarının hepsini Alemanlardan seçen Charles'ın bu davranışı Frankları soğutmuştur. Ayrıca Mainz piskoposu Liutbert'i görevinden alması da Bavyera'nın rahatsız olmasına ve soyluların kendi aralarında bölünmelerine neden olmuştur.²⁸³

²⁷⁷ MacLean, **a.g.e.**, s.127.

²⁷⁸ Lotharingia da denilmektedir.

²⁷⁹ Gleig, **a.g.e.**, s. 102.

²⁸⁰ Kuzey Fransa'da bir şehirdir.

²⁸¹ J. C. L. Sisoni, **A History of The Fall of Roman Empire**, vol. II, Longman, London, 1834, s. 160.

²⁸² Angus Somerville, R. A. MacDonald, **The Viking Age**, Canada, University of Toronto Press, 2010, s. 279.

²⁸³ Fried, **a.g.m.**, s. 158.

11 Kasım'da Şişman Charles Frankfurt'ta bir meclis topla-yarak yeni kararlar alırken, ona her şeyden dolayı sinirli olan, Genç Louis'in yönetimi sırasında Bavyera'da güçlü bir konum elde eden ama Şişman Charles tarafından Carinthia²⁸⁴ ve Pan- nonia'nın²⁸⁵ yöneticiliği ile sınırlandırılan kuzeni Arnulf isyan ederek doğu topraklarına girmiş, ancak isyanı bir hafta süre- bilmiştir. Burada önemli olan Charles'ın kuzenine karşı pek de bir şey yapmamış olmasıdır. Şişman Charles'ın bertaraf edil- mesinde önemli bir rol oynayan, kardeşi Carloman'ın gayri- meşru²⁸⁶ oğlu işte bu Arnulf tur (850-899). Arnulf soyluların da desteğini alarak Tribur'da²⁸⁷ genel bir meclis toplamış ve burada Kasım 887'de amcası Şişman Charles'ı saf dışı bırak- mış²⁸⁸ ve Charles 888'de ölmüştür.²⁸⁹

I. 2. 3. 4. Arnulf

Charles'ın yönetimden çekilmesinden sonra Arnulf Lotha- ringia'yı, batı Francia soylularının desteklediği Paris Kontu Odo (860-898) ise batı topraklarını elde etmiştir. Ancak bunun için önce hemen hemen aynı zamanda kendisini kral ilan eden, Frank kökenli bir aileden gelen ve bir İtalyan dükü olan Spole- to'lu²⁹⁰ Guy'u (ö. 882/3), hem daha fazla adama sahip olduğu için hem de Normanlara karşı yapılan savaşlarda şöhret ka- zandığı için saf dışı bırakmak²⁹¹ gibi bir eylemde bulunması gerekmiştir. Bundan sonra ise Odo, Sens²⁹² Piskoposu Walter

²⁸⁴ Avusturya'nın en güney ucundadır.

²⁸⁵ Roma İmparatorluğu'nun bölgelerinden biridir. Bugün Macaristan'ın batısı ve Avusturya'nın doğusunda bulunmaktadır.

²⁸⁶ Comyn, **a.g.e.**, s. 78.

²⁸⁷ Almanya'da bulunmaktadır.

²⁸⁸ Mann, vol. III, **a.g.e.**, s. 376.

²⁸⁹ 888: Karolus obiit. **AH**, s. 19.

²⁹⁰ İtalya'da antik bir şehirdir.

²⁹¹ Bloch, **a.g.e.**, s. 497

²⁹² Kuzey Fransa'da bulunmaktadır.

(887-923) tarafından, 888 yılının Şubat ayında, Compiègne'de taçlandırılmıştır.²⁹³

Birkaç yıl sonra 893'te, Kekeme Louis'in ölümünden sonra doğan oğlu Basit Charles (879-929), 866'dan bu yana Poitou²⁹⁴ Kontu olan ve Odo'nun idaresini kabul etmeyen II. Ranulf (850-890) tarafından desteklenerek Akitanya'da babasının ardılı olarak tahta çıkarılmıştır. Ancak etkili bir kral olması Odo'nun 898'deki ölümünden sonra gerçekleşebilmiştir. Bu dönemde Odo, Basit Charles'ı destekleyenlerle mücadele etmiştir. Destek elde edebilmek için 888'de²⁹⁵ Arnulf'un üstünlüğünü kabul ettiyse de Arnulf, Basit Charles'ın tarafını tutunca üç yıl süren bir anlaşmazlıktan sonra, Odo vazgeçmek zorunda kalmış ve Sen Nehri'nin kuzeyindeki bir bölge ile yetinmiştir. Sonunda da hastalanarak 1 Ocak 898'de ölmüştür.²⁹⁶

Görüldüğü üzere Almanya adını verebileceğimiz ama o zamanki adıyla Doğu Francia (Fransa)²⁹⁷ dan oluşan Doğu Krallığı Arnulf'un yönetimindedir. 887'de soylular tarafından seçilerek Doğu Francia Kralı olan²⁹⁸ Arnulf, Şişman Charles'ın da isteği üzerine ona Şwabia'da²⁹⁹ birkaç köyü bağışlamıştır.³⁰⁰ Charles son aylarını burada geçirmiştir.³⁰¹

²⁹³ Louis Halphen, "France, The Last Carolingians and The Accession of Hugh Capet (888-987)", Ed.: H. M. Gwatking, J. P. Whitney, **Cambridge Medieval History**, vol. III, London, Cambridge University Press, 1930, s. 71.

²⁹⁴ Batı Fransa'da bulunan bir eyalettir.

²⁹⁵ James Bryce, **The Holy Roman Empire**, London, Macmillan, 1913, s. xxxv.

²⁹⁶ Philip Grierson, Mark Blackburn, **Medieval European Coinage: The Early Middle Ages**, UK, Cambridge University Press, 1986, s. 241.

²⁹⁷ Bloch, **a.g.e.**, s. 497.

²⁹⁸ Comby, **a.g.e.**, s. 80.

²⁹⁹ Güneybatı Almanya'da bulunmaktadır.

³⁰⁰ Eleanor Duckett, **Death and Life in the Tenth Century**, Ann Arbor, University of Michigan Press, 1968, s. 12.

³⁰¹ Alexander Canduci, **Triumph & Tragedy: The Rise and Fall of Rome's Immortal Emperors**, Murdoch Books Pty Limited, y.y., 2010, s. 222.

Cesur ve hünerli bir adam olan Arnulf,³⁰² Odo ve Charles arasındaki  ekil me sırasında Batı Francia'dan toprak elde etmiş ve kendi topraklarına eklemiştir.³⁰³ Charles kendisini koruması isteğiyle Arnulf'un yanına ka mı tır.³⁰⁴

22  ubat 896'da³⁰⁵ Roma'ya gelerek imparator olarak ta  giyen Arnulf,³⁰⁶ aynı yıl Germany'a döndüğünde sağlığı bozulmuştur. Aynı zamanda bu dönemde onun ayrılı ıyla birlikte İtalya kaybedilmiş,³⁰⁷ Macaristan'dan ve Moravya'dan³⁰⁸ istilacılar onun topraklarına saldırmaya ba lamı , oğlu Zwentibold'un (871-900) yönetimindeki Lotharingia'da isyanlar ba  göstermiştir.³⁰⁹

Sonuçta Arnulf'un 8 Aralık 899'daki  l m n n³¹⁰ ardından yerine oğlu  ocuk Louis (893-911) geçmiştir. Bazı kaynaklara göre ise ölüm tarihi 900 yılıdır ve sıklıkla kaldığı Ratispon³¹¹  hrinde ölmüştür.³¹²

³⁰² Sutherland Menzies, **History of Europe**, USA, Kessinger Publishing, 1877, s. 98.

³⁰³ Mann, **a.g.e.**, vol. IV, s. 56.

³⁰⁴ Duckett, **a.g.e.**, s. 25.

³⁰⁵ **AF**, s. 128.

³⁰⁶ 896: Arnulfus rex Romam veniens, imperator factus est. **AH**, s. 19.

³⁰⁷ Duckett, **a.g.e.**, s. 30.

³⁰⁸ Merkezi Avrupa'da  ek Cumhuriyeti'nin doğusunda bulunan tarihi bir bölgedir.

³⁰⁹ Duckett, **a.g.e.**, s. 33.

³¹⁰ Anton Scharer, "Alfred The Great and Arnulf of Carinthia: A Comparison", **Alfred The Great**, ed. Timothy Reuter, England, Ashgate Publishing, 2003, s.311

³¹¹ Bugün Regensburg denilmektedir ve Almanya'da bulunmaktadır.

³¹² DCCCC: Arnolfus imperator Ratispone, ubi frequentius manebat, obiit. **Annales Marbacenses**, **MGH, SSRG IX**, ed. H. Bloch, Hanover ve Leipzig, 1907, s. 21.

I. 2. 3. 5. Çocuk Louis

Louis'e çocuk denilmesinin sebebi Doğu Francia tahtına çıktığında sadece altı yaşında olmasıdır ve bu nedenle Mainz Piskoposu ve Sakson Dükü'nün koruması altında yönetmesine karar verilmiştir.³¹³ Yönetimi boyunca toprakları Macar saldırılarına maruz kalmıştır. 4 Şubat 900'de taç giyen Louis, genel olarak çok sık hastalanan ve zayıf karakterli biridir. Çok küçük olduğu için onun zamanında yönetim başka kişilerin, soyluların ya da piskoposların elinde kalmıştır. Bu kişiler Franconia düklüğü meselesinde dük olarak Louis'in anne tarafından kuzeni Conrad'ı (890-918) seçmişlerdir.

902'de Slavların Saksonya'yı istilasının³¹⁴ yanı sıra, bu dönemde Macar akınları hızlanmış, 906'da da Macarlar Saksonya'yı istila etmiş³¹⁵ ve Louis'in ordusu 907'de Pressburg'ta³¹⁶ yenilmiştir. Yenilgiden dört yıl sonra Eylül 911'de on sekiz yaşında olan Louis hiçbir varis bırakmadan³¹⁷ ölmüştür.³¹⁸ Bu ölüm Karolenj Hanedanının Doğu Francia topraklarındaki sonunu getirmiştir. Doğu Krallığı'nın dükleri, 911'de bir meclis düzenleyerek, kendi aralarından birini,³¹⁹ Franconia dükü Conrad'ı kral olarak seçmişlerdir.³²⁰ Conrad Herfelde adı verilen bölgede kral olmuştur.³²¹ Aynı dönemde Batı Francia Basit Charles tarafından yönetilmektedir.

³¹³ Samuel A. Dunham, **History of Germanic Empire**, vol. I, London, Longman, 1834, s. 42.

³¹⁴ 902: Sclavi vastaverunt Saxoniam. **AH**, s. 19.

³¹⁵ 806: Ungarii vastaverunt Saxoniam. **AAM**, s. 7.

³¹⁶ Bugün Slovakya'nın başkenti olan Bratislava'nın Almanca'daki karşılığıdır.

³¹⁷ Bradbury, **a.g.e.**, s. 31.

³¹⁸ 911: Ludowicus filius Arnulfi obiit. **AB2**, s. 249.

³¹⁹ Samson, **a.g.m.**, s. 35.

³²⁰ Geary, **a.g.e.**, s. 44.

³²¹ **AAM**, s. 8.

I. 2. 4. Batı Krallığı

I. 2. 4. 1. Basit Charles

Laon'da³²² 893'de³²³ taç giyen Basit Charles'ın, ancak Odo'nun ölümünden sonra kontrol sahibi olabildiği bilinmektedir. Onun döneminde Viking saldırıları artmıştır. Vikingler Vimeu³²⁴ ve Burgonya'ya saldırmışlar, Tours'daki St. Martin kilisesini yakmışlardır. Onlarla iyi ilişkiler kurulmasına çalışılmış ve bu amaçla 911 yılında Charles elçi olarak bir piskoposunu liderleri Rollo'ya (846-931) göndermiş, barış yapılması karşılığında, ileride Normandiya adı verilecek olan,³²⁵ topraklarından vermeyi teklif etmiştir. Ertesi yıl Viking lider Rollo vaftiz olmuş³²⁶ ve Charles'ın kız kardeşi Gisela ile evlendirilmiştir.

İlk sıradaki danışmanlarını Lotharingia'dan seçen Charles burada biraz da olsa başarı elde etmiştir. Doğu kralı Conrad'ın kısa dönemlik güçsüzlüğünden istifade edip, buranın yönetimini ele geçirmiş, 911'de Lotharingia kralı olmuş³²⁷ ve hattâ 907 yılında Lotharingialı Frederuna (ö. 917) ile evlenmiştir. Başdanışmanı Hagano'yu da 918'de buranın dükü yapmıştır.

Soissons'daki bir mecliste Odo'nun kardeşi Neustriyalı Robert kralın sağında, Hagano ise solunda yer almışlardır. Ancak Robert kendi toprağına geri döndüğünde Charles'ı yüz üstü bırakmış ve soyluların desteğini almak istemiştir. Bunun devamında 936'da ölen³²⁸ Burgondiyalı Ralph (Rudolph, 890-

³²² Kuzey Fransa'da önemli bir şehirdir.

³²³ Laughlin, *a.g.e.*, s. 122.

³²⁴ Kuzey Fransa'da bir komündür..

³²⁵ Roberts, *a.g.e.*, s. 168.

³²⁶ Gleig, *a.g.e.*, s. 110.

³²⁷ Ryan Crisp, "Charles III", *The Rise of The Medieval World*, ed. J. Schulman, USA, Greenwood Publishing Group, 2002, s. 99.

³²⁸ Charles Arnold-Baker, *The Companion to British History*, London, Routledge, 2001, s. 240.

936) ve Otto'ya karşı Andernach'da³²⁹ yapılan isyana katılması sonucu 939'da öldürülen³³⁰ Lorraineli Gilbert (890-939) ile birlikte isyan etmiştir. Gilbert başlangıçta Charles'a yenilip Germany'a kaçtıysa da 922'de Robert ile tekrar birlik olmuş ve bir kez daha isyan etmişlerdir. Onların bu birleşik gücü Charles'a ağır gelince Charles kaçmış ve bunun üzerine görevinden alınarak hapsedilmiştir.³³¹

Robert (866-923) 29 Haziran 922'de kral seçilmiş³³² ancak 923'te Charles ile yeniden savaşmış ve öldürülmüştür. (Ölümü 923 yılının Haziran ayı içerisindeydir.³³³) Charles'ın bu başarısı uzun süreli olmamış, St. Quentin'deki³³⁴ bir mecliste kandırılarak tekrar görevden alınmış, oğlu IV. Louis (920-954) ise annesi kraliçe Elgiva ile birlikte İngiltere'ye kaçmıştır.³³⁵ Charles ikinci mahkûmiyetini Peronne'deki³³⁶ hapisanede geçirmiş ve burada ölmüştür.

I. 2. 4. 2. Rudolf

Robert'in ölümünden sonra Charles da hapsedilince, güçlü lordlar 923'te kral olarak Burgondiya dükü Rudolfu (ö. 936) seçmişlerdir. Rudolf 888 yılında Karolenjlerin adına Transjurania³³⁷ dedikleri askeri bir uç bölgesinin başında bulunmaktadır ve bu görev, imparatorluğun başlıca iç geçitlerinden birinin denetimine imkân sağladığı için çok önemlidir.³³⁸

³²⁹ Batı Almanya'da bulunmaktadır.

³³⁰ Tony Jaques, **Dictionary of Battle and Sieges**, vol. I, USA, Greenwood Publishing Group, 2007, s. 51.

³³¹ Bradbury, **a.g.e.**, s. 33-34.

³³² Grierson, **a.g.e.**, s. 245.

³³³ Heather Tanner, **Families, Friends and Allies**, Netherlands, Brill, 2004, s. 30.

³³⁴ Fransa'da bulunmaktadır.

³³⁵ Nikal, **a.g.e.**, s. 27.

³³⁶ Charles Eliot, **Prefaces and Prologues to Famous Books**, US, y.y., 2008, s. 115. Peronne Kuzey Fransa'da bulunmaktadır.

³³⁷ Yukarı Burgonya'ya verilmiş bir isimdir.

³³⁸ Bloch, **a.g.e.**, s. 498.

Rudolf'u kral olarak seçen lordlardan biri Robert'in oğlu Büyük Hugh'dur (898-956) ama kendisi kral olmayı düşünmemiştir.³³⁹ 13 Temmuz 923'te Soissons'ta kral ilan edilen Rudolf, Sens başpiskoposu Gothair tarafından St. Medard³⁴⁰ kilisesinde taçlanmıştır.³⁴¹ Kral, Büyük Hugh'un kız kardeşi ile evlenerek, Robert Hanedanından biri olmayı başarmıştır. Sen'in kuzeyindeki otoritesini kaybeden kral, Viking ve Macar saldırılarına da maruz kalmış, 935'te Auxerre'de³⁴² hastalanmış ve 14 Ocak 936'da³⁴³ ölmüştür.

I. 2. 4. 3. IV. Louis

Rudolf'un ardından, babasının hapsedilmesinden sonra anesiyle İngiltere'ye kaçan, Basit Charles'ın oğlu IV. Louis, geri çağırılmış ve kral ilan edilmiştir. Bu dönemde Büyük Hugh Batı Francia'daki en güçlü kişidir, hattâ kraldan bile güçlü ve zengindir. Paris kontudur, Loire'den Sen'e kadar olan topraklara sahiptir ama yine de kral olmayı düşünmemiştir. Hugh, Louis'i getirmek için gönderilmiş ve onunla Bolonya'da³⁴⁴ buluşmuştur. Louis 19 Haziran 936 Pazar günü³⁴⁵ Laon'da Reims başpiskoposu Artaud (ö. 961) tarafından taçlandırılmıştır. Bu taçlandırma 20 piskopos ile krallığın ileri gelen adamları huzurunda yapılmıştır.³⁴⁶ Büyük Hugh, kral tarafından Frankların Dükü unvanıyla ödüllendirilmiştir.

³³⁹ Fremann, **a.g.e.**, s.198.

³⁴⁰ Fransa'da bulunmaktadır.

³⁴¹ Edward F. T. Twining, **A History of The Crown Jewels of Europe**, London, Batsford, 1960, s. 206.

³⁴² Fransa'nın kuzeyinde Paris ve Dijon arasında kalan bir bölgedir.

³⁴³ Edward Freeman, Thomas S. Holmes, **Western Europe in The Eight Century & Onward**, London, Macmillan, 1904, s. 325.

³⁴⁴ Kuzey İtalya'nın Po Vadisi'nde bir şehirdir.

³⁴⁵ Pierre Riche, (1) **The Carolingians: A Family who Forged Europe**, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1993, s. 256.

³⁴⁶ Dorothy Whitelock, **English Historical Documents**, London, 1979, s. 344.

IV. Louis Vikinglerle mücadelesi sırasında iki kez kaçırılmış, Büyük Hugh tarafından korunmuş ve Doğu Krallığında iktidarı ele geçiren Otto Hanedanının yardımı sayesinde gücünü geri kazanabilmiştir. Onu tahta çıkaran Büyük Hugh ile de anlaşmazlığa düşen Louis, attan düşerek 9 Eylül 954'te ölmüş³⁴⁷ ve yerine oğlu 13 yaşındaki IV. Lothar (941-986) geçmiştir.

I. 2. 4. 4. IV. Lothar

Büyük Hugh bu defa da Lothar'ın yanında yer almış ve başpiskopos Artaud Lothar'ı Reims'te taçlandırmıştır.³⁴⁸ Ancak Hugh'un gücü uzun sürmemiştir, muhtemelen vebadan,³⁴⁹ Haziran 956'da³⁵⁰ Dourdan'da³⁵¹ ölmüştür. Geriye üç oğul bırakmıştır: Hugh Capet, Odo ve Otto-Henry. Üçü de Normandiya I. Richard'ın koruması altına alınmışlardır. Ayrıca amcaları Lotharingia Dükü ve Köln Piskoposu Bruno da onları koruması altına almıştır. En büyük oğul olarak Hugh Capet babasının ardılı olmuş, Odo ise 965'de ölmüştür.

Lothar Lotharingia üzerinde söz sahibi olabilmek için hem II. Otto (955-983) ile mücadele etmiş hem de evlilik yolunu denemiştir. Sonuçta Otto ile barış yapmak zorunda kalmış ama bu barışı Hugh Capet'ten habersiz yaptığı için Hugh ile arası açılmıştır.

Kraliçe Emma'nın cesaretlendirmesiyle Lothar, Hugh'a karşı saldırmaya karar vermiştir. Aralarında barış yapılmış ancak Lothar tekrar Hugh'dan habersiz kendi oğlu Louis'i kendinden iki katı büyük dul bir kadın olan Gevaudan³⁵² kontu Stephen'in

³⁴⁷ Gleig, **a.g.e.**, s. 118.

³⁴⁸ Bradbury, **a.g.e.**, s. 41.

³⁴⁹ Douglas W. Lowis, **The History of The Church in France**, London, The Epworth Press, 1926, s. 32.

³⁵⁰ Duby, **a.g.e.**, s. 20.

³⁵¹ Kuzey Fransa'da bulunan bir komündür.

³⁵² Fransa'nın tarihi bir bölgesidir.

karısıyla evlendirmiştir. Bunu Burgondiya'daki gücünü arttırmak için yapmıştır. Diğer taraftan II. Otto'nun ölümü gerçekleşince Lotharingia'yı ele geçirmek için Bavyeralı Henry ile ittifak da yapmıştır. Hugh Capet ise Lothar'ın bu konudaki davetlerini reddetmiştir.³⁵³ Lothar yaptığı sefer sonunda Laon'da hastalanmış ve 2 Mart 986'da,³⁵⁴ 44 yaşında ölmüştür.

I. 2. 4. 5. V. Louis

Lothar'ın ölümünün ardından oğlu V. Louis (967-987) tahta çıkmıştır. Kısa bir süre yönetimde kalan ve sadece ismen kral olarak nitelendirilen Louis Batı Frank topraklarının Karolenj Hanedanına mensup son kralıdır. Kendisinin 911'deki ölümünden sonra hanedandan tek erkek olarak amcası Aşağı Lorraine Dükü Charles kalmış ancak ruhban sınıf mensupları, askeri ve politik faaliyetlerinden dolayı kral olarak Hugh Capet'i seçmişlerdir. Böylece Francia dükü Büyük Hugh'un oğlu, Paris kontu ve 888-898 yılları arası Fransa Kralı olan Odo'nun yeğeninin oğlu, 922-923 yıllarında Fransa Kralı olan I. Robert'in torunu ve 923-936 arası Fransa Kralı olan Rudolf'un kuzeni olan Hugh Capet Noyon'da 5 Temmuz 987'de³⁵⁵ kral ilan edilmiştir.³⁵⁶ Böylece batıda da Karolenj Hanedanı sona ermiş, kalıcı³⁵⁷ bir Capet Hanedanı (987-1328³⁵⁸) başlamıştır. Sonuç olarak uzun yıllar yönetimde söz sahibi olan Karolenjler bu olaylar silsilesiyle tarih sahnesinden çekilmişlerdir.

³⁵³ Bradbury, *a.g.e.*, s. 44.

³⁵⁴ Head, *a.g.e.*, s. 239.

³⁵⁵ Fawtier, *a.g.e.*, s. 48.

³⁵⁶ Bloch, *a.g.e.*, s. 386.

³⁵⁷ T. S. Brown, "France and Its Principalities", *Atlas of Medieval Europe*, ed. A. MacKay, D. Ditchburn, London, Routledge, 1997, s. 28.

³⁵⁸ Bu tarih Capet Hanedanının kendi adıyla yönetimde yer aldığı son tarihtir. Sonrasında ayrılarak başka isimler alan Hanedan, aslında 1792 yılına kadar varlığını sürdürmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

CHARLEMAGNE VE DEVLETİ

II. 1. HAYATI VE KİŞİLİĞİ

II. 1. 1. Doğumu

Doğum yeri tam olarak bilinmeyen Charlemagne (742-814), Annales Petaviani'ye göre 747 yılında doğmuştur.³⁵⁹ Ancak bugün bilim aleminde çoğunlukla doğum tarihi olarak 742 yılı kabul edilmekte ve 2 Nisan günü doğduğu düşünülmektedir.³⁶⁰

St. Gall rahibine göre Aix la Chapelle doğumlu ve babası Kısa Pepin olan Charlemagne'in annesi Laon kontu Charibert'in kızı Bertha'dır. (ö. 783) Bertha kocası Pepin (ö. 768) tarafından onure edilmiş, sevilmiş ve tüm törenlerde kocasıyla aynı derecede şereflendirilmiş, katılımcı ruha sahip bir kadındır.³⁶¹

II. 1. 2. Fiziki Yapısı

Uzun boylu ve beyaz³⁶² sakallı bir adam olan Charlemagne'in dış görünüşü Einhard'a göre şu şekildedir:

"Vücudu geniş ve güçlüydü, uzun boyluydu ama yine de orantısız uzun boylu değildi. Örneğin onun uzunluğu adımının yedi katı ölçüyeye sahipti. Başının tepesi yuvarlaktı, gözleri çok büyük ve canlıydı, burnu bir parçacık uzundu, ak saçları güzeldi, yüzü neşeli ve keyifliydi. Bu nedenle vücudunun otoritesi ve saygınlığı, ayakta dururken olduğu kadar otururken de birçok şeyi bünyesinde barındırıyordu. Boyunu tombul ve daha kısa ve karnı biraz çıkıntılı görünmesine

³⁵⁹ 747. Karolomannus migravit Romam. Et ipso anno fuit natus Karolus rex. AP, s. 11.

³⁶⁰ Nelson, "Charlemagne The Man", s. 25.

³⁶¹ James, a.g.e., s. 80.

³⁶² Douglas Woodruff, Charlemagne, D. Appleton-Century Company, 1935, s. 1.

rağmen, bunu bedeninin kalan bölümlerinin düzgünlüğü gizliyordu. Yürüyüşü güçlü ve vücudunun tüm görünümü erkeksiydi. Sesi netti ama vücudunun şekline daha az uygundu.”³⁶³

Fiziki görünüşü genel olarak yukarıdaki gibi tasvir edilen Charlemagne dış görünüşü ve kıyafetlerine de önem vermiş bir liderdir. Giyimine baktığımızda resmi tören ve tahtta olduğu zaman hariç çok sade elbiseler giyen imparatorun, genellikle yünden tunik üzerine mavi renk kuşak kullandığı görülmektedir. Charlemagne'in etrafında olanların da aynı şekilde giyinmelerini tercih etmesi şu örnekten anlaşılmaktadır: Charlemagne bir sabah pahalı kıyafetler içinde, süslenmiş saray mensuplarını kabul etmiş ve onları öyle görünce hemen bir av düzenlenmesini emretmiştir. Kar yağışlı olan havada, kendisi koyun derisinden bir kürk giyinmişken, konuklarının ipekli kumaştan elbiseleri kardan berbat olmuş ve böğürtlen çalılardan dolayı yırtılmıştır. Av bittiğinde kıyafetlerindeki zararı telafi etme konusunda endişeli ve soğuktan uyuşmuş olan konukların kıyafetleri büyük bir ateş önünde kurutulmaya çalışılırken aşırı sıcaktan kuruyup büzüşmüşlerdir. Bunun olacağını önceden bilen Charlemagne duruma müdahale etmemiştir. Ertesi gün yırtık ve perişan kıyafetleriyle saraya gelen konuklar komik duruma düşmüşler ve Charlemagne tarafından alay konusu edilmişlerdir.³⁶⁴ Hikâyenin doğruluğu tartışılabilir belki ama Charlemagne'in tüm dikenlerden ve çalılardan geç-

³⁶³ “Corpore fuit amplo atque robusto, statura eminenti, quae tamen iustam non excederet - nam septem suorum pedum proceritatem eius constat habuisse mensuram -, apice capitis rotundo, oculis praegrandibus ac vegetis, naso paululum mediocritatem excedenti, canitie pulchra, facie laeta et hilari. Unde formae auctoritas ac dignitas tam stanti quam sedenti plurima acquirebatur; quamquam cervix obesa et brevior venterque proiectior videretur, tamen haec ceterorum membrorum celabat aequalitas. Incessu firmo totaque corporis habitudine virili; voce clara quidem, sed quae minus corporis formae conveniret.” VKM, s. 26-27.

³⁶⁴ Henry Card, **The Reign of Charlemagne**, London, Longman, 1807, s. 192.

rek rahatça yolunu bulabildiği ve buralardan bilerek, süslü saray mensuplarının kıyafetleri yırtılsın diye geçtiği söylenmektedir. Buradan anlaşılması gereken şey imparatorun gösterişi hoş karşılamadığı ve kendi kıyafetlerinde sadeliği tercih ettiğidir. Einhard bu konuya da değinmiş ve imparatorun kıyafetleri hakkında şu bilgileri vermiştir:

"Milli kıyafet yani Frank kıyafeti giyiyordu. Vücutuna keten gömlek ve keten pantolon, sonra da ipek saçaklarla çevrelenmiş tunik giyiyordu ve kumaş sargılarla bacıklarını sarıyordu. Ayaklarına ayakkabılar giyiyordu. Su samuru derilerinden ya da sansar derisinden yapılmış montla kışın omuzları ve göğsü koruyordu. Mavi pelerini en üste giyiyordu ve sapı ve kemeri altın ya da gümüşten olan kılıcı daima hazır bulunduruyordu. Bazen de, sadece büyük festival günlerinde ya da dış ülkelerin elçileri gelirse, mücevherlerle donatılmış bir kılıç kuşanıyordu.

En güzelleri de olsa yabancı elbiselerini kabul etmiyor ve iki kez Roma'da, Roma geleneğine uygun kıyafetler olan, uzun tunik üstüne pelerin ve ayakkabılarla giydirilmesi hariç, asla onlarla donatılmasına razı olmuyordu. İlkinde Papa Hadrian'ın ricasıyla ve diğerinde onun ardılı Leo'yu hoşnut etmek için giyinmişti.

*Festival günlerinde altın iplikle dokunmuş kıyafet ve mücevherlerle süslenmiş ayakkabılar giyiyor, altın bir iğneyle pelerini bağlayarak altınla ve mücevherlerle süslenmiş tacını takıyordu. Diğer günlerdeki kıyafeti halktan olduğu kadar, en alt tabakadan da çok az farklı olurdu."*³⁶⁵

³⁶⁵ "Vestitu patrio, id est Francico, utebatur. Ad corpus camisam lineam, et feminalibus lineis induebatur, deinde tunicam, quae limbo serico ambiebatur, et tibialia; tum fasciis crura et pedes calciamentis constringebat et ex pelli-bus lutrinis vel murinis thorace confecto umeros ac pectus hieme muniebat, sago veneto amictus et gladio semper accinctus, cuius capulus ac balteus aut aureus aut argenteus erat. Aliquoties et gemmato ense utebatur, quod tamen nonnisi in praecipuis festivitatibus vel si quando exterarum gentium legati venissent. Peregrina vero indumenta, quamvis pulcherrima, respuebat nec umquam eis indui patiebatur, excepto quod Romae semel Hadriano pontifice petente et iterum Leone successore eius supplicante longa tunica et clamide amictus, calceis quoque Romano more formati induebatur. In festivitatibus veste auro texta et calciamentis gemmatis et fibula aurea sagum adstringente,

Askeri kıyafetleri söz konusu olduğunda ise savaş sırasında demirden ya da deriden ya da ikisinden birden yapılmış zırh giydiği bilinmektedir. Bu zırh bazen göğüslük şeklinde iken bazen de tüm vücudunu örten bir palto şeklindedir. Başı için ise demirden bir miğfer kullanmıştır.³⁶⁶

II. 1. 3. Kişilik Özellikleri

Charlemagne'in kişilik özellikleri ele alınırken ilk olarak onun sosyal bir şahsiyet olduğu söylenebilir. Bu sosyal karakterin tezahürünü onun saray hayatında izlemek mümkündür. En büyük isteği Frank disiplininin uygulanması ve gelenekte birliğin sağlanması olan³⁶⁷ Charlemagne, belki de bu nedenle, Aachen'de bulunan³⁶⁸ sarayına İstanbul'dan, Venedik'ten, Dalmaçya'dan,³⁶⁹ Bağdad ve Kudüs'ten, Northumbria'dan, İskandinavya'dan, Zaragoza'dan,³⁷⁰ Kordoba'dan, Slavlar'dan ve Avarlar'dan elçiler kabul eden, haftalık pazarı ve darphanesi de olan sarayını müşterilerin, davacıların, adalet arayanların, dilencilerin, fahişelerin³⁷¹ çekim merkezi haline getiren bir imparatorudur. Einhard'dan edindiğimiz bilgiye göre; yabancı-

diademe quoque ex auro et gemmis ornatus incedebat. Aliis autem diebus habitus eius parum a communi ac plebeio abhorrebat." **VKM**, s. 27-28.

³⁶⁶ John H. Haaren, **Famous Men of The Middle Ages**, New York American Book Company, , 1904, s. 65.

³⁶⁷ Duckett, **a.g.e.**, s. 6.

³⁶⁸ Janet Nelson, "Aachen as a Place of Power", **Courts, Elites and Gendered Power in The Early Middle Ages: Charlemagne and Others (Variorum collected Studies Series, no:878)**, Great Britain, Ashgate Publishing, 2007, s. 3.

³⁶⁹ Bugün Hırvatistan sınırlarında bulunan ve Adriyatik Denizi'nde pek çok adaya sahip olan bölgedir.

³⁷⁰ İspanya'nın kuzeyinde bulunan Aragon Özerk bölgesinin başkentidir.

³⁷¹ Janet Nelson, "Was Charlemagne's Court a Courtly Society?", **Courts, Elites and Gendered Power in The Early Middle Ages: Charlemagne and Others (Variorum Collected Studies Series, no:878)**, Great Britain, Ashgate Publishing, 2007, s. 41.

ları seven Charlemagne onları konuk etme konusunda da büyük bir özen göstermiştir. Öyle ki sadece sarayda değil aynı zamanda krallık içinde de onların kalabalık oluşu haklı olarak bir yük görülmektedir. Yine de bizzat kendisi bu büyük zararları cömertliğinin övgüsü ve iyi ününün ödülüyle telafi ettiği için, yüce gönüllüğünden ötürü, bu tür bir yükten dolayı neredeyse hiç sıkıntı duymamıştır.³⁷²

Kralın sosyal kişiliğinin öne çıkan özelliklerinden birisi ölçülü oluşudur. Saraydaki yaşantısında ölçülü ve sevecen olan imparator, akşam yemeklerine bakanlarını ve sevdiklerini de davet etmiştir. Sarayında daima sosyal görevli olarak başbakan konumunda bir kişi, kilise ve devletin önde gelen iki memuru, saray nazırı, saray kontu, kâhya, saki, güvenlik görevlisi ve doğancı başı hazır bulunmuştur. Einhard imparatorun saray hayatı hakkında şu bilgileri vermektedir:

“İçmekte ve yemekte ölçülüydü ama içmekte daha ölçülüydü. Kendisinde de olsa başkalarında da olsa herhangi birinin sarhoşluğundan çok iğreniyordu. Yiyecekten o denli kaçınıbiliyordu ki, sıklıkla vücuduna zararlı şeylerde perhiz yapardı. Çok nadiren birlikte yemek yenirdi ve bu sadece önemli festival günlerinde, çok sayıda insanla olurdu. Akşam yemekleri, sürekli olarak avcılarının şişlerle getirdikleri kızartmaya ek olarak, genellikle dört çeşitten oluşuyordu ve o herhangi bir başka yemekten ziyade buna daha çok düşküdü.

Masadayken ya eğlendiriciyi ya okuyucuyu dinliyordu. Ona öyküler ve eski zamanların başarıları okunuyordu. Aziz Augustinus’un kitaplarından da çok zevk alıyordu ve özellikle onun Civitas Dei adlı kitabından zevk alıyordu.

Şaraptan ve tüm içeceklerden o denli az içiyordu ki, akşam yemeğinde nadiren üç kezden fazla içiyordu. Yazın öğle yemeğinden son-

³⁷² “Amabat peregrinos et in eis suscipiendis magnam habebat curam, adeo ut eorum multitudo non solum palatio, verum etiam regno non inmerito videtur onerosa. Ipse tamen prae magnitudine animi huiusmodi pondere minime gravabatur, cum etiam ingentia incommoda laude liberalitatis ac bonae famae mercede compensaret.” VKM, s. 26.

ra biraz meyve yerdı, bir kere içerdı. Elbiselerini ve ayakkabılarını çıkarır, tıpkı gece olmuş gibi, iki ya da üç saat dinlenirdi.

Gece olunca öyle (hafif) uyuyordu ki, uykusundan dört ya da beş kez uyanıyor ve kalkıyordu. Giyinirken ve ayakkabılarını giyerken sadece arkadaşlarını kabul ediyordu ama eğer saray kontunun kralın kararı gereken bir konuda onunla konuşması gerekiyorsa, hemen tarafları onun huzuruna getiriyordu, tıpkı yargıç konumundaymış gibi, sorunu anlayıp karar veriyordu. Bu sadece bu zamanda (giyinirken) yapılan bir iş değildi, gün içerisinde canının istediği herhangi bir zamanda, kendisi tarafından ya da bakanlarından herhangi birine durumu anlatıp kararını uygulatarak da bunu yapabiliyordu.”³⁷³

Kişiliğinin dikkat çeken bir diğer yönü düzene önem vermesidir. Yaşadığı yerin koşullarına dikkat eden Charlemagne sarayına Roma tarzında banyolar yaptırmıştır. Bu banyolardaki havuzlarda yüzmekten çok zevk aldığı bilinmektedir.³⁷⁴ Ein-

³⁷³ “In cibo et potu temperans, sed in potu temperantior, quippe qui ebrietatem in qualicumque homine, nedum in se ac suis, plurimum abhominabatur. Cibo enim non adeo abstinere puterat, ut saepe quereretur noxia corpori suo esse ieiunia. Convivabatur rarissime, et hoc praecipuis tantum festivitibus, tunc tamen cum magno hominum numero. Caena cotidiana quaternis tantum ferculis praebebatur, praeter assam, quam venatores veribus inferre solebant, qua ille libentius quam ullo alio cibo vescebatur. Inter caenandum aut aliquod acroama aut lectorem audiebat. Legebantur ei historiae et antiquorum res gestae. Delectabatur et libris sancti Augustini, praecipueque his qui de civitate Dei praetitulati sunt. Vini et omnis potus adeo parvus in bibendo erat, ut super caenam raro plus quam ter biberet. Aestate post cibum meridianum pomorum aliquid sumens ac semel bibens, depositis vestibus et calciamentis, velut noctu solitus erat, duabus aut tribus horis quiescebat. Noctibus sic dormiebat, ut somnum quater aut quinquies non solum expergescendo, sed etiam desurgendo interromperet. Cum calciaretur et amicaretur, non tantum amicos admittebat, verum etiam, si comes palatii litem aliquam esse diceret, quae sine eius iussu definiri non posset, statim litigantes introducere iussit et, velut pro tribunali sederet, lite cognita sententiam dixit; nec hoc tantum eo tempore, sed etiam quicquid ea die cuiuslibet officii agendum aut cuiquam ministrorum iniungendum erat expediebat.” VKM, s. 28-29.

³⁷⁴ Paul Newman, *Daily Life in The Middle Ages*, USA, 2001, s. 164.

hard da bu bilgiyi doğrulamakta ve ek olarak şunları belirtmektedir:

*"İlk sulardan doğal bir şekilde çıkan buharlardan hoşlanıyordu ve sıklıkla yüzerek bedenini çalıştırıyordu. O denli ustaydı ki hiç kimse adil bir şekilde önüne geçmeye muktedir değildi. Bunun için Aachen Sarayı'nı yaptırdı ve burada ölene kadar hayatının son yıllarını geçirdi. Banyosuna sadece oğullarını davet etmedi. Soylularını ve arkadaşlarını, aynı zamanda korumalarını ve yardımcılarını da davet etti. Öyle ki, yüz ya da daha fazla kişi onunla birlikte yıkanıyordu."*³⁷⁵

Ancak zevklerine dalıp ailesini unuttuğu sanılmamalıdır. Aksine ailesine çok düşkün bir liderdir. Örneğin oğlu Pepin İtalya kralı iken, 810 yılında öldüğünde geriye bıraktığı oğlu Bernhard, Charlemagne tarafından sahiplenilmiş, ilk olarak eğitim alması için Fulda manastırına zamanın önde gelen bilginlerinden Rabanus Maurus'un yanına, ardından babasının yerine krallığı devralması için İtalya'ya gönderilmiştir.³⁷⁶ Görülüyor ki Charlemagne aile bireylerine çok önem vermektedir.

Pek çok faaliyeti arasında Charlemagne'in en hoşlandığı uğraşı avcılıktır. Hattâ bir bufalo avı sırasında yanındaki avcılardan birinin kritik bir mızrak³⁷⁷ müdahalesiyle ölümden döndüğü söylenmektedir.³⁷⁸ Einhard'dan alınan bilgiye göre de

³⁷⁵ "Delectabatur etiam vaporibus aquarum naturaliter calentium, frequenti natatu corpus exercens; cuius adeo peritus fuit, ut nullus ei iuste valeat anteferri. Ob hoc etiam Aquisgrani regiam exstruxit ibique extremis vitae annis usque ad obitum perpetim habitavit. Et non solum filios ad balneum, verum optimates et amicos, aliquando etiam satellitum et custodum corporis turbam invitavit, ita ut nonnumquam centum vel eo amplius homines una lavarentur.", VKM, s. 27.

³⁷⁶ Wells, a.g.e., s. 296.

³⁷⁷ Yazar burada mızrak, kargı ya da ok anlamına gelebilen "dart" kelimesini kullanmıştır.

³⁷⁸ Card, a.g.e., s. 197.

imparator sürekli ata binme ve avcılık egzersizleri yapmaktaydı.³⁷⁹

Charlemagne`ın sorumlu kişiliği ailesi yanında halk içindeki eylemlerinden de izlenebilmektedir. O, sınırları içerisindeki yoksulların başı boş gezmesini yasaklayan, her şehre yoksullarını besleme zorunluluğu³⁸⁰ getiren, Yunanlıların sadaka verme dedikleri tarzda, hediyelerle fakirlere yardım eden, hattâ bunu denizaşırı Afrika, Mısır, Suriye, Kartaca, Kudüs ve İskenderiye³⁸¹ gibi yerlerde yaşayan ihtiyaç sahipleri için bile yapan,³⁸² engelli vatandaşlarına ve hacılara bakım sağlamak için imarethaneler kurulmasını destekleyen³⁸³ bir lider olmasının yanında, elçisi durumundaki yöneticilerine verdiği talimatlarla daima halkını gözetten bir liderdir. Örneğin Mart 806`da Nijmegen`de³⁸⁴ elçilere, piskoposlara, başrahiplere, rahibelere, kontlara ve toprak sahiplerine kutluk zamanındaki faiz uygulamalarıyla ilgili verdiği talimatında, faizlerin yarıya indirilmesini emretmiştir.³⁸⁵ Toplumun refahını tehdit eden maddelerin tüketimini, büyük bir monarşiye uygun olmadıklarından dola-

³⁷⁹ VKM, s. 27.

³⁸⁰ Card, *a.g.e.*, s. 195.

³⁸¹ "Circa pauperes sustentandos et gratuitam liberalitatem, quam Greci eleimosinam vocant, devotissimus, ut qui non in patria solum et in suo regno id facere curaverit, verum trans maria in Syriam et Aegyptum atque Africam, Hierosolimis, Alexandriae atque Cartagini, ubi Christianos in paupertate vivere conpererat, penuriae illorum compatiens pecuniam mittere solebat." VKM, s. 31.

³⁸² William Glaister, *Karl The Great*, London, George Bell & Sons, 1877, s. 79-80.

³⁸³ Brenda Gardenour, "Hospitals", *Medieval Science, Technology and Medicine*, ed. T. Glick, S. Livesey, F. Wallis, New York, Routledge, 2005, s. 227.

³⁸⁴ Hollanda`nın doğusunda, Alman sınırında bir şehirdir.

³⁸⁵ Janet Nelson, "The Voice of Charlemagne", *Courts, Elites and Gendered Power in The Early Middle Ages: Charlemagne and Others (Variorum collected Studies Series, no:878)*, Great Britain, Ashgate Publishing, 2007, s. 79.

yı, yasaklayan kanunları uygulamaya koyan ilk Frank kralı³⁸⁶ olarak kabul edilen Charlemagne, halk içerisindeki varlıkları da unutmamıştır. Toprak sahiplerinin ve soyluların herhangi bir tehlikeye karşı mutlaka zırh, özellikle de uzun zırh sahibi olmalarını emretmiştir.³⁸⁷

Onun kişiliğinin diğer bir yönü dindar oluşudur. Dini hayata çok önem veren imparatorun bu konudaki davranışlarını Einhard şu şekilde tanımlamıştır:

"Kiliseyi hem sabah hem akşam hattâ gece saatlerinde ve tören zamanında, sağlığı izin verdiği sürece, sık sık ziyaret ediyordu. Orada yapılan bütün hizmetler büyük bir dürüstlikle yapılsın diye büyük özen gösteriyordu. Hiçbir yakışsız ya da pis şeyi içeri getirmesin ya da bina içinde öyle bir şeyin kalmasına izin vermesinler diye zangoçları sık sık uyarıyordu. Burada çok sayıda altından ve gümüşten kutsal tasların ve rahiplerin elbiselerinin bol olmasına özen gösterdi. Hattâ kilisede en düşük işi yapan kapıcılara bile kutsal törenlerde görevlerini yaparlarken günlük kıyafetlerini giymemelerini mecbur kıldı.

*En istekli şekilde okuma ve ilahi söyleme eğitimini düzeltti. Bizzat halk arasında okumamasına rağmen alçak bir sesle ve topluluk içinde olması hariç ilahi okumamasına rağmen ikisinde de eğitimliydi."*³⁸⁸

³⁸⁶ Card, **a.g.e.**, s. 190.

³⁸⁷ Jeffrey Wigelsworth, **Science and Technology in Medieval European Life**, USA, Greenwood Publishing, 2006, s. 88.

³⁸⁸ "Ecclesiam et mane et vespere, item nocturnis horis et sacrificii tempore, quoad eum valitudo permiserat, inipgre frequentabat, curabatque magnopere, ut omnia quae in ea gerébantur cum qua maxima fierent honestate, aedituos creberrime commonens, ne quid indecens aut sordidum aut inferri aut in ea remanere permetterent. Sacrorum vasorum ex auro et argento vestimentorumque sacerdotalium tantam in ea copiam procuravit, ut in sacrificiis celebrandis ne ianitoribus quidem, qui ultimi ecclesiastici ordinis sunt, privato habitu ministrare necesse fuisset. Legendi atque psallendi disciplinam diligentissime emendavit. Erat enim utriusque admodum eruditus, quamquam ipse nec publice legeret nec nisi submissim et in commune cantaret." **VKM**, s. 31.

İmparator din ile alakası bağlamında piskopos atamalarıyla da ilgilenmiştir. Örneğin St. Denis başrahibi Fulrad 784 yılında öldüğünde onun yerine iki büyük piskopos atamıştır: Metz piskoposu ve sonradan Köln piskoposu olan Angilram ve 818 yılına kadar yaşayan Hildebald. Bu kişileri başpapaz olarak atamış ve onlar için Papadan başpiskoposluk itibarını elde etmiştir. Atadığı din adamlarının görüşlerine saygı duyan kral bu tutumuna bir örnek olarak 794 Frankfurt konsili konusunda Hildebald'ın fikrine razı olmuştur. Bu dönemde kral şapelinin lideri olan başpapazlar aynı zamanda Charlemagne'in dini ve kilise ile ilgili konularda daimi danışmanları olmuşlardır.³⁸⁹ Zaten Charlemagne'a verilen *David* ismi, birçok faktör yanında, onun dindarlığını³⁹⁰ ifade etmek için de verilmiştir. Dindar bir kişilik olduğu su götürmeyen imparatorun bu özelliğinin bir yansıması da kötülüklere çare olması amacıyla, Diyakoz Paul tarafından düzeltilip derlenen bir vaaz koleksiyonunu kiliselere yollamasıdır.³⁹¹

Charlemagne'in kişilik özelliklerinden birisi de onun idarecilik yapısına da yansıyan askerliğe dair taşıdığı karakterdir. Bazılarına göre Karolenjler diye bilinen hanedanın isim babası olan Charlemagne,³⁹² iyi bir savaşçı, inançlı bir Katolik ve eğer gerekirse güç kullanarak Roma İmparatorluğu'nu biçim olarak yeniden bir araya getireceğine inanmış bir liderdir.³⁹³ Bu amaçla 55 sefer yapmıştır. Bunlardan Saksonlar üzerine yaptı-

³⁸⁹ Louis Halphen, **Charlemagne and The Carolingian Empire**, trans. Giselle de Nie, New York, North-Holland Publishing, 1977, s. 112.

³⁹⁰ Thomas Hodgkin, **Charles The Great**, London, Macmillan, 1908, s. 190.

³⁹¹ Bass Mullinger, **The Schools of Charles The Great**, London, Longman, 1904, s. 101.

³⁹² Grierson ve Blackburn Hanedanın ismini Charlemagne'dan değil, Charles Martel'den aldığını düşünmektedir. Grierson, Blackburn, **a.g.e.**, s. 192.

³⁹³ Wigelsworth, **a.g.e.**, s. xii.

ğı 18 seferin³⁹⁴ birinde, bir günde 4500 Saksonyalının öldürüldüğü bilinmektedir.

İmparatorun eğitimi ve öğrenmeyi seven yapısı reformların oluşmasında diğer dikkat çeken faktördür. Öğrenmeyi, kütüphaneleri ve edebiyatı teşvik eden Charlemagne, kilise memurları cahil olmasınlar ve çocuklar dinlerini öğrensinler diye 775 yılında verdiği talimatla, tüm kilise ve manastırlara okullar açılmasını emretmiştir.³⁹⁵ Piskoposlar da kendi piskoposluk bölgelerinde iki çeşit okul kurmak için teşvik edilmişlerdir. Bu kurumlarda okuma yazmanın öğretilmesi, katedral ve manastırlarda açılacak diğer okullarda müzik, aritmetik, gramer, mantık ve retorik çalışılması buyrulmuştur.³⁹⁶ Ayrıca onun zamanındaki bir lider için oldukça sıra dışı olan bir uygulamaya imza atarak, kadınların eğitim almasını onaylamıştır.³⁹⁷

Onun bilgiye olan düşkünlüğü reformların yapılmasında, kişiliğinden siyasetine giden yolda önemli ipuçları vermektedir. Çünkü o kitapları savaş ganimetleri gibi görmüştür. En sevdiği kitabı *City of God (Tanrı'nın Şehri)*'dir³⁹⁸ ve 780 civarı kendi emriyle kurulan kütüphanesi Ortaçağın ilk dönemlerindeki en iyi kütüphanelerden biridir. Ölümünden sonra kitaplarının adil bir fiyata³⁹⁹ satılmasını ve elde edilecek gelirin fakirlere dağıtılmasını⁴⁰⁰ emredecek kadar da düşüncelidir. Ancak

³⁹⁴ Wells, *a.g.e.*, s. 171.

³⁹⁵ Louise Park, Timoty Love, *The Medieval Knights*, USA, Marshall Cavendish Benchmark, 2010, s. 6.

³⁹⁶ Card, *a.g.e.*, s. 102.

³⁹⁷ Susan Banfield, *Charlemagne*, USA, Chelsea House Publishers, 1986, s. 68.

³⁹⁸ David Ganz, "Charlemagne: The Characterisation of Greatness", *Charlemagne Empire and Society*, ed. J. Story, UK, Manchester University Press, 2005, s. 44. Einhard'dan alınmış bir bilgidir. "Delectabatur et libris sancti Augustini, praecipueque his qui de civitate Dei praetitulati sunt." *VKM*, s. 29.

³⁹⁹ Stephan Müller, "Monastic Scriptoria", *A New History of German Literature*, ed. D. Welbery, J. Ryan, H. U. Gumbrecht, USA, Harvard University Press, 2004, s. 30.

⁴⁰⁰ Wigelsworth, *a.g.e.*, s. 65.

Bischoff'a göre kralın kütüphanesindeki kitapların vasiyetine uygun şekilde satılmasıyla kütüphanesi tamamen ortadan kalkmış gibi gözükmemektedir. Onun halefi olan Dindar Louis hem Akitanya'da hem de Aachen'da kütüphanelere sahiptir.⁴⁰¹ Bu durumda kralın kütüphanesinden geriye kalanlar oğlunun kütüphanesinde yer almış olabilir. Ayrıca başka bir tahmin de değerli elyazmalarının, kralın ölümünden sonra, manastır kütüphaneleri tarafından sahiplenildiğidir.⁴⁰² Başka çağdaş kaynaklar da kralın kütüphanesinin onun isteğine uygun şekilde değerlendirilmediği, halefinin yönetiminde daha küçük ölçekli olarak devam ettirildiğine dair kanıtlar olduğunu belirtmektedirler.⁴⁰³

Kitap vasiyeti dışında kral, ölümünden üç yıl önce arkadaşları ve memurlarının gözü önünde hazinelerini paylaşmış ve ölümünden sonra bu paylaşımı uygulamaya koymaları için onları görevlendirmiştir.⁴⁰⁴

Kendisi de ilme meraklı olan imparatorun akşam yemeklerinde kilise ya da tarih üzerine yazılan eserleri sesli olarak okuttuğu ve onları dinlediği bilinmektedir. Mantık, retorik ve astronomiye de ilgi duymuş, Alcuin Tours'a gittiğinde bile mektuplar yoluyla yıldızlar ve takvim konularındaki müzakerelerine devam etmişlerdir.⁴⁰⁵ Bu nedenledir ki o, gezegenlerin

⁴⁰¹ Bernard Bischoff, **Manuscripts and Libraries in The Age of Charlemagne**, Great Britain, Cambridge University Press, 1994, s. 73.

⁴⁰² Bischoff, **a.g.e.**, s. 142.

⁴⁰³ J. M. Wallace-Hadrill, **The Frankish Church**, USA, Oxford University Press, 2001, s. 204.

⁴⁰⁴ Gerd Althoff, "Amicitiae (Friendship) as Relationship Between States and People", **Debating The Middle Ages**, ed. L. K. Little, B. H. Rosenwein, USA, Blackwell Publishing, 1998, s. 196.

⁴⁰⁵ M. L. W. Laistner, **Thought and Letters in Western Europe**, USA, Cornell University Press, 1957, s. 201.

konumlarını çok dikkatlice hesaplayan bir liderdir.⁴⁰⁶ Einhard onun bilimsel kişiliği hakkında şunları bildirmektedir:

"Hızlı ve akıcı bir konuşma yeteneğine sahipti, istediği herhangi bir şeyi çok net bir şekilde ifade edebiliyordu. Sadece ulusal dilinde konuşmaktan memnun değildi, aynı zamanda yabancı dilleri öğrenmek için de çaba sarf ediyordu. Latince'yi öylesine (iyi) öğrenmişti ki, onu ana dili gibi konuşabiliyordu. Yunanca'yı konuşabilmekten ziyade daha çok anlıyordu. O derece akıcı konuşurdu ki, o dilin kompedanı gibi görünürdü.

*Özgür sanatlara çok istekli bir şekilde kendini adadı ve onların öğreticisi olan birçok bilgini büyük bir hürmetle onurlandırdı. Gramer öğreniminde yaşlı diyakoz Pisa'lı Peter'ı dinledi. Geri kalan branşlarda diğer diyakoz, Britanya'lı Sakson ırkından bir adam olan, zamanının en bilgili, soyadı Alcuin olan Albinum ona öğretmenlik yaptı. Bu branşlar arasında diyalektiği, retorik ve özellikle de astronomiyi öğrenmek için hem çok çaba sarf etti, hem de çok zaman harcadı. Sayma becerisini öğrendi ve çok meraklı bir şekilde akıl yorarak (zekâsını kullanarak) yıldızların hareketini araştırdı. Levhalar ve boş kâğıtlara yazı yazmayı da denedi, bu amaçla yatağında yastıklarının altında bunları bulundurmaya alışkındı. Boş zamanlarında elinde mektup parçaları bulundururdu ama düzensiz olan ve normalinden daha geç başladığı bu işin üstesinden pek az gelebilirdi."*⁴⁰⁷

⁴⁰⁶ Glaister, a.g.e., s. 78.

⁴⁰⁷ "Erat eloquentia copiosus et exuberans poteratque quicquid vellet apertissime exprimere. Nec patrio tantum sermone contentus, etiam peregrinis linguis ediscendis operam impendit. In quibus Latinam ita didicit, ut aequae illa ac patria lingua orare sit solitus, Grecam vero melius intellegere quam pronuntiare poterat. Adeo quidem facundus erat, ut etiam dicaculus apparet. Artes liberales studiosissime coluit, earumque doctores plurimum veneratus magnis adficebat honoribus. In discenda grammatica Petrum Pisanum diaconem senem audivit, in ceteris disciplinis Albinum cognomento Alcuinum, item diaconem, de Britannia Saxonici generis hominem, virum undecumque doctissimum, praeceptorem habuit, apud quem et rethoricae et dialecticae, praecipue tamen astronomiae ediscendae plurimum et temporis et laboris inperitvit. Discebat artem computandi et intentione sagaci siderum cursum curiosissime rimabatur. Temptabat et scribere tabulasque et codicellos ad hoc in lecto sub cervicalibus circumferre solebat, ut, cum vacuum tem-

Charlemagne zamanı tıp tarihi açısından da önemli bir dönemdir. Çünkü bu dönemde Fransa'da Tang Hanedanı (598-907) "*tai-yi-chu*" denilen büyük bir tıp hizmetini yürütmektedir. Bunun önemi ise adı geçen hizmetin devlet tarafından kontrol edilen tıp eğitimlerinin en eski örneklerinden biri olmasıdır.⁴⁰⁸

Anadili batı Germanic dillerden Frankça⁴⁰⁹ olması hasebiyle, kısmi bir Cermen grameri düzenlemesi, aylara ve rüzgârlara Cermen kökenli isimler vermesi ve Cermen ilahilerini koleksiyon halinde bir araya getirmeye çalışması nedeniyle Charlemagne'in yönetimi, Cermen halkının literatüründe ve hayatında büyük bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.⁴¹⁰

Charlemagne'in aylara verdiği ulusal dildeki isimler şöyledir:⁴¹¹

Ocak	Wintarmanoth	Şubat	Hornung
Mart	Lentzinmanoth	Nisan	Ostarmanoth
Mayıs	Winnemanoth	Haziran	Brachmanoth
Temmuz	Heuvinanoth	Ağustos	Aranmanoth
Eylül	Witumanoth	Ekim	Windumemanoth
Kasım	Herbistmanoth	Aralık	Heilagmanoth

pus esset, manum litteris effigiendis adsuesceret, sed parum successit labor praeposterus ac sero inchoatus." VKM, s. 30.

⁴⁰⁸ Pierre Huard, "Medical Education in South- East Asia (Excluding Japan)", **The History of Medical Education**, ed. C. D. O'Malley, USA, University of California Press, 1970, s. 367.

⁴⁰⁹ R. C. van Caenegem, **European Law in The Past and The Future**, UK, Cambridge University Press, 2002, s. 129.

⁴¹⁰ Isabel T. Lublin, **Primer of German Literature**, Swan, Fourth Edition, London, 1904, s. 11.

⁴¹¹ "Et de mensibus quidem Ianuarius uuintarmanoth, Februarium hornung, Martium lenzinmanoth, Aprilem ostarmanoth, Maium uuinne-manoth, Iunium brachmanoth, Iulium heuvinanoth, Augustum aranmanoth, Septembrem uuitumanoth, Octobrem uiindumemanoth, Novembrem herbistmanoth, Decembrem heilagmanoth appellavit." VKM, s. 33.

Latince isimleri değiştirilen rüzgârlara verilen isimler ise şöyledir:⁴¹²

Subsolanus	Ostroniwint	Eurus	Ostsundroni
Euroauster	Sundostroni	Auster	Sundroni
Austroafricus	Sundwestroni	Africus	West्सundroni
Zefyrus	Westroni	Caurus	Westnordroni
Circius	Nordwestroni	Septentrio	Nordroni
Aquilo	Nordostroni	Vulturnus	Ostnordroni

Sözlü halde uygulanan ulusal yasaları yazıya geçirtmesi,⁴¹³ her halka kendi yasalarına göre davranılması zorunluluğu getirmesi ya da eski geleneğe göre ölmeden önce toprakları oğullarına paylaştırması gibi faaliyetlerinden dolayı imparatorun geçmişine ve geleneklerine bağlı olduğu sonucu çıkarılabilirse de, geleneklerde yapılacak bazı değişiklikleri kabul ettiği de unutulmamalıdır. Örneğin, aslında orijinal bir Cermanic gelenek olmamasına rağmen⁴¹⁴ Merovenjlerde uygulanan ve ergenlik dönemine gelmiş erkek çocuğun sakalının ilk defa kesimini ifade eden “*barbatoria*”⁴¹⁵ seremonisinin silahlanarak yapılmaya başlanması Charlemagne döneminde gerçekleşmiştir.⁴¹⁶ Charlemagne’den önce, merasimde silah kullanma gibi bir adet bulunmamaktadır.

⁴¹² “Ventis vero hoc modo nomina inposuit, ut subsolanum vocaret ostro-niuunt, eorum ostsundroni, euroaustum sundostroni, austrum sundroni, austroafricum sunduestroni, africum uest्सundroni, zefyrum uestroni, chorum uestnordroni, circium norduestroni, septentrionem nordroni, aquilonem nordostroni, vulturnum ostnordroni.” VKM, s. 34.

⁴¹³ Glaister, *a.g.e.*, s. 84.

⁴¹⁴ Yitzhak Hen, *Culture & Religion in Merovingian Gaul*, Netherlands, Brill, 1995, s. 138.

⁴¹⁵ Niermeyer, *a.g.e.*, s. 85.

⁴¹⁶ Yitzhak Hen, “The Early Medieval Barbatoria”, *Medieval Christianity in Practice*, ed. M. Rubin, New Jersey, Princeton University Press, 2009, s. 23.

Charlemagne tüm bu özelliklerinin yanında bir devlet adamının en önemli özelliklerinden olan merhameti şahsında ve tahtında temsil etmiştir. Kaynaklar onu merhametle tavsif etmektedirler. İyilikle dolu bir kalbi olan⁴¹⁷ ve Frederick Barbarossa'nın emriyle 1165 yılında Almanya'da azizlik mertebesine yükseltilen⁴¹⁸ imparatorun işte bu merhameti bir başka kişilik özelliğidir. Sakson savaşlarında yakalanan pek çok esire özgürlüklerini geri vermiştir. Alcuin'den edinilen bilgiye göre imparatorun bir kez kullanmak üzere sahip olduğu 20.000 kölesi bulunmaktadır.⁴¹⁹ Kendisine hizmet eden bu kişiler sonradan azad edilmişlerdir ama yine de toplumun en alt tabakasında yer aldıkları için sadık olmak zorundadırlar gibi bir düşünce Charlemagne için geçerli değildir. Başka bir deyişle onun için sadık olmak mensup olunan tabaka ile değil vatandaş olmakla ilgilidir ve herkes öyle olmalıdır. Dolayısıyla Charlemagne'nin sadakate verdiği önem, topraklarında yaşayan tüm özgür adamlardan, 786, 792 ve 802 yıllarında sadakat yemini etmelerini istemesiyle örneklendirilebilir. Onun için bu yemin hayatı bir önem taşımaktadır.⁴²⁰ Yeminin başka bir boyutu, Charlemagne'nin bu yemini etmeyen asilerin sıklıkla krala sadakat yeminleri olmadığını söyleyerek isyan ya da suikast gibi aksi hareketlerini yasallaştırdıklarını, bu nedenle sadakat yemininin gerekli olduğunu belirtmesidir.⁴²¹ Bununla uyumlu olarak kral, sadık olanları ödüllendirmekten de geri durmamıştır.

⁴¹⁷ James, **a.g.e.**, s. 180.

⁴¹⁸ Amy G. Remensnyder, "Topographies of Memory: Center and Periphery in High Medieval France", **Medieval Concepts of The Past**, UK, Cambridge University Press, 2002, s. 208.

⁴¹⁹ Card, **a.g.e.**, s. 130.

⁴²⁰ Joseph Canning, **A History of Medieval Political Thought**, London, Routledge, 1996, s. 60.

⁴²¹ Gerd Althoff, **Family, Friends and Followers**, UK, Cambridge University Press, 2004, s. 114.

Örneğin, 793'de Regensburg'da⁴²² topladığı mecliste, isyan eden oğlu Kambur Pepin'e karşı yanında bulunan sadık adamlarını, piskoposlarını, başrahiplerini, kontlarını ve geri kalan vatandaşları altın, gümüş, ipek ve pek çok başka hediye ile ödüllendirmiştir.⁴²³ Aynı bilgi Lorsch⁴²⁴ yıllıklarında da bulunmaktadır.⁴²⁵

İmparatorun merhametinin başka bir yansıması dini alanda görülmektedir. Charlemagne pişmanlık teolojisinin hukuk bilimi içerisine entegrasyonu ve bu konudaki devlet müdahalesini uygulamaya koymak amacıyla 813 yılında toplanan beş konsilde de konuyu gündeme getirmiştir.⁴²⁶ Buradan anlaşıldığı kadarıyla kralın merhameti pişmanlık içinde olanlara yardım edilmesini öngörmektedir.

Otoriterlik reformlar gerçekleştirmek amacındaki bir şahsın en önemli özelliklerindendir. Kaynaklar Charlemagne'ı bu yönden otoriter bir kişilikle betimlemektedirler. Başka bir deyişle imparator, otoritesi ile de ünlüdür. Otoriter kişiliği nedeniyle kendisine yapılan büyük yanlışları en ağır şekilde cezalandırmıştır. Buna örnek olarak kendisine düzenlenen bir suikastın faillerini nasıl cezalandırdığı verilebilir. Konu şöyle gelişmektedir: Thuringia'dan aslında Frank aristokrasisine tabi bir grup Charlemagne'a düşmanca duygular beslemektedirler

⁴²² Almanya'nın güneydoğusundaki Bavyera eyaletinde bir şehirdir.

⁴²³ Timothy Reuter, **Medieval Politics and Modern Mentalities**, UK, Cambridge University Press, 2006, s. 240.

⁴²⁴ Almanya'da bir kasabadır.

⁴²⁵ "ipso hieme iterum fecit rex conventum apud Reganesburug; et cum cognovisset fideles suos, episcopos, abbates et comites, qui cum ipso ibi aderant, et reliquum populum fidelem, qui cum Pippino in ipso consilio pessimo non erant, eos multipliciter honoravit in auro et argento et sirico et donis plurimis." **AL**, s. 35.

⁴²⁶ Roger Reynolds, "The Notitia Galliarum: An Unusual Bavarian Version", **Readers, Texts and Compilers in The Earlier Middle Ages**, ed. M. Brett, K. G. Cushing, Great Britain, MPG Books Ltd., 2009, s. 29.

ve ona suikast düzenlemeyi planlamışlardır. Liderleri Hardrat'ın kızı Frank yasasına göre bir Frank ile nişanlanır ama adam kızı reddeder. Hardrat bu nedenle Charlemagne'in huzuruna davet edilir. Ancak tek başına değil Thuringialı düşman grup ile birlikte gelir, amaçları kralı öldürmektir. Ancak huzura gelince çekinirler. İçlerinden biri şu cümleyi söylemekle görevlendirilmiştir: "Sen asla Ren'in bizim olan kıyısında tekrar varlık gösteremeyeceksin." Bunun üzerine tüm şiddetiyle tepki gösteren kral, asilerin kraliyet elçileriyle İtalya ve Akitanya'ya götürölmelerini emreder. Götüröldükleri yerde krala ve oğullarına sadakat yemini ettirilen asilerden birkaçı dönüş yolunda kör edilirler. Diğerleri ise Worms'ta kör edilmeden önce hapsedilirler ya da kör edilip sürgün edilirler.⁴²⁷ İmparatorun otoriter yapısı dini alanda da kendisini göstermiştir. Örneğin Bavarya'daki kiliseler sadece Charlemagne yönetiminde oldukları süre boyunca Frankların kontrolü altında kalmışlardır.⁴²⁸

İmparatorun kişiliğinin diğer bir yönü yeniliklere açık olusudur. Bunun bir yansıması olarak her türden gelişmeyi teşvik eden Charlemagne, çalışan kişilerin iyi bir şekilde ücretlendirilmelerini, iyi beslenmelerini ve giydirilmelerini, farklı sorumluluklar için gerekli materyaller ile desteklenmelerini salık vermiştir.⁴²⁹ Bu talimatlarla kralın çalışan sınıfa verdiği önem de göze çarpmaktadır.

İmparator oldukça mütevazı bir insandır. Bu özelliği 800 yılında imparator ilan edildiğinde seremoninin önem derecesini düşürmeyi denemesinden, asla kendini Romalıların imparatoru olarak adlandırmamasından ve bu unvanı 29 Mayıs 801'den itibaren resmi bir unvan olarak kullanmasından anlaşılmakta-

⁴²⁷ Althoff, **a.g.e.**, s. 34.

⁴²⁸ Reynolds, **a.g.m.**, s. 9.

⁴²⁹ Card, **a.g.e.**, s. 182.

dır.⁴³⁰ Einhard⁴³¹ bu konuda, Charlemagne`ın papanın niyetini anlamış olması halinde, büyük bir şenlik günü olmasına rağmen o gün kiliseye girmeyeceğini ve buna baştan karşı çıkacağını bildirmektedir.

Charlemagne`ın herhangi bir üstünlük ya da unvan peşinde koşmadığının bir diğer kanıtı Bizans ile olan ilişkilerinde saklıdır. Taç giymesinden sonra yeni Konstantinus olarak adlandırılmasından memnun olmasına rağmen, ne doğuda Bizans imparatoru ile mücadele etmeyi, ne de onunla eşit ya da denk olmaktan başka bir şeyi istemiştir. Üstelik Romalıların İmparatoru unvanını telkin eden ve açıkça Bizans imparatorunun meşruluğunu reddeden papalığa rağmen bu tutumu takınmıştır. Bunun üzerine Charlemagne ve Bizans, imparatorluk unvanı üzerinde bir uzlaşma politikası izlemeye karar vermişlerdir. 812`de Bizans imparatoru Michael, Charlemagne`a bir elçi göndermiş ve bu elçi onu imparator olarak selamlamıştır. 813`de ise Charlemagne, Michael`e iki imparatorun eşit ve bağımsız olduğunu dostça bir yoldan iletmıştır.⁴³²

Oldukça tedbirli ve azimli olan Charlemagne`ın bu özelliği düşündüğü kanal projesinde ön plana çıkmaktadır. 785 yılından sonra Batı Roma İmparatorluğu`nun Avrupa çekirdeğini kontrolü altına alan imparator, 792`de Avarlara dönmüş ve hem gelecek seferler için koruma sağlamak hem de suyun taşımacılık gücünden yararlanarak orduyu su yoluyla taşımak amacıyla,<sup>433</sup> yani askeri nedenlerle, Main`in bir kolu olan Regnitz ve Tuna`nın bir kolu olan Altmühl nehirleri arasında üç kilometrelik görkemli bir kanal inşa ederek Main`i Tuna`ya

⁴³⁰ Canning, **a.g.e.**, s. 68.

⁴³¹ "Quod primo in tantum aversatus est, ut adfirmaret se oe die, quamvis praecipua festivitas esset, ecclesiam non intraturum, si pontificis consilium praescire potuisset." **VKM**, s. 32.

⁴³² Canning, **a.g.e.**, s. 70.

⁴³³ James, **a.g.e.**, s. 376.

bağlamayı planlamıştır. 793 yılı sonbaharında başlatılan ve *Fossa Carolina* (Charles'ın Hendeği) adı verilen ancak sürekli yağın yağmurlardan su ile dolan ve bataklığa dönüşen toprak kanaldan, kepeçlerin gün boyu çamur çıkarmalarına rağmen, gece meydana gelen çamur kayması kanalı eski haline getirdiğinden dolayı 1400 metre kazılan⁴³⁴ kanal projesi başarısız olmuştur. Bu girişimin hazırlık aşamasındaki izleri bugün halen Eichstätt kenarında görülebilmektedir. Charlemagne bu kanal için 20 haftada 2,5 milyon iş saati ve 8000 işçi ile çalışmıştır. Ancak kanal yine de tamamlanamamıştır.⁴³⁵ Burada bizim için önemli olan imparatorun ne denli tedbirli ve azimli olduğudur.

İmparatorluğunu geliştirmek ve güzelleştirmek için mimariye önem veren Charlemagne, bu amaçla Aachen'de bir şapel, Mainz'de köprü ve Ingelheim ve Nijmegen'de iki saray yaptırtmıştır.⁴³⁶ Ayrıca Fransız kroniklerinden edinilen bilgiye göre; Floransa 801 yılında Charlemagne tarafından yeniden inşa edilmiştir.⁴³⁷ Bununla da yetinmeyen imparator buraya Roma'dan insanlar getirtmiş ve yerleştirmiştir.⁴³⁸

Yaptırttığı mimari eserler arasında kuşkusuz en önemli olanı ömrünün son yıllarını da geçirdiği Aachen'deki saraydır. Kilisesi de olan bu yapı için kullanılan mermerler ve sütunlar,

⁴³⁴ Pierre Riche, (2) **Daily Life in The World of Charlemagne**, trans. Jo Ann McNamara, USA, University of Pennsylvania Press, 1996, s. 22.

⁴³⁵ Peter Brown, **The Rise of Western Christendom: Triumph and Diversity**, USA, Blackwell Publishing, 2003, s. 434.

⁴³⁶ Rosamond McKitterick, (1) **Charlemagne: The Formation of A European Identity**, UK, Cambridge University Press, 2008, s. 8.

⁴³⁷ Paula Clarke, "The Villani Chronicles", **Chronicling History**, ed. S. Dale, A. W. Lewin, D. Osheim, USA, The Pennsylvania State University Press, 2007, s. 120. Peter Biler, *The Measure of Multitude: Population in Medieval Thought*, USA, Oxford University Press, 2003, s. 409.

⁴³⁸ Gary Ianziti, "Challenging Chronicles: Leonardo Bruni's *History of The Florentine People*", **Chronicling History**, ed. S. Dale, A. W. Lewin, D. Osheim, USA The Pennsylvania State University Press, , 2007, s. 258.

belki de rahiplerin onu Roma İmparatoru Sezar'ın ardılı olduğuna ikna etme çabaları⁴³⁹ sonucunda, Roma ve Ravenna'dan getirilmiş ve eser altın ve gümüşlerle süslenmiştir.⁴⁴⁰ Bu bilgiyi Einhard da desteklemektedir:

*"Çocukluğundan beri içine yerleşmiş olan Hristiyanlık dinini en kutsal şekilde ve tüm dindarlığıyla yaşadı. Bu yüzden Aix-la-Chapelle'de o çok güzel bazilikayı inşa etti ve onu altınla, gümüşle, şamdanlarla ve hakiki bronzdan kapılarla ve parmaklıklarla süsledi. Onun inşası için, başka bir yerden edinemediği sütunların ve mermerlerin Roma ve Ravenna'dan getirilmesine büyük özen gösterdi."*⁴⁴¹

Charlemagne'nin mimari teşebbüsleri de Einhard tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

"O krallığın genişlemesinde ve yabancı halklara boyun eğdirme konusunda büyüklüğünü gösterdi ve sürekli bu türden işgallere yöneldi. Bununla birlikte krallığın çekiciliği ve rahatlığı için ayrı yerlerde pek çok yararlı iş başlattı ve hattâ onları tamamladı. Onlar arasında, adilce davranıldığında, en önemli olanları olarak şaşılmalı bir eser olan Aachen'daki Tanrı'nın Kutsal Annesi'nin Bazilikası ve Ren üzerindeki, orada nehrin eni o kadar olduğu için, yarım mil uzunlukta olan ve Charlemagne'in ölümünden bir yıl önce yanan köprü gösterilebilir. Charlemagne ahşap yerine taştan olanı yeniden yapma düşüncesinde olmasına rağmen, aceleci ölümünden dolayı köprü yeniden yapılamadı. Etkileyici saraylar da başlattı. Biri Ingelheim denen kasabasının yanında Mainz şehrinden uzak olmayan bir yerde, diğeri Batavialıların adasının güney kısmından akan Waal nehri üzerinde Nijmegen'dedir. Tüm krallığında her nerede eskiden yıkılmış kutsal tapınaklar varsa özellikle onları öğrendi, yüksek rütbe-

⁴³⁹ Georges Duby, **The Chivalrous Society**, trans. Cynthia Postan, USA, University of California Press, 1977, s. 6.

⁴⁴⁰ Glaister, **a.g.e.**, s. 79.

⁴⁴¹ "Religionem Christianam, qua ab infantia fuerat inbutus, sanctissime et cum summa pietate coluit, ac propter hoc plurimae pulchritudinis basilicam Aquisgrani exstruxit auroque et argento et luminaribus atque ex aere solido cancellis et ianuis adornavit. Ad cuius structuram cum columnas et marmora aliunde habere non posset. Roma atque Ravenna devehenda curavit." **VKM**, s. 30-31.

li rahiplere ve kilise babalarına restore etsinler diye dikkatle ilgilenmelerini emretti, elçileri aracılığıyla emirleri yerine getirilsin diye özen gösterdi.”⁴⁴²

Askeri konuda nasıl bir zekâyâ sahip olduğu seferlerinden kolayca anlaşılabilir olan Charlemagne, takvimi ve para birimini yenileyerek zihnindeki düşünce çeşitliliğini göstermiştir. Takvimi yenilediğinde aylara çiftçilik teknolojilerindeki önemli gelişmelerin isimlerini vermiştir.⁴⁴³

Görüldüğü üzere Charlemagne sorumluluk sahibi, her alanda ölçülü, düzene önem veren, sosyal ilişkileri oldukça kuvvetli, yeniliğe açık, otorite ve merhamet sahibi, eğitime ve öğrenmeye düşkün, askeri yeteneği de bünyesinde barındıran dindar bir devlet adamıdır. Belki de tüm bu özelliklerinden dolayı 1180 yılında Fransa kralı olan ve 1223’deki ölümüne kadar kral kalan Capet Hanedanından Philip, Charlemagne’a büyük ilgi duymuştur.⁴⁴⁴ Charlemagne öldüğünde imparatorluğu bir

⁴⁴² “Qui cum tantus in ampliando regno et subigendis exteris nationibus existeret et in eiusmodi occupationibus assidue versaretur, opera tamen plurima ad regni decorem et commoditatem pertinentia diversis in locis inchoavit, quaedam etiam consummavit. Inter quae praecipua fere non inmerito videri possunt basilica sanctae Dei genitricis Aquisgrani opere mirabili constructa et pons apud Mogontiacum in Rheno quingentorum passuum longitudinis - nam tanta est ibi fluminis latitudo; qui tamen uno, antequam decederet, anno incendio conflagravit, nec refici potuit propter festinatum illius decessum, quamquam in ea meditatione esset, ut pro ligneo lapideum restitueret. Inchoavit et palatia operis egregii, unum haud longe a Mogontiaco civitate, iuxta villam cui vocabulum est Ingilenheim, alterum Noviomagi super Vahalem fluvium, qui Batavorum insulam a parte meridiana praeterfluit. Praecipue tamen aedes sacras ubicumque in toto regno suo vetustate conlapsas conperit, pontificibus et patribus, ad quorum curam pertinebant, ut restaurarentur, imperavit, adhibens curam per legatos, ut imperata perficerent.” **VKM**, s. 20-21.

⁴⁴³ Jacques Le Goff, **Medieval Civilization**, France, Blackwell Publishing, 1990, s. 54.

⁴⁴⁴ Elizabeth Halam, Judith Everard, **Capetian France, 987-1328**, London, Longman, 2001, s. 243.

milyon kilometrekareden daha fazla bir alana yayılmış ve eski Batı Roma İmparatorluğu topraklarının çoğunu kaplamıştır.⁴⁴⁵

Charlemagne`ın hayatı boyunca kazandığı ün, M. Guizot tarafından, barbar karanlığından aniden yükselen parlak bir meteora benzetilmiştir.<sup>446</sup> Bu ün yıllar geçtikçe daha da artmış hattâ bir ödülün adı haline gelmiştir. 1950 yılından beri her yıl, Avrupa`nın birliğini korumaya en büyük katkıyı yapan kişilere verilen⁴⁴⁷ ve Almanya`nın en prestijli ödülllerinden biri olarak kabul edilen Charlemagne Ödülü, 2008`de Almanya Başbakanı Angela Merkel`e, 2011 yılında AB Merkez Bankası başkanına verilmiş ve 2012 yılında da Almanya Federal Maliye Bakanı Wolfgang Schaeuble`ye verileceği açıklanmıştır.

Günümüzde Charlemagne`a verilen önem ödülle sınırlı bırakılmamakta ve çeşitli etkinliklere sahne olmaktadır. Örneğin, 1965`de Charlemagne`ın azizlik mertebesine yükseltilmesinin 800. yıldönümü, Avrupa Konsili tarafından desteklenerek, Aachen`da büyük bir gösteriyle kutlanmış ve onun imparatorluğuyla şimdiki Avrupa Birliği arasındaki benzerlikler ortaya konmuştur. 1996`da ise Fransa`nın devlet başkanı Chirac ve Almanya`nın başbakanı Kohl, "*Merovenj Kralları*" konulu bir serginin başkanlığını yapmışlar, sergi Berlin (eski doğu Almanya), Mannheim (eski batı Almanya) ve Paris (Fransa)`de beğeniye sunulmuştur. Teması ise "Franklar: Avrupa`nın Önderleri" olarak belirlenmiştir. 1999-2000 yıllarında da "Charlemagne: Avrupa`nın Yapımcısı" adı ile bir dizi gösteri düzenlenmiştir.⁴⁴⁸

⁴⁴⁵ Riche, (1) a.g.e., s. 87.

⁴⁴⁶ Thomas Bulfinch, **Legends of Charlemagne**, Boston, J. E. Tilton, 1863, s. xviii.

⁴⁴⁷ Joanna Story, "Charlemagne`s Reputation", ed. J. Story, **Charlemagne Empire And Society**, UK, Manchester University Press, 2005.

⁴⁴⁸ Story, a.g.m., s. 2-3.

II. 1. 4. Psikobiyografik İncelemesi

Charlemagne'ın geçmişe, geleneklere olan bağlılığı ve kural-lara oldukça fazla önem vermesi gibi gerekçelerden dolayı, ahlaki ilkeler ışığında çalışan ve kişiliğin otorite figürü olarak değerlendirilebilen süperego kavramının⁴⁴⁹ onun kişiliğinde önemli bir yere sahip olduğunu düşünmek mümkündür. Çocukların ego ve süperego gelişimleri ağırlıklı olarak hemcins ebeveynlerinden etkileniyor olmasına rağmen çocuğun hayatının ilk yıllarında daha baskın olan annelerdir.⁴⁵⁰ Charlemagne'ın annesi, onu evli olduğu eşinden ayırmasının yanı sıra kendi istediği bir kadınla evlendirmesi gibi tutumlarından dolayı otoriter bir kadın olarak değerlendirilebilir. Ayrıca annesi Bertha, otoriter tutumlarından dolayı maskülen ve sert bir kadın olarak kabul edilirse Charlemagne'ın çocukluk yıllarında kendisini annesiyle özdeşleştirmiş olduğu muhtemeldir. Bu duruma psikoloji kavramlarıyla bir açıklama getirmek istenirse, erkek çocuğun anneye özdeşleşmesi sonucu libidinal gelişime⁴⁵¹ bağlı olarak fallik ya da anal bazda bir anne özdeşleşmesinin oluşması beklenebilir.⁴⁵² Oysa Charlemagne'ın tutum ve davranışlarında kadınlara yönelik narsizm ve sadizm olmaması, aksine çevresindeki kadınlara yönelik koruyucu bir tutum sergilemiş olması fallik bazda bir anne özdeşleştirmesi

⁴⁴⁹ Nelson-Jones, R.; **Danışma Psikolojisi Kuramları**, çev. F. Akkoyun, V. Duyan, S. Doğan, B. Eylon, F. Korkut, Birmingham, Cassell Educational Limited, 1982, s.91.

⁴⁵⁰ Ersevimi, İ.; **Freud ve Psikanalizin Temel İlkeleri**, İstanbul, Assos Yayınları, 2005, s.432.

⁴⁵¹ Freud'un 1915 yılında Üç Tartışma adlı eserinde tanımladığı her biri bir önceki dönemin üzerine kurulan ve bir önceki dönemde kazanılan davranışları da içeren, oral, anal, fallik, gizil (latens) ve genital evrelerden oluşan çocuktaki psikolojik ve cinsel gelişim evreleridir. Geçtan, E.; **Psikanaliz ve Sonrası**, İstanbul, Metis Yayınları, 2005, s. 33.

⁴⁵² Fallik bazda anne özdeşimi, temelde kadınlara yöneltmiş narsizm ve sadizm içeren karakter yapısıdır. Anal bazda anne özdeşiminde ise karakter yapısında pasif ve kadınsı özellikler görülür. Ersevimi, İ.; **a.g.e.**, s. 432.

geliştirmedığının kanıtı olarak kabul edilebilir. Aynı paralelde otoriter ve koruyucu tutumlarından dolayı pasif-feminen bir karakterin izlerini taşımayan Charlemagne'ın, anal bazda da bir anne özdeşleşmesi geliştirmedığı düşünülebilir. Bahsedilen varsayımlar neticesinde Charlemagne'ın her iki bazda da eğilim göstermemiş olduğu kabul edildiğinde, Charlemagne'ın sıradan bir öidipus karmaşası⁴⁵³ sonrasında kendisini babasıyla özdeşleştirerek maskülen aktiviteye yöneldiği söylenebilir. Ayrıca 20'li yaşlarında annesinin baskısı sonucu evlenmiş olduğu eşinden evliliğinin üzerinden bir yıl geçmeden ayrılmış olması annesinin maskülen tutumlarının etkisinde kalmadığı, yazdığı bir mektubunda ise babasıyla ilgili olarak kullandığı ifadelerden babasına son derece saygı duyduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak Charlemagne'ın tutum ve davranışlarında annesinin otoriter tutumunun etkileri olabileceği düşünülse de, psikanalitik kavramlar ışığında onun süpereo gelişiminin ağırlıklı olarak babasıyla olan ilişkilerine dayandığını söylemek mümkündür.

Charlemagne'ın çevresiyle olan ilişkileri incelediğinde ise yakın ilişkiler kurmaya değer verdiği, kurduğu yakın ilişkileri sürdürmekte son derece başarılı olduğu, konukseverliğinden, sarayının her yerden elçilerin, davacıların çekim merkezi haline gelmiş olmasından ve akşam yemeklerine bakanlarını ve sevdiği kişileri davet etmesinden anlaşılmaktadır. Bu bilgiler *bağlanma kuramına*⁴⁵⁴ göre değerlendirildiğinde Charlemag-

⁴⁵³ Öidipus karmaşası: Erkek çocuğun annesine karşı hissettiği cinsel arzuları bastırarak kendisini babayla özdeşleştirmesidir. Cüceloğlu, D.; **İnsan ve Davranışı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 413.

⁴⁵⁴ Bağlanma kuramı, doğumlarında yeterince olgunlaşmadıkları için insan bebeklerinin yalnızca bir yetişkin onlara bakmaya ve korumaya istekli olursa yaşabilecekleri varsayımına dayanan bir yaklaşımdır. Hazan, C., Shaver, P.R.; "Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationship", **Psychological Inquiry**, vol. 5, Lawrence Erlbaum Associates, 1994, s. 2.

ne'in annesiyle olan ilişkisi sonrasında yetişkin bağlanma modellerinden güvenli bağlanma⁴⁵⁵ geliştirdiği söylenebilir. Güvenli bağlanma geliştiren çocukların yetişkinlik döneminde çevresiyle tatmin edici ilişkiler kurmada son derece başarılı olduğu bilinmektedir.⁴⁵⁶

Charlemagne'in kişilik özellikleri ahlaki gelişim açısından incelendiğinde, her şehir halkına ve yöneticilerine yoksulları besleme zorunluluğu getirmesi, toplumun refahını tehdit eden maddelerin tüketimini yasaklaması ve katlık zamanında faizleri yarıya indirmesi, ahlaki suçlara yönelik yeni yasal düzenlemeler getirmesi gibi faaliyetlerinden Kohlberg'in ahlaki gelişim evrelerinden gelenek ötesi düzeyin⁴⁵⁷ ilk evresi olan toplumsal anlaşma evresinin özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Toplumsal uzlaşmanın vurgulandığı bu evredeki birey toplumun üzerinde bir bakış açısına sahiptir.⁴⁵⁸ Toplumsal yasaların kabul edilmesinin yanı sıra daha büyük toplumsal değerlerin elde edilmesi adına bu yasaların değişebileceğine inanılır.⁴⁵⁹ Charlemagne'in yüzü aşkın kararnamesinden oluşan Karoli Magni Capitularia koleksiyonu incelendiğinde toplumu ahlaki ve sosyal yönden geliştirmeye yönelik ifadeler içerdiği görülmektedir.

Sonuç olarak, Charlemagne'in kişilik özellikleri ağırlıklı olarak Einhard'ın biyografisinden elde edilen bilgiler ışığında, psikanalitik kavramların yanı sıra bağlanma ve ahlak gelişim

⁴⁵⁵ Ainsworth, M.D.S., Blehar, M.C., Waters, E., Wall, S., **Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation**, New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates, 1978.

⁴⁵⁶ Karen, R., **Becoming Attached**, New York, Oxford University Press, 1998.

⁴⁵⁷ Gelenek ötesi düzeyde birey toplumu aşmış ve daha büyük değerleri dikkate almaya başlamıştır. Bacanlı, H., **Gelişim ve Öğrenme**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2000, s. 77.

⁴⁵⁸ Bacanlı, a.g.e., s.77.

⁴⁵⁹ Çağdaş, A., Seçer, S.Z., "Ahlak Gelişimi", **Çocuk ve Ergen Sosyale ve Ahlak Gelişim**, ed. Arı, R., Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2002, s. 118.

kuramları temel alınarak incelendiğinde, son derece sağlıklı gelişim özellikleri gösterdiği ve başarılı bir lider olmasının arka planında bu gelişim özelliklerinin önemli bir payı olduğu düşünülmektedir.

Psikobiyografik açıdan kısaca bu şekilde değerlendirilebilen Charlemagne`ın aile hayatı biraz kalabalıktır.

II. 1. 5. Ailesi

Pek çok kez evlendiği ve birçok metresi olduğu bilinen Charlemagne`ın ilk karısı Himiltrude`dir (yak. 742-780) ve ondan Pepin (Kambur Pepin, yak. 769-811) adlı oğlu doğmuştur.⁴⁶⁰ Baba Pepin`in ölümünden sonra etkisi artan kraliçe Bertha, oğlu Charlemagne`ı Frank karısını boşaması ve bir Lombard prensesi ile evlenmesi konusunda zorlamıştır. Hattâ bununla yetinmeyen Bertha, 770 yılında Roma`ya bir ziyarette bulunmuş ve dönüşünde Lombard Kralı Desiderius`un (ö. yak. 786) kızını⁴⁶¹ gelin olarak getirmiştir. Bu dayatma, Bertha`nın şahsi insiyatifi çerçevesinde dikkate değer bir durumdur.<sup>462</sup> Charlemagne Lombard kralının kızı ile evlenmiş ancak bu evlilik kısa ömürlü olmuş, bir yıl sonra onu geri göndererek boşanmıştır.<sup>463</sup> Burada kralın annesine ne denli bağlı olduğu da görülmektedir. Bu konuda Einhard`ın verdiği bilgiler de kanıt olarak gösterilebilir:

"Annesi Berhtrada onun yanında büyük bir hürmet içinde ihtiyarladı. Zira o, ona büyük bir hürmetle bakıyordu, annesinin iknasıyla al-

⁴⁶⁰ William Robison, "Charlemagne", **The Rise of The Medieval World**, 500-1300, ed. Jana K. Schulman, USA, Greenwood Publishing Group, 2002, s. 98.

⁴⁶¹ 770. fuit Berta regina in Italia,..., et Berta adduxit filiam Desiderii in Francia. **AM**, s. 496.

⁴⁶² Janet Nelson, "Women at The Court of Charlemagne: A Case of Monstrous Regiment?", **Medieval Queenship**, ed. John Carmi Parsons, USA, Palgrave Macmillan, 1998, s. 52.

⁴⁶³ Robison, **a.g.m.**, s. 96.

dığı Kral Desiderius'un kızıyla boşanması hariç aralarında hiçbir anlaşmazlık yoktu. O, üç erkek ve aynı sayıda kız torununu oğlunun evinde gördükten sonra, Hildegard'ın ölümünden sonra öldü. O annesini Aziz Denis'in yanında gömülü olan babasıyla aynı bazilikaya büyük bir saygıyla gömdü."⁴⁶⁴

Gerçek şudur ki, bu gelinin adı dönemin hiçbir kaynağında geçmemektedir. Yalnız Papa III. Stephen'in (720-772) mektuplarından birinde Lombard-Frank evliliği fikrinin düşmanlığı doğuracağı hakkındaki görüşü evliliğe kanıt olarak gösterilebilmektedir. 770 yılı yaz mevsiminde Papa III. Stephen tarafından Charlemagne ve Carloman'a (751-771) yazılan bu mektubun bir bölümünde Papa, böyle bir evliliğe olan muhalifliğini şu sözlerle dile getirmiştir:

*"Gerçekte hiç kimse, yabancı bir halktan eş alıp, zarar görmeden hayatta kalmadı. Yalvarırım, ne açıdan ve ne kadar güçlü olsalar da, başka halktan olan bir eş yüzünden Tanrı'nın emirlerinden uzaklaşan kişilerin ve başka halktan eşlerinin isteğine uyanların, güçlü ölümlere maruz kalarak, sınırsız tehlikelere katlanacağını dikkate alınız."*⁴⁶⁵

Papaya göre baba Pepin hem Carloman hem de Charlemagne için Frankların en soylu ailelerinden güzel kızlar ayarlamıştır. Sonuç olarak bir Lombard-Frank evliliğinin engellenmesi için Papalık tarafından çaba sarf edildiği görülmektedir.⁴⁶⁶

⁴⁶⁴ "Mater quoque eius Berhtrada in magno apud eum honore consenuit. Colebat enim eam cum summa reverentia, ita ut nulla umquam invicem sit exorta discordia, praeter in divortio filiae Desiderii regis, quam illa suadente acceperat. Decessit tandem post mortem Hildigardae, cum iam tres nepotes suos totidemque neptes in filii domo vidisset. Quam ille in eadem basilica, qua pater situs est, apud Sanctum Dionisium, magno cum honore fecit humari." VKM, s. 23.

⁴⁶⁵ Codex Carolinus, (CC), 45, MGH, Epis., iii, ed. W. Gundlach, Berlin, 1892, s. 561.

⁴⁶⁶ Janet Nelson, "Making a Difference in Eighth-Century Politics: The Daughters of Desiderius", *After Rome's Fall: Narrators and Sources of Early Medieval History. Essays Presented to Walter Goffart*, ed. A. C. Murray, Toronto, University of Toronto Press, 1998, s. 179-183.

771- 783 yılları arasında üçüncü karısı, Orta Ren bölgesinde zengin bir aileden gelen, Swabian (Alemannia) ırkından, daha 13 yaşında olan ve seferlerinde ve hacılıklarında krala eşlik eden, Alemannia dükü Gotefridus'un ailesinden⁴⁶⁷ Hildegard (758-783)'dır. Ondan dört oğlu, beş kızı olmuştur. Hildegard hakkında bilinen birkaç şeyden biri onun, St. Boniface'in (yak. 680-755) akrabası ve takipçisi olan Anglo Saxon Azize Leoba (yak. 710-782) ile olan arkadaşlığıdır. Azize Leoba'nın biyografisi yazarına göre, Leoba kraliçenin favori danışmanıdır.⁴⁶⁸ Onun 30 Nisan 783'deki ölümünden sonra ise doğulu bir kadın olan ve Main vadisinden gelen, ona sadece iki kız (Theoderata ve Himiltrude) doğuran⁴⁶⁹ Fastrada (765-794) ile Ekim 783 civarı evlenmiş,⁴⁷⁰ 11 yıl evli kalmıştır.⁴⁷¹ Bu kraliçe 785 ve 792 tarihlerindeki suikast ve isyanlara sebebiyet vermiş bir kadındır ama kral onun acımasızlığına tepki göstermemiştir.⁴⁷² Bu isyanların başlıca figürü ise Charlemagne'in en büyük oğlu ve Fastrada'nın üvey oğlu Pepin'dir. Pepin'in annesi Himiltrude uzun zaman önce kral tarafından reddedilmiştir. 792 yılı civarında Charlemagne, Hildegard'dan olan üç oğlunu İtalya, Akittanya ve Neustria'da tabi krallar olarak görevlendirmiştir. Kambur lakabıyla tanınan Pepin, imparatorluk yönetiminin dışında bırakılma korkusu taşımaktadır. Oğul sahibi olmayan Fastrada bu dönemde çok etkilidir ve çeşitli manevralarla Pe-

⁴⁶⁷ "de cognatione Gotefridi ducis Alamannorum", Thegan, *Gesta Hlodowici Imperatoris*, **MGH, SS, rer. Ger. 64**, ed. E. Tremp, Hanover, 1995, s. 176.

⁴⁶⁸ Nelson, **a.g.m.**, s. 53.

⁴⁶⁹ Brigitte Kasten, "Stepmothers in Frankish Legal Life", **Law, Laity and Solidarities**, ed. P. Stafford, J. Nelson, J. Martindale, UK, Manchester University Press, 2001, s. 62.

⁴⁷⁰ Matthew Innes, **State and Society in The Early Middle Ages**, UK, Cambridge University Press, 2000, s. 185.

⁴⁷¹ Hodgkin, **a.g.e.**, s. 211.

⁴⁷² Janet Nelson, "Bad Kingship in The Earlier Middle Ages", **Haskins Society Journal 8**, Woodbridge, y.y. 1999, s. 14.

pin'i kendi tarafına çekmeyi başarmıştır. Ayrıca bu kraliçenin bulunduğu yerde bir yargıç gibi davrandığı da görülmektedir. Örneğin 793'de Fastrada'nın orada bulunduğu zamanda kraliyet sarayında bir cinayet işlenmiştir. Kraliçe burada yargıç gibi davranarak, suçlunun mal varlığını ceza olarak elinden almıştır. Fastrada Ağustos 794'te⁴⁷³ ölmüş ve kral Liutgard (ö. 800) ile evlenmiştir. Bu kraliçenin din konusunda duyarlılığı hemen göze çarpmaktadır. Örneğin kral Avarları mağlup ederek hazineler elde ettiğinde, kraliçe bu malların din adamlarına paylaştırılmasına yardım etmiştir. Ayrıca çocuğu olmayan bu kraliçe, üvey kızlarıyla birlikte 798'de dua etmek amaçlı seyahate de çıkmıştır.⁴⁷⁴ Onun Charlemagne Roma'ya gitmeden, Tours'u ziyaret ettiği bir dönemde,⁴⁷⁵ 4 Haziran 800'deki⁴⁷⁶ ölümünden sonra Charlemagne bir daha evlilik ilişkisi kurmamıştır. Bu dönemde çok sayıda yetişkin çocuğa ve sonrasında da çok sayıda nikâhsız eşe sahip olan⁴⁷⁷ kralın metreslerinin adları Madelgard, Gerswind, Regina ve Adallind olarak bilinmektedir. Ancak bu metresler kraliçelik makamına yükselememişlerdir.⁴⁷⁸ Regina ve Adallind, Drogo, Hugh ve Theuderic adında oğullar dünyaya getirmişlerdir. Ayrıca kralın yine metreslerinden Hruodhaid, Routhild ve Adaltrude adında kızları olmuştur.⁴⁷⁹ Charlemagne'in biyografi yazarı Einhard kralın eşleri hakkında şu bilgileri vermektedir:

⁴⁷³ Frantz Funck-Brentano, *The Earliest Times*, trans. E. F. Buckley, London, Heinemann, 1927, s. 358.

⁴⁷⁴ Nelson, *a.g.m.*, s. 54.

⁴⁷⁵ Hodgkin, *a.g.e.*, s. 194.

⁴⁷⁶ McKitterick, (1) *a.g.e.*, s. 48.

⁴⁷⁷ Vern L. Bullough, *Encyclopedia of Birth Control*, y.y., USA, 2001, s. 172.

⁴⁷⁸ Anton Scharer, "Charlemagne's Daughters", *Early Medieval Studies in Memory of Patrick Wormald*, ed. S. Baxter, C. Karkov, J. Nelson, D. Pelteret, USA, MPG Books, 2009, s. 277.

⁴⁷⁹ Nelson, *a.g.m.*, s. 55.

"Annesinin teşvikiyle Lombard Kralı Desiderius'un kızıyla evlendi, sebebi belli olmayan bir şekilde bir yıl sonra onu boşadı ve Swabian ırkından seçkin bir soyluluğa sahip Hildegard ile evlendi. Ondan üç oğlu oldu; Charles, Pepin ve Louis ve aynı sayıda kızı oldu; Hruodrud, Bertha ve Gisela. Başka üç kızı daha vardı; Theoderada, Hiltrud ve Routhaid. Bunlardan ikisi Doğu Frankları olan Cermenlerin soyundan gelen karısı Fastrada'dandı ve üçüncüsü şu anda adı aklımda olmayan bir metrestendi. Fastrada ölünce Aleman Liutgard ile evlendi, o hiç çocuk doğurmadı. Onun ölümünden sonra dört metre-si oldu: ona Routhildem adında bir kız veren Madelgard, Saxon ırkından olan ve Adaltrud isimli bir kız doğuran Gersuinda, ona Drogo ve Hugh'u doğuran Regina, Theodoric'i doğuran Ethelind.⁴⁸⁰

II. 1. 6. Çocukları

Charlamegne'nin bilinen çocukları arasında sekiz anneden 18 çocuk vardır. Bunların sekizi erkek, onu kızdır. Oğullarından dördü ve kızlarından üçü kendisinden önce ölmüştür. Dindar Louis'in ikizi olan Lothar 779/780'de, kızlarından Adalhaid 774'te ve Hildegard ise 783'de çocuk yaşta ölmüşlerdir. Dört oğul, yedi kızından yani 11 çocuğundan altısı resmi evliliklerindendir. Bunlar Dindar Louis ve beş kız çocuğudur. Çocukların yaşam tarihleri ise şu şekildedir: Rotrud 775-810, Bertha 779/780- 823, Gisla 781-814'den sonra, Routhaid 784-

⁴⁸⁰ "Deinde cum matris hortatu filiam Desiderii regis Langobardorum duxisset uxorem, incertum qua de causa, post annum eam repudiavit et Hildigardam de gente Suaborum praecipuae nobilitatis feminam in matrimonium accepit; de qua tres filios, Karolum videlicet, Pippinum et Hludowicum, totidemque filias, Hruodtrudem et Berhtam et Gislam, genuit. Habuit et alias tres filias, Theoderadam et Hiltrudem et Hruodhaidem, duas de Fastrada uxore, quae de Orientalium Francorum, Germanorum videlicet, gente erat, tertiam de concubina quadam, cuius nomen modo memoriae non occurrit. Defuncta Fastrada Liutgardam Alamannam duxit, de qua nihil liberorum tulit. Post cuius mortem quattuor habuit concubinas, Madelgardam scilicet, quae peperit ei filiam nomine Ruothildem, Gersuindam Saxonici generis, de qua ei filia nomine Adaltrud nata est, et Reginam, quae ei Drogonem et Hugum genuit, et Adallindem, ex qua Theodericum procreavit." VKM, s. 22-23.

814'den sonra, Theodrada 785- 844, Hiltrud 787-814'den sonra.⁴⁸¹ Einhard ise çocuklarından yedisinin değil de üçünün babalarından önce öldüğünü belirtmekte ve hem çocuklarından hem de baba çocuk ilişkilerinden şu şekilde bahsetmektedir:

" Kendi çocuklarını eğitmeye öylesine önem verdi ki, erkekler kadar kızları da, öncelikle bizzat kendisinin de yöneldiği özgür sanatlarla eğitiliyorlardı. Oğulları ilk yaşına girdiklerinde, Frankların geleneğine uygun olarak, ata binme, avcılık ve silah kullanma üzerine eğitildiler. Kızları da kumaş yapımı, kadın işi işlemek ve ip eğirmek ile ilgilendiler. Boş kalmamaları için işin üzerine eğilmelerini emretti ve tüm dürüstlüğüyle onları teşvik etti.

Çocuklarından iki oğlu ve bir kızını kendi ölmeden önce kaybetti. Yaşça daha büyük olan Karolus'u, İtalya kralı yaptığı Pepin'i ve kızlarının en büyüğü olan ve Bizans imparatoru Konstantin ile nişanlanmış olan Hruodthrudis (Rotrud)'i. Bunlardan Pepin, oğlu Bernhardus'u ve beş kızı Adelaide, Atula, Guntrada, Berthaid ve Theodrada'yı varisleri olarak geride bıraktı. Bu dönemde kral, oğlu ölünce, torununu babasına halef yaparak ve kız torunlarını kendi kızları arasında eğiterek sadakatının ilk kanıtını göstermiş oldu. Oğulları ve kızı öldüğünde, güçlü bir akla sahip olmasına rağmen asla aklından beklenildiği gibi sabırlı bir duruş sergilemedi, (aklından) daha az olmayan (çocuklarına) düşkünlüğünden dolayı da gözyaşlarına boğuldu.

...

Kızların ve oğulların eğitimi için çok özen gösteriyordu, asla evde bizzat hazır olup da onlar olmadan akşam yemeği yemiyordu, asla onlarsız yolculuk yapmıyordu. Oğulları onunla at biniyorlardı ve kızları ardından giderek izliyorlardı, onların ardı sıra yaptıkları yürüyüş, onları korumaları için atanmış çok sayıda kişiyle sürdürülüyordu.

Onlar çok güzel olmalarına ve onun tarafından çok fazla sevlilmelerine rağmen, söylemesi tuhaf, onların hiçbirini kendilerinden ya da yabancı bir ülkeden biriyle evlendirmek istemedi ve

⁴⁸¹ Scharer, a.g.m., s. 270.

hepsini kendi ölene kadar, kendisiyle birlikte evinde tuttu, kendisinin söylediğine göre, o, onların arkadaşlığı olmadan yapamazdı"⁴⁸²

Angilbert'in *Kral Carolus'a Kısa Şiir* adını taşıyan ve Fastrada'nın ölümünden sonra ama Liutgard'ın sarayda bulunmasından önceki bir zamana tarihlendirilen şiirinde yazar, Charlemagne ile ilgili yaklaşık 30 övgü tarzının ardından tekrarlayan bir tema çizmektedir⁴⁸³ ve *David şairleri sever, David şairlerin gururudur, David İsa'yı sever* gibi dizelerden sonra aile üyelerine dönerek Küçük Charles, kız kardeşi Gisela, Rotrud, Bertha ve diğer kızlarına değinmiştir.⁴⁸⁴ *Büyük Karolus ve Papa Leo* adlı şiirinde ise "sesi, mert ruhu, duruşu ve pırl pırl yüzü ile o

⁴⁸² "Liberos suos ita censuit instituendos, ut tam filii quam filiae primo liberilibus studiis, quibus et ipse operam dabat, erudirentur. Tum filios, cum primum aetas patiebatur, more Francorum equitate, armis ac venatibus exerceri fecit, filias vero lanificio adulescere coloque ac fuso, ne per otium torperent, operam impendere atque ad omnem honestatem erudiri iussit. Ex his omnibus duos tantum filios et unam filiam, priusquam moreretur, amisit, Karolum, qui natu maior erat, et Pippinum, quem regem Italiae praefecerat, et Hruodtrudem, quae filiarum eius primogenita et a Constantino Grecorum imperatore desponsata erat. Quorum Pippinus unum filium suum Bernhardum, filias autem quinque, Adalhaidem, Atulam, Gundradam, Berthaidem ac Theoderadam, superstites reliquit. In quibus rex pietatis suae praecipuum documentum ostendit, cum filio defuncto nepotem patri succedere et neptes inter filias suas educari fecisset. Mortes filiorum ac filiae pro magnanimitate, qua excellebat, minus patienter tulit, pietate videlicet, qua non minus insignis erat, compulsus ad lacrimas... Filiorum ac filiarum tantam in educando curam habuit, ut numquam domi positus sine ipsis caenaret, numquam iter sine illis faceret. Adequitabant ei filii, filiae vero poene sequebantur, quarum agmen extremum ex satellitum numero ad hoc ordinati tuebantur. Quae cum pulcherrimae essent et ab eo plurimum diligenterentur, mirum dictu, quod nullam earum cuiquam aut suorum aut exterorum nuptum dare voluit, sed omnes secum usque ad obitum suum in domo sua retinuit, dicens se earum contubernio carere non posse..." **VKM**, s. 23-25.

⁴⁸³ Scharer, **a.g.m.**, s. 270-271.

⁴⁸⁴ "David amat vates, David vatorum est gloria David... David amat Christum", Angilberti Carmina II, **MGH, Poetae I**, ed. E. Düemmler, Berlin, 1881, s. 360.

öyle bir ağza, duruşa ve gözlere sahiptir ki hepsi babasıyla aynıdır” dizeleriyle Charlemagne`ın kızı Bertha`yı övmüştür.⁴⁸⁵ Kral başlangıçta bu kızını Offa`nın oğlu ile evlendirmek istediysede daha sonra bu kararından vazgeçmiş ve görüşmeler kesilmiştir.⁴⁸⁶

Bertha`nın kız kardeşi Rotrud, başlangıçta genç Bizans imparatoru ile nişanlanmış ancak daha sonra 788`de bu nişan bozulmuş ve Rotrud, Challes⁴⁸⁷ rahibe manastırında rahibe olmayı seçmiştir. Alcuin`in verdiği takma adıyla Dove, yani Rotrud, sonradan St. Denis başrahibi olacak bir çocuk da dünyaya getirmiştir.⁴⁸⁸

Oğullarından Pepin dört yaşında iken İtalya Kralı, Louis üç yaşında iken Akitanya Kralı olarak taç giymiştir ancak yönetim *baiulus*⁴⁸⁹ denilen ve koruma görevini de üstlenen kişilerce sürdürülmüştür. Pepin 786`da 9 yaşında iken babasıyla Benevento seferine katılmış ve 791`de Avarlara karşı yapılan seferde İtalya ordularını komuta etmiştir.

813 yılının Eylül ayında topladığı bir meclisle babasından sonraki kral ilan edilen Louis, 11 Eylül Pazar günü Azize Bakire Meryem kilisesinde kutsanmıştır.⁴⁹⁰

⁴⁸⁵ “Voce, virili animo, habitu vultuque corusco, os, mores, oculos imitantia pectora patris fert”, Angilbert, Karolus Magnus et Leo Papa, **MGH, Poetae I**, ed. E. Düemmler, Berlin, 1881, s. 371.

⁴⁸⁶ Janet Nelson, “Charlemagne: Pater Optimus?”, **Am Vorabend der Kaiser Krönung**, ed. P. Godman, J. Jarnut, P. Johanek, Stuttgart, Akademie Verlag, 2001, s. 278.

⁴⁸⁷ Nelson, **a.g.m.**, s. 274.

⁴⁸⁸ Janet Nelson, “Presidential Address: England and The Continent in The Ninth Century: IV, Bodies and Minds”, **Transactions of The Royal Historical Society**, UK, Cambridge University Press, 2005, s. 13.

⁴⁸⁹ Ortaçağ Latincesinde destek, elçi, eğitmen, bir kralın vekilliğini yapan vali ya da koruma anlamlarına gelmektedir.

⁴⁹⁰ Charles L. Wells, **The Age of Charlemagne**, USA, Burr Printing House, 1898, s. 298.

II. 1. 7. Kız Kardeşi

İmparatorun özel hayatı içerisinde kız kardeşinin de önemli bir yeri vardır. Bu kaniya varmamızın sebebi Einhard'ın bu konuda verdiği bilgidir:

*"O Gisla (Gisela) adında bir kız kardeşe sahipti. O kendini gençlik yıllarından itibaren dini bir hayata adamıştı ve kral, annesine yaptığı benzeri bir şekilde kız kardeşini de büyük bir sadakatle korudu. Aynı zamanda Gisla, kralın ölümünden birkaç yıl önce değişime uğradığı manastırda öldü."*⁴⁹¹

Burada değişime uğradığı manastırdan kasıt Chelles rahibe manastırındır. Gisela hem Chelles hem de Soissons'daki Notre Dame manastırlarının baş rahibeliğini yapmıştır.⁴⁹² Onun döneminde Chelles manastırı, Kuzey Fransa'daki⁴⁹³ dönemin en aktif *scriptorium*larından biridir.⁴⁹⁴ Gisela 810 yılının yazında⁴⁹⁵ başrahibe iken ölmüş ve onun ölümünden sonra Notre Dame manastırı baş rahibeliğine kuzeni Theodrada getirilmiştir.⁴⁹⁶

II. 1. 8. Ölümü

814 yılında çok sert geçen kış nedeniyle Ocak ayında şiddetli bir ateş nöbeti geçiren imparatorun ateşi giderek artmış

⁴⁹¹ "Erat ei unica soror nomine Gisla, a puellaribus annis religiosae conversationi mancipata, quam similiter ut matrem magna coluit pietate. Quae etiam paucis ante obitum illius annis in eo, quo conversata est, monasterio decessit." **VKM**, s. 23.

⁴⁹² Rosamond McKitterick, (2) **The Carolingians and The Written Word**, UK, Cambridge University Press, 1989, s. 254.

⁴⁹³ Dennis H. Green, **Women Readers in The Middle Ages**, UK, Cambridge University Press, 2007, s. 186.

⁴⁹⁴ Patricia Ranft, **Women in Western Intellectual Culture, 600-1500**, USA, Palgrave Macmillan, 2002, s. 12.

⁴⁹⁵ Margaret Deanesly, **A History of Early Medieval Europe**, London, Methuen, 1963, s. 404.

⁴⁹⁶ Alan G. Zola, **Radbertus's Monastic Voice: Ideas About Monasticism at Ninth-Century Corbie**, UMI, 2008, s. 83.

ve hastalığına akciğer zarı iltihabı da eşlik etmeye başlayınca ertesi gün Cumartesi sabahı tüm gücü tükenmiştir. Sağ kolunu uzatarak haç işareti ile kendini işaret eden Charlemagne, elini ilk olarak alnının üzerine, sonra vücudunun üzerine ve sonunda da göğsünün üzerine koymuş ve ellerini birleştirerek ölmüştür.⁴⁹⁷

Son hastalığındaki doktoru Wintar adında bir doktordur. Kral için eski Sturm manastırından gönderilmiştir ve krala gizemli bir ilaç vermiştir. İlaç sonrası iyileşmesi gereken kral gittikçe kötüleşmiş ve iddiaya göre son sözleri “asalak (kötü doktor) beni perişan etti” olmuştur.⁴⁹⁸

Einhard Charlemagne’in sağlığı ve doktorlarıyla olan ilişkisi hakkında şunları bildirmektedir:

“Ölümünden önceki dört yıl boyunca sık sık ateşler içinde yanması, hayatının sonuna doğru ayağının birinde olan topallama hariç beden sağlığı iyiydi. O zamanlar doktorların tavsiyesinden ziyade kendi kararlarını dikkate alıyordu. Doktorlardan neredeyse nefret ediyordu. Çünkü ona alışmış olduğu kızartılmış yiyecekleri bırakmasını ve haşlanmışlara alışmasını tavsiye ediyorlardı.”⁴⁹⁹

28 Ocak 814 sabahı, saat dokuzda, 71 yaşında ölen Charlemagne, son haftasını İncil’den Latince metinler okuyarak geçirmiştir.⁵⁰⁰ Ölümünden bir gün önce yani 27 Ocak’ta arkadaşı ve başpapazı Hildebald’ı yatağının ucuna çağırmış ve ondan kilisenin son ayinlerini öğrenmiştir.⁵⁰¹

⁴⁹⁷ Wells, **a.g.e.**, s. 299.

⁴⁹⁸ Davis, **a.g.e.**, s. 173.

⁴⁹⁹ “Valitudine prospera, praeter quod, antequam decederet, per quatuor annos crebro febribus corripiebatur, ad extremum etiam uno pede claudicaret. Et tunc quidem plura suo arbitratu quam medicorum consilio faciebat, quos poene exosos habebat, quod ei in cibis assa, quibus assuetus erat, dimittere et elixis adsuocere suadebant.”, **VKM**, s. 27.

⁵⁰⁰ Eleanor S. Duckett, **Carolingian Portraits**, USA, University of Michigan Press, 1988, s. 1.

⁵⁰¹ Duckett, **a.g.e.**, s. 18.

Ölümünün ardından görevliler tarafından imparatorluk moru renginde bir cüppe giydirilerek altından yapılmış bir tahta oturtulan ve bu şekilde Aix la Chapelle`de kendi inşa ettirdiği kilisedeki<sup>502</sup> mezara yerleştirilen Charlemagne`ın belinin yakınına sarılmış bir kılıç, başında altın bir taç, ayağında kalkan ve altın bir asa, elinde altından bir kadeh ve dizlerinin üzerinde İncil ile gömüldüğü bilinmektedir. Ayrıca mezarının üstünde büyük bir zafer takı bulunmaktadır.⁵⁰³

Fransız devrimi orduları Charlemagne`ın lahitini Aachen`den⁵⁰⁴ Paris`e götürmüşler ve Napolyon tarafından gereken saygı gösterilmiştir.⁵⁰⁵

Charlemagne`ın ölümüyle ilgili pek çok efsane dilden dile dolışmaktadır. Bunlardan birinde öldüğü gün kilise çanlarının hiç kimse dokunmadan çalmaya başladıkları, bir diğerinde ise onun Bavyera dağlarında bir mağarada beklemeye çekilmiş olduğu söylenmektedir.⁵⁰⁶

Kaynakların bildirdiği kadarıyla Charlemagne`ın özel hayatıyla ilgili bilgiler yukarıda yazılanlarla sınırlıdır. Bunun yanı sıra kitayı etkileyen bir dizi reforma imza atan bu liderin faaliyetlerinin başında yönetim sisteminde yaptığı değişiklikler gelmektedir.

⁵⁰²Haaren, a.g.e., s. 65.

⁵⁰³ Parley, vd., a.g.e., s. 282.

⁵⁰⁴ Almanca Aachen, Fransızca Aix-la-Chapelle denilmektedir.

⁵⁰⁵ Janet Nelson, "Charlemagne: 'Father of Europe?'" , **Courts, Elites and Gendered Power in The Early Middle Ages: Charlemagne and Others (Variorum Collected Studies Series, no:878)**, Great Britain, Ashgate Publishing, 2007, s. 5.

⁵⁰⁶ Harold Lamb, **Charlemagne: The Legend and The Man**, Doubleday, 1954, s 311.

II. 2. YÖNETİM SİSTEMİ

Bilindiği üzere Karolenjler, Merovenjler hakimiyeti altında görev yapan saray bakanlarının, devletin zayıfladığı dönemde, iktidarı ele geçirmeleriyle yönetime gelmiş bir hanedandır. Başka bir deyişle iktidara gelebilmek için mücadele vermiş bir hanedandır. Mevcut iktidar gerek askeri gerek idari konuda yeteneksiz olduğu için bu saray bakanları hem devleti idare etmiş hem de seferleri yönetmişlerdir. İşte bu nedenledir ki hem askerlerle hem de yönetim mekanizmasında görevli kişilerle yakın ilişkiler kurmuşlardır. İktidara geldikten sonra da bu yakın ilişkiler artarak devam etmiştir. Ancak devlet kademisinde çalışan görevlilerin gerekli şartları tam olarak sağlamaması ve sınırların genişlemesi ile birlikte idari alanda yürütülen çalışmalar yetersiz kalmaya başlamıştır. İletişim sisteminin zayıflığı da bunlara eklenince uzak yerleri yönetmek daha zor bir hal almıştır. Durum böyle olunca bazen soylu ailelerden bazen de yetkin kişilerden seçilenlerin, uzakta bulunan bölgelerin yönetimi için görevlendirilmesi yoluna gidilmiştir. İktidara gelmeden önce de bu kişilerle yakın ilişkiler kuran Karolenjlerin onlara böyle bir sorumluluk yüklemesi ya da güvenmesi oldukça normaldir.

Merkezden uzak bölgelerin yönetimi için görevlendirilen bu kişiler, sorumlu oldukları bölgenin tarım, ticaret ya da dini işlerini tek başlarına halledemeyecekleri için, onların yönetimi de bir hiyerarşi içerisinde gerçekleştirilmiştir. İşte bu hiyerarşide kral en büyük senyör/lord/süzeren, bölgeden sorumlu olan kişi senyör/lord, hiyerarşik yapının en altında bulunan kişi ise vasal adını almaktadır.

Karolenj tarihindeki en geniş sınırlara ulaşılmasından dolayı, senyör- vasal uygulamasının Charlemagne döneminde artarak devam ettiği görülmektedir. Senyörlerin ve vasalların görevleri kral tarafından talimatlarla kendilerine birdirilmekte ve

böylece otoriteye tam itaat sağlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca bu ast-üst ilişkisi o denli önemsenmiştir ki, aynı talimatlarda vasalın senyörüne itaat etmesi, senyörün de elzem görülen bu itaati sağlamak için zorlamada bulunması bildirilmektedir.⁵⁰⁷ Çünkü senyöre itaat krala itaat olarak algılanmaktadır ve Charlemagne tüm iktidarı boyunca otoritesini arttırmak için çalışmıştır.⁵⁰⁸

Yukarıda anlatıldığı şekliyle sürdürülmeye çalışılan idari mekanizma içerisinde, kralın talimatlarına uyma zorunluluğu olan tüm kişiler *vassi dominici* (*efendinin vasalları*), bu kişileri denetleme ve talimatları onlara bildirme gibi çok sayıda görevle donatılan imparatorluk elçileri *missi dominici* (*efendinin elçileri*) olarak adlandırılmaktadır. Hepsinin ortak görevleri ise kral tarafından yayımlanan, *capitulary* denilen talimatlara uymak ve herkesin uymasını sağlamak, Charlemagne döneminde çok değerli kabul edilen ve mecbur tutulan *bağlılık yeminini* almak ve çağrıldıklarında *meclislere* katılmaktır.

II. 2. 1. Vassi Dominici

Öldüğü zaman bir milyon kilometrekareden daha fazla bir alana yayılmış dev bir imparatorluk bırakan⁵⁰⁹ Charlemagne, bu geniş toprakları en iyi şekilde ve üzerlerinde hakimiyetini hissettirerek yönetmek için çok çaba sarf etmiştir. Bu amaçla – feodal hiyerarşinin bir parçası olan - *kont*, *marki* ve *dük* adındaki yöneticilere toprakları bölüştürmüş ve onlara *missus* adı verilen elçileri aracılığıyla talimatlarını iletme yolunu seçmiştir. Çünkü iletişim sisteminin zayıf olması ve bilgi taşıyabilecek

⁵⁰⁷ “de vulgari populo, ut unusquisque suos iuniores dstringat, ut melius ac melius oboediant et consentiant mandatis et praeceptis imperialibus”, **Capitulare Missorum Aquisgranense Primum**, 17, s. 153.

⁵⁰⁸ Matthias Becher, **Charlemagne**, trans. D. S. Bachrach, London, Yale University Press, 2003, s. 101.

⁵⁰⁹ Riche (1), **a.g.e.**, s. 87.

sivil bir servis ağı bulunmaması nedeniyle iletişim konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır.⁵¹⁰

Geniş kırsal bölgeleri hakimiyeti boyunca bizzat ziyaret eden⁵¹¹ Charlemagne'nin yönetimi, yerel ve merkezi yönetim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Krallığın en eski bölümleri ve merkeze daha yakın olan yerler farklı boyutlarda bölünmüş, buraların yönetimi için önemli Frank ailelerinin sarayda eğitim görmüş,⁵¹² deneyimli oğullarından, büyük bir dikkatle, Latince *comes* denilen ve yoldaş, arkadaş anlamlarına gelen,⁵¹³ kontlar seçilmiştir.⁵¹⁴ Daha anlaşılır bir ifadeyle yerel bölgeler kralın temsilcileri konumundaki kontların yönetimine bırakılmıştır. Merovenjler döneminde soylu ailelerden seçilen bu kontlar, bulundukları bölgelerde halkın denetim altında tutulmasından sorumlu oldukları gibi, askeri bir lider ve kralın elçisi olarak da görev yapmaktadırlar. Merovenjlerin zayıfladığı dönemde kraliyet topraklarına saldıran kontlar, Charlemagne döneminde güçlerinin sınırlandırılmasıyla karşı karşıya kalmışlardır. Başka bir deyişle kral bölgesel liderlerin yetkilerini azaltmıştır.⁵¹⁵ Çünkü kral topraklar üzerinde mutlak hakimiyete sahip olma politikası izlemektedir. Kontların yönettiği bölgelerde hakimiyetin babadan oğula geçmesini de önlemeye çalışan kral, daha etkili olabilmek için kontları da denetleyecek, biri ruhban sınıftan diğeri laik olan iki görevliyi *missi dominici* adı altında, isteklerini kontlara bildirmeleri ile görevlendirmiştir.⁵¹⁶ Ancak yine de yönetim kadrosunun en önemli kişileri olan kontların gö-

⁵¹⁰ Herbert Applebaum, **The Concept of Work: Ancient, Medieval and Modern**, Albany, New York State University Press, 1992, s. 214.

⁵¹¹ Card, **a.g.e.**, s. 49.

⁵¹² Helen Cam, **Local Government in Francia and England**, London, University of London Press, 1912, s. 19.

⁵¹³ Kabaagaç, Alover, **a.g.e.**, s. 99.

⁵¹⁴ Ganshof, **a.g.e.**, s. 51.

⁵¹⁵ Reynolds, **a.g.m.**, s. 24.

⁵¹⁶ Spielvogel, **a.g.e.**, s. 240.

revleri çok çeşitlidir. Örneğin imparatorluk kararnamelerini uygulamakla, vergileri toplamakla, yol ve köprü yapımı gibi kamusal işleri yürütmekle, adalet dağıtmakla, halkın barış içinde yaşamasını ve adaleti sağlamakla, asker yetiştirmek ve idare etmekle görevlidirler. Aynı bölgede 15, 20 hattâ 30 yıl kalabilen kontlar, bazen birden fazla bölgeyi de yönetmişlerdir.⁵¹⁷

Charlemagne döneminde, bazı kaynaklara göre sayıları 300'ü geçen⁵¹⁸ bazılarına göre ise 120'yi geçmeyen⁵¹⁹ kontluk bulunmaktadır. Her iki durumda da, sayısı çok fazla olan bu kontlukları yöneten kontlara gönderilen talimatlara birkaç örnek vermek gerekirse;

- Bir kont yargı yetkisi olan bölgesi içinde adaleti sağlamada başarısız olursa, o, orada adalet sağlanana kadar, bizim elçimizin ihtiyaçlarını kendi evinden karşılamalıdır.⁵²⁰

- İsteğimiz ve emrimiz odur ki; kontlarımız yerlerini avcılık ya da başka zevkler uğruna ihmal etmemeli ve önemsiz kılmamalıdır. Onlarla yaptığımız meclis geleneği örneğine uygun olarak kendine bağlı olan kişilerle meclis toplanmalı ve adalet sağlanmalıdır.⁵²¹

⁵¹⁷ Halphen, **a.g.e.**, s. 104.

⁵¹⁸ Jacques Boussard, **The Civilization of Charlemagne**, trans. F. Partridge, New York, McGraw-Hill Book Company, 1968, s. 79.

⁵¹⁹ Munz, **a.g.e.**, s. 58.

⁵²⁰ "si comis in suo ministerio iustitias non fecerit; misso nostro de sua casa soniare faciat usque dum iustitiae ibidem factae fuerint", **Capitulare Haristalense**, 21, **MGH, Cap. I.**, ed. A. Boretius, Hanover, 1883, s. 51.

⁵²¹ "volumus atque iubemus, ut comites nostri propter venationem et alia ioca placita sua non dimittant nec ea minuta faciant, sed ad exemplum quod nos cum illis placitare solemus, sic et illi cum suis subiectis placitent et iustitias faciant", **Capitula de Causis Diversis**, 1, s. 135.

- Bir kont, doğru söyleyenler aracılığıyla, mülk sahipleri hakkındaki uyumsuzluğu soruşturmalıdır.⁵²²

- Kontlar ve onların vekilleri yasayı bilmelidirler, onların önünde birisi hiç kimseyi adaletsizce yargılayamamalı ya da yasayı değiştirememelidir.⁵²³

- Kontlar kendi kontluğunda hapishaneye sahip olsunlar.⁵²⁴

- Elçimizin huzuruna gelmiş olan hırsızlar hakkında: Kontlar onları dikkatlice incelesinler veya sadık hizmetkarları ile ya da korumaların gözetimi altında, oraya elçiler gelene kadar onlara göz kulak olsunlar.⁵²⁵

Maddelerden anlaşılan odur ki; kontlar adaleti sağlamakla görevlidirler ve bunu başaramadıkları takdirde, kralın adaleti sağlasın diye gönderdiği kraliyet elçilerine yani *missi dominici*-ye bakmakla yükümlüdürler. Kişisel zevkleri için sorumlu oldukları bölgeden ayrılmamaları gerekliliğinin yanı sıra, kral nasıl onları toplayarak meclisler düzenliyor, sorunları dinleyerek karar veriyorsa, onlar da kendi vasallarını toplayarak meclisler düzenlemek ve sorunları halletmekle görevlidirler. Ayrıca anlaşmazlıkları çözmek, yasaları iyi bilmek, suçluları cezalandırmak, gerekirse hapishaneye kapatmak ve yine kraliyet elçileri gelene kadar hırsızlık yapanlar hakkında bilgi edinip onları gözetim altında tutmak zorundadırlar.

⁵²² “comes hoc per veraces homines circa manentes per sacramentum inquirat”, **Capitula cum Primis Constituta**, 3, s. 139.

⁵²³ “ut comites et vicarii eorum legem sciant, ut ante eos iniuste neminem quis iudicare possit vel ipsam legem mutare”, **Capitula Omnibus Cognita Facienda**, 4, s. 144.

⁵²⁴ “ut comites, unusquisque in suo comitatu, carcerem habeant”, **Capitulare Aquisgranense**, 11, s. 171.

⁵²⁵ “de latronibus qui ante missi nostri minime venerunt, ut comites eos perquirant et ipsos aut per fideiussores aut sub custodia servantur, donec missi ibidem revertunt”, **Capitulare Mantuanum**, 10, s. 191.

Daha geniş bölgeler ve sonradan sınırlara dahil edilen yerler ise çoğunlukla önceden devlet kademesinde yer alan ilk kralların ardılları ya da torunları olan *dük*lerin yönetimine verilmiştir. Kral kendisini en büyük senyör, kontları ve diğer yüksek memurları da kendi vasalları haline getirerek onlara “*efendinin vasalları*” anlamına gelen *vassi dominici* adını vermiştir ve bu uygulama Dindar Louis zamanında gelenek halini almıştır.⁵²⁶ Vasallar Karolenj ordusunun temelini de oluşturmuşlardır.⁵²⁷ Çünkü bir vasalın en önemli görevlerinden biri senyörü istediğinde onu korumak için, beslediği sayıda askerle orduya katılmaktır. Hattâ 400 dönüm arazisi olan her vasalın silahla donanmış bir atlı şövalye şeklinde efendisine hizmet için hazırda beklemesi gerektiği buyrulmuştur.⁵²⁸ Her savaşının, kontlar tarafından gönderilen davetiyelerle, kralın çağrısına cevap vererek orduya katılması, istenilen zamanda, silah, ekipman, ateş, su ve atlar için gıda sunmak zorunda oluşu “*heerban*” sistemi adıyla da anılmaktadır ve bu sistemin feodal sisteme yön verdiği düşünülmektedir.⁵²⁹ Bilindiği üzere feodal sistemde de senyörü çağırdığı zaman vasal beslediği askerlerle birlikte orduya katılmak zorundadır.

Sınırlarda bulunan geniş araziler ise doğrudan krala bağlanmış ve uç kontları ya da uç beylerinin yönetimine bırakılmıştır. Sonraları bu uç beylerine Almanca *mark-graf* dan gelen *marquis* (*marki*, *markiz*) denilmiştir. Örneğin Bretonlar’dan gelecek saldırılara karşı bir sınır bölgesi oluşturulmuş ve yöne-

⁵²⁶ Ganshof, **a.g.e.**, s. 51.

⁵²⁷ Perry Anderson, **Passages From Antiquity to Feudalism**, London, Verso, 1996, s. 139.

⁵²⁸ J. M. Wallace-Hadrill, **The Barbarian West**, USA, Blackwell Publishers, 1985, s. 106.

⁵²⁹ Ephraim Emerton, **An Introduction to The Study of The Middle Ages**, USA, The Athenaeum Press, 1916, s. 233.

timi kralın akrabası olan Roland'a verilmiştir.⁵³⁰ Ayrıca Müslüman İspanya ile İspanya sınırı, güneydeki Slav kökenli ülkelerle Friuli sınırı ve son olarak, Avar ve Dan sınırları da oluşturulmuştur.⁵³¹ Burada sayılan memurlar kralın kalıcı memurlarıdır⁵³² ancak bunlara ek olarak yönetim sistemine dahil olan ve *missi dominici* denilen kraliyet temsilcileri de vardır.

II. 2. 2. Missi Dominici

Türkçe *efendinin gönderdikleri/elçileri* anlamına gelen *missi dominici*, 789 yılında,⁵³³ kalıtsal imtiyazları önlemek ve yerel istismarları sınırlandırmak için, ilk kez Charlemagne tarafından, 12 yaşını aşmış⁵³⁴ ruhban ya da laik sınıf mensuplarından⁵³⁵ seçilerek görevlendirilmiş imparatorluk yetkilileridir. Ondan önceki dönemde izlerine rastlanmamış ama sonraki dönemde görevde kalmaya devam etmişlerdir. Charlemagne döneminde büyük sorumluluklar yüklenen bu elçilere kral tarafından malikaneler tahsis edilmiş ve onlar kontu yerinden edebilecek bir güçle, finansal, adli ve dini görevlerin kontrolü ile donatılmışlardır. Yerel ve merkezi yönetim arasında bağ görevi gören bu elçiler,⁵³⁶ belirli aralıklarla uzak bölgelere gönderilmişlerdir.

En öncelikli görevleri saraydan aldıkları emirleri gerekli yerlere ulaştırmak olan bu elçilerin diğer görevlerinden bazıları ise şöyledir:

⁵³⁰ Riche (1), *a.g.e.*, s. 133.

⁵³¹ Halphen, *a.g.e.*, s. 109.

⁵³² Wells, *a.g.e.*, s. 243.

⁵³³ Davis, *a.g.e.*, s. 156.

⁵³⁴ Wells, *a.g.e.*, s. 246.

⁵³⁵ Rosamond McKitterick, "Charlemagne's Missi and Their Books", *Early Medieval Studies in Memory of Patrick Wormald*, ed. S. Baxter, C. Karkov, J. Nelson, D. Pelteret, USA, MPG Books, 2009, s. 260.

⁵³⁶ Churchill Curtis, "Charlemagne", *Encyclopedia of Medieval Literature*, ed. R. Lambdin, L. Lambdin, USA, Greenwood Press, 2000, s. 89.

- Yerel yöneticiler hakkındaki şikayetleri dinlemek⁵³⁷
- Suçluları cezalandırmak
- Hem ruhban hem laik sınıfın davranışlarını kontrol etmek
- Bağlılık yemini almak⁵³⁸
- Sayım yapmak⁵³⁹
- Askeri birlikleri yönetmek⁵⁴⁰
- Ayda dört kez dört farklı yerde kontlar ile mahkemeler kurmak⁵⁴¹
- Yılda dört kez, piskopos, başrahip, kont, yargıç ve diğer yüksek memurların, temsilcileri aracılığıyla ya da bizzat, katılmak zorunda oldukları meclisler toplamak⁵⁴²
- Yılda dört kez Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim`de yolculuk etmek⁵⁴³
- Piskoposlara periyodik ziyaretler yapmak ve ruhbanlar arasındaki disiplin gevşekliklerini cezalandırmak
- Kontların bölgelerindeki tüm insanları, onların ulusal yasalarına göre yargılayıp yargılamadığını sorgulamak
- Kralın, taşra kraliyet arazilerinden bağışladığı toprakları denetlemek, hatalı kullanım ya da harap olma varsa rapor etmek

⁵³⁷ Janet Nelson, "Why are There So Many Different Accounts of Charlemagne's Imperial Coronation?", **Courts, Elites and Gendered Power in The Early Middle Ages: Charlemagne and Others (Variorum collected Studies Series, no:878)**, Great Britain, Ashgate Publishing, 2007, s. 20.

⁵³⁸ McKitterick, **a.g.m.**, s. 260.

⁵³⁹ Nelson, **a.g.m.**, s. 55.

⁵⁴⁰ Card, **a.g.e.**, s. 50.

⁵⁴¹ Wells, **a.g.e.**, s. 244.

⁵⁴² Wells, **a.g.e.**, s. 247.

⁵⁴³ Card, **a.g.e.**, s. 125.

⁵⁴⁴ Halphen, **a.g.e.**, s. 108.

- Mecburi askeri hizmetin nasıl ifa edildiğini soruşturmak⁵⁴⁴

İki kişi, biri ruhban biri soylu-laik olarak gönderilen ve aynı kişiler aynı yerleri her yıl ziyaret etmesinler diye çiftleri her yıl değiştirilen⁵⁴⁵ bu elçilerden ayrıca tüm noterlerin isimlerinin liste halinde sunulması da istenmiştir.⁵⁴⁶ Sonuç olarak görevleri oldukça fazladır ve bu durumun kralın onlara verdiği önemin bir sonucu olduğu çok açıktır. Charlemagne'ın bu elçilere çok önem verdiği, sadece onlara yönelik talimatlarını içeren, 20'yi aşkın kararname yayımlamasından da anlaşılmaktadır. Burada her kararname ve her maddeye değinmek mümkün olmamakla birlikte, bazı örneklerle yer vermek uygun görülmektedir.

II. 2. 2. 1. *Breviarum Missorum Aquitanicum* (789)⁵⁴⁷

789 yılında Akitanya'daki elçiler, Mansio ve Eugarius için⁵⁴⁸ yayımlanan bu kararname 18 maddeden oluşmaktadır. İçeriği incelendiğinde kilise restorasyonundan⁵⁴⁹ piskopos, başrahip ve manastır cemaatlerinin kutsal bir kurala uygun⁵⁵⁰ yaşamasına, askeri bir görevle seyahat eden kişinin nasıl davranması gerektiğine⁵⁵¹ kadar pek çok konuya rastlanmakta ve bu konular hakkında elçilerin çalışması ve araştırmalar yapması istenmektedir. Ayrıca bunlara ek olarak aynı kararnamede, elçilerden, orduda olan ya da kral için bazı görevleri üstlendiği için

⁵⁴⁴ Davis, *a.g.e.*, s. 157.

⁵⁴⁵ Painter, *a.g.e.*, s. 80.

⁵⁴⁶ Janet Nelson, *The Frankish World*, Hambledon Press, Great Britain, 1996, s. 26.

⁵⁴⁷ *MGH, Cap. I*, 24, ed. A. Boretius, Hanover, 1883, s. 65.

⁵⁴⁸ "in Equitania Mancione et Eugerio missis suis", s. 65.

⁵⁴⁹ "restauracione ecclesiarum", 1, s. 65.

⁵⁵⁰ "ut episcopi, abbatis vel coenobie sanctorum sub ordine sancto", 4, s. 65.

⁵⁵¹ "ut qui ostiliter ad nos perget, quomodo debeat agere", 7, s. 65.

yerinde olamayan kişilerin mal varlıklarının, zorla ya da başka bir şekilde, kendilerinden alınıp alınmadığının⁵⁵² incelenmesi de istenmiştir.

II. 2. 2. Capitulare Missorum (792 ya da 786)⁵⁵³

Kararname altı maddeden oluşmaktadır. İlk madde, daha sonra değinilecek olan, bağlılık yemininin neden gerekli olduğuna iki nedenle açıklamaktadır. Bu nedenlerden ilki eski bir gelenek olması diğeri ise sadakatsiz kişilerin yemin etmedikleri gerekçesiyle krala isyan ya da suikast düzenlemeye hakları olduğunu düşünmeleridir.⁵⁵⁴ İkinci madde piskoposların, başrahiplerin, kontların ve kraliyet vasallarının, piskopos vekillerinin, başdiyakozların ve katedral rahiplerinin nasıl yemin etmesi gerektiği ile ilgilidir.⁵⁵⁵ Üçüncü madde Benedikten tarikatına bağlılık,⁵⁵⁶ beşinci madde kralın buyruklarına itaat etmek ve son madde ise elçilerin bölge kontlarıyla birlikte askeri hizmet için hazır olmalarıyla ilgilidir.⁵⁵⁷

⁵⁵² “ut dum in hoste aut in aliqua utilitate nostra aliquis fuerit, et de suis res aliquit exforciaverit vel disvestiverit”, 8, s. 65.

⁵⁵³ **MGH, Cap. I**, 25, ed. A. Boretius, Hanover, 1883, s. 66.

⁵⁵⁴ “quam ob rem istam sacramenta sunt necessaria, per ordine ex antiqua consuetudine explicare faciant, et quia modo isti infideles homines magnum conturbium in regnum domni Karoli regi voluerint terminare et in eius vita consiliati sunt et inquisiti dixerunt, quod fidelitatem ei non iurasset”, 1, s. 66.

⁵⁵⁵ “quomodo illum sacramentum iuratum esse debeat ab episcopis et abbatis sive comitibus vel bassis regalibus nec non vicedomini, archidiaconibus adque canonicis”, 2, s. 66.

⁵⁵⁶ “ubi regula sancti Benedicti secundum ordinem tenent”, 3, s. 67.

⁵⁵⁷ “ut parata servitia habeant ipsi missi una cum comitibus qui in eorum ministeriis fuerint”, 6, s. 67.

II. 2. 2. 3. Capitulare Missorum Generale (802)⁵⁵⁸

40 maddeden oluşan bu uzun kararname adından da anlaşılacağı üzere elçilerin geneli için geçerli olan talimatları içermektedir. İlk maddeden Charlemagne'nın elçilerini en aklıselim ve zeki başpiskoposlardan ve diğer piskoposlardan, saygıdeğer başrahiplerden ya da dindar olan laiklerden seçtiği, onları krallığının tümüne adaleti sağlamak için gönderdiği⁵⁵⁹ anlaşılmaktadır. İkinci madde, laik ya da ruhban, imparatorlukta herkesin sadakat yemini etmesi⁵⁶⁰ ile ilgiliyken, beşinci madde hiç kimsenin sahtekarlık yapmaya cüret etmemesi, altıncı madde hiç kimsenin imparatorun toprağını terketmeye ya da onun üzerinde kendi mülkünü inşa etmeye kalkışmaması,⁵⁶¹ yedinci madde askeri hizmet konusundaki yasakların görmezden gelinmemesi⁵⁶² ile ilgilidir.

Onuncu maddeden sonraki talimatlar imparatorluk yemi-niyle yerine getirilmesi gereken yükümlülükler hakkındadır ve ruhban sınıftan olanlara yöneliktir. 28. maddede imparator tarafından gönderilen elçilerin, gecikmeden gönderildikleri bölgelere ulaşabilmeleri için, tüm ihtiyaçlarının kontlar ve diğer bölge yetkilileri tarafından temin edilmesi⁵⁶³ buyrulmak-

⁵⁵⁸ **MGH, Cap. I**, 33, ed. A. Boretius, Hanover, 1883, s. 91.

⁵⁵⁹ "serenissimus igitur et christianissimus dominus imperator Karolus elegit ex optimatibus suis prudentissimis et sapientissimos viros, tam archiepiscopis quam et reliqui episcopis simulque et abbates venerabiles laicosque religiosos et direxit, in universum regnum suum", 1, s. 91.

⁵⁶⁰ "ut omni homo in toto regno suo, sive ecclesiasticus sive laicus, unusquisque secundum votum et propositum suum, qui antea fidelitate sibi regis nomine promisissent", 2, s. 92.

⁵⁶¹ "ut beneficium domni imperatoris desertare nemo audeat, propriam suam exinde construere", 6, s. 93.

⁵⁶² "ut ostile bannum domni imperatori nemo pretermittere presumat", 7, s. 93.

⁵⁶³ "missis directis ut comites et centenarii praevideant omni sollicitudine, sicut gratia omni imperatori cupiunt, ut absque ulla mora eant per misinteris eorum", 28, s. 96.

tadır. Son madde ise genel bir toparlama içermekte ve kararname her elçinin kralın yasaklarını kendi bölgesinde uygulaması ve duyurması gerektiği ile sonlandırılmaktadır.

II. 2. 2. 4. Capitulare Missorum Specialia (802)⁵⁶⁴

Akitanya'daki elçiler için Aachen'dan gönderilen bu kararname 19 kısa maddeden oluşmakta, giriş bölümünde gönderilen elçiler ve sorumlu oldukları bölgeler kısaca verilmektedir. İlk madde bağlılık yemininin yenilenmesi,⁵⁶⁵ ikincisi piskoposlar ve diğer rahipler,⁵⁶⁶ üçüncüsü başrahipler,⁵⁶⁷ dördüncüsü manastırlardaki erkek keşişler,⁵⁶⁸ beşincisi manastırlardaki kadın keşişler (rahibeler),⁵⁶⁹ altıncısı dünyevi yasalar,⁵⁷⁰ dokuzuncusu zina ve yasadışı eylemler,⁵⁷¹ onuncusu toprak sahibi kişiler,⁵⁷² diğeri Francia'da toprağa sahip Saksonlar,⁵⁷³ 13. madde sahil bölgelerinde yaşayan özgürler⁵⁷⁴ ve 18. madde kralın koyduğu yasaklarla⁵⁷⁵ ilgilidir.

II. 2. 2. 5. Capitulare Missorum (803)⁵⁷⁶

Duyurulması, hatırlatılması ya da uyarılması gereken durumlar hakkında⁵⁷⁷ başlığıyla girişi yapılan bu kararname, 29

⁵⁶⁴ MGH, Cap. I, 34, ed. A. Boretius, Hanover, 1883, s. 99.

⁵⁶⁵ "de fidelitatis iusiurandum, ut omnes repromittant", 1, s. 100.

⁵⁶⁶ "de episcopis et reliquis sacerdotibus...", 2, s. 100.

⁵⁶⁷ "de abbatibus...", 3, s. 100.

⁵⁶⁸ "de monasteriis virorum ubi monachi sunt", 4, s. 100.

⁵⁶⁹ "De monasteria puellarum...", 5, s. 100.

⁵⁷⁰ "de legibus mundanis", 6, s. 100.

⁵⁷¹ "de adulteria et illicitis causis perpetratis", 9, s. 100.

⁵⁷² "de illis hominibus qui nostra beneficia habent", 10, s. 100.

⁵⁷³ "de illis Saxonibus qui beneficia nostra in Francia habent", 11, s. 100.

⁵⁷⁴ "de liberis hominibus qui circa maritima loca habitant", 13b, s. 100.

⁵⁷⁵ "de banno domni imperatoris et regis", 18, s. 101.

⁵⁷⁶ MGH, Cap. I, 40, ed. A. Boretius, Hanover, 1883, s. 114.

⁵⁷⁷ "de causis admonens", s. 115.

kısa maddeden oluşmakta ve başlığından da anlaşılacağı üzere elçilere verilen bazı görevleri özetlemektedir. Bunlar arasında vekilleri, yargıçları ve noterleri bir yerde toplamaları ve geri döndüklerinde onların isimlerini yazılı olarak getirmeleri,⁵⁷⁸ bir başkasını içmeye zorlamanın kesinlikle yasak olduğu,⁵⁷⁹ yalancı şahitliklerin yapılmaması gerektiği⁵⁸⁰ ve hatalı paralara el konulması⁵⁸¹ gibi maddeler sayılabilir.

II. 2. 2. 6. Capitulare Missorum in Theodonis Villa Datum Primum Ecclesiasticum, Secundum Generale (805/806)⁵⁸²

Diedenhofen'de yayımlanan iki kararnameden ilki dini sınıf mensuplarını ilgilendirirken⁵⁸³ diğeri genel⁵⁸⁴ bir özellik taşımaktadır. Bu nedenle genel olan ikinci kararnamenin içeriği örneklendirilecektir. Ayrıntılı maddelerden oluşan kararnamede barış,⁵⁸⁵ kiliselerin⁵⁸⁶ ve krallığın hakları,⁵⁸⁷ katlık, ölüm, salgın, kötü hava ya da başka bir felaket durumunda⁵⁸⁸ yapılması gereken şeyler, ülke içinde kalkan, mızrak, zırh gibi silahlar taşımamak,⁵⁸⁹ ordu ekipmanı,⁵⁹⁰ Slavların ve Avarların top-

⁵⁷⁸ "ut missi nostri scabinos, advocatos, notarios per singula loca elegant et eorum nomina, quando reversi fuerint, secum scripta deferant", 3, s. 115.

⁵⁷⁹ "ut nemini liceat alium cogere ad bibendum", 16, s. 116.

⁵⁸⁰ "de falsis testibus ut non recipiantur", 21, s. 116.

⁵⁸¹ "de falsis monetariis requirendum est", 28, s. 116.

⁵⁸² **MGH, Cap. I**, 43-44, ed. A. Boretius, Hanover, 1883, s. 121-122.

⁵⁸³ "infra aecclesiam", s. 121.

⁵⁸⁴ "ad omnes generaliter", s. 122.

⁵⁸⁵ "de pace...", 1, s. 122.

⁵⁸⁶ "de iustitiis aecclesiarum Dei...", 2, s. 122.

⁵⁸⁷ "de iustitiis regalibus...", 3, s. 122.

⁵⁸⁸ "de hoc si evenierit fames, clades, pestilentia, inaequalitas aeris vel alia qualiscumque tribulatio...", 4, s. 122.

⁵⁸⁹ "de armis infra patrianone portandis, id est scutis et lanceis et loriceis", 5, s. 123.

⁵⁹⁰ "de armatura in exercitu", 6, s. 123.

raklarına seyahat eden tüccarlar,⁵⁹¹ sadakat yemini,⁵⁹² suikastler,⁵⁹³ yalancı şahitlikler,⁵⁹⁴ işini kötü yapan avukatlar, elçiler ve vekillerin işten alınması,⁵⁹⁵ geçiş ücretleri,⁵⁹⁶ kaçak ruhban sınıf mensupları, laikler ve hattâ kadınlar,⁵⁹⁷ sahte paralar⁵⁹⁸ ve haydutlarla ilgili⁵⁹⁹ talimatlara yer verilmiştir.

II. 2. 7. Capitulare Missorum Niumagae Datum (806)⁶⁰⁰

Nijmegen'de yayımlanan bu kararname 18 maddeden oluşmaktadır ve yine elçilere gönderilmiştir. Maddelerde elçilerin kendi bölgelerindeki sorunları ve düzeni incelemek için en büyük özeni göstermeleri,⁶⁰¹ bağlılık yeminini tekrar almaları,⁶⁰² her diyakozluğu⁶⁰³ ve her manastırı, kilise binalarındaki ve süslemelerdeki restorasyon ve gelişmeyi içerik ve tarz açısından araştırmaları,⁶⁰⁴ elçilerin her durumla eşit oranda ilgi-

⁵⁹¹ "de negotiatoribus qui partibus Sclavorum et Avarorum pergunt", 7, s. 123.

⁵⁹² "de iuramento", 9, s. 124.

⁵⁹³ "de conspirationibus", 10, s. 124.

⁵⁹⁴ "de periuriis", 11, s. 124.

⁵⁹⁵ "de advocatis: id est ut pravi advocati, vicedomini, vicarii et centenarii tollantur", 12, s. 124.

⁵⁹⁶ "de toloneis", 13, s. 124.

⁵⁹⁷ "de fugitivis clericis sive laicis vel etiam feminis", 14, s. 125.

⁵⁹⁸ "de falsis monetis", 18, s. 125.

⁵⁹⁹ "de latronibus", 21, s. 125.

⁶⁰⁰ **MGH, Cap. I**, 46, ed. A. Boretius, Hanover, 1883, s. 130.

⁶⁰¹ "ut unusquisque in suo missatico maximam habeat curam ad praevidendum et ordinandum ac disponendum secundum Dei voluntatem et secundum iussionem nostram", 1, s. 131.

⁶⁰² "de sacramento...et insuper omnes denuo repromittant", 2, s. 131.

⁶⁰³ Diyakozluk bölgesi bir piskoposun ruhani yönetim bölgesi anlamına gelmektedir.

⁶⁰⁴ "ut praedicti missi per singulas civitates et monasteria virorum et puellarum praevideant, quomodo aut qualiter in domibus aecclesiarum et ornamentis aecclesiae emendatae vel restauratae esse videntur", 3, s. 131.

lenmeleri,⁶⁰⁵ cimriliğin kötülüğü gibi konularda verilen talimatlara rastlanmaktadır.

II. 2. 2. 8. Capitulare Missorum de Exercitu Promovendo (808)⁶⁰⁶

Elçilerin orduya katılımlarıyla ilgili olan bu kararname, dokuz maddeden oluşmaktadır. Toprak sahiplerinin orduya çağrıldıkları zaman yapmaları gerekenlerle ilgili bilgi veren kararnamenin sekizinci maddesinde kararnamenin dört kopyasının çıkartılarak kraliyet elçisine, bölge kontuna, ordu hizmetindeki elçilere ve kraliyet müstensihine verilmesi,⁶⁰⁷ son maddede ise, evde kalması uygun görülen hizmetkarların orduya gitmek için zorlanmaması⁶⁰⁸ buyrulmuştur.

II. 2. 2. 9. Capitulare Missorum Aquisgranense Primum (809)⁶⁰⁹

Aachen elçilerinin ilk kararnamesi anlamına gelen kararname 29 kısa maddeden oluşmaktadır. Hiç kimse efendisinin izni olmadan rahipleri ya da vasalları alıkoymamalıdır,⁶¹⁰ tüccarlar efendinin gününde çalışmamalıdır ama bu günlerde

⁶⁰⁵ "volumus ut equaliter missi nostri faciant de singulis causis", 5, s. 131.

⁶⁰⁶ **MGH, Cap. I**, 50, ed. A. Boretius, Hanover, 1883, s. 136.

⁶⁰⁷ "istius capitularii exemplaria quatuor volumus ut scribantur: et unum habeant missi nostri, alterum comes in cuius ministeriis haec facienda sunt, ..., tertium habeant missi nostri qui super exercitum nostrum constituendi sunt, quartum habeat cancellarius noster", 8, s. 138.

⁶⁰⁸ "volumus ut homines fidelium nostrorum, quos nobiscum vel ad servitium nostrum domi remanere iussimus, in exercitum ire non compellantur", 9, s. 138.

⁶⁰⁹ **MGH, Cap. I**, 62, ed. A. Boretius, Hanover, 1883, s. 149.

⁶¹⁰ "de clericis et vasallis ut nullus sine licentia domini sui recipiatur", 10, s. 150.

insanlar kendi efendilerinin işi için çalışmalıdırlar,⁶¹¹ kimse köprüler ve yollardan geçiş ücreti almamalıdır⁶¹² gibi maddelerin bulunduğu kararnamede tamamlanmamış maddeler de bulunmaktadır.

II. 2. 10. Capitulare de Iustitiis Faciendis (811-813)⁶¹³

Uygulanması gereken adaletle ilgili kararname anlamına gelen bu yayın, Charlemagne'nin son yıllarına denk düşmektedir. 13 maddeden oluşan kararname elçilerin adaleti sağlamak için yapması gerekenlere örnekler vermektedir. Beşinci maddede "elçilerimiz, istekli bir şekilde, kendi bölgesinde toprak sahibi her bir insanı ve bizzat o toprakta kaç tane yerleşke sahibi insan olduğunu araştırmalı ve yazmalıdır",⁶¹⁴ yedinci maddede ise "sadece piskoposlarımızın, başrahiplerimizin, başrahibelerimizin, kontlarımızın ve vasallarımızın toprakları değil, devlete ait mal varlıkları da yazıya geçirilerek belirlenmelidir"⁶¹⁵ ifadelerinden anlaşıldığı üzere kral, her şeyin kayda geçirilmesine büyük önem vermektedir.

Tüm kararnamelerde verilen örnek maddeler incelendiğinde *missi dominici* denilen kraliyet elçilerine verilen görevlerin çeşitliliği hemen göze çarpmaktadır. İmparatorun onlara bu denli ağır sorumluluklar yüklemesi sistemin amacına ulaştığını

⁶¹¹ "de mercatis ut in die dominico non agantur, sed in diebus in quibus homines ad opus dominorum suorum debent operari", 18, s. 150.

⁶¹² "de pontibus et viis, ut nullus ubi toloneum accipiat", 19, s. 150.

⁶¹³ MGH, Cap. I, 80, ed. A. Boretius, Hanover, 1883, s. 176.

⁶¹⁴ "ut missi nostri diligenter inquirant et describere faciant unusquisque in suo missatico, quid unusquisque de beneficio habeat vel quot homines casatos in ipso beneficio", 5, s. 177.

⁶¹⁵ "ut non solum beneficia episcoporum, abbatum, abbatissarum atque comitum sive vasallorum nostrorum sed etiam nostri fisci describantur, ut scire possimus quantum etiam de nostro in unusquisque legatione habeamus", 7, s. 177.

da göstermektedir. Aksi halde görevleri azaltılır ya da tamamen sonlandırılırdı.

Başka bir önemli nokta elçilerin, kontları ya da piskoposları denetleme, koruma, ihtiyaçlarını ve yanlış yaptıkları şeyleri, emirlerinde bulunan kişilere nasıl davrandıklarını ya da mal varlıklarını inceleme yetkilerinin de olmasıdır. Tabi en önemli görevleri daha önce de değinildiği gibi edindikleri tüm bilgileri imparatora rapor etmektir. Bu nedenledir ki, merkezin her şeyden haberdar olmasına paralel olarak, kontlar ve piskoposlar merkezin tepkileriyle başa çıkmak zorunda kalmışlardır.⁶¹⁶ Bu durum kontların ya da piskoposların hoşuna gitmemiş olmalıdır.

Son olarak her alanda olduğu gibi Charlemagne'nin bu uygulamasının, hem ardıllarına hem de diğer devletlere örnek olduğu görülmektedir. Örneğin Batı Saksonlarının Kralı Büyük Alfred (871-899) *missi dominici* sistemini Francia'dan ödünç almıştır.⁶¹⁷

II. 2. 3. Bağlılık Yemini

Kraliyet elçileriyle ilgili yukarıda verilen kararname maddeleri incelendiğinde göze çarpan en önemli noktalardan biri, elçilerin öncelikli görevleri arasında imparatora bağlılık yemini edilmesini ya da var olan yeminin yenilenmesini sağlamanın olduğu görülmektedir. Bir nevi sadakat yemini olarak kabul edilebilecek bu yemine imparator ayrı bir önem atfetmiş ve yeni ele geçirdiği yerlerin halkına da aynı yemini etmeyi şart

⁶¹⁶ Stuart Airlie, "For It is Written in The Law: Ansegis and The Writing of Carolingian Royal Authority", **Early Medieval Studies in Memory of Patrick Wormald**, ed. S. Baxter, C. Karkov, J. Nelson, D. Pelteret, USA, MPG Books, 2009, s. 233.

⁶¹⁷ Cam, **a.g.e.**, s. 16.

koşmuştur. Bunun devlete itaatin bir parçası olduğuna ve isyanları ya da suikastları önleyebileceğine inanmıştır.

785 yılında krala düzenlenen bir suikast sonrasında her özgür adamdan alınması şart koşulan bağlılık yemini,⁶¹⁸ madde-lerden anlaşıldığı kadarıyla sadece halk için geçerli olan bir yemin değildir. Kontlar, sınırları koruyan markiler, yargıçlar ve hattâ hiyerarşinin en altından en üstüne kadar tüm din adamları da aynı uygulamaya tabi tutulmuşlardır.

Yemin almak için gönderilen yetkililer, bazen tek ya da 3-4 kişi olsalar da, genellikle çift olarak gönderilmişlerdir. Bu çift, bir başpiskopos ya da piskopos ve soylu ama aynı zamanda laik olan bir kişiden oluşturulmaktadır.⁶¹⁹ Bu iki kişinin aldığı yemin metni ise şu şekildedir:

*"Böylece ben efendim Charles'a ve onun oğullarına, onların sadık adamı olduğum ve hayatımın tümünde de olacağıma dair söz veriyorum"*⁶²⁰

Metni bu şekilde olan yeminin alınışı sırasında da bir dizi gereklilik söz konusudur. Örneğin 792/93'de yapılan bir yemin seremonisi sırasında, yemin eden kişiler, piskoposların, başrahiplerin ve kontların huzurunda, elleri missi dominicinin elleri arasında yemin ederlerken, diğer vasallar da elleri kontların elleri arasında yemin etmişlerdir.⁶²¹ Ayrıca kutsal emanetler üzerine yemin edilmesi⁶²² ya da diz çökülmesi⁶²³ de söz konusu olabilmektedir.

⁶¹⁸ Innes, *a.g.e.*, s. 187.

⁶¹⁹ Wells, *a.g.e.*, s. 246.

⁶²⁰ Davis, *a.g.e.*, s. 157.

⁶²¹ Ganshof, *a.g.e.*, s. 25.

⁶²² Matthew Innes, "Teutons or Trojans? The Carolingians and The Germanic Past", *The Uses of The Past in The Early Middle Ages*, ed. Y. Hen, M. Innes, UK, Cambridge University Press, 2000, s. 80.

⁶²³ Bloch, *a.g.e.*, s. 208.

Yeminin bir diğer özelliği, ne denli büyük ve önemli bir yemin olduğunun ve nasıl pek çok şeyi kapsadığının daha iyi anlaşılabilmesi için, yetkililer tarafından halk içinde sesli okunmasıdır.⁶²⁴ Böylece içten yemin etmemiş ya da içeriğini bilmediği için çekinen kişilerin akıllarında soru işareti kalması sağlanmış olmalıdır.

II. 2. 4. Meclisler

Kararnamelerden anlaşılan başka bir önemli husus, gerek kral gerekse elçiler tarafından toplanan meclislere çok değer verildiğidir. Latince kaynaklarda *conventus*, *malli* ya da *placita* adıyla geçen meclisler, her yıl mutlaka bir kez toplanmaktadır. Corby başrahibi Adalhard bu meclislerin yapısını ve orada olan seremonileri gözlemlemiş ve yazmıştır. Ancak bu eser kayıptır. Biz onun tarafından verilen bilgilere Hincmar'ın, Adalhard'ın kayıp eserinden yaptığı alıntılar aracılığıyla ulaşmaktayız. Hincmar'ın *De Ordine Palatii* adlı eserine göre; Charlemagne her yıl iki genel meclis toplamaktadır. Soyluların, şereflendirilmiş kilise üyelerinin, yüksek dereceli memurların ve tüm özgürlerin katıldığı bu meclislerde en alt sınıfa mensup olanlar da oturacak bir yer bulabilmektedirler. Hava izin verdiği takdirde açık havada, bu mümkün olmazsa iki ayrı salonda yapılan bu toplantılarda her üyeye şikayetini dile getirme hakkı da verilmiştir.⁶²⁵ Yine aynı eserin verdiği bilgiye göre, meclise katılan herkes, ilgili konuya dair, yalnızca halkından değil, aynı zamanda yabancıardan, arkadaşlardan hatta düşmanlardan bilgi toplamaktadır.⁶²⁶ Ayrıca bu meclisler hediyelerin sunul-

⁶²⁴ Wells, *a.g.e.*, s. 246.

⁶²⁵ Card, *a.g.e.*, s. 90.

⁶²⁶ "quia et hoc eis non solum permissum, verum etiam arctius commissum erat, ut hoc unusquisque studiosissime, usque dum reverteretur, tam infra quam extra regnum perquireret, si quid tale non solum a propriis vel extra-

duğu, yabancı elçilerin kabul edildiği, barış için yalvaranların huzura çıktığı, yasal tartışmaların dinlendiği, politikanın tartışıldığı, yenilen düşmanların vaftiz seremonilerinin yapıldığı, imparatorluğun tüm bölümlerinden arkadaş ve meslektaş olanlar arasında bağlantılar kurulan ortamlar⁶²⁷ olarak karşımıza çıkmaktadır.

Merkezi yönetimin düzgün bir şekilde yürütülmesine hizmet eden meclislere ek olarak aynı amaçla kilise konsilleri de toplanmıştır. Periyodik olarak toplanan meclisler normalde yıl sonlarında Haziran, Temmuz hattâ Ağustos gibi toplanmasına rağmen, Charlemagne döneminde meclisin toplanacağı yer ve zaman askeri koşullara göre belirlenir olmuştur. Genellikle ilkbaharda kilise meclisleriyle aynı zamanda toplanan büyük meclislerin yeri farklıdır. Meclislerin bazen, başpiskoposlar ve piskoposlar, başrahipler ve rahipler, soylular ve kilise memurları şeklinde, üç gruba ayrıldığı ve üç farklı yerde toplandığı da görölmüştür.⁶²⁸ Bu durum katılımcıların sayısına ve görüşülecek konuların niteliğine göre belirleniyor olmalıdır.

Charlemagne dönemi hakkında bilgi veren yıllıklar incelendiğinde meclislerin ne zaman ve nerede toplandığı, özel bir toplanış amacı olup olmadığı ve sonuçlarıyla ilgili bazı bilgiler edinilebilmektedir. Örneğin 786'da Bretanya'ya gönderilen Frank askerleri zafer kazanmışlar ve dönüşlerinde beraberlerinde getirdikleri Breton liderlerini Worms meclisinde krala sunmuşlardır.⁶²⁹ 787'de aynı şehirde toplanan başka bir mec-

neis, verum etiam, sicut ab amicis, ita et ab inimicis investigaret", De Ordine Palatii, **MGH, Fontes iuris III**, ed. T. Gross, R. Schieffer, Hanover, 1980, s. 94.

⁶²⁷ McKitterick, (1), s. 223.

⁶²⁸ Wells, **a.g.e.**, s. 250.

⁶²⁹ "tunc domnus Carolus rex misit exercitum suum partibus Britanniae una cum misso suo Audulfo sinescalco; et ibi multos Brittones conquesierunt una cum castellis et firmitates eorum locis palustribus seu et in caesis. Et sicut supra diximus, in multis firmitatibus Brittonum praevaluerunt Franci et cum

liste kral, İtalya seferinin sonuçlarını ruhban sınıfa ve geri kalan önemli adamlarına bildirmiştir.⁶³⁰ 788'de İngelheim'de toplanan mecliste, diğer vasalları gibi Tassilo da kralın huzuruna gelmiştir.⁶³¹ İmparator 806'da, imparatorluğun üçe bölünmesini tartışmak ve oğulları arasında barışı korumak ve sağlamlaştırmak için Frankların ileri gelenleri ve soylular ile bir meclis toplamıştır.⁶³² 813'de, oğlu Akitanya kralı Louis'i genel bir meclis toplamak için çağırarak, başına taç koyarak imparator unvanını onunla bölüşmüştür.⁶³³ Sonuç olarak anlaşılmaktadır ki, meclislerin toplanma amacı, yere ve zamana göre farklılık göstermektedir.

Meclis toplama adetinden çıkarılabilecek başka bir sonuç ise, önemli konular söz konusu olduğunda kralın kendi başına hareket etmediği, konuyu mutlaka danışmanları ya da konunun uzmanlarıyla müzakere ettiğidir.

Meclislerde çok sayıda ve farklı alanlarda konular tartışıldığı meclis sonunda yayımlanan kararnamelerde açıkça görülmektedir. Gerek bu kararnameler gerekse kralın herhangi bir meclis toplamadan yayımladığı kararnameler, yönetim sistemi için hayati bir öneme sahiptir.

victoria Domino volente reversi sunt et capitaneos eorum ad synodum representabant supradicto domno rege in Wormatiam", **ARF**, 786, s. 72.

⁶³⁰ "synodum namque congregavit suprascriptus domnus rex ad eandem civitatem; sacerdotibus suis et aliis optimatibus nuntiavit, qualiter omnia in itinere suo peragebantur", **ARF**, 787, s. 76.

⁶³¹ "tunc domnus rex Carolus congregans synodum ad iamdictam villam Ingilnheim, ibique veniens Tassilo ex iussione domni regis, sicut et ceteri eius vassi", **ARF**, 788, s. 80.

⁶³² "Illisque absolutis conventum habuit imperator cum primoribus et optimatibus Francorum de pace constituenda et conservanda inter filios suos et divisione regni facienda in tres partes", **ARF**, 806, s. 121.

⁶³³ "ac deinde habito generali conventu, evocatum ad se apud Aquasgrani filium suum Hludowicum Aquitaniae regem, coronam illi inposuit et imperialis nominis sibi consortem fecit", **ARF**, 813, s. 138.

II. 2. 5. Capitularies

Capitulary kelimesi Latince *Capitulare* (özetlemek) fiilinden türetilmiş *Capitulum* (bölüm, paragraf, yasa, bildiri, kararname) kelimesinin İngilizce'ye geçmiş halidir. Bu formatın tanımlan-dırmada kullanılması eskiye dayanmaktadır. *Capitulum* keli-mesi ilk Papalık dökümanlarında, yasal bir belge türü olmak-tan ziyade, bir dizi bölüm başlığını kasteder şekilde kullanıl-mıştır.⁶³⁴ Ayrıca 749'da Lombard Kralı olan Aistulf (ö. 756), *Leges Langobardorum* (Lombardların Yasaları)'un önsözünde yasaların formatını tanımlamak için *capitulare* kelimesini kul-lanmıştır.⁶³⁵ Terim olarak *Capitularia* kelimesi ise ilk kez Char-lemagne döneminde görülmektedir. Daha önceleri bu kelimeyi karşılayan *edictum* (kararname), *decretum* (resmi buyruk) ve *praescriptio* (başlık) terimleri kullanılmıştır.⁶³⁶ Charlemagne döneminde, sadece dini alanda değil her alanda halka ya da görevlilere bir şey duyurulmak istendiğinde ya da meclis kar-rarları açıklanacağında kullanılmış olan ve *verbum regis* (kralın sözü)⁶³⁷ olarak da bilinen bu kararnameler, yönetim sisteminin en önemli unsurlarından biri haline gelmişlerdir. Kilise huku-kunu iyileştirmek, manastırlarda bir tarikata tabi olmak ve bütün topraklarda Hristiyanlığı doğru bir şekilde yaşamak için yıllık konsillerde alınan tüm kararlar⁶³⁸ şeklinde de tanımla-nabilecek kararnamelerin tarihleri incelendiğinde, yoğunluğun kralın yönetiminin son 14 yılına denk düştüğü görülmekte-dir.⁶³⁹ Bunun nedeni Charlemagne'nin 800 yılında, ölümünden

⁶³⁴ Story, a.g.e., s. 81.

⁶³⁵ McKitterick, (1), s. 233.

⁶³⁶ R. C. van Caenegem, **An Historical Introduction to Private Law**, trans. D. E. L. Johnston, USA, Cambridge University Press, 1992, s. 21.

⁶³⁷ Manlino Bellomo, **The Common Legal Past of Europe**, trans. L. Cochiane, USA, The Catholic University of America Press, 1995, s. 44.

⁶³⁸ James, a.g.m., s. 103.

⁶³⁹ Patrick Wormald, **Legal Culture in The Early Medieval West**, USA, The Hambledon Press, 1999, s. 29.

14 yıl önce imparator ilan edilmesi olmalıdır. Öyle görünüyor ki, kral imparator ilan edildikten sonra yönetim sistemine daha çok eğilmiştir.

Genel kabule uygun olarak, Alfred Boretius'un eserinde belirttiği Charlemagne kararnameleri esas alındığında, 107⁶⁴⁰ kararname ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bazıları kısa bazıları ise çok uzun olan bu kararnameler genellikle tek bir alanla sınırlandırılmış değildir. Örneğin çoğunluğunda sivil ya da idari konulara ek olarak mutlaka dini bir madde de bulunmaktadır. Ancak bir sınıflandırma yapılmak istenirse *Capitulatio de Partibus Saxoniae*, *Capitulare Saxonicum*, *Breviarum Missorum Aquitanicum*, *Capitula ad Legem Baiwariorum Addita*, *Capitulare Baiwaricum*, *Karoli Magni Notitia Italica*, *Capitulare Mantuanum*, *Karoli Capitula Italica* gibi kararnameler bölgesel, *Capitulare Missorum* ile başlayan pekçok kararname yönetimsel ve *Capitula Ecclesiastica* gibileri de dini kararnameler olarak nitelendirilebilir.

Kararnamelerin çokluğunun başka bir göstergesi, Karolenj Rönesansı'ndaki yazı kullanımıyla uyumlu olarak, yönetim kadrosu tarafından yazının büyük oranda kullanıldığıdır. Bu sadece kararnameleri yazanların değil onları okuyarak halka duyuran ve uygulanmasını sağlayan görevlilerin de okuma-yazma bildiğinin, hattâ yasaları da iyi bildiklerinin göstergesidir. Ayrıca yazılı yasaların tüm topraklarda kullanılmış olması imparatorluk olma konusunda ne kadar ciddi olunduğunu da kanıtlamaktadır.

İmparator ilan edildikten sonra yasa yapımına önem veren Charlemagne bunu sadece yeni yazılan kararnameler ile gerçekleştirmemiştir. Eskiden beri süregelen sözlü putperest⁶⁴¹ yasaların yazıya geçirilmesi talimatını vermiş ve bu talimat

⁶⁴⁰ McKitterick, (1), s. 235.

⁶⁴¹ Nelson, **Frankish World**, s. 27.

uyarınca Salic, Alemannia ve Bavyera yasaları gözden geçirilerek düzeltilmiş sonra da yazılı hale getirilmiştir. İmparatorun emriyle danışmanlarının bu konu üzerinde çalışmaları yaklaşık 802'ye denk düşmektedir. Halkların yasa çeşitliliğine çok önem veren Charlemagne, her halkın kendi yasasına göre yargılanmasını ve her yargıcın bu yasalar hakkında bilgi ve bir kopya sahibi olmasını emretmiştir. Emrin yerine getirildiğine bir örnek olarak Friuli dükü Ewrad'ın kütüphanesi verilebilir. Çünkü bu kütüphanede Frankların, Ripuarianların, Lombardların, Alemanların ve Bavyeralıların yasalarından oluşan bir külliyat bulunduğu bilinmektedir.⁶⁴² Ayrıca bu bilgiyi destekler nitelikte, Lorsch yıllıklarından edinilen bilgiye göre, fakir ya da zengin krallıkta yaşayan herkes adaletle sahip olsun, yargıçlar onlarla yargılama yapsınlar ve hediyeler kabul etmesinler diye, 802 yılında dükleri, kontları, geri kalan Hristiyan halkı ve yasa uzmanlarını toplayan kral, krallığındaki tüm yasaları okutmuş, herkese kendi yasası izah edilmiş, gerekli olanlarda düzeltme yapılmış ve düzeltilmiş yasalar yazıya geçirilmiştir.⁶⁴³ Ayrıca 802 yılında yayımlanan bir kararnamede "yargıçlar kendi kararlarına göre değil yazılı yasaya göre adil bir şekilde yargılamalıdır" denilerek bu yıllığın verdiği bilgi pekiştirilmiştir.⁶⁴⁴ Geniş toprakları üzerinde yaşayan farklı halklara ve onların yasalarına göre yargılanmasına verilen önem böylece daha da belirginleşmektedir.

⁶⁴² Riche, (2), **a.g.e.**, s. 11.

⁶⁴³ "sed et ipse imperator, interim quod ipsum synodum factum est, congregavit duces, comites et reliquo christiano populo cum legislatoribus, et fecit omnes leges in regno suo legi, et tradi unicuique homini legem suam, et emendare ubicumque necesse fuit, et emendatum legem scribere, et ut iudices per scriptum iudicassent, et munera non accepissent, sed omnes homines, pauperes et divites, in regno suo iustitiam habuissent", **AL**, 802, s. 39.

⁶⁴⁴ "ut iudices secundum scriptam legem iuste iudicent, non secundum arbitrium suum", **Capitulare Missorum Generale**, 26, s. 96.

Kararnamelerin içeriklerine bakıldığında önemli bir çeşitlilik olduğu hemen fark edilmektedir. Örneğin kararnamelerin beşte üçü sivil durumlarla, beşte ikisi dini ya da kiliseye dair konularla ilgilidir. Daha ayrıntılı yazılacak olursa⁶⁴⁵ kararnameler ahlaki, politik, cezai, sivil, dini, kilise hukukuna dair, ev içi konularla ilgili ve nadir konulara dair olarak gruplandırılabilir. (Ek - 2)

Sadece yasa koleksiyonundan ibaret olmayan kararnameler, bünyelerinde manevi kuralları, politik düzenlemeleri, kilise, ordu, fakirlik, saray, suç ve cezası, ruhbanların kilise hayatı ve azizlere ya da şehitlere duyulan saygıyı da barındırabilmektedirler. Ayrıca yönetsel konularda piskoposların ve kontların hattâ kraliyet elçilerinin krala sorduğu soruların cevaplarını da içermektedirler.⁶⁴⁶ Hattâ bu amaçla bir kraliyet elçisi tarafından 800`den sonraki bir tarihte, krala gönderilmiş mektuba cevap olarak yazılan bir kararnamede kralın elçiyi “bu bilgiyi size, ağzımızdan (sözlü olarak) daha önce de vermiştik ama hiçbir şekilde onu anlamadınız”⁶⁴⁷ şeklinde bir azarlama da bulunduğuna rastlamaktayız.

Biçim olarak bakıldığında ise kararnamelerin kısa olmalarından başka biçim olarak da farklılıklar barındırdıkları görülmektedir. Örneğin bazıları tarihlidir ve dini bir önsözle başlamaktadır. Bazıları ise yaklaşık bir tarih vermekte ve ne başlangıç bölümü ne de sonucu bulunmaktadır. Bu özelliklere

⁶⁴⁵ Burada verilecek tabloda yer alan verileri yazar François Guizot, çalışmamızda kullandığımız Boretius yayınından değil, Etienne Baluze`nin Capitularia Regum Francorum adlı eserinden yararlanarak çıkarmıştır. Bu nedenle bazı kararnameler Boretius baskısı ile uyusmamaktadır. Ayrıca kararnamelerin yayımlandığı yerler Guizot`un The History of Civilization adlı eserinin 2. cildinden, diğer bilgiler 3. cildinden alıntılanmıştır. François Guizot, **History of Civilization**, vol. III, BiblioBazaar, LLC, y.y., 2009, s. 21-23.

⁶⁴⁶ Wells, a.g.e., s. 256.

⁶⁴⁷ “nam et hoc antea vobis ore proprio iniunximus et nequaquam intellexistis”, **Responsa Misso Cuidam Data**, 6, s. 145.

bakılarak kralın böyle istediği ya da özen göstermediği düşünülmemelidir. Çünkü zaten kral bunları tek başına yapmamaktadır. Alınan kararlar krallığın önde gelen adamları ve kralın oybirliğiyle alınmakta ve yasalar bunun sonucunda belirlenmektedir.

Kararnameler ya da yasalar konusundaki önemli bir diğer husus sadece Charlemagne döneminde etkin olarak kullanıldıklarıdır. Tarihi kaynaklar incelendiğinde Batı Frank Krallığı'na ait son kararnamenin 883-884'de ilan edildiği görülürken, Doğu Frank Krallığı'nda Verdun bölünmesinden sonra hiç, İtalya'da 875'ten sonra nadiren ve 898'den sonra hiç kararname yayımlanmadığı anlaşılmaktadır.⁶⁴⁸ Bu veriler Charlemagne'ın ölümünden sonra askeri alanda görülen başarısızlığın idari alanda da görüldüğünün bir kanıtı olması açısından önemlidir.

Kararnamelerin gerçek uygulamalarını ve etkilerini değerlendirmek zor olmakla⁶⁴⁹ birlikte, onlarda yer alan talimatlara uyulup uyulmadığının kraliyet mahkemelerince denetlendiği bilinmektedir. *Scabini* ya da jüri üyesi denilen ve ömürboyu bu göreve atanmış yedi kişiden oluşan bu mahkemenin⁶⁵⁰ kral için çok önemli olduğu, bir kararnamesinde mahkemelerin hem yazın hem de kışın kullanılabilecek bir yere sahip olmalarını⁶⁵¹ özellikle emretmesinden kolaylıkla anlaşılmaktadır. Ayrıca bu mahkemelerce hangi suçlar için nasıl bir ceza verileceği de kralın kararnamelerinde yer verilen başka bir husustur. Bu suç ve cezalara bir kaç örnek vermek gerekirse;

⁶⁴⁸ Caenegem, *a.g.e.*, s. 22-23.

⁶⁴⁹ Riche, (1), *a.g.e.*, s. 90.

⁶⁵⁰ Thorpe, *a.g.e.*, s. 9.

⁶⁵¹ "ut in locis ubi mallos publicos habere solent, tectum tale constitutur, quod in hiberno et in aestate ad placitos observandos usus esse possit", *Capitulare Aquisgranense*, 13, s. 149.

- Yalan yere yemin etmeyi kabul edenlerle ilgili: o kişi eli ni kaybetmelidir ve bedelini vererek kurtaramamalıdır⁶⁵²
- Haydutlar ilk suçu için öldürülmemeli ama bir gözünü kaybetmeli, ikinci suçunda burnu kesilmeli ve üçüncüsünde eğer ıslah olmamışsa öldürülmelidir⁶⁵³
- Birisi piskoposu, rahibi ya da diyakozu öldürürse, aynı şekilde başıyla cezalandırılmalıdır⁶⁵⁴
- Birisi krala sadakatsiz görenecek olursa, en amansız hükümle cezalandırılacaktır⁶⁵⁵
- Birisi kendi efendisinin kızını kaçırarak olursa ölümle cezalandırılacaktır⁶⁵⁶
- Birisi kendi efendisini ya da hanımefendisini öldürecek olursa aynı şekilde cezalandırılacaktır.⁶⁵⁷
- Soylulardan biri kendine dava açıldığında mahkemeye gelmeyi küçümserse 4 solidus, özgür halktan biri 2 solidus, özgür halk ve köleler arasındaki tabakaya mensup biri 1 solidus ödemek zorundadır.⁶⁵⁸

⁶⁵² "de eo qui periurium fecerit, nullam redemptionem, nisi manum perdat", **Capitulare Haristellense**, 10, s. 49.

⁶⁵³ "de latronibus ita precipimus observandum, ut pro prima vice non moriatur, sed oculum perdat. De secunda vero culpa nasus ipsius latronis abscidatur; de tertia vero culpa, si non emendaverit, moriatur", **Capitulare Haristellense**, 23, s. 51.

⁶⁵⁴ "si quis episcopum aut presbyterum sive diaconum interficerit, similiter capite punietur", **Capitulatio de Partibus Saxoniae**, 5, s. 68.

⁶⁵⁵ "si quis domino regi infidelis apparuerit, capitali sententia punietur", **Capitulatio de Partibus Saxoniae**, 11, s. 69.

⁶⁵⁶ "si quis filiam domini sui rapuerit, morte morietur", **Capitulatio de Partibus Saxoniae**, 12, s. 69.

⁶⁵⁷ "si quis dominum suum vel dominam suam interficerit, simili modo punietur", **Capitulatio de Partibus Saxoniae**, 13, s. 69.

⁶⁵⁸ "si quis de nobilioribus ad placitum mannis venire contempserit, solidos quatuor conponat, ingenui duos, liti unum", **Capitulare Saxonicum**, 5, **MGH, Cap. I**, ed. A. Boretius, Hanover, 1883, s. 72.

• Suikastçılar ve ittifak yapanlar hakkında, bunlar eylemde bulunmasınlar, yakalandıkları yerde öldürülsünler⁶⁵⁹

Yukarıda yazılanlara ek olarak Charlemagne bir kararnamesinde aşağıda belirtilecek suçları işleyenlerin 60 solidus para cezası ile cezalandırılacakları belirtmiştir. Bu suçlara birkaç örnek vermek gerekirse bu kişiler; muhtaç olanlara/dullara karşı adaletsizce davrananlar,⁶⁶⁰ çaresiz denilen, kendini savunamayan fakirlere karşı olanlar,⁶⁶¹ ailesinin isteğine karşı soylu bir kadını kaçıranlar,⁶⁶² yangın çıkaranlar, başkasının evini ya da ambarını ateşe verenler,⁶⁶³ düşmana karşı koymayanlar⁶⁶⁴ şeklinde sıralanabilir.

Yönetim sistemini vasalları, kraliyet elçileri, sınır kontları, yargıçları ve din adamlarıyla böylesine sistemli yürüten Charlemagne, yayımladığı kararnameler ile de sürekliliği sağlamıştır. 768 yılında kral oluşundan 814'teki ölümüne kadar 107 kararname yayımlamış olması, kararnamelerin ne denli işe yaradığını ve bu kararnameleri taşıyan elçilerle, bölgelerinde uygulanmasını sağlayan kont, marki, piskopos gibi görevlilerin imparatorun emirlerine nasıl sadık bir şekilde itaat ettiklerini göstermesi bakımından da son derece önemlidir. Yalnız unutulmaması gereken çok önemli bir nokta vardır ki; Charlemagne tüm düzenlemelerini din adamlarının katkısıyla ve Hristiyanlık yasaları ile uyum içinde hazırlamıştır. Bu nedenle

⁶⁵⁹ "de coniurationibus et conspiracyonibus, ne fiant; et ubi sunt inventae, destruantur", **Synodus Franconofurtensis**, 31, s. 77.

⁶⁶⁰ "qui iniuste agit contra viduas", **Summula de Bannis**, 2, s. 224.

⁶⁶¹ "contra pauperinus qui se ipsus defendere non possunt, qui dicuntur unvermagon", **Summula de Bannis**, 4, s. 224.

⁶⁶² "qui raptum facit, hoc est qui feminam ingenuam trahit contra voluntatem parentum suorum", **Summula de Bannis**, 5, s. 224.

⁶⁶³ "qui incendium facit infra patriam, hoc est qui incendit alterius casam aut scuriam", **Summula de Bannis**, 6, s. 224.

⁶⁶⁴ "qui in hoste non vadit", **Summula de Bannis**, 8, s. 224.

Charlemagne döneminin belki de en önemli özelliği dine olan saygı ve dolayısıyla kilise ile olan yakın ilişkilerdir.

II. 3. DİNİ HAYAT

II. 3. 1. Charlemagne ve Kilise İle İlişkiler

Charlemagne`ın kilise ile yakın ilişkiler kurması babasından aldığı bir geleneğin devamıdır. İlk bölümde de bahsedildiği gibi, Kısa Pepin son Merovenj kralını bertaraf edip krallık tacını giyebilmek için Papadan onay istemiş ve kendisi Papadan gelen olumlu cevapla kral olurken, hem Papalığı Lombard saldırılarına karşı askeri yönden koruyacak hem de Papalığa bağışladığı topraklar sayesinde yıllarca *Pepin Bağışı* olarak anılacak büyük bir olaya imza atacaktır. Onun bu davranışı krallar tarafından kiliseye toprak bağışı yapılması uygulamasının kilise tarafından olağan ve gerekli bir şeymiş gibi kabul edilmesi yolundaki ilk basamaklardan biri olarak görülmektedir. Çünkü bu tarihten sonra krallar ya da senyörler tarafından kiliseye yapılan bağışlar artmıştır. Bunun uzun vadedeki sonucu olarak, hem maddi hem de -kral desteğiyle- manevi yönden zenginleşen kilise, dünyevi işlere karışır hale gelecektir. Yalnız önemle belirtilmelidir ki, bu durum Charlemagne dönemi için geçerli değildir. Bu dönemde kral ve kilise arasında yakın ilişkiler olduğu ve karşılıklı ziyaretler, mektuplaşmalar, görüş alışverişleri ve yardımlar yapıldığı doğrudur ama bu ilişki kilisenin devlet işlerine karışması boyutunda değildir ya da kilisenin böyle bir teşebbüsü olsa bile Charlemagne buna müsaade etmemiştir. Hattâ çoğu zaman Charlemagne din adamlarının işlerine müdahale etmiştir. Örneğin 811 yılında topladığı mecliste piskoposlarına ulusal ve manevi muafiyetleri konusunda karşı çıkmış ve cehennem korkusu ve cennet umudu kullanılarak konumlarını yükseltmenin, dünyadan vazgeçme ile birbiri-

ni tutup tutmadığını sormuştur.⁶⁶⁵ Bu soruda amaç, dünyadan vazgeçerek ahiret için çalışması gereken din adamlarının, halk cehennemle korkutarak ve çeşitli menfaatler karşılığında onlara cennet umudu aşılayarak kendi konumlarını yükseltmelerinin doğru olmadığının onlara ima edilmesi olmalıdır. Ayrıca yine Charlemagne döneminde din adamlarının görevleri çerçevesinde *canonicus*⁶⁶⁶ ve *monachus*⁶⁶⁷ kelimelerinin anlamları üzerine tartışmalar çıkmıştır.⁶⁶⁸ Görülüyor ki, kendisi de dindar bir lider olan Charlemagne din adamlarının ideal davranışlar sergilemeleri gerektiğine inanmış⁶⁶⁹ ve bunu kararnamelelerinde de dile getirmiştir. Dindarlığının başka bir göstergesi de, Soissons ve Metz'de iki ilahi söyleme okulunun⁶⁷⁰ yanısıra birkaç Benedikten manastırı kurması, finansal yardımlar ile piskoposlukları ve bağışlarla katedral inşasını desteklemesidir.⁶⁷¹ Ayrıca Bremen, Vieden, Minden, Habberstadt, Hildesheim, Paderborn, Munster ve Osnabruck'ta sekiz piskoposluk kurmuştur. Bu Cermen tarzı piskoposlukların kurulması imparatorluk tarihindeki en önemli dönemlerden biridir.⁶⁷² Çünkü bu piskoposluklar sayesinde Hristiyan dini ve Karolenj otoritesi hem yayılmış hem de sağlamlaşmıştır.

⁶⁶⁵ Jack Goody, **The Development of The Family and Marriage in Europe**, UK, Cambridge University Press, 1983, s. 124.

⁶⁶⁶ Ortaçağ Latincesinde "müstensihler listesinde kayıtlı olan" anlamına gelmektedir.

⁶⁶⁷ Ortaçağ Latincesinde "münzevi keşiş", "bir manastır cemaatinde yaşayan keşiş" anlamlarına gelmektedir.

⁶⁶⁸ Otto G. Oexle, "Perceiving Social Reality in The Early and High Middle Ages: A Contribution to A History of Social Knowledge", **Ordering Medieval Society**, ed. B. Jussen, trans. P. Selwyn, USA, University of Pennsylvania Press, 2001, s. 103.

⁶⁶⁹ Banfield, **a.g.e.**, s. 72.

⁶⁷⁰ Card, **a.g.e.**, s. 106.

⁶⁷¹ Clark, **a.g.e.**, s. 17, 20.

⁶⁷² Card, **a.g.e.**, s. 119.

Kilise devlet arasındaki yakın ilişkilere geniş bir perspektiften bakıldığında Papa III. Stephen,⁶⁷³ I. Paul ve I. Hadrian'ın yaklaşık 40 yıllık Papalık dönemlerinde, inançla ilgili kilise konsilleri toplamayan ama anlaşmazlıklarda Papalığın onayına başvuran,⁶⁷⁴ Karolenj Hanedanı üyelerinin Papa tarafından desteklendiği görülmektedir.⁶⁷⁵ Aralarındaki güçlü ittifak Karolenj Rönesansı'na da fayda sağlamıştır. Çünkü bu ittifak sayesinde Roma elyazmaları Papalıktan seri bir şekilde⁶⁷⁶ gönderilmiş ve yetenekli Karolenj bilginlerinin eline geçebilmiştir.

Kilise desteğine örnek olarak, Papa Hadrian'ın Charlemagne'in oğlu Carloman'ı koruması ve kralın 781'de Roma'ya yaptığı ikinci hac ziyareti⁶⁷⁷ sırasında yapılan vaftiz töreninde Carloman'ın adını Pepin olarak değiştirmesi⁶⁷⁸ verilebilir. Bu tarihten sonra yapılan destek gösterileri papa ve kral arasında gidip gelen ve adına *compater spiritualis*⁶⁷⁹ denilen mektuplar yoluyla devam ettirilmiştir.⁶⁸⁰ Bundan kilise desteği ya da otoritesinin baskın olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Çünkü 787'de Papalığın merkezi Ravenna'da, hakimiyetin papada değil, kralda olduğu göze çarpmaktadır.⁶⁸¹

⁶⁷³ Papa II. Stephen'ın Papa atandıktan üç gün sonra kutsanmadan ölmesinden sonra yerine geçtiği için bazı kaynaklarda II. bazı kaynaklarda III. Stephen olarak adlandırılmaktadır.

⁶⁷⁴ Noble, *a.g.m.*, s. 251.

⁶⁷⁵ Joseph H. Lynch, **Christianizing Kinship: Ritual Sponsorship in Anglo-Saxon England**, USA, Cornell University Press, 1998, s. 35.

⁶⁷⁶ Thomas Brown, "The Transformation of The Roman Mediterranean, 400-900", **The Oxford Illustrated History of Medieval Europe**, ed. G. Holmes, UK, Oxford University Press, 1988, s. 20.

⁶⁷⁷ Riche (1), *a.g.e.*, s. 93.

⁶⁷⁸ Lynch, *a.g.e.*, s. 119.

⁶⁷⁹ Manevi ya da sembolik dost.

⁶⁸⁰ Lynch, *a.g.e.*, s. 143.

⁶⁸¹ Janet Nelson, "The Settings of The Gift in The Reign of Charlemagne", **The Languages of Gift in The Early Middle Ages**, ed. W. Davies, P. Fouracre, UK, Cambridge University Press, 2010, s. 138.

Kilisenin kral ile yakın ilişkiler kurma isteğinin somut bir yansıması Lateran saray mozağinde karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki; Papa III. Leo, 798 ve Nisan 799 yılları arasında tamamlanan, üzerinde kendisinin ve Charlemagne'in bulunduğu bir mozaik yaptırtmıştır. Lateran sarayında bulunan bu mozaik, Charlemagne taç giymek için 800 yılında Roma'ya geldiğinde muhtemelen kendisi tarafından da görülmüştür.⁶⁸² (Ek – 3)

Devletle yakın ilişkiler içerisinde olan kilise, Karolenj yönetim sistemi için en hayati altyapıları da sağlamıştır.⁶⁸³ Bu yapı içerisine toprak sahipliği ve dolayısıyla asker besleme zorunluluğu da dahildir. Çünkü Karolenj başrahipleri onbinlerce kölesi olan toprak sahipleridir ve savaş söz konusu olduğunda yerel üst tabakanın harekete hazır olmasından sorumludurlar.⁶⁸⁴ Üst tabaka diyoruz çünkü Ortaçağ'da din adamları ve büyük toprak sahipleri üst sınıf olarak kabul edilmektedirler.

Bu iki güç arasındaki ilişkiler elbette her zaman sorunsuz olmamıştır. Aralarında çıkan sorunlardan biriyle, Papa III. Leo tarafından 808 yılında Charlemagne'a yazılmış bir mektupta karşılaşyoruz. Burada papa krala şikayetini şöyle bildirmektedir:

"Adaleti sağlamak için gelen elçilerinizin pekçok kişiyi (beraberinde) getirmesi ve onları çeşitli şehirlere yerleştirmesi sizin isteğiniz miydi bilmiyoruz. Sizin tarafınızdan⁶⁸⁵ görevlendirilen dükün, çeşitli konulara ilişkin görevinden dolayı toplamaya alışkın olduğu ve bize geleneksel bir şekilde yıllık olarak ödemekle yükümlü olduğu

⁶⁸² Alfred Andrea, James Overfield, **The Human Record: To 1700**, vol. I, 4th edition, USA, Houghton Mifflin Company, 2000, s. 345.

⁶⁸³ Brian P. Levack, E. Muir, M. Maas, M. Veldman, **The West: Encounters & Transformations**, vol. I, UK, Pearson Longman, 2003, s. 263.

⁶⁸⁴ Peter Brown, **a.g.e.**, s. 442.

⁶⁸⁵ Latince metinde "a nobis", "bizim tarafımızdan" yazmasına rağmen, J. Nelson tarafından yapılan çeviride "by you", "sizin tarafınızdan" ifadesi kullanıldığı için, konunun anlam bütünlüğü göz önüne alınarak, burada da aynı tercih edilmiştir. Nelson, **"Presidential Address ..."**, s. 17.

her şeyi, şimdi onların adamları bizzat topladılar. Onlar aynı zamanda halktan da pek çok vergi topladılar, bu yüzden dükler, bize borçlu oldukları vergiyi neredeyse hiç bütün olarak ödeyemiyorlar.”⁶⁸⁶

Görülüyor ki iki taraf arasında sorun olduğunda karşı taraf haberdar edilmekte ve sorunun çözümü istenmektedir. Burada sorun yaratan şey, Papalığa vergi ödemekle yükümlü olan bölge dükünün, merkezden gönderilen adamlar tarafından parası alınarak, vergiyi ödeyemeyecek hale getirilmesidir. Dolayısıyla bu durum Papalık gelirlerinin düşmesine yol açmış ve çözülmesi gereken bir sorun haline gelmiştir. Charlemagne ya da papalar tarafından yazılan mektuplar incelendiğinde bu konuda pek çok örneğe rastlanabilir.

Buraya kadar ifade edilen tüm ilişkiler çok önemli olmasına rağmen, kilise ile olan yakın ilişkilerin her iki taraf için de kuşkusuz en önemli sonucu Charlemagne'in 800 yılında papa tarafından *İmparator* ilan edilışıdır.

II. 3. 2. İmparator İlanı

768 yılında babasının yerine kardeşiyle birlikte devlet idaresini üstlenen Charlemagne, 771 yılında kardeşinin ölümüyle Karolenj devletinin tek hükümdarı haline gelmiştir. Bu tarihten sonra, uzun yıllardan beri içinde taşıdığı Roma İmparatorluğu'nu canlandırma idealini gerçekleştirmek için hemen hemen her ilkbahar sefere çıkmış, sınırlarını İmparatorluk sınırlarına

⁶⁸⁶ “Nescimus enim, si vestra fuit demandatio, quod missi vestri, qui venerunt ad iustitiam faciendam, detulerunt secum homines plures et per singulas civitates constituerunt. Quia omnia, secundum quod solebat dux, qui a nobis (vobis) erat constitutus, per distractionem diversarum causarum tollere et nobis more solito annue tribuere, ipsi eorum homines peregerunt. Et multam collectionem fecerunt de ipso populo. Unde ipsi duces minime possunt suffragium nobis plenissime praesentare”, Leonis III. Papae Epistolae X, **MGH, Ep. v**, ed. K. Hampe, Berlin, 1899, s. 89.

ulaştırmaya çalışmıştır. Kendisinden önceki ve sonraki devlet haritalarına bakıldığında bu konuda büyük ölçüde başarı sağladığı görülmektedir. Aynı ideal çerçevesinde ekonomik, sosyal ve kültürel alanda da bir dizi yeniliğe imza atan kralın, Roma İmparatorları gibi imparator unvanıyla onurlandırılması ise 800 yılına denk düşmektedir.

VIII. yüzyılın sonları Charlemagne için güç artışı anlamına gelirken, Papalık için tersi bir durum söz konusudur. Bu dönem, Doğu Roma İmparatorluğu olarak adlandırılan Bizans'ın Papalık üzerinde baskı kurduğu ve kendisinin yıkılan Roma İmparatorluğunun hem siyasi hem dini varisi olduğunu iddia ederek Papalığı bertaraf etmeye çalıştığı bir dönemdir. İşte böyle bir ortamda sırtını sağlam bir otoriteye dayamak isteyen kilise için kıtanın en büyük gücü konumundaki Charlemagne'dan daha iyi bir seçenek bulunmamaktadır.

799 yılında otoritesine karşı yapılan bir saldırıdan sonra Charlemagne'ın Paderborn'daki sarayına kaçan Papa III. Leo'ya kral tarafından yardım edilmiştir.⁶⁸⁷ Bu yardım Roma'ya onunla birlikte dönme şeklindedir. Roma'da papaya karşı olanlar sürgün edilmiş ve Noel günü, 25 Aralık'ta Charlemagne Papa III. Leo tarafından Roma İmparatoru ilan edilmiştir.

Aslında bu kadar sade anlatılabilecek merasim, kaynaklar tarafından pek çok ayrıntı ya da efsane ile süslenmektedir. Örneğin; Hristiyan kilisesinin lideri yüksek mihrapta durmuş ve ona yaklaşan kral mihrabın basamaklarında diz çökmüştür. Birkaç dakikalık duadan sonra kral ayağa kalkınca Papa Leo ilerleyerek bir imparatorluk tacı kaldırmış ve aniden kralın alnına yerleştirmiştir. Bunu gören insanlardan, "uzun yaşa ve muzaffer ol Tanrı tarafından taçlandırılmış Charles Augustus,

⁶⁸⁷ Spielvogel, a.g.e., s. 242.

Romalıların büyük ve barışçıl imparatoru” şeklinde bağışırlar yükselmiştir.⁶⁸⁸ Başka bir anlatıda, tören sırasında papa tarafından Charlemagne’a verildiğine inanılan kraliyet bayrağının, Hugh Capet döneminde, Charlemagne’a bağılılığın bir göstergesi olarak, St. Denis manastırına asıldığı⁶⁸⁹ belirtilmektedir.

Charlemagne’ın biyografi yazarı Einhard, kralın papanın niyetinden haberi olsaydı büyük bir şenlik günü olmasına rağmen, o gün orada bulunmayacağını⁶⁹⁰ ifade etmesine karşılık, bazı çağdaş kaynaklar bunun planlı bir tören olduğuna inanmakta ve kanıt olarak da yazarı belli olmayan *Karolus Magnus et Leo Papa* adlı uzun şiirde anlatılanları göstermektedirler. Çünkü bu şiirde yazar, papanın sığınmak için Charlemagne’ın yanına Paderborn’a geldiği dönemde, müzakereler yapılarak bu törene karar verildiğini ve müzakerelerin yapıldığı yerin gizli tutulmasının daha önce bu törenin konuşulduğunun bir kanıt olduğunu belirtmektedir.⁶⁹¹

İşte bu yakın ilişkiler çerçevesinde ve kendi dindarlığı gereği Charlemagne, dini hayata birçok Ortaçağ hükümdarından daha fazla eğilmiş ve gerek dini eğitimin gerekse dini uygulamaların en iyi şekilde gerçekleştirebilmesi için aktif bir rol oynamaktan geri durmamıştır. Bir görev gibi üstlendiği bu sorumluluğu bir dizi yenilik ya da reformla da pekiştirmiştir.

⁶⁸⁸ James, *a.g.e.*, s. 448.

⁶⁸⁹ Gabrielle M. Spiegel, “The Cult of St. Denis and Capetian Kingship”, *Saints and Their Cults*, ed. S. Wilson, Great Britain, Cambridge University Press, 1985, s. 153.

⁶⁹⁰ “Quod primo in tantum aversatus est, ut adfirmaret se oe die, quamvis praecipua festivitas esset, ecclesiam non intraturum, si pontificis consilium praescire potuisset.” *VKM*, s. 32.

⁶⁹¹ Barbero, *a.g.e.*, s. 3.

II. 3. 3. Dini Reformlar

Kilise konsilleri toplayan ve imparator ilan edilmeden önce kilise yasası⁶⁹² ile ilgilenen Charlemagne tarafından yazılmış kararnameler incelendiğinde göze çarpan ilk konu dini içerikli maddelerin çokluğudur. Hattâ içerisinde dini içerikli madde bulunmayan bir kararname yoktur denilebilir. Bu bağlamda reformların daha iyi anlaşılabilmesi için, kararnamelerde yer alan ruhban sınıfı ilgili maddeleri konularına göre ayırıp en önemlilerine yer vermek makul görünmektedir.

Daha önce de değinildiği gibi Charlemagne tarafından yayımlanmış ve günümüze ulaşabilmiş kararname sayısı oldukça fazladır. Bu kararnamelerin maddeler halinde yazıldığı ve her maddenin ayrı bir konudan, özellikle de dini konulardan bahsettiği göz önünde tutulacak olursa, hem tercüme hem de tasnif etmenin ne denli zor olduğu bir parça anlaşılabilir. Bu nedenle en önemli maddelere değinmek yerinde olacaktır.

Charlemagne tarafından yayımlanmış dini içerikli maddeler konu bakımından çeşitlilik arz etmekle birlikte, belli başlı konular piskopos ve rahiplerin görevleri, kilise içerisinde yürütülmesi gereken görevler, yasaklar, manastırlarda yaşayan kadın ve erkek keşişleri ilgilendiren hususlar ve genel olarak ruhban sınıfını ilgilendiren talimatlar olarak sınıflandırılabilir.

Bu noktada unutmamak gerekir ki; Karolenj Rönesansı temelde dini bir iyileştirme hareketi olduğu için, imparator tarafından yazılan bazı kararnameler ruhban sınıfın eğitim seviyesini yükseltmek amacıyla yayımlanmıştır. Genellikle maddeler halinde değil düzyazı tarzında yazılan bu kararnamelere ayrı bir başlık halinde yer verilecektir.

⁶⁹² Harold J. Berman, **Law and Revolution**, USA, Harvard University Press, 1983, s. 66.

II. 3. 3. 1. Piskoposların Görevleri

• Piskoposlar, diyakozlukları içindeki diyakozlar ve rahipler hakkında kilise kanunlarına göre otoriteye sahip olmalıdır.⁶⁹³

• Piskoposlar, diyakozluklarındaki dulları cezalandırma yetkisine ve ensest ilişki içinde olanları ıslah etme hakkına sahip olmalıdır.⁶⁹⁴

• Piskoposlar, Roma geleneğine uygun vaftiz yapsınlar diye, papazların vaftiz ayinini dinlemelidirler.⁶⁹⁵

• Piskoposlar ve rahipler kilise kanunlarına göre yaşamalı ve geri kalanlara aynı şeyi öğretmelidirler.⁶⁹⁶

• Bir şehirde iki piskopos olmamalıdır.⁶⁹⁷

• Piskoposların kararnamesi olmadan bir piskopos bir yerden başka bir yere geçmemelidir.⁶⁹⁸

• Ondalık vergiler piskoposların yönetiminde olmalıdır.⁶⁹⁹

Son derece dindar bir imparator olan Charlemagne'nin, ruhban sınıfın papadan sonraki en yetkili kişileri olan piskoposlar hakkında yayımladığı talimatların bu kadarla sınırlı olduğu düşünülmemelidir. Piskoposları da kapsayan ve tüm ruhbanlara diye başlayan daha pek çok madde bulunmaktadır.

⁶⁹³ "ut episcopi de presbiteris et clericis infra illorum parrochia potestatem habeant secundum canones", **Capitulare Haristallense**, 4, s. 47.

⁶⁹⁴ "ut episcopi de incestuosis hominibus emandandi licentiam habeant, seu et de viduis infra sua parrochia potestatem habeant ad corrigendum", **Capitulare Haristallense**, 5, s. 48.

⁶⁹⁵ "ut audiant episcopi baptisterium presbyterorum, ut secundum morem Romanum baptizent", **Duplex Legationis Edictum**, 23, s. 64.

⁶⁹⁶ "ut episcopi et presbiteris secundum canones vibrant et itaque caeteros doceant", **Capitulare Missorum Generale**, 10, s. 93.

⁶⁹⁷ "ne in una civitate duo sint episcopi", **Capitula Excerpta de Canone**, 4, s. 133.

⁶⁹⁸ "ne de uno loco ad alium transeat episcopus sine decreto episcoporum", **Capitula Excerpta de Canone**, 10, s. 133.

⁶⁹⁹ "ut decimae in potestate episcopi sint", **Capitula Ecclesiastica**, 4, s. 178.

Yukarıda bir kısmı verilen ve sadece piskoposlara yönelik olan talimatlardan ilk anlaşılan, piskoposların yetki sahasının oldukça genişletilmiş olduğudur. Bu sahaya otorite kullanmaktan, ceza vermeye, yanlış giden şeyleri düzeltmekten kontrol mekanizması olmaya ve maddi konularla ilgilenmeye kadar pek çok şey dahil edilmiştir. Buna rağmen imparator tarafından uyarılara da maruz kalmışlardır. Sonuç olarak anlaşılan odur ki; piskoposların yetkileri arttırılmış olmakla birlikte kendi başlarına hareket etmeleri de engellenmiştir.

II. 3. 3. 2. Rahiplerle İlgili Bazı Maddeler

- Papazlar ne Hristiyanların ne paganların kanını akıtmazlar.⁷⁰⁰
- Keşişler ve papazlık rütbesine atanmış olanlar dünyevi işleri üstlenmemelidirler.⁷⁰¹
- Papazlar 30 yaşından önce atanmamalıdır.⁷⁰²
- Papazlardan hiç kimse yeme ve içme için kulübelere gitmemelidir.⁷⁰³
- Papazlar, diyakozlar ve geri kalan rahipler evlerinde yabancı bir kadın bulundurmamalıdır.⁷⁰⁴
- Rahipler kentten kente yer değiştirmemelidirler.⁷⁰⁵

⁷⁰⁰ "Ut sacerdotes neque christianorum neque paganorum sanguinem fundant", Karoli Magni Capitulare Primum, 2, **MGH, Cap. I.**, ed. A. Boretius, Hannover, 1883, s. 45.

⁷⁰¹ "ut monachi et qui in sacerdotali gradu constituti sunt ad secularia negotia non transeat", **Duplex Legationis Edictum**, 30, s. 64.

⁷⁰² "de presbyteris ante tricesimo aetatis anno non ordinandis", **Synodus Franconofurtensis**, 49, s. 78.

⁷⁰³ "ut nullus presbyterorum edendi aut bibendi causa ingrediatur in tabernas", **Capitula a Sacerdotibus Proposita**, 19, s. 107.

⁷⁰⁴ "ut presbyteri, diaconi vel caeteri clerici mulierem extraneam in domo sua non habeant", **Capitulare Missorum item Speciale**, 3, s. 102.

Maddelerde geçen *sacerdotes/sacerdotalis* ve *presbyter* kelimeleri, Ortaçağ Latince'sinde *papazlar/papazlık* ve *papaz*, *cleric* kelimesi *rahip* anlamına gelmektedir. Sonuç itibarıyla kilise içerisinde dini bir görev üstlenenlere çoğunlukla rahip dendiği için, maddelerde bahsedilenler de rahip sınıfına dahildir.

Örnek maddelere bakıldığında rahiplerin, pagan ya da inançlı, herhangi bir insanı yaralamasının ve dünyevi sayılabilecek bir iş yapmasının yasaklandığı görülmektedir. Burada amaç ruhban sınıfın sadece dini konularla ilgilenmesinin sağlanmasıdır. Bilinmektedir ki Ortaçağ'da pek çok ruhban büyük gelirlere sahiptir ve hizmetinde çalışan adamları vardır. Böylesine iyi koşullara sahip kişilerin daha çok kazanmak için dini hayata ayıracağı vakti daha çok para getirebilecek işlere ayırması, hem dini uygulamaların doğru dürüst yapılmasını hem de ruhban sınıftan olmayan ve ticaret ya da tarım gibi yollarla geçimini sağlayan kişilere haksızlık olarak da düşünülmüş olmalıdır.

Ruhban sınıfa öğrenci ya da stajyer olarak katılma yaşı çok aşağılarda olsa da papaz rütbesine erişebilmek, yani bazı sakramentleri yerine getirebilecek tecrübe ve bilgiye sahip olmak için belli bir yaş sınırı getirilmiş, 30 yaş bunun için yeterli görülmüştür.

Diğer maddede geçen *taberna* kelimesi *ağaçtan yapılmış kulübe*,⁷⁰⁶ *ahır* ya da *dükkan* anlamına gelmektedir. Ortaçağ'da bugünkü restaurantların görevini üstlenen ağaçtan yapılmış kulübe şeklindeki yerlere rahiplerin gitmesi yasaklanmıştır. Aynı nitelikteki başka bir maddede de piskoposların ve başra-

⁷⁰⁵ "ut clerici de civitate ad civitatem non transmigrantur", *Capitulare Missorum item Speciale*, 10, s. 102.

⁷⁰⁶ William Smith, *Chambers Murray Latin-English Dictionary*, Chambers, 1976, s. 738.

hiplerin halkla iç içe olmamaları⁷⁰⁷ buyrulduğundan yola çıkılırsa, bu maddenin gerekçesinin de rahiplerin dünyevi zevkler konusunda halktan uzak bir hayat yaşamalarının daha uygun görüldüğü söylenebilir.

Katolik inancına göre bir kişi rahip olmadan önce evlenmişse ruhban sınıfa dahil olabilir, ancak rahip olduktan sonra kesinlikle evlenemez. Sıradaki maddede bahsedilen de bununla ilgilidir. Başka bir kararnamede bu talimatı destekler biçimde *“papazlara, diyakozlara ve ruhban sınıftaki herkese; şüpheden kaçınmak amacıyla, annesi, kızkardeşi ya da sadece şüpheleri uzaklaştıran kişiler hariç evlerinde bir kadına sahip olmaları yasaklanmıştır”*⁷⁰⁸ denilmektedir.

Son maddede ise Charlemagne`ın düzeni sağlamak ve kişilerin kendi başına buyruk davranmalarını engellemek için rahiplerin bir yerden başka bir yere geçişlerini yasakladığı görülmektedir. İmparatorun kararnamelerinde bu konuyla ilgili olan maddeler ayrıntılı incelendiğinde ruhban sınıfa dahil olanların piskoposlarının izni olmadan hiçbir şey yapmamaları gerektiği konusunda pek çok maddeye rastlanmaktadır.

II. 3. 3. Yasaklama İçeren Maddeler

- Hiç kimse, birinin, başkasının rahibini almasına izin vermemeli ya da onu herhangi bir mevkiye atamamalıdır.⁷⁰⁹

⁷⁰⁷ “et praecipimus, ut episcopi vel abbates non vadant per casas miscendo”, **Duplex Legationis Edictum**, 26, s. 64.

⁷⁰⁸ “interdictum est presbyteris et diaconibus et omnibus qui in clero sunt mulierem habere in domo sua propter suspensionem, nisi metrem aut sororem vel eas tantum personas quae suspensiones effugiunt”, Admonitio Generalis, 4, **MGH, Cap. I.**, ed. A. Boretius, Hanover, 1883, s. 54.

⁷⁰⁹ “ut nulli liceat alterius clericum recipere aut ordinare in aliquo gradu”, **Capitulare Haristallense**, 6, s. 48.

• Hiç kimse onun piskoposu ya da bir kilise meclisi tarafından mahkum edilmiş ve sonradan hizmet etmeye kalkışan birini cemaate almaya cüret edemez.⁷¹⁰

• Küçük köylere ve taşralara piskopos atanmasına izin verilmez.⁷¹¹

• Eğer rahipler kendi aralarında herhangi bir sorun yaşarlarsa, laikler tarafından değil kendi piskoposları tarafından yargılsınlar.⁷¹²

• Ne rahipler ne de keşişler kendi piskoposlarına karşı suikast düzenlemesinler ve tuzak kurmasınlar.⁷¹³

• Yardımcı piskoposlar kendi sınırlarını bilmelidirler ve diyakozluğunda oturdukları piskoposun izni olmadan hiçbir şey yapmamalıdır.⁷¹⁴

• Hiçbir başrahip bir keşişin kabul edilmesi için karşılık istememelidir.⁷¹⁵

Maddelerden anlaşılacağı üzere piskopos ve rahiplerin yetkileri artırılırken, bu artıştan farklı anlamlar çıkarmamaları ya da görev sınırlarını aşmamaları için çeşitli yasaklar da getirilmiştir. Yukarıda verilen birkaç madde bile piskoposa tam itaat ilkesini vurgulamakta ve laik sınıfın ruhbanın işlerine karışmasının istenmediğini gözler önüne sermektedir. Hattâ dikkat

⁷¹⁰ "his qui damnati sunt a synodo vel a suo episcopo et postea ministrare praesumunt praecipitur, ut nullus audeat ei communicare", **Admonitio Generalis**, 7, s. 54.

⁷¹¹ "quod non oporteat in villis vel in agris episcopos constitui", **Admonitio Generalis**, 19, s. 55.

⁷¹² "si clerici inter se negotium aliquod habuerint, a suo episcopo diiudicentur, non a secularibus", **Admonitio Generalis**, 28, s. 56.

⁷¹³ "ut nec clerici nec monachi conspirationes vel insidias contra pastorem suum faciant", **Admonitio Generalis**, 29, s. 56.

⁷¹⁴ "ut corepiscopi cognoscant modum suum et nihil faciant absque licentia episcopi in cuius parrochia habitant", **Admonitio Generalis**, 9, s. 54.

⁷¹⁵ "ut nullus Abbâs pro susceptione monachi praemium quaerat", **Duplex Legationis Edictum**, 15, s. 63.

edilecek olursa, piskoposlara da bir diğ erinin rahiplerine müdahale etme yasağı getirilmiştir.

Hem yasaklama iç eren maddelere ek hem de rahiplerle ilgili maddelere destek olarak imparator, bir eş ya da bir metres-ten fazlasına sahip olan rahiplere görevlerinden alınma cezası da getirmiştir.⁷¹⁶ Bu maddeyle din adamlarının günahsız kalmaları sağ lanmaya ç alışılmış olmalıdır.

Charlemagne'ın yaşanan kötü gidiş atı düzeltmek ve yapılan yanlışları engellemek adına dini hayata müdahale ettiğ i gerçeğ i hatırlandığında, örnek maddelerden çıkarılabilecek sonuçlardan bazıları, bahsi geçen dönemde rahipler tarafından piskoposlara suikast düzenlenebildiğ i, yardımcı piskoposların, piskoposlarının izni olmadan faaliyet gösterebildikleri, bazı rahiplerin laikler tarafından da yargılandığ ı ya da laiklerin böyle bir taleplerinin olduğ u, küçük köylere ve taşra bölgelerine piskopos atanmasının sakıncalı ya da gereksiz olabildiğ i, bağı lı olduğ u piskoposu tarafından suçu sabit görülmüş birine başkaları tarafından görev verilebildiğ i ya da tekrar ruhban sınıfa dahil edilmeye ç alışıldığ ı ve rahiplerin paylaşılmasının üst mevkideki din adamları arasında sorunlara neden olabildiğ idir.

II. 3. 3. 4. Manastır Hayatına Özgü Maddeler

- Manastırlar kurala göre yaşamalıdırlar. Kadınların manastırları da kutsal bir tarikata uymalıdır ve her başrahibe ayrılmaksızın manastırında oturmaya devam etmelidir.⁷¹⁷

- Manastır hayatına yeni katılan laiklerle ilgili; kendi kuralını yaşamayı tamamen öğrenmeden, başka işler için dışarı gönderilmesinler.⁷¹⁸

⁷¹⁶ Card, *a.g.e.*, s. 98.

⁷¹⁷ "ut secundum regulam vivat; necnon et monasteria puellarum ordinem sanctum custodiant, et unaquaeque abbatissa in suo monasterio sine intermissione resedeat", *Capitulare Haristallense*, 3, s. 47.

- Laikler, manastır içinde, keşişlerin amiri (başrahibi) olmasınlar.⁷¹⁹

- Manastır kilercileri hakkında; açgözlü kişiler atanmamalıdır kural neyi emrediyorsa öyle yapılmalıdır.⁷²⁰

- Küçük manastırlarda kural olmadan ikamet eden rahibeler hakkında: istiyoruz ki cemaat tek bir yerdeki manastır kuralına uyum sağlasın ve piskopos orada olabilecekleri plansın. Ayrıca hiçbir başrahibe ne bizim emrimiz olmadan manastır dışına çıkmaya cüret etsin ne de kendisine bağlı kişilerin bunu yapmasına izin versin.⁷²¹

Maddelerde geçen kural kelimesi, Nursia'lı Aziz Benediktus'un kurduğu Benedikten tarikatına ait olan ve manastır içerisindeki hayatı düzenleyen maddelerden oluşan tarikat kuralını işaret etmektedir. Manastırlarla ilgili yayımladığı maddelerle manastır içindeki suçları azaltmak ve düzeni tesis etmek amacıyla⁷²² hareket eden Charlemagne, manastır sistemi için bu tarikatı benimsemiş ve her yerde yayılmasını em-

⁷¹⁸ "de laicis noviter conversis, ne, antequam suam legem pleniter vivendo discant, ad alia negotia mittantur", Capitulare Missorum in Theodonis Villa Datum Primum, **Mere Ecclesiasticum**, 9, s. 121.

⁷¹⁹ "ut laici non sint praepositi monachorum infra monasteria", Capitulare Missorum in Theodonis Villa Datum Primum, **Mere Ecclesiasticum**, 15, s. 122.

⁷²⁰ "de cellerariis monasterii; ut non avari mittantur, sed tales quales regula praecipit", **Duplex Legationis Edictum**, 6, s. 63.

⁷²¹ "de monasteriis minutis ubi nonnanes sine regula sedent: volumus in unum locum congregatio fiat regularis, et episcopus praevideat ubi fieri possint. Et ut nulla abbatissa foras monasterio exire non praesumat sine nostra iussione nec sibi subditas facere permittat", **Duplex Legationis Edictum**, 19, s. 63.

⁷²² Michael R. Lines, s. 23.

<http://www.collectionscanada.gc.ca/obj/s4/f2/dsk2/ftp03/MQ54153.pdf>

retmiştir.⁷²³ Bu nedenle manastırlarla ilgili yazdığı maddelerde Benedikten tarikat kuralını özellikle vurgulamıştır.

Charlemagne tarafından manastır hayatıyla ilgili yayımlanan maddelerde kadınlara verilen önem dikkati çekmektedir. Ancak bu kadınlar başına buyruk bırakılmamış, çağın kadınlar konusundaki tutumuna yani kadının günah işleme potansiye-line sahip olduğu ve her an gözetim altında tutulması gerektiği inanışına uygun olarak, bir piskoposun gözetimine verilmişlerdir.

Manastır kilercilerine yer verilmiş olması ise konunun önemini göstermektedir. Yine kuralın bu konudaki talimatına uyulması buyrulmuştur. Tarikat kuralı bu konuda şöyle demektedir: “Manastırın kilercisi cemaatten seçilmelidir. Akıllı biri olmalıdır, olgun karakterli iyi disipline edilmiş olmalıdır. Açgözlü, kibirli, kaba, insafsız, cimri ve müsrif olmamalıdır. Bundan ziyade Tanrı korkusu olan biri olmalıdır ve tüm cemaate baba gibi davranmalıdır. Herkese özen göstermelidir. Tüm işlerden sorumlu olmalıdır,⁷²⁴ başrahibin emri olmadan hiçbir şey yapmamalı ama emredilmiş her şeyi yapmalıdır. Biraderlerini küçümsememelidir. Eğer bir birader ondan mantıksız bir şekilde bir şey isterse, azarlayarak onu ezmemelidir. Havarinin söylediğini daima hatırlamalıdır: “kim iyi hizmet ederse kendisi için iyi bir mevki kazanır.”⁷²⁵ Hastalara, çocuklara, konuklara ve fakirlere büyük bir özenle bol bol vermeli ve yargılama gününde tüm bunların hesabını vereceğinden kuşkusuz olmamalıdır.⁷²⁶ Cemaat genişse ona yardımcıları verilsin, o onların yar-

⁷²³ Constance B. Bouchard, **Strong of Body, Brave and Noble**, USA, Cornell University Press, 1998, s. 159.

⁷²⁴ M. Dreuille, **The Rule of Saint Benedict And The Ascetic Traditions From Asia to The West**, England, MPG Books Ltd., 2000, s.213.

⁷²⁵ Pavlus'tan Timetios'a 1. Mektup, 3:13.

⁷²⁶ T. Kardong, **Benedict's Rule: A Translation and Commentary**, USA, The Liturgical Press, 1996, s. 258.

dımıyla kendisine emanet edilen işi sakın bir zihinle yerine getirmelidir.”⁷²⁷ Kilerciden dahi hastalara bakmasının istenmesi tuhaf bir durum değildir. Zira Karolenj dönemi boyunca Marmoutier, Cormery ve Fleury gibi manastırlar önemli tıbbi merkezler haline gelmişlerdir. ⁷²⁸ Charlemagne da tıbbın önemine inanmış ve tıbbi hüner öğrenmek için tüm genç adamların tıbbi merkezlere gönderilmesini salık vermiştir.⁷²⁹

Koruma garantisiyle, diğer güçlü Karolenj kralları gibi, manastırların çoğunun kontrolünü elinde tutan⁷³⁰ imparator tarafından manastırlara dair yapılan başka bir yeni uygulama, Roma kilise müziğinin yani ibadet müziğinin oluşturulmasıdır. Bu amaçla kuzeyden Roma zamanında kullanılmış müzik kitaplarını, Roma'dan da genç öğretmenleri⁷³¹ getiren Charlemagne, onları Metz ve Soissons'a yerleştirmiş⁷³² ve imparatorluğun her yerinde dini müzik üzerine okullar kurdurtmuştur. Alplerin kuzeyindeki Benedikten tarikatına mensup manastırlar ise ibadet müziğini büyük bir coşkuyla geliştirmişlerdir. Kilise müziği Benedikten rahiplerinin elinde, Karolenj Rönesansı'nın en büyük görkemlerinden biri haline gelmiştir.⁷³³ Böylece Frank litürjisi de yeniden düzenlenmiş olmaktadır.

⁷²⁷ L. J. Doyle, Trans., **The Rule of Saint Benedict**, USA, 2001, s. 84.

⁷²⁸ Loren C. MacKinney, **Early Medieval Medicine**, USA, Johns Hopkins University Press, 1937, s. 85.

⁷²⁹ MacKinney, **a.g.e.**, s. 95.

⁷³⁰ Hans Hummer, “Reform and Lordship in Alsace at The Turn of The Millennium”, **Conflict in Medieval Europe**, ed. W. Brown, P. Gorecki, England, Ashgate Publishing, 2003, s. 75.

⁷³¹ Laistner, **a.g.e.**, s. 192.

⁷³² Davis, **a.g.e.**, s. 174.

⁷³³ Hughes O. Old, **Worship: Reformed According to Scripture**, USA, Westminster John Knox Press, 2002, s. 41.

II. 3. 3. 5. Ruhban Sınıfın Eğitimi

Karolenj Rönesansı'nın temelde dini karakterli bir uyanış hareketi olmasından dolayı, Charlemagne'in Rönesans çerçevesinde ilgilendiği ilk konu ruhban sınıfın eğitimi olmuştur. Rönesans buradan başlamış ve klasik eserlerin yeniden yazılması ile devam etmiştir. Bu nedenle Rönesans'ın ilk mimarları din adamlarıdır. Hattâ çoğunluğu din adamlarıdır denilse yanlış olmaz.

Tasarladığı uyanış hareketinde ruhban sınıfa öncelik vermesi gerektiğini fark eden Charlemagne, yayımladığı kararnamelerde bu konuya da değinmiştir. Ancak sırf dini sınıfın eğitimi hakkında yayımlanan iki kararname bizim için çok daha önemlidir. İlki *Karolus'un Genel Mektubu* adındadır ve diğeri gibi, maddeler halinde değil düzyazı tarzında yazılmıştır. Yazılış tarihi tartışmalı olmakla birlikte bizim için önemli olan bu mektup eşliğinde kiliselere gönderilen koleksiyondur.

Diyakoz Paul'u kutsal hizmet reformu çerçevesinde, kilise babalarının eserlerinden, vaazlardan, risalelerden ve İnciller üzerine söylevlerden seçmeler yapmak üzere görevlendiren ve her piskoposun bir vaaz kitabı sahibi olmasını emreden⁷³⁴ Charlemagne, diyakoz tarafından hazırlanan bu koleksiyonu aşağıda verilecek mektupla kilise mensuplarına göndermiştir.

"Kiliselerimizin daha iyi duruma gelmesi için özen gösterdiğimizden dolayı, atalarımızın tembelliği ile neredeyse yok olmuş olan bilim atölyesini dikkatli bir çaba ile onarmak için telaş ediyoruz ve liberal sanatların iyi bir şekilde çalışılması için, hattâ kendimizi de örnek göstererek, o kitapları isteyebiliyoruz. Onlar arasında kütüphanecilerin (istinsah edenlerin) tecrübesizliği ile bozulmuş tüm eski ve yeni ahit kitaplarını, Tanrı tarafından her şeyde bize yardım edilmesiyle, zaten uzun zaman önce tamamen düzelttik. Ayrıca, kendi çabasıyla tüm Galya kiliselerini Roma geleneğine uygun olarak ilahi söyle-

⁷³⁴ Card, a.g.e., s. 107.

meyle süsleyen, babamız Pepin'in teşvik eden saygıdeğer hatırasının örneklerine bakarak, biz de en az o kadar dikkatli bir çabayla önemli metinlerin sırayla (düzen içinde) seçilmesine özen gösteriyoruz. Doğru bir şekilde incelenmesine izin verilerek, az sayıda kişinin yararsız çabasıyla gece ibadeti için oluşturulmuş metinleri seçimlere (kitap seçimlerini kurallarına uyarak) uygun bir şekilde araştırıyoruz. Elbette onlara ve kendi yazarlarının kelimeleri olmadan istisna edilmişlere ve sayısız şüpheli hatalarla dolu olanlara ve bizim zamanımızda seçkin törenlerde kutsal ibadetler arasında çok belirgin olan uygunsuz dilbilgisi yanlışlarına tahammül etmiyoruz ve bizzat onların seçkinliğini daha iyi bir şekilde tesis etmek için akıl yolunu izliyoruz (mantıklı davranıyoruz).

Bizim en yakınımız ve tabimiz diyakoz Paul'e tamamlanması gereken bu işi emrettik. Ona katolik babalarının söylemlerini istekli bir şekilde baştan başa incelemesini, tıpkı onların çayırlarından bazı küçük çiçekleri toplar gibi, onların her birinde var olan yararlı şeyleri, çelenk yapar gibi seçip ayırmasını emrettik. Sadık bir şekilde, bizim yüceliğimize itaat etmeyi isteyen o (Paul), çeşitli katolik babalarının söylemlerini ve eserlerini baştan sona okuyarak ve her birinin en iyilerini seçip ayırarak, tüm yıl boyunca her bir yortuya(bayrama) uygun olan metinleri belirleyerek, hatalı bölümler olmadan iki cilt halinde bize sundu.

Onların hepsinin metnini bilgeliğimizle dikkatlice inceleyerek, otoritemizle o ciltleri oluşturduk ve İsa'nın kiliselerinde okunması için sizin dindarlığınıza teslim ediyoruz.”⁷³⁵

⁷³⁵ “İgitur quia curae nobis est, ut nostrorum ecclesiarum ad meliora semper proficiat status, oblitteratam pene maiorum nostrorum desidia reparare vigilantia studio litterarum satagimus officinam, et ad pernoscenda studia liberalium artium nostro etiam quos possumus invitamus exemplo. Inter quae iam pridem universos veteris ac novi instrumenti libros, librariorum imperitia depravatos, Deo nos in omnibus adiuvante, examussum correximus. Accensi praeterea venerandae memoriae Pippini genitoris nostri exemplis, qui totas Galliarum ecclesias romanae traditionis suo studio cantibus decoravit nos nihilominus solerti eadem curamus intuitu praecipiarum insignire serie lectionum. Denique quia ad nocturnale officium compilatas quorundam casso labore, licet recto intuitu, minus tamen idonee repperimus lectiones, quippe quae et sine auctorum suorum vocabulis essent positae et infinitis vitiorum anfractibus scaterent, non sumus passi nostris in diebus in divinis

Mektup incelendiğinde imparatorun eğitime verdiği önem sonucu, bu iş için en güvendiği bilginlerinden birini görevlendirdiği ve ondan kilise için kutsal sayılan din adamlarının eserlerini seçerek biraraya getirmesini istediği görülmektedir. Ayrıca cümle aralarında gizlenmiş bazı önemli bilgiler de vardır. Örneğin bu mektup sayesinde Charlemagne'dan önceki liderlerin bilimsel konulara onun kadar önem vermediğini ve kendisinin – “*kendimizi de örnek göstererek*” ifadesinden hareketle - bu konularla bizzat ilgilendiğini, kütüphanecilerin ya da kitap istinsah edenlerin tecrübesiz kişilerden seçildiğini, yazarların kelimeleri değiştirilerek hatalı metinler oluşturulduğunu ve son olarak dilbilgisi alanında bir zayıflık söz konusu olduğunu öğrenmekteyiz.

Mektupta bahsedilen Eski ve Yeni Ahit kitapları Alcuin tarafından düzeltilmiştir ve bu bilgi Alcuin'in bir mektubunda da yer almaktadır.⁷³⁶ Metinden çıkarılacak başka bir husus Diyakoz Paul'e verilen görevin zorluğu ve yerine getirmek için sarf ettiği çabanın büyüklüğüdür. Kilise babalarının sayısı ve yazdıkları eserlerin çokluğu dikkate alınacak olursa zorluğun boyutu daha iyi anlaşılabacaktır. Görülen odur ki, diyakoz her bir

lectionibus inter sacra officia inconsonantes perstrepere soloecismos, atque earundem lectionum in melius reformare tramitem mentem intendimus. Idque opus Paulo diacono, familiari clientulo nostro, elimandum iniunximus, scilicet ut, studiosae catholicorum patrum dicta percurrrens, veluti e latissimis eorum pratis certos quosque flosculos legeret, et in unum quaeque essent utilia quasi sertum aptaret. Qui nostrae celsitudini devote parere desiderans, tractatus atque sermones diversorum catholicorum patrum perlegens et optima quaeque decerpens, in duobus voluminibus per totius anni circulum congruentes cuique festivitati distincte et absque vitiis nobis obtulit lectiones. Quarum omnium textum nostra sagacitate perpendentes, nostra eadem volumina auctoritate constabilimus vestraeque religioni in Christi ecclesiis tradimus ad legendum”, Karoli Epistola Generalis, **MGH, Cap. I.**, ed. A. Boretius, Hanover, 1883, s. 80-81.

⁷³⁶ “...domni regis praeceptum in emendatione veteris novique testamenti”, Alcuini Ep., 196, **MGH Epistolae iv**, ed. E. Duemmler, Berlin, 1895, s. 323.

metni titizlikle incelemiş ve içlerinden kilise yortularında okunmaya uygun olanları seçerek iki ciltlik bir eser meydana getirmiştir. Eserin iki ciltlik olması oldukça normaldir. Çünkü bir yıl içerisinde kutlanan kilise yortuları ya da bayramları neredeyse her güne yayılmış durumdadır.

Ruhban sınıfın eğitimi konusunda yer verilecek olan ikinci metin, Bavyeralı Tassilo'nun isyanını bastırdıktan sonra Augsburg dönüşünde,⁷³⁷ imparator tarafından Fulda başrahibi Baugulfa yazıldığı bilinen *Literatürün Çalışılması Üzerine Karolus'un Mektubu* adlı mektuptur. Yazılış tarihi tartışmalı olmakla birlikte hem Karolenj Rönesansı hem de ruhban sınıf eğitimi için oldukça önemli bir belgedir. Mektup, tüm mektuplarda görülen, kralın unvanlarının sıralandığı kısa bir girişle başlar, ikinci ve son bölüm oldukça uzundur. Burada verilen metin ise eğitimle ilgili olan bölümü içermektedir. Şöyle ki;

"Bize yıllar içinde çeşitli manastırlardan sıklıkla gönderilen mektuplarda, orada yaşayan biraderler tarafından bizim adımıza kutsal ve dindar vaazlar vermeye çaba gösterildiği belirtilmektedir. Onların bu metinlerinin pek çoğunda hem doğru fikirler hem de kaba söylemler olduğunu fark ettik. Bu konuda içtenlikle dindar bir bağlılık dikte edildiğinden, öğrenme ihmalkarlığı yüzünden, hatasız bir ifade için kaba bir dil uygun değildi. Yazma konusunda usta olanlar daha az olduğu için korkmaya başladık. Öyle ki kutsal kitapları anlamak için gerekli olan bilgelik, hakkıyla olması gerektiğinden çok daha azdı. Hepimiz iyi biliyoruz ki, sözcük hataları tehlikeli olsa da anlamsal hatalar çok daha tehlikelidirler. Bundan dolayı sizin yalnızca yazı çalışmayı önemsenizi değil, aynı zamanda Tanrı'yı hoşnut etmek adına, kutsal metinlerin gizemlerine daha kolay ve doğru şekilde nüfuz etmeniz için en basit şeyleri bile mücadele ederek öğrenmenizi teşvik ediyoruz. Kutsal sayfalarda, içlerine yerleştirilmiş tasvirler, mecazlar ve bunlara benzer kinayeler bulunduğu için, bunları okuyan herhangi bir kimse manevi olarak bunları açıkça anlayacağından kuşku duymamalıdır... Bu iş için seçilmiş adam-

⁷³⁷ Mullinger, a.g.e., s. 99.

lar öğrenmek için isteğe ve yeteneğe ve başkalarını eğitime arzusu-na sahip olmalıdırlar... Eğer bizim desteğimize sahip olmayı istiyor-san, bu mektubun kopyalarını tüm yardımcı piskoposlarınıza, tüm kardeş piskoposlara ve tüm manastırlara göndermeyi ihmal etme-melisin."⁷³⁸

İlkinden farklı olarak bu mektupta ruhban sınıfın kaba bir dile sahip olduğunu ve hem yazı yazmayı hem de yazdıkları kelimelerin anlamlarını tam olarak bilmediğini görmekteyiz. Bu nedenle kral, anlamsal hataları sözcük hatalarından daha tehlikeli gördüğünü belirtmiş ve literatür/edebi dil üzerine çalışılmasını buyurmuştur. Ayrıca bu işi seçen adamların öğrenmek için isteğe ve yeteneğe sahip olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Üstelik mektubun sadece Baugulf'a gönderilmemesi, istinsah edilerek tüm yardımcı piskoposlara, kardeş piskoposlara ve manastırlara gönderilmesinin istenmesinden, manastırlarda yaşayanlar da dahil olmak üzere, tüm ruhban sını-

⁷³⁸ "Nam cum nobis in his annis a nonnullis monasteriis saepius scripta dirigerentur, in quibus, quod pro nobis fratres ibidem commorantes in sacris et piis orationibus decertarent, significaretur, cognovimus in plerisque praefatis conscriptionibus eorundem et sensus fectos et sermones incultos; quia, quod pia devotio interius fideliter dictabat, hoc exterius propter negligentiam discendi lingua inerudita exprimere sine reprehensione non valebat. Unde factum est, ut timere inciperemus, ne forte, sicut minor erat in scribendo prudentia, ita quoque et multo minor esset quam recte esse debuisset in sanctarum scripturarum ad intelligendum sapientia et bene novimus omnes quia, quamvis periculosi sint errores verborum, multo periculosiores sunt errores sensuum. Quamobrem hortamur vos litterarum studia non solum non negligere, verum etiam humillima et Deo placita intentione ad hoc certatim discere, ut facilius et rectius divinarum scripturarum mysteria valeatis penetrare. Cum autem in sacris paginis schemata, tropi et caetera his similia inserta inveniantur, nulli dubium est, quod ea unus quisque legens tantocius spiritualiter intelligit... Tales vero ad hoc opus viri eligantur, qui et voluntatem et posibilitatem discendi et desiderium habeant alios instruendi... Huius itaque epistolae exemplaria ad omnes suffragantes tuosque coepiscopos et per universa monasteria dirigi non negligas, si gratiam nostram habere vis", Karoli Epistola de Litteris Colendis, **MGH, Cap. I.**, ed. A. Boretius, Hannover, 1883, s. 79.

finın aynı eksikliklere sahip olduğu ve bu talimatların tüm ruhban sınıfını kapsadığı anlaşılmaktadır.

Bilindiği üzere kiliselerde ayinler sırasında Kutsal Kitap'tan bölümler okunmaktadır. Charlemagne döneminde de geçerli olan bu adete onun katkısı, bu metinlerin sadece yortu vaazlarında değil, artık Pazar günü vaazlarında da okunmaya başlanmasıdır.⁷³⁹

Charlemagne'nin dini reformlar çerçevesinde yayımladığı kararnamelerde yukarıda bahsedilen konuların haricinde bir de genel maddeler bulunmaktadır. Bu maddeler dini hayatı ilgilendirmekle birlikte, ruhban sınıf mensuplarına karşı yapılacak herhangi bir davranış ya da onlara karşı takınılması gereken tutumlarla da ilgilidir.

II. 3. 3. 6. Genel Maddeler

- Hiçbir yargıç, papazı, diyakozu, ruhban sınıftan birini ya da kilisenin yaşça küçük bir üyesini, yüksek rahipler heyetinin bilgisi dışında kendi başına cezalandırmamalı ya da mahkum etmemelidir. Eğer biri bunu yaparsa, haksızlığı kararlaştıran kilise tarafından, kendi suçunu anlayana ve düzeltene kadar güvenilir birine emanet edilmelidir.⁷⁴⁰

- Yasalara göre ölmesi gereken katiller ya da diğer suçlular, eğer bir kiliseye sınırlarsa, onların cezaları ertelenmemelidir, orada onlara yemek de verilmemelidir.⁷⁴¹

⁷³⁹ Hughes O. Old, **The Medieval Church**, USA, Eerdmans Publishing, 1999, s. 192.

⁷⁴⁰ "ut nullus iudex neque presbyterum neque diaconum aut clericum aut iuniorem ecclesiae extra conscientiam pontificis per se distringat aut condemnare praesumat. Quod si quis hoc fecerit, ab ecclesia cui iniuriam inrogare dinoscitur tamdiu sit sequestratus, quamdiu reatum suum cognoscat et emendet", **Karoli M. Capitulare Primum**, 17, s. 46.

⁷⁴¹ "ut homicidas aut caeteros reos qui legibus mori debent, si ad ecclesiam confugerint, non excusentur, neque eis ibidem victus detur", **Capitulare Haristallense**, 8, s. 48.

• Biri, piskoposu, rahibi ya da diyakozu öldürürse, aynı şekilde başıyla cezalandırılır.⁷⁴²

• Rahiplere ilişkin: birinin onlara ve onların adamlarına karşı bir şey yaptığına ya da onlardan ve adamlarından yasadışı şekilde bir şey aldıklarına karar verirlerse, o kişi her şeyin iki katını onlara iade etmeli ya da ödemelidir.⁷⁴³

• Hiçbir laik, piskoposun onayı olmadan, kilisedeki bir rahibi göndermeye ya da kovmaya cüret etmemelidir.⁷⁴⁴

• Laikler, saygınlıklarını incelemeden önce, piskoposları ya da rahipleri suçlamasınlar.⁷⁴⁵

İmparatorun kararnamelerinde ruhban sınıfı dolaylı yoldan ilgilendiren maddeler oldukça fazladır. Burada verilen birkaç örnekten de kolayca anlaşılacağı üzere Charlemagne, dini hayatı seçmiş olanlara ayrı bir özen göstermekte ve hem daha iyi konumlarda yaşamaları hem de haksızlıklara ve laiklere karşı korunmaları için çaba sarf etmektedir.

Dini reformlar başlığı altında verilen tüm örnek maddeler bir bütün olarak incelenecek olursa, ölümünden birkaç ay önce bile, Mainz, Reims, Tours, Chalon-sur-Saone ve Arles'te toplanan beş bölgesel mecliste Frank Krallığı'nın ruhbanlarını, kiliselerin durumunu düzeltmek için biraraya getiren⁷⁴⁶ Charlemagne'in, Karolenj Rönesansı'na, bu Rönesans içinde din adamlarının aktif bir rol oynaması isteğine, bu nedenle ruhban

⁷⁴² "Si quis episcopum aut presbyterum sive diaconum interficeret, similiter capite punietur", **Capitulatio de Partibus Saxoniae**, 5, s. 68.

⁷⁴³ "de presbiteris statuerunt, quod si aliquid eis aut eorum hominibus quis contrarium facere aut tollere praesumpserit contra iustitiam, omnia in duplum restituat eis et componat", **Capitulare Saxonicum**, 6, s. 72.

⁷⁴⁴ "ut nullus laicus presbyterum in ecclesia mittere vel iecere praesumat, nisi per consensum episcopi", **Capitula Ecclesiastica**, 2, s. 178.

⁷⁴⁵ "ut laici episcopos aut clericos non accusent, nisi prius eorum discutiatur existimationis opinio", **Admonitio Generalis**, 30, s. 56.

⁷⁴⁶ Halphen, **a.g.e.**, s. 161.

sınıf içinde gördüğü eksiklikleri nasıl onarmaya çalıştığına ve son olarak onları nasıl koruduğu ve kolladığına dair pek çok ize rastlanmaktadır.

II. 3. 4. Charlemagne`ın Dini Tartışmaları

Dini hayata bu denli önem veren Charlemagne, bu hayat içerisinde aktif bir rol oynamayı da ihmal etmemiştir. Din egemenliğinin tartışmasız baskın olduğu Ortaçağ döneminde dünyevi otorite olarak dini konulara dahil olmaktan kaçınması zaten olası bir şey değildir. Bu bağlamda ruhban sınıf arasında sorun yaratan bazı dini konularda fikrini beyan etmiş hattâ bazen çok ısrarcı da olmuştur. Kaynaklar değerlendirildiğinde dahil olduğu üç konu karşımıza çıkmaktadır: İkonoklasizm, Adoptionizm ve Kutsal Ruh Doktrini.

II. 3. 4. 1. İkonoklasizm (İkonoklasizm)

Ortodoks kiliselerinde bulunan resim ve heykellere verilen isim⁷⁴⁷ olan ikona, *aziz* ve *Meryem* tasvirlerini içermektedir. İkonalar, *ikonoklasizm/ikonoklasizm* adı ile bir akıma dönüşmüş ve Hristiyanlar arasında uzun yıllar tartışma konusu olmuştur.

Temel olarak Bizans kökenli olan bu akımın izleri, Hz. Musa`ya Sina Dağı`nda Tanrı tarafından, iki taş tablete yazılı halde verilen on emire kadar geri gitmektedir. Çünkü bu emirlerden ikincisinde şöyle buyrulur:

*"Kendine yukarıda gökyüzünde, aşağıda yeryüzünde ya da yer altındaki sulara yaşayan herhangi bir canlıya benzer put yapmayacaksın. Putların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın."*⁷⁴⁸

⁷⁴⁷ Bekir. S. Baykal, **Tarih Terimleri Sözlüğü**, Ankara, İmge Kitabevi, 2000, s. 72.

⁷⁴⁸ Mısır`dan Çıkış, 20:4-5. **Kutsal Kitap**, s. 92.

Bu emre uyan ilk iki yüzyılın Hristiyanları tasvir yapmamışlar ancak bu yasak III. yüzyılda Doğu kiliseleri tarafından delinmiş ve hem mezarlıklarda hem de inananların toplandıkları salonlarda dini bir ikonografi ortaya çıkmıştır. IV. ve V. yüzyıllarda tasvirler ve onlara tapınma çoğalmıştır. VI. yüzyılın sonuna doğru ve VII. yüzyılda hem kiliselerde hem de özel konutlarda tapınma nesnesi olan ikonalar önünde dua ve secde edilmeye, ikonalar öpülmeye, bazı törenlerde ise dolaştırılmaya başlanmıştır.⁷⁴⁹

Daha sonraları tasvir ibadetinin yanlışlığına inanan yöneticiler sayesinde, onlara karşı bir yıkım hareketi başlatılmıştır. İki dönem halinde incelenebilecek olan bu tasvir karşıtı hareketin Charlemagne dönemine denk gelen ilk dalgası⁷⁵⁰ 726-730 yılları arasında Bizans imparatoru III. Leo (717-741) tarafından başlatılmıştır.⁷⁵¹ Yayımladığı bir kararname ile dini ibadetlerde ikona kullanımı yasaklayan⁷⁵² imparator, sarayının *Chalkis*⁷⁵³ adı verilen bronz kapısı üzerindeki ünlü İsa tasvirini kaldırmış ve çevre şehirlerdeki ikonaları kaldırmaları ve bazılarını da yıkmaları için askerlerini göndermiştir.⁷⁵⁴ III. Leo'nun bu tutumu oğlu V. Konstantinus (745-775) tarafından da devam ettirilmiştir. V. Konstantinus azizler, hattâ Meryem Ana tapınımını bile inkar etmiş, "*aziz*" ve *theotokos* terimlerini ya-

⁷⁴⁹ Mircea Eliade, **Dinsel İnancılar ve Düşünceler Tarihi**, c. 3, çev. Ali Berktaş, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2003, s. 71.

⁷⁵⁰ Bu hareketin ikinci dalgası 813 yılında başladığından dolayı konuya dahil edilmemiştir.

⁷⁵¹ Francesco Gioia, ed., **The Popes Twenty Centuries of History**, Italy, Libreria Editrice Vaticana, 2005, s. 40.

⁷⁵² Gordon Patterson, **The Essentials of Medieval History**, USA, Research & Education Association, 2001, s. 8.

⁷⁵³ Steven Bigham, **Heroes of The Icon**, St. Vladimir's Seminary Press, y.y., 1998, s. 103.

⁷⁵⁴ Joseph F. Kelly, **The Ecumenical Councils of The Catholic Church**, USA, Liturgical Press, 2009, s. 62.

saklamıştır.⁷⁵⁵ Onun yönetimi döneminde, 754'de toplanan Hiereia (Fenerbahçe) konsili de tasvir tapınımını reddetmiş⁷⁵⁶ ve bununla yetinmeyerek Şam'lı Yuhanna gibi ikona yanlısı teologları aforoz etmiştir.⁷⁵⁷ V. Konstantinus 775'te ölünce yerine oğlu IV. Leo geçmiş ama o 780 yılında ölmüştür. İşte bu tarihten itibaren meydana gelen olaylar Frank imparatoru Charlemagne'ı da kapsayacak gelişmelere sahne olacaktır.

IV. Leo'nun ölümüyle tahta, on yaşındaki oğlu VI. Konstantin'e vekaleten annesi İrene geçmiştir. Tasvir yanlısı olan İrene kendisini bu konuda desteklemesi için sivil hükümetin başkanı⁷⁵⁸ Tarasius (784-806)'u piskopos/patrik olarak göreve getirmiştir.⁷⁵⁹ Tasvir kırıcı hareketi durdurma amacıyla 24 Eylül-23 Ekim 787 tarihlerinde İznik'te, patrik Tarasius'un yönetiminde,⁷⁶⁰ 577 Doğu piskoposunun katılımıyla,⁷⁶¹ Yedinci Ekümenik Konsil olan II. İznik Konsili'nin toplanmasını sağlayan İrene amacına ulaşmıştır. Bu konsilden çıkan kararla, tasvir kırıcı hareket sapkınlık olarak mahkum edilmiş, ikonalara saygı duymak Hristiyan inancının bir parçası olarak kabul edilmiştir.⁷⁶² İşte bu noktada Charlemagne'ın konuya dahil olduğu görülmektedir.

II. İznik Konsili'nin toplanması sadece İrene'nin isteğiyle olmamıştır, Papa Hadrian da tasvir kırıcı hareketin karşısında-

⁷⁵⁵ Eliade, **a.g.e.**, s. 77.

⁷⁵⁶ Sibel Özel, **Fener- Rum Patrikhanesi ve Ruhban Okulu**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008, s. 42.

⁷⁵⁷ Çoban, **a.g.m.**, s. 121.

⁷⁵⁸ Judith Herrin, **Bizans**, çev. U. Kocabaşoğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007, s. 166.

⁷⁵⁹ Kelly, **a.g.e.**, s. 63.

⁷⁶⁰ Imma Penn, **Dogma Evolution and Papal Fallacies**, USA, Author House, 2007, s. 96.

⁷⁶¹ Mombert, **a.g.e.**, s. 331.

⁷⁶² Demetrius Kiminas, **The Ecumenical Patriarchate**, USA, Wildside Press, 2009, s. 14.

dır ve konsil toplanması fikrini onaylamıştır. Ancak bu konsil Batı için sorun teşkil etmiştir. Çünkü Batı'nın en güçlü lideri konumunda olan Charlemagne, kendisinin ve piskoposlarının çağrılmadığı bu konsilin kararlarını kabul etmediği gibi, kızı Rotrud ile Bizans İmparatoru Konstantin'in nişanı ile ilgili yapılan tüm görüşmeleri de kesmiştir.⁷⁶³ Ardından *Libri Carolini* adını verdiği yayınlı karşıtlığını resmi olarak ilan etmiştir. Bu reddiyede konsil kararlarının kendisine, tasvirlere tapmak şeklinde, yanlış tercüme edilmesi de önemli bir rol oynamıştır. Yalnız kral tasvirleri bütünüyle yok saymış değildir, onların eğitici bir rolü olduğunu da kabul etmektedir. Charlemagne'ın reddiyesine rağmen Papa, konsil kararlarının doğruluğunu savunmuş ama sonunda krala boyun eğmek zorunda kalmıştır. Çünkü İznik Konsili'nde alınan kararlar Papanın iki elçisi tarafından, dolayısıyla Papa tarafından onaylanmıştır. Ancak şimdi kral 794 yılında Frankfurt Konsili'ni toplamış ve II. İznik Konsili kararlarını, Papanın iki elçisi huzurunda bir kez daha reddetmiştir. Dolayısıyla Papa kendi verdiği kararı kendisi reddetmiş olmaktadır ama bunu yapmaktan çekinmemiştir, çünkü Charlemagne'ın desteğine ihtiyacı vardır.⁷⁶⁴ Bu destek sağlama isteğinin, daha sonra Papa olan Leo döneminde, Charlemagne'ı Roma İmparatoru ilan etmek ve taçlandırmak şeklinde zuhur ettiği hatırlanmalıdır.

Tasvirlere saygı gösterme konusundaki bu anlaşmazlık IX. yüzyılda kararların doğru bir tercümesinin Charlemagne'ın eline ulaşmasına kadar devam etmiş ve bu nedenle de II. İznik Konsili Batı tarafından ancak bu yüzyılda genel bir konsil olarak kabul edilmiştir.⁷⁶⁵

⁷⁶³ Wells, **a.g.e.**, s. 261.

⁷⁶⁴ Ostrogorsky, **a.g.e.**, s. 171.

⁷⁶⁵ Aydın, **a.g.m.**, s. 10.

II. 3. 4. 2. Adoptionizm

Dini hayat içerisinde Charlemagne`ın müdahale etme gereği duyduğu bir diğer anlaşmazlık Adoptionizm`dir. Batının teologlarını ve piskoposlarını meşgul eden ilk anlaşmazlık olan⁷⁶⁶ Adoptionizm`in erken tarihi belirsiz olmakla birlikte,<sup>767</sup> VIII. yüzyılda İspanya`da bir takım filozofların, özellikle Urgel`li Felix (ö. 818) ve Toledo`lu Eliphandus`un (717-808) ortaya attığı bir akım olduğu bilinmektedir. Hristiyanlık`taki üçleme inancının ikinci kişisi yani İsa genel kabule göre ezeli iken, bu akım taraftarı olan kişilerin öğretisi, insan İsa`nın lütfu yoluyla Tanrı`nın oğlu olarak kabul edilmesi inancına dayanmaktadır.⁷⁶⁸ Başka bir deyişle İsa doğduktan sonra evlat edinilmiştir⁷⁶⁹ ve bu yüzden babadan aşağıdadır.⁷⁷⁰ Onlar İsa`nın Tanrılığını inkâr etmektedirler. Bu akıma *Dinamik Monarşizm* de denilmektedir.⁷⁷¹ Monarşizm denmesinin nedeni tek Tanrı olması, Dinamik denmesinin nedeni de İsa evlat olarak kabul edildiğinde, onun üzerine kalan güç ya da dinamikten bahsediyor olmasıdır.⁷⁷²

Charlemagne Tuna`dan geçecek botları için bir köprü kurmak ve kilise içinde gelişen bu yeni sapkınlığı incelemek için Ratisbon`a (Regensburg) geçmiştir. Bu sırada İspanya`da bir şehir olan Urgel`in piskoposu Felix, çeşitli yazılarla fikirlerini yaymaya çalışmaktadır. Çabaları sonucu 792`de Ratis-

⁷⁶⁶ Döllinger, **a.g.e.**, s. 58.

⁷⁶⁷ Robertson, **a.g.e.**, s. 155.

⁷⁶⁸ Gonzales, **a.g.e.**, s. 2.

⁷⁶⁹ Gilbert Childs, **Secrets of Esoteric Christianity**, UK, Temple Lodge Publishing, 2005, s. 1.

⁷⁷⁰ Davis, **a.g.e.**, s. 160.

⁷⁷¹ Thomas G. Weinandy, **Jesus The Christ**, USA, Our Sunday Visitor Publishing, 2003, s. 58.

⁷⁷² Hogan, **a.g.e.**, s. 58.

bon`da kralın yönetiminde toplanan bir konsilde<sup>773</sup> huzura çıkmayı başarmıştır. Bu mecliste Felix`in fikirleri ilk kez sapkın ilan edilerek mahkum edilmiş⁷⁷⁴ ve Felix, Papa Hadrian`ın yarılması için Roma`ya gönderilmiştir.⁷⁷⁵ Dönüşünde Fas dominyonlarına katılan Felix burada korkmadan düşüncelerini söylemiştir. Aynı dönemde Adoptionizmi savunun İspanya piskoposları konunun yeniden ele alınması için Charlemagne`a iki mektup yazmışlardır. Kral ise bilgi almak için bu mektupları Papaya göndermiş ancak ondan gelecek cevabı beklemeden sorunu, 15 Ağustos 794`te, iki Papalık elçisi (Theophylact ve Stephanus), İtalya, Akitanya ve Provence`i de kapsayan tüm Francia hiyerarşisi ve çok sayıda papaz, diyakoz, diyakoz yardımcısı ve keşişin katılımıyla gerçekleşen<sup>776</sup> Frankfurt meclisine taşımıştır. Burada 300 piskopos ve iki Papa elçisi, Alcuin`in eşliğinde sarayın büyük salonunda toplanmışlar, kral ise meclisi yönetmiştir. Alcuin`in bu tartışma içerisinde bulunmasının nedeni kral tarafından bu öğretiyi çürütmek üzere görevlendirilmesidir. (Alcuin`in bu amaçla yedi kitaptan oluşan bilimsel eserine ek olarak, Eliphandus`a cevaben yazılmış dört kitabı ve hem Felix`e hem de Eliphandus`a gönderdiği mektupları bulunmaktadır⁷⁷⁷) Meclisten öğretinin mahkumiyeti kararı çıkmış ve bu mecliste ortaya konanları ve Papa tarafından belirtilen görüşleri de içeren antiadoptionist metinler üç cilt halinde İspanya piskoposlarına gönderilmiştir.⁷⁷⁸ Bunun akabinde Lion başpiskoposu Leidrad, Narbonne piskoposu Nefred ve

⁷⁷³ Andre Lagarde, **Latin Church in The Middle Ages**, New York, Charles Scribners`s Sons, 1915, s. 418.

⁷⁷⁴ "heresis Feliciani primo ibi condemnata est", **ARF**, s. 90.

⁷⁷⁵ James, **a.g.e.**, s. 355.

⁷⁷⁶ Mombert, **a.g.e.**, s. 327.

⁷⁷⁷ John H. Blunt, **Dictionary of Doctrinal and Historical Theology**, London, Rivingston, 1870, s. 6.

⁷⁷⁸ Barton Sholod, **Charlemagne in Spain**, Switzerland, Librairie Droz, 1966, s. 51.

Aniane başrahibi Benedict öğretinin etkili olduğu bölgeye gönderilmiş ve yirmi bin kişinin ikna edilmesinde başarılı olmuşlardır.⁷⁷⁹ Görevleri sırasında Felix ile de görüşen rahipler, ona 799'da Aix-la-chapelle'de toplanacak olan konsile katıldığı takdirde adil ve bağımsız bir müzakere yapılacağına dair söz vermişlerdir.⁷⁸⁰ Konsil sırasında Alcuin ile Felix altı gün süren bir tartışma yaşamıştır. Tartışma Felix'in Alcuin'in belgeleriyle ikna edilmesiyle son bulmuştur. Felix'in diyakozluğuna dönmesine izin verilmemiş, Lion başpiskoposunun gözetimine teslim edilmiş ve bu sürgün sırasında 818'de ölmüştür.⁷⁸¹

II. 3. 4. 3. Kutsal Ruh Doktrini

Kutsal Ruh Doktrini Hristiyanlık'taki Üçleme inancına dayanan bir doktrindir. Kutsal Ruh'un 381 yılında toplanan İstanbul Konsili ile Tanrı kabul edilip inanç sistemi eklenmesiyle Üçleme (Tesis) inancı oluşturulmuştur. Sonuç olarak üçleme Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tan oluşmaktadır. Baba Tanrı'yı, Oğul Hz. İsa'yı temsil etmektedir. Kutsal Ruh ise Baba Tanrı ile aynı özendir ancak mahiyeti farklıdır; o, insanların kalbinde ve evrende yaşayan Tanrı'nın kendisidir. Baba Tanrı bütün işlerini Kutsal Ruh vasıtasıyla yapar ve bu ruh Tanrı'nın vahyini kiliseye ilham etmesi yanında insanları yönlendirerek onları yanlışlardan da korumaktadır.⁷⁸² Buraya kadar hem Doğu hem de Batı Hristiyanları için herhangi bir sorun yoktur. Asıl sorun Kutsal Ruh'un babadan mı yoksa hem babadan ve hem de oğuldan mı geldiğine karar verilmesi aşamasında ortaya çıkmıştır.

⁷⁷⁹ Cutts, **a.g.e.**, s. 330-32.

⁷⁸⁰ Wells, **a.g.e.**, s. 268.

⁷⁸¹ Cutts, **a.g.e.**, s. 333.

⁷⁸² Mehmet Katar, **Dinler Tarihi**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 84-85.

Kaynaklara göre Charlemagne'in dahil olduğu dini tartışmalardan olan Kutsal Ruh'un niteliği, babası Pepin zamanında 767'de Yunan ve Roma'lı delegelerin katılımıyla⁷⁸³ toplanan Gentilly Konsili'nde Doğu ve Batı kiliseleri arasında ayrılık yaşanmasına neden olmuştur.⁷⁸⁴ Çünkü Batı kiliseleri Kutsal Ruh'un hem babadan hem de oğuldan geldiğine inanırken, Doğu kiliseleri oğul aracılığıyla babadan geldiğine inanmaktadırlar. Bu görüş İznik Konsili'nde patrik Tarasius tarafından da dile getirilmiştir. Papa Hadrian da konsil kararlarını onayladığı için dolayısıyla bu görüşü de onaylamıştır. Buna karşı çıkan Charlemagne ise 794 Frankfurt Konsilinde Kutsal Ruh'un hem babadan hem de oğuldan geldiğini ilan etmiştir. Aynı yıl krala bir mektup yazan Papa, mektubunda Tarasius'u savunmuştur.⁷⁸⁵ Birkaç yıl sonra Ortodoks bir rahip, Frank rahiplerinin ayin sırasında bu inancı ifade ettiklerini söyleyip onları sapkın olarak nitelendirmiştir.⁷⁸⁶ Bunun üzerine Charlemagne, en önemli danışmanları olan Orleans'lı Theodulf, Salzburg'lu Arno, Regensburg'lu Adalwin, Basel'li Heito ve Smaragdus'dan konu hakkındaki fikirlerini belirtmelerini istemiştir. Rapor halinde sunulan fikirler, özellikle Alcuin ve Theodulf'un etkisiyle,⁷⁸⁷ Kasım 809'da Aachen sarayında⁷⁸⁸ toplanan bir konsilde⁷⁸⁹ tartışılmış ve sonuç olarak küçük bir kitapçık hazır-

⁷⁸³ Wells, *a.g.e.*, s. 269.

⁷⁸⁴ Cutts, *a.g.e.*, s. 334.

⁷⁸⁵ J. N. D. Kelly, **Early Christian Creeds**, London, Continuum International Publishing Group, 2006, s. 364.

⁷⁸⁶ John Farrelly, **The Trinity**, UK, Rowman & Littlefield Publishers, 2005, s. 102.

⁷⁸⁷ Karl R. Hagenbach, **A Text-Book of The History of Doctrines**, vol. I, New York, Sheldon & Company Publishers, 1867, s. 454.

⁷⁸⁸ Johann L. Mosheim, J. Murdock, **Institutes of Ecclesiastical History**, vol. II, Newhaven, A. H. Maltby, 1832, s. 103.

⁷⁸⁹ "mense Novembrio concilium habuit de processione Spiritus sancti", **ARF**, s. 129.

lanmıştır.⁷⁹⁰ Charlemagne bu kitapçıkta yazılı olan görüşleri Papa III. Leo ile tartışmaları için⁷⁹¹ Worms`lu Bernhar ve Corbie`li Adalhard`ı Roma`ya göndermiştir.⁷⁹² Sheppard`a<sup>793</sup> göre ise Papaya, Charlemagne`ın isteğiyle *De Spiritu Sancto (Kutsal Ruh Üzerine)* adlı eseri yazan,⁷⁹⁴ Theodulf gönderilmiş ve Kutsal Ruh`un özü hakkındaki Frank görüşünün Roma inanç sistemine dahil edilmesini istemiştir. Sonuç olarak Papa, *filioque (ve oğul)* yani kutsal ruhun hem babadan hem de oğuldan olduğu görüşünü kabul etmiş ancak hiç kimsenin İznik Konsili gibi ekümenik konsillerin verdiği kararları değiştirme otoritesine sahip olmadığını söyleyerek, bunun inanç sistemine dahil edilemeyeceğini savunmuştur. Üstelik bununla da kalmayarak, üzerinde orijinal biçimdeki inanç metninin, yani Kutsal Ruh`un oğul aracılığıyla babadan geldiğinin, Latince ve Grekçe kazanmış olduğu iki gümüş levhayı St. Peter Bazilikası`na astırmıştır.⁷⁹⁵ Böylece İznik Konsili kararı geçerliliğini korurken, Charlemagne ve Frankların savunduğu görüş de Batı`da kabul görmüştür. Kutsal Ruh`un hem babadan hem de oğuldan geldiği fikri XI. yüzyılın başlarında inanç sistemine dahil edilecektir.

⁷⁹⁰ Yalnız bu arada 796`da toplanan Friuli konsilinde Aquileia`lı Paulinus`un Frank görüşünü savunduğun ve bu inancın 800`den sonra Charlemagne`ın imparatorluğunun tümünde kabul edildiği belirtilmelidir. Joseph Patrich, Sabas, **Leader of Palestinian Monasticism**, USA, Dumbarton Oaks, 1995, s. 349.

⁷⁹¹ Noble, **a.g.m.**, s. 246-247.

⁷⁹² "cuius definiendae causa Bernharius episcopus Wormacensis et Adalhardus Abbâs monasterii Corbeiae Romam ad Leonem Papam missi sunt", **ARF**, s. 129.

⁷⁹³ James Sheppard, **Christendom at The Crossroads**, USA, Westminster John Knox Press, 2005, s. 112.

⁷⁹⁴ Anne Smith, Owen Smith, "Theodulf of Orleans", **The Rise of The Medieval World, 500-1300**, ed. Jana K. Schulman, USA, Greenwood Publishing Group, 2002, s. 417.

⁷⁹⁵ John W. Morris, **The Historic Church**, Author House, USA, 2011, s. 132.

Gör÷lmektedir ki, Charlemagne'nın müdahale etme gereği duyduğu üç dini konunun hepsi, geç de olsa, istediği gibi çözümlenmiştir. Bunda kralın siyasi otoritesinin etkisi olmakla birlikte, dini alanda ne kadar bilgili olduğu, dinine ne kadar sahip çıktığı ve ilkelerini önemsedıği de anlaşılmaktadır. Ayrıca her şeyi yapabilecek büyük bir güce sahip olmasına rağmen, dini konularda kendi başına karar vermediği de açıktır.

Yönetim sistemini ve dini hayatı kararnameleri yoluyla iyileştirmeye çalışan imparatorun değinilmesi gereken önemli faaliyetlerinin olduğu diğer bir alan ekonomidir.

II. 4. EKONOMİK DÜZENLEMELER

Ortaçağ Avrupa'sının en önemli devlet adamlarından olan Charlemagne, yoğun siyasi faaliyetleri arasında halkının yaşamını daha iyi hale getirecek dini, ekonomik ve sosyal düzenlemeleri de ihmal etmemiştir. Kendisi de dindar bir insan olduğu için her türlü düzenlemede dinin etkisi göze çarpmaktadır. Örneğin sosyal hayatı iyileştirmek için çıkardığı yasalarda Hristiyanlığa aykırı bir maddeye yer vermediği gibi, yasaların içerisine mutlaka dinle ilgili maddeler de ilişirmiştir. Kültürel hayatta da aynı durum söz konusudur. Karolenj kültürü temel olarak din üzerine şekillenmiş bir kültürdür ve her türlü kültürel reform din eksenlidir. İmparator tarafından gerçekleştirilen reformlar arasında, kiliseye verilen ondalık vergi ve din adamlarının bunu dağıtmalarıyla ya da verilen bir talimatı kendi ruhani bölgelerinde uygulamaları ile ilgili maddeler yok sayılacak olursa, din ile ilgisi belki de en az olan alan ekonomidir.

İktidara geçtiği günden beri Roma İmparatorluğu'ndan miras aldıklarını devam ettirme, devletin sınırlarını Roma'nın eski sınırlarına getirme ve Roma'nın kültürel düzeyini yeniden yakalama gibi dürtülerle hareket eden Charlemagne, bu ideali-

ni sadece siyasi alanda sürdürmemiştir. Yıllardır kullanılan para, ağırlık ve ölçü birimlerinin uygun olmadığını düşünen imparator, bu konularda yeni düzenlemeler yapma gereği hissetmiş ve yapılan yenilikler uzun süre Avrupa kıtasında geçerliliğini korumuştur.

II. 4. 1. Para Reformu

Charlemagne, öngördüğü yeni standartları Alcuin'in sarayda bulunduğu dönemde tanıtmıştır ve görünen odur ki; yeni standartlar bilinçli bir planlamanın ürünüdür.⁷⁹⁶ Bunu bilmeyen pek çok kişi, imparatorun Lombard devletini ele geçirdiği 774 yılında Lombard darphanelerinde halen üretilmekte olan Roma'ya ait *tremissisin*⁷⁹⁷ para reformunda temel alınacağını ummuş olabilirse de bu konuda yanılmışlardır, çünkü imparator, Latince *denariustan* türetilen *denier* adlı gümüş parayı tercih etmiştir.⁷⁹⁸ 794 yılında toplanan Frankfurt konsilinde bu kararını açıklarken şu ifadeleri kullanmıştır:

*"Denariuslar hakkındaki bizim şu talimatımızı kesin bir şekilde biliniz, her yerde, her şehirde ve her ticaret merkezinde, yeni denariuslar (tedavülü zorunlu para olarak) kullanılmalı ve herkes tarafından kabul edilmelidir."*⁷⁹⁹

⁷⁹⁶ Harald Witthöft, "Thesen Zu Einer Karolingischen Metrologie", **Science in Western and Eastern Civilization**, ed. P. L. Butzer, D. Lohrman, Basel, Birkhäuser, 1993, s. 503.

⁷⁹⁷ Tremissis, solidusun üçte birine denk gelen bir para birimidir ve altındır.

⁷⁹⁸ Robert Lopez, "The Trade of Medieval Europe: The South", **The Cambridge Economic History of Europe**, vol. II, Great Britain, Cambridge University Press, 1987, s. 311.

⁷⁹⁹ "de denariis autem certissime sciatis nostrum edictum, quod in omni loco, in omni civitate, in omni empturio similiter vadant isti novi denarii et accipiantur ab omnibus." Synodus Franconofurtensis, **Cap. I**, s. 74.

Bununla birlikte, sadece bir iki yıl geçici olarak basımına izin verilen altın solidus⁸⁰⁰ (sou, şilin) Karolenj döneminin tümünde az da olsa kullanılmaya devam etmiştir.⁸⁰¹

Karolenj para reformu Charlemagne'ın yeni bir gümüş parayı tedavüle koyması şeklinde ifade edilebilir. Bu para 1.7 gram ağırlığındadır ve saf gümüşten yapılmıştır. Adına *denier* denilmekle birlikte *penny* (pens, dinar, denarius, denier) ile eşdeğerdedir ve 12 tanesi eski paranın yani *şilin*in bir tanesine eşittir. Yeni paranın 240 tanesi ise, 781 yılında Charlemagne'ın ağırlığını 327 gramdan 491 grama çıkardığı,⁸⁰² bir pound (livre, libra, 491 gr.) ağırlığındadır. Böylece 1 pound = 20 şilin = 240 penny şeklinde ifade edilebilecek olan bu para sistemi Fransız İhtilali'ne kadar kıta Avrupa'sında geçerliliğini korumuştur. Bu sistemle pound bir ağırlık, şilin eski bir para birimi, penny dolaşımdaki para haline gelmiştir.⁸⁰³ 12 denieri solidusla, 20 solidusu poundla ilişkilendiren bu sistem İngiltere'de 1971'e kadar kullanılmıştır.⁸⁰⁴ Bunlara ek olarak ilk kez yarım denierlik para ya da *obol* da basılmıştır. Görünen o ki, daha az değeri olan paraya ihtiyaç duyulmuştur.⁸⁰⁵ Bunun sebebi olarak Ortaçağ'da yaşanan pek çok kıtlık gösterilebilir. Bu dönemlerde halk, geçimi için gerekli olan erzağı çok az bulabilmekte ve bulunan maddeler de çok küçük birimler halinde dağıtmakta ya da satılmaktadır. Bu nedenle değeri küçük olan bir paraya ihtiyaç duyulmuş olmalıdır.

⁸⁰⁰ Henri Pirenne, **Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi**, çev. U. Kocabaşoğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s. 126.

⁸⁰¹ William W. Carlile, **The Evolution of Modern Money**, USA, Burt Franklin, 1967, s. 89.

⁸⁰² Boussard, **a.g.e.**, s. 33.

⁸⁰³ Güran, **a.g.e.**, s. 64.

⁸⁰⁴ James, **a.g.m.**, s. 100.

⁸⁰⁵ Verhulst, **a.g.e.**, s. 118.

Yeni para reformunun daha iyi anlaşılabilmesi için 794 yılındaki hububat fiyatlarına bakılabilir. Şöyle ki, bu yılda bir fiç⁸⁰⁶ yulaf bir *denier*, arpa iki *denier*, çavdar üç *denier*, buğday dört *denier*den⁸⁰⁷ satılmaktadır ve bu fiyatlar kral tarafından konulmuş en yüksek fiyatlardır. Ancak elbette ki asıl fiyatlar mahsulün durumuna bağlıdır.⁸⁰⁸ Başka deyişle yıl ya da mevsim içerisinde ürün miktarındaki değişikliklere göre fiyatlar da değişebilmektedir.

Para reformunun gidişatına bakıldığında temel olarak üç dönem göze çarpmaktadır. İlk dönem Charlemagne'in yönetime geldiği 768 ve 771 yılları arasındır. Bu dönemde baba Pepin döneminin kurallarına uyulmakta ve para 1.3 gram olarak basılmaktadır. İkinci dönem 771 ve 793/4 yılları arasındır. Bu dönemde paranın ağırlığı aynı kalmakla birlikte, kralın 771'de tek lider olması nedeniyle, paralar sadece onun adına basılır olmuştur. Genelde Frank krallığı sınırları içerisinde bulunan bu paralar, ilk dönemkilerden daha yaygındırlar ve birkaçının arkasında Gervasi, Odalricus gibi büyük işadamlarının isimleri de bulunmaktadır. 794'ten yani Frankfurt Konsili'nden sonraki dönemde ise imparator paranın değerinin düşmesinden kaçınmak istediği için, paranın değeri arttırılmış, 1.3 gramdan 1.7 grama çıkarılmıştır. Ağırlığı bu şekilde değiştirilen madeni paranın şekli ise üç kez değiştirilmiştir. 771 yılında genel bir tip oluşturulmuş, 793/4'te paranın arka tarafı biçimlendirilmiş ve 812'de imparatorun büstü paralara basılmaya başlanmıştır.⁸⁰⁹

⁸⁰⁶ Ölçü birimi olarak kullanılan fiçların kapasitesi, zaman ve mekana göre değişiklik göstermekle birlikte, 20 litreden 70 litreye kadar çıkabilmektedir.

⁸⁰⁷ "de modio de avena denario uno, modio ordii denarius duo, modio sigalo denarii tres, modio frumenti denarii quatuor." **Synodus Franconofurtensis, Cap. I, s. 74.**

⁸⁰⁸ Riche, (2) **a.g.e.**, s. 118.

⁸⁰⁹ Grierson, Blackburn, **a.g.e.**, s. 206-207.

Charlamegne`ın para reformundan sonra para basımı merkezileştirilerek,⁸¹⁰ imparatorluğun her yerinde tek tip para basma uygulamasına geçilmiştir. Bu önemlidir, çünkü onun yönetiminin ilk yıllarında bu konuda bir ayrılık söz konusudur.⁸¹¹ Ayrıca bu dönemde basılan paralar diğer devletlere de örnek teşkil etmişlerdir. Örneğin Mercia Kralı Offa da Charlamegne`ın yaptığı gibi paranın değerini yükseltmiştir.<sup>812</sup> Özellikle Londra ve Canterbury`deki darphanelerde basılan İngiliz paralarında bu etki göze çarpmaktadır.⁸¹³ Ayrıca yine İngiltere sınırlarındaki Doğu Anglia`da çok sayıda Karolenj gümüş parası bulunmuştur. IX. yüzyılın tümünde İngiltere`de bu paraların elden ele dolaştığı ve çok daha fazlasının deniz aşırı ülkelerde kullanımda olduğu da bilinmektedir.⁸¹⁴ Charlamegne`ın para reformunun yayılımına başka bir örnek olarak Batı Saksonlarının Kralı Büyük Alfred (871-899)`ın yönetimi döneminde madeni para ağırlığını 1.35 gramdan 1.6 grama çıkarması gösterilebilir.⁸¹⁵

Holstein`de⁸¹⁶ Charlamegne dönemine ait 91 deniere ulaşılmıştır. Bunların hepsi 793/94 reformlarından öncesine isabet etmektedir. Birçoğu Dorestad ve Kuzey Francia darphane-

⁸¹⁰ Jill N. Claster, **The Medieval Experience**, New York, NYU Press, 1982, s. 124.

⁸¹¹ Peter Spufford, "Coinage and Currency", **The Cambridge Economic History of Europe**, vol. II, Great Britain, Cambridge University Press, 1987, s. 798.

⁸¹² Nelson, **The Frankish World**, s. xv.

⁸¹³ Story, **a.g.e.**, s. 191.

⁸¹⁴ D. M. Metcalf, "The Monetary Economy of Ninth-Century England South of The Humber: A Topographical Analysis", **Kings, Currency and Alliances**, ed. M. A. S. Blackburn, D. N. Dumville, Woodbridge, The Boydell Press, 1998, s. 175-177.

⁸¹⁵ Mark Blackburn, Simon Keynes, "A Corpus of The Cross-and-Lozenge and Related Coinages of Alfred, Coewulf II and Archbishop Æthelred", **Kings, Currency and Alliances**, ed. M. A. S. Blackburn, D. N. Dumville, Woodbridge, The Boydell Press, 1998, s. 130.

⁸¹⁶ Elbe ve Eider nehirleri arasında, Kuzey Almanya`da bulunan bir şehirdir.

lerine ait olmakla birlikte, bazılarının Arelate⁸¹⁷ ve Lombardiya darphaneleri gibi uzak yerlere ait olduğu belirlenmiştir.⁸¹⁸ Bu durum tuhaf karşılanmamalıdır. Çünkü imparator denier reformunu ilan etmeden önce de, resmi olarak açıklanmamış ya da çok yaygın olmasa da, gümüş para basılmakta ve kullanılmaktaydı. Charles Martel iki deniere denk gelen gümüş bir para bastırmıştır. Adına *moneta soldaren* denilen bu para Arap dirhemiyle neredeyse aynı ağırlıktadır. Kısa Pepin de 755 yılında 12 tanesi bir solidusa denk gelen gümüş paralar bastırmıştır.⁸¹⁹ Yine de denierlerin kullanımının resmi bir kararname ile kral tarafından ilan edilmesi ve dolaşımdaki para olarak yaygın hale gelmesi Charlemagne döneminde gerçekleşmiştir.

Charlemagne dönemindeki darphanelere bakıldığında, babası döneminde yüzün üzerinde olan darphane sayısının, merkezileşen para basımı ilkesine uygun olarak, bu dönemde 40 civarına indirildiği görülmektedir. Darphanelerin çoğu da saraylardan ziyade, Loire ve Ren arasında bulunan ticaret merkezleri ve şehirlerde bulunmaktadır.⁸²⁰ Para dolaşımının en aktif olduğu bölgelerin pazar yerlerinin kurulduğu şehirler ve ticaretin yapıldığı merkezler olduğu düşünülecek olursa, darphanelerin buralarda kurulması oldukça normal olarak kabul edilebilir.

II. 4. 2. Ölçü ve Ağırlıklar

Ekonomik çerçevede ölçü ve ağırlıklar konusuyla da ilgilenen Charlemagne, 789 yılında Aix-la-Chapelle'de yayımladığı *Admonitio Generalis* adlı kararnamesiyle ölçülerin ve ağırlıklarla-

⁸¹⁷ Bugün Arles denilen Güney Fransa kentidir.

⁸¹⁸ Peter Spufford, **Money and Its Use in Medieval Europe**, UK, Cambridge University Press, 1989, s. 53.

⁸¹⁹ Alexander Del Mar, **Money and Civilization**, USA, Burt Franklin, 1969, s. 186.

⁸²⁰ McKitterick, (2), s. 168.

rın, tüm şehirlerde ve manastırlarda tek şekilde ayarlanmasını emrederken şu ifadeleri kullanmıştır:

*"Herkes almak ya da vermek konusunda, Efendi'nin yasında bulduğumuz emre uygun olarak,⁸²¹ hem diyakozluklarda hem de manastırlarda, adil ve eşit ağırlıklara ve eşit ve doğru ölçülere sahip olmalıdır."*⁸²²

Ayrıca eşitliğin başka bir yansıması olarak mısırın fiyatı vergiye bağlanmış ve halka, erzak saklaması için depolar inşa edilmiştir.⁸²³ Frank krallığının tarihinde ilk kez yapılan ölçü ve ağırlıkların tek tip hale getirilmesi uygulaması Ortaçağ Almanya'sında "*Karl'ın ağırlığı*" olarak tanınmış ve İngiliz kuyumcu tartısı olarak günümüze kadar gelmiştir.⁸²⁴

İmparatorun ekonomik alandaki başka bir düzenlemesi çiftçilerle ilgilidir. Şöyle ki; daha önce belirtildiği gibi hemen hemen her ilkbaharda sefere çıkan Charlemagne, asker ihtiyacı için sıklıkla halkına başvurunca, asker göndermekle yükümlü olan küçük çiftçilerin sayısı giderek azalmış ve köleliğe doğru bir eğilim başlamıştır. Çünkü geliri zaten az olan küçük çiftçiler bir de savaş için yardım etmek zorunda kalmışlar ve gelirleri iyice azalmıştır. Sonuç olarak geçinemeyen bu kişiler çiftçiliği bırakıp başka birinin hizmetinde çalışmaya başlamışlardır. İmparator bu eğilimi ortadan kaldırmak ve dengeyi kurmak için, fakir çiftçi gruplarının biraraya gelerek seferlere tek bir asker göndermesini ve taşra teşkilatının en fakir olanının hiç asker göndermemesini buyurmuştur. Böylece ordu ve askeri

⁸²¹ Burada kastedilen emir Tevrat, Levililer 19:35-36'da bulunmakta ve şöyle demektedir: "yargılarken, uzunluk ve sıvı ölçerken, ağırlık tartarken haksızlık yapmayın. Doğru terazi, ağırlık taşı, efa ve hin kullanın.", **Kutsal Kitap**, s. 146.

⁸²² "Omnibus. Ut aequales mensuras et rectas et pondera iusta et aequalia omnes habeant, sive in civitatibus sive in monasteriis, sive ad dandum in illis sive ad accipiendum, sicut et in lege Domini praeceptum habemus." **Admonitio Generalis**, s. 60.

⁸²³ Card, **a.g.e.**, s. 188.

⁸²⁴ Davis, **a.g.e.**, s. 158.

hizmet sistematığı gelişmeye başlamıştır.⁸²⁵ Ayrıca çiftçilerle ilgili başka bir yenilik de tarlaları ikiye ayırıp, bir yıl birini ertesi yıl diğerini ekme şeklinde tanımlanan, nadasa bırakma uygulamasının Charlemagne döneminde üçlü tarla rotasyonu şekline çevrilmesidir. Bu sistemde tarlalar üç kısma ayrılmakta, bir bölümü buğday, arpa ve çavdar tarımı yapılan kış ekimine, ikinci bölüm ilkbahar ekimine ayrılmakta ve burada büyük oranda yulaf ve baklagil yetiştirilmekte, son bölüm ise nadasa bırakılmaktadır. Ertesi yıl ise nadasa bırakılan toprağa kış ekimi, kış ekimi yapılan toprağa ilkbahar ekimi yapılmakta ve diğer kısım yine boş bırakılmaktadır.⁸²⁶ İmparatorun topraklarının hepsinde tarımsal üretimi önemseydiğinin ve desteklediğinin bir başka göstergesi daha önce de değinildiği gibi aylara, o aylarda yapılan tarımsal faaliyetlere uygun Cermen isimleri vermesidir. Örneğin Haziran'a verdiği isim *saban ayı*, Temmuz'a verdiği isim *kuru ot (saman) ayı*, Ağustos'a verdiği isim *başak ayı*, Eylül'e verdiği isim *odun (ağaç) ayı* ve Ekim'e verdiği isim *şarap sıkma (basma) ayı* anlamlarına gelmektedir.⁸²⁷

II. 4. 3. Ticaret

Kaynaklardan anlaşıldığına göre ekonomik alanda Charlemagne'in en az önem verdiği konu ticarettir. Bu nedenle ticaretin başta Suriyeliler ve Yahudiler olmak üzere⁸²⁸ yabancılar tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Üstelik bazı yazarlara göre imparator Yahudileri bu konuda cesaretlendirmiştir.⁸²⁹ O kadar ki, bu dönemde *Judaeus* (Yahudi) ve *mercator* (tüccar)

⁸²⁵ Curtis, **a.g.m.**, s. 89.

⁸²⁶ Güran, **a.g.e.**, s. 41.

⁸²⁷ John Butt, **Daily Life in The Age of Charlemagne**, Greenwood Press, USA, 2002, s. 78.

⁸²⁸ Güran, **a.g.e.**, s. 69.

⁸²⁹ Claster, **a.g.e.**, s. 124.

kelimelerinin neredeyse eşanlamlı olarak kullanıldığı⁸³⁰ da olmuştur. Ticari konuda fakir bırakılan Frank toprakları, İspanya'nın atları ve katırlarıyla, Friesland (Batı Frizya)'ın çeşitli renkteki pelerinleri, yelekleri, kedilerin, su samurlarının, kırlangıçların derileriyle astarlanmış büyük kabanlarıyla, İngiltere'nin mısırı, demiri, kalay-kurşun alaşımı, kurşunu, derisi ve avlanmak için köpekleriyle, Doğunun ve Afrika'nın bitkileri, şarapları, camı, sargı bezi, mısır kağıdı ve zeytinyağıyla desteklenmiştir.⁸³¹ Bunun yanında, yakın siyasi ilişkilere paralel olarak, en çok ticaret yapılan ülkenin İngiltere olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki, Charlemagne Kral Offa'ya yazdığı bir mektubunda, eski ticari geleneklerle uyumlu olarak İngiliz tüccarları koruyacağına söz vermiştir.⁸³² Buradan anlaşılıyor ki, kral ticarete çok fazla eğilmese de ticaret yapan kişilerin güvenliğini sağlama konusunda hassasiyet sahibidir.

İmparatorun kendi döneminde çığır açan ve gelecek kuşaklara kadar intikal eden ekonomik alandaki talimatları, halka ve görevlilere, çeşitli zamanlarda yayımlanmış kararnameler ile duyurulmuştur. Bu kararnamelerde yer alan ve Charlemagne dönemi ekonomisi hakkında fikir edinmemizi kolaylaştıracak bazı maddeler şu şekildedir:

- Genel olarak herkese faizle bir şey vermek yasaklanmıştır.⁸³³
- Borç para veren kişi bu parayı, eğer başka tür bir şeyi borç verirse onun aynısı kadarını geri almalıdır.⁸³⁴

⁸³⁰ Pirenne, *a.g.e.*, s. 19.

⁸³¹ Card, *a.g.e.*, s. 190.

⁸³² Michael Postan, "The Trade of Medieval Europe: The North", **The Cambridge Economic History of Europe**, vol. II, Cambridge University Press, Great Britain, 1987, s. 288.

⁸³³ "omnino omnibus interdictum est ad usuram aliquid dare", **Admonitio Generalis**, 5, s. 54.

• Elçilerimiz topraklarımızın nasıl ekilmiş olduğuna dikkat etmeli ve bunu bize bildirmeyi bilmelidirler.⁸³⁵

• Onlar⁸³⁶ tarlalarımıza ve ıslah etme yoluyla ekilebilir hale getirilmiş topraklarımıza iyi bir şekilde özen göstermeli ve zamanı geldiğinde çayırlarımızı korumalıdır.⁸³⁷

• Herkes doğru ve eşit ölçülere ve adil ve eşit ağırlıklara sahip olmalıdır.⁸³⁸

• Hatalı paralara el konulmalıdır.⁸³⁹

• Geçiş ücretleri ve otlaklara ve arazilere verilen zararın telafi etmek için alınan gidiş geliş vergileri ile ilgili: onların geçerliliği başka bir maddede⁸⁴⁰ emrettiğimiz gibi olmalıdır. Yani eski bir gelenek olduğu yerde mecburi olmalı ama yeni olduğu yerde yürürlükten kaldırılmalıdır.⁸⁴¹

• Ağırlıklar ve ölçüler her yerde eşit ve adil olmalıdır.⁸⁴²

Hem bu maddeler hem de daha önce verilen bilgiler incelendiğinde imparatorun ekonomik açıdan nasıl bir bakış açısı-

⁸³⁴ “qui commodaverit pecuniam, pecuniam accipiat; si speciem aliam, eandem speciem quantum dederit accipiat”, **Admonitio Generalis**, 39, s. 56.

⁸³⁵ “ut missi nostri provideant beneficia nostra quomodo sunt condicta, et nobis renunciare sciant”, **Duplex Legationis Edictum**, 35, s. 64.

⁸³⁶ Burada kastedilenler kararnamenin bir önceki maddesinde adı geçen kahyalardır.

⁸³⁷ “ut campos et culturas nostras bene componant et prata nostra ad tempus custodiant”, **Capitulare De Villis**, 37, s. 86.

⁸³⁸ “ut aequales mensuras et rectas et pondera iusta et aequalia omnes habebant”, **Capitulare Missorum item Speciale**, 44, s. 104.

⁸³⁹ “de falsis monetariis requirendum est”, **Capitulare Missorum**, 28, s. 116.

⁸⁴⁰ Burada kastedilen 44 nolu, **Capitulare Missorum in Theodonis Villa Datum Secundum Generale** adlı kararnamenin, aynı konuda aynı talimatı veren 13. maddesi olmalıdır.

⁸⁴¹ “de teloneis et cespitaticis, sicut in alia capitula ordinavimus, teneant, id est ubi antiqua consuetudo fuit, ita exigantur, ubi nova fuerint inventa, destruantur”, **Capitulare Missorum Niumagae Datum**, 10, s. 132.

⁸⁴² “ut pondera vel mensura ubique aequalia sint et iusta”, **Capitula e Canonibus Excerpta**, 13, s. 174.

na sahip olduğu anlaşılabılır. İlk olarak, Hristiyanlıkla aynı doğrultuda, faiz yasaklanmaktadır. Borç verildiği takdirde bu borcun aynen geri alınması, ölçme ve tartma konusunda eşit davranılması emredilmektedir. Ayrıca ekilebilir tarla ve arazilerle yakından ilgilenilmekte ve bu konuda bilgi sahibi olmak istenmektedir. Hatalı basılmış paraların ortalıkta dolaşmasına izin verilmemekte ve yeni geçiş ücretleri onaylanmamaktadır. Tüm bunlardan anlaşılması gereken Charlemagne'ın halkını mağdur etmekten kaçınan bir lider olduğu ve çok isabetli kararlar alma yeteneğine sahip olduğudur.

46 yıllık hakimiyeti boyunca ekonomik, kültürel ve idari alanda pek çok yeniliğe ve farklı uygulamaya imza atan Charlemagne, bu süre zarfında, gerçekleştirdikleri ile tüm ülkelerin dikkati çekmiş, onlara örnek olmuş ve hem dönem Avrupa'sının en güçlü lideri olması hem de Hristiyanlık dininin sadık bir savunucusu olması dolayısıyla, diplomatik ilişkiler konusunda aktif bir rol üstlenmek durumunda kalmıştır.

II. 5. DİPLOMATİK İLİŞKİLER

Saray bakanlığı görevinden kralılığa yükselen Karolenj Hanedanı, her dönem yabancı devletlerle ilişki içerisinde olmuş bir hanedandır. Çünkü güçlerini, kilisenin de desteğiyle, inanılmaz bir hızla arttırmışlar ve etraflarında kendilerine sorun çıkaran halk ya da devletleri hakimiyetleri altına alarak güçlü komşu devletlere galip gelecek konuma yükselmişlerdir. Kendilerine rakip olamayacak devletler ise boyun eğmeyi ve iyi ilişkiler içerisinde olmayı seçmişlerdir. Bu nedenle Karolenj sarayı her daim elçilerin kabul edildiği bir yer haline gelmiştir. Ancak burada değinilecek yabancılar sadece yakın komşu olan devletler değıl, daha ziyade tarihe iz bırakan ilişkilerin kurulduğu devletlerdir.

Charlemagne elbette konumu gereği pek çok lider ile yakın ilişkiler kurmuş ve elçi teatisinde bulunmuştur. Örneğin, Galiçya⁸⁴³ ve Asturias⁸⁴⁴ kralı Alphonso`yu, kendisine gönderdiği mektuplar ve elçilerden<sup>845</sup> dolayı, müttefiki ilan etmiştir. İrlanda kralları<sup>846</sup> ona yakın olmuşlar ve kendilerini onun köleleri ve tabileri olarak kabul etmişlerdir.<sup>847</sup> Saksonya`da bulunduğu sırada ise Danların kralı Sigisfrid`den gelenlerin yanısıra Avarlar ve Macarlar tarafından gönderilen elçileri de ağırlamıştır.<sup>848</sup> Venedik Bizans`la anlaşmazlık yaşadığı dönemde, 805`de krala elçilik heyeti yollamış ve koruma istemiştir.⁸⁴⁹ Ancak bahsi geçen dönemde küçük devletlerin sayısının ne kadar çok olduğu hatırlanacak olursa burada hepsine yer vermenin mümkün olamayacağı da anlaşılabacaktır. Bu nedenle imparatorun yönetiminde kaldığı 46 yıllık süre boyunca en yakın, en önemli ilişkilerini kurduğu, bu ilişkiler nedeniyle de diplomasi tarihinde iz bıraktığı, yakınlığını her zaman koruduğu Mercia Kralı Offa, Abbâsi Halifesi Harun er-Reşid ve Bizans ile olan ilişkilerine değinilecektir.

II. 5. 1. Abbâsi Halifesi Harun er-Reşid

⁸⁴³ İspanya`nın Kuzeybatısında bulunan özerk bölgedir.

⁸⁴⁴ İspanya`nın Kuzeybatısında, Galiçya`nın doğusunda ve Kantabria Denizi kıyısında bulunan İspanya`ya bağlı özerk bölgedir.

⁸⁴⁵ "cum ad eum vel litteras vel legatos mitteret", **VKM**, 16, s. 19.

⁸⁴⁶ Latince metinde geçen "scottorum" kelimesinin karşılığı olarak T. Noble İrlanda ismini kullandığı için burada da aynısı tercih edilmiştir. Ayrıca Noble verdiği dipnotta, Einhard`ın bu konuda yanlışlığını, Charlemagne ve İrlanda kralları arasındaki ilişki için hiçbir kanıtın bulunmadığını belirtmektedir. Noble, **a.g.e.**, s. 35.

⁸⁴⁷ Cutts, **a.g.e.**, s. 291.

⁸⁴⁸ James, **a.g.e.**, s. 276.

⁸⁴⁹ Henri Pirenne, **Hız. Muhammed ve Charlemagne**, çev. M. A. Kılıçbay, Ankara, İmge Kitabevi, 2006, s. 204.

Hız. Muhammed'in amcası Abbâs b. Abdülmuttalib b. Haşim'in soyundan gelen ve biri Bağdad (750-1258) diğeri Kahire'de (1261-1517) asırlar boyunca hüküm süren Abbâsiler, bilindiği üzere, Emeviler'den sonra hilâfete gelen hanedandır ve Emevilerin çok kanlı bir şekilde iktidardan düşürülmesi ve Abbâsilerin İslam dünyasının yönetimini ele almaları Müslümanlar için son derece önemlidir.⁸⁵⁰ Ancak bizim için önemli olan, sınırları en geniş hale getirmek gibi pek çok nedenden dolayı, bu hanedanın en önemli halifesi olarak kabul edilen Harun er-Reşid'in (786-809) çağdaşı Charlemagne ile olan ilişkileridir.

Bahsi geçen dönemde hem Charlemagne'in hem Harun er-Reşid'in Bizans'la sorunları vardır. Charlemagne Bizans'ın İtalya üzerindeki entrikalarından rahatsız olurken, Harun er-Reşid de fetih politikası çerçevesinde sürekli Bizans topraklarına seferlerde bulunmaktadır. Aynı dönemde Papalık da güçsüz durumdadır, hattâ İmparator, Papa III. Leo'ya onurlu bir biçimde yaşaması konusunda uyarıcı bir mektup bile yazmıştır. Başka bir ortak noktaları ise İspanya'daki Endülüs Emevileri'dir. Çünkü Charlemagne onların buradaki varlığından rahatsız olurken halife de Abbâsilere karşı olan bu Emevilerle yakından ilgilenmektedir.⁸⁵¹ Başka bir deyişle İspanya'da Emevi gücünün yok olması ikisinin de işine gelmektedir. Tüm bunlara ek olarak Harun er-Reşid İslam dünyasının lideri iken Charlemagne Batı dünyasının lideridir ve bu iki güç arasında bir ilişki olması kaçınılmazdır. Üstelik Harun er-Reşid, dindar bir lider olan Charlemagne için de kutsal sayılan Kudüs'e hakim olmak gibi bir ayrıcalığa sahiptir.

⁸⁵⁰ Nesimi Yazıcı, **İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi**, Ankara, TDV Yayınları, 2002, s. 13.

⁸⁵¹ Andre Clot, **Harun er-Reşid ve Abbâsiler Dönemi**, çev. N. Demirtaş, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2007, s. 110.

İlişkilerin başlaması 797'de Charlemagne'ın Harun er-Reşid'e diplomatik bir heyet göndermesiyle gerçekleşmiştir. Heyette Lantfrid ve Sigismund adında iki sivil, Isaac⁸⁵² (İshak) adında bir yahudi ve Treviso⁸⁵³ kontunun kutsal topraklardan Aziz Genesius ile Eeugenius'un emanetlerini almakla görevlendirdiği iki kilise görevlisi bulunmaktadır.⁸⁵⁴ Heyetin gönderiliş amacı tam olarak bilinmemekle birlikte, heyetin yola çıkmasından birkaç gün önce imparatora ulaşan haberler heyetin gidiş amacı haline gelmiş olmalıdır. Çünkü gelen haberlerde, Müslüman yetkililerin yeterince sert davranmadıkları Bedevilerin, Hristiyan toplulukları talan ettikleri ve 18 keşişi öldürdükleri bildirilmiştir. Bunun üzere imparator heyettekilerden bu gibi olayların yaşanmamasını halifeden rica etmelerini istemiştir.⁸⁵⁵

Abbâsi halifesi ile 797'de başlayan diplomatik ilişkilerin sonuçlarından ilki, halifenin Charlemagne'ın birkaç yıl önceki isteğini kabul etmesi sonucu,⁸⁵⁶ Avrupa'da ilk kez görülecek olan bir fil göndermesidir. 797'de Bağdad'a gönderilen üç kişilik heyetten tek sağ kalan İshak ile Harun er-Reşid tarafından Charlemagne'a gönderilen bu hayvan Fransa'da merak objesi olmuştur. Çünkü ülkede ilk kez görülmektedir.⁸⁵⁷ Abulabaz/Ebul Abbâs adındaki bu fili Galya'ya taşımak için hazırlanan donanma onu İshak ile birlikte 801'in Ekim ayında Porto-Venere'ye getirmiştir.⁸⁵⁸ Ancak hem Alpler karla kaplandığın-

⁸⁵² Cosman, Jones, **a.g.e.**, s. 83.

⁸⁵³ İtalya'nın kuzey kesiminde bulunmaktadır.

⁸⁵⁴ Franco Cardini, **Avrupa ve İslam**, çev.G. Koca, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2004, s. 18.

⁸⁵⁵ Clot, **a.g.e.**, s. 111.

⁸⁵⁶ "cum ei ante paucos annos eum,..., roganti mitteret elephantum", **VKM**, 16, s. 19

⁸⁵⁷ Card, **a.g.e.**, s. 59.

⁸⁵⁸ "ipsius anni mense Octobrio Isaac ludeus de Africa cum elefanto regressus Portum Veneris intravit", **ARF**, 801, s. 116.

dan⁸⁵⁹ hem de kral Aachen'e dönmüş olduğundan dolayı, fil ertesi yılın yazına kadar Aachen'e varamamıştır.⁸⁶⁰ Charlemagne fili ancak 802 yılının Temmuz ayında görebilmiştir. Çünkü İshak, 20 Temmuz'da Halifenin gönderdiği hediyeleri ve fili Aachen'de imparatora teslim etmiştir.⁸⁶¹ Taşınması için bu kadar çaba sarf edilmesine rağmen, anavatanı Hindistan'ın ikliminden çok farklı olan Ren Vadisi iklimine dayanamayan fil,⁸⁶² 810'da Charlemagne Danlarla ilgilenirken aniden ölmüştür. Charlemagne'ın fili çok sevdiği ve Danlı Godofrid'e karşı yaptığı sefer dahil⁸⁶³ tüm seferlerinde onu yanında götürdüğü⁸⁶⁴ bilinmektedir.

Burada değinilmesi gereken bir diğer nokta İshak'la aynı dönemde ilk Müslüman elçinin de Charlemagne'a geldiği ve hediye olarak maymunlar, merhemler, kremler, esanslar, ilaçlar ve kokular getirdiğidir.⁸⁶⁵ Bu hediyelerin miktarı o kadar çoktur ki, Notker eserinde "Batıyı doldurabilmek için Doğuyu tamamen boşaltmış oldukları görülüyordu"⁸⁶⁶ ifadesiyle bu niceliği tanımlamıştır.

Doğu ile ilişkiler çerçevesinde değinilmesi gereken bir diğer konu Kudüs Patrikliği ile olan ilişkilerdir. Şöyle ki; Kudüs patriği, 799 yılında, Doğu kiliselerinin korunmasını istemek için,

⁸⁵⁹ "quia propter nives Alpes transire non potuit", **ARF**, 801, s. 116.

⁸⁶⁰ Glaister, **a.g.e.**, s. 61.

⁸⁶¹ "ipsius anni mense Iulio, XIII. Kal. Aug., venit Isaac cum elefanto et ceteris muneribus, quae a rege Persarum missa sunt, et Aquisgrani omnia imperatori detulit", **ARF**, 802, s. 117.

⁸⁶² Cardini, **a.g.e.**, s. 19.

⁸⁶³ Hodgkin, **a.g.e.**, s. 214.

⁸⁶⁴ Banfield, **a.g.e.**, s. 89.

⁸⁶⁵ Clot, **a.g.e.**, s. 114.

⁸⁶⁶ "adeo ut orientem evacuassee, et occidentem viderentur implesse", Notker Balbulus, **De Carolo Magno, Libri II, MGH, SS, ii**, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1829, s. 752.

⁸⁶⁷ bir rahibi Hz. İsa'nın mezarından kutsal emanetler ve duayla birlikte göndermiştir.⁸⁶⁸ Ertesi yıl 800'de Charlemagne, Kudüs'den gelen elçiyle birlikte kendi sarayından bir rahip olan Zacharias'ı Kutsal Yerler'e hediyelerini teslim etmesi için geri göndermiştir.⁸⁶⁹ Aynı yıl 23 Aralık'ta⁸⁷⁰ Zacharias, Kudüs partiğinin gönderdiği iki elçiyle imparatora gelmiştir. Patrik iyi niyetinin göstergesi olarak bir sancak ile birlikte, Sion dağının ve şehrinin anahtarlarını, Yafa (Cefa) şehrinin ve Hz. İsa'nın mezarının anahtarlarını imparatora göndermiştir.⁸⁷¹ Sancağın ve şehir anahtarlarının hediye edilmesi Charlemagne'ın bir tür politik kontrol üstlendiğini gösterirken, Cefa'nın anahtarlarının hediye edilmesi dini bir iyi niyet göstergesini işaret etmektedir.⁸⁷²

Harun er-Reşid ile olan ilişkilere geri dönecek olursa, Charlemagne'ın Kudüs'te Hristiyan ziyaretçilere karşı iyi davranılması⁸⁷³ isteği üzerine, 801/2 yılında Harun er-Reşid'in bir elçi ile Hristiyanların kullanımı için St. Mary Kilisesinin inşasının kararlaştırıldığını bildirdiği, 806/7'de ise Charlemagne'ın, elçiler vasıtasıyla, şehri koruma amaçlı bazı bağışlarda bulun-

⁸⁶⁷ Nancy Bisaha, **Creating East and West**, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2004, s. 34.

⁸⁶⁸ "monachus quidam de Hierosolimis veniens benedictionem et reliquias de sepulchro omini quos patriarcha Hierosolimitanus domno regi miserat, detulit", **ARF**, 799, s. 108.

⁸⁶⁹ "rex absolutum Hierosolimitanum monachum reverti fecit, mittens cum eo Zachariam presbiterum de palatio suo, qui donaria eius per illa sancta loca deferret", **ARF**, 800, s. 110.

⁸⁷⁰ Clot, **a.g.e.**, s. 113.

⁸⁷¹ "eadem die Zacharias cum duobus monachis,... de Oriente reversus Romam venit, quos patriarcha Hierosolimitanus cum Zacharia ad legem misit, qui benedictionis causa claves sepulchri Dominici ac loci calvariae, claves etiam civitatis et montis cum vexillo detulerunt", **ARF**, 800, s. 112.

⁸⁷² Bernhard W. Scholz, **Carolingian Chronicles**, USA, The University of Michigan Press, 1970, s. 191.

⁸⁷³ İbrahim Sarıçam, Seyfettin Erşahin, **İslam Medeniyeti Tarihi**, Ankara, TDV Yayınları, 2011, s. 96.

duğu, hacılar için kilisenin yanında bir otel ve kütüphane inşa ettirdiği görülmektedir.⁸⁷⁴ Bu yakınlığın bir devamı olarak, aynı yıl, 807'de Harun er-Reşid'in Abdullah isimli bir elçisi Charlemagne'a gelmiş ve halifenin ona gönderdiği hediyeleri teslim etmiştir.⁸⁷⁵ Bu hediyeler arasında en dikkat çekeni halife tarafından gönderilen su saatidir.

Avrupa'da ilk kez görülen ve Avrupalıları hayrete düşüren bronz üstüne altın kaplama⁸⁷⁶ saat⁸⁷⁷ evrensel bir beğeni uyandırmıştır. Bu bir su saatidir, pirinç bir havuz içine bronz çanların düşmesiyle dikkat çekmektedir.⁸⁷⁸ Harika bir mekanizma olan saatte, saatbaşı aşağı çan düşmekte ve aşağıda bu düşüşler neticesi çalan bir zil bulunmaktadır. Ayrıca her saat sonunda 12 pencereden çıkan süvarilerin hareketleriyle pencereler sürekli açılıp kapanmaktadır.⁸⁷⁹ Daha anlaşılır bir ifadeyle, pirinçten yapılmış bu su saatinde, bir saatlik süre dolduğunda metal bilyeler bir tür gongun üstüne düşüp ses çıkarmakta, aynı anda mekanik olarak açılıp kapanan kapılardan 12 atlı figür çıkmaktadır.⁸⁸⁰ Einhard'ın dediğine göre, aynı saatte daha pek çok şey vardır ve onları saymak uzun sürer.⁸⁸¹

⁸⁷⁴ Bisaha, *a.g.e.*, s. 34. Cardini'ye göre kilise ve otel inşası aynı zamanda gerçekleşmiştir. Cardini, *a.g.e.*, s. 66.

⁸⁷⁵ "legatus regis Persarum nomine Abdella... ad imperatorem pervenerunt munera deferentes, quae praedictus rex imperatori miserat", *ARF*, 807, s. 123.

⁸⁷⁶ Clot, *a.g.e.*, s. 116.

⁸⁷⁷ Ahmed Faruk, *Eshab-ı Kiram*, İstanbul, Hakikat Kitabevi Yayınları, no:5, 2009, s. 344.

⁸⁷⁸ Thomas Glick, "Clepsydra", *Medieval Science, Technology and Medicine*, ed. T. Glick, S. Livesey, F. Wallis, New York, Routledge, 2005, s. 127.

⁸⁷⁹ Catherine Eagleton, "Clocks and Timekeeping", *Medieval Science, Technology and Medicine*, ed. T. Glick, S. Livesey, F. Wallis, New York, Routledge, 2005, s. 129.

⁸⁸⁰ Otto Kurz, *Sultan İçin Bir Saat*, çev. A. Özdamar, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2005, s. 16.

⁸⁸¹ "nec non et alia multa erant in ipso horologio, quae nunc enumerare longum est", *ARF*, 807, s. 123.

Aynı elçinin getirdiği diğer dikkat çekici hediye, ince ketenden, sayısız renkle süslenmiş ve yüksekliğiyle herkesi şaşırtan çadırıdır. Çok yüksek olduğu ve en güçlü koldan atılan bir okun bile onun tepesine varamayacağı belirtilen bu çadırın içi de çok büyük olarak tasvir edilmiştir.⁸⁸² Bunlara ek olarak halife krala, ipekler, parfümler,⁸⁸³ şaşırtıcı büyüklükte ve yükseklikte iki pirinç şamdan da göndermiştir.⁸⁸⁴ Aynı zamanda kaynaklardan edinilen bilgiye göre Charlemagne, Harun er-Reşid tarafından ona gönderilen Doğu bitkilerini yetiştirdiği bir bahçeye de sahiptir.⁸⁸⁵ Bunca değerli hediye karşısında Charlemagne ise Harun er-Reşid'e hediye olarak *pallia fresonica* göndermiştir.⁸⁸⁶ *Pallia fresonica* çok kaliteli, yüksek bir fiyata satılan⁸⁸⁷ yünlü⁸⁸⁸ Frizya kumaşına⁸⁸⁹ verilen Latince isimdir.

Görüldüğü üzere Harun er-Reşid ve Charlemagne arasındaki ilişkiler genel olarak Charlemagne'a kazanç sağlamıştır. Bu sayede Batı dünyası, çok merak ettikleri, hattâ efsanelerine konu ettikleri fili yakından görmüşler, daha önce hiç görmedikleri değişik bir saati deneyimleme, devasa büyüklükte bir çadırı ve Doğuya özgü daha pek çok şeyi gözlemleyebilme olanağına sahip olmuşlardır. Ayrıca Charlemagne, kendi topraklarından çok uzakta olan Hristiyanların korunmasını sağlayarak,

⁸⁸² Card, *a.g.e.*, s. 60.

⁸⁸³ Cutts, *a.g.e.*, s. 291.

⁸⁸⁴ "fuerunt praeterea inter praedicta munera candelabra duo ex auricalco mirae magnitudinis et proceritatis", *ARF*, 807, s. 124.

⁸⁸⁵ Carmelia Opsomer-Halleux, "The Medieval Garden and Its Role in Medicine", *Medieval Gardens*, ed. E. B. MacDougall, Washington, Meriden-Stinehour Press, 1986, s. 97.

⁸⁸⁶ Le Goff, *a.g.e.*, s. 54.

⁸⁸⁷ Eleanora Carus-Wilson, "The Woolen Industry", *The Cambridge Economic History of Europe II*, ed. M. M. Postan, E. Miller, Great Britain, Cambridge University Press, 1987, s. 624.

⁸⁸⁸ Cardini, *a.g.e.*, s. 19.

⁸⁸⁹ Robert Latouche, *The Birth of The Western Economy*, Great Britain, Routledge, 2006, s. 245.

hakimiyetini ve hem halkın hem Papalığın nezdinde saygınlığı artırırken, Kudüs üzerinde sadece Bizans'ın söz sahibi olmasını engellemiştir. Çünkü sonuç itibarıyla Bizans ile olan ilişkileri dalgalı bir seyir izlemektedir.

II. 5. 2. Bizans İle İlişkiler

Bizans ile Frank devleti arasındaki ilişkilerin başlaması Frankların batıda askeri bir güç olarak ortaya çıkmasına kadar geri götürülebilir. Çünkü doğunun en önemli gücü konumundaki Bizans, batıda kendine rakip, hattâ Roma imparatorluğu mirasına aday bir gücün gündeme gelmesiyle yakından ilgilenmiş ancak bu ilgiyi, belki de daha ziyade korkuyu, bariz bir şekilde ortaya koymadığı gibi, ondan daha güçlü bir konumda olmak için yaptığı her türlü faaliyetine gizlice devam etmeyi de ihmal etmemiştir.

Aralarında göstermelik dostane adımlar da atılmıştır. Pepin'in yönetiminin son 12 yılında kurulan diplomatik ilişkiler ve hattâ Pepin'in kızı Gisela'nın, Bizans imparatoru V. Konstantinus'un oğlu IV. Leo ile nişanlanması bu tutuma örnek gösterilebilir. Ancak Pepin'in ölümünden sonra bu ilişkiler kesintiye uğramıştır.⁸⁹⁰ Aynı doğrultudaki ilişkiye başka bir örnek olarak, Bizans imparatoriçesi İrene'nin, oğlu VI. Konstantinus ile Charlemagne'in kızı Rotrud arasında 781'de bir evlilik gerçekleştirmek isteği gösterilebilir. Ancak bu ilişki altı yıl sonra bozulmuştur.⁸⁹¹ Nedeni ise Einhard'a göre kralın kızından ayrılmak istememesi iken, görünürdeki sebep, Charlemagne'in dahil olduğu tartışmalar başlığı altında incelenen, kralın İznik konsili'ne davet edilmemesi ve konsilden tasvir ibadeti yö-

⁸⁹⁰ Michael McCormick, "Byzantium and The West 700-900", **The New Cambridge Medieval History II**, ed. R. McKitterick, UK, Cambridge University Press, 2008, s. 365.

⁸⁹¹ Thorpe, **a.g.e.**, s. 7.

nünde yanlış tercüme edilmiş bir karar çıkmasıdır. Bu belki de kral için bir bahane olmuştur.

Bizans ile ilişkileri gergin hale getiren olaylardan biri Lombard devletinin Frank topraklarına dahil edilişidir. 774 yılında gerçekleşen bu fetihle Papalık Franklara daha yakın hale gelmiştir. Çünkü kendini Roma İmparatorluğu'nun devamı olarak gören ve bu sıfatla Papalığı koruma görevini de üstlenmesi gereken Bizans, başarılı olamamış, Lombard saldırılarına karşı Papalığı korumayı başaran taraf Franklar olmuştur. Bu fetihten sonra Charlemagne'in İtalya üzerindeki fetihleri devam etmiş ve burada Bizans'tan başka bir devlet de söz sahibi durumuna gelmiştir. Bu durum elbette Bizans'ın hoşuna gitmemiştir. Üstelik Bizans Lombard kralının kaçmayı başaran oğlu Adalgus'un kendisine sığınmasına izin vermekle kalmamış, ona Lombard tahtında tekrar oturacağına dair söz de vermiştir.⁸⁹² Elbette bunda başarılı olunamamış ve Bizans'ın 786/7'de⁸⁹³ gönderdiği bir donanmayla İtalya'ya gelen Adalgus birşey elde edemeden geri dönmüş ve 788'de ölmüştür.

Aynı dönemdeki gelişmelere bakıldığında, Charlemagne'in 791'de Avarları yenmesinin Bizans için tehlike oluşturması da ilişkilerin ayrı bir boyutunu göstermektedir. Çünkü Franklar böylece Bulgar Krallığı sınırına dayanmışlardır ve bu krallık Bizans'ın yaklaşık 300 km. kuzeyindedir.⁸⁹⁴ Bu zaferle Frankların Bizans sınırına yaklaşmaları bir kenara, Bulgarlar Bizans için de sorun yaratan bir halktır.

Yıllıklar ışığında Franklar ve Bizans arasındaki elçi teatisine bakıldığında ilk olarak 787'de İmparator Konstantinus'un elçilerini gönderip kralın kızını göndermesini istediği görül-

⁸⁹² James, **a.g.e.**, s. 316.

⁸⁹³ Nelson, **"Women at The Court..."**, s. 48.

⁸⁹⁴ McCormick, **a.g.m.**, s. 367.

mektedir.⁸⁹⁵ Bilindiği üzere nişan 781`de yapılmış ancak kral kızını göndermemiş, devamında ise 798`de, sadece barış ile ilgili olan, Michael ve Theophilus adında iki Bizans elçisinin, İrene`den bir mektubu imparatora getirdiği,<sup>896</sup> 802`de Bizans`tan kılıç taşıyıcı Leo adında bir elçinin barış için İrene tarafından gönderildiği, imparatorun ise barış için, elçiyle birlikte kont Helmgauğ`u ve piskopos Amiens`li Jesse`yi gönderdiği,⁸⁹⁷ 803`te imparatorun elçilerinin Bizans`tan döndüğü, yanlarında o dönemde, Frank elçilerinin varışından sonra İrene tahttan indirildiği için, Bizans`ı yöneten, İmparator Nicephorus`un gönderdiği piskopos Michael, başrahip Peter ve rahip adayı Calistus adında elçilerin de olduğunu ve bu elçilerin Charlemagne ile Saale Nehri üzerinde Salz`da biraraya geldikleri, ondan barış için yazılı bir metin aldıkları ve imparatorun mektubu ile geri gönderildikleri ve Roma yoluyla İstanbul`a döndükleri⁸⁹⁸ görülmektedir. 806`da ise Nicephorus`un patrik Nicetas yönetiminde bir donanmayı Dalmaçya`yı almak için

⁸⁹⁵ Scholz, *a.g.e.*, s. 64.

⁸⁹⁶ "legationem Graecorum a Constatinapoli missam suscepit. Erat enim legati Michahel, ..., et Theophilus,..., epistolam Herenae imperatricis ferentes,... Haec tamen legatio tantum de pace fuit", *AL*, 798, s. 184.

⁸⁹⁷ "Herena imperatrix de Constantinapoli misit legatum nomine Leonem spatarium de face confirmanda inter Francos et Grecos, et imperator vicissim propter ipsum absoluto illo misit lesse episcopum Ambianensem et Helmgauğum comitem Constantinapolim, ut pacem cum ea statuerent", *ARF*, 802, s. 117.

⁸⁹⁸ "missi domni imperatoris de Constantinapoli reversi sunt, et venerunt cum eis legati Nicifori imperatoris, qui tunc rempublicam regebat,- nam Herenam post adventum lagationis Franciae deposuerunt- quorum nomina fuerunt Michahel episcopus, Petrus Abbâs et Calistus candidatus. Qui venerunt ad imperatorem in Germania super fluvium Sala, in loco qui dicitur Saltz, et pactum faciendae pacis in scripto susceperunt. Et inde dimissi cum epistola imperatoris Romam regessi atque Constantinapolim reversi sunt", *ARF*, 803, s. 118.

gönderdiği,⁸⁹⁹ 807'de İstanbul'dan gelen bir donanmayla Venedik'te kalan patrik Nicetas'ın kral Pepin'le barış yaptığı, Ağustos ayına doğru ateşkes sonlandırıldıktan sonra demir aldığı ve İstanbul'a döndüğü⁹⁰⁰ anlaşılmaktadır. Müteakiben 809'da İstanbul'dan bir donanmanın önce Dalmaçya'da sonra Venedik'te karaya çıktığı ama kışı burada geçirirken, Comacchio adasına demirlemiş halde bulunan bir bölümün buradaki garnizon ile çarpışarak yenildiği ve kaçarak Venedik'e geri döndüğü,⁹⁰¹ 810'un Ekim ayında imparator Aachen'e geldiğinde, Bizans'tan gelen ve daha önce adı geçen elçileri kabul ettiği, Nicephorus ile barış yaparak, Venedik'i ona geri verdiği,⁹⁰² 811'de Charlemagne'in Nicephorus'un elçisi Arsafius ile anlaşmaya vardığı, onu geri gönderdiği ve bu barışı onaylamak için kendi elçileri piskopos Basle'li Haido'yu, kont Tours'lu Hugo'yu ve Friuli'den Lombard Aio'yu İstanbul'a gönderdiği⁹⁰³ göze çarpmaktadır. Son olarak 812'de Nicephorus'un Bulgarlara karşı yaptığı savaşta Moesia denilen yerde öldürülmesinden sonra yerine geçen damadı Michael'in, Charlemagne tarafından Nicephorus'a gönderilmiş olan elçileri İstanbul'da kabul ettiği ve onlarla birlikte kendi elçileri piskopos Michael, pro-

⁸⁹⁹ "classis a Niciforo imperatore, qui Niceta patricius praeerat, ad recipendam Dalmatiam mittitur", *ARF*, 806, s. 122.

⁹⁰⁰ "Niceta patricius, qui cum classe Constantinopolitana sedebat in Venetia, pace facta cum Pippino rege et indutiis usque ad mensem Augustum constitutis statione soluta Constantinopolim regressus est", *ARF*, 807, s. 124.

⁹⁰¹ "classis de Constantinopoli missa primo Dalmatiam, deinde Venetiam appulit; cumque ibi hiemaret, pars eius Comiacum insulam accessit commissoque proelio contra praesidium, quod in ea dispositum erat, victa atque fugata Venetiam regressit", *ARF*, 809, s. 127.

⁹⁰² "imperator Aquisgrani veniens mense Octimbrio memorates legationes audivit pacemque Niciforo imperatore..., Niciforo Venetiam reddidit", *ARF*, 810, s. 133.

⁹⁰³ "absoluto adque dimisso Arsafio spathario – hoc erat nomen legato Nicifori imperatoris – eiusdem pacis confirmandae gratia legati Constantinopolim ab imperatore mittuntur, Haido episcopus Baslensis et Hug comes Toronicus et Aio Langobardus de Foro Iuli", *ARF*, 811, s. 133.

tospathariuslar⁹⁰⁴ Arsafius ve Theognostus'u, Nicephorus tarafından yapılan barışı onaylamak için gönderdiği, Aachen'de imparatorun huzuruna gelen elçilerin kilisede ondan anlaşma belgesini aldıkları ve kendi geleneklerine göre, yani Grekçe ona övgüler söyledikleri, onu *imparator* ve *basileus* olarak adlandırdıkları⁹⁰⁵ görülmektedir. Burada değinilmesi gereken bir diğer nokta 802'de elçi gönderimi konusunda Bizans tarihçisi Theophanes'in farklı bir görüşte olduğudur. Ona göre bu elçi 801'de ve Charlemagne tarafından gönderilmiştir. Amacı ise Doğu ve Batının birleştirilmesi için Charlemagne'in İrene'ye evlenme teklifinde bulunmasıdır.⁹⁰⁶ Yalnız bu bilgi Frank kaynakları tarafından doğrulanmış değildir.

Frank devleti ve Bizans arasındaki ilişkilerin belki de en önemli olayı Charlemagne'in 800 yılında imparator olarak taçlandırılmasıdır. Çünkü bu dönemde Bizans imparatorları kendilerini Roma imparatorları olarak adlandırmakta, 300 yıldır herhangi bir otoriteye sahip olmamalarına rağmen, İtalya, Fransa ve Almanya'nın kendi imparatorluklarının bir bölümü olduğunu iddia etmektedirler.⁹⁰⁷ Üstelik bu ilan Papalığın Bizans'ı değil Frank devletini seçtiğinin ve artık onun yanında

⁹⁰⁴ Protospatharius Ortaçağ Latincesi'nde, Batı imparatorunun sarayında görevli yüksek memuruna Bizans tarafından verilmiş bir unvana karşılık gelmektedir. Niermeyer, *a.g.e.*, s. 866.

⁹⁰⁵ "Niciforus imperator post multas et insignes victorias in Moesia provincia commisso cum Bulgaris proelio moritur; et Michahel gener eius imperator factus legatos domni imperatoris Karoli, qui ad Niciforum missi fuerunt, in Constantinopoli suscepit et absolvit. Cum quibus et suos legatos direxit, Michahalem scilicet episcopum et Arsafium atque Theognostum protospatharios, et per eos pacem a Niciforo inceptam confirmavit. Nam Aquisgrani, ubi ad imperatorem venerunt, scriptum pacti ab eo in ecclesia suscipientes more suo, id est Greca lingua, laudes ei dixerunt, imperatorem eum et basileum appellantes", *ARF*, 812, s. 136.

⁹⁰⁶ Cyril Mango, Roger Scott, *The Chronicle of Theophanes Confessor*, USA, Oxford University Press, 1997, s. 654.

⁹⁰⁷ Haaren, *a.g.e.*, s. 65.

yer alacağını da göstergesidir. Bu nedenle Bizans'ın bu ilanı kabul edip Charlemagne'ı imparator olarak adlandırması 12 yıl almıştır. Çünkü Charlemagne'ın imparator ilanının tanınması için Bizans'a elçiler gönderdiği 802 yılında, İrene tahttan indirilmiş ve yerine gelen Nicephorus da bunu kabul etmemiştir. Bu arada Pepin 810'da Venedik'i ele geçirince, yeni imparator Michael, işgal edilen bölgenin geri verilmesi şartıyla, Charlemagne'ın imparatorluk unvanını kabul edeceğini bildirmiştir. Bunun sonucunda, yukarıda da bahsedildiği gibi, 812 yılında Bizans elçileri Charlemagne'ı imparator olarak selamlamışlardır.⁹⁰⁸ Anlaşıyor ki Bizans bu onayı kesinlikle isteyerek vermemiş, sonradan mecbur kalacağını düşündüğü bir işi, kazanç elde ederek yerine getirmiştir.

Sonuç olarak iki Hristiyan devlet arasındaki ilişkilere bakıldığında yaşanan tek ayrılığın mezhep ayrılığı olmadığı, her ne kadar evlilik yoluyla yakın ilişkiler kurulmak istense de başarılı olunamadığı ve genel olarak iniş çıkışlı bir seyir izlendiği rahatlıkla söylenebilir.

II. 5. 3. Mercia Kralı Offa

757'den 796'ya kadar Mercia⁹⁰⁹ bölgesini yönetmiş olan ve kendini "*rex totius Anglorum patriae*" yani "*tüm Anglo-Saxon vatanının kralı*" olarak isimlendiren⁹¹⁰ Offa ile aynı dönemde kral olmuş Charlemagne arasındaki ilişkiler, diğer devletlerle olan ilişkilere göre daha ayrıntılı ve kapsamlıdır. Çünkü ilişkilere şahitlik eden belgeler çoğunlukla yazılıdır ve günümüze gelebilmiştir. Ayrıca hem daha yakın topraklara sahiptirler ve

⁹⁰⁸ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 185.

⁹⁰⁹ 527-918 yılları arasında hüküm süren Mercia Krallığı, İngiltere'deki Trent Nehri vadisi merkezli bir Anglo-Sakson krallığıdır.

⁹¹⁰ John D. Niles, *Homo Narrans*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1999, s. 137.

dolayısıyla siyasi, kültürel, sosyal ve ekonomik yönden daha çok irtibat halindedirler hem de aynı dine inanmaktadırlar. Mercia bölgesinde görülen kilise yapımı gibi dini gelişmeler de VIII. yüzyılın ikinci yarısında Karolenjlerle yakın ilişki içerisinde olunmasının doğal bir sonucudur.⁹¹¹ Bu yakınlığın tek taraflı bir isteğin sonucu olmadığı, ilk yıllarında Charlemagne tarafından, Offa'ya çeşitli ganimetler yollanmasından ve bu şekilde kendisini sorun olarak görmemesini belirtmesinden anlaşılmaktadır.⁹¹²

Belgeler incelendiğinde iki kralın daha çok 789'dan 796'ya kadar iletişim halinde oldukları görülmektedir.⁹¹³ Bu süre zarfında karşılaşılan ilk gelişme Charlemagne'ın 789'da ya da kısa bir süre önce, Offa'nın kızlarından biriyle oğlu Charles'ı evlendirmek istemesidir. Offa bu isteğe onun oğlu Ecgfrith ile Charlemagne'ın kızı Bertha'nın da evlenmesi koşuluyla razı olunca, kral sinirlenmiş ve İngiliz gemilerinin Frank limanlarını kullanmasını yasaklamıştır.⁹¹⁴ Aralarındaki bu gerginliğin 790'a kadar sürdüğü Alcuin'in *magister* unvanıyla anılan Calcus adında birine yazdığı aynı tarihli mektubundan anlaşılmaktadır. Çünkü Alcuin bu mektubunda adı geçen kişiden sorunun halledilmesi için dua etmesini istemektedir.⁹¹⁵ İki kralın arasındaki bu sorun Alcuin ve St. Wandrille'den Gervold'un çabalarıyla düzelmiştir.⁹¹⁶

Aynı dönemlere tekabül eden başka bir olay Papayı da ilgilendirmektedir. Tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte 784-

⁹¹¹ David Parsons, "The Mercian Church: Archaeology and Topography", **Mercia: An Anglo-Saxon Kingdom in Europe**, ed. M. P. Brown, C. A. Farr, London, Leicester University Press, 2001, s. 65.

⁹¹² Reuter, **a.g.e.**, s. 241.

⁹¹³ Thorpe, **a.g.e.**, s. 7.

⁹¹⁴ Frank M. Stenton, **Anglo-Saxon England**, Clarendon Press, 1971, s. 220.

⁹¹⁵ **Alcuini Ep.**, 7, s. 32.

⁹¹⁶ Stenton, **a.g.e.**, s. 220.

791 arasında Papa Hadrian'dan Charlemagne'a yazılan bir mektupta⁹¹⁷ Papanın kulağına gelen bir haberden bahsedilmektedir. Bu habere göre Offa Charlemagne'a Papayı görevden almasını ve yerine Franklardan birini getirmesini önermiştir. Bu durum üzerine dedikodunun hem Charlemagne'a hem de Offa'ya düşman adamlar tarafından ortaya atıldığını söylemek için Offa'nın elçileri önce Frank sarayına gelmişler, ardından da Frank elçileriyle birlikte Roma'ya Papanın yanına gitmişlerdir. Konu böylece kapanmış ancak bunu yapanların kimliği ortaya çıkarılamamıştır.⁹¹⁸

Daha sonraki ilişkileri yine mektuplar yoluyla takip etmek mümkündür. Ancak bu mektupların Alcuin'in mektup koleksiyonu içerisinde bulunduğu özellikle belirtilmelidir. Charlemagne'a en yakın danışmanlardan ve hattâ Karolenj Rönesansı'nın en önemli mimarlarından olan Alcuin, İngiltere ile yaşanan herhangi bir sorunda hemen aktif görevler üstlenmiş hattâ gerekçesi olmadan İngiliz yöneticilere mektuplar da yazmıştır. Örnek vermek gerekirse 796'da öldürülen Northumbria Kralı Aethelred'e yazdığı bir mektubunda,⁹¹⁹ "öfke değil akıl sana baskın gelmelidir, merhamet seni seven biri yapmalı, zalimlik nefret edilen biri yapmamalı, hakikat duyulmalı ağızdan, yalanlar değil, iffetin farkında ol şehvetin değil..." gibi tavsiyelerde bulunmaktadır.

İki kral arasındaki mektuplara geri dönülecek olursa, dikkate değer bir örnek olarak Frank kralının mektubu verilebilir. Charlemagne, Offa'nın daha önce İngiliz hacıların güvenliği ile ilgili yazdığı mektubuna cevap olarak 796 tarihinde yazdığı mektubunda İngiliz hacıları korumayı ve topraklarından tüc-

⁹¹⁷ CC, 92, s. 629.

⁹¹⁸ D. P. Kirby, **The Earliest English Kings**, London, Routledge, 1992, s. 141.

⁹¹⁹ "ira tibi non dominetur. Misericordia te amabilem faciat, non crudelitas odibilem. Veritas audiat ex ore tuo, non falsitas. Castitatis tibi conscius esto, non libidinis", J. P. Migne, *Epistolae*, Epistola XII, PL, Paris, 1865, s. 160-1.

carların güvenli bir şekilde geçişini şu ifadelerle garanti etmiştir:

"Tanrı aşkı ve ruhlarının esenliğe kavuşması için kutsal havarilerin mezarlarını ziyaret etmek isteyen yolcularla (hacılarla) ilgili: tapkı eskiden olduğu gibi, kendileriyle götürmeleri gerekli olan şeyleri tüm felaketlerden uzakta barış içinde yolculuklarında götürmeye devam etsinler diye ayrıcalık tanıdık

*Bize yazdığınız tüccarlar hakkında: [verdiğimiz] emrimize göre istedik ki, krallığımızda eski ticari geleneğin yanısıra yasaya uygun bir şekilde koruma ve savunmaya sahip olsunlar."*⁹²⁰

Aynı mektubun hitap kısmında Charlemagne'in Offa'ya *fratri* yani kardeşime şeklinde hitap etmesi de ilişkilerin yakınlığının başka bir göstergesidir. Ayrıca metinde kral, Offa'nın kıta Avrupa'sından istediği siyah kayalarla⁹²¹ ilgileneceğini belirtip, ondan da, daha önce gönderdikleriyle aynı uzunlukta pelerinler göndermesini istemiştir.⁹²² Bazıları Charlemagne'dan Offa'ya, İngiltere'de üretilmiş ve Karolenj imparatorluğuna ihraç edilen yün pelerinlerin bozulduğunu şikayet eden bir mektup yazıldığından bahsetseler de⁹²³ görülen o ki kral

⁹²⁰ "de peregrinis vero, qui pro amore Dei et salute animarum suarum beatorum limina apostolorum adire desiderant, sicut olim, perdonavimus, cum pace sine omni perturbatione ut vadant suo itinere, secum necessaria portantes. De negotiatoribus quoque scripsisti nobis. Quos volumus ex mandato nostro ut protectionem et patrociniū habeant in regno nostro legitime iuxta antiquam consuetudinem negotiandi", **Alcuini Ep.**, 100, s. 145.

⁹²¹ Burada bahsedilen siyah taşlar büyük oranda Dorestad'da çıkarılan ve çoğunluğu İngiltere'ye ve kuzey Avrupa'ya ihraç edilen taşlardır. Verhulst, **a.g.e.**, s. 103. Dorestad, bugün Hollanda sınırları içerisinde olan Wijk bij Duurstede şehri yakınlarında bulunan bir erken ortaçağ ticaret şehridir. 9. yüzyılda Vikinglerin eline geçmiştir. Bölgede kömür yataklarının varlığı bilindiğinden dolayı burada bahsedilen siyah kayanın kömür olma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

⁹²² Peter H. Blair, S. Keynes, **An Introduction to Anglo-Saxon England**, UK, Cambridge University Press, 2003, s. 290.

⁹²³ Postan, **a.g.in.**, s. 344.

pelerinlerden şimdilik memnundur ve aynılarından tekrar istemektedir.

Görüldüğü üzere Offa ve Charlemagne arasındaki ilişkiler, ne Harun er-Reşid ile olduğu gibi hep iyi, ne de Bizans ile olduğu gibi hep gizli amaçlar doğrultusunda yürütülmemiş, genel olarak tutarlı bir seyir izlemiştir.

Karolenj İmparatorluğu gibi çok geniş sınırlara sahip bir imparatorluğu yöneten Charlemagne`ın diğer devletlerle ya da liderlerle ilişkileri elbette bu kadarla sınırlı değildir. Yukarıda bahsi geçen üç liderin seçilmesinin nedeni kaynaklardaki bilgilerin bu şekilde olmasındandır.

Sosyal alanda halkının refahı için elinden geleni yapan, yönetim sisteminde önemli memurlarla sadakati ve adil bir idareyi sağlamaya çalışan ve dini hayata her anlamda müdahalelerde bulunan Charlemagne`ın Avrupa tarihine geçen belki de en önemli icraatları askeri alanda elde ettiği başarılarıdır. Çünkü bu sayede Karolenjler çok geniş sınırlara sahip bir imparatorluk olarak anılmaktadırlar.

II. 6. ASKERİ FAALİYETLERİ

Krallık halindeki bir devleti imparatorluk konumuna yükselten Charlemagne`ın faaliyetleri arasında askeri seferleri ve politikası kuşkusuz çok önemlidir. Çünkü Karolenj İmparatorluğu`nun ulaştığı sınırlar Ortaçağ`da başka bir Avrupa devleti için söz konusu olmamıştır. Daha sonraları I. Otto (912-973) da geniş sınırlara ulaşacak ama Charlemagne kadar başarılı olmayacaktır.

Askeri faaliyetlere geçilmeden önce, bilimselliğe zarar verilmemesi adına, bu konuda yararlanılan kaynakların Frank kaynakları olduğu ve herhangi bir Sakson, Akitanya ya da Bav-yera kaynağından yararlanılmadığının belirtilmesi yerinde görünmektedir.

II. 6. 1. Akitanya Savaşı

768 yılında kardeşi Carloman ile Frank krallığının yönetimini paylaşan Charlemagne,⁹²⁴ 4 Aralık 771'de Carloman'ın Samoussy denilen kasabada ölümüyle⁹²⁵ tek hakim haline gelmiştir. Bu tarihten sonra fetih politikasına daha çok eğilen kralın ilk seferi, kardeşi ölmeden başlattığı Akitanya seferidir. Çünkü babası Pepin döneminde, onun Akitanya dükü Waifar'ın isyanını⁹²⁶ bastırmasından sonra sağlanan birlik yeni bir isyanla tehdit edilmektedir.

Akitanya'da normalde 768 yılında barışçıl bir hava varken, 769'da, yıllık yazarlarının adına Hunald dedikleri, muhtemelen bölge düklerinden olan bir kişinin liderliğinde isyan başlatılmıştır. İsyanı geçmeden önce Hunald ile ilgili önemli bir noktayı aydınlatmak yerinde olacaktır. Kendisi 735-744/748 yılları arasında babası Büyük Odo (ö. 735)'nun ardılı olarak Akitanya düklüğüne getirilen I. Hunald ile karıştırılmamalıdır. 769'da isyan eden Hunald isimli şahsın kimliği tam olarak belli değildir.

İsyanının ardından Charlemagne'in kendisine karşı harekete geçtiğini öğrenen Hunald, Gaskonya bölgesi dükü II. Lupus'a (ö. 778) sığınmıştır.⁹²⁷ Bu dük pratikte bağımsızdır. Charlemagne isyankarların iadesini elde etmek amacıyla Lupus'a saldırı tehdidinde bulunmuştur. Lupus böyle bir savaşı göze

⁹²⁴ **AM**, s. 496. 768: Pippinus rex obiit et Karlus elevatus est ad regem ad Noviona civitate et Karlamannus ad Sexiones civitate.

⁹²⁵ **AMP**, s. 57. 771: eodemque anno Carolomannus rex defunctus est in villa quae dicitur Salmuntiacus, pridie Non. Decemb.

⁹²⁶ Pepin ve Waifar arasındaki mücadele için bkñ; J. F. Verbruggen, "The Role of The Cavalry", **The Journal of Medieval Military History III**, ed. C. J. Rogers, K. DeVries, Woodbridge, The Boydell Press, 2005, s. 57.

⁹²⁷ Astronomer bu kaçma olayını "Hunald Charlemagne'in korkusundan Akitanya'yı terketti" şeklinde ifade etmektedir. "eius ergo terrore coactus est isdem Hunaldus et Aquitaniam linquere" Astronomus, Vita Hludowici Imperatoris, **MGH, SS, rer. Ger. 64**, ed. E. Temp, Hanover, 1995, s. 286.

alamadığı için, Charlemagne Fronsac'ta beklediği sırada,⁹²⁸ Franklarla birlikte gelen Hunald ve karısı teslim edilmiş⁹²⁹ ve tüm Akitanya toprakları tekrar itaat altına alınmıştır.

Einhard Akitanya seferi ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

*"Onun girdiği tüm savaşların ilki, babası tarafından başlatılan ama çabucak sonuçlandırılabilir diye düşündüğü için bitirilemeyen Akitanya savaşıdır. Bu savaş için Charlemagne, kardeşi yaşarken ondan yardım getirmesini istemiştir. Her ne kadar kardeşi söz verdiği yardım hakkında onu aldatırsa da, daha önce başlatılmış, büyük bir güçle üstlenilen bu seferi bırakmayı ya da bir kez üstlenilmiş olan bu işi sonlandırmayı istemedi. Yapması geciktirilen bu işe dair amacını tam anlamıyla gerçekleştirmek için azimle ve kararlılıkla mücadele etti. Zira Waifar'ın ölümünden sonra Akitanya'yı işgal etmeye ve neredeyse tamamlanmış bir savaşı tekrarlamaya çalışan Hunald'ı Akitanya'yı terk etmeye ve Gaskonya'ya gitmeye zorladı. Orada kalmak istemediğinden Garonne nehrini geçti ve Fronsac kalesini inşa etti. Gaskonya lideri Lupus'a elçilerle kaçağı reddetmesini, ya çabucak bunu yapmasını ya da onunla savaşmasını emretti. Ama Lupus akıllı bir plan uygulayarak sadece Hunald'ı teslim etmedi aynı zamanda Charles'ın verdiği yetkiyle yönettiği bölgeyi ve kendisini de teslim etti."*⁹³⁰

⁹²⁸ Halphen, **a.g.e.**, s. 43.

⁹²⁹ **ARF**, s. 30. 769: dum et ibi moram fecisset una cum Francis, adductus est supradictus Hunaldus una cum uxore sua

⁹³⁰ "Omnium bellorum, quae gessit, primo Aquitanicum, a patre inchoatum, sed nondum finitum, quia cito peragi posse videbatur, fratre adhuc vivo, etiam et auxilium ferre rogato, suscepit. Et licet eum frater promisso frustrasset auxilio, susceptam expeditionem strenuissime executus non prius incepto desistere aut semel suscepto labori cedere voluit, quam hoc, quod efficere moliebatur, perseverantia quadam ac iugitate perfecto fine concluderet. Nam et Hunoldum, qui post Waifar's mortem Aquitaniam occupare bellumque iam poene peractum reparare temptaverat, Aquitaniam relinquere et Wasconiam petere coegit. Quem tamen ibi consistere non sustinens, transmissa amne Garonna et aedificato castro Frontiaco, Lupo Wasconum duci per legatos mandat, ut perfugam reddat; quod ni festinato faciat, bello se eum expostulaturum. Sed Lupus saniori usus consilio non solum Hunoldum reddidit, sed etiam se ipsum cum provincia cui praeerat eius potestati permisit." **VKM**, s. 7.

Görüldüğü üzere Charlemagne'in otoritesinden çekinen Lupus, hem isyan eden Hunald'ı teslim etmiş hem de kral adına yönettiği bölgeyi ve kendi canını da krala takdim etmiştir.

Akitanya savaşı dönemin kroniklerinde yer alan bir savaşır ve bu kroniklerde Charlemagne ilk kez askeri bir karakter olarak yer almıştır.⁹³¹

II. 6. 2. Saksonya Üzerine Seferler

Charlemagne'in askeri yönden en çok uğraştığı, yönetiminin neredeyse her döneminde sorun çıkarmış olan yegane yer Saksonya'dır. Bu nedenle seferlerin 18'i⁹³² yani çoğunluğunu bu bölgeye yapmıştır. Sonunda galip gelmiştir ancak bu galibiyet uzun yıllar almıştır.

Saksonlar bu dönemde geniş topraklara sahip güçlü kabilelerden oluşan bir halktır. Sınırları Kuzey Denizi'nden Hesse ve Thuringia'ya kadar ulaşmaktadır ve bugünkü Hanover ve Hollanda topraklarında yaşamaktadırlar.⁹³³ Saksonlar ve onlarla yapılan savaşlar hakkında Einhard şu bilgileri vermektedir:

"Frank ulusu tarafından yapılan hiçbir savaş bu denli sürekli ve sert ya da zahmetli yapılmadı. Çünkü Saksonlar, Germany'ya yerleşmiş neredeyse bütün halklar gibi, huy bakımından acımasızlardı, şeytanın hizmetine verilmişlerdi ve bizim dinimizin düşmanıydılar, hem kutsal hem de insancıl hakları onursuzca ihlal ettikleri ya da çiğnedikleri düşünülüyordu. Her gün barışı bozabilen sebepler de vardı. Pek az yer hariç, neredeyse her yerde bizim ve onların sınırları aşıkarak görünüyordu. Pek az yerde araya giren büyük ormanlar ya da dağ sırtları diğer arazileri kesin bir çizgiyle bölüyorlardı. Oralarda karşılıklı olarak cinayetler, hırsızlıklar ve yangınlar durmuyordu. Bu suretle Franklar o denli kıskartıldılar ki, artık karşılık vermediler ama açık bir savaşa girişmeye karar verdiler. Böylece onlara karşı

⁹³¹ James, a.g.e., s. 102.

⁹³² Spielvogel, a.g.e., s. 240.

⁹³³ Bulfinch, a.g.e., s. xiv.

*savaşıldı, bu savaş her iki yanda da büyük bir hiddetle yürütüldü. Bununla birlikte Frankların zararından daha fazla Sakson zararıyla 33 yıl sürdü. Eğer Saksonların ihanetine maruz kalınmasaydı, çabucak sonlanabilirdi. Saksonların kaç kere yenildiklerinin ve Charlemagne'a kaç kez yakarılarını sunduklarının söylenmesi zordur. Emirlerle uyacaklarına söz verdiler. Düşmanlara tereddüt etmeden yemin etmeleri ve gönderilen elçileri kabul etmeleri emrediliyordu. Zaman zaman öyle çok zayıflatıldılar ve yatıştırıldılar ki, şeytanların kültürünü terk etmeye ve kendilerini istekle Hristiyan dinine adanmaya söz verdiler ama bazen bunları yapmaya meyilli oldukları gibi, aynı şeyleri ihlal etmekte de çeviklerdi. Her iki şekilde de doğruyu söylediklerini bilmek mümkün değildi.*⁹³⁴

Kuzeydeki dert olarak görülen bu halk üzerine Charlemagne tarafından yapılan ilk sefer 772 yılına denk düşmektedir. Lombardiya üzerine yürümeden Sakson tehdidini ortadan kaldırmak isteyen kral, seferden önce Worms'da bir meclisi toplamış⁹³⁵ ve burada dikkatini Saksonların cezalandırılması

⁹³⁴ "Quo nullum neque prolixius neque atrocius Francorumque populo laboriosius susceptum est; quia Saxones, sicut omnes fere Germaniam incolentes nationes, et natura feroces et cultui daemonum dediti nostraeque religioni contrarii neque divina neque humana iura vel pollueri vel transgredi inhonestum arbitrabantur. Suberant et causae, quae cotidie pacem conturbare poterant, termini videlicet nostri et illorum poene ubique in plano contigui, praeter pauca loca, in quibus vel silvae maiores vel montium iuga interiecta utrorumque agros certo limite distinant, in quibus caedes et rapinae et incendia vicissim fieri non cessabant. Quibus adeo Franci sunt irritati, ut non iam vicissitudinem reddere, sed apertum contra eos bellum suscipere dignum iudicarent. Susceptum est igitur adversus eos bellum, quod magna utrimque animositate, tamen maiore Saxonum quam Francorum damno, per continuos triginta tres annos gerebatur. Poterat siquidem citius finire, si Saxonum hoc perfidia pateretur. Difficile dictum est, quoties superati ac supplices regi se dederunt, imperata facturos polliciti sunt, obsides qui imperabantur absque dilatione dederunt, legatos qui mittebantur suscepere, aliquoties ita domiti et emolliti, ut etiam cultum daemonum dimittere et Christianae religioni se subdere velle promitterent; Sed sicut ad haec facienda aliquoties proni, sic ad eadem pervertenda semper fuere praecipites, non sit ut satis aestimare, ad utrum horum faciliores verius dici possint" VKM, s. 9-10.

⁹³⁵ ARF, s. 32. 772: tunc dominus Carolus mitissimus rex sinodum tenuit ad Warmatiam.

için harcadacağını açıklamıştır. Yapılan askeri hazırlıklardan sonra hiç zorluk çekilmeden Eresburg kalesine girilmiş ve üç gün süren yıkım çalışmalarında, Sakson ulusunun büyük idolü İrminsula'nın⁹³⁶ tapınağı dahil olmak üzere tüm ünlü yerler Frank askerleri tarafından yıkılmıştır.⁹³⁷ Ertesi yıl kralın Lombardlar üzerine gitmesini fırsat bilen Saksonlar, Hesse'ye saldırmış ve Fritzlar kilisesini yağmalamışlardır. Bunun üzerine 774'te gerçekleşen güney Saksonya seferinde, Charlemagne Ingelheim'e varınca, bölgeye dört birlik göndermiş⁹³⁸ ve bu sefer ağır sonuçlara yol açmıştır. Ruhr vadisi batıdan doğuya geçilmiş ve Weser'in ötesinde küçük bir avantaj elde edildikten sonra ordu, rehineler ile hareket noktasına geri dönmüştür. Ruhr üzerindeki Syburg (Sigisburg)'da ve Eresburg'da da sürekli bir garnizon oluşturulmuştur.⁹³⁹ Ayrıca bu sefer sonrasında Angrarianlar ve Eastphalianlar gibi bazı kabileler etkisiz hale getirilmiştir.⁹⁴⁰

776'da Eresburg'da çıkan bir isyan yüzünden üçüncü sefer düzenlenmiş ve bu sefer sonunda Saksonların lideri, Danların kralı Sigfrid'in enişte ya da kayınbiraderi, Frizyalıların kralı Ratbod'un müttefiki⁹⁴¹ Witukind, bugünkü Danimarka topraklarında yaşayan Germanic bir halk olan Danlara sığınmış, 777'de ilk kez Paderborn'da toplanan meclis⁹⁴² sonunda pagan Saksonların birçoğu vaftiz edilmiştir.⁹⁴³

⁹³⁶ **AL**, s. 30. 772: "et destruxit fanum eorum quod vocatur Irmisuul."

⁹³⁷ James, **a.g.e.**, s. 147-155.

⁹³⁸ **ARF**, s. 40. 774: et dum pervenisset in loco, qui dicitur Ingilinhaim, mittens quatuor scaras in Saxoniam.

⁹³⁹ Halphen, **a.g.e.**, s. 47-48.

⁹⁴⁰ James, **a.g.e.**, s. 192-195.

⁹⁴¹ Mombert, **a.g.e.**, s. 113.

⁹⁴² **ARF**, s. 48. 777: tunc domnus Carolus rex synodum publicum habuit ad Paderbrunnen prima vice.

⁹⁴³ **AM**, s. 496.

Saksonya'ya diğer bir sefer, Charlemagne'in İspanya'da olduğu sırada Witukind'in dönmesi ve Saksonların Francia arazilerine saldırmaları nedeniyle 779 ve 780'de gerçekleşmiştir. Kral bu nedenle kuzeye geçmek zorunda kalmıştır. Ancak o gelene kadar Saksonlar Frank topraklarının doğusuna, Köln'den Koblenz'e kadar tüm topraklara saldırmışlardır. Ne yaş ne cinsiyet ayırt etmeden Frank topraklarına girerek, çiftlik, tarla, kilise, manastır ne varsa her şeyi yakıp yıkmışlardır.⁹⁴⁴ Rahipler manastırlardan, vatandaşlar kasabalarından kaçmak zorunda kalmışlardır. Hattâ terör onların bulunduğu yere de yaklaştığı için hayatlarından endişe eden Fulda'daki rahipler Aziz Boniface'in bedenini de alarak daha güvenli bir bölgeye kaçmışlardır.⁹⁴⁵ Adern (Eder) nehrini geçtikleri sırada Frank askerleri ile karşılaşan Saksonlar geri çekilmeye başlamışlardır.⁹⁴⁶ Yine de Charlemagne hızla hazırlıklarını tamamlayıp Saksonya'ya girmiştir. Bu hazırlıklar arasında ilk sırayı Saksonya'nın merkezinde, Paderborn'da kamp kurmak almıştır. Yalnız bu kamp bilinen ordugahlar gibi değildir. Kral şehri marangoz ve duvarcılar vasıtasıyla tahkim ettirmiş, her gün çakıl yollardan geçerek gelen at arabaları tuğlalar ve harçlar getirmişlerdir. Diğer malzemeler ise filika ve yük tekneleriyle deniz yoluyla taşınmışlardır. Bu sayede kral ormandan ve bataklıktan oluşan bir arazide yeniden şehir inşa etmiştir.⁹⁴⁷ 779'daki sefer Lippe ve Weser vadilerinde, 780'deki ise Eastphalia'da yapılmıştır.⁹⁴⁸ Seferler sonunda kral, adeti olduğu üzere, din adamlarından ve diğer halktan bağlılık yemini edenlere dokunulmasını yasaklamıştır.⁹⁴⁹ Seferden sonra 782

⁹⁴⁴ Cutts, *a.g.e.*, s. 248.

⁹⁴⁵ Mombert, *a.g.e.*, s. 114.

⁹⁴⁶ James, *a.g.e.*, s. 236.

⁹⁴⁷ Barbero, *a.g.e.*, s. 1.

⁹⁴⁸ Halphen, *a.g.e.*, s. 48.

⁹⁴⁹ James, *a.g.e.*, s. 242.

yılına kadar Saksonya'da herhangi bir isyan yaşanmamıştır. Bu noktada 780 yılında Charlemagne'ın Saksonya'yı dini açıdan piskoposlar, rahipler ya da başrahipler arasında paylaştırdığı⁹⁵⁰ belirtilmelidir. Bu davranışın amacı dini bir düzen oturtmak ve vaftiz edilmeleri kolaylaştırmak olmalıdır.

782 yılında Saksonların asi lideri Witukind yeniden isyan etmiştir. Yalnız bu dönemde Slav bir kabile olan ve Sale ile Elbe arasındaki bölgeye yerleşen Sorblara karşı da bir sefer söz konusudur. Witukind Franklara karşı Sorbların tarafında yer almış, kiliseleri yakmış, Hristiyanları dağıtmış, misyonerleri katletmiş⁹⁵¹ ve Sinthal (Süntel) denilen yerde Frank ordusunu yenilgiye uğratmıştır. Bu haberi alan Charlemagne çok sinirlenerek hemen Ren'i geçmiş ve bu geçiş Witukind'in tekrar Danlara sığınmasına neden olmuştur. Kaynakların bildirdiğine göre bu isyan sonucunda, Aller üzerindeki Verden kraliyet kampı, kralın emriyle bir kesimevine dönüştürülmüş ve burada bir günde 4500 Sakson öldürülmüştür.⁹⁵² Halkın çoğu ise Saksonya dışına gönderilmiş ve bölge Franklarla yeniden nüfuslandırılmıştır.⁹⁵³ Bu tarihten itibaren Saksonların toparlanmaları için bir iki yıl geçmesi gerekmiştir. Çünkü bu süre zarfında 783'de kral beklenmedik bir seferle Detmold⁹⁵⁴ yakınlarında gücünü toplamaya çalışan Saksonlara saldırmış, binlerce⁹⁵⁵ Sakson öldürülerek zafer kazanılmıştır. 784'de de isyan eden⁹⁵⁶ ama aynı yıkımı yaşayan Saksonlar ancak bir yıl sonra kendine gelebilmiştir. 784'de başlatılan bu isyana, Saksonlarla çok yakın ilişkiler kuran, bugünkü Hollanda'nın kuzeyinde

⁹⁵⁰ **AM**, s. 497.

⁹⁵¹ Cutts, **a.g.e.**, s. 250.

⁹⁵² Mombert, **a.g.e.**, s. 118.

⁹⁵³ Robison, **a.g.m.**, s. 97.

⁹⁵⁴ Einhard bu sefere Charlemagne'ın bizzat katıldığını bildirmektedir. **VKM**, s. 11.

⁹⁵⁵ **AL**, s. 32. 783: "ceciderrunt ex parte Saxonum multa milia"

⁹⁵⁶ **ARF**, s. 66. 784: et tunc rebellati sunt iterum Saxones solito more.

bulunan Frizya da katılmış ancak 785`de Saksonların yenilmesiyle onlar da Franklara karşı düşmanca tutumlarından vazgeçmek zorunda kalmışlardır. Sonuçta Frizya Frank hakimiyetindeki kontluklara bölünmüştür.⁹⁵⁷

Franklar tarafından Paderborn`dan başlatılan 785 seferi güçlü bir direnişi yıkmıştır. Öyle ki tüm ülke ateşe verildiği ve her asi Sakson hemen öldürüldüğü için olsa gerek, Witukind 785 yılında Attigny sarayına gelmeye ve vaftiz olmaya mecbur kalmıştır.⁹⁵⁸ Kral onu bu davranışından dolayı büyük hediyelerle onurlandırmış⁹⁵⁹ ve Saksonya`da yakılan kiliseler yeniden inşa edilmiştir.⁹⁶⁰

Uzun yıllar iki taraf arasında ciddi bir savaş olmadan yaşanmıştır. Ancak 793⁹⁶¹ yılında kont Theoderic`in emri altında Frizya`dan gelen kabileler topluluğu, Avarlara karşı bir sefer yapmak amacındaki kraliyet ordusuna Westphalia`da yetişince, Saksonlar ellerine bir fırsat geçtiğini düşünerek, Weser üzerinde onları bozguna uğratmışlardır. Bu bir isyan işareti sayılmıştır.<sup>962</sup> Charlemagne`in tüm sıradışı yöntemleri kullanması, büyük bir kale ve garnizon kurması, Frank kontlarını getirterek onlara Frank lorduna vasal olacak şekilde araziler vermesi gibi uygulamalar sayesinde yenilgiye uğratılmışlardır.⁹⁶³ Ancak çok geçmeden 794 yılında Saksonya`da yeni bir isyan başlatıldığı görülmektedir. Bu yıl Frankfurt`ta toplanan mecliste⁹⁶⁴ Saksonya`ya yeni bir sefer yapılması konuşulmuştur. Karara uygun olarak ordu ikiye ayrılmıştır.⁹⁶⁵ Birinci birli-

⁹⁵⁷ Halphen, **a.g.e.**, s. 52.

⁹⁵⁸ Halphen, **a.g.e.**, s. 49.

⁹⁵⁹ **AM**, s. 497.

⁹⁶⁰ James, **a.g.e.**, s. 277-290.

⁹⁶¹ Bazı kaynaklara göre bu olay 792`de gerçekleşmiştir.

⁹⁶² Halphen, **a.g.e.**, s. 50.

⁹⁶³ Painter, **a.g.e.**, s. 76.

⁹⁶⁴ **AG**, s. 45.

⁹⁶⁵ Cutts, **a.g.e.**, s. 268.

ğin başında Charlemagne`ın oğlu Charles bulunmaktadır ve aşağı Sakson topraklarına gönderilmiştir. İkinci birliği ise kendisi yönetmektedir ve Sakson gücünün fazla olduğu yeri kendisine ayırmıştır. Sefer sonunda Saksonlar yenilerek sürgün edilmişlerdir.<sup>966</sup> Bir yıl sonra 795`te yeni bir sefer düzenlenmiş, kral büyük bir ordunun başında ülkeye girmiştir. Barden-gau`da durulması ve Bardowick`in güneyindeki Ilmenau üzerindeki Lüne`de kamp kurulması emredilmiştir. Burada müttefik Abodritler beklenirken gelen bir haber bu bekleminin boşuna olduğunu göstermiştir. Çünkü müttefik kuvvet yolda Saksonlar tarafından saldırıya uğramış ve dağılmıştır. Ancak daha sonra Charlemagne`dan çekinen Saksonlar itaatlerini bildirmişler ve böylece Elbe`nin kıyıları hariç tüm Saksonya Frank hakimiyeti altına girmiştir. Kral erkek nüfusun üçte birini rehine olarak alıp onlara Francia`ya gitmelerini emretmiştir. Sakson sorununu tamamen halletmek isteyen kral 796`da oğulları Charles ve Louis eşliğinde, Weser`i geçerek Wigmodia`ya tekrar girmiş ve arkasında bir harabe bırakmıştır. Wigmodia bölgesi, Weser ve Elbe nehirlerinin ağzlarında bulunması nedeniyle neredeyse girilemez bir bölge olma özelliğini taşımaktadır. Islak havada ise yollar geçileyecek kadar kötüleşmektedir. Asiler kraldan kaçarken arkalarında zorlu siperler bırakmış, güçlü bir kale inşa etmişlerdir. Sonuç olarak kralın onları takibini zorlaştırmışlardır. 797 yılında hava kuruyunca tüm askeri güçleriyle gelen kral yıkım emrini vermiş ve askerleri her evi ve duvarı yıkmıştır. Kral ülkenin en uç noktasına varana kadar durmamış, en ulaşılmaz yerlere kaçanlar bile yakalanmıştır. Sonuç olarak çok sayıda rehine ele geçirilmiş ve isyankar bölgelerdeki erkeklerin üçte biri eşi ve çocuklarıyla, mal varlıklarını da Franklara bırakarak, Francia`ya gönderilmiştir. Bu sefer sonunda Lippe`den Elbe`ye, Thuringia sınırlarından Kuzey

⁹⁶⁶ James, **a.g.e.**, s. 379.

Denizi'ne kadar tüm ülkenin ilhaki tamamlanmıştır. Kral Aachen'de bir meclis toplamış ve ünlü Sakson Kararnamesini ilan etmiştir.⁹⁶⁷

Charlemagne'ın bu sürgün etme ya da küçük gruplar halinde Frank topraklarına dağıtma yöntemi, 804'e kadar sistematik olarak uygulanmış bir önlemdir. Bu yolla geniş Sakson toprakları tamamen kontrol altına alınmış, Frank sınırları artık Elbe'nin ağzından ilerilere ulaşmıştır.⁹⁶⁸

798 yılında Charlemagne, Nordliudi denilen ve Elbe'nin ötesinde yaşayan asi Saksonlara elçiler gönderip hakimiyeti altına girmelerini istemiştir. Bu sürekliliği olan istek karşısında sinirlenen Saksonlar, elçileri öldürmeye başlamışlardır. Öldürmediklerinden ise fidye istemişlerdir. Kaçabilenler gelip krala olup bitenler hakkında bilgi vermişler, çok sinirlenen kral kuzeye hareket etmiş ve Minden'de durmuştur. Kılıç ve ateş gücüyle tüm bölgeyi tahrip etmesi üzerine halk bağlılığını bildirmiştir. Frank müttefiki olan Abodritler de Northalbingian Saksonlarına karşı harekete geçerek ülkeyi tahrip etmişlerdir. Aralarında çıkan savaşta 4000 Sakson öldürülmüştür.⁹⁶⁹ Ayrıca önde gelenlerden 1600 kişi rehine olarak alınmıştır.⁹⁷⁰

802'de yapılan ve Saksonların yenildiği savaşın ardından bu bölgeye son sefer 804 yılında gerçekleştirilmiştir. Amaç tüm ülkenin hakimiyetini ele geçirmek ve Sakson belasından ilelebet kurtulmaktır. Gerekli hazırlıklardan sonra ordu Lippspringe'de toplanmış ve Elbe'ye doğru yola çıkmıştır. Kral ise Hollenstedt'teki kampa gitmiştir. Kralın planına göre ordu bölümlere ayrılmıştır. Bu plan çok başarılı olmuş, sefer sonunda Elbe'nin öte yakasında ve Wigmodia'da yaşayan tüm Saksonlar

⁹⁶⁷ Mombert, **a.g.e.**, s. 130-133.

⁹⁶⁸ Halphen, **a.g.e.**, s. 51.

⁹⁶⁹ Mombert, **a.g.e.**, s. 136-137.

⁹⁷⁰ Davis, **a.g.e.**, s. 128.

eşleri ve çocuklarıyla Francia'ya getirilmiştir.⁹⁷¹ Nihayetinde Sakson savaşları, halkın Galya ve Germany'a dağıtılması⁹⁷² ile sonlanmıştır. Daha da önemlisi bu son, Saksonlar tarafından kabul edilmiş⁹⁷³ ve Saksonya Frank İmparatorluğu'nun ayrılmaz bir parçası olmuştur.⁹⁷⁴

II. 6. 3. Lombard Krallığı'nın Yıkılışı

Saksonya ardından yapılan seferler arasında karşımıza çıkan ilk sefer Kuzey İtalya'da bulunan Lombard Krallığı⁹⁷⁵ üzerinde yapılan seferdir. Bilindiği üzere Charlemagne annesinin isteğiyle Lombard Kralı Desiderius'un kızı ile evlenmiş ancak çok geçmeden gelini geri göndermiştir. Bu evlilik ve ayrılma 770 yılında gerçekleşmiştir. Sonuç olarak Frank Krallığı ve Lombard Devleti arasındaki ilişki zaten gergin bir şekilde sürdürülmektedir. Bu gerginliğin had safhaya ulaşmış artık bir askeri vaka olmasına neden olan şey ise, baba Pepin'in daha önce onları yenip topraklarını Papalığa vermesine rağmen, Lombardların İtalya'da bulunan Papalığa giderek artan bir baskı uyguluyor olmaları ve Papalığın da tek çare olarak, o dönemde batının en güçlü lideri olarak gördükleri Charlemagne'dan yardım istemeleridir. Dönemin Papası III. Stephen 770 yılında Charlemagne ve Carloman'a bu konuyla alakalı olarak yazdığı mektupta isteğini şu şekilde ifade etmektedir:

"Siz havarilerin o önderinin (Aziz Petrus) haklarını, çok çabuk bir şekilde, Lombardlardan hızla alınmasını emretmelisiniz. Tanrı'nın inayetiyle, onları güçlü bir şekilde engelleyin ki, havarilerin aynı önderi ve devletin kutsal Roma kilisesi kendine ait olanları geri alabilsin. Biz inanmıyoruz ama siz bizzat bu hakları zorla almayı ihmal

⁹⁷¹ Hodgkin, **a.g.e.**, s. 123.

⁹⁷² **VKM**, s. 10.

⁹⁷³ Mombert, **a.g.e.**, s. 143.

⁹⁷⁴ Hodgkin, **a.g.e.**, s. 124.

⁹⁷⁵ Lombard Krallığı 6.-8. yüzyıllar arasında İtalya'da hüküm sürmüştür.

eder ya da geciktirirseniz, bilmelisiniz ki havarilerin o aynı önderine İsa'nın yargılama yeri önünde, onlarla ilgili ciddi bir hesap vereceksiniz. Eğer birisi size bizim Aziz Petrus'un haklarını geri aldığımızı söylese ona hiçbir şekilde inanmamalısınız.”⁹⁷⁶

Bu mektup papanın ne denli zor durumda olduğunu göstermesinin yanı sıra Charlemagne ile arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından da önemlidir.

Charlemagne'in kardeşi Carloman'ın erken ölümü sonrası eşi, çocuklarını da alarak, eşinin mirasının ancak Lombard kralı Desiderius tarafından hemen kendilerine verilebileceğini düşünerek ona sığınmıştır. Desiderius'un Papalık arazilerini ilk işgali bu konuyla ilgilidir. Çünkü Desiderius Papa I. Hadrian'dan Carloman'ın oğullarını Frank kralları olarak kutsamasını ve hak ettikleri prestiji onlara vermesini istemiştir. Charlemagne ile iyi ilişkiler içerisinde olan papa bu isteği geri çevirince de Desiderius Papalığa ait bazı arazileri işgal etmiştir.⁹⁷⁷ Lombardlar Papalığa baskılarını toprak ele geçirme boyutuna taşıdıklarında, papa Charlemagne'a 770 yazında bir mektup daha yazarak durumu şu şekilde anlatmıştır:

“Onlar size verdikleri her sözü tutmuyorlar, her gün durmadan bize zarar veriyorlar ve sıkıştırıyorlar. Bize herhangi birşeyi vermek için en ufak bir eğilim göstermiyorlar ve sınırlarımızı istila etmeyi biliyorlar. Sadece sizin elçileriniz huzurunda, tartışma boyunca haklarımızı bize geri vermiş gibi yapıyorlar ama hiçbir şey yerine getiril-

⁹⁷⁶ “ut sub nimia velocitate ipsas iustitias eiusdem principis apostolorum exigere a Langobardis iubeatis, fortiter eos cum Dei virtute distringentes, ut sua propria isdem princeps apostolorum atque sancta Romana rei publice ecclesia recipiat. Nam si, quod non credimus, ipsas iustitias exigere neglexeritis aut distuleritis, sciatis, vos de istis rationes fortiter ante tribunal Christi eidem principi apostolorum esse facturos. Si quis autem vobis dixerit, quod iustitias beati Petri recepimus, vos ullo modo ei non credatis.” CC, 44, s. 560.

⁹⁷⁷ Cutts, a.g.e., s. 229.

*mediği için bizim haklarımızdan herhangi birini onlardan geri almaya muktedir olmadık.*⁹⁷⁸

Sonuç olarak Papalığın Lombard Devleti hayatta kaldığı sürece güvende olamayacağı anlaşılmıştır. Bu süreçte Desiderius'un kendine müttefik olarak seçtiği kişi Paul Afiarta'dır. Kendisi o zamanın en kurnaz ve arabulucu adamlarından biri olarak kabul edilmektedir. Amacı Desiderius'un yanında yer alıp Roma yönetimini ele geçirmektir. Desiderius'un Papalık arazilerinden Faenza, Ferrara ve Comacchio⁹⁷⁹ şehirlerini işgal etmesi ile devam eden olayda, Papalığın kınama mektupları yazması bir işe yaramamış ve Desiderius, büyük bir ordunun başında Papalık arazilerine girmiştir. Bunu duyan Charlemagne müttefiki Papalığa yardım etmesi gerektiğine kanaat getirmiş ama saldırıya geçmeden önce, Roma'ya destek için oluşturulan kapsamlı hazırlıklar hakkında bilgi ve belgeler taşıyan pek çok haberciyi Desiderius'a göndermiştir. Barış teklifleri reddedilen⁹⁸⁰ kral, 773 yılında Alpleri geçerek⁹⁸¹ İtalya'ya girmiştir. Ceneviz'de Mayıs ayında⁹⁸² bir harp meclisi toplayan kral, bu mecliste orduyu iki bölüme ayırmış, ilk bölüme Ceneviz dağını geçmelerini, ikinci bölüme ise Monte Giove tarafından Ceneviz'e girmelerini emretmiştir. İkinci bölüme kumanda eden kişi anne tarafından amcası Charles Martel'in oğlu Ber-

⁹⁷⁸ "quod, omnia quae vobis polliciti sunt transgredientes, nos cotidie affligendo et obprimendo non cessant, etiam quia aliquid nobis reddere minime sunt inclinati etiam et nostros invadere fines noscuntur. Et tantummodo per argumentum in praesentia de vestris missis simulant iustitias nobis faciendum; nam nihil ad effectum perducitur, et quicquam ab eis de nostris iustitiis nequaquam recipere valuimus." CC, 45, s. 563.

⁹⁷⁹ Mombert, *a.g.e.*, s. 89.

⁹⁸⁰ James, *a.g.e.*, s. 168.

⁹⁸¹ Haaren, *a.g.e.*, s. 63.

⁹⁸² Mombert, *a.g.e.*, s. 90.

nard'dır.⁹⁸³ Kralın böyle bir yöntem izlemesinin nedeninin bölgenin coğrafi koşulları olduğunu Einhard'ın verdiği bilgilerden anlamaktayız:

*"Bu noktada, önümde duran bu eserde, onun geçmişte yaptığı savaşların sonuçlarından ziyade hayat tarzını geleceğe aktarmak amacıyla olsaydım, İtalya'ya girmenin ve Alpleri geçmenin zorluğunu, Frankların büyük gayretiyle dağların yolu olmayan zirvelerini, gökyüzüne uzanan kayaları ve sarp kayalıkların nasıl aşılabildiğini tanımlardım."*⁹⁸⁴

Pavia bizzat Desiderius tarafından savunulmaktadır. Bu arada Lombard birliğinin en güçlü şehirlerinden biri olan Verona'da kralın ölen kardeşi Carloman'ın Desiderius'a sığınan eşi ve çocukları da bulunmaktadır. Desiderius istilacıların saldırısına uğramamış bir yer olduğu için onları buraya, oğlu Adalgisus'un koruması altına göndermiştir. Adalgisus'un gençliği ve tecrübesizliğinden yararlanan Charlemagne, şehrin kuşatılması için ordusunun bir bölümünü buraya sevk etmiştir. Sonuçta şehir teslim olmuş ve Carloman'ın dul karısı ile çocukları Charlemagne'in eline geçmiştir. Ardından Pavia kuşatmasına geri dönmüş, bu arada da Lombard şehirleri birer birer Franklar tarafından ele geçirilmiştir. Pavia kuşatması çok uzun sürmüştür, günler, haftalar, aylar, yaz, sonbahar ve kış geçmiş ancak Lombardiya'nın tüm toprakları Franklara geçmesine rağmen, şehir hala teslim alınamamıştır. Bu dönemde papanın davetiyle Roma'yı ziyaret etmeye karar veren kral, şehrin bir mil uzağında ellerinde zafer simgesi olan hurma ve zeytin dal-

⁹⁸³ John Dotson, "The Gnoese Civic Annals", **Chronicling History**, ed. S. Dale, A. W. Lewin, D. Osheim, USA, The Pennsylvania State University Press, 2007, s. 81.

⁹⁸⁴ "Italiam intranti quam difficilis Alpium transitus fuerit, quantoque Francorum labore invia montium iuga et eminentes in caelum scopuli atque asperae cautes superatae sint, hoc loco describerem, nisi vitae illius modum potius quam bellorum, quae gessit, eventus memoriae mandare praesenti opere animo esset propositum." **VKM**, s. 9.

larıyla kendisini bekleyen halkla karşılaşmıştır. Daha sonra St. Peter kilisesine gitmiş ve Papa Hadrian ile tanışmıştır. Arkadaşlıkları böylece başlamış ve hayatları boyunca da sürmüştür. Charlemagne papa tarafından kral olarak kabul edilmiştir. Ayrıca papanın kralın geçmişteki ve gelecekteki bütün eylemlerini onaylaması karşılığında kral, Saranza, Bardonis Dağı, Berceto, Parma, Reggio, Mantua ve Monselice'ye ek olarak Korsika adasını, Venedik kasabalarını, Istria'yı ve son olarak Spoleto ve Benevento'yu hem sözlü hem de yazılı halde Papa'lığa bağışlamıştır.⁹⁸⁵

Roma ziyaretinin ardından Pavia kuşatmasına geri dönen kral, şehrin birçok taraftan kontrol altına alınmasına karar vermiş ve şehre her türlü ürün ya da insan girişi çıkışı engellenmiştir. Şehirde kıtlık baş gösterince halk tarafından geçitler açılmış, Desiderius, karısı ve kızı Charlemagne'a teslim edilmiştir. Kral soylulardan bağlılık yemini almış,⁹⁸⁶ Desiderius ve ailesi Francia'ya götürülerek Corbie manastırına kapatılmıştır.

Einhard savaşın sonu hakkında şu bilgileri vermektedir:

*"Bu savaşın sonunda İtalya fethedildi, Kral Desiderius ömürboyu sürgüne gönderildi ve oğlu Adalgus İtalya'dan kovuldu."*⁹⁸⁷

Böylece Haziran 774'de⁹⁸⁸ Lombard Krallığı Frank topraklarına dahil edilmiş, Charlemagne ise hem Frankların hem de Lombardların kralı olmuştur. Charlemagne merkezden uzak bir bölge olan bu toprakların idaresi için oğlu Pepin'i görevlendirmiş ve 780'de Pepin İtalya Kralı ilan edilmiştir.⁹⁸⁹

⁹⁸⁵ Mombert, *a.g.e.*, s. 94.

⁹⁸⁶ James, *a.g.e.*, s. 173-189.

⁹⁸⁷ "Finis tamen huius belli fuit subacta Italia et rex Desiderius perpetuo exilio deportatus et filius eius Adalgisus Italia pulsus..." VKM, s. 9.

⁹⁸⁸ AM, s. 496. 774: Papia civitas, in mense Iunio a Francis capta est.

⁹⁸⁹ Painter, *a.g.e.*, s. 76.

Charlemagne Lombard Krallığını ele geçirdikten sonra Lombard hazinesini ordusuna bölüştürmüştü⁹⁹⁰ ve 200 Lombard soylusunu esir olarak kuzeye getirmiştir. Benevento bağımsız bir düklük, Volturmo'daki St. Vincenzo Manastırı Frank Krallığı ile Benevento arasında sınır olarak kalmıştır. 785 yılında St. Vincenzo rahipleri Charlemagne'ı kralları olarak kabul etmişler ve onun için dualar etmeye başlamışlardır.⁹⁹¹

II. 6. 4. İtalya'daki Diğer Seferler

Lombard Krallığını ele geçiren Charlemagne, daha sonra çıkan isyanlar sonucu İtalya'nın geri kalan önemli bölgelerini elde etmeyi de gerekli görmüş ve bu düşüncenin bir sonucu olarak 776 yılında Venedik'e girmekte tereddüt etmemiştir. Treviso'da Paskalya'yı geçirmiş⁹⁹² ve Friuli'yi zapt etmiştir. Aynı dönemde kral, Istria'ya da müdahale etmiştir.⁹⁹³

Friuli dükü Hrodgaud (Rabigaud), Charlemagne 774'te Lombard Krallığını yıktıktan sonra bu göreve getirilmiştir. Bir süre sonra Chiusi'nin dukeleri ve Benevento ile Papalık topraklarını paylaşmak için anlaşmış ve hattâ kendisini Lombard kralı ilan edecek kadar ileri gitmiştir. Bunun üzerine Charlemagne 776'nın ilk aylarında, Paskalya öncesi,⁹⁹⁴ Alpleri geçmiş ve hem Friuli'yi hem de uzun süre mücadele etmeyi sürdüren, Hrodgaud'un kayınpederi Stabilinus tarafından idare edilen Treviso'yu ele geçirmiştir. Bu kısa İtalya seferi, kralın askeri seferleri arasında en hızlı ve en mükemmel olanıdır.⁹⁹⁵

⁹⁹⁰ Reuter, *a.g.e.*, s. 236.

⁹⁹¹ Peter Brown, *a.g.e.*, s. 436.

⁹⁹² ARF, s. 44. 776: supradictus domnus Carolus rex ad Tarvisium civitatem pascha celebravit.

⁹⁹³ Halphen, *a.g.e.*, s. 79.

⁹⁹⁴ Cutts, *a.g.e.*, s. 236.

⁹⁹⁵ Hodgkin, *a.g.e.*, s. 126-127.

778 yılında Papa Hadrian Charlemagne'dan Roma'ya gelmesini istemiş ve Bizans'ın Sicilya patriği ile suç ortaklığı yapıp, Frank kralına saldırı hazırlığında olan Benevento dükünün entrikalarını hararetli bir şekilde bildirmiştir. Kral bunun üzerine İtalya'ya gelmiş ve 780'de noeli Pavia'da geçirdikten sonra tüm kış burada kalmıştır. 781'in ilkbaharında ise Paskalya'yı geçirmek üzere Roma'ya gitmiştir. Burada Charlemagne'nin oğlu Pepin Papa Hadrian tarafından vaftiz edilmiş ve İtalya Kralı unvanını almıştır.⁹⁹⁶

Kral 786'da üçüncü kez İtalya'ya gelmiş ve noeli Floransa'da kutlayarak Roma'ya geçmiştir. Roma'da havarilerini mezarlarında bağışlarını yapmış ve birkaç gün burada kaldıktan sonra güneye ilerlemiştir. Benevento düklüğünün sınırında Benevento dükü II. Arechis'in (ö. 787) oğlu Romoald (Rumold) ile karşılaşmıştır. Romoald hediyelerle ve sözlerle kralın babasının arazisine girmesini engellemek istemiştir. Ancak kral bu teklifi kabul etmeyerek merkeze ilerleyince dük, elçi göndererek hem küçük oğlunu krala sunmuş hem de emirlerinin hepsine istekli bir şekilde itaat edeceğini bildirmiştir. Bu yakarıları dinleyen ve Tanrı'dan korkan kral, yıllık vergi ödemek, gelecekte de sadık olacağının garantisini vermek, düklüğün sınırları içerisindeki Papalığa ait mülkleri Roma piskoposluğu için restore etmek⁹⁹⁷ gibi şartlar koyarak savaştan vazgeçmiştir. Dükün küçük oğlu Grimoald'ı (ö. 806/7) rehine olarak tutup büyük oğlunu düke geri göndermiştir. Halkın geri kalanından da 11 rehine alan kral, dükün sözünü kuvvetlendirmek için elçiler göndermiştir ve Benevento halkının tümü bağlılık yemini etmiştir. Böylece Frank sınırları İtalya'nın en güney ucuna

⁹⁹⁶ Halphen, **a.g.e.**, s. 80.

⁹⁹⁷ Cutts, **a.g.e.**, s. 237.

kadar genişletilmiştir.⁹⁹⁸ Einhard Benevento seferi hakkında şu bilgileri vermektedir:

*"Bizzat kendi ordusuyla birlikte İtalya'ya doğru yola çıktı ve Roma'nın içinden geçerek Capua'nın Campanian şehrine ulaştı. Orada Beneventanlarla savaşmak için ordugahını kurarak teslim olmadıkça onlarla savaştı. Bu halkın lideri Arichis de savaştaydı ve oğulları Romuald ve Grimoldus'u çok parayla krala göndererek oğullarını rehin almasını istedi. Kendisinin de halkıyla birlikte emredilen şeyleri yapacaklarına dair söz verdi, ancak bir şartı vardı; kendisi kralın huzuruna çıkmaya zorlanmayacaktı. Kral ruhunun inatçılığından ziyade, halkın yararını dikkate alarak kendisine sunulan rehineleri kabul etti ve büyük ödül karşılığında onu huzura çıkması konusunda zorlamadı. Oğullarından küçük olanı rehine olarak tekrar alıkoymakla sonra büyüğünü babasına geri gönderdi ve elçileri, Beneventanlardan sadakat yemini istemeleri ve almaları için Arichis ile bıraktı, Roma'ya döndü."*⁹⁹⁹

Ancak daha sonra 788'de, halkın ricası¹⁰⁰⁰ ve Charlemagne'nin rızasıyla babasının ardılı olarak düklüğe getirilen Gri-moald, hem krala verdiği sözleri yerine getirmemiş, hem de Franklara karşı Avarlar ve Bavyera dükü Tassilo ile ittifak yapmıştır.¹⁰⁰¹ Ayrıca Franklara karşı savaşmak için Bizans'tan yardım istemiştir. Bizans yardım edeceğine söz vermiş ancak alarına geçen Charlemagne 792'de İtalya'ya bir birlik gönder-

⁹⁹⁸ Hodgkin, a.g.e., s. 133-134.

⁹⁹⁹ "Ipse postea cum exercitu Italiam ingressus ac per Romam iter agens Capuam Campaniae urbem accessit atque ibi positis castris bellum Beneventanis, ni dederentur, comminatus est. Praevenit hoc dux gentis Aragisus: filios suos Rumoldum et Grimoldum cum magna pecunia obviam regi mittens rogat, ut filios obsides suscipiat, seque cum gente imperata facturum pollicetur, praeter hoc solum, si ipse ad conspectum venire cogeretur. Rex, utilitate gentis magis quam animi eius obstinatione considerata, et oblatos sibi obsides suscepit eique, ut ad conspectum venire non cogeretur, pro magno munere concessit; unoque ex filiis, qui minor erat, obsidatus gratia retento, maiorem patri remisit; legatisque ob sacramenta fidelitatis a Beneventanis exigenda atque suscipienda cum Aragiso dimissis Romam redit" VKM, s. 13.

¹⁰⁰⁰ James, a.g.e., s. 317.

¹⁰⁰¹ Mombert, a.g.e., s. 306.

miştir. Benevento ile 800 yılında başlayan savaş 807'de Gri-moald'un ölümü ile son bulmuştur.¹⁰⁰²

Yeni Frank zaferleriyle papa çeşitli araziler elde etmiştir. Bunların arasında Capua şehri, Viterbo, Bagnorea, Toscanella ve Saona kasabaları da vardır.¹⁰⁰³

II. 6. 5. İspanya Seferi

Franklar ve Müslüman İspanya arasındaki soğukluk 732 Tours Savaşına kadar geri götürülebilirse de Charlemagne döneminde çıkan anlaşmazlığın sebepleri arasında Kordoba halifesi Abdurrahman'a karşı olan ve Bağdad'tan bekledikleri yardımı göremeyen bazı emirlerin Charlemagne'dan yardım istemesi,¹⁰⁰⁴ Abdurrahman'a karşı isyan eden Barselona valisinin¹⁰⁰⁵ Charlemagne'ın himayesine girmek istediği yönündeki sözleri, kralın kafirlere karşı savaşmak istemesi¹⁰⁰⁶ gibi pek çok sebep sayılabilir. Bu sebeplerle kış ortasında hazırlıklara başlanmıştır. Rivayet edildiğine göre bu hazırlıklar sırasında her yerde silah yapımcılarının gürültüsü duyulmaktadır.¹⁰⁰⁷

Askeri güçlerini toplayarak İlkbaharda Pireneler'i geçen kral, iki farklı yoldan İspanya'ya girmiştir.¹⁰⁰⁸ Ordusunun büyük bölümünü İspanya içerisindeki dağlara göndererek hızla Zaragoza'ya ilerlemiştir. Diğer bir Frank ordusu ise Roussillon dağlarını geçerek Katalonya'yı istila etmiştir. Aynı zamanda bu ordu Barselona, Huesca, Gerona ve komşu kasabaları alıp Za-

¹⁰⁰² Davis, *a.g.e.*, s. 285.

¹⁰⁰³ Halphen, *a.g.e.*, s. 81.

¹⁰⁰⁴ Davis, *a.g.e.*, s. 111.

¹⁰⁰⁵ Halphen, *a.g.e.*, s. 62.

¹⁰⁰⁶ Maurice O'Connell Walshe, *Medieval German Literature*, Cambridge, Harvard University Press, 1962, s. 61.

¹⁰⁰⁷ Mombert, *a.g.e.*, s. 155.

¹⁰⁰⁸ *ARF*, s. 50. 778: tunc domnus Carolus rex iter peragens partibus Hispaniae per duas vias.

ragoza'da kralın komuta ettiği orduya katılmıştır.¹⁰⁰⁹ Bu sırada kuzey sınırlarına saldırı olduğu haberi gelince Zaragoza'yı almadan geri dönmek zorunda kalan kral, dönüş yolunda Pamplona şehrini tahrip etmiştir.¹⁰¹⁰ Geri dönüş yolu olarak Astorga'dan Bordo'ya uzanan eski Roma yolu¹⁰¹¹ seçilmiş ve bu yolda, Pireneler civarında¹⁰¹² iken ordunun ilk kısmına kendisi kumanda ederek önden ilerlemeye başlamıştır. Ordunun bütün yükü arkadan gelen artçı bölüğe bırakılmıştır ve bu bölük Roland (Orlando) gibi güçlü komutanların yönetimindedir. Yıllarca anılacak ve adına destanlar yazılacak baskını yaşayan bölük işte bu bölüktür. Roland ve diğer önemli komutanların idaresindeki geniş bir alana yayılmış ordu, yerin ve darlığın izin verdiği ölçüde, uzun bir kafilе halinde ilerlerken,¹⁰¹³ 778 yılının¹⁰¹⁴ 15 Ağustos'unda Eno, Engui ve Roscevaux vadisini (Roncesvalles) geçerken, önceden kralın vasalı olan ama şimdi onu şefleri olarak tanıyan tüm vahşi dağlıları etrafında toplayan bölge şefi¹⁰¹⁵ ve emrindeki Gaskonlar (Basklılar) tarafından, önce uçurumların en yüksek yerlerinden kayalar ve ağaç gövdeleri atılması sonra da vadiye inip silahlarla saldırılması suretiyle,¹⁰¹⁶ baskına uğramıştır. Bu saldırıda hem komutanlar ölmüş hem de ordu ağır kayıplar vermiştir. Einhard'a göre tek bir kişi kalana kadar herkesi öldürmüşler ve henüz bastıran gecenin karanlığından yararlanarak kaçmışlardır.¹⁰¹⁷ Bu habe-

¹⁰⁰⁹ James, **a.g.e.**, s. 220-232.

¹⁰¹⁰ "Pampilona destructa" **ARF**, s. 50.

¹⁰¹¹ Cutts, **a.g.e.**, s. 257.

¹⁰¹² Halphen, **a.g.e.**, s. 63.

¹⁰¹³ "Nam cum agmine longo, ut loci et angustiarum situs permittebat, porrectus iret exercitus..." **VKM**, s. 12.

¹⁰¹⁴ Robison, **a.g.m.**, s. 97.

¹⁰¹⁵ Bulfinch, **a.g.e.**, s. xiii.

¹⁰¹⁶ Haaren, **a.g.e.**, s. 63.

¹⁰¹⁷ "ad unum omnes interficiunt, ... noctis beneficio, quae iam instabat" **VKM**, s. 12.

ri duyan kral geri dönüp saldırının öcünü almak istediye de Saksonların kuzey sınırlarındaki baskıyı artırmaları nedeniyle ilerlemek zorunda kalmıştır.

Burada Roland'ın hikayesine değinmek yerinde olacaktır. Çünkü bu saldırıda pek çok kişi ölmesine rağmen Roland'ın ölümü çok önemsenmiş ve hem Ortaçağ hem de Rönesans boyunca şiirlere, destanlara ve şarkılara konu edilmiştir. Bunlardan en önemlisi *Chanson de Roland* adlı, eski Fransızca ile XI. yüzyılda yazılmış olan destansı eserdir. Günümüze gelen Oxford elyazmasında baskın şöyle anlatılmaktadır: “*Charlemagne yedi yıldır İspanya’da savaşmaktadır ve alınması gereken sadece Zaragoza kalmıştır. Şehrin kralı Marsilie yalandan teslim olmak isteğiyle Charlemagne’a bir hile yapmaya karar verir. Kendini haraç ödemeyi ve vaftiz olmayı isteyen biri olarak tanıtır. Charlemagne bu konuyu vasalları ve aralarında Roland, Olivier ve başrahip Turpin’in de olduğu 12 şövalyesiyle müzakere eder ve bu teslim olma teklifini kabul etmeye karar verirler. Roland üvey babası Guenes (Guenelun)’i haberci olarak önerir. Hem hayatından endişe eden hem de Roland’ın uzun süredir ona karşı barındırdığı nefretten dolayı intikam alma yemini etmiş olabileceğinden korkan Guenelun, haberi Müslümanlara taşır ve onlarla gizlice işbirliği yapar. Sefer dönüşü ordu hareket ettiğinde Guenelun, Roland’ın küçük bir askeri birlik ile arka tarafta olmasını teklif eder ve bu teklif Charlemagne tarafından onaylanır. Kral Marsilie ordunun arkasına saldırır, Charlemagne geri döner ancak çok geç kalmıştır. Kral Marsilie ölümcül bir yara alırken Olivier ve Roland ölür. Sayıca çok olmalarına rağmen kafirler ikinci bir savaşta Charlemagne tarafından bozguna uğratılırlar. Francia’ya geri dönüldüğünde Aachen’da bir mah-*

keme kurulur ve Guenelun yargılanır."¹⁰¹⁸ Destanda verilen bilgilerin doğruluğu tartışmalı olmakla birlikte, zaman zaman tarihi kaynak olarak da kullanılmaktadır.

Bu konuda yazan diğer yazarlar, Luigi Pulci, Matteo Maria Boiardo ve Ludovico Ariosto'dur. Boiardo *Orlando Innamorato* adlı eserinde Orlando'nun aşklarını, Ariosto *Orlando Furioso* adlı eserinde hayal kırıklıklarını ve Pulci *Morgante* adlı eserinde ölümünü ele almıştır.¹⁰¹⁹

Saldırının ardından bunu kabullenemeyen kralın askeri birlikleri 785'de Katalonya'nın en kuzey ucunda bulunan Gerona'yı, 790'da ise tüm sahil şeridini ele geçirmişlerdir. Müslümanlar 793'de geri dönerek Pireneleri geçmişler, Narbonne'un dış mahallerini ateşe vermişler ve Rouergue içlerine öncü birlik göndermişlerdir. Bunun üzerine Narbonne ve Carcassonne arasındaki Orbie nehri üzerinde kanlı bir savaş yapılmış ve Müslümanlar Pirenelerin güneyine geri çekilmişlerdir. Başka bir sürpriz saldırıyı önlemek için 795'te Gerona, Cardona, Vich ve Casseres civarları askeri birliklerce tahkim edilmiştir. Ayrıca Kordoba emirine karşı komplo hazırlamak için Müslüman yönetici ve memurlarla ve Galiçya'nın Hristiyan kralı ile iletişim kurulmuştur. 799'da, 797'de kuşatılan ama alınamayan,¹⁰²⁰ Huesca şehri itaat göstergesi olarak geçitlerinin anahtarlarını Charlemagne'a göndermiştir. 801'de iki yıllık¹⁰²¹ bir kuşatmadan sonra Barselona teslim olmuş¹⁰²² ve Dindar Louis muhteşem bir geçit yapmak için buraya gitmiştir. 806'da

¹⁰¹⁸ Dieter Kartschoke, "Religious Devotion and Courtly Display", **A New History German Literature**, ed. D. Welbery, J. Ryan, H. U. Gumbrecht, USA, Harvard University Press, 2004, s. 61.

¹⁰¹⁹ Bulfinch, **a.g.e.**, s. xvii.

¹⁰²⁰ Hodgkin, **a.g.e.**, s. 150.

¹⁰²¹ Bazı kaynaklara göre bu kuşatma yedi ay sürmüştür. J. E. Kaufmann, H. W. Kaufmann, R. M. Jurga, **Medieval Fortress: Castles, Forts and Walled Cities of The Middle Ages**, USA, Combined Publishing, 2001, s. 81.

¹⁰²² Riche, (1) **a.g.e.**, s. 94.

Pamplona ve Navarre'nin tamamı boyun eğmiştir. 811'de ise Tortosa şehri, dört günlük bir kuşatmadan sonra geçitlerini açmıştır. Böylece Ebro nehri ve Pireneler arasında uzanan bölge Frank hakimiyetine girmiştir. Septimania Müslüman baskısından kurtulmuş ve Ebro ve Pireneler arasındaki arazi¹⁰²³ Frank-İspanya sınırı olmuştur.¹⁰²⁴ Bu sınır Müslüman kuvvetlerine karşı bir savunma siperi olarak hizmet etmiştir.¹⁰²⁵

II. 6. 6. Bretanya Seferi

Merovenjler döneminden beri pek çok sefer düzenlenen ancak alınamayan, sadece vergi ödemeye mecbur edilebilen, Galya'nın en üst bölümünde yaşayan¹⁰²⁶ Bretonlar, Charlemagne döneminde barbar saldırıları ile uğraşmaktaydılar.¹⁰²⁷ Ayrıca Franklarla olan sınırlarından sorumlu olan Roland İspanya seferi sırasında ölmüş ve bu durum hem bölgede hem de sınırda isyanlar çıkmasına neden olmuştur. Seferin bir diğer sebebi ise ödemek zorunda oldukları vergiyi reddetmeleridir.¹⁰²⁸ Bunun üzerine Charlemagne 786 yılında, Audulf'un emri altındaki bir orduyu Bretonlara karşı göndermek zorunda kalmıştır. Audulf, bataklık ve ormanla korunan pekçok mevkiye saldırmıştır.¹⁰²⁹ Yenilgiyi kabul eden Bretonlar önde gelen kişilerden rehineler vermişler, ancak daha sonra Frank sınırlarını tahrip etmekten geri durmamışlardır. Bu sefer Breton sınırı öncekinden daha iyi tahkim edilmiştir.

789 sonu ya da 790 başlarında kraliyet tacı ile birlikte Loire ve Sen arasındaki batı topraklarının yönetimini devralan Char-

¹⁰²³ Davis, **a.g.e.**, s. 114.

¹⁰²⁴ Halphen, **a.g.e.**, s. 63-64.

¹⁰²⁵ Spielvogel, **a.g.e.**, s. 240.

¹⁰²⁶ VKM, s. 13.

¹⁰²⁷ James, **a.g.e.**, s. 272.

¹⁰²⁸ Mombert, **a.g.e.**, s. 311.

¹⁰²⁹ Davis, **a.g.e.**, s. 280.

lemagne`ın en büyük oğlu Genç Charles`ın hakimiyet alanına Bretanya sınırı da girmektedir. Sekizinci yüzyılın son yıllarında bu sınır Guy adında bir kont tarafından yönetilmektedir. 799 yılında bu kont emrindeki diğer kontlarla birlikte Bretanya`yı istila etmiştir. Bağlılık yemini etmek zorunda kalan Breton şeflerinin isimleri bir bir yazılarak Charlemagne`a gönderilmiştir.¹⁰³⁰

II. 6. 7. Bavyera Seferi

Charlemagne`ın babası Kısa Pepin zamanında Frank Krallığı`na bağlı bir duk olarak Bavyera yönetiminin başına geçirilen Tassilo (yak. 741-796), gerçekte bağımsız hareket eden bir liderdir. Aralarındaki anlaşmazlığın nedenleri arasında belki de ilk sırayı Tassilo`nun bağlılık yemininden vazgeçmesi ve Pepin döneminde söz verdiği yükümlülüklerini yerine getirmemesi almaktadır. Üstelik Lombard Kralı Desiderius`un kızıyla evli olduğu için Lombard Krallığı ile yakın ilişkiler kurmuş¹⁰³¹ ve Charlemagne`a karşı Bizans, Avarlar ve Slavlarla birlik olup komplo kurmaya bile çalışmıştır. Son vukuatı ise Charlemagne Benevento savaşı ile ilgilenirken, Tyrol`daki bir Frank soylusuyla arazi meselesini bahane ederek kılıklı bir kavgaya girmesidir. Bu durumu düzeltmek için Papa Hadrian, Salzburg piskoposu Arno ve Mondsce başrahibi Hunrich arabuluculuk görevini üstlenmişlerdir. Charlemagne arabuluculuğu kabul etmiş ama elçilerden gelecekte Tassilo`nun iyi niyetli olacağına dair güvence vermelerini istemiştir. Elçiler böyle bir yetkileri olmadığı cevabını vermişler ancak papa bu istek karşısında sinirlenerek, herhangi bir iyi niyet ihlali durumunda çıkacak savaşta sorumluluğun Tassilo`ya ait olduğu, Charlemagne ve Frankların suçsuz olacaklarını ve Tassilo`yu aforoz edeceğini açıklamıştır.

¹⁰³⁰ Halphen, **a.g.e.**, s. 65-66.

¹⁰³¹ Cutts, **a.g.e.**, s. 238.

Charlemagne Germany'ya döndüğünde Worms'da bir meclis düzenlenmiş, buraya katılması gereken Tassilo gelmeyince, Frank monarşisinin tehlikede olduğu gerekçesiyle üç ordu¹⁰³² Bavyera'ya gönderilmiştir. 3 Ekim 787'de Lechfeld'de yenilen Tassilo itaatini bildirmiş ve 12 rehine vererek¹⁰³³ tekrar kralın vasalı konumuna gelmiştir.¹⁰³⁴ Bu olaydan sonra aralarında ne geçtiği tam olarak bilinmemekle birlikte Tassilo'nun, eşi olan Lombard kralı Desiderius'un kızının kışkırtmasıyla Avarlarla Franklara karşı ittifak yaptığı bilinmektedir. Bunun üzerine 788'de¹⁰³⁵ Ingelheim'de¹⁰³⁶ toplanan meclise karısı ve iki kızıyla gelen Tassilo,¹⁰³⁷ burada Franklara karşı yaptıklarından dolayı oybirliği ile ölüm cezasına çarptırılmış ancak Charles Martel'in torunu,¹⁰³⁸ dolayısıyla kraliyet ailesinin bir üyesi olması nedeniyle,¹⁰³⁹ cezası kral tarafından manastıra kapatma cezasına çevrilmiştir.¹⁰⁴⁰ Böylece ölüm cezasından kurtulan Tassilo, Goar¹⁰⁴¹ manastırına kapatılmıştır.¹⁰⁴²

Dükün görevinden uzaklaştırılmasının ardından Bavyera'da yeni bir yönetim sistemi benimsenerek bölge kontluklara

¹⁰³² Davis, *a.g.e.*, s. 137.

¹⁰³³ James, *a.g.e.*, s. 273.

¹⁰³⁴ Mombert, *a.g.e.*, s. 180-181.

¹⁰³⁵ "Dasilo venit ad Ingulinheim ad domnum regem", *AA*, s. 43.

¹⁰³⁶ *ARF*, s. 80. 788: tunc domnus rex Carolus congregans synodum ad iamdictam villam Ingilenhaim.

¹⁰³⁷ *Fragmentum Annalium Chesnii*, (FAC) *MGH*, *SS*, i, ed. G. H. Pertz, Hano-ver, 1826, s. 33.

¹⁰³⁸ Hodgkin, *a.g.e.*, s. 127.

¹⁰³⁹ Riche, (1) *a.g.e.*, s. 101.

¹⁰⁴⁰ *AL*, s. 33.

¹⁰⁴¹ Stuart Airlie, "Narratives of Triumph and Rituals of Submission: Charlemagne's Mastering of Bavaria", *Transactions of The Royal Historical Society*, Press Syndicate of The University of UK, Cambridge, 1999, s. 118.

¹⁰⁴² Rollason'a göre saçları kazıtılan Tassilo, St. Wandrille manastırına kapatılmıştır. David Rollason, *Northumbria*, UK, Cambridge University Press, 2003, s. 165.

bölünmüştür.¹⁰⁴³ Einhard hem Tassilo hem de Bavyera'nın durumu için şu bilgileri vermektedir:

*"Bavyera savaşı aniden patlak verdi ve çabucak sonlandı. Dük Tassilo'nun kibiri ve gözükaralığı onu bu savaşa itti. Kral Desiderius'un kızı olan ve babasının sürgününden dolayı kocası aracılığıyla intikam alabileceğini düşünen karısının teşvikiyle, Bavyeralıların doğudan komşuları olan Hunlarla bir ittifak yaparak, sadece emirleri uygulamamakla kalmadı aynı zamanda kralı savaşa yöneltmeye çalıştı. Kralın yürekliği, dükün gereğinden çok olduğu görülen inatçılığına katlanamamıştı. Kral bizzat, Bavyera'ya saldırmak için her yerden askeri güçleri toplayarak Lech nehrine büyük bir orduyla geldi. Bu nehir Bavyeralıları Alemanlardan ayırır. Bölgeye girmeden önce nehrin kıyısında ordugahını kurarak dükün aklını elçilerle denemeye karar verdi. Dük inatçı bir şekilde devam etmenin hem kendine hem de halkına bir yararı olmayacağını düşünüp ricada bulunarak krala söz ve istenilen rehineleri verdi. Onlar arasında oğlu Theodus da vardı. Bunun yanı sıra sadakat yemini de etti. Bu yemine göre hiç kimseye ikna olmayıp onun otoritesinden ayrılmayacağını onaylaması gerekiyordu ve uzun süreceği öngörülen bu savaşa çabucak son verildi. Hemen sonra Tassilo kralın huzuruna çağrıldı ve geri dönmesine izin verilmedi. Elinde tuttuğu bölge başka bir dük verilmedi ama yönetmeleri için kontlara emanet edildi."*¹⁰⁴⁴

¹⁰⁴³ Painter, *a.g.e.*, s. 78.

¹⁰⁴⁴ "Baioaricum deinde bellum et repente ortum et celeri fine conpletum est. Quod superbia simul ac socordia Tassilonis ducis excitavit; qui hortatu uxoris, quae filia Desiderii regis erat ac patris exilium per maritum ulcisci posse putabat, iuncto foedere cum Hunis, qui Baioariis sunt ab oriente contermini, non solum imperata non facere, sed bello regem provocare temptabat. Cuius contumaciam, quia nimia videbatur, animositas regis ferre nequiverat, ac proinde copiis undique contractis Baioariam petiturus ipse ad Lechum amnem cum magno venit exercitu. Is fluviu Baioarios ab Alamannis dividit. Cuius in ripa castris conlocatis, priusquam provinciam intraret, animum ducis per legatos statuit experiri. Sed nec ille pertinaciter agere vel sibi vel genti utile ratus supplex se regi permisit, obsides qui imperabantur dedit, inter quos et filium suum Theodonem, data insuper fide cum iuramento, quod ab illius potestate ad defectionem nemini suadenti adsentire deberet. Sicque bello, quod quasi maximum futurum videbatur, celerrimus est finis inpositus. Tassilo tamen postmodum ad regem evocatus neque redire permissus, neque

Einhard'ın burada Hunlar diye adlandırdığı halk Avarlar'dır ve görülmektedir ki yazar ayrıntılı Bavyera seferini çok kısa tutmuştur.

788'de Bavyera'nın ele geçirilmesi tamamlanınca, aristokrat sınıf mensupları Frank adli kurumlarını örnek alarak kendi topraklarında da aynılarını tesis etmişlerdir.¹⁰⁴⁵

II. 6. 8. Avarlarla Mücadele

Tarihi kaynaklarda Hunlar ya da Magyarlar¹⁰⁴⁶ olarak adlandırılan Avarlarla¹⁰⁴⁷ Franklar arasındaki mücadele, Bavyera'nın Karolenj topraklarına katılmasıyla başlamıştır. Çünkü Bavyera alınınca VIII. yüzyılın sonunda hala tehlike yaratmaya devam eden Avarlarla karşı karşıya kalınmıştır. Avarlar Austria olarak bilinen bölgeyi ve Macaristan ovasını ellerinde tutmaktadırlar. Yukarıda da bahsedildiği gibi Bavyera dükü Tassilo ile iltifak yaparak Franklara karşı olduklarını göstermişlerdir. 788'de Ingelheim'deki meclis sırasında, bunu fırsat bilerek Bavyera'yı ele geçirmek için saldırılarını arttıran Avarlar, bu bölge ve Friuli sınırlarını hedeflemişler ancak başarılı olamamışlardır. Yine de güçlü bir düşman oldukları Charlemagne'in Avar tehlikesinden korunmak için Kuzey İtalya'daki Karolenj

provincia, quam tenebat, ulterius duci, sed comitibus ad regendum commissa est." **VKM**, s. 14.

¹⁰⁴⁵ Warren C. Brown, Piotr Gorecki, "Where Conflict Leads: On The Present and Future of Medieval Conflict Studies in The United States", **Conflict in Medieval Europe**, ed. W. Brown, P. Gorecki, England, Ashgate Publishing, 2003, s. 270.

¹⁰⁴⁶ Innes, **a.g.m.**, s. 227.

¹⁰⁴⁷ Avarlar, Orta Avrupa'da, Frank Krallığı ile Bizans İmparatorluğu arasında, eski Hun, Sabar kalıntıları ve Bulgarlar gibi Türk kitlelerinin desteği ile kudretli bir devlet kurarak, çeşitli Cermen ve özellikle kalabalık Slav kabilelerini hakimiyetleri altına almak suretiyle 250 yıl kadar (558-805) Avrupa siyasetine yön veren bir halktır. İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1999, s. 160.

ana yönetim merkezlerinden biri olan Verona'nın duvarlarını yeniden inşa¹⁰⁴⁸ ettirmesinden anlaşılmaktadır.

Frank birleşik orduları karşısında çok fazla direnemeyen Avarlar, Friuli ve Bavyera sınırlarında 788'de yapılan savaşlarda yenilerek doğuya, Tuna üzerinde Ips¹⁰⁴⁹ bölgesinin dışına sürülmüşlerdir. 790'da kral elçilerini göndererek Avarlarla sınırlarla ilgili¹⁰⁵⁰ anlaşmak istediye de sonuca varılamamış ve bu yıl daha büyük bir sefer için hazırlıkla geçirilmiştir.¹⁰⁵¹ Hazırlıklar arasında çok kalabalık ordular toplamak ve binlerce at tedarik etmek de vardır. Öyle ki, Frank topraklarında tüm kış koşuşturma içerisinde geçmiştir. İmparatorluğun her yanına, uygun durumda olan tüm birliklerin seferberlik halinde olmaları için emirler gönderilmiştir.¹⁰⁵² Avar akınlarının artması üzerine, 791'de¹⁰⁵³ hazırlıklarını tamamlayarak,¹⁰⁵⁴ büyük bir orduyla Avarlara doğru ilerleyen Charlemagne, Tuna vadisinde baskı uyguladıktan sonra, savaş planları yaptığı kampından, İtalya kralı olan oğlu Pepin'i, ücretli Lombard süvarilerinin başında Avarlara karşı göndermiştir. Pepin bir dizi seferin sonunda, onları Carinthia'dan çıkarmaya muvaffak olmuştur.¹⁰⁵⁵ Bir yıl sonra 792'de oğlu Kambur Pepin'in isyanı ve 793'te Sakson isyanı kralı Avarlara yönelmekten bir süreliğine alıkoysa da bu durum kralın seferlerden vazgeçtiği ya da Avarların tamamen yenildiği anlamına gelmemektedir. Çünkü 799'da çıkarılan bir isyan sonucu Frankların en iyi yöneticile-

¹⁰⁴⁸ Cristina la Rocca, "A Man for All Seasons: Pacificus of Verona and The Creation of A Local Carolingian Past", **The Uses of The Past in The Early Middle Ages**, ed. Y. Hen, M. Innes, UK, Cambridge University Press, 2000, s. 263.

¹⁰⁴⁹ James, **a.g.e.**, s. 334.

¹⁰⁵⁰ Hodgkin, **a.g.e.**, s. 158.

¹⁰⁵¹ Davis, **a.g.e.**, s. 143.

¹⁰⁵² Mombert, **a.g.e.**, s. 192.

¹⁰⁵³ Halphen, **a.g.e.**, s. 59.

¹⁰⁵⁴ Cutts, **a.g.e.**, s. 262.

¹⁰⁵⁵ Painter, **a.g.e.**, s. 78.

rinden Friuli dükü Eric ve Bavyera valisi Gerold,¹⁰⁵⁶ 802'de de iki Bavyera kontu öldürülmüştür. Ancak 803'te yapılan birkaç küçük çaplı askeri sefer düzeni yeniden sağlamıştır. 805'de Avar hakanının gücünün, Charlemagne'dan Slav saldırılarına en az maruz kalan toprakları hediye olarak kendisine vermesini isteyecek kadar azaldığı görülmektedir. İmparator tarafından kağana Bavyera sınırındaki yukarı Pannonia toprakları verilmiştir.¹⁰⁵⁷ Böylece Avarlar Franklara tabi bir halk olarak yaşamaya devam etmişler, Franklar ise doğuda büyük bir tehlikeyi bertaraf etmişlerdir.

Einhard Avarlara karşı düzenlenen seferler hakkında şu bilgileri vermektedir:

*"Saksonlara karşı başarılı olduğu savaş hariç, onun girdiği savaşların en büyüğü Avarlara ya da Hunlara karşı girdiği savaştır. O bu savaşı hem diğer savaşlardan daha büyük bir cesaretle hem de diğerlerindeki kadar büyük bir teçhizatla yönetti. Pannonia'daki sefere kendi de katıldı çünkü o halk bu bölgeye yerleşmişti. Yapılması gereken geri kalan seferler, oğlu Pepin, bölgelerin valileri, kontlar ve hattâ elçiler tarafından gerçekleştirildi. Savaş onlar tarafından çok büyük bir enerjiyle yönetildi ve sonunda (bu savaşların) sekizinci yılında tamamlandı. O savaşta kaç çarpışma olduğuna, ne kadar kanın aktığına Pannonia'da yaşayan halkın yokluğu tanıktır ve kağanın sarayının olduğu yer öylesine ıssızlaşmıştı ki; orada insan yerleşiminin izi dahi görünmüyordu. Bu savaşta Hunların tüm soyluluğu yok oldu ve tüm şöretleri ayaklar altına alındı. Tüm paraları ve uzun zamandır toplamış oldukları hazineler ganimet olarak alındı. İnsan hafızası tarafından Frankların böylesine ganimet ve para ile zenginleştikleri herhangi bir savaş hatırlanamaz."*¹⁰⁵⁸

¹⁰⁵⁶ ARF, s. 108. 799: Geroldus comes, Baioariae praefectus, commissio contra Auares proelio cecidit.

¹⁰⁵⁷ Halphen, a.g.e., s. 62.

¹⁰⁵⁸ "Maximum omnium, quae ab illo gesta sunt, bellorum praeter Saxonicum huic bello successit, illud uidelicet, quod contra Auares sive Hunos susceptum est. Quod ille et animosius quam cetera et longe maiori apparatu administravit. Unam tamen per se in Pannoniam - nam hanc provinciam ea gens tum

Einhard'ın verdiği bilgiler sadece savaşın yol açtığı yıkımı değil, Avarların maddi gücünü göstermesi açısından da önemlidir. Ayrıca yazarın Pannonia dediği yer bugünkü Macaristan topraklarıdır.

II. 6. 9. Slav Kökenli Halklar Üzerine Seferler

Ortaçağın bu evresinde Saksonya, Thuringia ve Bavyera sınırları ötesinde uzanan topraklarda Slav kökenli halklar yaşamaktadır. Charlemagne'in genel politikası çeşitli halkları imparatorluk içerisinde bir arada tutmak değil, mümkünse onlara kendi hakimiyetini kabul ettirerek, sorunsuz şekilde belli bir uzaklıkta tutmak¹⁰⁵⁹ olduğu için bu Slav kökenli halklar Frank topraklarına saldırmadıkça ya da çeşitli toprak kazanımları sonucu onlarla sınırdış olunmadıkça Franklarla aralarında büyük sorunlar yaşanmamıştır.

Baltık Denizi ile Bohemya dağları arasında yaşayan ve Franklarla az ya da daha çok ilişki içerisinde olan Slav kökenli halklar Abodritler, Lingonlar, Wiltziler, Sorblar ve Çeklerdir.

Obodritler olarak da bilinen Abodritler, sözlüklerde barbar bir kabile¹⁰⁶⁰ olarak geçse de Franklara çok sorun çıkarmadan Charlemagne'in hakimiyetini kabul etmiş bir Slav halkıdır.

incolebat - expeditionem fecit, cetera filio suo Pippino ac praefectis provinciarum, comitibus etiam atque legatis perficienda commisit. Quod cum ab his strenuissime fuisset administratum, octavo tandem anno completum est. Quot proelia in eo gesta, quantum sanguinis effusum sit, testatur vacua omni habitatore Pannonia et locus, in quo regia Kagani erat, ita desertus, ut ne vestigium quidem in eo humanae habitationis appareat. Tota in hoc bello Hunorum nobilitas periit. tota gloria decedit. Omnis pecunia et congesti ex longo tempore thesauri direpti sunt. Neque ullum bellum contra Francos exortum humana potest memoria recordari, quo illi magis ditati et opibus aucti sint." VKM, s. 15-16.

¹⁰⁵⁹ Halphen, a.g.e., s. 53.

¹⁰⁶⁰ Francis Lieber, E. Wiggleworth, T. G. Bradford, **A Popular Dictionary**, vol. IX, Philadelphia, Carter & Hendee, 1832, s. 362.

780'de Saksonların, Danların ve Wilzilerin saldırılarına maruz kaldıklarında Charlemagne'dan yardım istemişler ve 785'de Saksonlara karşı kazanılan ilk askeri zaferden sonra Frank koruması altına girmişlerdir.¹⁰⁶¹ Bu tarihten sonra ise Frank saflarında seferlere katılmışlar ve müttefik olarak adlandırılmışlardır.

Elbe'nin sağ kıyısında yaşayan ve Lini,¹⁰⁶² Linones ya da Lingones olarak adlandırılan Slav kökenli bu halk, Danlar ve Abodritler arasındaki mücadeleler sırasında ele geçirilmiştir.¹⁰⁶³ Danlarla 808 yılında yapılan mücadele sırasında Charlemagne'ın oğlu Charles idaresindeki ordu, Frankların müttefiki Abotridlere karşı Danlara yardım ettikleri gerekçesiyle, bu halkın geniş bir alana yayılmış olan arazilerini tahrip etmiştir. Tahrip edilen araziler arasında bir başka Slav halk olan Smeldinglerinkiler de vardır.¹⁰⁶⁴

Weletabe¹⁰⁶⁵ ya da Wilzi¹⁰⁶⁶ adı verilen Slav kökenli kabile, Almanya'nın kuzey bölümünde, Elbe'den Baltık Denizi'ne kadar olan ve adına Pomerania denilen bölgede yerleşmiş, Saksonların hakimiyet altına alınmasından sonra da Franklarla sınır komşusu olmuştur.¹⁰⁶⁷ Önce Frankların müttefikleri olan Abodritlere sonra da Franklara inatçı saldırılarda bulunmaları ve kralın uyarılarını dikkate almamaları, Charlemagne'ın

¹⁰⁶¹ Halphen, a.g.e., s. 54.

¹⁰⁶² Robert G. Latham, **The English Language**, Taylor, London, Walton & Maberly, 1850, s. 21.

¹⁰⁶³ Julia M. H. Smith, "*Fines imperii: The Marches*", **The New Cambridge Medieval History**, vol. II, ed. R. McKitterick, UK, Cambridge University Press, 2002, s. 173.

¹⁰⁶⁴ **ARF**, s. 125. 808: filius autem imperatoris Carlus... iunxit et exercitum...in Linones et Smeldingos...

¹⁰⁶⁵ Slavların kendilerine verdiği isimdir.

¹⁰⁶⁶ Wilzi, Wiltzi ya da Wilzen, Frankların Slav kökenli bu halka verdikleri isimdir.

¹⁰⁶⁷ Hodgkin, a.g.e., s. 157.

789'da¹⁰⁶⁸ sefere çıkmasına neden olmuştur. Krallarının, halkın ve sonra da tüm soyluların kendisine itaat etmesiyle,¹⁰⁶⁹ başarılı bir sefer gerçekleştiren kral 790'da Worms'a geri dönmüştür.¹⁰⁷⁰

Einhard Wilziler hakkında şu bilgileri vermektedir:

*"Batı Okyanusu'ndan doğuya doğru bir koy uzanır. Güney kıyısında Slavlar, Estonyalılar ve başka halklar yaşarlar. Onlar arasında en göze çarpan halk Welatablardır. Onlara o dönemde kral tarafından bir savaş açıldı. Kendisinin de bizzat katıldığı sadece tek bir seferle, kral onları öylesine ezdi ve baskı altına aldı ki, onlar asla onun emirlerini reddetmeyi düşünemediler."*¹⁰⁷¹

Elbe ve Saale arasında yaşayan Sorblar, Saksonlarla yapılan uzun savaşlar sırasında 782'de, karışık durumdan faydalanaarak, Thuringia ve Saksonya sınırlarına yağmalama hareketlerinde bulunmuşlar ve gönderilen ordu tarafından Süntelgebirge savaşında yenilgiye uğratılmışlardır.¹⁰⁷² Daha sonra 806'da, düklerinden birinin ölümüyle, bir kez daha yenilen Sorblar itaat etmek ve rehineler vermek suretiyle,¹⁰⁷³ Frank İmparatorluğu'na bağımlı hale gelmişlerdir.

Charlemagne'in daha çok zorlandığı ve daha az sonuç aldığı Slav kökenli halk Çekler, yaşadıkları yer ise Bohemya'dır. Sakson şairin dediğine göre savaşçı Bohemyalılar Frankları sinirlendirmiş ve Charlemagne'in öfkesini harekete geçirmişler-

¹⁰⁶⁸ ARF, s. 84. 789: inde iter per motum partibus Sclavaniae, quorum vocabulum est Wilze.

¹⁰⁶⁹ Mombert, a.g.e., s. 128.

¹⁰⁷⁰ James, a.g.e., s. 337.

¹⁰⁷¹ "Sinus quidam ab occidentali oceano orientem versus porrigitur,... At litus australe Sclavi et Aisti et aliae diversae incolunt nationes; inter quos vel praecipui sunt, quibus tunc a rege bellum inferebatur, Welatabi. Quos ille una tantum et quam per se gesserat expeditione ita contudit ac domuit, ut ulterius imperata facere minime rennuendum iudicaret." VKM, s. 15.

¹⁰⁷² Halphen, a.g.e., s. 56.

¹⁰⁷³ Cutts, a.g.e., s. 282.

dir.¹⁰⁷⁴ Ayrıca komşuları Avarların şanssızlığından avantaj elde ederek, onların topraklarına sürekli akınlarla onları kızdırmışlardır.¹⁰⁷⁵ Sefer yapmadan sorunun çözülemeyeceğini anlayan kral Çeklere karşı iki sefer yapmış ancak kesin bir sonuç alamamıştır. 805'te oğlu Charles kumandasındaki bir orduyu, Bohemyalılar da denilen bu Slav kökenli halkın yaşadığı bölgeye¹⁰⁷⁶ gönderen imparatorun askerleri, üç farklı yerden Bohemya'ya girmiş ve 40 gün boyunca Elbe'nin her iki kıyısındaki yerleri tahrip etmiştir. Çekler evlerine çekilmek zorunda kalmışlardır. Ertesi yıl 806'da, önceki yıl olduğu gibi, Burgonyalılar, Alemanlar ve Bavyeralılardan oluşan bir birlik,¹⁰⁷⁷ Bohemya'da bir tatbikat yapmak üzere gönderilmiş ancak ciddi bir zarar veremedi geri dönmüştür. Charlemagne gelecek için bu saldırgan taktiklerden vazgeçmiş ve Fichtelgebirge'nin batısını Bohemya sınırı olarak belirlemiştir.¹⁰⁷⁸

Aslına bakıldığında Elbe, Saale ve Oder nehirleri arasında yaşayan Sorblar, Wilziler ya da Abodritlerden hiçbiri imparatorluk için büyük bir tehlikeye yol açacak kadar kalabalık değillerdir.¹⁰⁷⁹ Bu nedenle hakimiyet altına alınmalarında herhangi bir problem yaşanmamıştır. Charlemagne için asıl tehlikeye kuzeyden, Danlardan gelecektir.

¹⁰⁷⁴ Poeta Saxo, *Annalius de Gestis Caroli Magni Imperatoris*, **MGH, Poet., iv**, ed. P. Winterfeld, Berlin, 1899, 166, s. 50. "Irritans Francos Caroli commoveat iram."

¹⁰⁷⁵ Mombert, **a.g.e.**, s. 280.

¹⁰⁷⁶ **ARF**, s. 120. 805: eodem anno misit exercitum suum cum filio suo Carlo in terram Sclavorum, qui vocantur Beheimi.

¹⁰⁷⁷ **ARF**, s. 122. 806: missa est et manus de Baioaria et Alemannia atque Burgundia sicut anno superiore in terram Beeheim.

¹⁰⁷⁸ Davis, **a.g.e.**, s. 291.

¹⁰⁷⁹ Davis, **a.g.e.**, s. 295.

II. 6. 10. Danlarla Mücadele

Tüm Germanya'yı hakimiyetine alacağına dair kendisine söz veren, Frizya'yı ve Saksonya'yı kendi vilayetlerini önemsemediği gibi önemseyen¹⁰⁸⁰ Danların kralı Gottfried (Godofrid, Godfred), 808'de Abodritlerin topraklarını istila etmiştir.¹⁰⁸¹ Çok sayıda kaleyi ele geçirmiş ve yıkmıştır. Abodritlerin liderlerinden Thrasco'yu kovmuş, aynı halkın düklerinden biri olan Godelib'i teşhir direğine asmıştır. Halkın üçte ikisini kendisine vergi verir hale getirmiştir.¹⁰⁸² Ayrıca savaşçılar tarafından Dan kralının kuzeni¹⁰⁸³ ve veliahtı¹⁰⁸⁴ Reginold da öldürülmüştür. Welatabianlarla işbirliği¹⁰⁸⁵ içinde olan Danların Elbe'yi geçeceğinden endişe edilince Charlemagne, onları durdurması için, oğlu Charles¹⁰⁸⁶ kumandasındaki güçlü bir orduyu nehir civarına göndermiştir. Burada bir köprü inşa ettiren Charles'ın aldığı tedbirlerden dolayı Danlar geri çekilmişlerdir. Çekilirken de Reric denilen ticaret merkezini yıkmışlardır. Charlemagne bunun üzerine, elçilerine Elbe'nin ötesinde kale inşa etmelerini¹⁰⁸⁷ ve burada bir Frank garnizonu bulundurmalarını em-

¹⁰⁸⁰ "rex Godofridus, sibi totius Germaniae promitteret potestatem, Frisiam quoque atque Saxoniam haud aliter atque suas provincias aestimabat." **VKM**, s. 17.

¹⁰⁸¹ Annales Maximiniani, (AM-2) **MGH, SS, xiii**, ed. G. Waitz, Hanover, 1881, s. 24. 808: Cotafridum regem Danorum in Abodritos cum exercitu inruisse.

¹⁰⁸² **AM-2**, s. 24. 808: expugnatis et captis aliquibus Sclavorum castellis, Drascnem ducem loco pepulit, Godelaibum ducem alium patibulo suspendit et duas partes Abodritorum sibi vectigales fecit

¹⁰⁸³ Kardeşinin oğlu. **AM-2**, s. 24. 808: perdidit et Reginolfum, filium fratris sui.

¹⁰⁸⁴ Chronicon Moissiacense, (CM) **MGH, SS, i**, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826, s. 308. 808: et ibi fuit Reginaldus, nepos eius, qui primus post eum in eo regno fuit, interfectus.

¹⁰⁸⁵ Hodgkin, **a.g.e.**, s. 208.

¹⁰⁸⁶ Annales Sancti Amandi, (ASA) **MGH, SS, i**, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826, s. 14. 808: Carolus imperator transmisit filium suum Carolum contra eum, ut resisteret ei.

¹⁰⁸⁷ Einhardi Fuldensis Annales, (EFA) **MGH, SS, rer. Ger. VI**, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1895, s. 354. 809: iussit castrum Esesfeld trans Albiam aedificari.

retmiştir. Başının ağrıyacağından korkan Dan kralı Charlemagne'a barış için birkaç tüccar göndermiş ve iki tarafın elçilerinden oluşan bir toplantı ile barış yapmak istediğini bildirmiş ancak Badenflot denilen yerde yapılan toplantı bir sonuç getirmemiştir.¹⁰⁸⁸

Oğlunu Dan kralına rehine olarak vermiş olan Abodritlerin lideri Thrasco, kovulmasının ardından ülkesine dönmüş, Charlemagne'ın bir vasalı olarak, onun talimatları ile ve gönderdiği askeri birliklerle Dan kralından öç almak için bir ordu toplayarak, Saksonların yardımıyla¹⁰⁸⁹ Welatabianların ve Smeldinglerin topraklarını istila etmiştir. Dan kralı bir vasalı tarafından öldürüldüğü¹⁰⁹⁰ için savaş sonlanmıştır.

Charlemagne yukarıda bahsedilen seferler dışında, pek çok yere küçük çaplı seferler de düzenlemiş ya da saldırılardan korunmak için çeşitli önlemler almayı ihmal etmemiş bir liderdir. Bu önlemlerden bazıları Danlara ya da onların Norveçli rakipleri Normanlara¹⁰⁹¹ karşı alınmıştır.

Normanlar İngilizce kuzey insanları anlamına gelen *Northmen* kelimesinin Türkçe karşılığıdır. Anlamından da anlaşılacağı üzere Normanlar kuzeyde yaşayan ve dolayısıyla denizi çok iyi kullanan savaşçılardır. Ancak Franklar, her ne kadar denize kıyıları olsa da, daha çok bir kara ya da kıta devletidir ve savaş söz konusu olduğunda kara savaşında büyük başarılar elde etmişlerdir. Tarihe bakıldığında denizlerde kazanılmış bir zaferlerine denk gelinmemektedir.

Deniz konusunda söz sahibi olan Normanlar, çeşitli nedenlerle başka ülkelerin kıyılarına saldırmakta ve Frankların da

¹⁰⁸⁸ Mombert, *a.g.e.*, s. 442.

¹⁰⁸⁹ EFA, s. 354. 809: Thrasco, dux Abodritorum, postquam cum auxilio Saxonum Wilzos et Smeldingos perdomuit.

¹⁰⁹⁰ CM, s. 309. 810: Godofredus fuit interfectus a suo vasallo.

¹⁰⁹¹ Halphen, *a.g.e.*, s. 67.

dahil olduğu kıyı devletlerinin büyük kayıplar vermelerine neden olmaktadır. 800 yılında Charlemagne'in imparator ilan edilmesinin ardından Normanlar tarafından Francia kıyılarına ani saldırıların yapıldığı görülmektedir. Özellikle Frank toprağına dahil olan Biskay körfezine saldırmışlardır. Bunun üzerine 800 yılının ilkbaharında Aachen'daki sarayından çıkarak bölgeye gelen imparator, kıyıların savunulması için bir garnizon kurulmasını ve buraların askerlerle desteklenmesini emretmiştir. Ayrıca Ron Nehri'nin denize döküldüğü yerleri, Tiber'in kıyılarını ve Provence ve İtalya'nın tüm limanlarını da silahlı gemilerle donatmıştır. Böylece Normanlar artık hangi Frank kıyısına saldırsalar geri püskürtülmüşlerdir.¹⁰⁹² Ancak burada 810 yılında Charlemagne Aachen'da, Danların kralı Godofrid'e bir sefer düzenlemeyi düşündüğü sırada, Godofrid'in 200 gemiden oluşan bir filoyla Frizya sahilini tahrip ettiği haberini aldığını¹⁰⁹³ ve Godofrid'in aynı yıl, uşaklarından biri tarafından öldürüldüğünü¹⁰⁹⁴ belirtmek gereklidir. Çünkü Einhard'ın dediğine göre, büyük bir orduyla kralın sarayının olduğu Aachen önlerine varacağı konusunda böbürlenen Dan kralının bu vaatleri boş olsa da, onun söylediklerine güvenmek tamamen de reddedilemez. Çünkü çabuk gelen bir ölümle engellenmeseydi bu tür birşeyi başlatacağı düşünülmüştür.¹⁰⁹⁵

¹⁰⁹² James, a.g.e., s. 429-431.

¹⁰⁹³ ARF, s. 131. 810: imperator vero Aquisgrani adhuc agens et contra Godofridum regem expeditionem meditando nuntium accepit, classem ducentarum navium de Nordmannia Frisiam appulisse...

¹⁰⁹⁴ ARF, s. 131. 810: Godofridum regem a quodam suo satellite interfectum

¹⁰⁹⁵ "lactabat etiam se brevi Aquasgrani, ubi regis comitatus erat, cum maximis copiis adventurum. Nec dictis eius, quamvis vanissimis, omnino fides abnuebatur, quin potius putaretur tale aliquid inchoaturus, nisi festinata fuisset morte praeventus." VKM, s. 17.

II. 6. 11. Askeri Seferlerin Sonuçları

Charlemagne'nin hayatının her yönüyle ilgili geniş bilgi sahibi olduğu için bu bölüme Einhard'ın bu konuda verdiği bilgilerle başlamak yerinde görünmektedir. Ona göre imparatorun askeri mücadelelerin sonuçları şu şekildedir:

"Babasından aldığı güçlü ve büyük Frank Krallığı'nı hayran olunacak şekilde öyle genişletti ki; neredeyse onu ikiye katladı. Doğulu Frankları tarafından sahip olunan arazi, Ren ve Loire, okyanus¹⁰⁹⁶ ve Balear denizi arasında uzanan Galya bölümü ve Saksonya ve Tuna, Ren ve Thuringialıları ve Sorbları ayıran Saal nehri arasında kalan Germanya bölümünden daha geniş değildi. Dahası Alemanlar ve Bavyeralılar Frank Krallığı'nın gücüne tabi oldular.

Bizzato, akılda kalan savaşlarla, ilk olarak Akitanya ve Gaskonya'yı ve Navarre civarından çıkmış ve İspanya'nın verimli tarlalarını bölerek Tortosa şehrinin surları altından Balear denizine dökülmüş olan Ebro nehrine kadar uzanan Pireneler'in tüm dağı sırasını aldı. Sonra Aosta'dan, Beneventanların ve Yunanlıların sınırlarının bulunduğu aşağı Calabria'ya kadar 1000 milden daha fazla bir uzunlukla olan tüm İtalya'yı aldı. Sonra Germanya'nın orta halli bir parçası olmayan ve Franklarca yerleşilen toprağın iki katı kadar büyüklükte ve onun uzunluğuyla benzer olduğu düşünülen Saksonya'yı aldı. Sonra Pannonia'nın her iki bölümünü,¹⁰⁹⁷ Tuna'nın kuzeyinde olan Dacia'yı, Istria'yı, Liburnia'yı aldı... Ayrıca Germanya'da yaşayan Ren ve Vistula nehirleri arasında ve okyanus¹⁰⁹⁸ ve Tuna nehri arasında yerleşmiş, dilleri neredeyse benzer ama çok farklı gelenek ve alışkanlıkları olan tüm barbarları ve vahşi halkları öylesine baskıladı ki; onları vergi ödeyenler yaptı. Onlar arasında en önemlileri Welatablar, Sorblar, Abodritler ve Bohemyalılarıdır. Bunlarla savaş yaptı. Sayısı daha çok olan geri kalanları (savaşız) hakimiyeti altına aldı."¹⁰⁹⁹

¹⁰⁹⁶ Kuzey Denizi kastedilmektedir.

¹⁰⁹⁷ Tuna'nın kuzey ve güneyi kastedilmektedir.

¹⁰⁹⁸ Baltık Denizi kastedilmektedir.

¹⁰⁹⁹ "Quibus regnum Francorum, quod post patrem Pippinum magnum quidem et forte suscepit, ita nobiliter ampliavit, ut poene duplum illi adiecerit.

Einhard'ın bazı ifadeleri abartılı olsa da genel olarak doğrudur. Sonuçta her yıl ilkbahardan sonbahara kadar seferlere giden, ordusunun ana gücünü, ağır silahlarla¹¹⁰⁰ ve mızraklarla savaşı, kalkan ve zırhlarla korunan atlı şövalyelerden oluşturmaya yanında, ordu içerisinde yaya askerlere de yer veren¹¹⁰¹ Charlemagne, 800 yılı itibarıyla, Anglo Saksonların ve Keltlerin elinde olan British adaları, Danlar, Norveçliler ve İsveç Vikingleri tarafından ele geçirilen İskandinavya, halen Bizans İmparatorluğu'nun bir parçası olan güney İtalya ve büyük oranda Müslümanların elinde olan İber yarımadası hariç, mer-

Nam cum prius non amplius quam ea pars Galliae, quae inter Rhenum et Ligerem oceanumque ac mare Balearicum iacet, et pars Germaniae, quae inter Saxoniam et Danubium Rhenumque ac Salam fluvium, qui Thuringos et Sorabos dividit, posita a Francis qui Orientales dicuntur incolitur, et praeter haec Alamanni atque Baioarii ad regni Francorum potestatem pertinerent: ipse per bella memorata primo Aquitaniam et Wasconiam totumque Pyrenei montis iugum et usque ad Hiberum amnem, qui apud Navarros ortus et fertilissimos Hispaniae agros secans sub Dertosae civitatis moenia Balearico mari miscetur; deinde Italiam totam, quae ab Augusta Praetoria usque in Calabriam inferiorem, in qua Graecorum ac Beneventanorum constat esse confinia, decies centum et eo amplius passuum milibus longitudine porrigitur; tum Saxoniam, quae quidem Germaniae pars non modica est et eius quae a Francis incolitur duplum in late habere putatur, cum ei longitudine possit esse consimilis; post quam utramque Pannoniam et adpositam in altera Danubii ripa Daciam, Histriam quoque et Liburniam...; deinde omnes barbaras ac feras nationes, quae inter Rhenum ac Visulam fluvios oceanumque ac Danubium posita, lingua quidem poene similes, moribus vero atque habitu valde dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuit, ut eas tributarias efficeret; inter quas fere praecipuae sunt Welatabi, Sorabi, Abodriti, Boemani - cum his namque bello confligit -; ceteras, quarum multo maior est numerus, in deditonem suscepit." **VKM**, s. 17-18.

¹¹⁰⁰ David Nicolle ve Angus McBride Charlemagne'ın atlı askerlerinin alet kullandığına dair hiçbir delilin olmadığını savunmakta ve bunun nedeni olarak da o zamana kadar bir atlı askerinin maliyetinin 45 sou olması ve bu fiyatın Charlemagne döneminde 40 souya düşmesine rağmen hala çok yüksek olmasına bağlamaktadırlar. D. Nicolle, A. McBride, **The Age of Charlemagne**, Great Britain, World Print Ltd., 1984, s. 8.

¹¹⁰¹ Applebaum, **a.g.e.**, s. 214.

kezi ve batı Avrupa'nın tümünü yönetmektedir.¹¹⁰² (Ek - 4) O öldükten sonra ise oğlu ve torunları tarafından askeri alanda bu kadar başarılı olunamamış ve Frank toprakları pek çok kez bölünmüş, sonunda da başka hanedanlar ya da devletler tarafından ele geçirilmiştir.

¹¹⁰² Robison, **a.g.m.**, s. 772.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAROLENJ RÖNESANSI

Etimolojik açıdan Fransızca “yeniden doğuş” kelimesinden gelen *Rönesans* kelimesini ilk kullanan kişi Fransız Jules Michelet’tir. Kendisi 1833-62 yılları arasında birçok ciltten oluşan bir *Fransa Tarihi* yazmış ve 1855’te yayımladığı yedinci cilde *La Renaissance (Rönesans)* adını vermiştir. Ancak onun kastettiği Rönesans XIV. ya da XV. yüzyılda İtalya’da başlayan değil XVI. yüzyılda Fransa’da başlayandır. Çünkü milliyetçi bir Fransız olan Michelet, Rönesans’ın bir Fransız fenomeni olduğu konusunda oldukça iddialıdır. *İtalya’da Rönesans Kültürü* adlı eserin yazarı olan Jacob Burckhardt ise 1860’da kaleme aldığı eserinde Rönesans’ı XV. yüzyıl İtalyan fenomeni olarak tanımlamaktadır.¹¹⁰³

Semantik açıdan Rönesans, XIV. yüzyılda İtalya’da ortaya çıkan, Eski Yunan, Roma düşünce ve sanatına karşı uyanan ilgiyi karakterize etmek için kullanılan bir terimdir. Genellikle Reform’la birlikte anılan Rönesans döneminde, düşünürler Platon’u, Aristoteles’i ve başka klasik dönem filozoflarını Yunanca metinlerden okumaya başlamışlar, hattâ bu gibi filozofların eserlerini her yerde arayıp bularak Latince’ye tercüme etmişlerdir. Eskinin yeniden anlamlandırılması olarak da kabul edilebilecek bu hareketlilik sadece metinlerle sınırlı kalmamış, mimari ve heykeltıraşlıkta da klasik olanı araştırıp taklit etme eğilimi uyanmıştır. Ayrıca aynı dönemde insana verilen değer ve buna bağlı olarak insanın her şeyin ölçüsü olduğunu savunan Hümanizm’e ilgi de artmıştır.

¹¹⁰³ Jerry Brotton, **The Renaissance**, UK, Oxford University Press, 2006, s. 20-22.

Rönesans'ın ortaya çıktığı ortama kısaca değinilecek olursak neden XIV.- XV. yüzyılda başladığı daha iyi anlaşılabilir. Şöyle ki; bu yüzyıllar halkın büyük bir veba salgınından çok ağır kayıplarla çıktığı bir döneme işaret etmektedir. 1348'de yaşanan ve İtalya yoluyla tüm Avrupa'ya yayılan veba salgını, Avrupa nüfusunun üçte birinin ölmesine yol açmıştır. Salgının atlatılmasıyla birlikte halk genel olarak bir canlanma yaşamış ve bu canlanma, tüccarların kazandıkları paraları sanata ve endüstriyel yeniliklere yatırımları sonucu ekonomik bir hareketlilik getirirken, aynı etki bilimsel alanda da kendisini göstermiştir. İkinci etmen Haçlı Seferleri ile Doğu'nun ilminin ve eserlerinin Batı'ya taşınması ve Arapça'dan çeviriler yapılma-ya başlanmasıdır. Eserleri çevrilen alimler arasında Farabi¹¹⁰⁴ ve İbn Rüşd¹¹⁰⁵ gibi ünlü olanları da vardır. Ancak tercüme edilen bu eserlerin sadece Doğulu alimlere ait olduğu düşünülmemelidir. Çünkü Batı'nın kendi dillerine çevirdiği eserler arasında kendi klasik eserleri de vardır. Doğu, Batı'dan çok önce bu bilimsel aydınlanmayı yaşamış ve Batı'nın klasik eserlerini Arapça'ya tercüme etmiştir. Şimdi ise Batı kendi kültürünü Doğu yoluyla da keşfe başlamaktadır. Ayrıca coğrafi keşiflerle zenginleşen halk artık sanata ve bilime daha çok ilgi duyar hale gelmiştir. Matbaanın 1447'de icadı ise Rönesans'ı tetikleyen başka bir etmendir. Bu sayede kitap ve dolayısıyla da okur sayısı artmıştır. İstanbul'un fethinden sonra şehirden ayrılan bilim adamlarının İtalya'ya giderek Yunanca eserleri çevirmeleri ise Rönesans'a etki eden başka bir unsurdur.

Görüldüğü üzere Rönesans'ın İtalya'da başlamasına pek çok şey etki etmiştir. Ancak tüm bu unsurların etki olarak adlandırılmasını sağlayan temel şey halkın bu tip bir uyanışa hazır olmasıdır. Başka bir deyişle siyasi, ekonomik ve sosyal

¹¹⁰⁴ William C. Jordan, **The Middle Ages**, vol. II, USA, Macmillan, 1996, s. 88.

¹¹⁰⁵ Jordan, **a.g.e.**, s. 233.

ortamın kültürel gelişmeye olanak sağlayacak kadar rahat olması Rönesans'ın ortaya çıkmasının ana nedenidir.

Aynı durum Avrupa'nın ilk Rönesans'ı olarak kabul edilen ve Kel Charles'ın 877'deki ölümüne kadar uzatılabilen¹¹⁰⁶ Karolenj Rönesansı¹¹⁰⁷ için de geçerlidir. Şöyle ki; ikinci bölümde ayrıntılarıyla incelendiği üzere, Charlemagne, önce sınırlarını genişletip, ekonomisini para, ölçü ve ağırlıklarda yaptığı reformlar ile çağa uygun hale getirerek, sonrasında ise bu reformların uygulanabilirliğini arttırmak için yeni memurlar görevlendirerek babasından devraldığı krallığı daha iyi hale getirmeye çalışmıştır. Bunu yaparken dini hayatı da ihmal etmemiş gerek kiliselerde gerekse manastırlarda yaşayan din adamlarının daha iyi şartlarda ve daha doğru bir dille ibadet edebilmesi amacıyla her türlü önlemi almak için çaba göstermiştir. Karolenj Rönesansı denilen aydınlanma hareketi işte bu noktadan hareketle başlatılmış bir kültürel olgudur. Başka bir deyişle temelde dini karakterlidir, bilginleri çoğunlukla keşişlerdir¹¹⁰⁸ ve ruhban sınıfın eğitimi vasıtasıyla toplum da eğitilmiştir. Ruhban sınıfın yaşadığı yerler olan manastır ve kiliselere aktarılan Karolenj Rönesansı programı, onların hiyerarşik yapısı, güçlü sosyal ilişkileri, kırsal misyonları ve hem ruhban hem laik sınıfa hizmet eden eğitim kurumları sayesinde, re-

¹¹⁰⁶ Charles R. Morey, **Medieval Art**, W. W. Norton & Company, y.y., 1970, s. 195.

¹¹⁰⁷ "Karolenj Rönesansı terimi muhtemelen ilk kez 1838'de kullanılmıştır." John Moreland, "The Carolingian Empire: Rome Reborn?", **Empires: Perspectives From Archaeology and History**, ed. S. Alcock, T. D'Altroy, K. Morrison, C. Sinopoli, UK, Cambridge University Press, 2001, s. 402. Ancak Folz'a göre bu terim 1840'da Jean Jacques Ampere tarafından dünyaya duyurulmuştur. Robert Folz, **The Coronation of Charlemagne**, UK, Routledge & K. Paul, 1974, s. 68.

¹¹⁰⁸ R. R. Bolgar, **The Classical Heritage and Its Beneficiaries**, UK, Cambridge University Press, 1975, s. 139.

formların etkili limanları olmalarını sağlamıştır.¹¹⁰⁹ Bu amaç doğrultusunda Charlemagne, British adalarından, Septimania'dan, İtalya ve Roma'dan iş arkadaşları olmaları için saygın ruhbanları davet etmekten de çekinmemiştir.¹¹¹⁰ Davet edilen bu ruhbanlar sayesinde, daha sonra inceleneceği üzere, çok sayıda kitap istinsah edilecek ve yenileri yazılacaktır.

Karolenj Rönesansı'nın ortaya çıkışını sağlayan etmenler arasında gösterilmesi gereken bir diğer unsur 774'te Pavia'nın (Lombard Krallığı'nın) ele geçirilmesidir. Çünkü bu dönemde, Pavia gibi Lombard şehirlerinden biri olan Verona, elyazmalarının şerh edilmesi ve istinsahında köklü bir geleneğe sahip durumdadır ve katedral kilisesinin zengin bir de kütüphanesi vardır.¹¹¹¹ Ayrıca yine İtalya ile ilgili olarak, buraya yaptığı bir ziyaret sırasında ülkenin entelektüel gelişiminden çok etkilenen Charlemagne, kendi ülkesi için de aynı kültür düzeyinin geçerli olması gerektiğine inanmış ve Karolenj Rönesansı'nın fitili böylece alevlenmiştir.

Başka bir önemli husus ise, Rönesans'ın miladı olarak kabul edilen, Alcuin ile Charlemagne'ın tanışmasıdır. Alcuin, Britanya ve İrlanda okullarının büyük bir şöhrete sahip olduğu ve York okulunun da bunların en önemlilerinden olduğu bir dönemde, York'dan gelmiştir. Üstelik Northumbrian okulları için bir kazanç olarak görülen Bede (673-735)'nin arkadaşı olan Egbert, York okullarının gelişimi için çalışmış bir bilgidir ve onun öğrencisi Elbert, Alcuin'in de hocasıdır.¹¹¹² Sonuç olarak Alcuin oldukça köklü bir gelenekle yetişmiş, çok önemli hocaların

¹¹⁰⁹ Edward D. English, **A Companion to The Medieval World**, UK, Blackwell, 2009, s. 49.

¹¹¹⁰ J. Hubert, (1), "Architecture and Its Decoration", **Carolingian Renaissance**, New York, George Braziller, 1970, s. 15.

¹¹¹¹ Donald Bullough, (1), **The Age of Charlemagne**, Great Britain, Elek Books Ltd., 1965, s. 121.

¹¹¹² Cutts, a.g.e., s. 308.

öğrencilerinden dersler almıştır. Bu özellikleri onu Karolenj Rönesansı'nın en önemli mimarlarından biri yapmıştır.

Son olarak Karolenj Rönesansı'nın başlatılmasının belki de en önemli sebebi, gramer, computus,¹¹¹³ ilahi ve buna benzer çalışmalar için kurulmuş okulların tamamının yozlaşmış metinlerden şikayetçi olmalarıdır. Çünkü İncil, Zebur ve ayin kitaplarında olduğu gibi diğer kitaplarda da hatalı yazılımlar vardır.¹¹¹⁴ İkinci bölümde incelendiği üzere Charlemagne, kilselere gönderdiği bir mektubunda bu konuya değinmiştir.

Karolenj Rönesansı denilen bu kısa ömürlü uyanışı destekleyen Charlemagne, yeni başkent olarak Almanya'daki Aachen şehrini seçmiş ve burayı ikinci Roma olarak nitelendirmiştir.¹¹¹⁵ Bazı Fransız yazarlara göre Paris Üniversitesi'nin temelini oluşturan, bazılarına göre ise, saray Paris'te değil Aachen'de olduğu ve sonradan Kel Charles tarafından Paris'e taşındığı için,¹¹¹⁶ üniversite temelini oluşturduğu kabul edilmeyen saray okulu da burada bulunmaktadır. Bu okul içerisinde yapılan çalışmalar ve üretilen eserler daha sonra başka manastırlara dağıtılarak, yeniliklerin yayılımı sağlanmıştır. Ayrıca başka manastırlardan saraya istinsah amacıyla eserler de getirilmiştir. Örneğin Monte Cassino ve Roma'daki kitaplar istinsah edilmeleri için Aachen'deki saraya ya da manastır yazıhanelerine getirilmişlerdir. Buralarda yeni örnekler yapılarak, Tours, Orleans, Salzburg ve Lyons gibi merkezlere gönderilerek, içerikleri, yazısı, kitap dizaynı ve süslemeleri istinsah edilmiştir.¹¹¹⁷ Saray okuluna ait olduğu düşünülen üç elyazması vardır. İlki, 1000 yılında Charlemagne'ın mezarı açıldığında

¹¹¹³ Hristiyan takviminde Paskalya tarihinin belirlenmesini temel alan ve zaman hesabı yapan bilim dalıdır.

¹¹¹⁴ Wallace-Hadrill, *a.g.e.*, s. 213.

¹¹¹⁵ Frank Roy Willis, *Western Civilization*, D. C. Heath, y.y., 1985, s. 273.

¹¹¹⁶ Copleston, *a.g.e.*, s. 108.

¹¹¹⁷ McKitterick, (2), *a.g.e.*, s. 155.

dizlerinde bulunduğu söylenen ve bugün Viyana'daki Schatzkammer'de saklanan İncil'dir. İkincisi Aachen'da bulunan katedral İncilleri ve sonuncusu bugün Brussels kütüphanesinde bulunan St. Victor İncilleridir. Saray okulu genel olarak, başyapıtlarını, Charlemagne yönetimi boyunca, 795-814 yılları arasında üretmiştir. Onlarla birlikte kral ve danışmanları tarafından dışarıdan getirtilen elyazmaları genel bir ulusal biçimin oluşturulması için çıkış noktası olmuşlardır.¹¹¹⁸ Bu cümleden Karolenj Rönesansı'nın saray okulunda ya da kütüphanesinde başlamış ve tüm manastırlara yayılmış olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Okul içerisinde eğitim görenler arasında ilk sırada saray mensupları görülmektedir. Ailesiyle birlikte bizzat eğitim alan Charlemagne, saray üyelerinin ve nüfuzlu kişilerin oğullarını da bu okula kabul etmiştir. Okulda eğitimin ve ustalığın ön planda tutulduğu önde gelen kişilere çeşitli takma isimler verilmesinden de anlaşılmaktadır. Şöyle ki; saray okulunda, kadınlara olan sevgisinden,¹¹¹⁹ savaşlardaki başarılarından, Tanrı'ya bağlılığından ve halkın saygısını kazandığından dolayı Charlemagne'a David,¹¹²⁰ Pepin'e İtalya kralı olmasından dolayı Sezar'ın ismi Julius, kızkardeşi Gisela'ya Lucia, kızı Gisela'ya Delia, Liutgarda'ya Ava, Alcuin'e Augustin'in diğer adı olan Horace¹¹²¹ (Flaccus)¹¹²² Adelhard'a Antony, Einhard'a sanatsal

¹¹¹⁸ J. A. Herbert, **Illuminated Manuscripts**, London, Methuen & Co. Ltd, 1911, s. 93.

¹¹¹⁹ Hodgkin, **a.g.e.**, s. 190.

¹¹²⁰ Bu Davidic temanın kullanımı 757'de Papa II. Stephen'ın Pepin'e "yeni David" şeklinde hitabıyla daha önceden görülmesine rağmen, 794'ten itibaren Karolenj literatüründe yaygın hale gelmiştir. Canning, **a.g.e.**, s. 50. Türkçe'de Davut denilen bu kral, Eski Ahit'te geçen İsrail Kralı Davut'tur.

¹¹²¹ Bulfinch, **a.g.e.**, s. xviii.

¹¹²² Michel Banniard, "Alcuin", **Encyclopedia of The Middle Ages**, ed. R. B. Dobson, A. Vauchez, M. Lapidge, England, James Clarke & Co., 2000, s. 35.

başarısından dolayı, Eski Ahit'teki Uri oğlu Besalel'e ithafen Beseleel (Besalel),¹¹²³ Mayence başpiskoposu Riculfus'a şiirin farklı alanlarında çalıştığı için Flavius Damoetas, Theodulf a Yunanca'da büyük bir maharet gösterdiği için Pindar,¹¹²⁴ Rigbod'a Machairas, Angilbert'e ozanlığından dolayı Homer, Fredegis'e 12 havarinin isimlerinden biri olarak kabul edilen Nathanael, Amalaire'e Symphosius, Adalhard'ın kızkardeşi Gundrade'ye Eulalia,¹¹²⁵ Modoin'e Romalı şair Ovid'in ismine ithafen Naso¹¹²⁶ adları verilmiştir.¹¹²⁷ Bu ad takma geleneğinin Alcuin tarafından başlatılmış olduğu düşünülmektedir.

Saray okulu ulusal hayatta önemli bir etkiye sahip olmuş ve büyük oranda desteklenmiştir. Teolojinin tüm derslerin merkezinde olduğu bu okulda yeterlik gösteren öğrenciler manastır başrahipleri olarak görevlendirilmişlerdir. Bu sayede Fulda'da, Tours'da, sonraları Corbie, St. Wandrille, St. Gall ve daha başka pek çok yerde manastır okulları kurulmuştur. Kurulan bu manastır okulları katedral okullarıyla birlikte Rönesans'a hizmet etmişlerdir.

Rönesans'ın ilk dönemlerinde imparatorluk emriyle, Kuzey Avrupa'da iki tür okul açılmaya başlanmıştır. İlki ebeveynleri tarafından dini hayata teslim edilen, manastırda yaşayan küçük çocukların eğitilmesi ve manastırda yaşamayan gençlerin okul ihtiyacının karşılanması için kurulan manastır okullarıdır. İkincisi ise piskopos ve başkanlar tarafından kurulan ve York'da da örnekleri bulunan katedral okullarıdır. Bu okullar

İngilizce konuşulan ülkelerde Horace olarak bilinen Quintus Horatius Flaccus M.Ö. 65-8. yüzyıllar arasında yaşamış Roma'lı bir şairdir.

¹¹²³ Besalel ile ilgili Kutsal Kitap bölümleri için bakınız; **Mısırdan Çıkış** 31:2, 35:30; **Tarihler** 1, 2:20, **Tarihler** 2, 1:5.

¹¹²⁴ Card, **a.g.e.**, s. 161.

¹¹²⁵ Guizot, **a.g.e.**, s. 40.

¹¹²⁶ Folz, **a.g.e.**, s. 67.

¹¹²⁷ Mullinger, **a.g.e.**, s. 73.

daha sonra güneye, Kuzey İtalya'ya da yayılmıştır. Böylece saray okulunun etkisi imparatorluğun tümüne yayılmış olmaktadır.¹¹²⁸

Katedral ve manastır okulları arasındaki amaçlara bakıldığında önemli bir farklılık göze çarpmaktadır. Katedral okulları için ilk amaç gençlerin eğitimidir. Burada din adamı, ilahi okuyan ya da kutsal metin okuyucusu olunmalıdır. Alcuin, York başpiskoposu Eanbald'a gönderdiği bir mektupta öğrencilerin, öğretmen yani okuyucu, ilahi söyleyici ve yazıcı¹¹²⁹ olarak üçe ayrılması gerektiğini belirtmektedir. Alcuin Canterbury başpiskoposuna da benzer bir tavsiyede bulunmuştur.¹¹³⁰ Deneyimleri Alcuin'e sahip olunan materyal ile kilisenin farklı ihtiyaçlarını karşılamak için belli bir alanda uzmanlaşmanın en iyi yol olduğunu göstermiştir. Bu karar büyük ölçüde sonuç vermiş ve öğrenciler bir alanda uzman olmaya yönlendirilmişlerdir. Bu plan sadece katedral okullarında değil bazı manastır okullarında da başarıyla uygulanmıştır. Böylece Metz'deki katedral okulu ve St. Wandrille manastırı, ilahi söyleyenleri ile tanınarak, imparatorluğun ilk müzik okulları olmuşlardır. Sonuç olarak katedral okullarının hedefi daha mesleki ya da uygulamaya dayalı iken, dünyadan ayrılmadan kusursuz bir Hristiyan olmayı amaçlayan manastırlar ve okulları, eğitimi inkar etmemekle birlikte, daha manevi bir hedefe sahiptiler.¹¹³¹ Amaçları farklı olsa yahut gezici oldukları ve hükümdarı takip

¹¹²⁸ Aloysius R. Caponigri, **A History of Western Philosophy**, USA, University of Notre Dame Press, 1971, s. 93.

¹¹²⁹ "qui libros legant, qui cantilene inserviant, qui scribendi studio deputentur", **Alcuini Ep.**, 114, s. 169.

¹¹³⁰ "sint ibi legentes iuvenes et chorus canentium et librorum exercitatio", **Alcuini Ep.**, 128, s. 190.

¹¹³¹ Laistner, **a.g.e.**, s. 204.

ettikleri iddia edilse de, ¹¹³² etki açısından ikisinin de Rönesans'ın çok önemli unsurları olduğu su götürmez bir gerçektir.

Rönesans çerçevesinde ilk göze çarpan faaliyet kaybolmaya yüz tutmuş eserlerin yeniden yazılmasıdır. Bu amaçla manastır ve katedrallerde, Latince "*scribere*", "*yazmak*" fiilinden türetilmiş olan ve *scriptorium* denilen yazıhaneler kurulmuştur. (Ek - 5) Buralarda bu konuda eğitim almış müstensihler tarafından yeni eserler de yazılmıştır. Kitap üretimi için manastır ya da katedrallerde kurulan *scriptorium*ların bir örneği Köln'de başrahip Hildebald (785-817) tarafından kurulanıdır. Katedrale kitap üretmek amacıyla kurulan bu *scriptorium*un yanısıra, Hildebald, başka merkezlerden elyazması sipariş etmeyi de ihmal etmemiştir.¹¹³³

Karolenj Rönesansı mimari, şiir ve litürjide kutsal sayıları kullanmıştır. Estetik ilke olarak kabul edilen bu özellikle uyum içinde, Hristiyan numerolojisi geleneğiyle eğitilen ruhban sınıf üyeleri zarif şiirler yazmışlar, kutsal sayıların kullanıldığı yeni müzikler oluşturmuşlardır. Sonuç olarak aynı estetik ilkeleri hem litürjide, hem mimaride, hem de müzikal eylemlerde kullanmışlardır.¹¹³⁴ Karolenj okullarında çalışılan şairlerden bazıları Venantius Fortunatus, Nola'lı Paulinus, Arator, Iuvencus ve Cato'dur.¹¹³⁵

Tüm bunların yanısıra Karolenj Rönesansı'nın dikkate değer bir diğer unsuru litürji reformudur. Bu reform Galya'da Pepin tarafından başlatılmış ve Charlemagne tarafından geliştirilmiştir. Temelde Roma litürjik uygulamalarını uyarlamaktan oluşmaktadır.¹¹³⁶ Bu, Karolenj Rönesansı'nın çıkış

¹¹³² Wells, *a.g.e.*, s. 304.

¹¹³³ Bischoff, *a.g.e.*, s. 24.

¹¹³⁴ Megan McLaughlin, *Consorting With Saints*, USA, Cornell University Press, 1994, s. 243.

¹¹³⁵ Bischoff, *a.g.e.*, s. 110.

¹¹³⁶ Hubert, (1), *a.g.m.*, s. 61.

noktası olan dini karaktere ek olarak, kilise hizmetlerinde ritüel ve ayinlerin güvenli bir şekilde uygulanmasına verilen önemi de göstermektedir. Bu doğrultuda Charlemagne, Frank ülkesinde koro halinde ilahi okumanın gelişmesi için babası tarafından alınan önlemlere dikkat etmiş ve bu amaçla Roma'dan genç öğretmenler getirtmiştir. Pepin'in kilise müziği reformunda en önemli yardımcısının katedral okulundan başpiskopos Metz'li Chrodegang olduğu bilinmektedir. Benedikten tarikatından bilgiler edinip düzenleyen Chrodegang hızla ünlenmiştir. Charlemagne'ın Latince tercüme politikası sadece ilahi okumada değil kilise hizmetlerinin genelinde uygulanmış, bu da var olan ayin kitaplarının etkili bir şekilde revize edilmesine neden olmuştur. İmparator bu görevi Alcuin'e vermiştir. Charlemagne'ın ricasıyla Papa Hadrian, ayinle ilgili bir kitap olan *Sacramentum Gregorianum*'u Aachen'a göndermiş, eser çevrilerek, üzerinde Alcuin tarafından düzeltmeler yapılmıştır.¹¹³⁷ Charlemagne'ın bu davranışı Karolenj Rönesansı'nın dini karakteri ile uyum içindedir. Yine de Rönesans dini alanla sınırlı bırakılmamıştır. Astronomi, tarih, şiir gibi pek çok alanda da yeni eserler yazılmış ve eskileri istinsah edilmiştir. Bu nedenledir ki Karolenj Rönesansı'nın somut göstergelerinden biri olan kitapların sayısı, içerik çeşitliliği, niteliği ve görünümüleri son derece önemlidir.

III. 1. KİTAPLAR

Karolenj Rönesansı boyunca üretilen ve istinsah edilen kitap sayısı önceki dönemlere göre bir hayli fazladır. Dolayısıyla bu kitapları yazanların ve müstensihlerinin sayısı da her geçen gün artmıştır. Karolenjlerde elyazması ustaları dini olduğu kadar aristokrat ve yönetici sınıftan da çıkmıştır.

¹¹³⁷ Laistner, a.g.e., s. 192.

İstinsah edilen kitapların içeriklerine bakıldığında ilk sırayı hem sayısı hem de süslemeleri açısından İnciller almaktadır. Latince İncil (*Vulgate*) manastır, katedral kütüphanelerinde ve Karolenj laik aristokratların özel kütüphanelerinde en çok bulunan kitaptır.¹¹³⁸

Hem İncil olması hem de Karolenj kitap sanatının başlangıcı olarak kabul edilmesi bakımından bahsedilmesi gereken ilk kitap, 754'te Pepin yönetiminin başlarında müstensih Gundohinus'un, yeri tam olarak belirlenemeyen Vosevium'da tamamladığı İncil'dir. Bu kitap hanımefendi Fausta ve keşiş Fulculphus için yapılmıştır.¹¹³⁹ (Ek – 6) 772-781 arasında Corbie başrahibi olan Maurdramn'ın İncili ise İncil reformları konusunda Charlemagne'in istekli oluşunun ilk meyvesi olarak kabul edilmektedir. Eserin 12 cildinden beş tanesi günümüze gelebilmiştir. Metin tamamen Karolenj Rönesansı'nın bir ürünü olan Karolenj minüskülü ile yazılmıştır. Ayrıca 791'de ölen Metz piskoposu Angilram tarafından yazıldığı düşünülen bir Metz İncili de vardır, ancak onun metni iyi değildir. Yine de bu kitap ilk Karolenj *pandect*'i¹¹⁴⁰ olması açısından önemlidir. Bilinen tüm İncil istinsahları arasında en bilimsel olanı ise Orleans'lı Theodulf tarafından yazılanıdır.¹¹⁴¹

İncillere bir diğer örnek ise, kralın yakın arkadaşı bir Frank olması dışında hakkında hiçbir şey bilinmeyen Godescalc'a, Charlemagne'in Roma'dan Aachen'e döndüğü sırada kendi kullanımı için yapmasını emrettiği İncil'dir. Kitap Charlemag-

¹¹³⁸ Aryeh Grabois, "Political and Cultural Changes From The Fifth to The Eleventh Century", **Hebrew Bible, Old Testament**, vol. I/II, ed. M. Saebo, Vandenhoeck & Ruprecht, Germany, 2000, s. 47.

¹¹³⁹ Jean Porcher, "Book Painting", **Carolingian Renaissance**, New York, George Braziller, 1970, s. 71.

¹¹⁴⁰ Pandect, 50 kitaplık Roma sivil yasasının, 6. yüzyılda imparator Justinianus için derlenen özetine verilen isimdir.

¹¹⁴¹ Wallace-Hadrill, **a.g.e.**, s. 214.

ne'in eşi Hildegard'ın 30 Nisan 783'deki¹¹⁴² ölümünden önce tamamlanmıştır.¹¹⁴³ (Ek – 7) Bu elyazması sonraları diğer elyazmalarına prototip olarak hizmet etmiştir.¹¹⁴⁴

Başka bir İncil olan *Harleian İncili* Charlemagne zamanından kalan en muhteşem elyazmalarından biridir. Tamamen altınla yazılmıştır. İki sütunludur ve her sütun tezhip edilmiş bir süsleme ile çerçevelenmiştir. Karolenj tezhibinin günümüze gelen kalıntılarının en mükemmellerinden biri ise Soissons İncillerinden olan *Codex Aureus*'tur. 1790'a kadar Dindar Louis'in hediyesi olarak St. Medard manastırında saklanmıştır. Louis bu hediyeği 827'de Paskalya'yı burada geçirdiği sırada vermiştir.¹¹⁴⁵

Başka bir İncil, *Charlemagne'in İncil Kitabı* olarak da bilinen, mor parşömenli *Taç Giyme (Töreni) İncili*'dir. Güzel altın işlemeli harflerle yazılmış olan eserde dört İncil yazarı tam sayfa tasvirleriyle gösterilmektedir. Tasvirleri yapan Karolenj yazıcısı rengi, ışığı ve gölge modülasyonunu kullanmış ancak şekiller yapmak için satır kullanmamıştır. Yaklaşık 800-810 yıllarına tarihlendirilen ve Aachen'den günümüze gelen bu eser, bugün Viyana'da Schatzkammer, Kunsthistorisches Müzesi'nde bulunmaktadır. Ek 8'deki resim İncilin 15. yaprağındandır ve Aziz Matta'ya aittir. Parşömen üzerine mürekkep ve sulu boya kullanılarak yazılmıştır.¹¹⁴⁶

Diğer bir İncil *Lindau İncili*'dir. Ancak bu eser İncil olmasından ziyade kapağından dolayı ünlüdür. Çünkü Lindau İncili'ne

¹¹⁴² "Hildegard regina obiit", 783, Annales Iuvavenses Maximi, (AIM-2) **MGH, SS, xxx, part 2**, ed. H. Bresslau, Leipzig, 1934, s. 734.

¹¹⁴³ Porcher, **a.g.m.**, s. 75.

¹¹⁴⁴ Leila Avrin, Scribes, **Script and Books**, USA, ALA Editions, 2010, s. 244-245.

¹¹⁴⁵ Herbert, **a.g.e.**, s. 103.

¹¹⁴⁶ Fred S. Kleiner, **Gardner's Art Through The Ages**, USA, Cengage Learning, 2010, s. 295.

sonradan eklenen kitap kapağı, Karolenj kitap kapaklarının en güzellerinden biridir. (Ek - 9) Yaklaşık 870'de St. Gall'de yapılmış kapakta, altın, değerli taşlar ve İnciler kullanılmıştır. Bugün New York'da Pierpont Morgan Kütüphanesinde bulunmaktadır.¹¹⁴⁷ Ayrıca Tours'da, Metz'de, Reims'de ve St. Denis'deki rahipler, fildişinden oyulmuş kitap kapakları da yapmışlardır.¹¹⁴⁸ (Ek - 10)

İncile dair ya da dini kabul edilebilecek bir istinsah / düzeltme faaliyeti birbirleriyle rekabet içinde olan Alcuin ve Orleans'lı Theodulf'un, Eski ve Yeni Ahit'in cahil müstensihler tarafından bozulmuş tüm metinlerini gözden geçirerek tashih etmeleridir. Ayrıca 794'te bu iki rakip, ihtiyaç duyulduğu için İtalya'dan geri gelen Paulinus ile birlikte, Charlemagne adına, İsa'nın oğulluğu ve tasvir hayranlığıyla ilgili olarak toplanan Frankfurt Konsilinin tebliğlerini de düzeltmişlerdir.¹¹⁴⁹ Buna ek olarak Charlemagne 774 yılında Paskalya'yı Roma'da geçirdiği sırada, Papa I. Hadrian tarafından ona, *Dionysio-Hadriana* da denilen, Dionysius Exiguus'un kilise hukuku koleksiyonunun düzeltilmiş bir nüshası da verilmiş, ancak bu nüsha kaybolmuştur.¹¹⁵⁰

Buradan istinsah edilen tüm kitapların dini mahiyette olduğu anlaşılmamalıdır. Liberal sanatların büyük ölçüde yayılımı ile birlikte diğer karmaşık metin türlerinin uzmanlıkla ele alınışını da ifade eden Karolenj Rönesansı boyunca çeşitli türlerde kitaplar da yazılmıştır. Bugün Rönesans'ın başladığı 800 öncesi döneme ait olduğu düşünülen 1800 elyazması ve metin

¹¹⁴⁷ Kleiner, **a.g.e.**, s. 296.

¹¹⁴⁸ Cosman, **a.g.e.**, s. 569.

¹¹⁴⁹ Karl Maurer, "Carolingian Renaissance", **A New History of German Literature**, ed. D. Welbery, J. Ryan, H. U. Gumbrecht, USA, Harvard University Press, 2004, s. 7.

¹¹⁵⁰ Donald Bullough, **Carolingian Renewal**, England, Manchester University Press, 1991, s. 14.

mevcuttur. Telifin canlandırılması, tıbbi uygulamaları da içeren, eski tür eğitimin her alanında gelişmeyi sağlamıştır. Ancak bu dönemde, dini eserler hariç, istinsah edilen en önemli metinler Cicero'nun mektupları ve hitabetle ilgili yazdığı bazı metinlerle, Ammianus'un *Res Gestae*'i ve Ovid'in bazı metinleridir. Bunlarla birlikte Karolenj döneminde istinsah edilen en ünlü kitap muhtemelen Tacitus'tur. Onun *Annales* (Yıllıklar) adlı altı ciltlik eseri, VIII. yüzyılda Cermen elyazısıyla yazılmış ve bu metinler günümüze kadar gelebilmiştir.¹¹⁵¹ Bunların yanında IX. yüzyılın başlarından itibaren klasik gramercilere dönme eğilimi artarak devam etmiştir. *Florilegiumlar*¹¹⁵² ya da klasik gramerlerden başka koleksiyonlar ve tek bir geleneksel gramercinin eserinden kısaltılmış versiyonlar üretilmiştir. Mesela bu dönemde Priscian'ın *Institutiones Grammaticae* adlı gramer eseri çok popüler olmuştur.¹¹⁵³

Bede'nin, *Chronica Minora* ve *Chronica Maiora* olarak bilinen dünya klasiklerini de içeren, *De Temporum Ratione* (Zamanın Hesaplanması Üzerine) adlı eseri Karolenj okullarında çok popüler olan başka bir eserdir.¹¹⁵⁴ Hattâ bu eserin üretiminin kıtada darbe niteliğinde bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir.¹¹⁵⁵ Eser okullarda da öğretilen computus eğitimine yardımcı olarak kullanılmıştır.

Karolenjler yedi liberal sanat konusunda pek çok bilgini örnek almış ve eserlerini yeniden yazmışlardır. Bunlardan ilki Cassiodorus (yak. 480-575)'tur. Onun *Institutiones* adlı eseri

¹¹⁵¹ Charles Radding, Antonio Ciaralli, *The Corpus Iuris Civilis in The Middle Ages*, Netherlands, Brill, 2007, s. 47-48.

¹¹⁵² Ortaçağ Latincesinde çeşitli yazarlardan alıntılarla yapılan derleme anlamına gelmektedir.

¹¹⁵³ McKitterick, (2), *a.g.e.*, s. 18.

¹¹⁵⁴ Story, *a.g.e.*, s. 11.

¹¹⁵⁵ Janet Nelson, trans., *The Annals of St. Bertin*, England, Manchester University Press, 1991, s. 3.

ikiye bölünmüştür. Seville'li Isidore (yak. 570-636) diğer bir bilginidir. *Etymologies* adlı ansiklopedisindeki 20 ciltten ilk üçünü *quadrivium* (aritmetik, geometri, müzik ve astronomi olarak belirler) konusuna ayırmıştır. VII. yüzyılda İrlanda'da yazılan anonim metin *De ratione computendi* 809 yılındaki Karolenj konsilinde bilginler tarafından kullanılan kaynaklardan biridir.

Rönesans çerçevesinde dini alan dışında ilgilenilen diğer bir alan tarihtir. Karolenj döneminde Roma tarih kitaplarının istinsahı ve onlardan alıntılar yapılmaya devam edilmesi ile, Eski Ahit kitaplarının yanı sıra, Musevi ve Hristiyan kilise tarihçilerinin eserlerinin yayımlanması da artmıştır. Franklar tarafından bilinen ilk Musevi ve Hristiyan tarihleri şunlardır: Karolenj döneminde ayrı kitaplar olarak istinsah edilen kronikler ve İnciller, Musevi Flavius Josephus'un *Antiquitates*'i ve *De Bello Judaico*'su, Hegesippus'un Josephus'un *De Bello Judaico*'sunun Latince versiyonu, Eusebius-Rufinus'un 10 kitap halindeki *Historia Ecclesiastica*'sı (Aquileia'lı Rufinus tarafından Latince'ye çevrilmiştir), Braga'lı Orosius'un *Historiae Adversus Paganos*'udur. Josephus'un *De Bello* adlı eseri Alcuin, Freulf ve Rabanus tarafından da alıntılanmıştır.¹¹⁵⁶

Lucretius'un *De Rerum Natura* (Şeylerin Doğası Üzerine) adlı didaktik şiir tarzındaki eseri, IX. yüzyıl başında Karolenj sarayında bilinen başka bir eserdir. Ancak bu çalışmanın XV. yüzyılın başlarından önce büyük ölçüde etkili olmadığı görülmektedir.¹¹⁵⁷

Kitap istinsahı ve yazma faaliyetleri ile uyumlu olarak gelişen bir diğer sanat dalı tezhiptir. Altın ve çeşitli boyalarla yapı-

¹¹⁵⁶ Rosamond McKitterick, (3) **History and Memory in The Carolingian World**, UK, Cambridge University Press, 2004, s. 46.

¹¹⁵⁷ David Lindberg, **The Beginnings of Western Science**, London, University of Chicago Press, 2007, s. 365.

lan süsleme sanatı olarak tanımlanan tezhip Karolenjlerde çok önemli görülmüştür. Frank dominyonlarında IX. yüzyılın başlarında tezhibin geliştirildiği en az altı okul bulunmaktadır. İlki saray okuludur ve Charlemagne'in sarayında kurularak genellikle Aachen'de faaliyet göstermiştir. İkincisi Tours okuludur. 796'da saraydan emekli olan Alcuin tarafından kurulmuştur. Üçüncüsü Tours okulu ile yakın ilişki içinde olan Picardy'deki Corbie, diğeri Metz, bir diğeri Utrecht Mezmurlar Kitabı stiline doğum yeri olarak ünlenen Reims ve sonuncusu da, merkezi belki de büyük St. Denis manastırı olan Franco-Sakson okuludur. Bu okul, Karolenj kitaplarında sıklıkla görülen bol süslemeli Germanic gelenek¹¹⁵⁸ ile uyumlu olarak, Kelt tarzı süsleme desenini kullanmasıyla da ünlenmiştir.

Kitap istinsahı faaliyetinde kullanılan dil Latince'dir. Latince'nin kullanılmasının pek çok sebebi bulunmaktadır. Öncelikle Latince kilisenin, litürjinin, kilise babalarının ve İncil'in dilidir. Ayrıca Charlemagne 800'de taç giydiğinde Roma İmparatorluğu'nun devamını üstlenmiş olmaktadır. Roma İmparatorluğu'nda yazılan Latince yasaların toplanarak biraraya getirilmesi, onun politik otoritesini güçlendiren bir etmendir. Üçüncü bir neden yönetilen toprakların çok dilli olması ve herkesin anlayabileceği ortak bir dil belirlenmesi ihtiyacıdır. Başka bir deyişle Latince uluslararası birlikteliğin dili haline gelmiştir. Son neden ise geniş topraklar içerisinde ortak bir dilin yönetimi devam ettirmeye olan katkısıdır.¹¹⁵⁹ Bu nedenler arasında şüphesiz en önemlisi, Karolenj Rönesansı'nın dini karakteriyle uyumlu olarak, Latince'nin Hristiyanlık dili olmasıdır.

Rönesansın gelişimi aşamasında manastırlara çok önem veren Charlemagne, bazı saray alimlerini manastır liderleri ola-

¹¹⁵⁸ Herbert Schutz, **The Carolingians in Central Europe**, Netherlands, Brill, 2004, s. 156.

¹¹⁵⁹ Green, **a.g.e.**, s. 43-44.

rak atama yoluyla bilimsel çalışmaların devamlılığını ve yayılımını sağlamaya çalışmıştır. Örneğin danışmanlarından Angilbert St. Riquier'e, Arno St. Amand'a, Einhard St. Wandrille'ye, 776 Lombard isyanından sonra aslında bir düşman olarak getirilen ama sonra bağlılığı kabul gören Fardulf St. Denis'e ve Theodulf Fleury'e atanmıştır. Hepsi kendi yerlerindeki yazıhanelerde elyazması istinsahını ve bunun öğretimini geliştirmişlerdir. Öncelikli amaç dini metinler olmasına rağmen VIII. yüzyıl sonları ile IX. yüzyıl boyunca daha çok dünyevi metinlerin istinsah edildiği görülmektedir. Bazı keşişler kütüphaneleri için etraftan da kitap toplamışlardır. Örneğin Vadilleoz adında muhtemelen başrahip olan biri, Reichenau'dan yola çıkarak Alcuin'in bulunduğu Tours'a gitmiş ve St. Mary'e dönerken götürmek üzere kitaplar toplamıştır. Ayrıca Reichenau'daki başrahip Erlebal, St. Denis yazıhanesinden kitap nüshaları toplamıştır.¹¹⁶⁰ St. Amand, Salzburg, Lorsch, Trier, Lyon ve özellikle St. Riquier de 780'lerden beri kitap alıcısı konumundadırlar. Bu manastırlar ve saray kütüphanesi arasında daima artan bir temas vardır ve kitap değişimi yapılmaktadır. 790 civarındaki saraya ait arazileri gösteren kitapların bir listesi günümüze gelebilmiştir. Bu kitaplar saray arazilerini veren kitaplar olmak dışında konu olarak oldukça geniştir. İçlerinde çok sayıda klasik yazar da mevcuttur. Onlar Lucan, Statius, Terence, Juvenal, Martial, Horace, Cicero ve Sallust'un metinlerini içerirken, tuhaf bir şekilde Virgil, Livy ya da Pliny'i içermemektedirler.¹¹⁶¹ Önemli gezegen hareketleri için kullandığı alıntı ve diyagramlarla öne çıkan¹¹⁶² Pliny, Karolenjlerin astro-

¹¹⁶⁰ Bruce S. Eastwood, **Ordering The Heavens**, Netherlands, Brill, 2007, s. 9.

¹¹⁶¹ Wallace-Hadrill, **a.g.e.**, s. 192-193.

¹¹⁶² Bruce Eastwood, "The Astronomies of Pliny, Martianus Capella and Isidore of Seville", **Science in Western and Eastern Civilization**, ed. P. L. Butzer, D. Lohrman, Basel, Birkhäuser, 1993, s. 161.

nomi alanında başvurdukları bilginlerden belki de en önemlisi-
sidir.

Kitap sahibi olma konusunda değinilmesi gereken bir diğer önemli nokta, kitapların hediye olarak kabul edilmeleridir. Önemli kilise adamları sadece kendileri için değil, meslektaşlarına, kraliyet üyelerine ve soylulara hediye olması için de kitap sipariş etmişlerdir. Kitap hediye etme geleneği, krallar, kraliçeler, kadın ve erkek soylular, piskoposlar, başrahipler, rahipler, papazlar ve hacılar gibi çok geniş bir kalabalık tarafından sürdürülmüştür. Bu kitapların çoğu ayine dair kitaplardır.¹¹⁶³ Görüldüğü üzere kitap temininin tek yolu istinsah değildir ve kitap bu dönemde manevi değeri olan bir nesne olarak görülmektedir.

Karolenj Rönesansı, zaten baskın olan Hristiyan inancına hizmet etme düşüncesiyle de kitap temin edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Alcuin ve Theodulf gibi Karolenj bilginleri bir kitabın içeriğinin ve manevi değerinin maddi değerinden daha üstün olduğunu düşünmüşler¹¹⁶⁴ ve hattâ Alcuin bir şiirinde kitap yazmanın asmaları yemekten daha iyi olduğunu, çünkü birinin karnı doldurduğunu diğerinin ruha hizmet ettiğini belirtmiştir.¹¹⁶⁵ Rabanus da yazma görevinin kutsallığını, “Tanrı’nın yasasını yazmak kutsaldır”¹¹⁶⁶ cümlesiyle ifade etmiştir.

Rönesans süresince görev yapan bilginler, manastırlarda ve katedrallerde bulunan kitapları listelemek/listeletmek suretiyle, en azından isimlerinin geleceğe aktarılmasında çok önemli

¹¹⁶³ McKitterick, (2), **a.g.e.**, s. 155.

¹¹⁶⁴ McKitterick, (2), **a.g.e.**, s. 150.

¹¹⁶⁵ “fodere quam vites melius est scribere libros, ille suo ventri serviet, iste animae”, Alcuini Carmina, XCIV, **MGH, Antiquitates, Poetae I**, ed. E. Duemmler, Berlin, 1881, s. 320.

¹¹⁶⁶ “sanctum est legem scribere dei”, Hrabani Mauri Carmina XXI, **MGH, Antiquitates, Poetae II**, ed. E. Duemmler, Berlin, 1884, s. 186.

bir rol üstlenmişlerdir. Bugüne ulaşan en eski Karolenj kitap listeleri dört adettir. Bunlar VIII. yüzyılın ortaları ile sonlarında yazılmıştır. Bu listelerin ilk üçü Würzburg, Fulda ve kraliyet kütüphanesine aitken, dördüncüsü olan St. Wandrille katoloğu, St. Wandrille başrahiplerinin kroniklerinden birinde verilmektedir. Bu liste IX. yüzyılın ikinci ya da üçüncü onyılında yapılmıştır.¹¹⁶⁷ Günümüze gelen en eski kütüphane alım listesi St. Wandrille başrahibi Wando (742-747) zamanına aittir.¹¹⁶⁸ Ayrıca 787'de Charlemagne, Jumieges başrahibi Landri ve kont Richard'a St. Wandrille'nin mal varlığının sayımını yapmalarını buyurmuştur.¹¹⁶⁹

İlk sırada bahsedilen Würzburg katedral kütüphanesindeki en eski kitap kataloğu 800 civarına tarihlendirilmektedir. Bu, Fulda kataloğundan daha geç bir tarihtir. İçerisinde 35 başlık bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir: dört İncil elyazması, üç litürjik kitap, 21 patristik isim, Jerome'un *De uiris illustribus*'u ve bir kilise yasası elyazması.¹¹⁷⁰ Ayrıca bir kitap kataloğu olarak kabul edilmese de Charlemagne 811-13 arasına tarihlendirilen kararnamelerinden birinde¹¹⁷¹ elçilerine verdiği talimatta her bölgenin insan ve yerleşke sayısının araştırılıp yazılmasını emretmiş ve içerisinde kitap isimleri de bulunan Staffelsee envanteri işte bu dönemde hazırlanmıştır.¹¹⁷² Charlemagne'ın bu bilgileri istemekteki amacı yönetim sistemi kontrol altında tutmak ve her şeyden haberdar olmak ise de, verilen bilgiler arasında kitap isimlerinin de olması kültürel açıdan önem taşımaktadır.

¹¹⁶⁷ McKitterick, (2), a.g.e., s. 169.

¹¹⁶⁸ Bischoff, a.g.e., s. 94.

¹¹⁶⁹ McKitterick, (2), a.g.e., s. 161.

¹¹⁷⁰ Bischoff, a.g.e., s. 96.

¹¹⁷¹ Capitulare de Iustitiis Faciendis, **MGH, Cap. I**, 5, s. 176.

¹¹⁷² McKitterick, (2), a.g.e., s. 195.

Kralın emriyle üstlenilen düzeltme ve derleme görevi bir çok açıdan zorluklar barındırmaktadır. Öncelikle okunabilen en eski elyazmalarının çoğu aşına olunmayan yuvarlak majis-kül harfler kullanılarak yazılmıştır. Doğru noktalama zorlukla yapılabilmektedir. Sıklıkla, okunaksızlığı düzeltmek için okunması gerekli olan kelimelerin rengi solmuş, bu da müstensihlerin işinin güçleşmesine neden olmuştur.¹¹⁷³ İstinsah edilen eser sayısına bakıldığında tüm bu güçlüklerin Karolenj müstensihlerinin kitap çoğaltılması işini yavaşlatmadığı anlaşılmaktadır.

Zorluklarla mücadele etmenin yanında, İrlanda ve İngiliz rahiplerinin örneğini izleyen Karolenjler, kitap üretmenin yeni yollarını da geliştirmişlerdir. Metinler papürüsten ziyade koyun postu ya da parşömeden yapılan sayfalara yazılmış, mücevherler ve kıymetli madenlerle dekore edilmiş zarflar içine konulmuştur. Bu noktada parşömen kullanarak kitap üretmenin çok maliyetli bir iş olduğu belirtilmelidir. Örneğin bir İncil yazmak için 200¹¹⁷⁴ koyundan oluşan bir koyun sürüsüne ihtiyaç vardır.¹¹⁷⁵

Kitap maliyetinin yüksek oluşunun bir başka sonucu, hem kitapların pahalı olması hem de çoğunluğun okuma bilmemesinden dolayı Rönesans'ın köylüler arasında etkili olmamasıdır. Ayrıca bu dönemde kitabın bir lüks ve servet göstergesi olduğu ifade edilmelidir. Zengin soyluların çoğunun okuma bilmemesine rağmen, kitap satın alarak zenginliklerini göstermek istemesi bunun bir göstergesidir.¹¹⁷⁶ Yine de belli merkezlerdeki kitap üretimi Charlemagne dönemi ile başlamış ve

¹¹⁷³ Laistner, *a.g.e.*, s. 205.

¹¹⁷⁴ Marc Cels, *Life in A Medieval Monastery*, Canada, Crabtree Publishing, 2005, s. 10.

¹¹⁷⁵ Spielvogel, *a.g.e.*, s. 245.

¹¹⁷⁶ Tehmina Bhote, *Charlemagne: The Life and Times of an Early Medieval Emperor*, USA, The Rosen Publishing Group, 2005, s. 83.

uzun yıllar devam etmiştir. Bu merkezler, bahsedildiği gibi bilgin din adamlarının yönetimindeki manastırlar ya da katedrallerdir ve ürettikleri eserler klasik kültürün bugünlere ulaşmasında büyük paya sahip olmuşlardır.

III. 2. KİTAP İSTİNSAH EDİLEN BAZI MERKEZLER

Karolenjler döneminde kitap istinsahı ya da düzeltme ile ilgilenen manastır ya da katedral merkezleri oldukça fazladır. Yalnız bugün bu faaliyetlerin yürütüldüğünü bildiğimiz merkezlerdeki eserlerin tümü günümüze gelememiştir. Bu merkezlerin bazılarının sadece kitap listeleri, bazılarının ise sadece isimleri hayatta kalabilmiştir. Bu nedenle, Karolenj yazıhanelerinin ya da kültürel merkezlerinin sayısı burada verilecek kitap üretim merkezleri temel alınarak değerlendirilmemelidir.

III. 2. 1. Tours

Tours'daki St. Martin edebi hazineyi keşfeden ilk manastır kurumudur. Ferrieres gibi Benedikten manastırları ile elyazmaları değiş tokuş eden St. Martin *scriptoriumunda* yazılmış Latin yazarlarına ait en eski elyazmalar muhtemelen 796-804'te, Alcuin başrahipken istinsah edilmiştir. Bunlar Livy tarihinin üçüncü on yılı (Third Decade of History),¹¹⁷⁷ Tiberius Claudius Donatus'un yorumunun ikinci yarısı ve Leiden Nonius'udur. Afrikalı alim Nonius'un sözlüğünün Leiden elyazması, elyazması ailesinin en eski üyesidir.

Tours'da Alcuin'in yönetimi süresince saray ile kurulan yakın ilişkiler, burası ardılı Fridugis (804-834)'in yönetimi altındayken de devam etmiştir. O, Tours başrahibi iken Cicero'nun

¹¹⁷⁷ Titus Livius Patavinus'un (İngilizce'de Livy) yazdığı Roma Tarihi adlı eserin öne çıkan bölümlerinden biridir ve İkinci Kartaca Savaşı dönemi (M.Ö. 218-201) ile ilgilidir.

söylevlerinin *Holkhamicus Codex*'i yeniden yazılmıştır. Elyazmasının içeriğinden anlaşıldığı kadarıyla bu eser saray kütüphanesindeki bir elyazmasından istinsah edilmiştir. Tours *scriptorium*undan gelen Latın yazarlarına ait yaklaşık 20 Karolenj elyazması içinden günümüze gelebilen en eskisi Suetonius`undur. Bu elyazmalarından Livy`nin İlk On Yılı, Cicero, Tiberius Claudius Donatus ve Macrobius`un *In Somnium*`u adlı dördü Ferrieres`li Lupus tarafından yapılmış düzeltmeleri içermektedir ve bu elyazmalarından biri ya da daha fazlası muhtemelen ona aittir.<sup>1178</sup> VIII. yüzyılın ortaları civarında buradaki *scriptorium*da yazılmış dört elyazması ise şunlardır: Eugippius`un *Augustinian antolojisi*, Philippus`un *Job (Eyüp) üzerine yorumu*, Efes Konsili`nin yasaları ve Jerome`un mektupları.

Alcuin`in burada kurduğu okul taşra akademileri için iyi bir örnektir. Okul iki sınıftan oluşmaktadır. İlk sınıf laik olanların nadiren geçtiği, sınırlı bir eğitim vermektedir. İkinci sınıfta ise rahipler ve diğer öğrenciler, kilise için kutsal kitapların çalışılması, kilise babaları, kanunları ve son olarak yedi liberal sanatın bir çoğunun çalışılması üzerine eğilinmektedir. İkinci sınıftan mezun olanlar Cermen ve Frank manastırlarında başrahip olmaktadır. En ünlülerinden biri Rabanus Maurus`tur. Ayrıca öğrenciler yayıncı ve kitap müstensihisi de olmuşlardır. Vulgate, Latin babaları, litürjik kitaplar, Cassiodorus, Boethius ve Bede`nin eserleri dikkatli bir şekilde düzeltilmiştir. Alcuin`in etkisiyle Tours ve Fulda yazıhaneleri ve diğer önemli manastırlar usta yazarlarla dolmuştur.¹¹⁷⁹

Tours`daki St. Martin manastırı Alcuin yönetiminde İncil çalışmalarının bir merkezi olmuştur. Burada 796-804`te kutsal metinler düzeltilmiş ve istinsah edilmiştir. Tours`daki elyaz-

¹¹⁷⁸ Bischoff, *a.g.e.*, s. 143.

¹¹⁷⁹ Davis, *a.g.e.*, s. 176.

malarının çoğu farklı İncillerdeki paralel metinlerin uyumunu veren kemerli tablolarla bezenmiş İncillerdir.¹¹⁸⁰ Bu nedenledir ki; Tours okulunun en iyi ürünleri arasında Vulgate'nin Alcuin versiyonunun nüshaları bulunmaktadır. Alcuin bu versiyonu oluştururken, dolaylı olarak Kelt ve klasik unsurların harmanlanmasıyla oluşan bir süsleme olarak karakterize edilen Tours stilinden de etkilenmiştir.¹¹⁸¹ Alcuin İncili sadece iki resim içermektedir.¹¹⁸²

III. 2. 2. Corbie

Bu devirde saray kütüphanesinin etkisi altında eski kütüphaneler yeniden düzenlenip genişletilirken, yeni bir kitap koleksiyonu da oluşturulmuştur. Bu gelişme, sıklıkla bir başrahibin ya da piskoposun girişimiyle olmuştur. Corbie ve Lorsh önde gelen örneklerdir. Ayrıca Corbie, Karolenj miniskülünün tarihi belirlenebilir ilk örneklerinin ortaya çıktığı yer olması açısından da önemlidir. Bu durum aynı zamanda 780'lerde kraliyet sarayıyla olan yakın ilişkiyi de göstermektedir.¹¹⁸³

Charlemagne'ın kuzeni Adalhard tarafından yönetilen Corbie'de VIII. yüzyılın son on yılında ve IX. yüzyılın başlarında iki karakteristik yazı kullanılmıştır. İlki eski moda *ab*-tipi yazı ve ikincisi onun yerini alan Karolenj miniskülünün ilk formudur. 770 yılına kadar Corbie kütüphanesi kayda değer sayıda eski elyazmasına sahiptir. Bunlardan bazıları kendi *scriptorium*unda yazılırken diğerleri de dışarıdan getirilmiştir.¹¹⁸⁴ Muhtemeldir ki Corbie, ölümünden sonra Charlemagne'ın kütüphanesinden kitaplar edinmiştir. Kitap kataloğundan anlaşıldığı kadarıyla

¹¹⁸⁰ Porcher, **a.g.m.**, s. 124.

¹¹⁸¹ Herbert, **a.g.e.**, s. 93.

¹¹⁸² Porcher, **a.g.m.**, s. 132.

¹¹⁸³ McKitterick, (3), **a.g.e.**, s. 200.

¹¹⁸⁴ Bischoff, **a.g.e.**, s. 95.

saray kütüphanesi, Terence, Sallust, Statius, Martial, Julius Victor ve Marius Victorinus'un gramatik eseri gibi, Corbie'de bulunan Latin yazarların bazı eserlerinden örneklerle sahiptir. Bunların hepsi 850'ye kadar ya da hemen sonrasında Corbie'de yeniden yazılmıştır.

Corbie sadece eski örneklerle değil aynı zamanda Corbie'de yapılmış Karolenj nüshalarına da sahiptir. Corbie, saray kütüphanesi resmini tamamlamaya yardım eden, günümüze gelmiş elyazmalarının yazıldığı merkezler arasındadır.¹¹⁸⁵ Ayrıca her zaman tahta yakın olarak çok zengin olmuştur. İlk günlerden itibaren kitap alıcısı durumundadır ve kısa süre sonra kitapların dağıtıcılığını da yapmıştır. Kendisi metin istinsahı ve metne açıklayıcı notlar ekleme (şerh koyma) kapasitesine sahip olmasına rağmen, 8. yüzyıl sonlarında Chelles rahibe manastırı Corbie için metinler istinsah etmiştir.¹¹⁸⁶ Bu şaşılacak bir durum değildir. Çünkü erken Ortaçağ kadın manastırlarında elyazmalarının istinsahı yaygın bir durumdur. Karolenj döneminde de bu uygulamaya devam edilmiş, hattâ aynı dönemde bazı kadınlar yazarlık da yapmışlardır. Bu, özellikle asilce yönetilen Chelles gibi kadın manastırlarında, çok sayıda kadın mektupyazıcı olmasından da anlaşılmaktadır.¹¹⁸⁷

Caesar'ın *Gallic War*, Sallust'un *Jugurtba* ve Catiline, Statius ve Lucan'ın şiirleri ve Columella'nın tarım üzerine yazdığı bilimsel incelemesi IX. yüzyıla kadar Corbie kütüphanesinde yer alan kitaplardandır.¹¹⁸⁸

Corbie okuluna ait olduğu söylenen elyazmalarının gerçekten Amiens yakınındaki Corbie manastırında yapıp yapılmadığı şüpheli olmakla birlikte, Kuzeydoğu Fransa'da yapıldıkla-

¹¹⁸⁵ Bischoff, *a.g.e.*, s. 75.

¹¹⁸⁶ Wallace-Hadrill, *a.g.e.*, s. 348.

¹¹⁸⁷ Nelson, "**Women at The Court...**", s. 45.

¹¹⁸⁸ Folz, *a.g.e.*, s. 68.

rına dair kanıtlar vardır. Kel Charles için burada yapılan üç ünlü elyazması, 846-62'de Liuthard tarafından yazılan Paris İncili, aynı Liuthard ve erkek kardeşi Berengarius tarafından 820'de yazılan ve bugün Münih Kütüphanesi'nde bulunan İncil ve yine Münih Schatkammer'deki küçük bir dua kitabıdır. Ayrıca, en dikkate değer özelliği süslemelerinin niceliği ve çeşitliliği olan St. Emmeran kitabı da okulun en iyi eseri olarak kabul edilebilir. Eserin her sayfası Karolenj dalga desenleriyle çerçeveselenmiştir. St. Paul İncili ise tüm Karolenj elyazmaları arasında en çok süslenmiş olanıdır.¹¹⁸⁹

III. 2. 3. Lorsch

Ren kenarında bulunan ve Roma'ya saygının bir ifadesi olan bu manastır, üç kemerle donatılmıştır ve ilk katında bir salon vardır.¹¹⁹⁰ Almanların *Torhalle* dedikleri, Lorsch manastırının giriş kapısı da üç kemeri ile Roma zafer takının taklidi şeklinde dizayn edilmiştir.¹¹⁹¹

Kültürel açıdan Lorsch manastırı klasik metinlerin keşfedilmesiyle ilgilenen Almanya'daki ilk manastır olması bakımından önemlidir. 800 yılına kadar, Trier başpiskoposu da olan başrahip Richbod'un yönetimi boyunca çok aktif bir *scriptorium*a sahip olmuş ve Richbod'un muhtemelen saray papazlığı döneminde kraliyet sarayı ile yakın ilişkiler kurulmuştur. Buradaki klasik metinler IX. yüzyılın ortasında hazırlanan bir katalogda listelenmiştir. Bu koleksiyon dönemin en önemlilerinden biri olmakla birlikte listenen eserlerin çoğu kaybolmuştur.¹¹⁹²

¹¹⁸⁹ Herbert, **a.g.e.**, s. 98.

¹¹⁹⁰ R. A. Stalley, **Early Medieval Architecture**, Oxford, Oxford University Press, 1999, s. 39.

¹¹⁹¹ Hubert, (1), **a.g.m.**, s. 8.

¹¹⁹² Bischoff, **a.g.e.**, s. 147.

Metinlerin iletimi söz konusu olduğunda ilk olarak değinilmesi gereken merkez Lorsch'dur. Kütüphanesi bir mıknatıs gibi çalışmıştır.¹¹⁹³ 764'te kurulan yeni bir kurum olan Lorsch, Ren'in aşağı bölgesinde kont olan Cancor tarafından inşa edilmiştir. Hemen ardından Metz piskoposu ve Kısa Pepin'in ilk kilise danışmanı olan Chrodegang'in, daha sonra 772'de de kraliyetin korumasına geçmiştir.

Manastırda olduğu bilinen ilk müstensihler, 780'lerin ilk yıllarında sarayda Alcuin'in öğrencisi olan başrahip Richbod'un yönetiminde çalışanlardır. Kayıplara rağmen, VIII. yüzyılın son 20 yılında ve IX. yüzyılın ilk yıllarında onun *scriptorium*unda yazılmış 25 elyazması günümüze gelebilmiştir.¹¹⁹⁴

Lorsch manastırı sadece sarayla değil Fulda, St. Riquier ve St. Vaast manastırlarıyla da ilişkiler kurmuş, Richbod ve ardılları, özellikle de başrahip Adalung (804-39) döneminde yazıhanesi büyük gelişme göstermiştir. Manastırda yazılan ve 780-860 tarihlerine ait yaklaşık 100 elyazması bugüne gelmiştir. Kütüphanesinde, İnciller, kilise babalarıyla ilgili ve litürjik metinler, okul kitapları ve tarih kitaplarını da barındıran manastırda bulunan bazı kitaplar şunlardır:

- Eusebius'un Kilise Tarihi, 11 kitap, in uno codice¹¹⁹⁵
- Josephus'un Tarihi, 11 kitap, in uno codice
- Isyppus'un de eodem historiographo adlı eseri, 5 kitap, in uno codice
- Orosius'un Tarihi, 7 kitap, in uno codice
- Gregorius Toronensis'in Gesta Francorum¹¹⁹⁶ adlı eseri, 5 kitap, in uno codice

¹¹⁹³ Wallace-Hadrill, **a.g.e.**, s. 340.

¹¹⁹⁴ Bischoff, **a.g.e.**, s. 96.

¹¹⁹⁵ "in uno codice", "tek elyazması içerisinde" anlamına gelmektedir.

¹¹⁹⁶ Frankların Faaliyetleri anlamına gelmektedir.

- Gesta Pontificum Romanorum¹¹⁹⁷ in uno codice
- Clementis'in 10 kitabı, in uno codice
- Kozmografi Etiği Kitabı, in uno codice¹¹⁹⁸

Lorsch manastırından günümüze gelen tarih kitapları ise şöyledir:

- Isidore'nin Proemium'u
- Eusebius-Rufinus'un Historia Ecclesiastica'sı
- Orosius'un Historiae'ı
- Josephus'un Antiquitates'i
- Liber Historiae Francorum
- Annales Nazariani
- Bede'nin Computus'u ve Chronica'sı
- Jordanes'in Romana'sı ve Getica'sı
- Historia Augusta
- Papalık kitabeleri¹¹⁹⁹

III. 2. 4. St. Amand

VII. yüzyılda Kral Dagobert tarafından ona verilen toprakta Akitanyalı misyoner Amandus tarafından kurulan manastır, VIII. yüzyılın sonlarından itibaren zengin ve önemli bir kurum haline gelmiştir. Daha sonra metinlerin istinsahı için bir bölüm de kurulmuştur. Buranın önemli bilginleri Milo ve Hucbald'dır. 821'e kadar Salzburg ile ilişki içinde olan St. Amand'ın Karolenj dönemindeki başrahibi, Alcuin'in arkadaşı ve sonradan Salzburg başpiskoposu olan Arno'dur. Yönetimi döneminde üretilmiş *Arn-stil* denilen yazı nedeniyle Arno'nun etkili bir bilgin olduğu söylenmektedir.

¹¹⁹⁷ Roma Piskoposlarının Faaliyetleri anlamına gelmektedir.

¹¹⁹⁸ McKitterick, (3), a.g.e., s. 197.

¹¹⁹⁹ McKitterick, (3), a.g.e., s. 201.

St. Amand'dan günümüze gelen tarih alanındaki elyazmaları şunlardır:

- Liber Pontificalis
- Josephus'un De Bello Iudaico'sunun Latince versiyonu olan Hegesippus
- Bede'nin De Temporum Ratione'si ve Chronica Maiora de Sex Huius Saeculi Aetatibus'u
- Annales Salzburgenses
- Jordanes'in Romana'sı ve Getica'sı
- Orosius'un Historiae Adversos Paganos'u
- Chronicon Laurissense Breve
- Einhard'ın Vita Karoli'si
- Eusebius-Rufinus'un Historia Ecclesiastica'sı
- Liber Historiae Francorum
- Annales Regni Francorum
- Passio Sancti Stephani¹²⁰⁰

III. 2. 5. St. Gall

Alemannic merkezlerden biri olan St. Gall, VIII. ve erken IX. yüzyıldan itibaren, kıyaslanamaz derecedeki zengin manastır ayrıcalıklarını sürdürmüştür.¹²⁰¹ St. Gall'de iki tür okul bulunmaktadır. İlki manastır içinde bulunan *schola claustris*, diğeri ise manastır dışındaki bir binada bulunan *schola exterior*'dur.¹²⁰² Burası IX. yüzyıl ortalarına kadar en azından dört müzik öğretmenine sahip bir manastır olarak bilinmektedir. Onlardan

¹²⁰⁰ McKitterick, (3), **a.g.e.**, s. 212.

¹²⁰¹ Bischoff, **a.g.e.**, s. 37.

¹²⁰² Copleston, **a.g.e.**, s. 109.

biri olan Radpert, ayinler düzenlemiş ve St. Gallus onuruna yerel dille yazılan ilahiler bestelemiştir.¹²⁰³

St. Gall'de *scriptorium*un altında ayrı bir kütüphane vardır. Böylece manastırda yaşayan Karolenj başrahipleri kendi kitap ve kayıtlarını saklamak için özel ve kalıcı önlemler alabilmişlerdir.¹²⁰⁴

St. Gall'de üretilen elyazmalarından biri, IX. yüzyılın sonlarında yapılmış olan *Psalterium Aureum* (Altın Zebur)'dur. Ek 11'de gösterilen resimde David'in müzikçi ve dansçı gibi olağan rollerdeki iş arkadaşları görülmektedir.¹²⁰⁵

III. 2. 6. Fulda

Tours modeli üzerine kurulan ve en önemli öğrencilerinden biri Rabanus Maurus¹²⁰⁶ olan Fulda manastırının büyük etkisi Corbie, Weissenburg, Lorsch, Regensburg, St. Gallen, Reichenau ve diğer merkezlerde tespit edilebilmektedir. Fulda ve Reichenau arasındaki bağlantı da açıkça fark edilebilir. Bunun nedeni büyük ihtimalle birinde rahip, diğerinde başrahip olan Walafrid Strabo'dur.

Fulda patristik metinlerde ve İncil'de Reichenau ve St. Gall kadar zengin bir manastırdır. Fulda'nın en eski kataloğunun 800 yılından ne kadar önce istinsah edildiği kesin değildir. Bu listede, İncile ait elyazmaları bir kenara koyulacak olursa, yaklaşık 32 kitap ismi bulunmaktadır.¹²⁰⁷ 840 yılı civarı derlenmiş başka bir katalog Eski ve Yeni Ahit'in 46 cildinin ve Jerome'un 38 cildinin burada bulunduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu ka-

¹²⁰³ Wallace-Hadrill, **a.g.e.**, s. 344.

¹²⁰⁴ Wallace-Hadrill, **a.g.e.**, s. 352.

¹²⁰⁵ Porcher, **a.g.m.**, s. 174.

¹²⁰⁶ Davis, **a.g.e.**, s. 177.

¹²⁰⁷ Bischoff, **a.g.e.**, s. 96.

talog kayıp Augustian metinleri listesiyle aniden kesilmiştir.¹²⁰⁸

744'te kurulmuş bir İngiliz kurumu olan Fulda manastırına ait olduğu bilinen 20 ciltlik kitap vardır. Bunlardan Sevilla'lı Isidore'nin eserlerinin koleksiyonu 23 yaprağa yazılmıştır ve hala orijinal haldedir. Bu eserlerden biri *De Natura Rerum*'dur. Ek 12'de bu kitabın sayfalarından bir örnek görülebilir.

Fulda koleksiyonu Eski ve Yeni Ahit kitapları ile başlamakta ve sahte Paul Vahyi, Büyük Gregory'nin Ezeziel ve İnciller hakkındaki Vaazları, Sevilla'lı Isidore'nin *Synonyma*'sı, Ambrose ve Basil gibi kilise babalarının eserleri, azizlerin hayatları ve mucizelerini ve Efes'in ünlü Yedi Uyuyanlar hikayesini de içermektedir. Ayrıca Justinus'un *Historiae Philippicae* adlı eseri, Einhard, Rabanus ve Walafrid tarafından örnek olarak kullanılması için, Fulda'da da yazılmıştır.¹²⁰⁹ Anlaşıldığı kadarıyla Fulda kütüphanesi kapsamlı bir kütüphanedir. Yalnız Fulda'nın kitap listesi herhangi bir kilise envanterinden farklıdır. Listelenen kitapların çoğu, *Ragyndrudis Codex*'i gibi, dışarıdan getirtilmiştir ve birkaç elyazması da başka yerlerde yazılmıştır.¹²¹⁰ Fulda'nın, yukarıda bahsedilen, 800 civarındaki ilk kataloğu ise sadece bir klasik eser içermektedir: *Liber Alexant-ri*. Ancak daha sonraları Fulda klasik geleneğin kalesi olmuştur. Alcuin'in öğrencisi olan genç keşiş Rabanus Maurus sarayda klasik geleneğin yeniden keşfinden haberdar olmuş, Optatianus Porphyrius'un sahte şiirinden çok etkilenecek, aynı yazarın *De laudibus sanctae crucis* adlı eserinin bir derlemesini yapmıştır. Fulda okulunun yöneticisi olan Rabanus 822'de ise Fulda başrahibi olmuştur. Zamanının en bilgili kişilerinden kabul edilen Rabanus'un eserlerinde ve Macchabees üzerine

¹²⁰⁸ Wallace-Hadrill, *a.g.e.*, s. 336.

¹²⁰⁹ McKitterick, (3), *a.g.e.*, s. 44.

¹²¹⁰ McKitterick, (2), *a.g.e.*, s. 169.

yorumunda Justinus'un Historia'sını kullanmasına rağmen, klasik yazarların etkisi çok görülmemektedir.¹²¹¹

IX. yüzyılın ortalarına doğru Fulda'da yazılan klasik metinlerde hem Anglo-Saxon hem de Karolenj miniskülü yazı tipi kullanılmıştır. Karolenj miniskülü ile yazılan elyazmaları Valeris Flaccus, Marcellus'un tıbbi eserleri, Eutropius, sonradan Corbie yoluyla İtalya'ya geçen Tacitus'un *Yıllıklar*'ı ve Genç Pliny'nin *Mektuplar*'ıdır.

Fulda kütüphanesi XV. yüzyılda İtalyan hümanistler, XVI. yüzyılda klasik metin yayıncıları tarafından kullanılmıştır. Bu koleksiyonun diğer klasik metinleri Otuz Yıl Savaşları sürecinde büyük oranda kaybolmuştur.¹²¹² (Ek – 13)

III. 2. 7. Reims

Reims IX. yüzyılda artistik bir merkezdir. Başpiskoposlar Ebbo (816-41) ve Hincmar (845-82) zamanında büyük bir yetkinlik gösteren merkeze 862'de bir katedral inşa edilmiştir.¹²¹³ Buradaki *scriptorium* Karolenj şiiirinin en önemli üretim merkezlerinden biri olarak kabul edilmektedir. 800 civarı aktif olduğu gözlemlenen yazıhanenin başpiskoposu Tilpinus (753-800) muhtemelen bu Karolenj yazı okulunun da kurucusudur.¹²¹⁴

Dindar Louis dönemindeki yöneticisi ise onun üvey kardeşi ve okul arkadaşı olan başpiskopos Ebbo'dur. Ebbo'nun Hautvillers'deki manastırında müstensihler ve sanatçılar, XIX. yüzyıl izlenimciliğiyle kıyaslanabilecek, farklı bir Reims stiliyle bir grup elyazması üretmişlerdir. Ünlü *Ebbo İncilleri* ise yaklaşık

¹²¹¹ Bischoff, *a.g.e.*, s. 149.

¹²¹² Bischoff, *a.g.e.*, s. 150.

¹²¹³ Kenneth J. Conant, *Carolingian and Romanesque Architecture 800 to 1200*, Great Britain, Penguin Books, 1959, s. 13.

¹²¹⁴ Bischoff, *a.g.e.*, s. 28.

820 yılında başrahip Peter'in talimatıyla yapılmıştır. Altından büyük harfleri ve büyük sayfaları olan bu eserin figür stili ve süslemeleri Karolenj elyazmalarının en güzellerinde de tekrarlanmıştır. *Utrecht Psalter* adlı eser de muhtemelen aynı sanatçı tarafından¹²¹⁵ 820-830 arasında Hautvillers'de yazılmış ve süslenmiştir.¹²¹⁶ (Ek – 14) Üç istinsahı yapılan bu eser Karolenj Rönesansı'nın en harikulade ürünü olarak kabul edilmektedir.¹²¹⁷

IX. yüzyılın ortalarına doğru, etkili liderlik ve güçlü kontrol eksikliğinden dolayı Reims okulu parçalanmaya başlamıştır, ancak Hautvillers sanatçıları ile yakın ilişki içinde olan bu okulun süsleme ustaları, Reims sanatçılarının ya da büyük hocalarının taklitçileri ya da öğrencileri konumundadırlar.¹²¹⁸

III. 2. 8. Burgonya

Lyons ve Autun, Burgonya'daki en önemli merkezlerdir. Lyons'daki katedral kütüphanesi en eski İncillerin, yasal ve patristik elyazmalarının hazinesi konumundadır. Kendi katedral *scriptoriumunda* sayısız elyazmasına sahip olan Leidrad¹²¹⁹

¹²¹⁵ Avrin, *a.g.e.*, s. 247.

¹²¹⁶ Porcher, *a.g.m.*, s. 102.

¹²¹⁷ Hanns Swarzenski, *Monuments of Romanesque Art*, USA, The University of Chicago Press, 1974, s. 22.

¹²¹⁸ Porcher, *a.g.m.*, s. 121.

¹²¹⁹ Norica bölgesinde doğan Leidrad, ilk olarak Salzburg piskoposu Arno'nun yanında kalmış, sonra Charlemagne tarafından kütüphaneci olarak görevlendirilmiştir. 798'de Lyon başpiskoposu olmuştur. Lyon kilisesi Güney Galya'nın en önemli ancak en sorunlu kilisesi olduğu için burayı düzeltme görevini üstlenmiştir. Krala burada yaptıklarını belirten bir mektup yazmıştır. Bu mektuptan anlaşıldığına göre Leidrad, iyi okuyucular ve kitap kopyalayıcılar yetiştirmiş, rahipler için kıyafetler edinmiş, kilisenin çatısını yaptırmış, duvarları tahkim ettirmiş ve rahipler için inziva yeri yaptırmıştır. Hayatını bu tür faaliyetle geçiren Leidrad'ın kralın emriyle, Adoptionist sapkınıla karşı vaaz vermek için, iki kez İspanya'ya gittiği de bilinmektedir. Guizot, *a.g.e.*, s. 59.

(798-814)'ın çabasıyla, Lyons tekrar entelektüel kültürün en büyük merkezlerinden biri olmuştur.¹²²⁰

III. 2. 9. Ferrieres

Alcuin'in iki öğrencisi Fleury'nin doğusuna düşen Ferrieres'de başrahip olduklarında, klasik geleneğin uyanışta rol oynayacağına karar verilmiş olmalıdır. Çünkü okulun en önemli yöneticilerinden biri Karolenj Rönesansı mimarlarından olan Lupus'tur.

821-827 arası başrahip, sonra Akitanya Kralı Pepin'in danışmanı ve Sens başpiskoposu olan Aldricus, Bavyeralı bir baba ve Frank bir anneden gelen genç keşiş Lupus'u, 828 civarında, Rabanus Maurus gözetiminde çalışması için Fulda'ya göndermiştir. Burada Kutsal Kitap üzerine çalışan Lupus, sonrasında eserleriyle başrahibe yardım da etmiştir. Kendisiyle Fulda'ya getirdiği bazı kitaplar arasında Cicero'nun *De Inventione*'si ve Boethius'un tamamlanmamış bir kopyası da vardır. Lupus Ferrieres başrahip olduğunda burada bir *scriptorium* kurmuş ve bu yazıhanede Cicero'nun felsefik eserleri, Valerius Maximus, Quintilian ve Curtius Rufus'un kopyaları yazılmıştır. Kendisi de Cicero'nun *De oratore*'sini istinsah eden Lupus, başrahip York'lu Altsig ve Papa III. Benedict'ten Quintilian'in *Codex Mutilus*'ünün düzeltilmesi için yardım istemiştir. Lupus tarafından toplanan elyazmaları çok sayıda nüshaya sahiptir.¹²²¹

III. 2. 10. Fleury

Eski Sallust elyazmasının kalıntılarının tamamlandığı merkezde, Orleans'lı Theodulf başrahip olduğunda, yeni metinler

¹²²⁰ Bischoff, a.g.e., s. 34.

¹²²¹ Bischoff, a.g.e., s. 145.

yazılmaya başlanmıştır. Bu, Rönesans'ın başlarına denk düşen bir tarihtir.

Gramatik derlemelere ek olarak, Fleury'de, 800 civarında, Vegetius'un *Epitoma rei militaris* ve Fulgentius'un *Mythologiae* adlı eserleri de istinsah edilmiştir. Burada yazılan Fulgentius'un eseri, Lorsch'daki bir elyazması ile yakın ilişkide olduğundan ve saray kütüphanesinden örnek olarak alınıp kullanıldığından dolayı, Fleury'nin sarayla ilişki içinde bulunan bir merkez olduğu düşünülmektedir.

Fleury hakkındaki bir diğer önemli konu ressamlarıyla ilgilidir. Yaklaşık 830'a kadar Fleury ressamı, St. Gall'dekiler gibi, Merovenj dekoratif temalarını kullanmaya devam etmişlerdir.¹²²² Fleury ve St. Gall'deki ressamlar sayesinde Karolenjler döneminde Merovenj temalarının halen kullanımda olduğu anlaşılmaktadır. Buradan hareketle Karolenj Rönesansı'nın sadece Roma örneklerini izleyen tek düze bir aydınlanma hareketi olmadığı düşünülebilir. (Ek – 15)

III. 2. 11. St. Denis ve St. Germain des Pres

Bu iki manastır Paris'in büyük kültür merkezleridir. Paris ise Karolenj gücünün ve kültürünün merkezi olan, zengin manastır ve katedralleriyle ünlü Kuzeydoğu Fransa'da bulunmaktadır. St. Germain des Pres yazı okulunun izi VIII. yüzyıl sonlarına kadar sürülebilmektedir. Başrahip Fardulf'un (793-806) zamanından sonra, St. Denis manastırında yazılmış pek çok kitap günümüze gelebilmiştir. Her iki okul da ustaca biçimlendirilmiş Karolenj miniskülünü kullanmıştır.¹²²³ St. Denis'te bulunan kitaplardan biri Terrence'in komedyalarıdır.¹²²⁴

¹²²² Porcher, **a.g.m.**, s. 202.

¹²²³ Bischoff, **a.g.e.**, s. 25.

¹²²⁴ Folz, **a.g.e.**, s. 68.

Kel Charles (ö. 877) hayatının son yıllarında St. Denis'in laik başrahibi olduğunda (886-887) manastır halen önemli bir konuma sahiptir ve özellikle liderlerden hediye yağmuruna tutulmaktadır. Yazıhanesinde üretilen eserlerden çoğu derleme tarzında olmakla birlikte, eserler hem Charlemagne'in saray okulu hem de Tours okulunun etkisi altında kalmışlardır. IX. yüzyılın ortası ve ikinci yarısı boyunca St. Denis okulunun gelişimi zirveye ulaştığında, sanatsal olarak seleflerinden çok önde bulunmaktadır. Çünkü yazıhaneden çıkan eserlerde perspektif illüzyonu daha barizdir, figürler daha büyük bir canlılık ve hareket elde etmişler, fiziksel formlar daha net bir şekilde ortaya konmuştur.¹²²⁵

III. 2. 12. Reichenau

Alemannia'da bir kültür merkezi olan Reichenau'daki *scriptorium*da sürdürülen kitap çalışmaları St. Gall'den daha sonraki bir tarihe rastlamaktadır. Merkezin kütüphanesi başrahipleri Waldo (786-806) ve Heito (806-822)'nin yönetimi altında dikkate değer bir ilerleme kaydetmiştir.¹²²⁶

İlk uzun ve ayrıntılı Ortaçağ kütüphane kataloğu 821 ya da 822'de Reichenau'da oluşturulmuştur. Bu kataloğa göre Reichenau kütüphanesi o dönemde, içlerinde tıp ve veterinerlik konularını da barındıran,¹²²⁷ 400'ün üzerinde kitaba sahiptir. Bu açıdan bakıldığında katalog, kitapların okullarda oynamaya başladıkları rol ile ilgili çok değerli bilgiler vermektedir.¹²²⁸

¹²²⁵ Jean Hubert, (2), "Sculpture and Applied Art", **Carolingian Renaissance**, New York, George Braziller, 1970, s. 241.

¹²²⁶ Bischoff, **a.g.e.**, s. 37.

¹²²⁷ Eastwood, **a.g.e.**, s. 9.

¹²²⁸ Bischoff, **a.g.e.**, s. 97.

III. 2. 13. St. Riquier¹²²⁹

300 keşiş ve 100 müstensih¹²³⁰ oluşan bir cemaate sahip olan bu manastır, devlet destekli bir kurum olarak öne çıkmaktadır. Yapımı 799'da tamamlanan merkezin kurucu başrahibi Charlemagne'in arkadaşı ve danışmanı olan Angilbert'tir ve bu göreve 790 yılında atanmıştır.¹²³¹ Manastır, Centula manastırı olarak da bilinmektedir.¹²³²

Saray ile olan yakın ilişkilerin bir göstergesi olarak, *Textus Evangelii IV Litteris Scriptis Totus I* adlı, Hristiyanlığın esaslarını bildiren kitap 800 yılında Charlemagne tarafından bu manastırın başrahibi olan Angilbert'e verilmiştir. Eser aynı zamanda ünlü saray okulunun elyazmalarından biridir.¹²³³ Ayrıca Justinus'un III. yüzyılda yazdığı *Historiae Philippicae* adlı eserinin bir nüshası da burada bulunmaktadır.¹²³⁴

831'de verilen bir emirle, St. Riquier'de 231'den daha az olmayan sayıdaki eser toplanıp bir kütüphane oluşturulmuştur.¹²³⁵

III. 3. EĞİTİM

Okuma yazma bilmeyen, ana dili Frenkçe olan ancak Latince konuşup, Grekçe'yi de anlayabilen, Pisa'lı Peter'dan gramer öğelerini, Alcuin'den retorik, dialektik, matematik ve astrolojiyi öğrenen¹²³⁶ Charlemagne tarafından eğitime gösterilen ya-

¹²²⁹ St. Riquier Kuzey Fransa'da küçük bir Pazar kasabasıdır. Kayıtlara göre Charlemagne döneminde nüfusu yaklaşık 7000'dir.

¹²³⁰ Morris Bishop, *The Middle Ages*, USA, The American Heritage, 1996, s. 27.

¹²³¹ Hubert, (1), *a.g.m.*, s. 4.

¹²³² Stalley, *a.g.e.*, s. 38.

¹²³³ McKitterick, (2), *a.g.e.*, s. 177.

¹²³⁴ McKitterick, (3), *a.g.e.*, s. 44.

¹²³⁵ Mullinger, *a.g.e.*, s. 133.

¹²³⁶ Thorpe, *a.g.e.*, s. 9.

kın ilgi, bu konuyu değerlendirmek bakımından oldukça önemlidir. İmparator, okulları bizzat ziyaret etmiş ve piskoposlara okulların durumunu kendisine rapor etmeleri konusunda talimatlar vermiştir. Eğitim politikası içinde değerlendirilebilecek diğer bir tutumu, tüm çocuklar için zorunlu eğitim uygulamasını yürürlüğe koymasındır. Bunu sağlamak için bazı önlemler de almıştır. Örneğin dersten kaçan çocuklara ceza olarak yemek verilmemesini, bu yeterli olmazsa o çocukların huzuruna getirilmesini buyurmuştur. Bu şekilde eğitimi ulusal ve zorunlu kılan Charlemagne, gelecekteki okul sisteminin kurulmasına öncülük etmiştir.¹²³⁷

Eğitim politikasının belki de en önemli unsuru dil yani Latince eğitimidir. Gramatik olarak doğru Latince'yi Germanic halka öğretmek Karolenj Rönesansı'nın önemli unsurlarından biri olmuştur. Latince bilmek hem Latin kilise babalarının çalışılması hem de antik Roma'nın klasik dünyasının çalışılması ile mümkün kılınmıştır. Sonuç olarak nasıl okunacağı ve nasıl çevrileceği bilinmeyen¹²³⁸ Latince, edebi bir dil olarak düzenlenmiş, imlası değiştirilmiş ve elyazısı biçimi düzeltilmiştir.¹²³⁹

En eski Roma literatürünün günümüze kalan nüshaları IX. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Karolenj bilginleri onları istinsah ederek unutulmaktan kurtarmışlardır. Genel olarak bakıldığında Karolenj eğitimi için bilginler eski Roma modelini takip etmişlerdir. Onun içinde, daha önce Batı'da herhangi bir uyanış gerçekleştirmemiş olan,¹²⁴⁰ yedi özgür sanatı bulmuşlardır.¹²⁴¹

¹²³⁷ Levi Seeley, **History of Education**, American Book Company, USA, 1914, s. 131-133.

¹²³⁸ Jean Leclercq, **The Love of Learning and The Desire for God**, USA, Fordham University Press, 2003, s. 41.

¹²³⁹ Thorpe, **a.g.e.**, s. 11.

¹²⁴⁰ Brian Stock, "Science, Technology and Economic Progress in The Early Middle Ages", **Science in The Middle Ages**, ed. D. Lindberg, London, University of Chicago Press, 1978, s. 35.

Bunun yanı sıra Karolenjler döneminde okutulan müfredat teoloji, tefsir, trivium, quadrivium, gramerde literatür, Priscian'ın ve Donatus'un metinlerinden ve Smaragdus tarafından derlenmiş bazı antik gramerciler üzerine yazılmış yorumlardan oluşmaktadır. Alcuin'in kitaplarından okullarda mantık okutulduğu ve IX. yüzyılda geometri ve astronominin müfredatda dahil edildiği görülmektedir.¹²⁴² Ayrıca Vernacular edebiyatda Karolenj Rönesansı'nın bir parçası olarak kabul edilmiştir.¹²⁴³ Bu noktada tarih dersi de unutulmamalıdır, çünkü kütüphanelerin kitap listelerinden edinilen bilgiye göre çok sayıda tarih kitabı istinsah edilmiştir. Dolayısıyla muhtemelen Karolenj okul müfredatında tarih de yer almıştır.¹²⁴⁴ Kutsal metinlerin yorumlanması ise Karolenj okullarındaki popüler bir çalışma metodudur.¹²⁴⁵

Okul müfredatında başka bir önemli ders *computus*dur. Hristiyan takvimi uyarınca Paskalya tarihini hesaplamak konusunda yararlanılan computus daha sonraları genel bir tarih hesaplama dersi olarak kullanılmış hattâ ruhban sınıfa computus eğitimi vermek için okullar kurulmuştur.¹²⁴⁶ Hristiyan kutsal günlerinin tarihlerine karar vermek için kullanılan, aritmetik ve astronominin materyallerinden faydalanan bu alan sonradan kendi başına bir bilim haline gelmiştir. İlk 84 yıllık Hristiyan döngüsünü öğreten computistik metinlerin erken Karo-

¹²⁴¹ Thomas E. Woods, **How The Catholic Church Built Western Civilization**, US, Regnery Publishing, 2005, s. 17.

¹²⁴² Copleston, **a.g.e.**, s. 110.

¹²⁴³ Wallace-Hadrill, **a.g.e.**, s. 377.

¹²⁴⁴ McKitterick, (3), **a.g.e.**, s. 44.

¹²⁴⁵ Anneli Luhtala, "Grammar and Dialectic: A Topical Issue in The Ninth Century", **Iohannes Scottus Eriugena**, ed. Gerd van Riel, C. G. Steel, J. J. McEvoy, Leuven, Leuven University Press, 1996, s. 283.

¹²⁴⁶ Paul L. Butzer, "Mathematics in West and East From The Fifth to Tenth Centuries: An Overview", **Science in Western and Eastern Civilization**, ed. P. L. Butzer, D. Lohrman, Basel, Birkhäuser, 1993, s. 459.

lenj döneminde halen kullanılabilir oldukları bilinmektedir.¹²⁴⁷ Charlemagne kutsal günlerin tarihlerini hesaplamanın önemi- ne inandığı için *Admonitio Generalis*'e bununla ilgili bir talimat eklemiş ve computusun iyi bir şekilde düzeltilmesini buyur- muştur.¹²⁴⁸

Okuma, yazma, aritmetik ve müzik de önemli dersler ara- sındadır. Dini eğitim çerçevesinde, kilise ibadetlerinde kulla- nıldığı için, müziğe ayrı bir önem verilmiştir. Ayrıca imparator 801 yılında kadınların ve çocukların da dini doktrinler üzerine ders almalarını buyurmuştur. Çünkü uygar bir ulusun din yo- luyla oluşturulabileceğine inanmaktadır. Hattâ dua etmek için rahiplere gereksinim olduğundan ve bu rahipler de sadece kendi ulusal dillerini bildiklerinden, halk dilinde daha sıklıkla ibadet edilebilsin diye, ulusal dillere önem vermiş ve böylece kilise ibadetlerini yerine getirebilmeleri için halka yardımcı olmuştur. Bu noktada belirtmek gerekir ki her ne kadar Karo- lenj Rönesansı Charlemagne tarafından başlatılan bir uyanış hareketi olsa da, babası Kısa Pepin zamanında da bir saray okulu bulunmakta, Pisa'lı Peter burada genç prenslere ve soy- luların çocuklarına dersler vermektedir.¹²⁴⁹ Hattâ bu saray okulunun Charles Martel'den beri var olduğu da söylenmekte- dir. Ancak Charlemagne'dan önceki dönemde bu okulun amacı kısıtlı, üyeleri ise kraliyet prensleri ve yüksek soyluların oğul- ları ile sınırlıdır.¹²⁵⁰

III. 3. 1. Astronomi

Karolenj eğitim uyanışı içerisinde astronomi araştırmaları başlangıçta gündemde yer almamıştır. Çünkü Karolenj reform-

¹²⁴⁷ Bischoff, *a.g.e.*, s. 107.

¹²⁴⁸ "... compotum ... bene emendate", *Admonitio Generalis*, 72, s. 60.

¹²⁴⁹ Cutts, *a.g.e.*, s. 307.

¹²⁵⁰ Laistner, *a.g.e.*, s. 198.

larının arkasındaki itici güç öncelikle dinidir ve asıl endişe otoriter standartlara olan bağlılığı güvence altına almaktır. Ancak dini ayinlerin düzgün bir şekilde yerine getirilmesini isteyen Charlemagne, bu amaçla astronomiye de değinmiştir. İlk olarak okullarda ruhban sınıfa computus öğretilmiş, sonrasında özgün astronomik metinler toplatılmış, istinsah edilmiş ve dağıtılmıştır. Roma astronomisini¹²⁵¹ temel alan Karolenj dönemi astronomisi giderek yeryüzü ve gökyüzü ölçümlerinin uygulanması anlamında bir geometri haline gelmiştir.¹²⁵²

Uygulamalı astronominin bir parçası olan zamanı kaydetme, dua edenlerin günlük manastır ritüellerinin ve diğer ortak aktivitelerin düzenlenmesi için gerekli görülmüş ve sarayda dahi yer verilen bir alan haline gelmiştir. Karolenj sarayında astronominin kozmolojik yönleri ve gezegenler hakkında dört Roma ya da Ortaçağ yazarının kitaplarından yararlanılmıştır: Macrobius'un *Commentary on The Dream of Scipio*, Martianus Capella'nın *The Marriage of Philology and Mercury*, Calcidius'un *Commentary on Plato's "Timaeus"* ve Pliny'nin *Natural History*. Bu kitaplar sadece okunup incelenmekle kalmamış, yararlı görülen her esere yapıldığı gibi sıklıkla istinsah edilmiş ve özetlenmiştir.¹²⁵³

III. 4. KAROLENJ MİNİSKÜLÜ (MINUSCULE)

Karolenj Rönesansı'nın diğer bir unsuru Karolenj miniskülü denilen yazının keşfidir. Bu keşiften önce coğrafi izolasyon tüm batı Avrupa'da farklı yazıların kullanılmasına neden olmakta ve halk için anlaşmayı zorlaştıran bir duruma yol açmaktaydı.

¹²⁵¹ Eastwood, *a.g.e.*, s. 10.

¹²⁵² Stephen C. McCluskey, "Astronomies In The Latin West From The Fifth to The Ninth Centuries", *Science in Western and Eastern Civilization*, ed. P. L. Butzer, D. Lohrman, Basel, Birkhäuser, 1993, s. 153-154.

¹²⁵³ Lindberg, *a.g.e.*, s. 197.

Ayrıca çeşitli yazıları yazmak için zaman harcamak ve onları okumak da ayrı bir zorluk anlamına gelmekteydi.

Yuvarlak hatlı bir kaligrafi olarak da tanımlanan bu yazının ortaya çıkışı Başrahip Maurdramn ile başlamaktadır. Bu düzenli ve hoş yazı stili, Karolenj Rönesansı literatürünün anlaşılmasını oldukça kolaylaştırmıştır.¹²⁵⁴ Hodgkin'e göre¹²⁵⁵ İrlanda'lı yazarlar vasıtasıyla gelen güzel ve net olan bu miniskül, paleografide önemli bir adım olmuştur. Bu yazarların başında, her ne kadar Britanya'da bulunan York'dan gelmiş olsa da, Alcuin sayılmalıdır. Çünkü 15 yıl sarayda kaldıktan sonra Tours'a çekilip burada bir yazıhane kuran Alcuin'in direktifleriyle uygun görülen bütün elyazmalarının nüshaları yapılmış ve Karolenj Miniskülü denilen bir el yazısı geliştirilmiştir. Bu nedendir ki, Ortaçağ'da yaşayan bilginler Tours'lu rahiplerin çalışmalarına başvurmak zorunda kalmışlardır. Bu uygulama Reims, Köln ve Fulda'daki merkezler tarafından izlenmiştir.¹²⁵⁶

Alcuin'in ardılı olarak St. Martin'de başrahip olan Fredegise, Karolenj yazısının tanıtılması ve gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Böylece batı Avrupa kolaylıkla okunabilir ve yazılabilir bir yazıya sahip olmuştur. Kelimeler arasında boşluklar olması, küçük harflerin ortaya çıkışı ve okunabilirliği artırmak için alınan önlemler hem okumayı hem de yazmayı hızlandırmıştır. Sonraları Katolik kilise rahipleri tarafından geliştirilen yazı, batı uygarlığının edebi yapısında çok önemli hale gelmiştir.¹²⁵⁷

Elyazısı olmaktan ziyade el baskısı olarak da nitelenen¹²⁵⁸ Karolenj miniskülünün Corbie başrahibi Maurdramnus'dan

¹²⁵⁴ Wallace-Hadrill, **a.g.e.**, s. 348.

¹²⁵⁵ Hodgkin, **a.g.e.**, s. 235.

¹²⁵⁶ Painter, **a.g.e.**, s. 81.

¹²⁵⁷ Woods, **a.g.e.**, s. 18.

¹²⁵⁸ Spielvogel, **a.g.e.**, s. 245.

(772-781) edinilen son hali Kuzey Fransa'da geliştirilmiştir. Onun kökleri yarım-yuvarlak majiskül harflerle yazılan yazıya ve aynı zamanda belki de Galya'dan getirilen ve VI. yüzyıldan beri ayrıntılı bir şekilde geliştirilen İrlanda yazısına kadar uzanmaktadır. Frank topraklarında diğer yazıların yerini alan miniskül, 20 yıl içinde geç Ortaçağ alternatifinin bir temeli ve sonuç olarak da modern "Latin" yazısı haline gelmiştir.¹²⁵⁹

Karolenj miniskülünün yaygın olarak kullanıma sokulduğu dönemdeki elyazmaları genelde, Bizans elyazmalarından esinlenilerek,¹²⁶⁰ mor parşömen üzerine altın sarısı ya da gümüş renkli harfler¹²⁶¹ ile yazılmıştır. İlk harfler ve açıklamalar inceliklerle süslenmiş, bir moda yaratan, eski yuvarlak majiskül harf model alınmıştır. İlk harfler dışında, ince karakterleri kullanmak ise gelecekte yapılacak nüshalardaki riskleri azaltmak ve ulaşılabilirliği kolaylaştırmak gibi önemli özelliklere sahiptir.¹²⁶² Ayrıca Bizans etkisi sadece bu kadarla sınırlı değildir. Evangelist (dört İncile dair) portrelerin ve diğer minyatürlerin kompozisyonunda da Bizans etkisi hemen farkedilmektedir. Bu etkinin açıklanmasında IV. Konstantin'in atalarının ikonoklazm taraftarı tutumu önemli bir paya sahiptir. Bu taraftarlık sayesinde Charlemagne'in topraklarında yaşayan Yunan ressamların etkisi artmıştır.¹²⁶³ Çünkü Charlemagne da ikona ya da tasvir ibadetini onaylamamaktadır. Dolayısıyla aynı görüşe sahip olmak her anlamda ilişkilerin gelişmesini kolaylaştırmıştır.

Temelde kitap istinsahı ve yazmaya yardımcı olmak için geliştirilen Karolenj Miniskülü sadece Ortaçağ ile sınırlı kalma-

¹²⁵⁹ Butzer, **a.g.m.**, s. 451.

¹²⁶⁰ Avrin, **a.g.e.**, s. 244.

¹²⁶¹ Robert G. Calkins, **Monuments of Medieval Art**, USA, Cornell University Press, 1979, s. 201.

¹²⁶² Davis, **a.g.e.**, s. 178.

¹²⁶³ Herbert, **a.g.e.**, s. 90.

mıştır. XV. yüzyılda İtalyan hümanistler Gotik stil yazıdan kaçınmayı ve Roma tarzı yazıya dönmeyi denediklerinde, Karolenj yazısının sağlamlığına ve zarafetine çok şaşırmışlardır.¹²⁶⁴ Onların Romalı diye almaya çalıştıkları yazı gerçekte Karolenj yazısıdır. Bu yazı hümanist elyazısı ve ilk İtalyan müstensihlerin Roma stili haline gelmiştir.¹²⁶⁵ Daha da ileri gidilerek Karolenj miniskülünün XVIII. yüzyıla kadar geçerliliğini koruduğu,¹²⁶⁶ hattâ 1927'de yazılan bir eserde Karolenj miniskülünün halen yazı stili olarak kullanıldığı belirtilmektedir.¹²⁶⁷ Bugün Latin alfabesinde kullanılan küçük harflere bakıldığında Karolenj Miniskülünün etkisi daha iyi anlaşılmaktadır. (Ek – 16)

III. 5. MİMARİ

Karolenj Rönesansı boyunca Roma'da erken Ortaçağ mozağının üretimi doruk noktasına çıkmıştır. Bu, sanat etkinliğinin değerlendirildiği bir dönemi ifade etmektedir.¹²⁶⁸ Çünkü mozaik üretiminin gelişmesi, mozaiklerin kullanım alanlarının çok çeşitlendiği ve mozaik kullanılan yapıların inşasının arttığı anlamına gelmektedir.

Karolenjler döneminde edebi alanda yaşanan canlanma sanat alanında da yaşanmış ve bunun sonucunda birçok farklı figür ortaya çıkarılmıştır. Bu figürlerin en yaygınları, İrlanda ve Anglo-Sakson sanatından alınan hayvan motifleri ve geometrik dekoratif motiflerdir. Ayrıca klasik sanatın duygu kompozisyonu, biçimselliği ve zarafeti, Bizans resminin temel stil unsurları, Papalık Roma'sından aktüel sahneler ve Hristiyan teoloji-

¹²⁶⁴ Peter Brown, *a.g.e.*, s. 444.

¹²⁶⁵ Bishop, *a.g.e.*, s. 28.

¹²⁶⁶ Nelson, "**Charlemagne: Father...**", s. 13.

¹²⁶⁷ Charles H. Haskins, **The Renaissance of The Twelfth Century**, USA, Harvard University Press, 1927, s. 17.

¹²⁶⁸ Thomas E. A. Dale, "Mosaic", **Medieval Italy**, vol. II, ed. C. Kleinhenz, J. W. Barker, USA, Routledge, 2004, s. 741.

sinden gizemler alınmış ve bu ödünç alınan unsurlarla yeni bir üretim ortaya konmuştur.

Aynı durum mimaride de kendisini göstermektedir. Charlemagne'ın Aachen saray kompleksi, Bizans imparatorluğu, Papalık Roma'sı ve Ostrogotik özelliği olan Ravenna ile paralel bir özellik taşımaktadır. Sarayın yapımında çalışan işçiler ve kullanılan yapı malzemeleri imparatorluğun çeşitli yerlerinden getirilmiştir. Hattâ Charlemagne ve Papa I. Hadrian arasında bu konuda yazılmış bir mektuplaşma da söz konusudur. Charlemagne kendi sarayı için, 787'de Papadan, Roma ve Ravenna'daki duvar ve zemin materyallarını, mozaikleri ve mermerleri istemiştir.¹²⁶⁹ Bu istek Charlemagne'ın sarayına ve kullanılacak malzemelere verdiği önemi göstermektedir. İsteddiği her yerden malzeme temin edebilecekken, özellikle Roma ve Ravenna'ya ait yani dolayısıyla Roma İmparatorluğu'nun izlerini taşıyan malzemeleri tercih etmiştir. Ayrıca bu istek henüz Roma imparatoru ilan edilmemesine rağmen Roma'ya saygısını ve onun devamını temsil etmeye duyduğu arzuyu da kanıtlar niteliktedir.

Karolenjler dönemi mimari açıdan oldukça verimli bir dönemdir. Bu dönemde yani 768-855 arasında 27 katedral, 420 manastır ve 100 kraliyet binası inşa edilmiş ya da onarılmıştır. Charlemagne Roma'nın ilk kiliselerine ilgi duyduğu için, Karolenj mimarlar bu kiliseleri kopya etmişler ve bazilika tekrar önemli bir tür haline gelmiştir.¹²⁷⁰ Basit binalar için bu bazilika tipi kullanılmıştır. Klasik bazilika yatay iken, Karolenjler ön yüzü ve batı tarafını değiştirerek ona dikey bir boyut eklemişlerdir. Bu yenilik Romanesque (Romanesk) ve Gotik mimaride

¹²⁶⁹ CC, 81, s. 614.

¹²⁷⁰ Stalley, a.g.e., s. 239.

uzun süre geçerliliğini korumuştur.¹²⁷¹ Görüldüğü üzere Karolenj mimarlar ellerindeki kopya etmekle yetinmemiş tıpkı edebi alanda olduğu gibi mimaride de ona yenilikler getirmeyi başaramışlardır.

Önde gelen Karolenj mimarları bazı Romanesque unsurlarını önceden farketmelerine rağmen, sonraki dönemde yaşayan bilim insanları bu mimarinin Karolenj Rönesansı içinde başladığını söylemek yerine, onu, Büyük Otto zamanında gelişme gösteren, daha iyi benimsenmiş bir tarz olarak tanımlamayı tercih etmişlerdir. Bunun sebebi belki de Romanesque mimarisine ait olduğu kabul edilmiş eserlerin Karolenj resmi, elyazmaları ve heykelciliğinden farklı olmasıdır. Bu farklılığı yaratan Roma etkisidir. Bu nedenle Karolenj Romanesque terimi tanım için daha uygundur. Zaten Metz'li Odo tarafından 792'de dizayn edilen Aachen saray şapeline bakıldığında karakteristik Romanesque özellikleri ve unsurlarının kullanıldığı görülmektedir. Karolenj Romaneski hem yaratıcı hem de deneyimsel olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bu tarz, halkın küçük grupları için seçilmiş bir mimari tarzıdır, klasik mimariyi kullanan büyük bir şehir mimarisi değildir.

Karolenj Romaneskinin karakteri Charlemagne döneminde yapılan binalarda kolaylıkla görülebilmektedir. Temalar genelde Roma'lıdır ve Bizans ve Doğu etkisine kanıtlar da olmakla birlikte, üretim Roma geleneğine uygun olarak devam etmektedir. Bunlardan daha önemlisi ise bir orijinalliğinin olmasıdır.¹²⁷²

Karolenj Rönesansı VIII. yüzyılın ikinci yarısında Hristiyan mimarisine bir canlılık ve yenilenme getirmiştir. Bu dönem

¹²⁷¹ Thomas Noble, Barry Strauss, Duane Osheim, Kristen Neuschel, Elinor A. Accampo, **Western Civilization**, Fifth Edition, USA, Houghton Mifflin Company, 2008, s. 238.

¹²⁷² Conant, **a.g.e.**, s. 11.

önemli bir keşif dönemidir. İşlerin çeşitliliği ve binaların kalitesi müthüştür. Sadece Charlemagne döneminde 16 katedral ve 232 manastır inşa edilmiş ya da onarılmıştır.

Karolenjler dönemindeki mimari uyanış tutkusunu, San Vincenzo al Volturno'daki yeni kazılar sayesinde daha çok ortaya çıkarmıştır. Burası Roma'ya 60 mil güneyde bir Benedikten manastırır ve burada bulunan bir Karolenj bazilikası XX. yüzyılın son on yılında ortaya çıkarılmıştır.

Karolenjlerin kilise mahzeni (ölülerin gömüldüğü kilise bodrumu) de Hristiyan mimarisinde bir yenilik olarak kabul edilmektedir. Karolenj dönemi mimarlarının dini mimariye eklediği yeni biçim Burgonya'da da kendini göstermiştir.¹²⁷³ Burgonya'nın Karolenj topraklarının tam ortasında yer aldığı düşünülecek olursa bu şaşırtıcı bir durum değildir.

Karolenj modüler estetiği terimi ilk kez mimari tarihçi Walter Horn tarafından kullanılmıştır. O, St. Gall planını çalışırken, Karolenj plancılarının ve mimarlarının geç antikitedeki atalarından çok farklı bir şekilde geniş alanlarla nasıl ilgilendiklerini görmüştür. IV. ve V. yüzyıl mimarları bölünmemiş alanlardan oluşan iç alanları olan bazilikalar yaparken, VIII. ve IX. yüzyıl mimarları dahili alanlar yaratmış, onlar içinde, bölmeler ve geçitler gibi mekansal birimler oluşturmuşlardır. Sonuç olarak Ortaçağ manastır planının anahtar unsurları 750 ve 830 arasında yani Karolenj Rönesansı boyunca oluşmuştur.¹²⁷⁴ Bu birimler kutsal sayılar üzerine odaklanan kombinasyonlarla düzenlenmiştir.¹²⁷⁵ Başka bir deyişle dini inanışlar burada da kendisini göstermiştir.

Renk çeşitliliğine bakıldığında ise daha çok parlak renkler karşımıza çıkmaktadır. Kiliseler ve saraylar hikayeli sahneler

¹²⁷³ Hubert, (1), **a.g.m.**, s. 63.

¹²⁷⁴ Stalley, **a.g.e.**, s. 189.

¹²⁷⁵ McLaughlin, **a.g.e.**, s. 243.

ya da dekoratif desenlerle ustaca kombine edilmiş, parlak renklerle boyanmıştır. Örneğin İmparatorluk Salonu'nun geniş duvar resimleri, antikiteden Charlemagne'in istilalarına kadar, Frankların destansı ve efsanevi tarihi ile betimlenmiştir.¹²⁷⁶ Buradan çıkarılacak en önemli sonuç dini hayata çok önem veren ve bunu her alanda ortaya koymaktan çekinmeyen Frankların, kendi başarılarına ve bu başarıların duvarlarda yer alarak geleceğe aktarılmasına, sonuç olarak tarihlerine çokca önem verdikleridir.

III. 6. CHARLEMAGNE SONRASI KAROLENJ RÖNESANSI

Charlemagne'in ölümünden sonra, tıpkı 798 Bavyera, 813 Chalon ve Mayence'de¹²⁷⁷ olduğu gibi, okullar açmak için yerel konsiller toplanmasına devam edilmiştir.¹²⁷⁸ Araştırmalara göre Dindar Louis'in ilk yılları "Charlemagne İmparatorluğu'nun zirvesi" olarak tanımlanmaktadır. Karolenj Rönesansı için de hemen hemen aynı durum söz konusudur. Corbie, Tours, Ferrieres, Fulda, Reichenau gibi manastır okulları bu dönem boyunca gelişmeye başlamıştır.¹²⁷⁹ Bunun bir sebebi de Charlemagne'in ardılları olan Dindar Louis ve Kel Charles'ın onun gibi entellektüel liderler olmalarıdır. Ancak onların Aachen gibi bir merkezleri bulunmamaktadır. Bilginler, Fulda, Reichenau, Corbie, Tours, St. Gall, St. Amand, Auxerre, Reims, Metz ve Liege gibi farklı manastır kurumlarında çalışmışlar ve yazdıklarını krala göndermişlerdir.¹²⁸⁰ Bu merkez eksikliğinin edebi çalışmaları aksatmadığı, Rönesans hareketinin giderek gelişmesinden anlaşılmakla birlikte, Kel Charles'ın ölümü ile

¹²⁷⁶ Hubert, (1), **a.g.m.**, s. 6.

¹²⁷⁷ Laistner, **a.g.e.**, s. 203.

¹²⁷⁸ Woods, **a.g.e.**, s. 20.

¹²⁷⁹ Butzer, **a.g.m.**, s. 455.

¹²⁸⁰ Keith C. Sidwell, **Reading Medieval Latin**, UK, Cambridge University Press, 1995, s. 134.

kültürel hareketliliğin son bulması, Aachen gibi bir kültür merkezinin olmayışının bir zaaf noktası olup olmadığı sorusunu da akla getirmektedir.

İlk olarak Dindar Louis dönemine bakılacak olursa, Charlemagne'dan sonra yerine geçen oğlu Dindar Louis döneminin Karolenj Rönesansı'nın önemli bir devresi olarak kabul edildiği görülecektir. Çünkü Charlemagne'ın başlattığı bilimsel hareketlilik bu dönemde olgunlaşmış bir vaziyettedir. Daha çok okul açılmakta, daha çok eser yazılmaktadır. Ayrıca Louis de bu uyanışı desteklemiştir. Örneğin her manastır okulunun sadece manastır yemini edenleri kabul etmesini istemiştir. Ayrıca 822 tarihli kararnamesi babası gibi eğitim gönüllüsü olduğunu gösterir niteliktedir. Bu kararnamede kilisede hangi pozisyonda olursa olsun herkesin uygun bir hocaya ve belirli bir dinlenme yerine sahip olması, her piskoposun kurulan okullarda büyük bir gayretle çalışması buyurulmuştur.¹²⁸¹ Buna ek olarak 831'de verilen bir emirle, St. Riquier'de 231'den daha az olmayan sayıda eser toplanıp bir kütüphane oluşturulmuştur.¹²⁸²

Kel Charles (823-77) döneminde - özellikle 843-875 arası dönem her ne kadar kraliyet ailesi arasındaki iç çekişmeler ve aristokratik kutuplaşma ile karakterize edilse de - kralın edebiyat ve sanatlara öncülük etmesiyle Karolenj Rönesansı doruk noktasına ulaşmıştır. Bunu kral için hazırlanan Mezmurlar Kitabı'ndaki resimlerin gelişmişliğinden de anlamak mümkündür. (Ek - 17) Bu dönemde pek çok yerde kitap üretim merkezi bulunmaktadır.¹²⁸³ Ülkenin her yerinden özellikle İrlanda ve İngiltere'den bilginler toplanmıştır. Bu bilginlerin çokluğu hakkında Auxerre'li Henry "*sanki İrlanda Galya'nın*

¹²⁸¹ Wells, **a.g.e.**, s. 354.

¹²⁸² Mullinger, **a.g.e.**, s. 133.

¹²⁸³ James, "**The Northern World...**", s. 104.

içine geçti" tabirini kullanmıştır.¹²⁸⁴ Aynı zamanda bu dönem Karolenj Rönesansı'nın son dönemidir.¹²⁸⁵ Ancak Karolenj Rönesansı Kel Charles dönemi ile bittiği öngörülen bir kültürel uyanış olarak kabul edilmekle birlikte, 1000-1025 arasında Worms piskoposu olan Burchard'ın, Karolenj Rönesansı geleneğine uygun olarak eğitim vermesi ve eserler yazması, hattâ *Magnum Opus* adlı eserinin büyük oranda Karolenj metnlerinin gruplandırılmış hali¹²⁸⁶ olarak kabul edilmesi bu kültürel olgunun Kel Charles'ın yönetiminin bitişi ile son bulmadığını gösterir niteliktedir.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Karolenj Rönesansı ile liberal sanatların geç antik gelenekleri kabul edilmiş ve yeniden uyarlanmıştır. Klasik metinler, alt seviyedeki bilim adamları tarafından çalışıldıklarından beri ilk kez toplanıp, istinsah edilmişlerdir. İkinci olarak, klasik miras yüzeysel olarak alınmamış, özüm senerek dönüştürülmüş, yeni problemleri çözmekte kullanılmış, hattâ eğitim müfredatına dahil edilmiştir.

Karolenjler her anlamda ve şekilde kontrolü sağlamak ve metinler üzerinde söz sahibi olmak istemişlerdir. Onlar için yazılmış her kelime kutsaldır. Franklar için erken Ortaçağ'da yazılı sözcük ve kitap sadece güç ve otorite sembolü değildir, aynı zamanda otorite ve gücün uygulanması anlamına da gelmektedir.¹²⁸⁷ İşte bu nedenle, hem otoriteye verilen önem hem de Rönesans'ın nasıl bir değer taşıdığı istinsah edilen elyazması sayısından anlaşılabilmektedir. V-VIII. yüzyıl arasında istin-

¹²⁸⁴ A. T. Drane, **Christian Schools and Scholars**, London, Longman, 1867, s. 200.

¹²⁸⁵ Porcher, **a.g.m.**, s. 141.

¹²⁸⁶ Martha Rampton, "Burchard of Worms and Female Magical Ritual", **Medieval and Early Modern Ritual**, ed. J. Rollo-Koster, Netherlands, Brill, 2002, s. 11.

¹²⁸⁷ McKitterick, (3), **a.g.e.**, s. 242.

sah edilen yazma sayısı iki binden daha az iken,¹²⁸⁸ IX. yüzyıl Karolenj dünyasında 50 bin dini kitap istinsah edilmiştir.¹²⁸⁹ Aynı yüzyıldan bugüne gelebilen kitap sayısı ise 7000'den fazladır.¹²⁹⁰ Özellikle antik Roma eserlerinden yüzde doksanı, Karolenj rahipler tarafından istinsah edildiği için bugün elimizdedir. Hattâ bazı bilim insanlarına göre, Katolik kilisesinin entelektüel hayatını beslemek yanında, klasik mirası canlı tutmak konusunda büyük bir rol üstlenen Karolenj Rönesansı, dolayısıyla da rahiplerin çalışmaları olmasaydı, XII. ve özellikle XIV.- XV. yüzyılda meydana gelen hiçbir Rönesans gerçekleşmezdi.¹²⁹¹ Bu görüşü destekler nitelikte, tüm Roma külliyyatının dörtte üçünün ve erken Ortaçağ gramerinin, Karolenj döneminde istinsah edilen gramatik elyazmaları yoluyla günümüze geldiği söylenmelidir. Bugün IX. yüzyıl gramatik metin koleksiyonlarının üçte birine ve VIII. yüzyılın sonundan yaklaşık 30 elyazmasına ulaşılabilmektedir ve onlar farklı metinlerin, koleksiyonlarda nasıl birlikte gruplandırıldıklarıyla ilgili ilginç kanıtlar sunmaktadırlar.¹²⁹² Başka bir deyişle oluşturulan koleksiyonlarda gruplanan elyazmalarının içerikleri, Karolenj bilginlerinin onları nasıl gördükleriyle ilgili bilgi vermektedir.

Günümüze gelen Karolenj elyazmaları, vezinli metinlerin, dönem boyunca okullarda kullanım için nasıl seçildiğinin ve istinsah edildiğinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Antik gramerler arasında Merius Plotius Sacerdos'un, Marius Victorinus'un ve Diomedes'in eserleri bulunmaktadır. Bu eserlerin aktarımı asla yaygın olmamış ve pratik olarak IX. yüzyılda son bulmuştur.¹²⁹³ Gramer üzerine istinsah edilen metinlerin kay-

¹²⁸⁸ Butzer, **a.g.m.**, s. 459.

¹²⁸⁹ Nelson, "Charlemagne: Father...", s. 19.

¹²⁹⁰ McKitterick, (2), **a.g.e.**, s. 163.

¹²⁹¹ Spielvogel, **a.g.e.**, s. 245.

¹²⁹² Bischoff, **a.g.e.**, s. 99.

¹²⁹³ Bischoff, **a.g.e.**, s. 101.

bolmasının nedeni belki de bu tarihten itibaren yavaş yavaş ulusal dillerin önem kazanmaya başlamasıdır.

Charlemagne döneminde kurulan katedral ve manastır okulları XII. yüzyılın ortasına kadar yüksek eğitim ve öğretimin odak noktası olarak kalmışlar ve Ortaçağın sonuna kadar da var olmaya devam etmişlerdir.¹²⁹⁴ Okullarda ya da manastırlarda kurulan her Karolenj kütüphanesi ise farklı özellikleriyle öne çıkmıştır. Bazılarında Frank tarihleri ya da Musevi ve Hristiyan tarihleri baskınken, diğerlerinde çoğunlukla Roma tarihinden bahseden kitaplar yer almıştır.¹²⁹⁵ Karolenj kütüphanecileri ise sanatlara yoğun ilgi duyan ve bu alanda uzmanlaşanlar için, ders kitapları ve elkitapları koleksiyonları oluşturmayı denemişlerdir.¹²⁹⁶ Görüldüğü üzere Karolenj kütüphanecilerinin tek görevi kütüphaneden sorumlu olmak değildir. Onlar kendilerini kitap teminine de adanmışlardır.

Vulgate revizyonu, elyazmalarının korunması ve istinsahı, Latin literatürünün uyanışı, yorumsal çalışmaların dikkatle derlenmesi ve spekülatif teolojinin yeniden başlaması gibi unsurlar Karolenj Rönesansı'nın kültürel başarılarıdır.¹²⁹⁷ Ancak başarılar bu kadarla sınırlı değildir. Karolenj uyanışının bir sonucu olarak tıbbi uygulamanın önemi çok geniş ölçekte yayılmıştır.¹²⁹⁸ Ayrıca Karolenj döneminin bilimsel çalışmaları klasik geleneğin önemli bir kısmının sunulması ve keşfinde, okulların kurulmasında, okuryazarlığın artmasında, çeşitli

¹²⁹⁴ Gordon Leff, "The Trivium and The Three Philosophies", **A History of The University in Europe**, vol. I, ed. H. De Ridder-Symoens, USA, Cambridge University Press, 1992, s. 310.

¹²⁹⁵ McKitterick, (3), **a.g.e.**, s. 275.

¹²⁹⁶ Bischoff, **a.g.e.**, s. 106.

¹²⁹⁷ Bat-Sheva Albert, "Adversus Iudaeos in The Carolingian Empire", **Contra Iudaeos: Ancient and Medieval Polemics Between Christians and Jews**, ed. O. Limor, G. G. Stroumsa, Germany, Mohr, 1996, s. 119.

¹²⁹⁸ Paul Meyvaert, "Medieval Monastic Garden", **Medieval Gardens**, ed. E. MacDougall, Washington, Meriden-Stinehour Press, 1986, s. 39.

gezegenlerle ilgili fenomenlerin geometrik olarak ortaya konulması teşebbüslerinde orjinaldir.¹²⁹⁹ Belki de tüm bu nedenlerden dolayı, temelinde manastır eğitimi yatan Karolenj Rönesansı sadece İrlanda ve İngiliz merkezlerinde değil, Monte Cassino gibi İtalya manastırlarında da etkili olmuştur.¹³⁰⁰ Hattâ Karolenjlerden bir yüzyıl sonra İngiltere'de Karolenj Rönesansı'nı denemiştir.¹³⁰¹ Genel olarak IX. yüzyılda yaşanan ve Rönesans ismini alan diğer tüm kültürel hareketlerle kıyaslandığında eşsiz¹³⁰² kabul edilen Karolenj Rönesansı, X. ve XI. yüzyılda Almanya ve Fransa'da yaşanan artistik Rönesans tarafından da takip edilmiştir.¹³⁰³ Bu örnek alınma durumu Karolenjlerin başlattığı aydınlanma hareketinin önemini gözler önüne sermektedir.

Karolenj Rönesansı kuzeyde Viking, doğuda Macar ve güneyde Aglebilerin¹³⁰⁴ IX. ve X. yüzyıldaki saldırıları sonucu korkunç bir şekilde zarar görmesine rağmen ruhunu tamamen kaybetmemiştir. Hattâ bu istilaların karanlık günlerinde bile öğrenme ruhu tüm manastırlarda daima canlı kalmıştır.¹³⁰⁵ İstilalar ilk günlerdeki etkisini kaybeder kaybetmez, St. Bertin,

¹²⁹⁹ Lindberg, **a.g.e.**, s. 198.

¹³⁰⁰ Frederick B. Artz, **The Mind of The Middle Ages**, Knopf, y.y., 1953, s. 194.

¹³⁰¹ Scott Ashley, "The Lay Intellectual in Anglo-Saxon England: Ealdorman Æthelweard and The Politics of History", **Lay Intellectuals in The Carolingian World**, ed. P. Wormald, J. Nelson, UK, Cambridge University Press, 2007, s. 221.

¹³⁰² Robert S. Hoyt, **Europe in The Middle Ages**, Harcourt, Brace & World, y.y., 1966, s. 154.

¹³⁰³ Charles R. Dodwell, **Painting in Europe, 800 to 1200**, Penguin Books, y.y., 1971, s. 75.

¹³⁰⁴ Aglebiler (800-904) Abbâsi halifesi Harun er-Reşid'in emirlerinden İbrahim b. Agleb'i Kuzey Afrika'ya vali tayin etmesi ile kurulmuş bir devlettir. Aglebiler Sicilya adası, Benevento, Bari ve Malta'yı ele geçirmiş, 846'da Roma'yı yağmalamış, 904'te ise Fatimilerin saldırıları sonucu yıkılmışlardır.

¹³⁰⁵ Woods, **a.g.e.**, s. 19.

St. Vaast, Corbie ve St. Denis gibi zarar gören manastırlar tahkim edilmiştir.

Son olarak şu belirtilmelidir ki; Karolenjlerin yüksek kalitedeki çalışmalarından onların “*sanat sanat içindir*” düşüncesini benimsedikleri anlaşılmamalıdır. Aksine onlar her şeyi dini ve politik amaca hizmet etmek için yapmışlardır.¹³⁰⁶ Charlemagne`ın Karolenj Rönesansı`nın çıkış noktası olarak dini alandaki düzenlemeleri temel aldığı düşünüldüğünde, bu görüşün benimsenmiş olması normal karşılanabilecek bir tutum olarak kabul edilebilir.

Rönesans sırasında kurulan ya da onarılan ve eğitim merkezleri olarak hizmet eden manastır ve katedrallere bakıldığında sayının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu niceliğe paralel olarak, buralarda görev yapan ve Rönesans hareketinin sağlıklı bir şekilde işlemesine katkıda bulunan kişilerin sayısı da çok fazladır. Ancak hepsi hakkında yeterli bilgiye sahip olunmadığı için, gerek eserleri gerekse fikirleri ve ilgilendikleri alanlarla öne çıkanlara değinilmesi uygun görülmüştür.

III. 7. KAROLENJ RÖNESANSI MİMARLARI

Charlemagne tarafından başlatılan ve Karolenj Rönesansı adı verilen kültürel uyanış hareketi, ilk eğitimlerini saray okulunda alan ve daha sonra imparator tarafından çeşitli eğitim merkezlerine gönderilen bilginler vasıtasıyla yaygınlık kazanmıştır. Bunlar arasında değinilmesi gereken ilk kişi bu Rönesans hareketinin başlamasına en büyük katkıyı sağlayan Alcuin`dir.

¹³⁰⁶ Hubert, (1), a.g.m., s. 15.

III. 7. 1. Alcuin (yak. 735-804)

Charlemagne yönetimi altında eğitime ve ayine dair reform hareketlerinde merkezi bir rol oynayan ve ünlü bir aileden gelen¹³⁰⁷ Alcuin,¹³⁰⁸ doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, muhtemelen 740 yılından önce doğmuştur. Başpiskopos Egbert tarafından York'da kurulan okulun en seçkin öğrencisidir ve 767'de burada öğretmen olmuştur.¹³⁰⁹ 781 Mart'ında Parma'da Charlemagne ile tanışmış ve saraya davet edilmiştir. Notker'e göre ise; kralların en dindarı Charles'ın en zeki adamları nasıl memnuniyetle kabul ettiğini duyunca, Alcuin onunla tanışmak üzere yola düşmüştür.¹³¹⁰ Beş yıl sonra saraya dahil olan¹³¹¹ Alcuin'in temel görevi saray okulunda öğretmenliktir. Burada öğretim faaliyetlerindeki başarılarıyla kısa sürede yükselmiştir. Saraydaki diğer bilginlerle kıyaslandığında aralarındaki en hakiki ansiklopedist olduğu düşünülmektedir. Faaliyetleriyle saray bilginlerinin sözcüsü ve başkanı olarak kabul edilen¹³¹² Alcuin'in yardımıyla sarayda bir okul kurulmuş¹³¹³ ve Alcuin bu okulun başına getirilmiştir.

Gösterdiği başarılar ve eğitim seviyesi nedeniyle Charlemagne tarafından iki mülk ile ödüllendirilmiştir. Bu mülklerin ilki Troyes'deki St. Loup Manastırı ve ikincisi Gatinois'deki

¹³⁰⁷ John Lingard, **The History and Antiquities of The Anglo-Saxon Church**, vol.II, London, COX & SONS, 1845, s. 202.

¹³⁰⁸ Robin Netherton, Gale Owen-Crocker, ed., **Medieval Clothing and Textiles**, vol. I, Woodbridge, The Boydell Press, 2005, s. 125.

¹³⁰⁹ Blair, **a.g.e.**, s. 166.

¹³¹⁰ "Audito autem Albinus de natione Anglorum, quam gratanter sapientes viros religiosissimus regum Karolus susciperet, consensa navi venit ad eum", **De Carolo Magno**, Libri I, s. 733.

¹³¹¹ Folz, **a.g.e.**, s. 64.

¹³¹² Josef Fleckenstein, "Alcuin Im Kreis Der Hofgelehrten Karls Des Grossen", **Science in Western and Eastern Civilization**, ed. P. L. Butzer, D. Lohrman, Basel, Birkhäuser, 1993, s. 10.

¹³¹³ Bulfinch, **a.g.e.**, s. xviii.

Ferrieres Manastırı'dır. Daha sonra bunlara Cwentavic ya da Estaples yakınlarında, Ponthieu kontluğundaki¹³¹⁴ St. Josse'nin küçük manastırı da eklenmiştir.¹³¹⁵ Bu dönemde Alcuin 47, Charlemagne 40 yaşındadır.¹³¹⁶

Hafıza ve eğitim metotları hâlâ güncel olan Alcuin, 796'da, doğduğu topraklara geri dönmek istemiş ancak kral tarafından buna izin verilmemiştir. Onun için uygun görülen ise Tours'daki St. Martin manastırı başrahipliğidir ve burada sekiz yılını geçirmiştir.¹³¹⁷ Alcuin'in Tours'a gitmesinden iki yıl sonra onun sarayda yürüttüğü göreve İrlanda'lı Clement adında bir bilgin getirilmiştir. Saray okulunda Alcuin tarafından verilen eğitim ise Wizo (Candidus)¹³¹⁸ ve Fredegis (yak. 782-834) tarafından sürdürülmüştür. Yalnız Alcuin Clement'in bu göreve getirilmesinden rahatsız olmuş ve bu konuda krala mektuplar yazmıştır. Ancak kral tarafından yazılan cevaplar bugüne gelememiştir.¹³¹⁹ Buradan anlaşılması gereken, saraydan ayrılrsa da orada olan herhangi bir durum hakkında görüş bildirebilecek kadar itibar sahibi olduğudur. Bu durumun başka bir örneği, Alcuin'in saraydan ayrılmasından sonra saray okulunun çalışmalarındaki bozukluktan şikayet etmesinde ve hattâ bu şikayetini "*ben onları Latinler olarak bıraktım, Mısırlılar olarak buldum*" şeklinde ifade etmesinde görülebilir.¹³²⁰

Tours'a başrahip olarak atandığında 60 yaşını geçmiş olan Alcuin'in sağlığı da bozulmuş, görme yetisi zayıflamıştır. Yine

¹³¹⁴ Guizot, *a.g.e.*, s. 35.

¹³¹⁵ Lingard, *a.g.e.*, s. 207.

¹³¹⁶ Cutts, *a.g.e.*, s. 310.

¹³¹⁷ Laistner, *a.g.e.*, s. 194.

¹³¹⁸ Peter King, "Philosophy in The Latin Christian West 750-1050", *A Companion to Philosophy in The Middle Ages*, ed. J. J. E. Gracia, T. B. Noone, UK, Blackwell Publishing, 2002, s. 33.

¹³¹⁹ Mullinger, *a.g.e.*, s. 121.

¹³²⁰ Drane, *a.g.e.*, s. 197.

de ünü St. Martin'e birçok alandan ziyaretçiler getirtmiştir.¹³²¹ Alcuin yönetimindeki St. Martin manastırı krallığın en zengin manastırı, Tours ise İncil çoğaltılması konusunda önemli bir merkez olmuştur. Ayrıca manastır Karolenj Miniskülü'nün yaygınlaşmasında da önemli bir rol oynamıştır.¹³²² Burada genç rahiplerin eğitimi için bir okul kuran Alcuin'in ilk hedefi onlara iyi bir kütüphane sağlamaktır.¹³²³ Bu amaçla, Charlemagne'dan genç bilginlerinden bazılarını, kitap açısından oldukça zengin olan memleketinin de olduğu İngiltere'ye göndermek için izin istemiş ve şu ifadeleri kullanmıştır:

*"Britanya'da hayatımın sabahında çiçek açmış eserler ekim. Şimdi kanım donduğunda, hayatımın akşamında, Francia'da ekmeyi ihmal etmiyorum. Çünkü Tanrı'nın inayetiyle, her iki yerde de yeşermelerini istiyorum"*¹³²⁴

Alcuin ülkesini ve eskiden birlikte yaşadığı halkı düşündüğünü her fırsatta belli eden bir bilgidir. Bu tutumunu pek çok faaliyetinden çıkarmak mümkündür. Örneğin Francia'daki ikameti sırasında iki kez İngiltere'ye gitmiştir. İlki 786'dadır ve hükümet elçisi göreviyledir. İkincisi 790-3 yılları arasındadır. Bu üç yıl boyunca Charlemagne ve Mercia Kralı Offa arasında müzakerelerde bulunmuş,¹³²⁵ onun çabalarıyla iki lider arasındaki sorun çözümlenmiştir.¹³²⁶ Başka bir örnek Canterbury başpiskoposu Æthelheard'ın Charlemagne'ın sarayını ziyaret

¹³²¹ Laistner, a.g.e., s. 204.

¹³²² Montague R. James, "Learning and Literature Till Pope Sylvester II", **Cambridge Medieval History**, vol. III, ed. H. M. Gwatkin, J. P. Whitney, J. R. Tanner, C.W. Previte-Orton, New York, Macmillan, 1922, s. 517.

¹³²³ Wells, a.g.e., s. 340.

¹³²⁴ "mane, florentibus per aetatem studiis, seminavi in Britannia, nunc vero frigescente sanguine, quasi vespere, in Francia seminare non cesso; utraque enim, Dei gratia donante, oriri optans", **Alcuini Ep.** 121, s. 178.

¹³²⁵ Mary Garrison, "Alcuin of York", **The Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England**, ed. M. Lapidge, J. Blair, S. Keynes, D. Scragg, USA, Blackwell Publishing, 2003, s. 25.

¹³²⁶ Mullinger, a.g.e., s. 107.

edeceğini duyduğunda, ona İngiliz ruhban sınıfının katadaki kötü şöhreti hakkında kral ile konuşmasını salık vermesi ve mektubunda şu uyarılarda bulunmasıdır: “Krala gelirsən arka-daşlarını, özellikle ruhbanları uyar, tüm kutsal törenlerde, kıya-fetlerinde saygılı bir şekilde kendilerini sergilesinler. Onlara kralın huzurunda altın ya da ipek elbiseleri giymelerini yasakla.”¹³²⁷ Görülen o ki, Alcuin onların kötü duruma düşmelerini istemiştir. Bu konu hakkında verilecek son örnek Alcuin’in Northumbria¹³²⁸ Kralı Æthelred’e (ö. 796) yazdığı mektuptur. Bu mektupta krala, onu seven biri olarak, uyarılarda bulunmaktadır. Birkaç cümle vermek gerekirse;

*“Öfke sana baskın gelmemeli, akıl gelmelidir. Merhamet seni seven biri yapmalı, zalimlik nefret edilen biri yapmamalıdır. Hakikat duyulmalı senin ağzından yalanlar değil. İffetin farkında ol, şehvetin değil, nefsin hakim ol, sefahati isteme, ölçülü olmanın farkında ol, sarhoşluğun değil.”*¹³²⁹

Edebi şahsiyetine bakıldığında Alcuin’in hem Charlemagne’in hem tüm Frank Galya’sının hocası olarak kabul edildiği görülmektedir. Mükemmel bir akıl ve ansiklopedik kültüre sahip olan Alcuin, Charlemagne ve ailesine, oğulları Charles, Pepin ve Louis’e, kralın kızkardeşi Gisela, kızı Gisela, Chelles rahibe manastırında bir rahibe olan Richtrude, Adalhard ve onun kızkardeşi Gundrade’ye,¹³³⁰ şövalyelere, rahiplere, papazlara, Anglo-Saksonların çoğuna, eğitimsel reforma büyük

¹³²⁷ “Si vero ad domnum regem pervenias, ammone socios tuos, maximeque clericos, ut honorifice se observent in omni relegione sancta, in vestimentis. Prohibe eos auro vel siricis uti vestimentis, in conspectu domni regis”, **Alcuini Ep.**, 230, s. 375.

¹³²⁸ Northumbria bugünkü Kuzey İngiltere ve Güney İskoçya topraklarını kapsayan bölgeye verilen isimdir.

¹³²⁹ “ira tibi non dominetur, sed ratio. Misericordia te amabilem faciat, non crudelitas odibilem. Veritas adiatur ex ore tuo, non falsitas. Castitatis tibi conscius esto, non libidinis; continentiae, non luxoriae, sobrietatis, non ebri-tatis.” **Alcuini Ep.**, 30, s. 71.

¹³³⁰ Guizot, **a.g.e.**, s. 40.

katkı sağlayan Einhard'a, Trier başrahibi Ricbod'a, gelecekte Mainz başrahibi olacak olan Riculf'a, Angilbert'e ve daha pek çok önemli bilgene dersler vermiştir.¹³³¹ Ayrıca öğrencileri arasında İngiltere'den gelen ve Francia'da onunla oturan Wizo, Fredegis ve Sigulf Vetulus da vardır. Sigulf saray okulundaki en dindar müttelikidir. Wizo ise Alcuin'in, Charlemagne'ın sarayına birlikte geldiği arkadaşıdır. Alcuin Fredegis'i kendinden sonraki St. Martin başrahibi olarak önermiştir. Fredegis daha sonra Dindar Louis tarafından bakan olarak görevlendirilmiştir.¹³³² Tours'da Fredegis, Ferrieres'de Sigulfus onun ardılı olmuşlardır.¹³³³

Orijinal bir düşünür olmayan ama iyi bir öğretmen olan Alcuin'in öğrencileri arasında Karolenj Rönesansı'nın en bilinen mimarlarından Rabanus Maurus da vardır.¹³³⁴ Rabanus Alcuin'in yıldız öğrencisi olarak kabul edilmektedir.¹³³⁵ Ayrıca Theodulf çok yakın arkadaşıdır. Mahkum edilen bir rahibin hapisten kaçıp St. Martin'de koruma altına alınması yüzünden araları bozulmuştur.¹³³⁶ Diğer yakın arkadaşları Aquileia'lı Paulinus ve Aniane'li Benedict'dir. Benedict sıklıkla, kendisinin ve cemaatinin kurtuluşu hakkındaki fikrini sormak için Alcuin'i ziyaret etmiştir.¹³³⁷

Einhard'ın "*o günün en büyük alimi*" diye nitelendirdiği Alcuin, geç Ortaçağ eğitiminin temelini oluşturan, liberal sanatlar olarak da bilinen, Cassiosorus'un¹³³⁸ bilginin yedi kat bö-

¹³³¹ Folz, *a.g.e.*, s. 64.

¹³³² Frederick Lorenz, *The Life of Alcuin*, y.y., London, 1837, s. 159.

¹³³³ Mullinger, *a.g.e.*, s. 125.

¹³³⁴ Copleston, *a.g.e.*, s. 108.

¹³³⁵ L. A. J. R. Houwen, Alasdair A. MacDonald, *Alcuin of York*, Forsten Publishing, y.y., 1998, s. 47.

¹³³⁶ Mullinger, *a.g.e.*, s. 125.

¹³³⁷ Lorenz, *a.g.e.*, s. 157.

¹³³⁸ Tam adı Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus Senator olan devlet adamı ve yazar Cassiosorus yak. 485-585 yılları arasında yaşamıştır. İncil içeriğinin

lünmesi ilkesini kendi zamanına uyarlamıştır.¹³³⁹ Ayrıca saray okulu müfredatı Alcuin tarafından oluşturulmuştur. O bunu oluştururken Hristiyan yazarların eserleri üzerine odaklanmıştır.¹³⁴⁰ Birçok kez müzikten de söz eden Alcuin, bir metninde müzik ve şiiri ilişkilendirirken, başka bir metninde müziği matematiksel bir bilim olarak kabul etmiştir.¹³⁴¹

804 ilkbaharında hastalanan Alcuin, Paskalya'dan sonraki yedinci Pazar günü olan Gül Paskalyası'na kadar yaşamak istemiş ve bu isteğiyle uyum içinde, bu bayramın sabahında¹³⁴² 19 Mayıs 804'te ölmüştür.¹³⁴³ Ölümüyle ilgili bilinen bir diğer şey efsane niteliğindedir. Şöyle ki; efsaneye göre, onun öldüğü gece St. Martin kilisesinin üzerinde bir ışık parlamış ve bu ışık sanki kilisenin bayrağı gibi görünmüştür.¹³⁴⁴

Alcuin'in en önemli özelliği Karolenj Rönesansı'nı karakterize etmesidir. Hattâ Charlemagne tarafından 787'de ilan edilen ve Ortaçağ için ilk genel eğitim bildirgesi olarak kabul edilen kararnamenin Alcuin'in etkisiyle yayımlandığı bilinmektedir.¹³⁴⁵ Aynı zamanda kuvvetle muhtemeldir ki, *Admonitio Generalis* adlı bu kararnamenin önsözünü Alcuin hazırlamıştır.¹³⁴⁶

bir bölümü olduğuna ve onu daha iyi anlayabilmek için gerekli olduğuna inandığı için liberal sanatların çalışılması teşvik etmiştir.

¹³³⁹ Spielvogel, *a.g.e.*, s. 244.

¹³⁴⁰ Sidwell, *a.g.e.*, s. 133.

¹³⁴¹ Nan Cooke Carpenter, *Music in The Medieval and Renaissance Universities*, USA, University of Oklahoma Press, 1972, s. 21.

¹³⁴² Well, *a.g.e.*, s. 350.

¹³⁴³ "Alcuinus obiit 14 Kal, Iun", 804, *Annales Iuvavenses Maiores*, (AIM-1) *MGH, SS*, i, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826, s. 87.

¹³⁴⁴ Lorenz, *a.g.e.*, s. 225.

¹³⁴⁵ Carpenter, *a.g.e.*, s. 475.

¹³⁴⁶ Noble, *a.g.m.*, s. 24.

Eğitim açısından ilgilendiği alanlar çok çeşitli olan ve Karolenj teolojisinin temelini atan¹³⁴⁷ Alcuin için teoloji daima taçlı bilim olmuştur. Onun bu konuda yazdıkları üçe ayrılabilir: yorumlama tarzı eserler, ahlaki eserler ve dogmatik eserler. İlkinin başında İncil ve yaratılış üzerine yorumlar gelmektedir. Yeni Ahit'le ilgili temel eseri Aziz John İncil'i üzerine yazdığı yorumdur. Bu yorum Gisela ve Rotrud'a ithaf edilmiştir.¹³⁴⁸ Eski ve Yeni Ahit kitaplarını düzenleyen Alcuin, hatasız bir şekilde oluşturduğu Ahit kitabını Charlemagne 800'de taç giydiğinde ona hediye etmiştir.¹³⁴⁹ Alcuin'in üstlendiği Latince İncil düzeltmesi oldukça ünlü olmuş ve *Alcunian* revizyonu olarak tanınmıştır.¹³⁵⁰ Bu İncil (Vulgate) Aziz Jerome'un¹³⁵¹ İncili olarak da bilinmektedir.¹³⁵²

De Virtutibus et Vitiis adlı, *Erdemler ve Kötü Alışkanlıklar Üzerine* şeklinde çevrilebilecek eseri, 800 yılında Breton¹³⁵³ sınır kontu Wido'nun isteğiyle¹³⁵⁴ hazırlanmıştır ve büyük oranda Aziz Augustine'in vaazları üzerine odaklıdır.¹³⁵⁵ Ayrıca bu eser derlenirken Isidore, Tours'lu Gregory ve Cassian'dan da yararlanılmıştır.¹³⁵⁶

¹³⁴⁷ G. D'Onofrio, B. Studer, **The History of Theology: Middle Ages**, vol. II, USA, Liturgical Press, 2008, s. 104.

¹³⁴⁸ Charles J. B. Gaskoin, **Alcuin: His Life and His Work**, London, Cambridge University Press, 1904, s. 135.

¹³⁴⁹ Lingard, **a.g.e.**, s. 205.

¹³⁵⁰ Copleston, **a.g.e.**, s. 108.

¹³⁵¹ Aziz Jerome yak. 350-420 yılları arasında yaşamış Romalı Hristiyan bir rahip, teolog ve tarihçidir. İncil'i İbranice'den Latince'ye tercüme etmesiyle tanınmaktadır.

¹³⁵² Nelson, **"Women at The Court..."**, s. 44.

¹³⁵³ Richard Newhauser, **The Early History of Greed**, Cambridge University Press, UK, 2000, s. 118.

¹³⁵⁴ Thomas Noble, "Secular Sanctity: Forging an Ethos for The Carolingian Nobility", **Lay Intellectuals in The Carolingian World**, ed. P. Wormald, J. Nelson, UK, Cambridge University Press, 2007, s. 24.

¹³⁵⁵ Gaskoin, **a.g.e.**, s. 137.

¹³⁵⁶ Laistner, **a.g.e.**, s. 198.

Bede'nin Roma'lı geleneklerini ayakta tutan kişi olarak da kendini gösteren¹³⁵⁷ Alcuin, Bede'nin *Kilise Tarihi* adlı eserinin şiir olarak yazılmış bölümlerini, uzun Latince bir şiir olarak derlemiştir.¹³⁵⁸ Alcuin'in şiirlerinde kullandığı ölçü genellikle altı ayaklı dize şeklindedir. Arasına da beş heceli mısra ile çeşitlendirilmiştir. Dizelerinden bazıları Yunan şair Safo'nun dört mısralık şiirleriyle benzerdir ve bazıları kafiyeli yazılmıştır. En uzun şiir kompozisyonu *York Kilisesinin Azizleri ve Başpiskoposları* adlı destansı şiiridir. Ona atfedilen şiirlerden biri Papa III. Leo ve Charlemagne'in tanışması üzerine yazılan şiirdir. Dönemin en iyilerinden olan şiir oldukça dikkate değerdir.¹³⁵⁹ Ayrıca Alcuin'in bir akrostiş¹³⁶⁰ ve Charlemagne'in isteğiyle, Papa I. Hadrian'ın mezar kitabesini¹³⁶¹ yazdığı da bilinmektedir.

800 yılında Charlemagne Tours'daki St. Martin kabrini ziyaret ettikten sonra dönüşünde Alcuin ile birlikte Orleans ve Paris yoluyla Aachen'e gelmiştir. Burada kilisenin ileri gelenleriyle birlikte iken, Urgel piskoposu Felix ile büyük bir tartışmaya girişmiş ve bu zamandan itibaren de Adoptionist grup yavaş yavaş kaybolmuştur.¹³⁶² Alcuin'in Adoptionistlere cevabı *Liber Albini Contra Haeresim Felicis, Libri vii Adversus Felicem, Libri iv Adversus Elipandum*¹³⁶³ adlı üç eserinde bulunmaktadır.

Gregorian dönemi metinlerinin daha açık bir elyazısıyla yazıldığını düşünen Alcuin, bu metinler üzerinde düzeltmeler yapmıştır. Ayrıca Paskalya'dan hemen önceki ve sonraki hafta-

¹³⁵⁷ Peter Brown, *a.g.e.*, s. 444.

¹³⁵⁸ Rollason, *a.g.e.*, s. 17.

¹³⁵⁹ Lorenz, *a.g.e.*, s. 192.

¹³⁶⁰ Rozmeri Basic, Robert Wortman, *St. Donat and Alcuin's Acrostic*, Kim Williams Books, y.y., 2003, s. 101.

¹³⁶¹ John Cannon, *A Dictionary of British History*, New York, Oxford University Press, 2009, s. 13.

¹³⁶² Mullinger, *a.g.e.*, s. 123.

¹³⁶³ Gaskoin, *a.g.e.*, s. 144.

larda okunacak İncil bölümlerini de belirlemiştir. Örneğin Paskalya'dan önceki Pazar Philippians (Pavlus'tan Filipililere Mektup) 2:5-11, Pazartesi Isaah (Yeşaya) 50:5-10, Salı Jeremiah (Yeremya) 11:18-20'nin okunmasını tavsiye etmiştir.

Alcuin'in günümüze gelen 300 mektubu arasında, 793'te Vikingler tarafından yağmalanan manastırların yıkımı hakkında Lindisfarne'deki İngiliz rahiplere yazdığı tesellileri de vardır. Ayrıca bu konuyla ilgili bir şiir de yazmıştır. York tarihi hakkında yazdığı şiirinin adı *Versus de patribus regibus et sanctis euboricensis ecclesiae*'dir. Bu eser VIII. yüzyıl Northumbria'sı, York tarihi ve Alcuin'in hayatı için önemli bir eser olarak kabul edilmektedir.

Aziz biyografileri de yazan Alcuin'in hayatını yazdığı azizler St. Vedastus (Waast), St. Richarius (Riquier), Tours'lu St. Martin ve St. Willibrod'dur.¹³⁶⁴

Alcuin sadece dini ya da dilsel eserler üretmiş bir bilgin değildir. Astronomi ve takvim problemleri üzerine eserleri de bulunmaktadır. Ratisbon'daki St. Emmerans başrahibi Frobenius Forster 1777'de ilk kez Alcuin'in bu konulardaki dört eserini belirlemiştir: *ratio de luna, de saltu lunae, de bisserto, calculatio Albin Magistri*. *Ratio de Luna* adlı eseri, Zodyak ve Ay'ın rotası üzerine, Alcuin tarafından yazılmış mektupların bir parçası olarak kabul edilmektedir.¹³⁶⁵ Ayrıca astronomi ve takvim Charlemagne ile mektuplaşmalarında işledikleri konulardandır.

De Orthographia (İmla Üzerine) adlı eseri ile Frank Latince telaffuzu reformunu oluşturan Alcuin, böylece Ortaçağ Latin-

¹³⁶⁴ Andrew Scheil, "Alcuin", *The Rise of The Medieval World*, ed. J. K. Schulman, USA, Greenwood Publishing Group, 2002, s. 19.

¹³⁶⁵ Dietrich Lohrman, "Alcuins Korrespondenz Mit Karl Dem Grossen Über Kalender und Astronomie", *Science in Western and Eastern Civilization*, ed. P. L. Butzer, D. Lohrman, Basel, Birkhäuser, 1993, s. 20.

cesini bulmuştur.¹³⁶⁶ Bu eserinde “yün yazacaksanız vellus,¹³⁶⁷ yakışıklı yazacaksanız bellus, zalim yazacaksanız acerbis yazmalısınız”¹³⁶⁸ diyerek kelimelerin doğru kullanımlarını öğretmeyi amaçlamıştır.

Gramer adlı eseri iki bölümden oluşmaktadır, ilki öğrenciler ve hoca arasında felsefe üzerine bir diyalogdur. Diğeri hoca, genç bir Frank ve genç bir Sakson arasındaki başka bir diyalogdur. Alcuin’in grameri Donatus’a dayanmaktadır. *Retorik ve Erdemler Üzerine* adlı eseri ise Alcuin ve Charlemagne arasındaki bir diyalogdan oluşmaktadır.¹³⁶⁹ Buradan, bahsi geçen dönemde etkili kitap yazabilmek için kullanılan metotlar arasında, karşılıklı konuşma formunun da olduğu anlaşılmaktadır.

Pippini Regalis et Nobilissimis Juvenis Disputatio cum Albino Scholastico (Yüce Pepin’in ve En Soylu Juvenis’in Alim Alcuin ile Tartışması) adlı eseri biçimsel bir metin kitabı değildir ve karşılıklı konuşmaya çok yakın bir tarzda sunulmuştur. Eserin ilk bölümünde Charlemagne’nin oğlu genç Pepin sorular sormakta ve Alcuin cevaplamaktadır. Sorulardan bazıları şu şekildedir:

Pepin: Mektup nedir?

Alcuin: Tarihin gardiyanı.

P: Kelime nedir?

A: Aklın haini.

P: Kelimeyi ne yaratır?

A: Dil.

P: Dil nedir?

¹³⁶⁶ McKitterick, (2), a.g.e., s. 12.

¹³⁶⁷ “vellus, si lanam significat”, Alcuin, De Orthographia, **MPL101, 918C**.

¹³⁶⁸ Mullinger, a.g.e., s. 78.

¹³⁶⁹ William H. Carpenter, “Alcuin”, **Library of The World’s Best Literature**, BiblioBazaar, y.y., 2009, s. 478.

A: Havayı çeviren bir şeydir.

P: Hava nedir?

A: Hayatın koruyucusudur.

P: Hayat nedir?

A: Kutsal bir keyiftir, günahkarların üzüntüsüdür, ölüm beklentisidir.

P: Ölüm nedir?

A: Kaçınılmaz bir olaydır, belirsiz bir yolculuktur, hayatın kopmasıdır, ahitin onaylanmasıdır, insanoğlunun hırsızıdır.

P: İnsan nedir?

A: Ölümün kölesidir, geçen bir yolcudur, bir yerin konuğudur.

P: Ne olmak insan gibi olmaktır?

A: Bir meyva.

P: İnsan nasıl konumlanır?

A: Rüzgarda bir lamba gibi.

P: O nerde durur?

A: 6 duvarın içinde.

P: Hangi?

A: Üst, alt, ön, arka, sağ ve sol.

P: Uyku nedir?

A: Ölümün tasviri.

Eserin diğer bölümünde ise konuşmacılar Alcuin ve Charles'dır.¹³⁷⁰

Alcuin'in önemli katkılarından bir diğeri litürji hakkında çok çalışmış olmasıdır. *Corpus Liturgicum* (Litürji Bütünü) adlı eseri bir derlemedir. İçinde halk ibadetinde kullanılması için

¹³⁷⁰ Laistner, a.g.e., s. 200.

düzenlenmiş bir ayin, bir vaaz ve kilisede ibadet sırasında İncil'den okunan paragraflar bulunmaktadır.¹³⁷¹

Litürjik çalışmaları vaaz, İncil'den paragraf derlemesi ve ayin olarak tanımlanabilen Alcuin, küçük dua kitapçıkları da derlemiştir. Fulda'lı keşişler için, muhtemelen 801 ya da 802'de, Tanrı'ya şükür ayinlerini derlemesi buna bir örnektir. Bu derleme genel kullanımdan ziyade manastır kullanımına daha uygundur.

Litürjik eserleri arasında *Liber Sacramentorum* (Ayinlerin Kitabı) adlı başka bir eseri de vardır. Ayrıca Charlemagne ya da aynı adlı oğlu Charles için bir dua kitabı derlemiştir. *De Psalmorum Usu* (İlahilerin Kullanımı Üzerine) manastır kullanımını için derlenmiştir. Eserde ilahiler konularına göre sınıflandırılmıştır. *Carolus Rex* adlı eseri Roma Katolik kilisesinin dua için belirlediği yedi saatin yani kanonik saatlerin uygulanmasının nedenlerinin izah edildiği bir özet olarak kabul edilmektedir. Alcuin, Odwin adında bir rahibe, mektup formunda, vafiz ayininin anlamı ve yapısı üzerine bilimsel bir eser de yazmıştır.¹³⁷² Eserleri incelendiğinde Alcuin'in dini hayatın bir ayağı olan litürjiye ve ayinler sırasında söylenen ilahi ya da ezgilere çok önem verdiği görülmektedir.

Kalemi nadiren boş duran, öğrencilerin kullanması için bilimlerin çoğu hakkında - imla hakkında olanlar hariç -¹³⁷³ diyalog formunda bilimsel eserler yazan, birçok önemli kişinin hayatlarını derleyen, sayısız mektubu olan Alcuin, çevirmenlerin kullanması için bir gramer ve imla hakkında bilimsel bir eser de derlemiştir.¹³⁷⁴ 300 mektup, 25 bilimsel eser, hemen hemen tüm liberal sanatlar üzerine kitap yorumları gibi sayı-

¹³⁷¹ Gaskoin, a.g.e., s. 220.

¹³⁷² Gaskoin, a.g.e., s. 233.

¹³⁷³ Laistner, a.g.e., s. 198.

¹³⁷⁴ Lingard, a.g.e., s. 213.

lamayacak kadar çok eseri vardır.¹³⁷⁵ Ancak eserlerinin tümü bugüne gelememiştir.

III. 7. 1. 1. Charlemagne ile ilişkileri

Charlemagne ve Alcuin arasında çok yakın bir ilişki olduğu su götürmez bir gerçektir. Bunun en önemli sebeplerinden biri Alcuin'in krala olan bağlılığı ve onu her fırsatta tebrik edip tavsiyelerde bulunması, başka bir deyişle onun iyiliğini istemesidir. Kralın iyiliğini istediği ona yataktan kalktığı anda okuması için dua¹³⁷⁶ tavsiye etmesinden de anlaşılmaktadır.

Tebriklerine pek çok örnek verilebilir. Örneğin Charlemagne imparatorluk tacını giydiğinde Alcuin tebrik mesajını içeren bir mektupla, Candidus (Wizo) adlı rahibi imparatorla tanışması için göndermiştir.¹³⁷⁷ Başka bir defasında Charlemagne Avarları yendiği için Alcuin onu tebrik etmiştir.¹³⁷⁸

Aralarındaki ilişki yakın olmasına rağmen Alcuin yanlış gördüğü şeyleri eleştirmekten de geri durmamıştır. Örneğin, Charlemagne'nin Hristiyanlık için şiddete dayalı metotlar kullanmasına karşı çıkmış¹³⁷⁹ ve Salzburg piskoposu Arno'ya yazdığı bir mektubunda, kutsal inancın hakikatini anlayabilmesi için, akılcı bir zekaya sahip olan insanın eğitilmesi ve pek çok

¹³⁷⁵ Edward James, "Alcuin and York in The Eighth Century", **Science in Western and Eastern Civilization**, ed. P. L. Butzer, D. Lohrman, Basel, Birkhäuser, 1993, s. 23.

¹³⁷⁶ Patrick Sims-Williams, **Religion and Literature in Western England**, UK, Cambridge University Press, 1990, s. 282.

¹³⁷⁷ Mullinger, **a.g.e.**, s. 124.

¹³⁷⁸ Walter Pohl, "Conceptions of Ethnicity in Early Medieval Studies", **Debating The Middle Ages**, ed. L. K. Little, B. H. Rosenwein, USA, Blackwell Publishing, 1998, s. 16.

¹³⁷⁹ Pierre Riche, "Spirituality in Celtic and Germanic Society", **Christian Spirituality**, ed. B. McGinn, J. Meyendorff, J. Leclercq, USA, Crossroad Publishing Company, 1985, s. 172.

tarzda tavsiye (vaaz) ile cezbedilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹³⁸⁰

İmparatorla aralarındaki ilişki, özellikle Alcuin Tours'a çekildikten sonra, mektuplar yoluyla devam ettirilmiştir. Bu mektuplarda konuşulanlar sadece dini meseleler değildir. Astro-nomi ve takvim problemleri üzerine de 9 mektup yazılmıştır. Bunlardan biri Charlemagne'a, sekizi Alcuin'e aittir.¹³⁸¹ Genel olarak bakıldığında Charlemagne ve Alcuin arasında yazılmış mektuplar oldukça çeşitlidir. Bazılarına değinmek gerekirse;

14 no'lu mektup, 793: İsa Mesih'in şekil değiştirmesi hakkındadır.

28 no'lu mektup, 796: Alcuin Charlemagne'ı Avarlara karşı kazandığı zaferden dolayı tebrik etmekte ve iyi huylu misyonerleri onların arasına göndererek ve ondalık vergi istemeyerek Avarların din değiştirmeleri için çabalamasını tavsiye etmektedir.

32 no'lu mektup, 796: Alcuin Charlemagne'a genel olarak düşmanlarına karşı ve Avar esirlerine karşı hoşgörülü olmasını tavsiye etmektedir.

38 no'lu mektup, 796: Alcuin Charlemagne'a Tours manastır okulunun başarısı için yaptıklarının izahatını vermektedir.

61 no'lu mektup, 797: Alcuin krala ay dönümünün ayrıntılı bir açıklamasını yapmaktadır.

64 no'lu mektup, 798: Alcuin kralın beğenmesi için pek çok kişi tavsiye etmektedir.

65 no'lu mektup, 798: Alcuin, septuagesima ve sexagesima isimlerinin kökenlerini açıklamaktadır.

¹³⁸⁰ "docendus est itaque homo rationalem habens intelligentiam et multi-modum praedicatione adtrahendus, ut sacrae fidei veritatem agnoscat", **Alcuini Ep.**, 113, s. 164.

¹³⁸¹ Lohrman, **a.g.m.**, s. 20.

68 no`lu mektup, 797: Urgel piskoposu Felix`in sapkınlığı, yılın bölümleri ve güneşin durumu hakkındadır.

69 no`lu mektup, 798: Muhtemelen Charlemagne`ın kızkardeşi Gisela`nın Alcuin`e sorduğu kronoloji ve astronomi sorularının cevapları hakkındadır.

70 no`lu mektup, 798: Astronomi hakkındadır, güneş ve takım yıldızlarının durumu hakkında Charlemagne`ın birçok sorusuna cevap vermektedir.

80 no`lu mektup, 799: Kamu işleri hakkındadır, Alcuin krala Saksonlara karşı ılımlı olması konusunda tavsiye vermektedir.

81 no`lu mektup, 799: Alcuin, hastalığından dolayı Charlemagne ile Roma`ya gitmekten affını istemektedir.

84 no`lu mektup, 800: Bazı astronomik hesaplamalar da içeren övgü dolu bir mektuptur.

85 no`lu mektup, 800: Alcuin, piskopos Felix`e karşı yazdığı mektubu sesli okuduğu ve ona aritmetik ve imla hakkında bazı gözlemlerini gönderdiği için Charlemagne`a teşekkür etmektedir.

90 no`lu mektup, 800: Alcuin, karısı Liutgarde`nin ölümünden dolayı imparatora başsağlığı dilemekte ve bir mezar kitabesi göndermektedir.

103 no`lu mektup, 801: Alcuin düzelttiği Kutsal Kitap nüshalarını göndermektedir.

104 no`lu mektup, 801: Alcuin, ilerlemiş yaşı dolayısıyla sara gitmekten affını istemektedir.

106 no`lu mektup, 801: Alcuin iyilikleri için ve St. Martin`de kalmasına izin verdiği için imparatora teşekkür etmekte ve ona hastalıkları için öğütler vermektedir.

124 no`lu mektup, b.y.<sup>1382</sup>: Alcuin Kutsal Kitap`ın belli pasajları hakkında Charlemagne`dan gelen soruları yanıtlamaktadır.

125 no`lu mektup, b.y.: Alcuin, imparatorun şu sorusunu yanıtlamaktadır: Niçin biz İncillerin hiçbirinde İsa tarafından son akşam yemeğinden sonra söylenmiş bir ilahi bulamıyoruz?¹³⁸³

III. 7. 1. 2. Eserleri

PL, 42, 1171-1176; Üçleme ve Yaratılış Üzerine Sorular

PL, 100, 139-512B; Mektuplar

515-570B, Yapıt 1; Yaratılış Hakkında Sorular ve Cevaplar

569-639, Yapıt 2; Pişmanlık İlahileri Hakkında Kısa ve Dürüst El Kitabı ya da Anlatı

639-666D, Yapıt 3; Şarkıların Şarkısına İlişkin Özet

665-722D, Yapıt 4; Kilise Üzerine Yorumlar

723-734A, Yapıt 5; Yahudi İsimlerinin İzahları

733-1008C, Yapıt 6; Aziz Johannis'in İnciline İlişkin Yorumlar

1007-1086B, Yapıt 7; Havari Aziz Paul'un Titus'a, Philemonis'e ve Yahudilere Yazdıkları Mektupları Bilgin Alcuin'in Ele Alışı

PL, 101, 9-64A; Bölünmez ve Kutsal Üçleme İnancı Üzerine 3 Kitap (Karolus İçin) (teolojik eserlerinin sonuncusudur.¹³⁸⁴)

63-84B; Kutsal Ruhun Geçit Töreni Hakkında Kitapçık (Karolus İçin)

85-120A; Felix'in Öğretisine Karşı Yazılmış Kitapları (Gotthiae'nin Rahiplerine ve Başrahiplerine Gönderilmiş Kitapçık)

119-230D; Piskopos Urgelli Felix'e Karşı 7 Kitap

¹³⁸² Belirsiz yıl.

¹³⁸³ Guizot, **a.g.e.**, s. 47.

¹³⁸⁴ Gaskoin, **a.g.e.**, s. 159.

231-270D; Eliphandus Tarafından Kendisi İçin Yazılmış Mektuba Karşı 4 Kitap

271-300A; İsa'nın Yeniden Doğuşu ve Ondaki Çift Karakter Hakkında 2 Kitap

299-304B; Kızına Yazdığı Mektup (Adoptionistlere Karşı İman Hakkında)

445-466A; Ayinlerin Kitabı

465-508D; İlahilerin Kullanımı Hakkında Kitap

509-612C; Bayram Günlerindeki Görevler

611-614B; Vaftiz Seramonileri Hakkında Rahip Oduinus'a Mektup

613-638D; Kont Vidonus'e Erdemler ve Kusurlar Hakkında Kitap

639-650C; Bakire Eulalia'ya Ruhun Muhakemesi Hakkında Kitap

649-656B; Günahların İtirafı Hakkında Aziz Martinus'un Oğullarına Kitap

657-664C; Tourslu Aziz Martinus'un Hayatı Hakkında

663-682B; Artoisli Piskopos Aziz Vedastus'un Hayatı

681-694A; En Kutsal Rahip Richarius'un Hayatı

693-724C; Trajectum Piskoposu Aziz Willibrordus'un Hayatı 2 Kitap

726-848A; İlahiler

849-902B; Gramer

901-920A; İmla Hakkında

919-949; Erdemler ve Retorik Hakkında Dialog

949-976B; Dialektik Hakkında

975-980B; Yüce Pepin'in ve En Soylu Juvenis'in Alim Alcuin ile Tartışması

979-1002A; Ayın Hareketi ve Sürati ve Artık Gün Hakkında

1027-1098D; Alcuin'in Bağlılığının İtirafı

1097-1144C; Sorular ve Cevaplar Yoluyla Çocukların Tartışması

1143-1160D; Gençleri Harekete Geçirmek İçin Alcuin'in Önerileri¹³⁸⁵

III. 7. 2. Corbie'li Adalhard (751-826)

Charles Martel'in oğlu Bernard'ın en büyük oğlu, Kısa Pepin'in üvey kardeşi ve Charlemagne'in kuzeni olan Adalhard, erken yaşta, iki kardeşi Bernarius ve Wala ile birlikte Alcuin yönetiminde saray okuluna getirilenler arasındadır. Gençlik yıllarını İtalya'da özellikle Monte Cassino'da geçirmiş, Fransa'ya dönüşünde Alcuin ile tanışmış ve eğitimini onun talimatlarıyla tamamlayarak Corbie başrahibi olmuştur.¹³⁸⁶ 796'da ise İtalya'da kral Pepin'in en önemli bakanlarından biri haline gelmiştir. Charlemagne'in öldüğü yıl, kendi dönemi yazarlarının hiçbir sebep olmaksızın ve muhtemelen sadece iftiracı raporlarından dolayı Dindar Louis Adalhard'ın 810'da ölen Pepin'in oğlu Bernard'ı (Charlemagne'in torunu) desteklediğini düşünmüş¹³⁸⁷ ve onu Hero ya da Hermoutier (Noirmoutier¹³⁸⁸) adasına sürgüne göndermiştir. Adalhard yedi yıl burada kalmış, Dindar Louis yaptığı hatayı anlayınca, 821'de tekrar özgürlüğünü kazanarak eski görevine getirilmiştir. Akabinde saraya çağrılan Adalhard, kralın baş danışmanlarından biri olmuş ve kilise disiplini geliştirmekle görevlendirilmiştir.

¹³⁸⁵ Alcuinus, **PL**, vol. 42, 100, 101.

¹³⁸⁶ Lorenz, **a.g.e.**, s. 164.

¹³⁸⁷ İlk bölümde anlatıldığı üzere Bernard, Lothar'a tabi olmaktan rahatsız olup isyan etmiştir.

¹³⁸⁸ Ganz, **A.g.e.**, s. 25.

Ölüm tarihi ise özgürlüğünü kazanmasından beş yıl sonra, 2 Ocak 826'dır.¹³⁸⁹

Adından anlaşılacağı üzere Corbie'de görev yapmış olan Adalhard, buradaki manastır okulunun da kurucusudur. Yaklaşık 771'den itibaren Corbie ve Monte Cassino'da keşişlik yapmış, 780'de başrahip olmuş,¹³⁹⁰ 780'den 814'e ve sürgünden sonra 821'den 826'ya kadar Corbie'yi yönetmiştir. Bir eserinde Corbie'de yaşayan 350 rahip, 150 ödenek¹³⁹¹ bağlanmış papaz ve 12 yoksul kişi olduğunu bildirmektedir.¹³⁹² Ayrıca 822'de Benedikten manastırında yaşayan ve çalışan uzmanlaşmış ayakkabıcılar, parşömenciler, marangozlar, duvarcılar, zanaatkarlar, çırpıcılar, demirciler ve kuyumcular, zırh yapıcılar, bileyciler ve dökümcüler için talimatlar da yazmıştır.¹³⁹³ Manastırın işleyişiyle ilgili olan aynı eserinde vergilere de değinen Adalhard, *"bizim vasallarımız ve toprak sahiplerimiz, bahçe sebzeleri, şarap ya da ekin gibi, topraktan ürettikleri her şeyi kapsayan, az ya da çok, vergilerini manastıra getirmelidirler"* ifadesinin yanısıra, manastıra gelen vergilerin konuklar için kullanıldığını belirtmektedir.¹³⁹⁴ Yine aynı eserinde mayalanma konusunda bira katkı maddelerinin ayrıştırılması ve hazırlanması için detaylı metodlar yazan¹³⁹⁵ Adalhard, *Consuetudines Corbeienses* (Corbie Adetleri) adlı eserinde, manas-

¹³⁸⁹ William Weir, "Adalhard", *The Biographical Dictionary*, vol. I, London, Longman, 1842, s. 275.

¹³⁹⁰ Butzer, *a.g.m.*, s. 451.

¹³⁹¹ Bu ödenek katedral tarafından Papazlara bağlanan ödenektir.

¹³⁹² Richard North, *The Origins of Boewulf: From Vergil to Wiglaf*, Great Britain, Oxford University Press, 2006, s. 180.

¹³⁹³ H. Steuer, "The Beginnings of Urban Economies Among The Saxons", *The Continental Saxons From The Migration Period to The Tenth Century*, ed. D. H. Green, F. Siegmund, San Marino, Boydell Press, 2003, s. 172.

¹³⁹⁴ G. Constable, *Monastic Tithes: From Their Origins to The Twelfth Century*, Great Britain, Cambridge University Press, 1964, s. 60.

¹³⁹⁵ R. W. Unger, *Beer in The Middle Ages and The Renaissance*, USA, University of Pennsylvania Press, 2004, s. 54.

tır taşıyıcısının bira yapmak için manastıra vergi olarak verilmiş bira katkı maddelerinin bir bölümünü alması gerektiğini de vurgulamıştır.¹³⁹⁶ Sonuç olarak bu eserinde manastırla ilgili pek çok konuya temas etmiştir.

Karolenj Rönesansı'nın büyük mimarları Angilbert, Alcuin ve Paul Deacon ile birlikte çalışan Adalhard, Kutsal Ruh'un doğası hakkındaki teolojik tartışmada da yer almıştır. Ancak en önemli özelliği Saksonlara manastır eğitilmiş bir topluluk gönderme fikrini düşünen ilk kişi olmasıdır. İniş çıkışlı hayatı Paschasius Radbortus tarafından kaleme alınmıştır. (*Vita Adalhardi*, PL, 120, 1507C-1556C)¹³⁹⁷

Saksonya'da manastır kurmak ve halka Hristiyanlığı öğretmek için 815 Paderborn meclisinde imparatorundan izin elde eden Adalhard, Corbie manastırından rahiplerin buraya gönderilmesini sağlamış ve gönderilen bu rahipler tarafından manastır hayatı ilk kez Saksonya'ya geçmiştir. Kurulan Corvey (Yeni Corbie) Manastırı halk arasında büyük ün kazanmış, bir çok genç eğitim almak için bu manastıra gelmiştir.¹³⁹⁸ Ayrıca burada kadınlar için de bir manastır kurumu inşa edilmiştir.¹³⁹⁹

Muhtemelen bir computus uzmanı olan Adalhard, 809'da, önemli computus ve astronomi uzmanlarının katılımıyla gerçekleşen bir toplantı düzenlemiştir¹⁴⁰⁰ ve bu toplantıya Cor-

¹³⁹⁶ Franz G. Meussdoerffer, "A Comprehensive History of Beer Brewing", **Handbook of Brewing**, ed. H. M. Eßlinger, Germany, Wiley-VCH, 2009, s. 11.

¹³⁹⁷ Michel Sot, "Adalhard of Corbie", **Encyclopedia of The Middle Ages**, ed. R. B. Dobson, A. Vauchez, M. Lapidge, England, James Clarke & Co., 2000, s. 13.

¹³⁹⁸ Augustus Neander, **General History of The Christian Religion and Church**, vol. VI, trans. J. Torrey, Edinburg, T&T Clark, 1850, s. 4.

¹³⁹⁹ David Ganz, **Corbie in Carolingian Renaissance**, Thorbecke, y.y., 1990, s. 11.

¹⁴⁰⁰ Marian Dolan, **The Role of Illustrated Aratea Manuscripts in The Transmission of Astronomical Knowledge in The Middle Ages**, Pittsburg, ProQuest, 2007, s. 187.

bie`den iki yeni metin getirmiştir. Bu metinler *Excerptum de astrologia* (Astroloji hakkında Alıntı) ve *De ordine ac positione stellarum in signis* (Takımyıldızlarındaki Yıldızların Pozisyonu ve Düzeni Hakkında)`dir. Astronomik ve astrolojik konularda çalışmak için ilk Ortaçağ papazlarına başlangıç noktası sağlayan bu metinler, 809'un elkitabı denilen Astronomik, Pedagojik, Hesapsal Elkitabı içine dahil edilmişlerdir.¹⁴⁰¹ Ayrıca yine aynı toplantıda Adalhard, pagan astronomik bilgisini yok etmek amacıyla, *Scholia Basileeensia* adlı eserin içeriğinden, mitolojik içeriği kaldırmıştır. Bu durum 809 meclisine katılmış papazlar tarafından paganizmin mahkum edildiğini göstermektedir.¹⁴⁰²

Adalhard'ın bahsedilmesi gereken en önemli eseri, Hincmar'ın bahsiyle hakkında bilgi sahibi olunan eserdir. Hincmar *De Ordine Palatii* (Saray Düzeni Hakkında) adlı eseri 882'de gözden geçirmiş ve çoğaltmıştır. Onun dediğine göre orijinal metin Adalhard'ın bir eserinde bulunmaktadır. Hincmar, Adalhard'ı, imparator yaşlı Charlemagne'in, yaşlı ve bilge akrabası ve danışmanları arasında ilki diye adlandırmaktadır. O bizzat Adalhard'ı görmüş ve bu eseri okuyarak yeniden yazmıştır. Eser bir politik bilim eseridir. Adalhard bu eserinde Frank meclislerindeki prosedür geleneğinin bir tanımından bahsetmektedir. Örneğin esere göre, soylular ve yüksek rütbeli papazlar ayrı yerlerde oturmaktadırlar.¹⁴⁰³ Böyle bir bilginin Frank aristokrasisi ile ruhban sınıf arasındaki statü farkını ortaya koyması dikkat çekicidir.

¹⁴⁰¹ Eric M. Ramirez-Weaver, **Carolingian Innovation and Observation in The Paintings and Star Catalogs of Madrid**, Biblioteca Nacional, Ms. 3307, ProQuest, 2008, Basılmamış Doktora Tezi, s. 123.

¹⁴⁰² Ramires-Weaver, **a.g.e.**, s. 142.

¹⁴⁰³ Hart Milman, "Temporal Power of The Church", **The North American Review**, vol. XCII, Crosby, Nichols, Boston, Lee and Company, 1861, s. 417.

Adalhard hayatı boyunca İtalya'da iki önemli görevde bulunmuştur; ilki 780'de ve ikincisi 810-814 arasındadır. Bunun haricindeki zamanlarda Charlemagne'in Aachen sarayı yıllarında onunla beraberdir.

Adalhard bilgisine güvenilen bir kişi olması nedeniyle fikrine başvurulmuş bilginlerden biri olmuştur. Örneğin Charlemagne 809'da Aachen'de Paskalya tarihiyle ilgili astronomik konuların tartışılmasında Adalhard'dan rehber olmasını istemiştir.¹⁴⁰⁴ Adalhard'ın bu konuda hazırladığı bir derleme olduğu ve ayın konumu tespitlerinde kullanıldığı, bir mektup maddesinden anlaşılmaktadır. Bu maddede gözlemlenen ay konumları yazıldıktan sonra, bu bilginin saygıdeğer başrahip Adalhard'ın derlemesinden alındığı belirtilmektedir.¹⁴⁰⁵

Adalhard'ın bilgisine başvurulmuş birinin bir sebebi de dil konusundaki yeterliliğidir. Biyografisini yazan Radbertus'a göre, Adalhard Latince'de olduğu kadar Romanesque ve Tudesque dialektlerinde de başarılı bir bilgindir ve halkı kendi barbar dillerinde eğitmiştir. Arkadaşları ona Aziz Antony ve Augustinus'a olan sevgisinden dolayı Antony Augustine soyadını vermişlerdir.¹⁴⁰⁶

PL'da bulunan tek eseri PL105, 535D-550C'deki, *Corby'li Başrahip Aziz Petrus'un Kadim Kuralları*'dır.

III. 7. 3. Lyon'lu Agobard (yak. 779-840)

Muhtemelen Septimania'da¹⁴⁰⁷ doğan Agobard, başka bir bilgin Aniane'li Benedict'in ilk arkadaşlarından ve Lyon

¹⁴⁰⁴ Nelson, "Aachen as a Power...", s. 13.

¹⁴⁰⁵ "Hic responsum est ex lectione, quam Adalhardus venerabilis abba composuit", Epi Var., no:42: 9, **MGH, Ep, IV**, s. 566.

¹⁴⁰⁶ Drane, **a.g.e.**, s. 190.

¹⁴⁰⁷ Frank devletinin güneydoğu sınır bölgesindedir. XIII. yüzyılın sonundan itibaren Languedoc olarak bilinmektedir. Bugün Fransa sınırları içerisinde.

kilisesinin maddi ve manevi restorasyonunda çalışarak piskopos Leidrad'ın en yakın iş arkadaşlarından biri olmuştur. Yaşlı ve hasta Leidrad'ın onu ardılı olarak yetiştirmesi tepkiyle karşılanmış ve o, 816 Ağustos'undaki Aachen konsiline kadar piskoposluk makamına atanamamıştır. Unvanını daha sonra alan Agobard, Lyon'da bu unvanı taşıyan ilk kişi olarak bilinmektedir.

Kariyeri kabaca üçe bölünmektedir: 816'dan 822'ye kadar yeni imparator Dindar Louis'in faaliyetlerine rehber olarak çalışan başrahipler ve piskoposlardan oluşan grubun üyesidir. 823'den itibaren kraliçe Judith'in etkisinin artması onun imparatorluk politikasına aykırı grupta yer almasına yol açmıştır. Kariyerinin son sahnesi ise 833'te Louis'in oğullarının isyanını desteklediği gerekçesiyle,¹⁴⁰⁸ 835'te Thionville meclisinde piskoposluk görevinden alınmasıdır. İlk bölümde bahsedildiği üzere, Dindar Louis'in oğulları babalarına karşı isyan etmiş ve Louis, oğulları tarafından 833'de toplanan Compiègne meclisinde safdışı bırakılmıştır. Bu dönemde Louis'e bir mektup yazan Agobard, topraklarını üç oğluna (Lothar, Pepin, Louis) bölme planına sadık kalması konusunda onu uyarmıştır. Ayrıca aynı mecliste, *Liber Apologeticus pro filiis Ludovici imperatoris* (İmparator Louis'in Oğullarının Savunması) adında kısa bir eser de yazmıştır.¹⁴⁰⁹ Bu nedenlerle Louis tekrar otoriteyi sağladığında İtalya'ya sürgün edilen Agobard, Lyon diyakozluğunun yönetimi ile görevli olan Trier'li Amalarius'un faaliyetleri sayesinde Lyon'da kalan destekçileri ile bağlantısını koparmamıştır. Çok geçmeden Dindar Louis tarafından affedilmiş ve

¹⁴⁰⁸ J. Heil, "Agobard of Lyon", **The New Westminster Dictionary of Church History**, vol. I, ed. R. Benedetto, USA, Westminster John Knox Press, 2008, s. 10.

¹⁴⁰⁹ Joseph C. Means, "Agobard", **The Biographical Dictionary**, vol.I, part, II, London, Longman, 1842, s. 466.

839'da piskoposluk görevini tekrar elde etmiş ancak ertesi yıl Saintonge'de ölmüştür.¹⁴¹⁰

Klasik eğitime hiç ilgi duymayan Agobard'ın, risalelerinden ikisi halkbilimle ilgilidir. Bu risalelerde bahsettikleri küçük sorunlar ve tuhaf şeylerin örnekleridir.¹⁴¹¹ Tuhaflıklarla ilgilenmekten hoşlanan Agobard, Charlemagne yönetimi boyunca cadı paniği olduğunu da bildirmektedir. Ona göre halk, ekin azalmasının hırsıyla, yabancıların gizlice uçaklarıyla gelerek onların tarlalarındaki ekinleri söktüklerine dair, abartılı bir fikir geliştirmiştir ki bu endişe agresiflikle sonuçlanmıştır.¹⁴¹² Bilindiği üzere Ortaçağ'da cadı paniği yüzünden cadı avı altında başlatılan mücadelede çok sayıda masum insan feci şekilde öldürülmüştür.

Yahudi bilimiyle de yakından ilgilenen Agobard, imparatorun, sahiplerinin izni olmadan Yahudi kölelerin vaftiz edilmesini yasakladığını duyunca çok rahatsız olmuş ve bu şanssız kişilerin ruhlarını korumak için bir kölenin bedeli olan 20 ya da 30 souyu vermeye hazır olduğunu ilan etmiştir. Ayrıca Lyon'lu Yahudileri, bebeklik çağındaki çocukları çalmak ve onları hadım ederek İspanya'ya satmakla suçlamıştır. Suçlama asılsız değildir, çünkü Verdun'da bir tüccarın bunu yaptığı bilinmektedir.¹⁴¹³ Ayrıca Agobard 823-28 arasında imparatorun da dahil olduğu kişilerle karşılıklı yazdığı 5 mektupta, Lyon kilisesinin, kasabanın Yahudi topluluğunun aktivitelerine maruz kalma tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu belirtmektedir. Agobard'a göre onlar birlik ve beraberliğe gerçek bir tehdittir-

¹⁴¹⁰ Michel Rubellin, "Agobard of Lyon", *Encyclopedia of The Middle Ages*, ed. R. B. Dobson, A. Vauchez, M. Lapidge, England, James Clarke & Co., 2000, s. 24.

¹⁴¹¹ Montague R. James, *a.g.m.*, s. 520.

¹⁴¹² W. Behringer, *Witches and Witch-Hunts*, UK, Polity Press, 2004, s. 54.

¹⁴¹³ Riche, (2) *a.g.e.*, s. 118.

ler.¹⁴¹⁴ Bu nedenle o, diyakozluğundaki tüm Hristiyanların Yahudiler ile irtibattan kaçınmasını, onlardan et ya da şarap satın almamasını, onların evlerinde çalışmamasını tavsiye etmiştir. Bunun üzerine Yahudiler onu Dindar Louis'e şikayet ederek Lyon kontu adına imparatorluk emri almışlardır. Bu emre göre, Lyon kontu Yahudileri korumak için önlemler almakla görevlendirilmiştir. (835) Bundan kısa bir süre sonra Yahudilerin Hristiyan yargıcı Eberard ve iki saray memuru Agobard'a gelerek, imparatorun halkın Yahudilere karşı kıskartılmasından memnun olmadığını ve kanunlara riayet etmesi gerektiğini söylemişlerdir. Bunun üzerine Agobard krala bir mektup yazmış ve bir Hristiyan toplum liderinin Yahudilere olan ilgisi nedeniyle aracılık yaptığı fikrine kendisini inandırmayacağını ve büyük bir destekle cesaretlenen Yahudilerin küstahlaştıklarını yazmıştır. *De Insolentia Judaeorum* (Yahudilerin Küstahlığı Üzerine) adını taşıyan bu mektuba ek olarak Agobard başka iki piskoposla birlikte *Yahudi Hurafeleri Hakkında* adlı büyük bir eser de yazmıştır. Eserde Milanlı Ambrosius'dan başlayarak kilise babalarının fikirleri ve Yahudilerle ilgili meclislerin kararlarına yer verilmiştir.¹⁴¹⁵ Yine de, konu dine gelince Yahudilere karşı olmayan Agobard, *Din Değiştirmiş Yahudilerin Vaftizi* adlı eserinde, vaftiz edilmiş bir Yahudi'nin Hristiyanlar tarafından bile öğretmen olarak onurlandırılabileceğini belirtmektedir.¹⁴¹⁶

Monoteist biri olarak nitelendirilen Agobard, Eski Ahit'ten alıntılarla Hristiyan Hukukunu ortaya koyarak, şeytanların var olduklarını kabul etmekle birlikte kendisi için uzak hayali varlıklar olduklarını belirtmektedir. Bu konuyla uyumlu olarak

¹⁴¹⁴ Rubellin, **a.g.m.**, s. 24.

¹⁴¹⁵ S. Dubnov, **History of The Jews**, vol. II, USA, Barnes & Co., 1968, s. 548.

¹⁴¹⁶ D'Onofrio, Studer, **a.g.e.**, s. 67.

820 civarında hurafe inancına karşı da bir eser yazmıştır.¹⁴¹⁷ Ayrıca kendinden öncekilerin cahilliğiyle bozulmuş ve yozlaşmış kilise litürjisini düzeltmiş ve yaptığı şeyi savunmak için iki eser derlemiştir. Bu eserlerde, hem kilise müziğinin yapay karakterinin hem de birçok kimsenin kendini adamasına yol açan aşırı hevesin karşısında olduğunu ilan etmiştir.¹⁴¹⁸

Yazdıkları sayısız olan Agobard'ın eserlerinin hiçbiri çok uzun değildir. Teolojik eserlerinin en önemlisi *Liber adversum dogma Felicis*'dir. Diğer metinlerinde tasvir ibadetine karşı çıkan, kamu ibadeti uygulamasına, ruhbanın mal varlığına, haklarına ve işlevlerine değinen bu önemli bilginin eserleri ilk kez Papirius Masson tarafından 1605'te Paris'te basılmıştır.¹⁴¹⁹

De divisione imperii (İmparatorluğun Bölünmesi Üzerine) adlı eseri 830'da Dindar Louis'e karşı çıkan ilk isyandan önce, *De privilegio apostolicae sedis* (Havari Makamının Ayrıcalığı Hakkında) ise Nisan 833'de yazılmıştır. *De privilegio* Dindar Louis'in, oğulları ve Papa tarafından kendisine yöneltilen suçlamaları reddetmek ve karşı koymak için Agobard'dan genel bir meclis toplanmasını istemesine cevap niteliğindedir.¹⁴²⁰

Kendi zamanında izole edilmiş biri olan Agobard birçoklarına göre aşırı uçta bir bilgindir ve belki de bu yüzden eserleri kendi zamanında baskın bir rol oynayamamışlardır.¹⁴²¹ Başka bir deyişle, bazıları tarafından antisemitizmin atası olarak da

¹⁴¹⁷ R. Kieckhefer, **Magic in The Middle Ages**, UK, Cambridge University Press, 2000, s. 46.

¹⁴¹⁸ Neander, **a.g.e.**, s. 210.

¹⁴¹⁹ Means, **a.g.e.**, s. 466.

¹⁴²⁰ C. M. Booker, **Past Convictions**, USA, University of Pennsylvania Press, 2009, s. 134.

¹⁴²¹ Peter Brown, **a.g.e.**, s. 456.

görülen Agobard'ın eserleri XIX. yüzyıla kadar halkın ilgisini çekmemiştir.¹⁴²²

PL'deki eserleri şunlardır:

PL, 104, 29C-70A, Urgel'li Felix'in Öğretisine Karşı Kitap

69A-76B, Yahudilerin Küstahlığı Hakkında

77-100C, Yahudilerin Batıl İnançları Hakkında

107-114B, Yahudi Toplumuna ve Onlarla Birlikte Yaşamaya Dair Tedbir Hakkında

113B-126B, Gundobardus'un Yasasına Karşı Kitap

127-148A, Rahiplik Yemini ve Yasası Hakkında

147A-158C, Gök Gürlemesi ve Dolu Hakkında Halkın Saçma Fikrine Karşı

159-174C, Başrahip Fredegis'in İtirazlarına Karşı

173D-178C, Yahudi Kölelerin Vaftizi Hakkında Günahkar Öğretiye Karşı

179-186A, Bazı İşaretlerin Yanılsamasına İlişkin

185B-190A, Sarayın Soylusu Matfredus'a, Haksızlıklara İlişkin Yakarlar

189A-200A, (Lyon) Kilisenin Yönetim Şekline Dair

199A-228A, Azizlerin Tasvirleri ve Resimlerine İtaati Tavsiye Edenlerin Batıl İncancına Karşı

227A-250B, Kilise İşlerinin İdaresi Hakkında Kitap

249B-268C, İlahi Fikirlerle Ayrılmış Kitap

267C-288C, İmanın Hakikati Hakkında Halka Cesaret Verici Vaaz

287B-292B, Frankların İmparatorluğunun İmparator Louis'in Oğulları Arasında Bölüşürülmesi Hakkında

¹⁴²² Rubellin, **a.g.m.**, s. 24.

291B-298B, Kilise ve Devlet Yönetiminin Karşılaştırılması Hakkında

307A-320C, Babalarına Karşı Olan İmparator Dindar Louis'in Oğulları Lehine Savunucu Bir Kitap

319D-324A, Pusula

323A-326B, Umut ve Korkuya Dair Piskopos Ebbo'ya Mektup

325B-330A, Tanrısal İlahiler Hakkında Kitap

329A-340A, Karşılıklı Okunan İlahi Kitabının Düzeltilmesine Dair Kitap

339A-350B, Başrahip Amalarius'un Dört Kitabına Karşı

349B-352B, İlahiler

III. 7. 4. Metz'li Amalarius (yak. 775-850)

Karolenj döneminin en orijinal kişiliklerinden biri olan Alcuin'in öğrencilerinden Amalarius,¹⁴²³ aynı zamanda IX. yüzyılın en büyük litürji otoritesidir. Treves¹⁴²⁴ piskoposluğunu düzenleyip, 811'de kısa süreliğine piskoposluk görevini de üstlenmiştir. 813'de imparator tarafından Bizans İmparatoru I. Michael'e önemli bir diplomatik görevle gönderilmiş, dönüşünün ertesi yılı piskoposluk görevinden ayrılmıştır.¹⁴²⁵ Ancak daha sonra Agobard'ın yaklaşık 834'deki sürgünü boyunca Lyon diyakozluğunu¹⁴²⁶ üstlenmiştir.¹⁴²⁷ Charlemagne'in gayrimeşru oğlu Metz piskoposu Drogo ile yakın ilişki içinde olan

¹⁴²³ Allen Cabaniss, **Charlemagne**, Twayne Publishers, y.y., 1972, s. 135.

¹⁴²⁴ Trier şehrinin Fransızca ismidir.

¹⁴²⁵ Laistner, **a.g.e.**, s. 310.

¹⁴²⁶ Piskoposluk bölgesi anlamına gelmektedir.

¹⁴²⁷ Eric Palazzo, "Amalarius of Metz", **Encyclopedia of The Middle Ages**, ed. R. B. Dobson, A. Vauchez, M. Lapidge, England, James Clarke & Co., 2000, s. 49.

bilgin, son yıllarını onun şehrinde geçirmiş¹⁴²⁸ ve 850'den sonraki bir tarihte ölmüştür. Metz'de St. Arnulf manastırının bodrumunda yakılmış ve manastır çökene kadar burası onun mezarı olarak kalmıştır.¹⁴²⁹

827'de Diñdar Louis tarafından Papa VI. Gregory'e gönderilen Amalarius, bu dönemde Metz'deki katedral rahiplerinden biri olarak görülmektedir. 831'de ikinci kez Roma'ya giden bilgin, sarayda Charlemagne tarafından kurulan okulda hocalık da yapmış, sonrasında Lyon piskoposluğuna atanmıştır.

İbadet ve doktrin hakkında Lyon'lu Florus ve Agobard ile sorun yaşayan Amalarius, ilk kez Florus tarafından 835 Thionville meclisinde mahkum ettirilmeye çalışılmış ancak aklanmıştır. Daha sonra 837/8'de Aachen yakınlarındaki Kiersy ya da Quierci meclisi öncesinde yine suçlanmış fakat bu sefer meclis tarafından fikirlerinin tüm katoliklerce reddedilmesine ve suçlanmasına karar verilmiştir. Ayrıca meclis onun daha fazla ceza almadan Lyon'dan emekli olmasına da izin vermiş ve Agobard buradaki görevine geri getirilmiştir.¹⁴³⁰

Amalarius'a yapılan suçlamalar litürjik metinlerinde tiyatral/doğal olmayan tutumlara yer vermesinden ve Aşai Rabbani ayinindeki kişileri ve olayları bazen aşırı kinayeli olarak sunmasından kaynaklanmaktadır.¹⁴³¹ Onun zorlukla anlaşılabilen kinayeleri¹⁴³² çağdaşları tarafından hoş karşılanmamıştır.¹⁴³³

¹⁴²⁸ M. McCormick, **Origin of The European Economy**, UK, Cambridge University Press, 2003, s. 142.

¹⁴²⁹ A. J. Chupungco, **Handbook for Liturgical Studies**, Liturgical Press, USA, 2000, s. 282.

¹⁴³⁰ Wallace-Hadrill, **a.g.e.**, s. 329.

¹⁴³¹ J. R. Ginther, **The Westminster Handbook to Medieval Teology**, USA, Westminster John Knox Press, 2009, s. 9.

¹⁴³² E. A. Matter, "Amalarius of Metz", **Medieval France**, ed. W. W. Kibler, USA, Routledge, 1995, s. 28.

¹⁴³³ Palazzo, **a.g.m.**, s. 49.

İlk sistematik Karolenj litürji yorumunu yazan kişi olan Amalarius'un¹⁴³⁴ litürjik metinleri, Gallican ayinden Roma tarzı ayine geçiş için iyi bir rehber olmuştur. *Kilise İşleri Hakkında* adlı eserindeki büyük litürji yorumunda da Gallican unsurları kombine etmiştir.¹⁴³⁵ Ayrıca 813-14'teki Bizans görevinden dolayı Bizans litürjisini de bilmektedir.¹⁴³⁶ Batı'da litürjinin mecazi ifadesinin bir sistem haline gelişinin Amalarius ile olduğu kabul edilmektedir. İzleyen yıllarda ökaristik litürji için yorum yapmak isteyen biri için onun litürjik yorumları vazgeçilmez bir kaynak haline gelmiştir.¹⁴³⁷

Kraliyet yıllıklarında¹⁴³⁸ da yer verilen Bizans elçilik görevi hakkında bir de şiir yazan¹⁴³⁹ Amalarius'un bilinen eserleri şunlardır:

1. 816 ya da 817 Aachen meclisinde Dindar Louis'in emriyle derlenmiş kilise kanunları kitabı. Bu kanunlar hem manastırlarda hem de katedrallerde tüm kanuncular tarafından gözetilen ve uyulması şart koşulan kanunlar olmuşlardır.

2. *De divinis (ya da ecclesiasticis) officiis libri quatuor*: Amalarius'un Roma'da oluşundan sonra yazılan bu eser Dindar Louis'e ithaf edilmiştir. Kendi zamanında üç baskısı yapılan eserin son baskısı 835 tarihlidir. Değerli litürjik bilgiler veren eserin dili sadedir.¹⁴⁴⁰

¹⁴³⁴ A. Doig, *Liturgy and Architecture From The Early Church to The Middle Ages*, Great Britain, Ashgate Publishing, 2008, s. 129.

¹⁴³⁵ Ginther, a.g.e., s. 9.

¹⁴³⁶ D. Hiley, *Western Plainchant: A Handbook*, Great Britain, Oxford University Press, 1993, s. 569.

¹⁴³⁷ E. Mazza, *The Celebration of The Eucharist*, USA, Liturgical Press, 1999, s. 172.

¹⁴³⁸ "Amalharium Treverensem episcopum propter pacem cum Michalele imperatore confirmandam Constantinopolim misit", *ARF*, 813, s. 137.

¹⁴³⁹ McCormick, a.g.e., s. 162.

¹⁴⁴⁰ Chupungco, a.g.e., s. 282.

3. *De ordine Antiphonarii Liber*: Bu eser Agobard ile tartışması nedeniyle yazılmıştır.

Ayrıca çok sayıda mektup da yazan Amalarius'un, Florus'un dediğine göre, bugün kayıp olan *embolum opusculorum suorum* (Kendi Kitapçıklarının Sonsözü) adlı bir eseri de vardır.¹⁴⁴¹

PL'de bulunan tek eseri, 877-902B'deki, İmparator Büyük Charles'a Mektup'tur.

III. 7. 5. Angilbert (745-814)

Neredeyse çocukken kraliyet sarayına getirilen¹⁴⁴² Angilbert sarayın önemli bir üyesi haline gelmiştir. Çok donanımlı bir şair olduğu için¹⁴⁴³ Homer adını almıştır. Eğitimini Alcuin'e borçludur. O denli iyi eğitim almıştır ki, Charlemagne oğlu Pepin'i İtalya'ya sefere gönderdiğinde, onu Angilbert'in nezaretinde göndermiştir. Kısa süreliğine de olsa devletin sorunlarını bir başbakan gibi çözmeye çalışan Angilbert, birkaç yıl sonra Francia'ya dönmüş, Charlemagne'in özel sekreterliği ve bakanlığı (hukuk müşavirliği) görevlerini üstlenmiştir. Sarayda kaldığı süre içinde Charlemagne'in kızı Bertha'nın dikkatini çekmiş ve beraberlikleri sırasında ondan, Nithard ve Harnid adında iki oğlu olmuştur. Ancak bu beraberlik uzun sürmemiş ve ayrılığın ardından Bertha saraya dönmüştür.¹⁴⁴⁴ 790'da resmi görevlerini bırakan Angilbert, Centula'daki St. Riquier (Richarius) manastırına çekilmiş ve 18 Şubat 814'te ölene kadar burada başrahiplik yapmıştır.¹⁴⁴⁵ Başrahipliği sırasında 200'ün

¹⁴⁴¹ J. C. Means, "Amalarius", *The Biographical Dictionary*, vol. II, London, Longman, 1843, s. 391.

¹⁴⁴² J. C. Means, "Angilbert", *The Biographical Dictionary*, vol. II, part II, London, Longman, 1843, s. 729.

¹⁴⁴³ Doig, a.g.e., s. 126.

¹⁴⁴⁴ Davis, a.g.e., s. 182.

¹⁴⁴⁵ Lorenz, a.g.e., s. 162.

üzerinde kitap toplayan¹⁴⁴⁶ Angilbert, orjinal bir şair ve düşünür olarak kabul edilmektedir.

St. Riquier manastırını restore ettiren Angilbert, üç kilise inşa ettirmiş ve duvarlarını yeniden yaptırmıştır. Manastırı için her yerden Hz. İsa'nın, Bakire Meryem'in ve başka azizlerin kutsal emanetlerini ve çeşitli süslemeleri toplatmıştır. Onun döneminde manastırda 300 rahip ve manastır okulunda 100 çocuk bulunmaktadır. Manastırın geliştirilmesi ve restore edilmesinde yaptıklarını anlatan bir eseri de olan Angilbert'in, hexametrik vezinde yazılmış bir şiiri kralın kahramanlıklarını anlatmaktadır.¹⁴⁴⁷ Ancak şiir dışında pek çok konuda Charlemagne ile yakın ilişki içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Örneğin Charlemagne 19 Nisan 800 günü Paskalya'yı onun sarayında geçirmiş¹⁴⁴⁸ ve buradan birlikte Roma'ya gitmişlerdir. Roma'da manastırı için piskoposluk yargılamasından muafiyet elde eden Angilbert'in kralla yakın olduğunu gösteren başka bir işaret şiirleri ve litürjik reformları ile Charlemagne'nin dini ve eğitsel reformlarını desteklediğini göstermesidir. Charlemagne'nin *Admonitio Generalis*'ine uygun olarak küçük çocuklar için bir okul kuran Angilbert, iki kez kralın elçisi olarak Roma'ya gitmiştir. İlk gidişi 792'dedir ve Sakson yasalarından birinin yeniden yazılmış nüshaları ile birlikte Roma'ya gönderilmiştir. Bu gidişinde *Libri Karolini*'nin bölümlerini de götürmüş ve Papa I. Hadrian'a teslim etmiştir. İkinci gidişi ise 796'dadır ve ele geçirilen Avar ganimetlerinin büyük bir bölümünü, başka bir deyişle ganimetlerin Aziz Peter ve onun elçisi Papa II. Leo'ya düşen bölümünü teslim etmiştir.¹⁴⁴⁹ Roma'ya toplamda dört yolculuğu bulunmaktadır ve sonuncu-

¹⁴⁴⁶ M. R. James, *a.g.m.*, s. 519.

¹⁴⁴⁷ Means, *a.g.m.*, s. 729.

¹⁴⁴⁸ Doig, *a.g.e.*, s. 126.

¹⁴⁴⁹ McKitterick, (2), *a.g.e.*, s. 16.

sunda krala eşlik etmiş, onu imparatorluk tacını giyerken görmüştür.¹⁴⁵⁰

Ona takılan Homer adına layık bir şekilde çok sayıda şiir yazan Angilbert'in bir şiiri, Avarlara karşı kazanılan zaferden sonra İtalya kralı Pepin'in Fransa'ya dönüşü üzerine yazılmıştır ve 68 ağıtsal dizeden oluşmaktadır. Başka bir şiiri 30 dizedir ve hem St. Riquier'in hem de St. Eloi'nin erdemlerini kutlamak için derlenmiştir.¹⁴⁵¹ Manastır teolojisine yeni teknikler ekleyen Angilbert, Karolenj Rönesansı için iyi bir örnek¹⁴⁵² olarak kabul edilmektedir.

PL'de bulunan eserleri şunlardır:

PL 99, 841-850A, Riquier Manastırının Restorasyonuna Dair

849-850C, Oluşturulmuş Bir Manastır Kuralı

849-854A, İlahiler

III. 7. 6. Angilram (VIII. yy.)

Hayatı hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Charlemagne'in önde gelen danışmanlarından biri olan Metz piskoposu Angilram, 783-4'te, Paul Deacon'a, özellikle Charlemagne'in atası Arnulf ile ilgili yazılı bir kanıt olsun diye, *Metz Piskoposlarının Faaliyetleri (Başarıları)* adlı eseri yazması görevini veren kişi olarak tanınmaktadır.¹⁴⁵³ Metz piskoposları hakkında ken-

¹⁴⁵⁰ G. Ripley, C. A. Dana, **The New American Encyclopedia**, vol. I., D. New York, Appleton & Com., 1865, s. 568.

¹⁴⁵¹ Ripley, Dana, **a.g.e.**, s. 568.

¹⁴⁵² M. Frassetto, **Encyclopedia of Barbarian Europe**, ABC-CLIO, y.y., 2003, s. 32.

¹⁴⁵³ Nelson, **"Charlemagne The Man..."**, s. 32.

disi de bir şiir yazmış, ilahi ve kitap okuyanlar için yapılacak ödemelerin bir listesini de çıkarmıştır.¹⁴⁵⁴

PL'deki tek eseri PL 96, 1033-1055B'de bulunan Kilise Kanunları Koleksiyonu'dur.

III. 7. 7. Aniane'li Benedict (750-821)

Asıl adı Witiza olan Benedict, Septimania'da yaklaşık 750'de soylu bir ailede doğmuş, 773/4'te hızla akan bir nehirde kardeşinin boğulmasını izledikten sonra dini bir hayatı seçmiş ve Dijon yakınlarındaki St. Seine manastırına katılmıştır. Burada uzun yıllar kilerci olarak çalıştıktan sonra, ¹⁴⁵⁵ 779'da buradan ayrılarak, babası Maguelone¹⁴⁵⁶ dükü ve askeri bir lider olan Aigulf'un toprağı Aniane'de kendi manastırını kurmuştur. Bu dönemde ismini Nursia'lı Benedict'e ithafen Benedict olarak değiştirmiştir.

Charlemagne'in desteğı ile "*karma tarikat*" yönetimine son vermek için 30 manastırda tek cemaat kuralı olarak *Regula Benedicti*'i (Benedikten Kuralı) tanıtmış ve kabul ettirmiştir.¹⁴⁵⁷ 779'dan 814'e kadar, oğul Pepin'in idaresindeki Akitanya'da manastır reformu için çalışan Benedict, Louis imparator olunca danışmanlarından biri yapılmıştır. Bununla da yetinmeyen Louis onun için, Aachen kraliyet sarayının yanında, Inde'de bir manastır yaptırmıştır. Benedict hem Inde'yi hem de Aniane'yi 821'de ölene kadar yönetmiş bir bilgidir. Manastır hayatı çerçevesinde St. Benedict'in tarikat kuralını benimseyen Be-

¹⁴⁵⁴ John Caldwell, "**Music Before 1300**", **Hereford Cathedral**, ed. G. E. Aylmer, J. E. Tiller, USA, The Hambledon Press, 2000, s. 366.

¹⁴⁵⁵ W. Schipper, "Benedict of Aniane", **The Rise of The Medieval World**, ed. J. K. Schulman, USA, Greenwood Publishing Group, 2002, s. 61.

¹⁴⁵⁶ Güney Fransa'da bir ilçedir.

¹⁴⁵⁷ Jean Leclercq, "Western Civilization", **Christian Spirituality**, ed. B. McGinn, J. Meyendorff, J. Leclercq, USA, Crossroad Publishing Company, 1985, s. 123.

nedit, bu kuralı 779-814 arası Septimania ve Akitanya'daki manastırlara da getirmiştir. Bu kural 814'ten sonra kralın desteğiyle daha da yayılmış ve Louis tarafından toplanan üç mecliste, Benedict'in politikaları Karolenj imparatorluğunun tümünde uygulanması zorunlu kurallar haline getirilmiştir. Diğer bir deyişle, St. Martin ve başka dini cemaatler buna karşı çıksalar da, manastırlar tek kuralı kabul etmeye zorlanmışlar ve sonunda 104 manastır tek kuralı benimsemiştir.¹⁴⁵⁸

Yine Louis döneminde kral tarafından krallıktaki tüm manastırların lideri konumuna yükseltilmiş¹⁴⁵⁹ ve Alcuin yerine onun ardılı olarak sarayın ve imparatorun manevi hayatının lideri olmuştur.¹⁴⁶⁰

Charlemagne tarafından sevilen¹⁴⁶¹ ve IX. yüzyılın en önemli manastır adamı olarak kabul edilen Benedict'in Aachen kararnameşi imparatorluktaki çoğu manastırın kuralı haline gelmiş ve imparator tarafından da desteklenmiştir¹⁴⁶² Benedikten manastırcılığını yeni çağa adapte etmeyi deneyen Benedict, *Lectio Divina*'ya¹⁴⁶³ Origen'in, St. Jerome'un, St. Augustine'in ve St. Büyük Gregory'nin metinlerini de ekleyerek bu eseri genişletmiştir.¹⁴⁶⁴ Bu kadar kabul görmesinin bir nedeni de Benedikten manastırcılığının uzun tarihinde, tarikatın kurucusu Nursia'lı Benedict'ten sonra ikinci önemli adam olma-

¹⁴⁵⁸ Zola, *a.g.e.*, s. 127-9.

¹⁴⁵⁹ F. S. Paxton, *Christianizing Death*, Cornell University Press, USA, 1990, s. 133.

¹⁴⁶⁰ H. H. Glunz, *History of Vulgate in England From Alcuin to Roger Bacon*, UK, Cambridge University Press, 1933, s. 33.

¹⁴⁶¹ C. Stevens, *The One Year Book of Saints*, Our Sunday Visitor Publishing, USA, 2002, s. 166.

¹⁴⁶² D. H. Farmer, *Benedict's Disciples*, England, Gracewing, 2002, s. 4.

¹⁴⁶³ *Lectio Divina* geleneksel olarak yapılan bir Katolik uygulamasıdır. Kutsal Kitap'tan metin okuma, meditasyon ve dua etmeyi içerir. Dört bölümden oluşur; okuma, meditasyon, dua ve derin düşünme.

¹⁴⁶⁴ J. Aumann, *Christian Spirituality in The Catholic Tradition*, USA, Ignatius Press, 1985, s. 81.

sındandır. Bu yüzden Arno tarafından yazılan “*Inde ve Aniane'nin Başrahibi Aziz Benedict'in Hayatı*” adlı biyografi tarihçiler için hayati öneme sahiptir. Arno bu eseri Inde'deki rahipler için yazmıştır. Inde, Karolenj başkenti olan Aachen'in yakınında bulunan bir manastırdır. Daha önce de değinildiği gibi, Dindar Louis tarafından Aniane için yapılmıştır.¹⁴⁶⁵

Yazdıklarından çok azı günümüze gelen Benedict'in bilinen iki eseri vardır. İlki *Codex Regularum*, manastır kurallarının bir koleksiyonudur. Burada manastır tarikatlarının çoğunu derlemiştir. Diğeri *Concordia Regularum*, hem bütün eski manastır kurallarının ve Benedikten Kuralı'nın uyumudur¹⁴⁶⁶ hem de Nursia'lı Benedict'in nasıl herkesi bir kural altında topladığını göstermektedir.¹⁴⁶⁷ Bu eser diğeri bir bilgin Smaragdus tarafından kaynak olarak kullanılmıştır.¹⁴⁶⁸

Litürji ile de ilgilenen Benedict tarafından birçok İrlanda litürji uygulaması kopya edilmiş,¹⁴⁶⁹ ölü için edilen duaların ve litürjinin önemi arttırılmıştır. Her ne kadar oluşturduğu birlik ölümünden sonra bozulsa da onun birlik fikri sonradan kurulan Cluny ve Cistercian tarikatlarını etkilemiştir.¹⁴⁷⁰ Ayrıca Gorze ve Brogne manastırcılıkları ve sonradan ortaya çıkan

¹⁴⁶⁵ Allen Cabaniss, “The Life of St. Benedict Abbot of Aniane and of Inde”, **Soldiers of Christ**, ed. T. Noble, T. Head, USA, The Pennsylvania State University Press, 1995, s. 213.

¹⁴⁶⁶ P. Rourrat, **Christian Spirituality**, vol. I, Burns Oates & Washbourne Ltd, London, 1922, s. 260.

¹⁴⁶⁷ D. J. Warrilow, “Cluny: Silentia Claustri”, **Benedict's Disciples**, ed. D. H. Farmer, England, Gracewing, 2002, s. 119.

¹⁴⁶⁸ Mayke de Jong, **In Samuel's Image**, Netherlands, Brill, 1996, s. 68.

¹⁴⁶⁹ S. Robson, **With The Spirit and Power of Elijah**, Roma, E.P.U.G., 2004, s. 55.

¹⁴⁷⁰ C. B. Bouchard, “Benedict of Aniane”, **Medieval France**, ed. W. W. Kibler, USA, Routledge, 1995, S. 109.

İngiltere'deki Dunstanik uyanış, Benedict'in gelenekleri üzerine odaklanmıştır.¹⁴⁷¹

PL'deki eserleri şunlardır:

PL 103, 717D-1380B, Kilise Babalarının Kurallarının Uyum

1379-1382B, Mektuplar

1381-1420B, Kitapçıklar

1419-1440C, Aniane Metinleri

III. 7. 8. Metz'li Chrodegang (715-766)

Bugünkü Belçika'nın Liege yakınlarında doğan bilgin ailesi tarafından St. Trond manastırına verilmiştir. Burada mükemmel bir dilbilimci olarak yetişen Chrodegang, Charles Martel tarafından farkedilerek yasal ve diplomatik sekreterlerin başına atanmıştır. Martel öldükten sonra, hala laik olmasına rağmen, 742'de Carloman tarafından Metz piskoposluğuna atanan Chrodegang, Pepin'in elçisi olarak Papa III. Stephen'e gönderilmiş ve İtalya'daki Lombardların bertaraf edilmesiyle yakından ilgilenmiştir.

Ruhban sınıfın reformisti olarak hatırlanan bilgin, dünyevi (laik) rahipler arasında genel bir ahlaki çöküş olduğu için, bulunduğu kurumu düzenlemeye karar vererek, kilise üyesi olan, daha üst ve daha alt rütbede herkesi biraraya toplamış, onları koroda görev almaya ve St. Benedikt'i temel alan kendi kuralına göre ortak bir hayat yaşamaya mecbur etmiştir. 754 civarında¹⁴⁷² yazdığı kural 34 bölümden oluşmaktadır. Talimatlar ise çit yapma, ders çalışma, litürji, yemek hazırlama gibi talimatlardır. Kuralı diğer diyakozluklara da uygulanmış, genişle-

¹⁴⁷¹ D. D. Knowles, **The Monastic Order in England**, UK, Cambridge University Press, 2004, s. 28.

¹⁴⁷² Doig, **a.g.e.**, s. 120.

tilmiş hali ise Charlemagne tarafından zorunlu hale getirilmiştir.

Onun yönetimi altında Metz bir litürji merkezi haline gelmiş ve Roma geleneklerine özen gösterilen Metz okulu korusu ile ünlenmiştir. Bunun üzerine Charlemagne tüm koro şeflerinin aynı okuldan açmalarını emretmiştir. 754'de St. Boniface'in ölümünden sonra Chrodegang, Karolenj dominyonlarındaki kilise reformunun en etkili lideri olmuş, kilise ve manastırlar inşa edilmesinde ve restorasyonunda önemli başarılarla imza atmıştır. Kendi kurduğu, Metz'in 13. km. güneybatısında bulunan¹⁴⁷³ Gorze manastırını tüm manastırlardan daha çok seven bilgin, 6 Mart 766'daki ölümünden sonra buraya gömülmüştür.¹⁴⁷⁴

Hayatı, Paul Deacon tarafından 783'te, *De gestis Longobardorum* (Lombardların Başarıları/Faaliyetleri Hakkında) adlı eserde ele alınan bilginin, ismi, Chrodegandus, Hrodegandus, Rodigangus, Rothigandus ve Drochtegangus gibi çeşitli şekillerde yazılabilmektedir. 1 Ekim 742'de atandığı Metz piskoposluğu sırasında kurduğu müzik okulu ününü yüzyıllarca korumuştur. Ayrıca o, kuzeni Cancor tarafından kurulan Lorsch manastırının da destekleyicisi olmuştur. Diğer görevinin yanısıra, St. Boniface 754'te şehit edildiğinde, II. Stephen tarafından Germany başpiskoposluğuna getirilmiş ve başpiskopos olarak, 755 Temmuz'unda, Ver (Verneuil)'de toplanan konsil gibi, reform konsillerini yönetmiştir. 23 yıl, 5 ay, 5 gün Metz'de yönetici olarak görev yapan Chrodegang'ın kuralı dikkatlice planlanmış ve oluşturulmuş bir kuraldır, ortak ya-

¹⁴⁷³ Rosenwein, *a.g.e.*, s. 102.

¹⁴⁷⁴ A. Butler, *Butler's Lives of The Saints*, Great Britain, Continuum International Publishing, 1999, s. 52-53.

şam için alçakgönüllülük, disiplin, giyim, finans gibi temel gereksinimleri içermektedir.¹⁴⁷⁵

Anglo-Sakson misyoner Boniface'den sonra, VIII. yüzyılın ilk yarısında Karolenj Krallığı'ndaki en önemli kilise adamı olarak kabul edilen bilgin, Kısa Pepin döneminde elçi olarak gittiği Roma'da kutsal emanetler toplamış ve dönüşünde Roma litürji biçimlerini de getirmiştir. Yazdığı kural tüm kilise ve manastırlarda kabul edilmekle kalmamış, 816 Aachen konsilinde resmi onay da almış¹⁴⁷⁶ ve Frank krallığının tamamında uygulanmıştır.¹⁴⁷⁷

Tüm reform stratejilerinde uzman¹⁴⁷⁸ olan Chrodegang, çocukların eğitiminin zorunlu olması için ruhbanlar üzerinde baskı kurması¹⁴⁷⁹ gibi faaliyetleri nedeniyle reformistler arasında ilk dikkate değer piskopos¹⁴⁸⁰ olarak kabul edilmektedir.

PL'deki eserleri şunlardır:

PL 89, 1057-1096D, Dacherius'un Düzeltmesine Göre Kilise Kanunları Örneği

1097-1120B, Labbeus'un Eserine Göre Kilise Kanunları Örneği

1119-1122C, Gorcia Manastırının Kurulması İçin Tavsiye Mektubu

¹⁴⁷⁵ Jerome Bertram, **The Chrodegang Rules**, Great Britain, Ashgate Publishing, 2005, s. 26.

¹⁴⁷⁶ Frassetto, **a.g.e.**, s. 122.

¹⁴⁷⁷ Y. Zen, "Chrodegang", **The New Westminster Dictionary of Church History**, vol. I, ed. R. Benedetto, USA, Westminster John Knox Press, 2008, s. 147.

¹⁴⁷⁸ M. A. Claussen, **The Reform of The Frankish Church**, UK, Cambridge University Press, 2004, s. 3.

¹⁴⁷⁹ Gaskoin, **a.g.e.**, s. 73.

¹⁴⁸⁰ Wallace-Hadrill, **a.g.e.**, s. 292.

III. 7. 9. Turin'li Cladius (ö. 839)

İspanya'da doğan ve ilk eğitimi burda alan Cladius'un karşıtları onu Felix'in öğrencisi olarak adlandırmışlardır. Haç ibadetine karşı söylediklerinde, Adoptianizm ile uyumlu olarak, İsa'nın karakterinde Tanrı ve insan unsurlarını ayırdığı görülmekteyse de, yorumlarında Adoptianizmin hiçbir izine rastlanmamış, aksine Adoptianist karşıtı bir portre çizdiği fark edilmiştir. Yorumlarından ve karşıt olduğu şeylerden anlaşıldığı kadarıyla o, kilise babası Augustine'e bağlıdır. Diğer kilise alimlerini küçümsemediği için de suçlanmıştır. Frank sarayında olduğu dönemde arkadaşlarının teşvikiyle, eski kilise babalarının eserlerine ulaşmaları mümkün olmayan kilise üyelerine yararlı olmak için, İncil yorumlarına başlayan¹⁴⁸¹ ve 817'de Louis'in atamasından¹⁴⁸² 839'daki ölümüne kadar Turin piskoposu olan Cladius, cesur bir reformcu olarak kabul edilmektedir. Tasvirlerin ve Aşai Rabbani ayini doktrinlerindeki materyalizmin artışına, Papalık gücünün artmasına ve Roma'ya hacıların gitmesine karşı çıkan bilgin, kendi erdem ve adalet doktriniyle modern Protestanlığın temellerini de atmıştır.¹⁴⁸³

Tasvir kullanımına açıkça karşı çıkan Cladius, ikonakırıcılık hareketinde önemli bir rol oynamıştır. Hattâ bu konuda 825'de, *Apologeticum et rescriptum adversus Theodemirum abbatem* (Başrahip Theodemirus'a Karşı Tebliğ ve Savunma) adlı bir eser yazmıştır.¹⁴⁸⁴

Yorumlarıyla Karolenjler döneminde ve geç Ortaçağ'da çok ünlü olan *catenae* denilen yorum tipinin gelişmesine katkıda

¹⁴⁸¹ Neander, *a.g.e.*, s. 216.

¹⁴⁸² Titus Mooney Merriman, *The Trail of History*, Chicago, W. F. Draper, 1863, s. 206.

¹⁴⁸³ Wells, *a.g.e.*, s. 303.

¹⁴⁸⁴ Alain Boureau, "Cladius of Turin", *Encyclopedia of The Middle Ages*, ed. R. B. Dobson, A. Vauchez, M. Lapidge, England, James Clarke & Co., 2000, s. 316.

bulunan bilgin, İncil'deki Yaratılış (3 kitap), Mısır'dan Çıkış (4 kitap), Levililere, Çölde Sayım, Yeşu, Hakimler, Rut, Krallar, Matta (1 kitap), Romalılara Mektup, Korintlilere 1. ve 2. Mektup, Galatyalılara, Efeslilere ve Filipililere Mektup bölümleri üzerine yorumlar yazmış,¹⁴⁸⁵ Yaratılış ve Matta üzerine dört kitap yazarak 815'te yayımlamıştır. Ayrıca Galatyalılara ve Efeslilere Mektup üzerine yorumları 816'da, Mısır'dan Çıkış üzerine dört kitabı 821'de, Levililer üzerine yorumu 823'te yayımlanmıştır. Bu yorumlar çok orjinal işaretler verdikleri¹⁴⁸⁶ için son derece önemli olarak kabul edilmektedirler.

Bilginin inançlı ve başarılı işleri X. yüzyılda hissedilmeye başlanmış, etkisi Waldensesler¹⁴⁸⁷ zamanına kadar devam etmiştir.¹⁴⁸⁸

PL'deki eserleri şunlardır:

PL 104, 615B-620C, Başrahip Theodemirus İçin, Levililer Üzerine Yazdığı Kitaplardaki Kibir ve Bilim Kavramlarıyla İlgili Önsöz

623-810C, (Tevrat'taki) Kralların Kitapları Üzerine Sorular

833D-838B, (İncil'deki) Aziz Matta Üzerine Catena'daki Önsöz

837B-840B, Havari Paul'un Mektuplarına İlişkin Kendi Yorumlarındaki Önsöz

839B-842B, Efeslilere Mektup Üzerine Yorumun Önsözü

841B-912A, Paul'un Galatyalılara Mektubu Üzerine Yorum

911A-918B, Philemon'a Mektubun Yorumu

917C-926B, Kısa Kronik

¹⁴⁸⁵ A. Vettori, "Cladius of Turin", **Medieval Italy**, vol. I, ed. C. Kleinhenz, New York, Routledge, 2004, s. 232.

¹⁴⁸⁶ W. Hodgson, **The Lives, Sentiments and Sufferings of Some of The Reformers and Martyrs**, Philadelphia, J. B. Lippincott & Co., 1867, s. 16.

¹⁴⁸⁷ Geç Ortaçağın sapkın kabul edilen Hristiyan hareketlerinden biridir.

¹⁴⁸⁸ Merriman, **a.g.e.**, s. 206.

III. 7. 10. Dhuoda (IX. yy.)

Dhuoda Karolenj Rönesansı çerçevesinde ele alınacak olan tek kadın yazardır. Kocası Bernard Karolenj ailesiyle yakın ilişkisi olan üst sınıf bir soyludur, onunla 29 Haziran 824'te sarayda evlenmişlerdir. Kocası Dindar Louis'in en önemli müttefiklerinden biridir ve bu nedenle İspanya'daki Müslüman sınırına gönderilmiştir. Oğlu William 29 Kasım 826'da doğana kadar kocasına yolculuklarında eşlik eden Dhuoda, sonrasında Uzes'e gönderilmiş, burada oğlu ve kocasından ayrı yaşamıştır. 840'da Louis ölünce Bernard Uzes'te karısını ziyaret etmiş ve 22 Mart 841'de ikinci oğulları dünyaya gelmiştir. Bernard 24 Haziran 841'de Fontenoy savaşına katılmış ancak kaybeden tarafta olduğu için oğlu William, savaştan sonra, babasının bağlılığını güvence altına almak için Kel Charles'a rehine olarak gönderilmiştir. Bernard ihaneti yüzünden Kel Charles tarafından idam edilmiş bunun öcünü almak isteyen oğlu William da isyanlara katılmış ancak yakalanarak 849'da babası gibi idam edilmiştir.¹⁴⁸⁹

Karolenj Rönesansı erkek ruhbanlar tarafından oluşturulan birçok edebi miras bırakmıştır. Dhuoda'nın 30 Kasım 841'de başladığı ve 2 Şubat 843'de bitirdiği,¹⁴⁹⁰ başka bir deyişle 840-3 arasında¹⁴⁹¹ yazdığı eseri ise bir kadın eseridir.¹⁴⁹² Eserde Dhuoda tarafından oğlu William'ın yeni kral Kel Charles'a olan görevleri yazılmıştır. Eserden birkaç cümle vermek gerekirse; *"senin lordun Charles'tır, çünkü ben inanıyorum ki, Tanrı ve*

¹⁴⁸⁹ Frassetto, **a.g.e.**, s. 143.

¹⁴⁹⁰ P. J. E. Kershaw, **Peaceful Kings**, USA, Oxford University Press, 2010, s. 204.

¹⁴⁹¹ Stuart Airlie, "The World, The Text and The Carolingian: Royal, Aristocratic and Masculine Identities in Nithard's Histories", **Lay Intellectuals in The Carolingian World**, ed. P. Wormald, J. Nelson, UK, Cambridge University Press, 2007, s. 57.

¹⁴⁹² Carol Neel, trans., **Dhuoda, Handbook For William**, University of Nebraska Press, 1991, s. xii.

baban Bernard senin görevinin başında hizmet etmen için onu seçtiler. O soylu ve büyük bir sülaleden gelmektedir. Lorduna ve onların sülalesinin çocuklarına dürüst ol oğlum William. Uyanık, enerjik ol ve ona destek ver. Bizden önce gelen kutsal babaların hayatlarını ve söylediklerini oku, lorduna nasıl hizmet edeceğini ve tüm konularda ona nasıl sadık olacağını öğreneceksin.”¹⁴⁹³

Liber manualis adı verilen eser Güney Fransa’da laik soylu bir kadın olan Dhuoda tarafından yazılmış derleme bir talimat kitabıdır. Dindar Louis’in ölümünden sonra hanedan savaşlarının askeri ve politik karmaşası içinde Hristiyan bir şövalye olarak yer alan oğul William’a yazılmıştır. Eserde geç Karolenjler döneminde sosyal hayatta fakirliğin artışına ayna tutulmasının¹⁴⁹⁴ yanısıra Dhuoda’nın elkitabı, tamamında oğlunu akrabaları için dua etmeye zorladığı, bir hatıra listesi verdiği ve oğlunun bu akrabaları hatırlamasını ve yenilerini eklemesini istediği için¹⁴⁹⁵ aile içinde duanın merkezileştiğini ve dini fikirlerin ve uygulamaların anneden çocuğa geçtiğini göstermektedir.¹⁴⁹⁶ Ayrıca eserde İncile dair yorumlar, papazlarla ilgili teolojik, politik fikirler, gramer ve numeroloji konusunda dersler de vardır.¹⁴⁹⁷

Dhuoda, Latince metinlerinin kalitesi övgüye değer¹⁴⁹⁸ olan bu eseri, oğlunu 15 yaşında Kel Charles’ın sarayına bırakırken, mektup tarzında yazmış ve derleme yapılırken kullanılan me-

¹⁴⁹³ Spielvogel, *a.g.e.*, s. 246.

¹⁴⁹⁴ M. A. Mayenski, “A Mother’s Psalter: Psalms in The Moral Instruction of Dhuoda of Septimania”, **The Place of The Psalms in The Intellectual Culture in The Middle Ages**, ed. N. E. Deussen, USA, Sunny Press, 1999, s. 139.

¹⁴⁹⁵ V. L. Garver, **Women and Aristocratic Culture in The Carolingian Culture**, USA, Cornell University Press, 2009, s. 116.

¹⁴⁹⁶ Valerie Garver, “Learned Women? Liutberga and The Instruction of Carolingian Women”, **Lay Intellectuals in The Carolingian World**, ed. P. Wormald, J. Nelson, UK, Cambridge University Press, 2007, 133.

¹⁴⁹⁷ Ranft, *a.g.e.*, s. 1.

¹⁴⁹⁸ Schutz, *a.g.e.*, s. 141.

totlardan biri olan *contextus* metodunu kullanmıştır.¹⁴⁹⁹ Kaynak olarak Prudentius'un *Liber Cathemerinon*'unu, Augustine'nin *Enchiridion*'unu, *Tractatus in Iohannem*'i, çeşitli vaazları ve Büyük Gregory'nin *Moralia in Job* adlı eserini kullandığını belirtmektedir. Eseri oluştururken bazı azizlerin hayatlarını, erdem ve kötülükler üzerine eserleri de okuyan Dhuoda, İncil'i, özellikle Matta'yı, Paul'un mektuplarını ve Zebur'u çok iyi bilen¹⁵⁰⁰ bir yazardır. Bu açıdan bakıldığında eserin Ortaçağ kadınlarının ulaşabildiği ya da okuyabildiği kaynaklar konusunda da bilgi verdiği görülmektedir.

III. 7. 11. Dungal

Charlemagne'in yabancı bilginlerinden biri olan İrlandalı Dungal, Frankların Truvalıların soyundan geldiklerini, bu nedenle de Roma ve Frank ülkesinin birbirine eşit olduğunu savunan,¹⁵⁰¹ kraliyet sarayında *famulus*¹⁵⁰² ve *orator*¹⁵⁰³ olan, 811'de St. Denis manastırında bulunan bir bilgidir. Charlemagne ile arasının iyi olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü burada bulunduğu dönemde başrahip Waldo, kraldan gelen bir mektubu ona getirmiştir. Kral ondan, önceki yıl olan iki güneş tutulmasının nasıl olduğunu açıklamasını istemektedir. O, bu tutulmaları, hesaplamayla ilgili sebepleri kullanarak açıklamıştır.¹⁵⁰⁴ Dungal'ın güneş tutulmaları ile ilgili bilgisi, Macrobius'un *Somnium Scipionis* adlı eser üzerine yorumlarına da

¹⁴⁹⁹ M. Thiébaux, *Dhuoda, Handbook For Her Warrior Son: Liber Manualis*, UK, Cambridge University Press, 1998, s. 10.

¹⁵⁰⁰ McKitterick, (2), *a.g.e.*, s. 224.

¹⁵⁰¹ Sholod, *a.g.e.*, s. 16.

¹⁵⁰² Famulus, vasal, köle, bakan ve kılıç kuşanmamış soylu anlamlarına gelmektedir.

¹⁵⁰³ Orator, başkalarının kurtuluşu, bağışlanması için dua okuyan kimse anlamına gelmektedir.

¹⁵⁰⁴ Eastwood, *a.g.e.*, s. 46,176.

yanmaktadır. Bazı tarihçiler onun başka bir Dungal olduğunu iddia etseler de Dungal'ın 825'te Pavia okulunun hocası olduğuna dair bilgiler vardır.¹⁵⁰⁵ Pavia'ya gönderilen Dungal, burada St. Augustine manastırında bir akademi açmıştır.¹⁵⁰⁶

III. 7. 12. Ebbo (775-851)

Hakkında çok az şey bilinen Ebbo, Akitanya'ya Dindar Louis'in yanına gönderilmiş, burada bir kütüphaneci olarak çalışmış ve Louis imparator olunca onu Aachen'e yanına çağırmıştır. Ebbo burada hem yönetimde hem de edebi alanda çalışarak iki yılını geçirmiş, imparatorun önemli bakanlarından biri olmuş¹⁵⁰⁷ ancak 816'da Reims için Aachen'den ayrılmıştır.¹⁵⁰⁸ Daha sonraları 833'deki bir isyana katılmış olduğu gerekçesiyle¹⁵⁰⁹ görevinden alınmış ve 835'de Dindar Louis tarafından bir manastıra kapatılmıştır.¹⁵¹⁰

PL'deki eserleri şunlardır:

PL 116, 9-12A, İtiraf

11-16D, Savunma

17-22D, Reims Rahiplerinin Anlatısı

21-24A, Şiirler

III. 7. 13. Einhard (770-840)

Einhard 770 civarında Charlemagne'a ait toprakların doğu yarısında, Main nehrinin aşağısında bulunan bir kasabada

¹⁵⁰⁵ Dermot Moran, *The Philosophy of John Scottus Eriugena*, UK, Cambridge University Press, 1989, s. 8.

¹⁵⁰⁶ Drane, *a.g.e.*, s. 196.

¹⁵⁰⁷ Neander, *a.g.e.*, s. 230.

¹⁵⁰⁸ Duckett, *a.g.e.*, s. 31.

¹⁵⁰⁹ E. J. Goldberg, *Struggle For Empire*, USA, Cornell University Press, 2006, s. 177.

¹⁵¹⁰ Duckett, *a.g.e.*, s. 206.

doğmuştur. Babası Eginhard ve annesi Engilfrita toprak sahibi insanlardır. Einhard eğitim için Fulda manastırına gönderilmiş ama asla rahip olmamıştır. Başrahip Baugulfus'tan eğitim almış ve bu başrahip tarafından saraya gönderilmiştir.¹⁵¹¹ Bu sırada Alcuin de sarayda bulunmaktadır. Einhard saraya gelirken yanında manastır okulundan teknik ve artistik bilgi içeren kitaplar da getirmiştir. Çok kısa boylu olduğu için Walafrid tarafından "*homuncio*" diye adlandırılan Einhard, Alcuin'in şiirlerinden birinde "*nardulus*" ve "*parvulus*" olarak geçmektedir. Ayrıca Theodulfun onu meşgul bir karıncaya benzetmesinden çok çalışkan olduğu anlaşılmaktadır.¹⁵¹²

Einhard, iyi bir Frank aileden gelen, Worms piskoposu ve Weissenburg başrahibi olan Bernhard'ın kızkardeşi¹⁵¹³ Imma (Emma) ile evlenmiş, hakkında hiçbir şey bilinmeyen Vussin adında bir oğulları olmuş, karısı ölmeden önce manastır hayatını seçmiş ve birçok manastırın başrahibi olmuştur. Charlemagne öldükten sonra 830'a kadar sarayda yaşayan Einhard, Mulinheim'de bir kilise inşa etmiştir. Karısı 836'da, kendisi ise, ismi sonradan azizler şehri anlamında Scligenstadt olarak değiştirilen Mulinheim'de muhtemelen 14 Mart 840'da¹⁵¹⁴ ölmüştür.

806'da Papa III. Leo'ya elçi olarak giden Einhard'a saray içerisinde *Bezaleel* denmesinin nedeni metal işlerinde, ahşap oymada ve mücevher kesmedeki ustalığıdır. Steinbach'da ve Seligenstadt'da bir kısmı günümüze kadar ulaşan iki bina inşa etmiştir.¹⁵¹⁵ Ayrıca Ingelheim'de saray ve Ren üzerinde köprü yapılmasına da vesile olmuştur.

¹⁵¹¹ Noble, Charlemagne..., **a.g.e.**, s. 7.

¹⁵¹² Thorpe, **a.g.e.**, s. 18.

¹⁵¹³ Thorpe, **a.g.e.**, s. 14.

¹⁵¹⁴ C. Chazelle, "Einhard", **Medieval France**, ed. W. W. Kibler, USA, Routledge, 1995, s. 316.

¹⁵¹⁵ Noble, **a.g.e.**, s. 15.

Sarayda Charlemagne`ın yanında önemli bir yer edinmiş gibi gözükmemektedir, çünkü 813`te Louis`in taç giymesi için Charlemagne`ı ikna edenlerden birinin de Einhard olduğu bilinmektedir.¹⁵¹⁶ Kral onu sekreteri ve özel danışmanı yapmış, savaşta ve barışta asla yanından ayırmamıştır.

En önemli eseri *Vita Karoli (Charlemagne`ın Hayatı)*`dir. Biçim olarak Suetonius`un *Sezarların Hayatları* adlı eserinden ve *Augustus`un Hayatı*`ndan kopya edilmiştir. Deyimler ve bazen de tüm cümleler ondan alınmıştır. Hatasız bir eser olmayan<sup>1517</sup> *Vita Karoli*`de Suetonius`un eserinin kullanıldığını Fransız alim Isaac Casaubon`a kadar kimse anlayamamıştır.¹⁵¹⁸

Einhard`ın bu önemli eseri Charlemagne`ın ölümünden birkaç yıl sonra yazılmıştır ve ünlü olmasında, konuşma yeteneği ve Cicero Latincesi çok büyük bir etkiye sahiptir. Eser politik bir amaca hizmet etmektedir. Bu amaç Charlemagne`ı övmek ve Dindar Louis`in imparatorluk düzeninin ve verasetinin meşruluğunu vurgulamaktır.¹⁵¹⁹ Walafrid Strabo 849`da esere, yazar hakkında bir giriş yazarak onu yayımlamıştır. Ayrıca kullanımını kolaylaştırmak için onu bölümlere de ayırmıştır.¹⁵²⁰

Einhard`ın Karolenj Rönesansı`nın önemli mimarlarından biri olduğu kütüphanesindeki kitaplardan da anlaşılmaktadır. Bu konudaki bilgiyi, Servatus Lupus`un 826`da ona yazdığı bir mektuptan anlamaktayız. Lupus mektubunda Einhard kütüphanesinden, Cicero`nun *De Inventione* ve *De Oratore*`sini, Herennius`a atfedilen retorik hakkındaki 4 kitabı, Cicero`nun

¹⁵¹⁶ Thorpe, a.g.e., s. 18.

¹⁵¹⁷ A. J. Grant, *Early Lives of Charlemagne*, London, Chatto & Windus, 1922, s. v-xii.

¹⁵¹⁸ Noble, a.g.e., s. 15.

¹⁵¹⁹ McKitterick, (1), a.g.e., s. 11.

¹⁵²⁰ Pierre Riche, "Einhard", *Encyclopedia of The Middle Ages*, ed. R. B. Dobson, A. Vauchez, M. Lapidge, England, James Clarke & Co., 2000, s. 472.

kitapları üzerine bir yorumu ve Aulus Gellius'un *Noctes Atticæ*'sini ödünç istemiştir. Ayrıca Lupus bunları bitirdikten sonra başka kitapları da yeniden yazmak için ödünç almak istediğini belirtmiştir.¹⁵²¹

Çok sayıda eser de yazan Einhard'ın 60'dan fazla mektubu günümüze gelmiştir ve bunların neredeyse hepsi hayatının son 15 yılında yazılmıştır. Ölümünden 30 yıl sonra Ghent'teki St. Bavo manastırında muhtemelen rahiplere nasıl mektup yazıldığı göstermek için, Einhard'ın, bazıları bizzat kendisi bazıları da noteri Ratleig tarafından yazılmış mektupları biraraya getirilmiştir. 13 rahip ve piskoposa yazılmış bu mektuplarda Einhard çok farklı bir lakap kullanmış, kendini *peccator* yani *günahkar* olarak adlandırmıştır.¹⁵²² Rabanus Maurus tarafından mezar kitabesi yazılan ve soylu biri olarak tanımlanan¹⁵²³ Einhard, Karolenj Rönesansı için önemli olduğu kadar tarihteki ilk biyografilerden birinin yazarı olduğu için de dikkate değerdir.

PL'deki eserleri şunlardır:

PL 104, 367B-508C, Einhard ve Lorsch Yıllıkları

509-538A, Mektuplar

537A-594C, Şehit Marcellinus ve Petrus'a Ait Aktarımlar Üzerine Kayıtlar

593C-600, Şehit Marcellinus ve Petrus'un İsa'nın İzdırabı Metni Hakkında Einhard'ın Vezni

III. 7. 14. Lyon'lu Florus (ö. 860)

Yaklaşık 800-860 arası İspanyali bir bilgin ve Lyon diyakozu olarak karşımıza çıkan Florus'un kilise kariyerini Agobard'a

¹⁵²¹ McKitterick, (2), *a.g.e.*, s. 251.

¹⁵²² David Ganz, "Einhardus Peccator", *Lay Intellectuals in The Carolingian World*, ed. P. Wormald, J. Nelson, UK, Cambridge University Press, 2007, s. 38.

¹⁵²³ Glaister, *a.g.e.*, s. 2.

borçlu gibi gözükmektedir. Klasikler ve kilise babaları üzerine çalışmıştır. Özellikle litürjik konularda maharet sahibi olan Florus, Lyonnais kilisesi için bir din şehitleri kataloğu ve Paul mektupları üzerine bir derleme vücuda getirmiştir. Ayrıca Gottschalk'ın kader öğretisini desteklemek için de yazmıştır.¹⁵²⁴

Ökaristik değişim¹⁵²⁵ hakkında Radbertus'un görüşlerini en net şekilde telaffuz eden Aşai Rabbani ayini yorumcusu Lyon'lu diyakoz Florus'tur. Bu yorumu *De expositione missae* adlı eserinde yapmıştır.¹⁵²⁶

838'de, kendi ayin yorumu ile ilgili olan, *Opuscula adversus Amalarium* adlı eserini tamamlamıştır. Bu eser Amalarius'un ökaristik doktrinine karşı bir protesto niteliğindedir.¹⁵²⁷

PL'deki eserleri şunlardır:

PL 119, 11-14C, Piskoposların Seçimi Hakkında Kitap

15-72C, Aşai Rabbani Ayininin Açıklanması Üzerine Kitap-
çık

71-96C, Amalarius'a Karşı Yazılan Küçük Kitaplar

95-102A, Kader Hakkında Vaaz

101-250A, John Scotus Erigena'nın Sapkın Tanımlarına
Karşı Kitap

249-259C, Çeşitli İlahiler

259-278D, Dini İlahiler

279-420B, Kutsal Augustinus'un Biraraya Getirilmiş Eserle-
rinden Hareketle Kutsal Paul'ün Mektupları Üzerine Yorum

¹⁵²⁴ Ginther, **a.g.e.**, s. 69.

¹⁵²⁵ Ökaristik değişim, ayin sırasında ekmeğin ve şarabın Hz. İsa'nın bedeni ve kanına dönüşmesi için kullanılan bir tabirdir.

¹⁵²⁶ E. Saxon, **The Eucharist in Romanesque France**, Woodbridge, Boydell Press, 2006, s. 130.

¹⁵²⁷ Els Rose, **Ritual Memory**, Netherlands, Brill, 2009, s. 75.

419-422D, Laik Yasadan ve Kilise Yasasından Derlenmiş
Yasa (Capitula)

423-424B, İmparatoriçe Judith'e Mektup

III. 7. 15. Tours'lu Fredegis (ö. 834)

IX. yüzyılın başlarında saray okulunda eğitmen olan, Anglo-Sakson yazar ve rahip Fredegis, Charlemagne'in saray okulunun ünlenmesinde önemli bir katkıya sahiptir. Önce Alcuin'le çalışmış sonra da saray okuluna katılmış ve Alcuin'in ölümünün ardından Tours başrahibi olmuştur. Ancak Alcuin'den sonra saray okulunun lideri olarak tanımlandığı muhtemelen yanlış bir bilgidir.¹⁵²⁸

Bir çok şiiri bulunan Fredegis, *De nihilo et tenebris* adında karanlığın doğası problemi üzerine bir eser yazmış, bu eserin de hem hiçliğin hem karanlığın gerçek varlıklar olduğunu belirtmiştir. Bu noktada bir realist olduğu anlaşılmaktadır.¹⁵²⁹

PL'de yer alan tek eseri, PL 105, 731-756B'de bulunan Hiçlik ve Karanlık Hakkında Saray Asilzadelerine Mektup'tur.

III. 7. 16. Orbais'li Gottschalk (yak. 803-868/9)

Soylu bir Sakson aileden gelen Gottschalk, 814 civarında kendini dine adanmış biri olarak Fulda manastırına katılmıştır. Ancak daha sonra 829'da Mainz konsilinde ettiği manastır yemininden vazgeçmek isteyince, isteği kabul edilerek yeri değiştirilmiş, önce Corbie'ye sonra Orbais'e gönderilmiştir. Burada kendini Augustinus ve ardılı Fulgentius'u çalışmaya adanmış¹⁵³⁰ Gottschalk, 845-6 civarı yolculuklarına başlamış,

¹⁵²⁸ M. Bunson, *OSV's Encyclopedia of Catholic History*, USA, Our Sunday Visitor Publishing 2004, s. 373.

¹⁵²⁹ W. Turner, *History of Philosophy*, vol. I, India, Global Vision Publishing, 2007, s. 211.

¹⁵³⁰ Mullinger, *a.g.e.*, s. 179.

Alplerin güneyine ve Roma'ya gitmiştir. Bu dönemde kendisini ünlü eden, çifte kader (*gemina praedestinatio*) hakkındaki teorilerini ortaya koymaya başlamıştır. Ancak, Tanrı'nın lütfunu ve özgür iradeyi inkar eden,¹⁵³¹ insanın kaderinin onun ahlakına bağlı olmadığını, kurtuluşun insanın alnına yazılmasının yanında cezalandırılmanın da var olduğunu¹⁵³² savunan bu öğreti beraberinde bir tartışmayı da başlatmış ve Kuzeydoğu İtalya'da 840'ların başında sorun haline gelmiştir.¹⁵³³ Önemli bir sorunla karşı karşıya olduğunu gören Gottschalk, Friuli kontu Eberhard'a sığındığında öğretisini orada bulunan Verona piskoposu Noting'e de anlatmıştır. Ancak Noting'in bunu Rabanus'a anlatması¹⁵³⁴ olayların büyümesine yol açmıştır. Çünkü onun kader öğretisine karşı çıkan Rabanus bu konta bir mektup yazarak, öğretinin yanlışlıklarına değinmiştir. Ona göre insanlar bu öğretiye inanırlarsa Katolik ayinlerini ihmal edeceklerdir.¹⁵³⁵ Ardından Rabanus tarafından Mainz meclisinde suçlanan Gottschalk, ertesi yıl 849'da ünlü Chiersy meclisinde doktrininin Hincmar tarafından tekrar suçlanmasıyla karşı karşıya kalmıştır. Tüm bu suçlamalardan sonra Hantvillers manastırında ömürboyu hapse mahkum edilen Gottschalk'ın destekçileri de olmuştur. Örneğin Corbie'li rahip Ratramn onun tarafında yer almış ve görüşleri hakkında, birinin adı *Tanrı'nın Kaderi Üzerine* olan iki kitap yazmıştır. Troyes piskoposu Prudentius, Lyon ve Florus piskoposları Amolo ve Remigius da Gottschalk'a arka çıkmış ve beraber onun savu-

¹⁵³¹ Bunson, a.g.e., s. 405.

¹⁵³² J. Heil, "Gottschalk", *The New Westminster Dictionary of Church History*, vol. I, ed. R. Benedetto, USA, Westminster John Knox Press, 2008, s. 369.

¹⁵³³ Paul J. E. Kershaw, "Eberhard of Friuli, A Carolingian Lay Intellectual", *Lay Intellectuals in The Carolingian World*, ed. P. Wormald, J. Nelson, Cambridge University Press, UK, 2007, s. 91.

¹⁵³⁴ Guizot, a.g.e., s. 162.

¹⁵³⁵ Heide Ester, "Gottschalk of Orbais", *The Rise of The Medieval World*, USA, Greenwood Publishing, 2002, s. 171.

nulmasına girişmişlerdir.¹⁵³⁶ Anlaşmazlık 860'daki Touzy meclisine kadar devam etmiş ancak bir karara bağlanamamıştır. Gottschalk eski hayatına dönmek için Papa I. Nicholas'a başvurduysa da Papa bu başvuruyu duyamadan 867'de ölünce, ümitsizliğe düşen Gottschalk iki yıl sonra intihar etmiştir. Tüm Karolenj Rönesansı şairlerinin en iyisi¹⁵³⁷ olarak kabul edilen Gottschalk, sadece 829'da Aşai Rabbani ayininin yasallaştırılması için değil, aynı zamanda kader üzerine sapkın fikirleri savunduğu için de ünlü olmuş bir bilgidir.¹⁵³⁸ Bu sapkın fikirler içinde kiliseye karşı olanlar da vardır. Örneğin o, Tanrı'nın inayetinin özgür bir hediye olduğunu ve kilise tarafından kontrol edilemeyeceğini¹⁵³⁹ savunan bir bilgidir.

Gottschalk tarafından ortaya atılan çifte kader öğretisi Thomas Bradwardine, John Wyclif ve Rimini'li Gregory gibi teologlar tarafından savunulmuş,¹⁵⁴⁰ etkisi çok uzun süreli olmuş bir öğretilerdir. Gottschalk'ın kendinden sonraki yüzyıllara ait tek etkisi bu değildir. Yalan ve doğru arasındaki gizli konuşmayı anlatan, *Theodulus'un Eglogu*¹⁵⁴¹ adlı şiiri ile kendinden sonraki 6-7 yüzyılda çok ünlü olmuştur.¹⁵⁴²

PL'de dört eseri bulunmaktadır:

PL 121, 347-350B, Öğretisi Mahkum Edildikten Sonraki İtirafı

349-366A, Daha Geniş Bir İtiraf

¹⁵³⁶ Mullinger, *a.g.e.*, s. 183.

¹⁵³⁷ John C. Cavadini, "Gottschalk of Orbais", *Biographical Dictionary of Christian Theologians*, ed. P. Carey, J. Lienhard, USA, Greenwood Publishing Press, 2000, s. 217.

¹⁵³⁸ Jong, *a.g.e.*, s. 73.

¹⁵³⁹ Ildar Garipzanov, *The Symbolic Language of Authority in The Carolingian World*, Netherlands, Brill, 2008, s. 309.

¹⁵⁴⁰ Ginther, *a.g.e.*, s. 76.

¹⁵⁴¹ Eglog, çoban şiiri olarak da adlandırılan bir şiir türüdür. Genellikle Batı'da kullandırılan bu tür, karşılıklı konuşma/konuşurmaya dayalıdır.

¹⁵⁴² M. R. James, *a.g.m.*, s. 529.

365-368A, Günümüze Kalmış Tüm Metinler (Hincmar'dan)
367-372A, Ratramn'a Mektup

III. 7. 17. Auxerre'li Haymo (ö. 865/6)

Hakkında çok az şey bilinen Haymo, Rabanus Maurus'un çağdaşıdır. Auxerre'nin katedral kasabasındaki St. Germain manastırında yöneticiliğin yanısıra, İrlandalı gramerçi Murethach ile çalışmış ve bir süreliğine Sasceium manastırı başrahipliği yapmıştır.¹⁵⁴³ 841'de Haberstadt piskoposu seçilmiştir.¹⁵⁴⁴ 850-860 arasında Auxerre'li Heiric'in hocalığını da üstlenmiştir. Bunun önemi Heiric'in Karolenj Rönesansı'nın başka bir bilgini olan Remigius'un öğretmeni olmasıdır.¹⁵⁴⁵

Edebi mirası çoktur. Tefsir tarihinde adının anılmasını sağlayan çok sayıda yorum yazmıştır. Bunlardan en önemlisi Pavlus'un Mektupları üzerine olandır. Ayrıca Vahiy, İlahiler İlahisi ve Küçük Peygamberler üzerine de yorumları vardır. XV. yüzyıldan beri Rabanus'un öğrencisi Halberstadt'lı Haymo ile karıştırılmaktadır. Ancak son zamanlarda anlaşılmıştır ki, Halberstadt'lı Haymo'ya ait olduğu zannedilen eserlerin çoğu Auxerre'li Haymo'ya aittir. En önemli eseri *Ad Homiliae de Tempore* adı verilen, Hristiyan yılının tamamı için derlediği geniş vaaz kitabıdır. Eserin en önemli özelliği doluluğudur. Eser, önemli yortulardan ziyade, yılın tüm pazarları için bir vaaz sağlamaktadır. Rabanus'un bu konudaki eseri ise sadece önemli yortularda okunacak vaazları içermektedir.¹⁵⁴⁶

¹⁵⁴³ E. Ann Matter, "Haimo of Auxerre", *Medieval France*, ed. W. W. Kibler, G. A. Zinn, USA, Routledge, 1995, s. 437.

¹⁵⁴⁴ Draper, a.g.e., s. 207.

¹⁵⁴⁵ Rose, a.g.e., s. 52.

¹⁵⁴⁶ H. O. Old, *The Reading and Preaching of The Scriptures*, vol. III, USA, Wm. B. E. Publishing, 1999, s. 216.

İncil metinlerinin iyi bir derlemesini yapan Haymo, evlilik hakkında olumlu görüş bildiren çalışmalar yapmıştır. Bahsi geçen evlilik özellikle insanlar arasındaki evliliktir, sonrasında ise İsa ve kilisenin evliliğine de değinilmiştir.¹⁵⁴⁷

PL'de yer alan eserleri şunlardır:

PL 118, 815-818C, Efendinin Bedeni ve Kanı Hakkında

817-874C, Hristiyanlarla İlgili Şeylerin Tarihi ve Kutsal Tarih'in Özeti Hakkında On Kitap

875-958D, Kitapların Çeşitliliğine ve İlahi Vatan Sevgisine Dair Üç Kitap

III. 7. 18. Auxerre'li Heiric (Eric) (841-876)

Computist Heiric, Ferrieres, Auxerre ve Soissons'da çalışmış ve son ikisinde hocalık yapmış bir bilginidir. Öğretmenleri Haymo ve Lupus, Alcuin'in öğrencileridir. Ferrieres'de Servatus Lupus'un yanında çalışmış ve onun hümanizmi Heiric'i de etkilemiştir. Ayrıca John Scottus Erigena'nın onun üzerindeki etkisi de güçlüdür.¹⁵⁴⁸ Heiric, Erigena'nın fikirlerini sonraki kuşağa taşıyan büyük yazarlardan biridir. Aynı zamanda Erigena'nın *Periphysean (Doğa'nın Bölünmesi Üzerine)* 'ından alıntı yapan ilk bilginidir.¹⁵⁴⁹ Ortaçağ Vulgate metinlerinin artışına katkıda bulunan Heiric, İrlanda eğitiminin merkezi olan Laon'da Erigena'nın öğrencisi Elias'dan dersler almış ve İrlanda unsuru ile Karolenj mirasını birleştirebilmiş bilginler arasına girmiştir.¹⁵⁵⁰

¹⁵⁴⁷ D. L. D'Avray, **Medieval Marriage**, Great Britain, Oxford University Press, 2005, s. 21.

¹⁵⁴⁸ Caponigri, **a.g.e.**, s. 108.

¹⁵⁴⁹ Grover, A. Zinn, "Heiric of Auxerre", **Medieval France**, ed. W. W. Kibler, USA, Routledge, 1995, s. 439.

¹⁵⁵⁰ Glunz, **a.g.e.**, s. 113.

Öğrencileri arasında Reims ve Paris'te hoca olan Remigius ilk sırada sayılmalıdır. Çünkü o, klasik metinlerin yorumlanması için gerekli teknikleri Heiric'den öğrenmiştir.¹⁵⁵¹ Diğer öğrencileri Reminghad, Hildebald ve Blidulfus da Reims'te bulunmuşlardır. Bunların dikkate değer asıl özelliği Lotharingia okulunun kurucuları olmalarıdır.¹⁵⁵²

Aynı zamanda ünlü bir annalist (yıllık yazarı) olan Heiric, Bede'nin okul metinleri için takvimlendirmeye ilgili notlar yazmıştır. Karolenj entelektüel dünyasının önemli temsilcileri arasında¹⁵⁵³ olan bilgin, İrlandalı öğretmeninden ya da Laon'daki hocalarından Yunanca öğrenmiştir. Eserleri çıkır açan çalışmalar olmasa da sayıları pek çoktur. Örneğin Auxerre'li St. Germanus'un uzun hayatı ve bazı şairler hakkında yorumları vardır.¹⁵⁵⁴ Bu azizin hayatını Lothar'ın isteğiyle, hexametrik vezinde ve 6 kitap olarak yazmış, sonradan iki kitap daha eklemiştir.¹⁵⁵⁵ Lothar'ın isteği onun için önemli olmuştur. Çünkü Kel Charles'ın, askeri disiplinlerden daha az olmayacak şekilde bilimsel disipline de katılmasını¹⁵⁵⁶ öven Heiric, onun oğlu Lothar'ın hocasıdır. Bu önemli bilgin Fulda eğitimini de desteklemiş ve onun zamanında Auxerre bir eğitim merkezi haline gelmiştir.¹⁵⁵⁷

Etkili bir bilgin ve öğretmen olan Heiric, metinlerin elyazmalarının elde edilmesinde ve çoğaltılmasında da çok çaba sarfetmiştir. Günümüze gelen elyazmalarının bir düzineden fazlası, ki onların arasında Cicero'nun, Valerius Maximus'un ve

¹⁵⁵¹ J. Chance, **Medieval Mythography**, USA, University Press of Florida, 1994, s. 252.

¹⁵⁵² Wells, **a.g.e.**, s. 373.

¹⁵⁵³ Butzer, **a.g.m.**, s. 389.

¹⁵⁵⁴ M. R. James, **a.g.m.**, s. 527.

¹⁵⁵⁵ N. K. Chadwick, **Studies in The Early British Church**, UK, Cambridge University Press, 1958, s. 106.

¹⁵⁵⁶ Kershaw, **a.g.m.**, s. 89.

¹⁵⁵⁷ Mullinger, **a.g.e.**, s. 191.

Aulus Gellius'un eserleri de vardır, onun ellerinde ortaya çıkarılmıştır.¹⁵⁵⁸

Genelde kavramlarla ilgilenen ya da öncelikle evrensel kavramların psikolojik formasyonu ile ilgilenen¹⁵⁵⁹ Heiric, Lupus'un mektuplarının aynısını yeniden yazmış ve bu nüshaya kişisel notlar eklemiştir. *Liber Glossarum* denen bu nüshaya, Origen, Jerome, Augustine, Fulgentius, Priscian, Macrobius ve Martianus Capella'dan alınan bir sözlüğü de ekleyerek metni genişletmiştir.¹⁵⁶⁰ *Collectanea* adlı eseri çeşitli metinlerin onun tarafından okunmasının ardından alınan notların derlenmiş halidir. *Homilies* adlı eserinde de Erigena'nın etkisi göze çarpmaktadır.¹⁵⁶¹

PL'de yer alan üç eseri şunlardır:

PL 124, 1131-1132A, Auxerre Piskoposu Hildeboldus'a Dizerler

1131-1208B, Auxerre Piskoposu Aziz Germanus'un Hayatı

1207-1272D, Auxerre Piskoposu Aziz Germanus'un Mucizeleri

III. 7. 19. St. Denis'li Hilduin (775-840/4)

Soylu bir ailede doğan Hilduin'in halası Dindar Louis'in anesidir. 814'ten itibaren Paris yakınındaki St. Denis manastırının başrahibi, sonrasında ise 842-850 arasında Köln başpiskoposu olmuştur. 843-55 arasında imparator I. Lothar'ın danışmanı olan Hilduin, Alcuin ile çalışmış, Walafrid'in ve Hinc-

¹⁵⁵⁸ Nicholas Mann, "The Origins of Humanism", *The Cambridge Companion to Renaissance Humanism*, ed. J. Kraye, UK, Cambridge University Press, 2004, s. 3.

¹⁵⁵⁹ B. D. Jackson, *De Dialectica*, Netherlands, Reidel Publishing, 1975, s. 21.

¹⁵⁶⁰ M. Van Mierlo, *Textual Scholarship and The Material Book*, Netherlands, Rodopi, 2007, s. 196.

¹⁵⁶¹ D'Onofrio, Studer, a.g.e., s. 103.

mar'ın öğretmenliğini yapmış bir bilgidir. Başrahipliğini yaptığı manastırın kurucusu St. Denis'in hayatını yazan Hilduin, Yunanca'dan Latince'ye yaptığı çevirilerle tanınmaktadır.¹⁵⁶²

Gesta Dagoberti, Dindar Louis'in yönetimi sırasında başrahip Hilduin tarafından St. Denis'te yazılmış revizyonist bir Karolenj eseridir. Bu eseri Hucbald temin etmiş ve kendi eseri *Vita Sanctae Rictrudis* için kaynak olarak kullanmıştır.¹⁵⁶³ Hilduin'in kitaplara meraklı oluşu, ona Köln kütüphanesinden, kilisede ibadet sırasında Kutsal Kitap'tan okunan metinlerin bir derlemesinin ödünç verilmesinden¹⁵⁶⁴ de anlaşılmaktadır.

Bunların haricinde Hilduin'in adı Bizans imparatoru II. Michael'in hediyesi olarak 824'te Dindar Louis'e getirilen ve çok sonra değeri anlaşılan Dionisos Areopagite'nin Yunanca elyazması metninin, başrahipliğini yaptığı manastır olan St. Denis'e emanet edilmesiyle de anılmaktadır. İmparator kendini birçok açıdan buna borçlu hissetmiştir. Çünkü mutlakiyetini bu kiliseden almıştır. Bu yüzden, manastırın kurucusu St. Denis ile getirilen eserin yazarı St. Paul'un öğrencisi ve onun sayesinde Hristiyan olan Dionisos Areopagite'nin¹⁵⁶⁵ aynı kişi olduklarını sanan kral, manastırın tarihiyle ilgili gerçeklerin yeni bir koleksiyonunu hazırlatarak kurucusunun hatırasını onurlandırmak istemiş ve Hilduin'i böyle bir eser hazırlamak için görevlendirmiştir. 836'da Hilduin, Dionisos'un hayatıyla ilgili gerçekleri bir koleksiyonu halinde hazırlayıp yayımlamıştır. Bazıları eserde hatalı yerler olduğunu söyleyip düzeltilmiş metinler getirdilerse de, Hilduin onları reddetmiştir. Ancak

¹⁵⁶² G. A. Zinn, "Hilduin of St. Denis", *Medieval France*, ed. W. W. Kibler, USA, Routledge, 1995, s. 450.

¹⁵⁶³ McKitterick, (3), *a.g.e.*, s. 214.

¹⁵⁶⁴ McKitterick, (2), *a.g.e.*, s. 262.

¹⁵⁶⁵ Bu konu İncil'de geçen bir bölümden alınmadır. Burada Aziz Pavlus'un anlattıklarından etkilenip ona inananlar arasında Dionisos'un da adı geçmektedir. *Elçilerin İşleri*, 17:34, s. 1402.

daha sonra metnin gerçekten hatalı olduğu anlaşılınca, Kel Charles, Erigena'ya bu eserin yeni bir çevirisinin yapılması görevini vermiştir.¹⁵⁶⁶

PL'deki tek eseri, PL 106, 23D-50C'de bulunan En Kutsal Dionysius'un Acısı'dır.

III. 7. 20. Reims'li Hincmar (806-882)

Yaklaşık 806'da Frank Galya'sında doğan Hincmar'ın ailesi dönemin önemli ailelerindendir. Toulouse kontu ünlü II. Bernard ve Vermandois kontu diğer Bernard onun akrabalarıdır. Çocukluğunda Hilduin yönetimindeki St. Denis manastırına getirilen Hincmar, Dindar Louis'i tanımaktadır ve taç giydiğinde Louis tarafından saraya alınmıştır. Bu tarihten sonra imparatorla yakın ilişki içinde olan Hincmar, 816-30 arasında Louis tarafından yapılan kilise ve manastır reformu sırasında, reform yapılan manastırlardan biri olan St. Denis'e gitmiş ve burada katı bir manastır hayatının uygulanmasına yol açmıştır. Manastırın başrahibi Hilduin 830'da Louis'in oğulları ile olan mücadelesinde imparatora karşı olduğunu açıklamış ve I. Lot-har'ın tarafında yer almıştır. Bunun üzerine Louis tekrar otoriteyi sağladığında onu Saksonya'ya sürgüne göndermiştir. Bu dönemde Hincmar da ona eşlik etmiştir. Dindar Louis ölünce Kel Charles Hincmar'ı aynı göreve getirmiş ve Hincmar, 840'dan 844'e kadar sarayda yaşamıştır.

845'de Beauvais konsilinde, 39 yaşından sonra Reims başpiskoposu seçilen Hincmar'ın ilk işi Reims kilisesini tamamlamak olmuştur.¹⁵⁶⁷ 845'den 23 Aralık 882'ye kadar bu görevi devam ettiren bilgin, bu süre zarfında küçük kilise meclislerini saymazsak büyük bölümünü yönettiği, 39 konsilde aktif rol

¹⁵⁶⁶ Neander, *a.g.e.*, s. 261.

¹⁵⁶⁷ J. C. Prichard, *The Life and Times of Hincmar*, London, Littlemore, 1849, s. 100.

almıştır. Konsillerden bazıları şunlardır: 844 Verneuil, 845 Beauvais ve Meaux, 847 Paris, 849 Kiersy ve Paris, 850 Moret, 851 ve 853 Soissons, 853 Kiersy ve Verberie, 857 ve 858 Kiersy, 859 Metz ve Toul.¹⁵⁶⁸ Ayrıca Hincmar saraydaki tüm resmi seramonilerde yönetici ya da katılımcı olarak bulunmuştur. Dört taçlandırma töreni ve takdisi bizzat yönetmiştir. Örneğin 856'da Verberie'de Kel Charles'ın kızı Judith'i, 866 Soissons konsilinde Kel Charles'ın eşi Hermentrude'yi ve 869 Metz konsilinde Kel Charles'ın bizzat kendisini Lorraine kralı olarak taçlandırmıştır.¹⁵⁶⁹ Bu takdis ayinlerinin ilelebet geçerli olması ilkesini getirip onları düzenleyerek de bu eylemin kutsallaşmasına katkıda bulunmuştur.¹⁵⁷⁰ Dini uygulamalara önem verdiğinin başka bir kanıtı politik otoritenin kutsal kökenli olduğunu savunmaktan asla vazgeçmemesi ve kilisenin otomluğunu savunmasıdır.¹⁵⁷¹ Ayrıca onun dini ayinler için seçtiği litürjik formüllerin çoğu monarşinin sonuna kadar Fransız seromonisinde geçerliliğini korumuştur.¹⁵⁷² Burada belirtmek gerekir ki, dine ve gereklerine bu denli önem veren bilgin, yanlışlık gördüğü dini eylemleri eleştirmekten de çekinmemiştir. Örneğin yerel piskoposların otoritesindeki aşırılıktan rahatsız olmuş ve bu konuda hem Roma piskoposu hem de aralarında kuzeninin de olduğu yerel piskoposlarla mücadele etmiştir.¹⁵⁷³ Aslında bir piskoposun otoritesinin laik bir yargıçtan daha büyük olduğunu, çünkü sorumluluğunun daha

¹⁵⁶⁸ Guizot, *a.g.e.*, s. 149.

¹⁵⁶⁹ Guizot, *a.g.e.*, s. 150.

¹⁵⁷⁰ Claude Carozzi, "Carolingians", *Encyclopedia of The Middle Ages*, ed. R. B. Dobson, A. Vauchez, M. Lapidge, England, James Clarke & Co., 2000, s. 245.

¹⁵⁷¹ D'Onofrio, Studer, *a.g.e.*, s. 73.

¹⁵⁷² R. A. Jackson, *Ordines Coronations Franciae*, vol. I, USA, University of Pennsylvania Press, 1995, s. 26.

¹⁵⁷³ L. F. Strieder, *The Promise of Obedience*, USA, Liturgical Press, 2001, s. 13.

ağır olduğunu düşünmektedir.¹⁵⁷⁴ 870'de yayımladığı *De iure metropolitanorum* adlı eserinde de başpiskoposlukların haklarını savunmuştur.¹⁵⁷⁵

Diğer bilginler kadar dindar ve eğitilmiş olmayan Hincmar piskoposluğunun 37. yılında ölmüştür. Adli konulardaki mahareti, sivil yasaları bilmesi, kendi kullanımı için yaptığı yasa koleksiyonları ve nadir kaynaklara sahip olmasıyla ünlenmiştir. Ayrıca Reims'te verimli bir kütüphane oluşturmuştur.¹⁵⁷⁶

Eserlerinden 70'i oldukça kapsamlıdır. 849/50'de Gottschalk'a karşı yazdığı eserinde, tek kaderi ve insanın özgür seçimini vurgulamış, bu eserle yetinmeyerek aynı konuda 859/60'da *Tanrı'nın Kaderi ve Özgür Seçim* adlı bir başka eser yayımlamıştır.¹⁵⁷⁷

Prudentius'un¹⁵⁷⁸ ölümünden sonra St. Bertin yıllıklarının yazımını üstlenen¹⁵⁷⁹ Hincmar tasvir ibadeti ve ikonacıları iki karşıt grup olarak tanımlamakta ve iki aşırılığa da karşı çıkmaktadır.¹⁵⁸⁰ Adalhard'ın eserinden alıntılarla yazdığı *De ordine Palatii* adlı eseri yönetim üzerine yazılmış bilimsel bir eser olarak kabul edilmektedir.¹⁵⁸¹

¹⁵⁷⁴ K. J. Heidecker, *The Divorce of Lothar II*, USA, Cornell University Press, 2010, s. 92.

¹⁵⁷⁵ H. Chadwick, *East and West The Making of A Rift in The Church*, USA, Oxford University Press, 2005, s. 104.

¹⁵⁷⁶ Wallace-Hadrill, *a.g.e.*, s. 295.

¹⁵⁷⁷ J. T. Leinhard, "Hincmar of Reims", *Biographical Dictionary of Christian Theologians*, ed. P. W. Carey, J. T. Leinhard, USA, Greenwood Publishing, 2000, s. 248.

¹⁵⁷⁸ İspanya'da doğan Prudentius, 861'de Fransa'nın Troyes kentinde ölmüştür. İspanya'dan saray okuluna gelmiş, burada 847'den kısa bir zaman önce Troyes piskoposluğuna atanmıştır.

¹⁵⁷⁹ Nelson, *The Annals...*, s. 9.

¹⁵⁸⁰ Neander, *a.g.e.*, s. 227.

¹⁵⁸¹ B. Bedos-Rezak, "Secular Administration", *Medieval Latin*, ed. F. A. C. Mantello, A. G. Rigg, USA, The Catholic University of America Press, 1996, s. 196.

PL'deki eserleri şunlardır:

PL 125, 43-46A, Eski Yazarların Tanıklıkları

49-56A, Kral Charles'a Mektup

55-66A, Tanrı'nın Yazgısı ve Özgür İrade Hakkında (Önsöz)

65-474B, Tanrı'nın Yazgısı ve Özgür İrade Hakkında

473-618D, Kutsal Metinler Koleksiyonunda Kutsal Üçlemenin Birliği Hakkında

619-772B, Kral Lothar'ın ve Kraliçe Tetberga'nın Ayrılması Hakkında

773-804A, Kilisi Meclisi Kararnameleri

803B-818A, Kraliyete Ait Taçlandırmalar

817-834A, Hazretin Davud'un Üçüncü İsrail Kralı Süleyman'ın Tahttrevanı Hakkında Açıklama

833-856D, Kitapçık I: Kralın Kişiliği Hakkında

857-930D, Kitapçık II: Sakınılması Gereken Suçlar ve Geliştirilmesi Gereken Erdemler Hakkında

953-956D, Kitapçık IV: Askerin Denetlemesi Gereken Hırsızlıklar Hakkında

957-962C, Kitapçık V: Zebur'un Söylemleri Hakkında

961-984C, Kitapçık VI: Kral Charles İçin Korunması Gereken Sadakat Hakkında Piskoposlara

983-990B, Kitapçık VII: Krallığın Doğru Yönetimi İçin Yeni Kralın Talimatı

989-999A, Kitapçık VIII: İmparator Charles'a

993-1008B, Kitapçık IX: Kral Carloman'ın Geleneği Lehine

1007-1018A, Kitapçık X: Krallığın Piskoposlara Diğer Bir Uyarısı

1017-1036B, Kitapçık XI: Piskoposların Halk Adına Krala Yazdığı Kitapçık

1035-1070C, Kitapçık XII: Kral Charles'a Açıklamalar

1069-1086D, Kitapçık XIII: Mecliste Aziz Macra Huzurunda Yayınlanmış Kararnameler

1087-1094A, Kitapçık XIV: Piskoposun İzlemesi Gereken Şeyler

1093-1110D, Kitapçık XV: Suç İşleyen Rahipler Hakkında

1111-1116A, Kitapçık XVI: Rahip Teut Fridus'un Davası Hakkında

1115-1120B, Kitapçık XVII: Rahip Bernoldus'un Hayali Hakkında

1119-1122C, Kitapçık XVIII: Kral Pepin'in Pişmanlığı Hakkında Fikir

1121-1124D, Kitapçık XIX: Noviliacum Köyü Hakkında

1125-1128D, Kitapçık XX: Başpiskopos Hincmar'ın Pontigo Civarında Ettiği Yemin

1129-1188B, Kitapçık XXI: Reims Başpiskoposu Aziz Remigius'un Hayatı

1187-1198A, Kitapçık XXII: Aziz Remigius'un Övgüsü

1197-1200C, Kitapçık XXIII: Aynı Sorulara Cevap

1199-1200D, Kitapçık XXIV: Hincmar'ın Sadakatinin Roma Piskoposuna İtirafı

1201-1202B, Kitapçık XXV: Birçok İlahi

1203-1302A, Bertin Yıllıklarının Üçüncü Bölümü ve Yıllıklar

III. 7. 21. St. Amand'lı Hucbald (840-930)

Karolenj Rönesansı'na özellikle müzik alanında katkıda bulunan Hucbald'ın hayatı hakkında bilinenler çok azdır. St. Amand'a gelmeden önce Reims'te ve St. Bertin manastırında hocalık yapmıştır. Daha önce eğitim gördüğü St. Amand'a dinlenmek için dönmüş ve yaklaşık 90 yaşındaki ölümüne kadar burada yaşamıştır.

Hayatından ziyade eserleri bilinen Hucbald, *Vita Lebuini* adlı eserinde eski bir hayat hikayesini yeniden çalışarak ilk Saksonların sosyal yapısını vermektedir. Başka bir biyografi olan *Vita Sanctae Rictrudis* adlı eseri, cennetten gönderilen yağ ile Remigius tarafından Clovis'in vaftiz edilmesini ve Frankların Truva kökenleri efsanesini içermektedir. Ayrıca o, VIII. yüzyılın politikalarını yeniden ortaya koymak amacıyla *Chronicon Laurissense* ve Bede'yi yeniden incelemiştir.¹⁵⁸²

Müzik teoristi, besteci ve biyografi yazarı olarak kabul edilen Hucbald'ın bir diğer eseri *De Harmonica Institutiones*'dir. Martianus Capella ve Boethius gibi alimlere önem verdiği için eseri orjinaldir.¹⁵⁸³ Hucbald'ın ilk işi, Boethius'da bulunan, sayılar tarafından şekillendirilmiş teori ile, içerikleri ve terimleri açıklamak olmuştur. Örnek olarak 71 farklı ilahi besteleyen Hucbald, antik sistemden 4 notayı, ilahinin 4 ses rengi ile karşılaştırmıştır.¹⁵⁸⁴ Müzikteki başarıları bu kadarla sınırlı değildir. Müzik tarihinde *Monachus Elnonensis* (St. Amand'lı Rahip) adıyla tanınan ve hayatını aktif müzik teorileri geliştirmekle geçiren Hucbald, *diaphonia* ya da *symphonia* denilen bir ses birlikteliği geliştirmiştir. Bu isimler müzik literatüründe sıklıkla görülmektedir. Ayrıca alfabetik harfleri kullandığı bir notalandırma metodu keşfetmiştir. Ancak bu metot hiç kullanılmamıştır.¹⁵⁸⁵ Başka bir katkısı ise, *De Harmonica* adlı eserinde,

¹⁵⁸² McKitterick, (3), a.g.e., s. 214.

¹⁵⁸³ T. Zbaraschuk, "Hucbald of St. Amand", *Medieval France*, ed. W. W. Kibler, USA, Routledge, 1995, s. 459.

¹⁵⁸⁴ C. M. Bower, "The Transmission of Ancient Music Theory Into The Middle Ages", *The Cambridge History of Western Music Theory*, ed. T. S. Christensen, UK, Cambridge University Press, 2002, s. 159.

¹⁵⁸⁵ R. G. Kiesewetter, *History of The Music of Western Europe*, London, T. C. Newby, 1848, s. 255.

günümüze gelen en eski basamak sistemine yer vermiş olmasıdır.¹⁵⁸⁶

Bir Benedikten rahibi olan Hucbald müzikte ve şiirdeki mükemmelliğinden, eğitiminden, erdemleri ve yazdıklarından dolayı birçok arkadaşı tarafından övülmüştür.¹⁵⁸⁷ Yazdığı eserler arasında belki de en ilginç, kelliği övdüğü *Eclogue* adlı eserdir. Yaklaşık 885`de yazılan eserin 146 mısrasının her kelimesi C harfi ile başlamaktadır.¹⁵⁸⁸ Buradaki C harfi muhtemelen Latince “*kel*” anlamına gelen “*calvus*” kelimesine ithafen kullanılmıştır. Yazdıklarından bir diğeri olan *De Diebus Aegyptiacis* ise astrolojik bir takvimdir.¹⁵⁸⁹

PL`de yer alan eserleri şunlardır:

PL 132, 825-826B, Aziz Theodoric Hakkında Mektup

825-828B, Aziz Theodoric Hakkında İlahi

827-848C, Marburglu Aziz Başrahip Rictrudis`in Hayatı

847-850D, Aziz Rictrudis`in Mucizeleri ve Aktarımları Hakkında

851-858C, Şehit Azize Julitta`nın ve Aziz Quiricus`un İzdırabı

857-876B, Azize Bakire Aldegundis`in Hayatı

875-894A, Rahip ve İtirafçı Aziz Lebwinus`un Hayatı

893-906A, Aziz Jonatus Hakkında Tarihi İzahat

905-958B, Müzik Eğitimi Hakkında

957-982C, Müziğin El Kitabı

981-1026C, Müziğin El Kitabı (Kenar Yorumu)

¹⁵⁸⁶ D. E. Cohen, “Notes, Scales and Modes in The Earlier Middle Ages”, **The Cambridge History of Western Music Theory**, ed. T. S. Christensen, UK, Cambridge University Press, 2002, s. 318.

¹⁵⁸⁷ J. Hawkins, **General History of The Science and Practice of Music**, vol. I, y.y., London, 1853, s. 153.

¹⁵⁸⁸ M. R. James, **a.g.m.**, s. 531.

¹⁵⁸⁹ Yves Chartier, “Hucbald of St. Amand”, **Encyclopedia of The Middle Ages**, ed. R. B. Dobson, A. Vauchez, M. Lapidge, UK, Routledge, 2000, s. 696.

1025-1041, Ritmik Tonlar ve İlahiler Hakkında Kısa Bir Hatırlatma

1041-1045, Calvitiu'sun Övgüleri Hakkında Derleme

1045-1047, Notlar (Kararnamelere İlişkin)

1047-1050A, İmparator Kel Charles'a Şiir Biçiminde Mektup

1049-1049, St. Amand Başrahibi Elnonensli Milonis'in Mezar Kitabesi

1049-1050B, İki Mezar Kitabesi

III. 7. 22. John Scotus Erigena (810-877)

IX. yüzyılın tek kuramsal filozofu olarak kabul edilen Erigena'nın hayatı çok iyi bilinmemektedir. Eriugena, Erin halkına ait demektir. Scotus adı ise IX. yüzyılda İrlanda *Scotia Maior* ve İrlandalı biri de *Scoti* olarak bilindiği için ona verilmiş bir adıdır. Çok net ve düzgün biçimde Latince yazan¹⁵⁹⁰ ve Yunanca da bilen Erigena, Sahte Dionysius'un ve Nyssa'lı Gregory'nin metinlerinin Yunanca'dan çevirisini yapmıştır. 850'ye kadar Kel Charles'ın sarayında bulunmuş ve saray okulunda başkan bir rol oynamıştır. Hincmar ile kader tartışmasına giren bilgin bu konuda *De praedestinatione* adlı eserini yazmıştır. 858'de felsefeye yönelmiş, Maximus'un *Ambigua*'sının ve Nyssa'lı Gregory'nin *De hominis opificio*'sunun çevirisi yapmış, Boetius'un *De consolatione philosophiae*, teolojik *Opuscula*'sı ve St. John İncili üzerine yorum yazmıştır. Beş kitaptan oluşan diyalog formundaki *De divisione naturae* adlı eserini muhtemelen 862-6 arasında yazmıştır. Dönemin belki de tek felsefi eseri olan bu çalışma, zamanında çok ünlenmiştir. Öyle ki Alcuin ve diğerleri tarafından da kullanılmıştır. Yorumlaması çok zor bir

¹⁵⁹⁰ H. Bett, **Johannes Scotus Erigena**, New York, Russell & Russell, 1964, s. 17.

eserdir. Çünkü yazar, Hristiyan öğretisini ve sahte Dionysius tarafından önerilen şekilde Augustinus'un felsefi doktrinini ifade etmeye çalışmıştır.¹⁵⁹¹ Eser 1210'da Paris konsili tarafından mahkum edilmiş ve tüm kitap kopyalarının yakılması emredilmiştir. Ancak emre uyulmadığı için Papa III. Honorius 23 Ocak 1225'te Fransa piskoposlarına gönderdiği mektupla kitabın tamamlanmış ya da yarım tüm kopyalarının toplatılması ve yakılması için Roma'ya gönderilmesini buyurmuştur.¹⁵⁹² İrlanda'lı rahip Erigena'nın doğa sistemi, yaratılan her şeyin Tanrı'dan kaynaklandığı ve ona döndüğüne dayanmaktadır. Ayrıca o, öncelikle gezegenlerin yörüngelerini değil renklerini değerlendirdiği, 860-6 arasında bir tarihte¹⁵⁹³ yazılan *Periphyseon* adlı eserinde, güneşle gezegenler arasındaki ilişkiyi tanımlamakta ve bu ilişkinin güneş merkezli desen oluşumuna yol açtığını belirtmektedir.¹⁵⁹⁴

Kel Charles'ın saray okuluna girmeden önce İrlanda'da eğitim gören ve Yunanca'dan yaptığı çeviriler, batıda bilinen yeni platonculuğun temel ilkeleri olan Erigena, kuramsal bir sentez içinde Yeniplatoncu unsurları ve Hristiyan vahyini kombine etme,¹⁵⁹⁵ başka bir deyişle felsefeyi dinle şekillendirme¹⁵⁹⁶ teşebbüsünde bulunmuştur. Etkisinin izini sürmek zor olsa da özellikle Chartres okulunda bu etkiye rastlanmaktadır.

Erigena gramer, mantık, retorik, geometri, aritmetik, müzik ve astronomide uzmandır. Kendisi rahip ya da keşiş değildir. Hatta akla aşık bir laik olarak kabul edilmektedir. Geç Ortaçağ

¹⁵⁹¹ Copleston, **a.g.e.**, s. 112.

¹⁵⁹² Caponigri, **a.g.e.**, s. 94.

¹⁵⁹³ G. R. Evans, **Fifty Key Medieval Thinkers**, Great Britain, Routledge, 2002, s. 51.

¹⁵⁹⁴ Butzer, **a.g.m.**, s. 456.

¹⁵⁹⁵ M. R. James, **a.g.m.**, s. 525.

¹⁵⁹⁶ J. Bascom, **An Historical Interpretation of Philosophy**, Applewood Books, y.y., 1893, s. 127.

kültürünün gelişmesi için çok önemli olan Dionisos metnini çevirmiş, *Doğanın Bölünmesi Üzerine* adlı eseri mahkum edilse de, XII. yüzyıl Rönesans'ının manevi mantığının yeniden doğuşunda son derece etkili olmuştur. St. John İncili üzerine yorumu tamamlanmamıştır. *Kartalin Sesi (vox aquilae)* de denilen ve Ortaçağ manevi hayatının büyük vaazlarından biri olarak kabul edilen *Vaaz*'ını hayatının sonuna doğru 865-870 arasında bir tarihte derlemiştir.¹⁵⁹⁷

Bilindiği üzere Charlemagne'dan sonra tahta geçen Dindar Louis bilimden ziyade kilise ile olan ilişkileri geliştirmiş ve eğitimden ziyade dini reformlarla ilgilenmiş bir liderdir. Oysa Kel Charles, saray okulunu yeniden canlandırmış, İrlandalı ve Anglo Sakson alimleri saraya davet etmiştir. Bu dönemde saray okuluna *sarayın okulu* yerine *okulun sarayı* denilmiştir. İşte bu dönemde okuldan sorumlu olan bilgin Erigena'dır. Yeniplatoncu İskenderiye okulunun pek çok eserini çeviren, Aristoteles'in birçok eserini yorumlayan ve İbranice'yi de anlayabilen Erigena, sonraki dönemde Roger Bacon tarafından övülen bilginlerdendir. XIII. yüzyıl kronikçisi Malmesbury'li William'a göre Erigena kral ile o denli yakındır ki, biraraya geldikleri vakit masanın bir kenarında kral diğerinde Erigena oturmaktadır.¹⁵⁹⁸

PL'de yer alan eserleri şunlardır:

PL 122, 125-266B, Aziz Dionysios'un İlahi Hiyerarşisi Üzerine

267-284A, Aziz Dionysios'un Mistik Teolojisindeki Açıklamaları ve Sözlük

283-296D, Johannes'e Göre Kutsal İncil Önsözündeki Vaazlar

¹⁵⁹⁷ Christopher Bamford, *The Voice of The Eagle*, USA, Lindisfarne Books, 2000, s. 54.

¹⁵⁹⁸ Guizot, *a.g.e.*, s. 174.

297-348B, Johannes'e Göre Kutsal İncilde Yorum

347-440A, Kader Hakkında Kitap

439-1022D, Periphyseon Merismou ya da Doğanın Bölünmesi Hakkında Beş Kitap

1023-1024B, Ruhun Ayrılması ve Tanrıya Dönmesi Hakkında

1023-1194C, Aziz Aeropagita Dionysios'un Yapıtlarının Yorumu

1193-1222B, Aziz Maximus'un Kuşkularının Yorumu

1221-1240C, Dizeler (Versus)

1241-1244A, Johannes'e Yorum (Çeşitli Seçimler)

III. 7. 23. Orleans'lı Jonas (780-843)

Akitanya'da doğan Jonas, çocukluğunda muhtemelen Dindar Louis'in sarayında bulunmuş bir bilginidir. Burada bulunduğu sürede Louis'in oğlu Pepin'in hocalığını yapmış, 818'de Orleans piskoposu olmasından itibaren hem diyakozluğunu yönetmiş hem de imparator Louis'e hizmet etmeye devam etmiştir. Eserleri çok iyi bilinmemekle birlikte, 825'te Tongres piskoposu olan ve 725'te ölen St. Hubert'in hayatını kaleme almıştır. Bu eser Karolenj literatüründe didaktik bir eser olarak yerini almış, kraliyet gücü konusunda yazdığı¹⁵⁹⁹ *De institutione regia* adlı eseri de 831 sonbaharında Kral Pepin'e gönderilmiştir. Bu eser liderlere, devletin yönetimi konusunda tavsiyeler vermek için yazılan prensler aynası türünün bir örneğidir. İncile dair ve patristik metinlerin tümünü içermekte ve Karolenj Rönesansı ruhbanlarının dini-politik fikirlerinin en kapsamlı açıklamalarından birini vermektedir. Aynı türe dahil

¹⁵⁹⁹ L. K. Little, **Benedictine Maledictions**, USA, Cornell University Press, 1993, s. 94.

olan ve Büyük Gregory'den yararlanılarak yazılan¹⁶⁰⁰ *De institutione laicali* ise bir toplumda koca olmaya ve evliliğe dair inançlar hakkında yararlı bir eserdir. Mezmurlar Kitabı'ndan örnekler verilen ve dualar tavsiye edilen¹⁶⁰¹ eserde din adamı olmayanlar kilise tarafından evli halk (conjugati) olarak sınıflandırılmıştır.¹⁶⁰² Bu eser kont Orleans'lı Mathfredus için yazılmış ahlaki bir eserdir.¹⁶⁰³ Hristiyan laiklere yol göstermek amacıyla yazılan bu eserde Jonas, bu insanların hayatlarını nasıl devam ettirmeleri gerektiğini belirtmekte, sadece çok eşliliği değil, zinayı da suçlamaktadır. Eserde evlilik içinde cinsel ilişkiden zevk arayan bireyleri uyaran Jonas, zevk için seks yapmanın Tanrı'nın emrinden sapmak olduğunu savunmakta ve St. Augustine'nin öğretisini takip ederek, seksin sadece evli çiftlere belirli zamanlarda ve yerlerde¹⁶⁰⁴ izin verilebilen bir şey olması ve sadece üreme amaçlı olması gerektiğine değinmektedir.¹⁶⁰⁵

Dindar Louis tarafından Theodulf'a ardıl olarak seçilen Jonas, sivil gücün doğası üzerine kritik bir tartışmanın sonrasında 829'da toplanan Paris konsilinde alınan kararların uygulayıcısı olmuştur.¹⁶⁰⁶ Ayrıca o da Cladius gibi, İtalya'nın tasvir ibadetine karşı olmasını onaylamıştır.¹⁶⁰⁷

¹⁶⁰⁰ Janet Nelson, "Peers in The Early Middle Ages", **Law, Laity and Solidarities**, ed. P. Stafford, J. Nelson, J. Martindale, UK, Manchester University Press, 2001, s. 30.

¹⁶⁰¹ Garver, **a.g.m.**, s. 135.

¹⁶⁰² Charles Vulliez, "Jonas of Orleans", **Encyclopedia of The Middle Ages**, ed. R. B. Dobson, A. Vauchez, M. Lapidge, England, James Clarke & Co., 2000, s. 784.

¹⁶⁰³ Newhauser, **a.g.e.**, s. 118.

¹⁶⁰⁴ James A. Brundage, **Law, Sex and Christian Society in Medieval Europe**, USA, University of Chicago Press, 1987, s. 139.

¹⁶⁰⁵ D. R. Wyatt, **Slaves and Warriors in Medieval Britain and Ireland**, Netherlands, Brill, 2009, s. 262.

¹⁶⁰⁶ Wallace-Hadrill, **a.g.e.**, s. 240.

¹⁶⁰⁷ Neander, **a.g.e.**, s. 225.

De cultu imaginum adlı eseri 840'dan sonra tamamlanmıştır, haç ve kutsal emanetler kültürünü savunmaktadır.¹⁶⁰⁸

PL'de yer alan eserleri şunlardır:

PL 106, 121-278B, Laiklerin Terbiyesi Üzerine Üç Kitap (Orleans Kontu Matfrid İçin)

279C-306A, Kraliyete İlişkin Eğitim Hakkında (Akitanyalı Pepin İçin)

305B-388A, Tasvir İbadeti Üzerine Üç Kitap

389-394A, Aziz Hucbertus'un Tercümesinin Tarihi

III. 7. 24. (Servatus) Lupus Ferrieres (805-862)

IX. yüzyılın başlarında Sens diyakozluğunda, soylu bir ailede dünyaya gelen Lupus, Ferrieres'e eğitim için gönderilmiş, burada Trivium ve Quadrivium konusunda eğitim almış, 830'de ise Ferrieres başrahibi Aldricus tarafından Rabanus gözetiminde teoloji çalışması için Fulda'ya gönderilmiştir. Burada Einhard'ın oğlu Vussin de eğitim almaktadır ve Einhard sık sık oğlunu görmeye geldiğinde, iyi bir öğrenci olduğu için Lupus ile de yakından ilgilenmiş, hattâ onun edebi danışmanı ve eğitmeni olmuştur. Daha sonra Ferrieres'e dönen Lupus, burada önce gramer ve retorik hocası sonra da başrahip olmuştur. Kel Charles döneminde sık sık sarayda bulunan, devlet ve kilise politikası sorunlarının çalkantılı döneminde önemli hizmetler icra etmesi için usta kalemine ve ender becerilerine başvurulmuş Lupus, 847'de Lothar ve Louis ile barış koşullarının sağlanmasında yardımcı olması için Charles ile Marsna (Marsua)'ya gitmiştir. 849'da Roma'da Charles ile bazı kilise konularını görüşmüş, aynı yıl Bourges'te Gottschalk'ın sapkınlığı ile ilgili toplanan meclise katılmıştır. Ayrıca 858'de Alman Louis

¹⁶⁰⁸ Celia Chazella, "Jonas of Orleans", **Medieval France**, ed. W. W. Kibler, USA, Routledge, 1995, s. 501.

ile barış koşullarını görüşmek için de görevlendirilmiştir.¹⁶⁰⁹ Sadece kilise ile ilgili konularda değil devlet politikası ile ilgili konularda da kralın danışmanlığını üstlenen Lupus, bu dönemde çalışmış neredeyse tüm yazarlar tarafından mektuplarına başvurulmuş ya da alıntılar yapılmış bir bilgidir. Mektupları edebi çalışmanın zorlukları ve metotlarıyla ilgili sırlar da vermektedir. Kitapları ve elyazmaları ödünç alınmış ve yeniden yazılmıştır.¹⁶¹⁰

Lupus kendini kanıtlayıp başrahip olduktan sonra, öğrenciyken kendisine yapıldığı gibi, biri de kuzeni Guago'nun oğlu olan, üç küçük aristokrati, Germanic dili öğrenmeleri için Fulda'ya göndermiştir.¹⁶¹¹ Yalnız göndermeden önce Prümlü başrahip Marcward'a bir mektup yazarak onları oraya gönderip gönderemeyeceğini sormuş, aldığı olumlu cevap üzerine öğrencileri göndermiştir.¹⁶¹² Eğitimin batıl inanç ve miskinlik gibi aşağılandığından, küçümsendiğinden yakınan ve yeni tip bir alim olarak kabul edilen¹⁶¹³ Lupus'un öğrencilerine ve eğitime düşkünlüğünün bir diğer göstergesi kitap teminine eğilmiş olmasıdır. Bu nedenle Ortaçağ'ın en hırslı ve yorulmaz elyazması avcısı ve en büyük kitapseveri olarak tanımlanmaktadır. Ferrieres manastırı onun yönetiminde iken, yazmaya dair metodlarda ve metin eleştirisinde eğitim almak isyenleri cezbeden bir kültür merkezi haline gelmiştir.¹⁶¹⁴

Quadriviumu rutin çalışmalarının bir parçası olarak adlandıran¹⁶¹⁵ ve yaklaşık 120 mektubu günümüze gelen Lupus,

¹⁶⁰⁹ Mullinger, *a.g.e.*, s. 164.

¹⁶¹⁰ Wells, *a.g.e.*, s. 360.

¹⁶¹¹ Riche, (1) *a.g.e.*, s. 10.

¹⁶¹² McKitterick, (2), *a.g.e.*, s. 7.

¹⁶¹³ Glunz, *a.g.e.*, s. 34.

¹⁶¹⁴ M. D. Neuhofer, *In The Benedictine Tradition*, USA, University Press of America, 1999, s. 18.

¹⁶¹⁵ Eastwood, *a.g.e.*, s. 12.

ağırlıklı olarak bir başrahibin günlük çalışma hayatıyla ilgili, *Liber de tribus quaestionibus* adlı bir eser yazmış,¹⁶¹⁶ sonradan bu eserine *Collectaneum* denilen ve notlardan oluşan bir koleksiyon da eklemiştir. Bu ekte, kilise babalarından alıntılar yaparak eserindeki ifadelerini desteklemiştir.¹⁶¹⁷

Eğitimli bir filolog olarak kabul edilen Lupus, Rönesans hümanistlerinin öncüsü,¹⁶¹⁸ Karolenj İmparatorluğu'ndaki dikkate değer yasa koleksiyonlarının derleyicisidir. *Liber legum* adlı eseri sistematik bir bakış açısıyla, yeteri derecede kapsamlı bir yasa serisini içermektedir. Ayrıca eserin içinde sadece her kralın kararnameleri değil bir yönergeler listesi de bulunmaktadır.¹⁶¹⁹

PL'de yer alan eserleri şunlardır:

PL 119, 429-432C, Eskilerin Özdeyişleri

429-610A, Mektuplar

611-620B, 844 Yılında Vernum'da Toplanan Meclis

619-648B, Üç Konu Hakkında Kitap (Özgür İrade, Kader, Kefaretin Evrenselliği)

647-666C, Üç Konu Hakkında Derleme

665-680C, Trevisolu Piskopos Aziz Maximinus'un Hayatı

679-694A, Fritzlarlı Başrahip Aziz Wigbertus'un Hayatı

693-698C, Aziz Wigbertus'un Dini Törenindeki İki Vaaz

697D-700B, Aziz Wigbertus'un Dini Törenine Dair İlahiler

¹⁶¹⁶ Wallace-Hadrill, *a.g.e.*, s. 313.

¹⁶¹⁷ Glunz, *a.g.e.*, s. 105.

¹⁶¹⁸ J. E. Sandys, *A Short History of Classical Scholarship*, UK, Cambridge University Press, 1915, s. 121.

¹⁶¹⁹ Patrick Wormald, *The Making of English Law*, vol. I, Great Britain, Blackwell Publishers, 2001, s. 53.

III. 7. 25. Nithard (IX. yüzyıl)

Ortaçağın bilinen en büyük tarihçilerinden biri olan Nithard, Charlemagne'in kızı Bertha ve Angilbert'in oğlu, Charlemagne'in torunudur ve dolayısıyla sarayda büyümüştür. Dindar Louis'in veraset savaşlarında baskın bir rol oynadığı bilinmektedir.

Bir laik olan ve bu nedenle Verdun'dan önceki dönemde saray entelektüellerinin en bilineni olmasına rağmen kilise desteğinden yoksun bırakılan¹⁶²⁰ Nithard'ın en bilinen eseri *Histoires*, çarpık, zayıf ve melankolik olarak nitelendirilmektedir.¹⁶²¹ Kel Charles'ın isteğiyle,¹⁶²² 18 Ekim 841 Salı günü sabahı, kendisinin de savaştığı, 25 Haziran'da yapılan büyük Fontenoy savaşına kadar olan yılın olaylarını yazmaya başlamıştır. Bu savaştan üç yıl sonra 14 Haziran 844'de yapılan Angoumois'deki savaşta ise öldürülmüştür.¹⁶²³ *Tarihler* adlı bu eseri, lordu Kel Charles'ın Ermentrude ile olan evliliği ile sonlandırılmıştır.¹⁶²⁴

PL'deki tek eseri, PL 116, 45A-76'de bulunan Dindar Louis'in Oğullarının Anlaşmazlıkları Üzerine Dört Kitap'tır.

III. 7. 26. Notker Balbulus (yak. 840-912)

840 civarında doğan ve Nisan 912'de ölen Notker, üveybabası Adalbert tarafından büyütülmüş ve St. Gall manastırına verilmiştir. St. Gall'de iyi bir eğitim alan ve orada hoca olan

¹⁶²⁰ Janet, Nelson, "The Intellectual in Politics: Context, Content and Authorship in The Capitulary of Coulaines, November 843", *Intellectual Life in The Middle Ages*, ed. C. M. Smith, B. Ward, UK, The Hambledon Press, 1992, s. 5.

¹⁶²¹ K. Leyser, T. Reuter, *Communications and Power in Medieval Europe*, Great Britain, Cambridge University Press, 1994, s. 19.

¹⁶²² Whitelock, *a.g.e.*, s. 342.

¹⁶²³ G. Halsall, *Welfare and Society in The Barbarian West*, USA, Routledge, 2003, s. 1.

¹⁶²⁴ Schutz, *a.g.e.*, s. 113.

Notker, manastır için farklı zamanlarda belgeler yazmıştır. Manastır dışında yüksek bir görevde bulunduğu dair kanıt yoktur. Öğretmen, şair, müzik adamı, kronikçi ve kütüphanecidir.¹⁶²⁵

En iyi bilinen eseri *De Carolo Magno* (Büyük Charles Üzerine)'dur. Kitap metni günümüze tam olarak gelememiştir. Birinci kitap kralın eğitimini, din ve kilise ile ilgili aktivitelerini anlatan 34 bölümden, ikinci kitap askeri ve diplomatik işler üzerine 22 bölümden oluşmaktadır. Notker bu eseri yazarken üç bilgi kaynağından yararlandığını söylemektedir. İlki eseri yazmasından 7 gün önce ölen, üveybabası Adalbert'in oğlu Werinbert'tir ve o ilk kitabın kaynağıdır. Diğer Adalbert'tir ve ikinci kitabın kaynağıdır. Üçüncüsü tam belli değildir ancak St. Gall başrahibi Grimald olduğu konusunda fikirler ileri sürülmüştür. Bu bilgi kaynağı her kim ise Notker üçüncü kitap için onun bilgilerinden yararlanmıştır. Son çalışmalar Notker'in bu kitabı yazmak için 883 yılı sonlarında görevlendirildiğini göstermektedir. Eseri ne zaman tamamladığı bilinmemekle birlikte, bitirdiğinde krala göndermiştir. Kitabını yazarken Frank Kralliyet Yıllıklarını, Fulda Yıllıklarını ve İncil'den metinleri kullanmıştır.¹⁶²⁶

Ortaçağ müzik tarihinde önemli bir yere sahip olan Notker, manastıra bağlanmış olduğu için Frank topraklarını asla ziyaret edememiştir. Kendisine dair bir değerlendirmede tembel bir adam olduğunu söylemektedir.¹⁶²⁷

PL'de yer alan eserleri şunlardır:

PL 131, 993-1004A, Kutsal Metinlerin Açıklayıcıları Hakkında Kitap

1003-1026C, Yinelenen Melodilerin Kitabı

¹⁶²⁵ Thorpe, **a.g.e.**, s. 24.

¹⁶²⁶ Noble, Charlemagne..., **a.g.e.**, s. 56.

¹⁶²⁷ Thorpe, **a.g.e.**, s. 24.

1025-1164B, Şehit Azizler Listesi (Martyrology)

1063-1170C, Kurallar

1169-1178D, Müzikler

III. 7. 27. Paschasius Radbertus (790-860)

Yaklaşık 786'da Fransa Soissons'da doğan Radbertus, Corbie'de Benedikten manastırına girmiş ve 843'te başrahip seçilmiştir.¹⁶²⁸ Bu görevi 851'e kadar sürdürmüştür.

Bir eserinin önsözünde kütüphanesindeki kitaplarını listelemiş olduğundan Ortaçağ'da yaşamış aşağı yukarı her bilginin okuduğu kitaplara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan bazıları Cyprian, Ambrose, Augustine, Hilary, Isidore, John Chrysostom, Gregory, Jerome, Hesychius, Bede'dir.¹⁶²⁹

Karolenj litürjistlerinden biri¹⁶³⁰ olarak kabul edilen Radbertus tarafından, IX. yüzyılın en önemli anlaşmazlıklarından biri, eser olarak ortaya konulmuştur. *On the sacrament of the body and blood of christ* adlı eser, 844'den hemen sonra Kel Charles'a gönderilmiştir. Eser din değiştirmenin bir ifadesi olması açısından önemlidir. Kral eseri, incelemesi ve yorumlaması için, Corbie'de başka bir rahip olan Ratramn'a göndermiştir. Gelen cevapla doktrin yalanlanmıştır. Doktrin ayrıca Rabanus, Scotus ve Florus tarafından da suçlanmıştır.¹⁶³¹ Ratramn, Meryem'den doğmuş ve çarmıha gerilmiş İsa'nın vücudunun kilise mihrabı ayini ile temsil edilmesinde ısrar etmekte¹⁶³² ve ayinin akla uygunluğunu savunmaktadır.¹⁶³³ Radber-

¹⁶²⁸ R. Wright, **Our Daily Bread**, USA, Paulist Press, 2008, s. 49.

¹⁶²⁹ Wallace-Hadrill, **a.g.e.**, s. 349.

¹⁶³⁰ Wallace-Hadrill, **a.g.e.**, s. 282.

¹⁶³¹ Wells, **a.g.e.**, s. 364.

¹⁶³² Caponigri, **a.g.e.**, s. 90.

¹⁶³³ J. J. Davis, **Worship and The Reality of God**, USA, InterVarsity Press, 2010, s. 121.

tus'un bu konudaki eseri teknik terminoloji konusunda eksik¹⁶³⁴ olmasına rağmen Matta üzerine yorumu Ortaçağın en önemli teolojik eserlerinden biridir.¹⁶³⁵ Ayrıca *De fide, spe et caritate* adlı eserinde, XII. yüzyılda canlanacak olan bir metot kullanarak, sistematik bir anlatım sunan ilk kişidir.¹⁶³⁶ *De partu beatae virginis* adlı eseri ise Kutsal Bakirenin Doğumu anlamına gelmektedir ve iki ciltten oluşmaktadır.¹⁶³⁷

PL'de yer alan eserleri şunlardır:

PL 120, 31A-994C, Matta İncil'i Üzerine Açıklama

993C-1060B, 44 İlahi Üzerine Açıklama

1059B-1256B, Jeremia'nın İzdırapları ya da Ahıtları Üzerine Beş Kitap

1255-1350D, Efendinin Kanı ve Bedeni Hakkında Kitap

1351-1366A, Efendinin Kanı ve Bedeni Hakkında Frudegardus'a Mektup

1365-1386D, Bakirenin Doğumu Hakkında Kitapçık

1387-1490A, Sadakat Umut ve Merhamet Hakkında Üç Kitap

1489A-1508C, Aziz Rufinus ve Aziz Valerius'un İzdırabı Hakkında

1507C-1556C, Corbie Başrahibi Aziz Adalhard'ın Hayatı

1557-1650B, Arsenius'un Mezar Kitabesi

¹⁶³⁴ W. C. Placher, *Readings in The History of Christian Theology*, USA, The Westminster Press, 1988, s. 139.

¹⁶³⁵ E. A. Matter, "The Church Fathers and The *Glossa Ordinaria*", **The Reception of The Church Fathers in The West**, vol. I, ed. I. D. Backus, Netherlands, Brill, 1997, s. 105.

¹⁶³⁶ Michel Lemoine, "Charity", **Encyclopedia of The Middle Ages**, ed. R. B. Dobson, A. Vauchez, M. Lapidge, England, James Clarke & Co., 2000, s. 280.

¹⁶³⁷ F. Hegel, **Hegel's Lectures on The History of Philosophy**, vol. III, trans. E. S. Haldane, F. H. Simson, London, Routledge & Kegan Paul Ltd., 2009, s. 88.

III. 7. 28. Paul The Deacon (Diacre, Warnefrid) (720 / 730-799)

Gerçek adı Paul Warnefrid olan bilgin, Lombard asıllıdır. Kral Desiderius'un sarayında saygı duyulan biridir ve kilisede statü elde ettiği için adı değiştirilerek¹⁶³⁸ diyakoz anlamında *Deacon* denilmiştir. Frank sarayına 782'de girmiş ve kral ile samimi bir ilişki kurmuştur. 787'de ise saraydan ayrılarak Monte Cassino manastırına çekilmiştir.¹⁶³⁹

Charlemagne tarafından Frank litürjisini reforme etmekle görevlendirilen Paul, diyakozluğunun her yerinde kilise okulları açmış ve kralın verdiği emirle uyumlu olarak, bu okullara girişler için, kendiliğinden gelişenler hariç, hiçbir hediye ya da ücret almamıştır.¹⁶⁴⁰

Dönemin saray şiirleri arasında sadece Paul'un şiirlerinin şiirsel kalite gösterdiği¹⁶⁴¹ kabul edilmektedir ve bunun yanında eser konusunda da oldukça zengin bir bilgindir. En bilinen eseri hayatının son döneminde yazdığı ve onun sayesinde *İtalya Tarihinin Babası* unvanını aldığı¹⁶⁴² *Lombardların Tarihî* dir. Bu eser verdiği bilgiler nedeniyle erken Ortaçağ için önemli bir kaynaktır.

Historia Romana adlı eseri Eutropius'un *Breviarum*'unun genişletilmiş halidir.¹⁶⁴³ Bu eseri Benevento dükü Arichis'in karısı Adalperga'ya ithaf etmiştir. Bir başka eseri Metz piskoposu Angilram'ın isteğiyle 784'te yazdığı *Gesta Episcoporum Mettensium*'dur. Bu eserinde Metz piskoposlarının biyografile-

¹⁶³⁸ Folz, **a.g.e.**, s. 63.

¹⁶³⁹ Wells, **a.g.e.**, s. 324.

¹⁶⁴⁰ Davis, **a.g.e.**, s. 176.

¹⁶⁴¹ Bullough, **a.g.e.**, s. 109.

¹⁶⁴² M. R. James, **a.g.m.**, s. 514.

¹⁶⁴³ McKitterick, (3), **a.g.e.**, s. 43.

rinin dizini içine Karolenj hükümdarları kataloğu da konulmuş ve zaferleri yazılmıştır.¹⁶⁴⁴

Karolenj kilisesinin litürjik ve dini reformlarına katkıda bulunan Paul, Hem Frank hem Lombard ileri gelenleri ve politikaları için derlemeler yapmıştır. Örneğin Büyük Gregory'nin 47 vaazı Paul tarafından derlenmiş ve Charlemagne'in kuzeni Adalhard'a, *Lexikon of Festus* adlı özet eseri ise Charlemagne'a sunulmuştur. Başka bir derleme olan *Dini Söylem*'i, Karolenj krallığının her yerinde kullanılmak üzere derlenmiş ve bir kraliyet emirnamesi haline gelmiştir.¹⁶⁴⁵

Paul'un diğer bir önemli eseri Charlemagne'in isteği ile derlediği eserdir. Pazar günleri ve bayramlar için vaaz gerekli olduğunu gören kral bu görevi Paul'e vermiş ve eski Roma vaazlarını değerlendirmesini istemiştir. Paul koleksiyon halinde bunları topladığı için Hristiyan vaizleri arasında onun da ismi geçmektedir. Ayrıca bu eserle kiliseye her gün için vaaz örnekleri sağlamış, Batı kilisesinin yüzyıllardan beri varolan vaaz verme geleneğinin şekillenmesine yardımcı olmuştur.¹⁶⁴⁶

Gramer üzerine de bir eser yazan Paul, bu eserine klasik gramerciler Donatus, Charisius, Diomedes'den örnekler ve İncilden ve Juvençus gibi şairlerden alıntılar da eklemiştir.¹⁶⁴⁷

PL'de yer alan eserleri şunlardır:

PL 95, 433-672A, Lombardların Başarıları Hakkında

699-724A, Metz Piskoposlarının Sırası Hakkında

725-732A, Aziz Cyprianus'un İzdırabı Hakkında (Belirsiz)¹⁶⁴⁸

¹⁶⁴⁴ B. H. Rosenwein, *Negotiating Space*, USA, Manchester University Press, 1999, s. 126.

¹⁶⁴⁵ McKitterick, (3), *a.g.e.*, s. 73.

¹⁶⁴⁶ Old, *a.g.e.*, s. 200.

¹⁶⁴⁷ Leclercq, *a.g.e.*, s. 40.

731-740A, Pispokops Aziz Arnolfus'un Hayatı ve Mucizeleri (Surius'a göre eserin yazarı Paul'dür.)

743-1144B, Karmaşık Bir Tarih (Kimliği belirsiz bir yazar tarafından karmaşık hale getirilmiş Eutropius'un tarihinin Paul Deacon tarafından bir araya getirilmiş halidir.)

1159-1458B, Zaman Hakkında Vaazlar

1457-1565, Azizler Hakkında Vaazlar

1565-1584A, Vaazlar

1583-1604A, Mektuplar ve İlahiler

III. 7. 29. Paulinus Aquileiensis (726-804)

Lombard kökenli bir İtalyan olan Paulinus, 726 civarı, Friuli'den uzak olmayan bir yerde doğmuş ve gençlik yıllarını tarımla uğraşarak geçirmiştir. Kendini gramerci olarak yetiştirdiğinde Charlemagne onu bir belge ile onurlandırmıştır. 776'da 50 yaşında iken Aquileia piskoposu olmuş ve 28 yıl sonra ölene kadar bu görevi devam ettirmiştir.¹⁶⁴⁹ Alcuin'in arkadaşı, Angilbert'in hocası olarak, 798 Aachen, 792 Ratisbon ve 794 Frankfurt konsillerine yardım eden Paulinus, Friuli'de kendisi de bir konsil toplamıştır. Bu konsilin konusu kutsal ruhun oluşumuyla ve cisimleştirme gizemleriyle ilgili, o dönemde yayılmaya başlayan hatalardır. O, Kutsal Ruh'un Baba ve Oğul'dan oluştuğu fikrini savunmuştur. Bu fikre uygun olarak, Felix'i ve Elipandus'u çürütmek için Charlemagne'in emriyle üç kitap ve soylu biri olan ve Charlemagne tarafından Friuli düklüğüne atanan Henry'nin kullanımı için mükemmel bir tavsiye kitabı yazan Paulinus, 802'de Adriyatik kenarındaki şehir Altino'da dini bir meclis toplamış, iki yıl sonra 11 Ocak

¹⁶⁴⁸ Bu belirsiz ifadesi eserin Paul Deacon'a ait olup olmadığının şüpheli olduğu anlamına gelmektedir.

¹⁶⁴⁹ A. Blair, **History of Waldenses**, vol. I, Edinburg, Longman, 1832, s. 115.

804'te ölmüştür. Yortu günü 28 Ocak'tır. Aryanlara, Nestorianlara ve Eutychianlara karşı pek çok şiir yazan bilginin, mektupları arasında belki de en önemlisi Charlemagne'a piskoposların kendi diyakozluklarını uzun süre terkettiklerini şikayet ettiği ikinci mektubudur.¹⁶⁵⁰

Mezar taşı Alcuin tarafından yazılan Paulinus iki eser bırakmıştır. Biri 794 Frankfurt konsilinde sunulan *Sacrostylabus*'tur. Diğeri ise Felix'e karşı yazdığı üç kitaplık eserdir. Friuli sınır valisi Eric için yazdığı tavsiye kitabında Hristiyan bir askerın ideal portresini çizmiş, ayrıca *İmanın Kanunu* adında hexametrik vezinde kaliteli bir şiir yazmıştır. Bu şiirinde çeşitli sapkınlıkları, ilahileri ve vaazları listeleyen¹⁶⁵¹ Paulinus'un Charlemagne ile iyi ilişkiler içerisinde olduğu ona gönderdiği bir mektupta verdiği tavsiyelerden anlaşılmaktadır. Şöyle ki;

*"Saygıdeğer lider, piskoposları kutsal metinlerin araştırılması için, tüm rahipleri disiplin için, filozofları insanı ve Tanrısal şeyleri düşünmeleri için, rahipleri din için, genel olarak herkesi kutsallık için, soyluları akıl yürütme için, yargıçları adalet için, askerleri ordunun gayreti için, devletin ve toplumun ileri gelen adamlarını alçakgönüllülük için, vasalları itaat için, genel olarak herkesi sağduyu, adalet, cesaret, ılımlılık, barış ve uyum için çalıştırman/denetlemen senin için yararlıdır."*¹⁶⁵²

¹⁶⁵⁰ A. Butler, **The Lives of The Fathers, Martyrs and Other Principal Saints**, vol. I, Dublin, James Duffy, 1845, s. 350.

¹⁶⁵¹ Pierre Riche, "Paulinus of Aquileia", **Encyclopedia of The Middle Ages**, vol.II, ed. R. B. Dobson, A. Vauchez, M. Lapidge, England, James Clarke & Co., 2000, s. 1102.

¹⁶⁵² "Expedit tibi, venerande princeps, ut exerceas presules ad sanctorum scripturarum indagationem et sanam sobriamque doctrinam, omnem clerum ad disciplinam, philosophos ad rerum divinarum humanarumque cognitionem, monachos ad religionem, omnes generaliter ad sanctitatem, primates ad consilium, iudices ad iustitiam, milites ad armorum experientiam, prelatos ad humilitatem, subditos ad oboedientiam, omnes generaliter ad prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam, pacem atque concordiam", Paulini Aquileiensis Epistolae 18, **MGH, Ep., IV**, s. 527.

PL'de yer alan eserleri şunlardır:

PL 99, 151-166C, Eliphandus'a Karşı Yazılmış Kutsal Dizeli
Kitapçık

181-186B, Heistulfus'a Mektup

197-282C, Teşvik Etmenin Kitabı

343-468B, Piskopos Felix Urgel'e Karşı Üç Kitap

467-472B, Sadakat Kuralı Hakkında İlahi

503-510B, Mektupların Kırıntıları

511-516A, Meclisteki Faaliyetler Hakkında Büyük Charles'a
Mektup

III. 7. 30. Pisa'lı Peter (744-799)

Aslen İtalyan olan Peter, Lombard Kralı Desiderius'un sarayında saygı duyulan biri iken, ¹⁶⁵³ Charlemagne tarafından, 774'teki İtalya seferinden dönüşünde, saraya gelip gramer öğretmesi için ikna edilmiş yaşlı bir bilgidir.¹⁶⁵⁴ 767'de Alcuin ile tanışmış, ayrıca Angilbert ve Paul Deacon ile arkadaş olmuştur. ¹⁶⁵⁵ Onun direktifleri ve Latince öğretmenliği ile Charlemagne ve çevresindekiler kendilerini dil ve hattâ şiir çalışmaya vermişlerdir.¹⁶⁵⁶ Pavia okulunda gramer öğreten¹⁶⁵⁷ bilgin, hayatının sonuna doğru İtalya'ya dönmüş ve 799¹⁶⁵⁸ civarında ölmüştür.

¹⁶⁵³ Giles Brown, "Carolingian Renaissance", **Carolingian Culture**, ed. R. McKitterick, UK, Cambridge University Press, 1994, s. 29.

¹⁶⁵⁴ Caponigri, **a.g.e.**, s. 89.

¹⁶⁵⁵ Boussard, **a.g.e.**, s. 133.

¹⁶⁵⁶ Folz, **a.g.e.**, s. 63.

¹⁶⁵⁷ Wells, **a.g.e.**, s. 324.

¹⁶⁵⁸ Pierre Riche, "Peter of Pisa", **Encyclopedia of The Middle Ages**, vol.II, ed. R. B. Dobson, A. Vauchez, M. Lapidge, England, James Clarke & Co., 2000, s. 1124.

Charlemagne için şiir formunda birçok mektup yazan¹⁶⁵⁹ Peter, Donatus'un *Ars Minor* adlı eserinden bir uyarlama da yapmıştır.¹⁶⁶⁰ Eser sayısı çok olmasa da etkisi ülkesine döndükten sonra da devam etmiştir.¹⁶⁶¹

III. 7. 31. Rabanus (Hrabanus, Rhabanus) Maurus (780-856)

Hraban ismi Cermen dilindeki Hrafn'ın Latince karşılığıdır. Kuzgun, kara karga, kuzguni, simsiyah anlamlarına gelmektedir. Maurus ise St. Benedict'in favori öğrencisinin adıdır ve Alcuin tarafından verilmiştir. Alcuin'in en çok etkilediği şahıs, 20 yıl Fulda başrahipliği ve 847'den itibaren de Mayence başpiskoposluğu yapan öğrencisi Rabanus'dur.¹⁶⁶² Alcuin ölmeye önce Fulda'da genç bir keşiş olan Rabanus, onun ününden etkilenecek Tours'a gelmiş, burada St. Boniface disiplininin ilk rahiplerinden biri olan Sturân zamanından beri Benedikten tarikatına hürmet edilen, St. Martin manastırına dahil olmuştur. Bu dönemde muhtemelen 26 yaşındadır. Ardından Alcuin'in yanına Tours'a giderek bir yıl kalmış ve Fulda'ya döndüğünde manastır okulunda hocalık mertebesine erişmiştir. 818'de de Fulda okulunun başrahibi olmuştur. Kariyerinin en üst noktası ise Alman Louis tarafından 847'de Mainz başpiskoposu atanmasıdır. 856'dan ölene kadar bu görevde kalmıştır.¹⁶⁶³

¹⁶⁵⁹ Mary Garrison, "The Emergence of Carolingian Latin Literature and The Court of Charlemagne", *Carolingian Culture*, ed. R. McKitterick, UK, Cambridge University Press, 1994, s. 117.

¹⁶⁶⁰ Maurer, *a.g.m.*, s. 8.

¹⁶⁶¹ R. C. Dales, *The Intellectual Life of Western Europe in The Middle Ages*, Netherlands, Brill, 1995, s. 83.

¹⁶⁶² M. R. James, *a.g.m.*, s. 520.

¹⁶⁶³ Jong, *a.g.e.*, s. 73.

Fulda'da hoca olduktan sonra, 819'da, pedagojik¹⁶⁶⁴ bir eser olarak kabul edilen, *Ruhbanın Eğitimi Üzerine* adlı eserini derleyen Rabanus, eserinde manastır eğitiminden çok ruhban sınıf eğitimine eğilerek, rahiplere talimatlar vermektedir. Eserin ilk iki kitabı neredeyse tamamen dini hayatla ilgilidir. 15. cildten 25. cilde kadar liberal sanatlardan bahsedilmekte ve her birine ayrı bir bölüm ayrılmaktadır.¹⁶⁶⁵

Belki de en önemli eseri, son çalışması olarak bilinen bir ansiklopedidir.¹⁶⁶⁶ *De Universo* (Her Şey Üzerine) adını taşıyan bu eser zanaatkarın elinden çıkmış faaliyetleri gösteren küçük minyatürlerle süslenmiştir.¹⁶⁶⁷ Ansiklopedinin tıbbi bölümü için Isidore'nin *Etymologies* adlı eseri temel alınmıştır. Eserde bütün hastalıkların 4 ruh halinden ileri geldiği öne sürülmektedir. Yazara göre Yunanlıların *oxea* dedikleri ağır hastalıklar soy ve huysuzluk, *chronica* dedikleri eski hastalıklar duygusuzluk ve melankoli kaynaklıdır. Cermen-Latin anatomik terimleri sözlüğü ile birçok uygulamaya katkıda bulunan Rabanus'un tıp ve anatomi üzerine yazdıkları Karolenj ruhban öğrencileri için gerekli olan laik materyallere güzel bir örnektir.¹⁶⁶⁸

Hocası Alcuin'in izinden gidip öğrencilere 7 liberal sanattan önce gramer çalıştıran Rabanus için İncil her şeye yeterlidir. İncili anlamak ve onun emirlerini uygulamaya koymak için de liberal sanatlar gereklidir. Onun gibi realist bilginler için liberal sanatlar tamamen uygulamaya dayalıdır. Örneğin; müzik ve şarkı söyleme din adamları için eğitimidir, astronomi computus için donanımdır, diyalektik sapkınlık için ve retorik vaazlar için bir silahtır. Geometri ise Süleyman tapınağının İncil'deki açık-

¹⁶⁶⁴ Le Goff, *a.g.e.*, s. 130.

¹⁶⁶⁵ Caponigri, *a.g.e.*, s. 90.

¹⁶⁶⁶ D'Onofrio, Studer, *a.g.e.*, s. 70.

¹⁶⁶⁷ Jacques Le Goff, *Time, Work & Culture in The Middle Ages*, USA, The University of Chicago Press, 1982, s. 86.

¹⁶⁶⁸ MacKinney, *a.g.e.*, s. 83.

lamasını anlamaya yardım etmektedir.¹⁶⁶⁹ Bu nedenle onun öğrencileri önce yazmayı, sonra kapasiteleri ölçüsünde retorik, mantık ve felsefeyi öğrenmişlerdir. Onun zamanından itibaren Fulda okulu, Avrupa'nın ilk manastır papaz okullarından biri olarak kabul edilmiştir.¹⁶⁷⁰ Onun tarafından yazılan ilahilerin en uzun ömürlülerinden biri "*veni creator spiritus*" dur. Etkili bir kilise adamı olan Rabanus'un ilahileri birçok dile de çevrilmiştir.¹⁶⁷¹

Karolenj yazarların en üretkeni olarak kabul edilen Rabanus, liberal sanatlar üzerine ders kitapları, pişmanlık ilahileri, vaaz koleksiyonları, şiirler ve mektuplar yazmıştır.¹⁶⁷² Bede'nin eseri üzerine odaklanan takvimle ilgili yazdığı eserde matematiği de içeren astronomi bilgisini göstermiştir.¹⁶⁷³

Neredeyse tüm tarih kitapları üzerine yorumlar yazan¹⁶⁷⁴ Rabanus bazı yorumlarını kaleme alırken Yahudilerden de yardım almıştır. Yahudiler konusunda ona atfedilen eserlerden biri Amulo adlı bir yazarındır, diğerinin ise gerçekte onun olmayabileceğine dair muhtelif görüşler vardır.¹⁶⁷⁵

In honorem sanctae crucis (Kutsal Haçın Onuruna) tamamlanmış ilk eseridir. İki bölümdür; ilk bölüm 28 şiirden oluşmaktadır ve her satırdaki harflerin sayısı satırların sayısına eşittir. Ayrıca Rabanus Yunanca kelimelerin sembollerini dü-

¹⁶⁶⁹ Wallace-Hadrill, *a.g.e.*, s. 320.

¹⁶⁷⁰ Drane, *a.g.e.*, s. 204.

¹⁶⁷¹ Old, *a.g.e.*, s. 41.

¹⁶⁷² Richard Sullivan, "Rabanus Maurus", *Medieval Italy*, vol. II, ed. C. Kleinhenz, J. W. Barker, USA, Routledge, 2004, s. 945.

¹⁶⁷³ D. E. Smith, *History of Mathematics*, Canada, General Publishing Company, 1958, s. 188.

¹⁶⁷⁴ E. A. De Beer, *John Calvin on The Visions of Ezekiel*, Netherlands, Brill, 2004, s. 39.

¹⁶⁷⁵ A. L. Williams, *Adversus Judaeos*, London, Cambridge University Press, 1935, s. 365.

zenlemek için, alfabenin harflerine, özel sayısal değerler verilmesi anlamına gelen *gematria* tarzını kullanmıştır.¹⁶⁷⁶

Hayatının son 9 yılını Gottschalk'ın çifte kader öğretisini çürütmek için harcayan Rabanus,¹⁶⁷⁷ Alaman topraklarında Hristiyanlığı en güçlü aşılardan biri¹⁶⁷⁸ olarak ünlendiğinden *Praeceptor Germaniae* (Germanya'nın Öğretmeni) olarak hatırlanmaktadır.¹⁶⁷⁹

Aristokrat bir aileden gelen Rabanus doğu Frank politik kültürünün biçimlenmesinde önemli bir rol oynamıştır.¹⁶⁸⁰ Ayrıca Cermenlere Latin ve Yunan dillerini konuşmayı öğreten ilk kişi olması onun önemini arttırmaktadır.¹⁶⁸¹

PL'de yer alan eserleri şunlardır:

PL 107, 133-294C, Kutsal Haçın Övgüsü Üzerine İki Kitap

293-420A, Başpiskopos Heistulphus'a Rahiplerin Eğitimi Üzerine Üç Kitap

419-440B, Çocukların (Tanrı'ya) Sunulması Hakkında Kitap

439-670B, Yaratılış Üzerine Yapılan Yorumların Dört Kitabı

669-728B, Aritmetik Üzerine Kitap

727-1156B, Matta Üzerine Yorumların Sekiz Kitabı

PL 108, 19C-246C, Mısırdan Çıkış Üzerine Yorumların Dört Kitabı

245C-586C, Levililer Üzerine Yorumların Yedi Kitabı

587-838C, Sayıların Kitabın Üzerine Yorumların Dört Kitabı

¹⁶⁷⁶ W. Schipper, "Rabanus Maurus and His Sources", **Schooling and Society**, ed. A. A. MacDonald, M. W. Tworney, Leuven, Peeters Publishers, 2004, s. 6.

¹⁶⁷⁷ K. L. Hughes, **Constructing Antichrist**, USA, CUA Press, 2005, s. 127.

¹⁶⁷⁸ Old, **a.g.e.**, s. 204.

¹⁶⁷⁹ Pope XVI. Benedict, **Great Christian Thinkers**, USA, Fortress Press, 2011, s. 182.

¹⁶⁸⁰ Patrick Geary, **Living With The Dead in The Middle Ages**, USA, Cornell University Press, 1994, s. 55.

¹⁶⁸¹ Mullinger, **a.g.e.**, s. 142.

- 837C-998D, Yasanın Tekrarı Üzerine Yorumların Dört Kitabı
 1001B-1108A, Yeşu Kitabına Yorumlar
 1111-1200B, Yargıçlar Kitabına Yorumlar
 1199B-1224A, Rut Kitabına Yorumlar
 PL 109, 19-280A, Kralların Dört Kitabına Yorumlar
 279B-540B, Tarihlerin İki Kitabına Yorumlar
 539-592C, Judith Kitabına Yorum¹⁶⁸²
 635-670D, Ester Kitabına Yorum
 671-762D, Bilgeliğin Kitabı Üzerine Yorumların Üç Kitabı
 763-1126C, Vaiz Üzerine Yorumların On Kitabı
 1125-1256D, Machabae'ların Kitapları Üzerine Yorumlar¹⁶⁸³
 PL 110, 9-468B, Vaazlar
 467-494C, Günah Çıkarın Rahip Hakkında
 497C-1084C, Ezeziel Üzerine Yorumlar
 1083-1088A, Humbertus'a Evlilik İçin Ne Kadar Yakınlığa
 İzin Verilmesi Gerektiği Konusunda Mektup
 1087-1096A, Akraların Evlilikleri Hakkında
 1095-1110A, Sihirli Beceriler Hakkında
 1109-1120C, Ruh Hakkında Bir İnceleme
 1121-1188C, Şehit Azizler Listesi
 1187-1206A, İki Kitapçık
 PL 111, 9-614B, Evren Hakkında 22 Kitap
 613-678D, Priscianus'un Gramer Sanatından Derleme

¹⁶⁸² Bu eserde dul bir yahudi olan Judith'in Asur kumandanını nasıl kandırdığı ve İsrail'in düşmanlarına nasıl üstün geldiği anlatılmaktadır. Apokrif denilen yedi risale olan Judith, Tobias, Süleyman'ın Bilgeliği, Ecclesiasticus, Baruch ve Maccabees (1-2) bölümleri Yunanca İncil'de varken İbranice İncil'de yoktur ve bunların birçoğu hayal ürünüdür.

¹⁶⁸³ Bu kitaplar Eski Ahit ile Yeni Ahit arasında yer almaktadır ve birinci kitap daha çok tarihi iken ikinci kitap teolojiktir.

679-792C, Süleyman'ın Özdeyişleri Üzerine Yorum

793-1272C, Elçi Yeremya Üzerine 20 Kitaplık Yorum

1273-1616D, Kutsal Paul'un Mektupları Üzerine 30 Kitaplık Yorum

PL 112, 9-834C, Kutsal Paul'un Mektupları Üzerine Yorum

849D-1088C, Evrensel Kutsal İncil Üzerine Kinayeler

1089-1166A, Sabah Övgüleri Üzerine Söylenen İlahilere İlişkin Yorumlar

1165B-1192A, Kutsal Makamlar, Kutsal Ayinler ve Rahiplerin Kıyafetleri Hakkında Kitap

1191A-1262C, Kilise Öğretisi Üzerine Üç Kitap

1261D-1332D, Tanrıyı Bilmek, Kalbin Saflığı ve Pişmanlığın Ölçüsü Hakkında Üç Kitap

1333-1336B, Pişmanlık Yasalarının Sorunları Üzerine Üç Kitap (Önsöz)

1335C-1398C, Kusurlar, Erdemler Üzerine ve Günahların Telifisi Üzerine

1397D-1424D, Otragijs'a Pişmanlıkların Kitabı

1425-1430D, Efendinin İzdırabı Hakkında Kitapçık

1431-1507, Magdalena'lı Kutsal Meryem'in ve Onun Kız Kardeşi Kutsal Martha'nın Hayatı

1507D-1576B, Mektuplar

1575B-1578, İnsan Bedeninin Parçaları Hakkında Latince Yabancı Kelimeler

1579-1583, Dillerin Keşfi Üzerine

1583D-1650B, Farklı Şeyler Üzerine İlahiler

1649C-1670A, İlahiler

1669-1676B, Mezar Kitabeleri

1675D-1681, Kuşkular ve Sahte Şeyler

III. 7. 32. Corbie`li Ratramn (800-870)

Benedikten rahip ve keşişi olan Ratramn, Picardy`deki Corbie manastırında IX. yüzyılda rahip olmuş ve kutsal literatür üzerine çalışmıştır. Latince ve Yunanca`yı çok iyi bildiği için çağdaşları arasında büyük bir ün kazanmış ve bu üstün özellikleriyle kendini imparator Kel Charles`ın maiyeti arasına sokmayı başarmıştır. İmparator onu Orbais manastırı başrahipliğine atamış ve İsa`nın bedeni ve kanıyla ilgili ayin hakkında Radbertus`un tezine cevap yazmasını emretmiştir. Bu konu üzerine muhtemelen 840 civarında yazdığı metinde Radbertus tarafından öne sürülen dogmayı başarılı bir şekilde ortaya koyan bilginin ilk eseri¹⁶⁸⁴ *Contra Graecorum Errores Libri IV* (Yunanlıların Hatalarına Karşı Dört Kitap) adındadır. Sonraki eseri *Kader Üzerine iki Kitap`tır* ve 849 civarında Gottschalk`ı savunmak için yazılmıştır. Çünkü Gottschalk bu dönemde Hincmar tarafından hapsedilmiş durumdadır. İsa`nın doğumuyla ilgili *De partu virginis* adlı bir eser yazan Ratramn, bu eserinde İsa`nın da diğer ölümlüler gibi dünyaya geldiğini, bakire annesi tarafından doğurulduğunu belirtmektedir. Ölüm zamanı ve yaşı hakkında bilgi sahibi olmadığımız Ratramn,¹⁶⁸⁵ Lordun Akşam Yemeği Ayini üzerine olan eserini Kel Charles`ın emriyle derlemiştir.¹⁶⁸⁶

PL`de yer alan eserleri şunlardır:

PL 121, 81-102D, Bakireden Doğan İsa Hakkında Kitap

223-346B, Gözden Düşen Yunanlıların Roma Kilisesine Karşı Ters Davranışları Hakkında Dört Kitap

¹⁶⁸⁴ G. W. Bromiley, **Historical Theology**, Great Britain, Wm. B. Eerdmans Publishing, 1978, s. 162.

¹⁶⁸⁵ J. Aikin, T. Morgan, W. Johnston, **General Biography**, vol. VIII, London, Longman, 1813, s. 468.

¹⁶⁸⁶ J. B. Carwithen, A. Lyall, **History of The Christian Church From The Fourth to The Twelfth Century**, London, Richard Griffin and Company, 1856, s. 197.

1153-1156D, Sinosefaller Hakkında Mektup

III. 7. 33. Auxerre'li Remigius (814-908)

840'ların başlarında doğan Remigius, Auxerre'de St. Germain manastırında keşiş olmuştur. Öğretmenleri arasında Lupus ve Heiric vardır. Yaklaşık 883'de öğrencisi Huebald ile Reims'e çağrılmış ve buranın Fulco başpsikoposu ondan katedral okulunu düzenlemesini istemiştir. Görevi küçük çocukları liberal sanatlarda eğitmektir. Onun ve öğrencisinin yaptıklarıyla okul canlanırken, başrahip Fulco da öğrencilerinden biri olmuştur. Yaklaşık 900'de¹⁶⁸⁷ Fulco'nun ölümünden sonra¹⁶⁸⁸ Paris'e giden Remigius, burada verdiği eğitim ve açtığı okulla çok ünlü olmuştur.

Derleme yapan ve konuları ahlâk bakımından inceleyen IX. yüzyıl yorumcularından biri olarak kabul edilen Remigius, Martianus Capella üzerine yazdığı yorumdan dolayı, ikinci Vatikan efsane yazarı olarak değerlendirilmektedir. 900'de Paris'e gittiğinde orada St. Germain manastırı ile ilişkili bir okul açmıştır. Bu okul hem Paris'in ilk kamu okuludur hem de üniversitenin çekirdeği olarak önem kazanmıştır. Aynı zamanda o, Paris'teki ilk diyalektik hocası ve Paris'in ilk realist bilgini¹⁶⁸⁹dir.

Karolenj literatürüne İrlandalı metin geleneğini ekleyerek pozitif ve yapıcı bir çalışma meydana getiren Remigius,¹⁶⁹⁰ hem Haymo'dan hem de Scotus'tan etkilenmiştir. Eserleri temel eğitim merkezleri olan manastırlardan katedral okullarına kadar büyük bir etki alanına sahip olmuştur. Modern bilginler tarafından ilk skolastik olarak görülen Remigius, İncil eğitimi

¹⁶⁸⁷ J. Marenbon, **Early Medieval Philosophy**, UK, Routledge, 1988, s. 78.

¹⁶⁸⁸ Caponigri, **a.g.e.**, s. 109.

¹⁶⁸⁹ Chance, **a.g.e.**, s. 221.

¹⁶⁹⁰ Glunz, **a.g.e.**, s. 115.

geleneginin de öncüsüdür.¹⁶⁹¹ Büyük bir pedagog da olan bilgin, geç antikite boyunca başarılı olan metin açıklama teknikleri ile bağlantı kurmayı da başarmıştır.¹⁶⁹²

Martianus Capella'ya dair yorumu dönemin en etkili ve özenle hazırlanmış yorumlarından biridir. Remigius "abaküs" ile ilgili Capella'nın iddialarını genişletmiştir. O, Latin Batı'da "abaküs"ü¹⁶⁹³ dikkate alan ilk bilginlerden biridir.¹⁶⁹⁴ Ayrıca geç Karolenj dönemindeki yorumların en üretken ve en sembolik yazarıdır. Hem manastır hem de katedral okullarında aktif bir rol oynamış ve İncil, litürji, liberal sanatlar, mantık, felsefe ve teoloji gibi farklı disiplinlerden metinler üzerine çok sayıda yorum yazmıştır. Yazdığı bu yorumlar dönemin okul müfredatında yer aldığı için çok değerlidir.¹⁶⁹⁵

Remigius'un Boethius'un *Felsefenin Tesellisi* ve Martinus Capella'nın *Felsefe ve Merkür'ün Evliliği* üzerine yorumları liberal sanatlarda Karolenj astronomisinin etkisini ortaya çıkarmıştır.¹⁶⁹⁶ *Yaratılış Üzerine Yorum*'unda Bede ve Augustine'in edebi gelenegine başvurarak, cennetin yerini ve dört ırmağı tanımlamaktadır.¹⁶⁹⁷ Son olarak Remigius doğru ve yanlış arasındaki farkı ve Hristiyan inancı ile Pagan sahteliği arasındaki

¹⁶⁹¹ E. A. Matter, "Remigius of Auxerre", *Medieval France*, ed. W. W. Kibler, USA, Routledge, 1995, s. 793.

¹⁶⁹² Jean-Yves Tilliette, "Classics", *Encyclopedia of The Middle Ages*, ed. R. B. Dobson, A. Vauchez, M. Lapidge, England, James Clarke & Co., 2000, s. 315.

¹⁶⁹³ Abaküs ilk olarak M.Ö. 2700-2300 civarında Mezopotamya'da Sümerlerde görülmüş bir hesaplama sistemidir. Georges Ifrah, *A Universal History of Computing*, New York, John Wiley, 2001, s. 11.

¹⁶⁹⁴ Butzer, *a.g.m.*, s. 457.

¹⁶⁹⁵ D'Onofrio, Studer, *a.g.e.*, s. 104.

¹⁶⁹⁶ McCluskey, *a.g.m.*, s. 155.

¹⁶⁹⁷ N. Lozovsky, "The Earth is Our Book" *Geographical Knowledge in The Latin West*, USA, University of Michigan Press, 2000, s. 58.

bulanık sınırları düzelterek dini alana da katkıda bulunmuş bir bilgidir.¹⁶⁹⁸

PL'de yer alan eserleri şunlardır:

PL 131, 51-134C, Yaratılış Üzerine Yorum

133-844C, İlahiler Üzerine Bir Kitaplık Açıklama

845-866A, Kilisenin Kutsaması Hakkında İnceleme

865-932A, 12 Vaaz

931-964C, Müzik(ler)

963-970B, Verdun Piskoposuna İki Mektup (Belirsiz)

III. 7. 34. Sedulius Scotus (IX. yüzyıl)

Hiberno-Latin bir yazar, gramerci, edebi eleştirmen, şair ve Yunanca alimi olan Sedulius, İrlanda'dan göç ederek,¹⁶⁹⁹ 840'dan itibaren Belçika Liege'de yaşamış ve burada psikopos Hartgar'ın yönetiminde küçük bir İrlanda ruhban cemaatinin başına geçirilmiştir. Lotharingia'daki en etkili düşünürlerden biri olan Sedulius'un hayatı ve kariyeri 874'e kadar izlenebilmektedir. Bu tarihte Charlemagne'nin torunları Louis ve Charles'ın barışmasını kutlamak için bir şiir yazmıştır.¹⁷⁰⁰ Ayrıca yazarın Lothar ve Irmingard'ın kızı Bertha için iki şiiri de bulunmaktadır.¹⁷⁰¹ Ancak belki de en önemli şiiri 869 Eylül'ünde Batı Frank kralı Kel Charles için yazılmış olanıdır. Bu şiirinde onu parlak bir yıldız, Frank krallarını da İsrail liderlerine ben-

¹⁶⁹⁸ D. Dox, **The Idea of The Theater in Latin Christian Thought**, USA, University of Michigan Press, 2004, s. 62.

¹⁶⁹⁹ R. W. Dyson, ed. & trans., **Sedulius Scottus, De Rectoribus Christianis**, Woodbridge, The Boydell Press, 2010, s. 16.

¹⁷⁰⁰ Peter E. Busse, "Sedulius Scottus" **Celtic Culture**, vol. IV, ed. J. T. Koch, USA, ABC-CLIO, 2006, s. 1601.

¹⁷⁰¹ Garver, **a.g.e.**, s. 61.

zetmiştir. Örneğin Charlemagne saygıdeğer İbrahim'e, Louis İshak'a, Charles da Yakup'a benzetilmiştir.¹⁷⁰²

İsa'nın vekilliğinde olduğu gibi kilisenin yönetiminde de imparatorun orijinal bir rolü olduğunu iddia eden¹⁷⁰³ Sedulius, orijinal bir düşünür olmamakla birlikte usta bir yazardır. Çok çalışkan bir derleyici, çevirmen ve antik literatür aşığıdır. Prenslerin aynası türünün bir örneği olan *De Rectoribus Christianis* (Hristiyan Liderler Üzerine) adlı eseri, 855-859 arasında, II. Lothar'ın isteğiyle yazılmış ve ona ithaf edilmiştir. Karolenjler döneminde popülerlik kazanan bu eser, Boethius tarzında derlenmiştir¹⁷⁰⁴ ve yazarın en orijinal çalışmasıdır. Ayrıca çevirileri arasında Yunanca ve Latince bir İncil de vardır.¹⁷⁰⁵

PL'de yer alan eserleri şunlardır:

PL 103, 9-270D, Kutsal Paulus'un Tüm Mektupları Üzerine Bir Koleksiyon

271-272C, Özetlerin, Kararnamelerin ve Yasaların Farklılıkları Üzerine Küçük Bir Açıklama

273-280B, Matta Lehine Delil Hakkında Küçük Bir Açıklama

279-286A, Markus Lehine Delil Hakkında Küçük Bir Açıklama

285-290D, Luka Lehine Delil Hakkında Küçük Bir Açıklama

291C-332C, Hristiyan Efendiler Hakkında

331-352A, Aziz Hieronymus'un İncil İçin Yaptığı Önsözlerine İlişkin Açıklamaları

¹⁷⁰² Kershaw, **a.g.e.**, s. 8.

¹⁷⁰³ D'Onofrio, Studer, **a.g.e.**, s. 73.

¹⁷⁰⁴ O. O'Donovan, J. L. O'Donovan, **From Irenaeus to Grotius**, USA, Wm. B. Eerdmans Publishing, 1999, s. 221.

¹⁷⁰⁵ M. R. James, **a.g.m.**, s. 526.

III. 7. 35. St. Mihiel`li Smaragdus (780-830)

Benedikten yönetim şekillerine uygun yaşamayan keşişleri yermek için antik bir Roma sözlüğünü derleyecek kadar dinine bağlı olan Smaragdus, bugün Fransa'nın Lorraine bölgesinde bulunan St. Mihiel'in başrahibi ve Charlemagne ve Dindar Louis'in saray bilginidir. Nerede doğduğu ve Charlemagne'in hizmetine ne zaman girdiği bilinmemektedir.

816'dan kısa zaman sonra St. Benedikten kuralının bir yorumunu yazan Smaragdus'un adı Yunanca Zmaragdus (züm-rüt)'den gelmektedir ve Hristiyan bir şehidin ismidir. Çalışmaları genel olarak kiliseye, şiire dair çalışmalar, gramer metinleri, teolojik eserler, prensler ve rahipler için elkitapları, erdemler ve ahlaksızlıklar üzerine söylevler, manastır hayatı üzerine ahlaki ve yorumsal metinlerdir. Diğer eserleri laik elit kalabalığı hedef almaktadır ve bu tip eserlerine örnek olan *via regia gradiemur* (kralın yoluyla gitmeliyiz) adlı eseri muhtemelen Dindar Louis için yazılmıştır. 32 bölümden oluşan¹⁷⁰⁶ bu eser IX. yüzyılın ilklerindendir.¹⁷⁰⁷ Yazılış tarihi tam olarak bilinmeyen eser bir tür nasihat kitabıdır. Yazarın rahipler için bu türde yazdığı ikinci eseri *Diadema Monachorum* (Rahiplerin Tacı) adını taşımaktadır.¹⁷⁰⁸

Kaynakları klasiklerden münzevilere, kilise babalarının eserlerine ve erken Ortaçağ yazarlarına kadar geniş bir yelpazeye yayılan Smaragdus, aynı zamanda Latin dilinin teknik özelliklerinden zevk alan bir gramercidir. Verdun'daki diyakozluğunda ve manastırında açtığı okullarda kullanılması için kapsamlı bir Latince gramer kitabı da yazmıştır.¹⁷⁰⁹ Öğrettiği

¹⁷⁰⁶ Guizot, **a.g.e.**, s. 66.

¹⁷⁰⁷ K. Gibson, D. L. Smail, **Vengeance in Medieval Europe**, Canada, University of Toronto Press, 2009, s. 88.

¹⁷⁰⁸ Kershaw, **a.g.e.**, s. 177.

¹⁷⁰⁹ Drane, **a.g.e.**, s. 186.

Latince kilise Latince'sidir ve İncil'i ve kilise babalarını okuyarak gramerin insanı cennete ulaştırabileceğine inanmaktadır.¹⁷¹⁰

Dünyevi görevleri içerisinde Dindar Louis'in saray elçisi olması başı çekerken, mimari projelerle de ilgilendiği ifade edilmelidir. Örneğin manastırını Castellie dağının tepesindeki ilk yerinden, St. Mihiel'e birkaç mil ötedeki yere taşımıştır.¹⁷¹¹

Sekiz sayısının önemine inanan Smaragdus bunu kanıtlamak için sandık'taki 8 yolcu, 8 salt mutluluk, Davut'un babasının 8 oğlu gibi örneklerle başvurmanın yanısıra, İsa'nın oğulluğu (filioque) tartışmasında uzman olarak Aachen'de toplanan meclise davet edilmiş bir bilgindir.¹⁷¹²

PL'deki dört eseri şunlardır:

PL 102, 593B-690A, Kralların Tacı

689A-932C, Aziz Benedictus'un Kuralı Üzerine Yorumlar

931-970C, Kral Yolu (Via Regia)

971C-976C, Rome El Yazması Koleksiyonunun Belgeleri

III. 7. 36. Orleans'lı Theodulf (760-821)

Karolenj Rönesansı'nın önemli simalarından olan Vizigot Theodulf, doğum yeri itibarıyla İtalyandır. 790 civarında sara-ya gelmiştir. Elçi (missi dominici), kraliyet danışmanı, Fleury gibi birçok manastırın başrahibi ve 788'den¹⁷¹³ 796'ya kadar Orleans piskoposu olarak hizmet etmiştir. Diyakozluğu için 41 bölümden oluşan, rahiplerin köylerde ve şehirlerde okullar

¹⁷¹⁰ Leclercq, a.g.e., s. 44.

¹⁷¹¹ L. L. Coon, **Dark Ages Bodies**, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2011, s. 103.

¹⁷¹² Anneli Luhtala, "Linguistics and Theology in The Early Medieval West", **History of The Language Sciences**, vol. II, ed. S. Auroux, Berlin, Walter de Gruyter, 2000, s. 520.

¹⁷¹³ Bischoff, a.g.e., s. 31.

açmaları ve hiçbir ücret ödemedi babaların çocuklarını okula göndermeleri gerektiğini¹⁷¹⁴ buyuran önemli bir kanunname neşretmesi, açtığı okulun batı Hristiyanlık tarihinde ilk ücretsiz kilise okulu olması,¹⁷¹⁵ 792'de Charlemagne emriyle Bizans tasvirciliği için resmi Frank cevabı olan Libri Carolini'yi yazarak 7. Ekümenik Konsilde İrene'nin üstlendiği rolü sertçe protesto etmesi¹⁷¹⁶ ve teolojik eserler, birçok mektup ve düzinelerce şiiri olması onun önemini arttıran unsurlardır. Charlemagne tarafından ülkesinden getirilmiş olması, imparatorun ölümünden sonra İtalyalı Bernard'ın komplosuyla ilgili olduğuyla suçlanarak Dindar Louis tarafından kovulmasına ve 812'de Angers'e sürgün edilmesine engel olamamıştır. Serbest kalmasından kısa bir süre sonra ölmüştür.¹⁷¹⁷

Yazdıklarının çoğu günümüze gelen Theodulf'un en güçlü eserlerinden biri 956 mısradan¹⁷¹⁸ oluşan *Yargıçlara* adlı eserdir. Eserde rüşvetleriyle gelen davacıları, taşra mahkemesinin dalaverelerini, kıskançlıklarını,¹⁷¹⁹ ve Leidrad ile Galya'ya yaptığı bir teftiş yolculuğunu anlatmaktadır. Hünerlerinden bir diğeri zevk alarak yaptığı yer isimlerinin tanıtılmasıdır. Bunlardan pek çok beyit yazmıştır. Aşağıdaki örnekte Charlemagne'nin dominyonlarında akan nehirlerin bazıları birer birer sayılmıştır:

"Rura Mosella Liger Vulturnus Matrona Ledus

*Hister Atax Gabarus Olitis Albis Arar"*¹⁷²⁰

¹⁷¹⁴ Laistner, *a.g.e.*, s. 203.

¹⁷¹⁵ Mullinger, *a.g.e.*, s. 103.

¹⁷¹⁶ Nelson, "Woman At ...", *a.g.m.*, s. 48.

¹⁷¹⁷ H. A. Wilson, "Theodulfus", **The Dictionary Of Christian Biography, Literature, Sects And Doctrines**, vol. IV, ed. W. Smith, H. Wace, London, Adamand Media Corporation, 2005, s. 988.

¹⁷¹⁸ Guizot, *a.g.e.*, s. 60.

¹⁷¹⁹ Davis, *a.g.e.*, s. 179.

¹⁷²⁰ Roer, Moselle, Loire, Volturno, Marne, Less, Danube (Tuna), Aude, Gave, Lot, Elbe, Saone, M. R. James, *a.g.m.*, s. 518.

Theodulf *Opus Caroli Regis* adlı eserinde havari Paul'un kadınlar ve öğretim hakkındaki görüşlerini tekrarlamakta ve havarinin kadınların kamuya açık yerlerde değil evlerinde eğitim vermelerinin kabul edilebilir olduğunu söylediğini belirtmektedir.¹⁷²¹ Charlemagne için yazdığı tek eseri bu değildir. *Ad Carolum Regem* adındaki uzun ve ünlü eseri, 796'da Avarlar üzerine kazanılan zaferin kutlanması için yazılmıştır.

Katedral kütüphanesi için topladığı el yazmalarının güzelliği ve sayısı ile ünlü olan ve Alcuin'in ardılı olarak kabul edilen¹⁷²² Theodulf'un İncil metni Alcuin'inkiyle aynı değildir. İstinsah edilmesi ve yayılmasına rağmen hiçbir zaman aynı derecede beğeni kazanmamıştır. Bunun nedeni belki de çeşitli kaynaklardan oluşturulmuş bilimsel bir referans kitabı olarak tasarlanmış olmasıdır.¹⁷²³

Enerjik bir piskopos olan Theodulf, eğitim reformu kadar ahlaki reforma da önem vermiş ve halkı misafirperverliğe ve sadaka vermeye zorlamıştır. Orleans'da kurduğu konukevinde yolcular ve fakirlerin barınmasını, yiyip içmelerini ve kıyafet hediyeleri alabilmelerini sağlamıştır.¹⁷²⁴

Diyalektik, retorik ve felsefeyi kolay bir Latince ile tanımlayan Theodulf'un¹⁷²⁵ Germigny'de dizayn ettirdiği kilise erken Karolenj mimarisinin başyapıtı olarak kabul edilmektedir.¹⁷²⁶

PL'de yer alan eserleri şunlardır:

PL 105, 191C-208D, Kendi Piskoposluk Bölgesinin Rahiple-rine Kararnameler (1)

¹⁷²¹ Garver, "Learned Women ...", **a.g.m.**, s. 135.

¹⁷²² Cutts, **a.g.e.**, s. 317.

¹⁷²³ Wallace-Hadrill, **a.g.e.**, s. 223.

¹⁷²⁴ Wilson, **a.g.m.**, s. 988.

¹⁷²⁵ Drane, **a.g.e.**, s.186.

¹⁷²⁶ Noble, Strauss, vd., **a.g.e.**, s. 238.

207-224A, Kendi Piskoposluk Bölgesinin Rahiplerine Kararnameler (2)

223-240C, Büyük Sonosensis'e Vaftiz Uygulaması Hakkında Kitap

239-276D, Kutsal Ruh Üzerine

275-282D, Birkaç Söylev Kırıntısı

283-376D, İlahiler

III. 7. 37. Walafrid Strabo (808/9-849)

Alemannia'da doğan¹⁷²⁷ ve 8 yaşından itibaren Reichenau manastırında eğitilen Walafrid, 826-839 arası eğitim almak için 13 yıl Fulda'da, 9 yıl da Aachen'de kalmış ve İmparatoriçe Judith'in papazı olarak hizmet etmiştir. Matematğin temsilcisi olarak kabul edildiği¹⁷²⁸ Reichaneu'ya geri döndükten sonra, Kel Charles'ın sarayındaki hizmetinden dolayı, 842'de başrahiplikle ödüllendirilmiş ve 849'da Alman Louis tarafından Kel Charles'a diplomatik bir görevle gönderilmiş ancak bu seyahat sırasında Loire nehrinde boğulmuştur. Öğrencileri Walafrid'i Strabo (şası) olarak adlandırmışlardır.¹⁷²⁹

Eserleri çeşitlidir ancak en iyi bilineni bahçe ve tıbbi bitkiler üzerine yazdığı şiiridir. 444 mısradan oluşan şiir, Virgil tarzı hexametrik vezinde yazılmıştır. Eserde tıbbi değeri olan 24 bitki açıklanmakta, oldukça uzun olan giriş bölümünde yazarın bahçıvanlık bilgisi gözler önüne serilmektedir. Bu bilginin içerisinde zengin ve kumlu toprakların kontrastı, çapalama, zararlı otları temizleme, gübreleme, fidelik hazırlığı, tırmıkla toplama, dikme ve sulama, hava koşullarının mevsimsel geçişi gibi

¹⁷²⁷ James Mitchell, trans., **Walafrid Strabo, On The Cultivation of Gardens**, y.y., San Francisco, 2009, s.9.

¹⁷²⁸ Paul Butzer, **a.g.m.**, s. 455.

¹⁷²⁹ Mitchell, **a.g.e.**, s. 9.

bilgiler yer almaktadır.¹⁷³⁰ Ayrıca bu eser Ortaçağ Avrupa tarihinde bahçe tarımı üzerine yazılan ilk eser olması açısından da önemlidir.

Fulda'da kaldığı süre içinde büyük eseri *Yorum* ya da *İncil Metni Üzerine Yorum* için materyaller toplayan Walafrid'in, Latince nazımı diğer alimler arasında yer edinmesini sağlayan faktörlerdendir.¹⁷³¹

Glossa Ordinaria'nın yazarı olarak bilinen Walafrid'in bu eseri Fulda'daki öğretmenlerinin dersleri üzerine kurulmuş İncil'le ilgili açıklamaların bir serisidir.¹⁷³² Yaklaşık 840'da yazdığı *De Exordiis Et Incrementis Quarundam In Observationibus Ecclesiasticis Rerum* adlı eseri ise dünyevi hiyerarşinin ve kilise hiyerarşisinin aşamalarını paralellik içinde sunmaktadır.¹⁷³³ Ayrıca bu litürjik eser hem tasvirlerin mutlak reddedilmesine hem de idolleştirilmesine karşı çıkmaktadır.¹⁷³⁴ Bir başka eseri *De Imagine Tetrici*, 801'de Charlemagne tarafından Ravenna'dan Aachen'a getirilen Theodoric adlı heykeli konu almaktadır. Hem konusu hem şekli açısından önemli bir eserdir.¹⁷³⁵

Son olarak Walafrid'in *De Visionibus Wettini* adlı şiirinden de bahsetmek gereklidir. Çünkü 842-849 arasında yazılmış olan bu eser, Reichenau'daki harici okulun bir kanıtı olarak sunulan tek belgedir. Neredeyse 1000 hexametrik satırdan¹⁷³⁶ oluşan bu eserin yazılış amacı St. Gall'in gelecekteki başrahibi

¹⁷³⁰ K. W. Butzer, "The Classical Tradition of Agronomic Science; Perspectives, on Carolingian Agriculture and Agronomy", *Science in Western and Eastern Civilization*, ed. P. L. Butzer, D. Lohrman, Basel, Birkhäuser, 1993, s. 574

¹⁷³¹ Drane, *a.g.e.*, s. 208.

¹⁷³² Mullinger, *a.g.e.*, s. 152.

¹⁷³³ Bedos-Rezak, *a.g.m.*, s. 196.

¹⁷³⁴ Neander, *a.g.e.*, s. 226.

¹⁷³⁵ M. R. James, *a.g.m.*, s. 521.

¹⁷³⁶ Duckett, *a.g.e.*, s. 126.

Grimald'a yaranmaktadır.¹⁷³⁷ Ayrıca bu şiirin diğer bir özelliği Charles isminin bir akrostiş ile gizlenmiş olmasıdır.¹⁷³⁸ Rabanus'a ait olan Tevrat'ın ilk beş kitabı hakkındaki yorumları dikkatle düzelterken bilginin kendisi de, bir kilise adamının temel yeterlilikleri üzerine *Matters Ecclesiastical* adlı el kitabını yazmıştır.¹⁷³⁹

PL'de yer alan İncil bölümlerinin yorumları dışındaki eserleri şunlardır:

PL 114, 709-752B, Kutsal Yuhanna'nın Vahyi

751-794D, 21. İlahiye Açıklama

795-850C, Levili'ler Üzerine Rabanus'un Yorumlarının Özeti

849-862A, Aziz Matta İncil'inin Girişi Üzerine Vaazlar

861-916B, Dört İncil Üzerine Açıklama

915-918D, Yeni Ahitteki Öykülerin Taasvirleri

919-966B, Kilise İşlerinin Başlamaları ve Artmaları Üzerine

Bir Kitap

965-974D, Kudüs'ün Harap Edilmesi Üzerine

975-1030C, Alemannia'daki Başrahip Aziz Gallus'un Hayatı

1029-1042C, St. Gall'li Başrahip Aziz Othmar'ın Hayatı

1043-1046D, Şehit ve Hiiensis'li Başrahip Aziz Blaitmaicus'un Hayatı

1047-1062D, Rahip Aziz Mamma'nın Hayatı

1063-1084B, Wettinus'un Vizyonları Üzerine

1085-1086D, Efendinin Doğumu Üzerine İlahi

1085-1090A, Agaunens'li Şehitler Üzerine İlahi

1089-1090A, Bakire Meryem Üzerine

¹⁷³⁷ M. M. Hildebrandt, *The External School In Carolingian Society*, Netherlands, Brill, 1992, s. 96.

¹⁷³⁸ Sholot, *a.g.e.*, s. 23.

¹⁷³⁹ D'Onofrio, Studer, *a.g.e.*, s. 72.

1089-1108B, Aachen Sarayında Kaydedilmiş Dizeler

1107-1120C, Dizeler

1119-1130B, St. Gall Manastırı Başrahibi Grimaldus'a Küçük Bahçe

1129-1129, Tüm Azizlerin Kutsal Gününde Yapılan Konuşma (Belirsiz)

1129-1130C, Aziz Michaelis Hakkında İlahi (Belirsiz)

1129-1130D, Kont Geroldus'un Mezar Kitabesi (Belirsiz)

1131-1152C, Şehit ve Piskopos Aziz Leodegarius'un Şiir Vezinli Hayatı (Belirsiz)

SONUÇ

Charlemagne ve Karolenj Rönesansı adlı bu eser, Ortaçağ Avrupa'sının önemli bir dönemine, bu dönemin en etkili liderine ve son olarak onun teşvikiyle başlatılan ve gelecek kuşaklara çok değerli edebi miraslar bırakan bir aydınlanma hareketine kısmen de olsa ışık tutmak amacıyla hazırlanmış bir çalışmadır. Bu tetkik sonucunda ilk olarak Charlemagne (Latince *Carolus/Karolus Magnus*) ve ikinci olarak gerçekleştirmeye çalıştığı kültürel reforma dair neticelere varılmıştır.

Öncelikle yapılan araştırmalar sonucunda ulaşılan çok sayıda Latince kaynak ve tedkik eser incelendiğinde, elde edilen bilgiler göstermiştir ki; bahsi geçen dönem, Ortaçağ Avrupa'sının çok uluslu, çok dilli ve karmaşık bir sosyal yapıya sahip dönemleri arasında belki de en önemlisidir. VIII. ve IX. yüzyılları kapsayan bu dönemin başlangıcı ve sonu birbirinden farklı özelliklere sahip olmakla birlikte, bu dönem Avrupa halklarının ve devletlerinin temellerinin atıldığı bir döneme tekabül etmesi açısından da dikkate değerdir. Buna neden olan yapıyı daha iyi anlayabilmek için, öncelikle Kavimler Göçü'nün sözü edilen yapıya çok büyük etkisi olduğu belirtilmelidir. Çünkü bu devasa hareketlenme ile yer değiştiren halklar, birbirlerinin yeni yurtlar edinmesine ve kıtanın etnik olarak bölünmesine neden olmuşlardır. Ayrıca sayıları oldukça fazla olan bu halklar, aynı topraklarda temas halinde yaşayarak, dillerinin ve kültürlerinin kaynaşmasını da sağlamışlardır. Onlar arasında bizim için en önemli olanı bugünkü Fransa topraklarına yerleşmiş olan Franklardır (*Franci/Gens Francorum*). Frankların bölge için ne derece önemli olduğu ülkeye verilen addan anlaşılmakla birlikte, tarihi açıdan da oldukça önemli oldukları belirtilmelidir. Çünkü kurdukları büyük devletin yı-

kılması ile aşağı yukarı bugünkü Fransa Almanya sınırı oluşmuştur.

V. yüzyılın sonlarındaki kaos ortamında, savaş konusundaki ustalığını konuşturarak, dağınık halde yaşayan Frank kabilelerini birleştiren ve Batı Avrupa'nın önemli bir bölümünü hakimiyeti altına alan Clovis, Frankların ilk liderlerindendir ve Roma İmparatorluğu'nun yıkılışından sonra Batı'da ayakta kalabilen tek güç olarak kabul edilmektedir. Atalarına saygılı bir lider olduğu bilinen Clovis'in kurduğu hanedanlığa, dedesinin isminden dolayı Merovenjler denilmiştir.

Cermen gelenekleri doğrultusunda, gittikçe genişleyen topraklarını varisler arasında bölüştürme esasına göre, hakimiyetlerini devam ettiren Merovenjlerin bizim için önemi, bu paylaşırma adetinin onları zayıflatması, hanedan içinde mücadelelere neden olması ve sonuçta yönetimin yeteneksiz krallara kalmasıdır. Burada devreye girerek hem askeri faaliyetleri sürdüren hem de devlet idaresinde söz sahibi olanlar ise Merovenjlerin saray bakanları olan Karolenjlerdir.

Karolenjlerin etkili saray bakanlıkları sırasında bahsedilmesi gereken belki de en önemli başarıları 732 Tours (Poitiers/Puvatya) Savaşı'nda Müslüman Arapları yenilgiye uğratarak Avrupa'nın kaderine yön vermiş olmalarıdır. Çünkü pek çok bilim insanına göre Araplar burada durdurulmamış olsalardı, bugün Avrupa'nın etnik ve dini kimliği çok farklı olabilirdi. Üstelik bu savaşla tehdit edilebilir ya da kurtarılabilir bir varlık olarak Avrupa kavramı ilk kez ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu savaştan sonra "*çekiç*" (*martel*) unvanını alan Charles, kendi tarafında yer alan adamlarını toprak bağışıyla ödüllendirdiği için, tüm çağa damgasını vuran, toprağa bağlı aristokrasiye gelişmeye başlamıştır. Çağın iki temel unsurundan birinin toprak olduğu düşünüldüğünde bu bağışların önemi daha iyi anlaşılabilecektir. Ayrıca bu bağışlar feodaliteye giden yolu da açmıştır.

Charles Martel'den sonra saray bakanı olan Kısa Pepin (*Pippinus*) Karolenjler için son derece önemli bir liderdir. Çünkü devletin her türlü işini yürüten saray bakanları sülalesinin artık krallığı hak ettiğine inanması, hem Karolenj hem Avrupa tarihinde, bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Bu inançla papaya elçiler göndererek, 750 yılında kral unvanını elde eden Pepin, yönetimi Karolenj soyuna geçirmiş ve Karolenj Devleti'ni kurmuştur. Burada papanın onayının istenmesi ileride örnek alınacak ve Papalık gücünün ortaya çıkıp giderek artmasında basamak görevi görecektir.

Pepin'in tek özelliği bu değildir. Kral ilan ile papanın desteğini kazanmasının yanında, Papalığı düşmanlarından kurtarmak için Roma'yı ziyaret ettiği sırada yeni topraklarla birlikte, Papalıktan zorla alınan toprakları da geri vermiş ve bu davranışı tarihe "*Pepin Bağışı*" olarak geçmiştir. Bağışın tarihi açıdan asıl önemi, Pepin'in papanın otoritesini kabul ettiğini göstermesi ve çağın bir diğer özelliği olan Papalık üstünlüğünün giderek artacağının ilk işareti olmasıdır. Çünkü bu tarihten sonra tahta çıkan krallar ve hattâ zengin soylular, papanın, o çok elzem görülen desteğini elde edebilmek için aynı yöntemi kullanacaklar ve Papalık çağın sonuna kadar her geçen gün hem askeri hem ekonomik açıdan zenginleşerek krallara meydan okuyabilecek duruma gelebilecektir. IV. Henry (1050-1106)'nin, papa tarafından affedilmek için, ince günah çıkarma giysileri içerisinde üç gün boyunca Papalık sarayının kapısında bekletildiği ve sonra bağışlandığı hatırlanacak olursa, kilisenin güç kazanmasına neden olan toprak bağışlarının önemi ve sonradan yarattığı vahim sonuçlar daha iyi anlaşılabilir.

Pepin'in bizim için önemi ise ana konularımızdan olan Karolenj imparatoru Charlemagne'in babası olmasıdır. Çünkü Charlemagne fikrî olarak babasından etkilenmiş bir liderdir. Aslında tek erkek çocuk Charlemagne değildir, ancak kardeşi-

nin 771`de erken bir yaşta ölümü onun tek başına kral olmasını sağlamıştır.

Doğum yeri kesin olarak bilinmeyen Charlemagne`ın 742 civarı doğduğu düşünülmektedir. Pek çok kez evlenen ve bir çok metresi olan kralın çocuk sayısı da fazladır. Bu konuda kaynaklarda farklı bilgiler olmakla birlikte, sekiz anneden bilinen 18 çocuğu vardır. Oğullarından dördü ve kızlarından üçü kendisinden önce ölmüştür. Geri kalan 11 çocuğundan altısı evlendiği eşlerindendir. Onların arasındaki tek erkek ise kendisinden sonra tahta geçecek olan (Dindar) Louis (*Hludowicus*)`tır.

814 yılında akciğer zarı iltihabı nedeniyle ölen Charlemagne, imparatorluk moru bir cüppe giydirilerek altından bir tahta oturtulmuş, belinin yakınına bir kılıç sarılmış, başına altın bir taç konulmuş, eline yine altından bir kadeh yerleştirilmiş ve son olarak dizlerine İncil konularak, Aachen (*Aquasgranum*)`de kendi inşa ettirdiği kilisenin içindeki mezara defnedilmiştir. Gömülürken bile herşeyin ayrıntısıyla düşünülmüş olması Charlemagne`ın ne denli önemli bir lider olduğunu göstermektedir.

Dış görünüşünde uzun boylu ve ileri yaşlarına ait bir tasvir olarak, beyaz sakallı olan kral, giyiminde gösterişi sevmeyerek sade giyinen ve etrafındakilerin de öyle giyinmesini isteyen bir lider olarak tanımlanmaktadır. Kişilik özelliklerine bakıldığında ise kalabalık sofralarda yemek yemeği, misafir ağırlamayı ve elçi kabulünü seven yönüyle sosyal, yemekte ve içmekte aşırıya kaçmamasıyla ölçülü, düzenli, ailesine son derece düşkün, halkının yaşadığı koşullara önem veren, dindar, eğitimi ve öğrenmeyi seven, ilme meraklı, gerektiği yerlerde ağır cezalar verebilecek kadar otoriter, yeniliklere açık, mütevazı, tedbirli ve azimli, askeri zekaya sahip ve sorumluluk sahibi bir lider olarak görülmektedir. Bütün bu kişilik özellikleri değerlendiril-

lirken, bilgilerin biyografi yazarı Einhard'dan alındığı ve dolayısıyla biyografin kralı idealize etme düşüncesinin baskın olabileceği unutulmamalıdır. Yine de yukarıda bahsedilen özellikler dikkate alındığında Charlemagne, kendisinden sonra ve hattâ çok daha sonra kıtayı yöneten liderler tarafından saygıyla anılmış ve örnek alınmıştır. Bugün bile, Avrupa'nın birliğini sağlamak için çaba sarfedenlere *Charlemagne Ödülü* adı altında bir ödül verilmesinden, Avrupa ve Avrupa birliği için ne derece önemli bir şahsiyet olarak kabul edildiği kolaylıkla anlaşılmaktadır. Ayrıca bu bağlamda tek yazı, tek dil, ölçü ve ağırlıklarda birlik gibi faaliyetlerde bulunması, bugünkü Avrupa Birliği fikrinin doğuşunun Charlemagne dönemine kadar geri götürülebileceğini göstermektedir.

Böylesine büyük bir saygıya layık görülen Charlemagne'ın icraatlarına bakıldığında hayatın her alanında aktif bir rol oynadığı görülmektedir. Devlet ve halk içerisinde gerekli gördüğü düzenlemeler arasında ilk sırada yönetim sistemi vardır. Dur durak bilmeyen askeri seferleri ile Akitanya, Saksonya, Bretonya, Bavyera gibi toprakları işgal eden, Lombard (*Langobardia*) Krallığı'nı yıkan, Avarları ve Danları hakimiyeti altına alan Charlemagne, neredeyse tüm kıta Avrupa'sını yöneten bir lider konumuna gelmiştir ve böylesine geniş toprakları yönetebilmek için farklı yöntemler kullanmak durumunda kalmıştır. Bu amaçla, iletişim sisteminin zayıflığını da hesaba katarak, uzak bölgelere ulaşabilmek ve buralarda hakimiyetini sağlamlaştırmak için, kendisinden önce de var olan senyör-vasal uygulamasını genişletmiştir. Bu uygulama içerisindeki toprak hiyerarşisi Avrupa'da XV. yüzyıla kadar geçerli olan feodal sistemin ilk adımlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra kral, *vassi dominici* (*efendinin/kralın vasalları*) olarak adlandırılan bu senyörlere talimatlarını gecikmeden ve doğru bir şekilde ulaştırabilmek için *efendinin elçileri* anlamına gelen ve

çok sayıda görevle donatılan bir *missi dominici* sınıfı oluşturmuştur. Bu kişilerin görevleri arasında kral tarafından yayımlanan kararnamelerde bulunan talimatlara uymak ve herkesin uymasını sağlamak, talimatları gönderildikleri kişilere ulaştırmak, bu dönemde çok önem verilen bağlılık yeminini almak ve çağrıldıklarında meclislere katılmak yanında, suçluları cezalandırmak, hem ruhban hem laik sınıfın davranışlarını kontrol etmek, sayım yapmak, askeri birlikleri yönetmek, mecburi askeri hizmetin nasıl ifa edildiğini soruşturmak ve mahkemeler kurarak şikayetleri dinlemek gibi pek çok görev vardır. Elçilerin kontları denetlemek gibi bir görevlerinin de olması kontların üzerinde bir mevkiye sahip olduklarını göstermektedir. Ayrıca bu elçiler bugün denetim mekanizmasının bir unsuru olan müfettişlere de benzetilebilir.

Kralın elçilerini böylesine büyük yetkilerle donatması kurallara uyulmasına yani itaate ne kadar önem verdiğini kanıtlar niteliktedir. Bu nedenle bağlılık yemini de mecburi tutulmuştur. Önceleri sadece mevki sahibi kişilerden alınan bu yemin daha sonra yeni ele geçirilen bölgelerin halkını da kapsayacak şekilde genişletilmiş ve belli zamanlarda yenilenmesi buyurulmuştur. Kralın bu yemine önem vermesi işlerliğine güvenmesinden ileri geliyor olmalıdır. Yemin sırasında kullanılan araçlar arasında kutsal emanetlerin de olması bize halkın yoğun bir şekilde dinin etkisinde olduğunu göstermektedir.

Yönetim sistemi içerisinde önem verilen bir diğer husus her yıl mutlaka en az bir kez toplanan meclislerdir. Bazen kral bazen de elçilerinin başkanlık ettiği bu meclislerde, şikayetler dile getirilmekte, yabancı elçiler kabul edilmekte, karar verilmesi gereken önemli konular görüşülmektedir. Aynı amaçlarla toplanan kilise konsilleri ise yönetim sisteminin bir diğer önemli unsurudur. Ancak bu sistemin bizce en önemli noktası, gerek bu meclisler sonunda gerekse herhangi bir zamanda,

kral ya da piskoposlar tarafından yayımlanan ve *capitulary* adı verilen kararnamelerdir. Sayıca çok olan ve konu olarak neredeyse her alana temas edebilen bu kararnameler, kralın yazma bilmemesine rağmen, yönetim kadrosunda yazının kullanım alanının ne denli geniş olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir. Ayrıca bu kararnameler, sadece kararnameleri yazan kadronun değil, onları okuyarak istinsah eden ve halk içerisinde sesli okuyarak duyulmasını sağlayan görevlilerin de okuma ve yazma bildiklerini ortaya koymaktadır.

Charlemagne döneminin bir diğer özelliği dine olan saygının ve kilise ile olan ilişkilerin olumlu anlamda had safhaya ulaşmış olmasıdır. Kendisi de son derece dindar bir Hristiyan olarak kabul edilen kral, Hristiyanlığın yayılması için elinden gelen her şeyi yapmış ve gerek dini gerekse dünyevi gücünü pekiştirmek için papa ile yakın ilişkiler kurmaktan geri durmamıştır. Bu durum, Papalık gücü ve toprakları üzerinde, yıkılan Roma İmparatorluğu'nun varisi sıfatıyla hak iddia eden Bizans'ın negatif tutumuna karşı destek aramakta olan Papalığın da işine gelmiş olduğundan, karşılıklı ilişkilerin sağlamlaştırılması için her yol denenmiştir. Yıllar içinde gelişen bu yakınlaşmaların sonuçları arasında kuşkusuz en önemli olanı, Charlemagne'in 800 yılının Noel günü, Papa III. Leo tarafından *imparator* ilan edilmesidir. Bu unvan, Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışından sonra kıtada verilen ilk imparator unvanı olması yanında, Karolenj Devleti'nin Roma İmparatorluğu'nun devamı olarak görüldüğüne de işaret etmektedir. Bu ilana çok şaşırın Bizans, Charlemagne'in imparator oluşunu başta görmezden gelse ve hattâ reddetse de sonradan, kabul etmenin kendisi için daha faydalı olacağını düşünerek, bu unvanı tanıdığını bildirmiştir. Böylece Papalık, Bizans'a karşı dönemin ve bölgenin en güçlü müttefikini kendi yanına çekmiş olmaktadır. Ayrıca her ne kadar memnun olmasa da, bu unvan ve yanında

kazanılan dini onay, Charlemagne`ın hem kendi halkı hem de diğer devletler nazarında, otoritesinin sağlamlaşmasına da vesile olmuştur. Çünkü bir nevi Hristiyanlığın dünyevi temsilcisi ve koruyucusu konumuna yükselmiştir.

Papalık ile kurulan yakın ilişkiler yanında dini hayata katkıda bulunmak için yayımlanan dini içerikli kararnamelerle, piskoposların görevleri arttırılmış, rahiplere uyarılarda bulunmuş, bir dizi yasak getirilmiş ve dinin sessizlik içinde yaşadığı manastırlarda uyulması gereken kurallar bildirilmiştir. Ancak kararnamelerde yer alan konulardan bizce en önemli ruhban sınıfın eğitimi ile ilgili olan maddelerdir. Çünkü Charlemagne tarafından başlatılan Rönesans hareketi temelde dini içerikli bir uyanış hareketidir ve ilk ayağı ruhban sınıfın eğitimidir. Bu amaçla onların, önce okuma-yazmayı sonra da Latin dilini çok iyi öğrenmeleri buyrulmuştur. Çünkü hem İncil (*Vulgate*)`i anlamak ve istinsah etmek hem de Rönesans`ın bel kemiğini oluşturan klasik eserleri anlayabilmek için dilbilgisine ihtiyaç vardır ve imparatorun kendisine gelen belgelerden edindiği izlenime göre bu konuda sorun yaşanmaktadır. Bu durum Charlemagne öncesi dönemde din adamlarının gerekli tüm vasıfları taşımadıklarını göstermesi açısından da önemlidir.

Charlemagne`ın dini hayat içerisinde aktif bir rol üstlendiği bazı dini tartışmalara dahil olmasından da anlaşılmaktadır. Yanlış gördüğü ifadelere ya da düşüncelere karşı koyan kral, fikirlerini açıkça beyan ettiği gibi, bilginlerini bu konularda eserler yazmaları için teşvik etmiştir. Bu durum ilimseverliğin bir yansımasıdır.

Ekonomik hayata olan katkılarına bakıldığında hem para sisteminde hem de ölçü ve ağırlıklarda yapılan düzenlemelerle karşılaşmaktadır. Para sisteminin dönemin ihtiyaçlarını karşılamadığını düşünen kral, kendinden önceki dönemlerde fark-

lı ağırlıklarda ve çok az kullanılan, *denier* denilen gümüş parayı tedavüle koymuş ve bu yeni para sistemi XX. yüzyıla kadar geçerliliğini korumuştur. Ayrıca yine Charlemagne döneminde farklılıkları ortadan kaldırmak amacıyla merkezi para basma uygulamasına geçilmiştir. Aynı mantıkla ölçü ve ağırlıklar da tek tip hale getirilmiştir. Bu kıtada birlik fikrine hizmet eden başka bir uygulamadır.

Hayatın her alanına temas etmeyi hedefleyen ve büyük oranda başarılı olan kralın yeteri kadar ilgilenmediği iki konu ticaret ve denizciliktir. Kaynaklarda ne askeri açıdan donanma tesisine eğildiği ne de denizlerde hakimiyet sağlamaya çalıştığına dair bir bilgi yoktur. Bu tutumunun nedeni, VIII. yüzyılda imparatorluğun batı kıyılarında büyük bir deniz gücü olarak belirmeye başlayan Vikingler ve doğu kıyılarında Bizans'ın deniz üstünlüğü olabilir. Hattâ nedenlere ek olarak atalarından böyle bir faaliyette bulunulduğunu görmediği de söylenebilir. Ticarete bakıldığında ise tüccarları desteklemek ve güvenliklerini sağlamak dışında ticari alanda imparator tarafından yapılan bir uygulamaya rastlanmamış olması, ticarete çok az eğilindiğinin açık bir kanıtıdır. Mercia ile yapılan ticaret ve Mısır, İspanya ve Frizya gibi bölgelerden alınan birkaç parça ticari mal dışında, Frankların ticaret yaptığı konusunda bir bilgiye ulaşılamamıştır. Son derece geniş sınırlara ve iyi bir ekonomik duruma rağmen ticari konuda nasıl bu kadar ilgisiz kalındığı başka bir araştırmanın konusu olacak kadar önemlidir.

İmparatorun en önemli özelliklerinden biri kültürel alandaki tutumudur. Çünkü karakterinin yansıması ile desteklenen bu alandaki tutumları Avrupa'nın birçok klasik eserden haberdar ve bu eserlerin mirasçısı olmasına vesile olmuştur.

Babasından devraldığı krallığı, gerek sınırlarını genişleterek gerekse bir dizi reform yaparak daha iyi bir hale getiren Charlemagne, belki dindar yönünün ağır basması belki de daha

kapsamlı bir revizyon için başlangıç olarak görmesi neticesinde ruhban sınıfın eğitim düzeyinin yükselmesi gerektiğine kanaat getirmiştir. Bu elbette birdenbire akla gelmiş değildir. Zaman içerisinde, dönemin okuma yazma bilen tek sınıfı olan ruhban sınıf mensuplarından kendisine gönderilen belgelerde genel olarak, kelime bozuklukları, anlam hataları ve hattâ imla yanlışlıkları olduğunu gören kral, böyle bir reformun gerekliliğine inanmıştır. Çünkü İncil'i okuyarak halka anlatacak olan ve okuma yazma bildikleri için onu istinsah edebilecek olan tek sınıf ruhbanlardır. Üstelik çoğunlukla kalabalık olarak yaşadıkları yer olan manastırlar, genellikle ulaşılması zor yerlerde, geçit noktalarında kurulmuş olmaları nedeniyle, sosyal olarak son derece hareketli ve bu özellikleri sayesinde laiklerin de rahatlıkla barınabildiği yerlerdir. Dolayısıyla buralarda başlatılan bir eğitim faaliyeti hem ruhbanı hem laik sınıftan olanları kapsayabilirdi. Charlemagne kültürel reformunu başlatırken bu denli ayrıntılı düşünmüşmüdür bilinmez ama çok iyi bilinen bir şey varsa o da planlanan aydınlanma hareketinin daha çok ruhban sınıf içerisinde yaygınlık kazandığıdır. Laik sınıftan bilginlerin de katkıları olmuştur ama bu katkı din adamlarınıninki ile kıyaslandığında gözle görülür bir farka sahiptir.

Rönesans olarak adlandırılan bu uyanış hareketinin başlamasına etkide bulunan en güçlü unsur Charlemagne'in Roma idealini gerçekleştirmek için duyduğu arzudur. Roma İmparatorluğu'nu canlandırmak gibi büyük bir dürtünün harekete geçirmesiyle, sınırlarını eski Roma sınırlarına, halkı o zamanki refah seviyesine ulaştırmak için bir dizi sefere ve reforma imza atan kralın sıradaki hedefi Karolenj kültür çitasını Roma seviyesine yükseltmek olmuştur. Yine bu amaçla başkent olarak seçtiği Aachen şehrine ikinci Roma adını vermiştir. Harekete geçme zamanı için karar vermesi ise İtalya'ya yaptığı bir ziyarete denk düşmektedir. Bu ziyaret sırasında ülkenin entelek-

tüel gelişiminden çok etkilenen kral, aynı kültürel koşulların kendi ülkesinde de geçerli olması gerektiğini düşünmüştür.

Kültürel uyanışın çekirdeğini oluşturan unsurlardan biri, Aachen'deki saray okuludur. Çekirdek adını vermemizin sebebi, bu okulun, Charlemagne'ın Rönesansı yaymak için, her manastır ve diyakozlukta kurulmasını emrettiği okullara örnek teşkil etmesidir. Somutlaştırmak gerekirse; burada üretilen nüshalar, içerikleri, yazısı, kitap dizaynı ve süslemeleri diğer okullara örnek olsun diye gönderilmekte ya da başka okullardan buraya istinsah edilmesi için nadir eserler getirilmektedir. Saray okulu Kel Charles döneminin sonuna kadar varlığını devam ettirmesine rağmen, başyapıtlarını Charlemagne döneminde, 795-814 yılları arasında vermiştir.

Saray okulunda eğitim görenlerin başında kral ve ailesi gelmektedir. Bilime son derece meraklı olan kralın dindarlığından çok, dönemin baskın dini yapısı nedeniyle, sarayda verilen eğitim ağırlıklı olarak teolojidir. Ancak astronomi gibi pozitif bilimlere de yer verildiği bilinmektedir. Bu okulda yeterlilik gösteren öğrenciler, kültürel hareketin destekçileri sıfatıyla, var olan ya da yeni kurulan manastırlara başrahip olarak gönderilmişler ve gittikleri manastırlarda okullar açmakla görevlendirilmişlerdir. Açılan bu okullar Rönesans hareketinin lokomotif görevini üstlenmiş ve burada yetişen bilginler bilimsel faaliyetlere katkıda bulunmuşlardır. Bu katkı tek cümleyle özetlenecek kadar küçük değil, aksine o denli büyüktür ki, onlar sayesinde üretilen kitap sayısının 50 bin olduğu tahmin edilmektedir.

Karolenj Rönesansı'nın getirdiği yeniliklere bakıldığında ilk olarak kitap istinsahı işinin, artık bu konuda uzmanlaşmış kişiler tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Bu müstensihler bir merkezde istinsah edilen eseri diğerlerinin de okuyabilmesi için aynı tip yazı yazmakla yükümlüdürler. Ayrıca dili ve imlayı

iyi bilmek zorundadırlar. Bu amaçla dönemin bu konuda uzman gramercilerinden dersler alarak yetişmişlerdir.

Kullanılan dilin Latince olmasında İncil'in, kilise babalarının ve dolayısıyla kilisenin bu dili kullanıyor olması en önemli et-kendir. Tek dil kullanılması için çabalayan imparatorun amacı ise hem halkların birbiri arasında hem de devletle olan ilişkile-rinde karmaşıklığı ortadan kaldırarak, Karolenjlerin en büyük sorunlarından biri olan iletişime katkı sağlamaktır. Çünkü za-ten sınırlar çok genişler ve çok uluslu ve çok dilli bir halk yapısı söz konusudur.

Karolenj Rönesansı'nın en önemli özelliklerinden bir diğeri, yuvarlak hatlı bir kaligrafi olarak da tanımlanan, yeni bir yazı stilinin geliştirilmiş olmasıdır. *Karolenj Miniskülü* (Minuscule) denilen bu yazı anlaşılması zor yuvarlak majiskül yazıya alter-natif olarak geliştirilmiş ve çok yaygın bir kullanım alanına sahip olmuştur. Kelimeler arasında boşlukları olması ve hem yerden hem zamandan tasarruf sağlayan küçük harfler kulla-nılması bu yazının önemli özelliklerindendir. Bizim için önemli oluşu ise bugün kullandığımız Latin alfabesindeki küçük harf-lerin temelini oluşturması ve çok az da olsa, XX. yüzyıla kadar geçerliliğini korumuş olmasıdır.

Bu noktada İrlanda etkisine değinmek yerinde olacaktır. Çünkü buradan gelen bilginlerin sayısının -özellikle Charle-magne sonrası dönemde- çokluğu Rönesans hareketine büyük tesir etmiştir. Ancak tek özelliği bu değildir. İrlanda geleneği, Karolenj miniskülünün genel geçer bir yazı stili olarak kulla-nılması, ülkeden gelen bazı eserlerin Karolenj meclislerinde kaynak olarak benimsenmesi, sanatsal alanda İrlanda motifle-rinin Frank topraklarında kullanılması ve litürji uygulamaları-nın benimsenmesi gibi pek çok açıdan Franklar üzerinde etkili olmuş ve tüm bunlar sonucunda İrlanda ve Karolenjler arasın-da edebiyat ve sanat alanlarında bir bütünlük sağlanmıştır.

Rönesans ile elde edilen başka bir yenilik her manastırda kitap istinsah etme ya da yeni eserler yazma faaliyeti için, Latince *scriptorium* denilen ve *yazıhane* anlamına gelen bölümlerin kurulmuş olmasıdır. Güneş ışığının daha çok girmesi için büyük camlarla donatılan ve elyazmalarına zarar vermemesi için yapay ışıklandırma kullanılmayan bu yazıhanelerde üretilen eserlerin çoğunluğunu İnciller oluşturmaktadır. Çağın iki temel unsurundan biri olan dine hizmet için gerekli görülen bu faaliyetin dini çerçeve ile sınırlı bırakılmadığı da önemle belirtilmelidir. En çok istinsah edilen kitabın İncil olduğu, daha çok teolojik eserlerle ilgilenildiği doğrudur ancak astronomi, müzik, tıp, tarih ya da geometri ile ilgili bilgi veren eserler de görmezden gelinmemiştir.

Edebi faaliyetin yürütüldüğü merkezlere bakıldığında ise büyük bir çeşitlilik göze çarpmaktadır. Daha çok manastırlarda bulunan bu merkezler, imparatorluğun her yerine dağılmış olmakla birlikte ağırlık batı topraklarındadır. Bunun nedeni kuşkusuz başkentin burada bulunmasıdır.

Açılan okullar ve verilen eğitimle yakından ilgilenen Charlemagne, bu ilgisini icraata da dökerek, okulları bizzat ziyaret etmiş ve yöneticilerine -ki bunlar piskoposlar ya da başrahiplerdir- okulların durumunu kendisine rapor etmeleri konusunda talimatlar vermiştir. Charlemagne'nın eğitime verdiği önem çocuklar için eğitimi zorunlu hale getirmesinden de anlaşılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında imparatorun, pek çok açıdan olduğu gibi, eğitim açısından da gelecek kuşaklara örnek davranışlar sergilediğini söylemek mümkündür.

Karolenj Rönesansı'nın bahsedilmesi gereken bir diğer yönü mimariye verilen önemdir. Bu dönemde yeni binalar, manastır ve katedraller inşa edilirken, yıpranmış çok sayıda yapı da onarılmıştır. Ayrıca bu dönemde bazı yenilikler de yapılmıştır. Örneğin yatay planlı bazilika modeline dikey boyut eklen-

miş ve bu model mimari alanda uzun süre geçerliliğini korumuştur. Karolenjlerin Hristiyan mimarisine kattıkları diğer bir yenilik de ölülerin gömüldüğü kilise bodrumudur.

Bu kültürel uyanış hareketinin Charlemagne'dan sonraki gelişimine bakıldığında dikkati çeken ilk şey, Rönesans'ın imparatorun torunu Kel Charles döneminde zirveye ulaşmış olmasıdır. Aslında idari olarak çekişmelerin ve sorunların yaşandığı bir dönemden bahsedilmektedir. Ancak bu sorunlar edebi faaliyetleri etkilememiş gözükmektedir. Bunda kralın ilimsever tutumu da etkili olmuştur. Çeşitli dönemlerde farklı gelişmelere sahip olsa da Karolenj Rönesansı sayesinde binlerce kitap istinsah edilmiş, yenileri yazılmış ve antik Roma eserlerinin yüzde doksanının istinsah edilmesi sonucu, bugün Avrupa edebi bir mirasa sahip olabilmıştır. Ayrıca bugün erken Ortaçağ gramerine hakim olunabiliyorsa bu da aynı uyanışın önemli bir sonucudur.

Genel olarak bakıldığında, Ortaçağın iki temel unsuru olan toprak ve dinin, Charlemagne'ın her türlü faaliyetinde etkili olduğu görülmektedir. Bunu sınırlarını genişletmek, ekonomik reformlar yapmak, hem adli hem idari sistemi geliştirmek için toprağı temel alan bir yöntem izlemesi yanında, gerek bu alanlarda gerekse kültürel alanda birlik ve beraberliği sağlamak ve teşvik edici mekanizmayı harekete geçirmek için dini temel alması ya da onun gücünü kullanmasından anlamak mümkündür.

Charlemagne'ın faaliyetlerini onun döneminde yazılmış Latince belgeler ışığında değerlendirme ve cesaretlendirdiği kültürel hareket olan Karolenj Rönesansı'nın tarihe ne gibi faydalar sağladığını tespit etme noktasında, ulaşılan kaynaklar ışığında görülen odur ki; Charlemagne hem Avrupa hem de dünya tarihi açısından önemli bir liderdir. Askeri başarıları ile sınırlarını genişletmiş, sosyal, ekonomik, dini ve idari alanda

yaptığı reformlar ile kendi halkının yaşayışını düzenlediği gibi, kendisinden sonra gelecek kuşaklara örnek alınması gereken bir dizi unsur bırakmıştır. Teşvik ettiği eğitim öğretim faaliyetlerini, yeni okullar açılması ve klasik eserlerin temini izlemiş, gerek gidip bizzat ödünç alınarak gerekse gönderilmesi talep edilerek ulaşılabilen eserler, bu konuda eğitim almış uzmanlar tarafından okunmuş, yanlış metinlerde düzeltmeler yapılmış ve düzeltilen bu metinler istinsah edilerek, başkalarının da faydalanması için diğer okullara gönderilmiştir. Ayrıca manastır ve katedral okulları arasındaki yakın ilişkiler sonucu kitap alışverişi gelenek haline gelmiş ve zengin kütüphaneler kurulmuştur.

Rönesans hareketi çok sayıda bilginin yetişmesini de sağlamıştır. İsmi burada zikredilen ya da hakkında bilgi bulunmadığı için zikredilmeyen pek çok bilgin, başta Alcuin olmak üzere, çok değerli hocalardan eğitim alarak, Rönesans'ın devamlılığını sağlamıştır. Kimi kendi isteğiyle Frank topraklarına gelen, kimi ilk eğitimi aldığı hocası tarafından gönderilen, kimi de Charlemagne tarafından davet edilen bu bilginler, kendi anavatanlarının kültürünün ve eserlerinin Frank topraklarına taşınmasını ve dönemin bilim dünyası tarafından tanınmasını sağlamışlardır. Bu eserler arasında çok eski ve değerlileri olduğu gibi, içerisinde yanlış bilgiler bulunduranlar da vardır. Ancak önemli olan Karolenjler aracılığıyla bugün bu eserlerden haberdar olabilmemizdir. Üstelik bahsi geçen eserlerde bulunan gerek anlamsal gerekse yazınsal hatalar düzeltilerek ilme başka bir katkıda daha bulunulmuştur. İkinci bölüm incelendiğinde imparatorun da bu konuya temas ederek yanlış metinlerin düzeltilmesine çok önem verdiği görülecektir.

Kimi bilim insanları reddetse de Aachen'da kurulup sonradan Kel Charles döneminde Paris'e taşınan saray okulu Paris Üniversitesi'nin temelini oluşturmuştur denilebilir. Sonuçta bu

sayede büyük bir kütüphaneye ve önemli hocaların çalıştığı bir eğitim kurumuna sahip olunmuştur. Bilgilerin ve eserlerin kuşaktan kuşağa aktarıldığı düşünüldüğünde bu ihtimal çok da uzak görünmemektedir.

İlk bölüm incelendiğinde, Charlemagne`ın kökleri askeri başarılarla dolu bir soydan geldiği anlaşılmaktadır. Uzun yıllar Merovenjlerin sadık adamları olarak görev yapan ataları, ellerine birçok kez fırsat geçmesine rağmen, yönetimi ele geçirmek için herhangi bir faaliyette bulunmamışlardır. Bu durum Charlemagne`ın babası Kısa Pepin dönemine kadar devam etmiş ve bu dönemde tarihin akışını değiştirecek bir hamleyle yönetim Karolenjlerin eline geçmiştir.

Charlemagne`dan sonraki dönemde hem idari hem askeri alanda bir istikrarsızlık yaşanmasının nedeni ise belki de kendisinden sonra lider olanların onun gibi bir zekaya sahip olmamalarıdır. Bu istikrarsızlığın nedeni olarak toprakların bölünerek yönetilmesinin tek sebep gösterilemeyeceği kanısındayız. Çünkü Charlemagne da oğulları arasında böyle bir paylaşım gitmiştir ama bu, onun yönetimi için bir tehlike oluşturmadığı gibi, aksine idari mekanizmanın işleyişine olumlu katkıları olmuştur. Oysa oğlu ve hattâ daha çok torunları döneminde toprakları bölüştürmek iç çekişmelere neden olmuş ve kısa süreli toparlanmalar sayılmazsa, Karolenj devleti bir daha Charlemagne dönemindeki kudretli günlerine dönememiştir. Elbette bu duruma etki eden faktörler arasında düşmanların ve saldırıların artması da sayılmalıdır. Sonuç olarak Charlemagne öncesi dönem atalarının başarıları ile dolu iken, saldırılarla karakterize edilen sonraki dönem bir geri gidişi simgelemektedir.

Charlemagne`ın dönemi ise hem önceki hem sonraki dönemlerle kıyaslanamayacak kadar başarılarla dolu bir zirve dönemidir. Daha önce de bahsedildiği gibi, sınırlar neredeyse

tüm kıtayı içine alacak kadar genişletilmiş, yönetimde yeni görevlilerle ve sık sık yayımlanan kararnamelerle sürekli bir denetim ve idare mekanizması kurulmuş, çağın değişen ekonomik koşullarına ayak uydurabilmek, halkın maddi açıdan sıkıntı yaşayan kısmının mağdur olmasını engellemek için para, ölçü ve ağırlıklarda yeni düzenlemelere gidilmiş, dini reformlar ile ruhban sınıfın eğitim seviyesi ve koşulları iyileştirilmeye çalışılmıştır. Son olarak ruhban sınıfın eğitimiyle başlayan ve laik müfredatı da kapsayan bir aydınlanma hareketi başlatılarak kıtanın literatürüne ve edebi mirasına büyük katkılarda bulunulmuştur.

Son söz olarak, edinilen genel izlenime göre, Charlemagne döneminin, gerek kendi yılları gerekse sonraki çağlar açısından, her yönüyle incelenmesi gereken bir dönem olduğu ve bu çalışmaya sığmayacak kadar çok olan her kararnamenin, daha detaylı bir şekilde, ayrı ayrı değerlendirilmesinin Avrupa ve dünya tarihi açısından önemli sonuçlara ulaşılmasında büyük yardımı dokunacağı öngörülmektedir. Başka bir deyişle, bu alanda yapılacak pek çok çalışma Avrupa tarihinin ve güncel gelişmelerin anlaşılması bakımından önem taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

1. KAYNAKLAR

- Admonitio Generalis, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Alcuini Carmina, *MGH, Antiquitates, Poet. I*, ed. E. Düemmler, Berlin, 1881.
- Alcuini Epistolae, *MGH, Epistolae iv*, ed. E. Düemmler, Berlin, 1895.
- ANGILBERT; Angilberti Carmina, *MGH, Poetae I*, ed. E. Düemmler, Berlin, 1881.
- ANGILBERT; Karolus Magnus et Leo Papa, *MGH, Poetae I*, ed. E. Düemmler, Berlin, 1881.
- Annales Alemannici, *MGH, SS, I*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826.
- Annales Altahenses Maiores, *MGH, SSRG IV*, ed. E. L. B. Ab Oefele, Hanover, 1891.
- Annales Bertiniani, *MGH, SRG*, ed. G. Waitz, Hanover, 1883.
- Annales Besuenses, *MGH, SS II*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1829.
- Annales Floriacenses, *MGH, SS II*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1829.
- Annales Fuldenses, *MGH, SRG, VII*, ed. F. Kurze, Hanover, 1891.
- Annales Guelferbytani, *MGH, SS, I*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826.
- Annales Hildesheimenses, *MGH, SSRG VIII*, ed.: G. Waitz, Hanover, 1878.
- Annales Iuvanenses Maiores, *MGH, SS, I*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826.
- Annales Iuvanenses Maximi, *MGH, SS, XXX, part 2*, ed. H. Bresslau, Leipzig, 1934.
- Annales Laureshamenses, *MGH, SS, I*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826.
- Annales Laurissenses Minores, *MGH, SS, I*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826.
- Annales Lemovicenses, *MGH, SS, II*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1829.
- Annales Marbacenses, *MGH, SSRG IX*, ed. H. Bloch, Hanover ve Leipzig, 1907.
- Annales Maximiani, *MGH, SS, XIII*, ed. G. Waitz, Hanover, 1881.
- Annales Mettenses Priores, *MGH, SSRG X*, ed. B. De Simson, Hanover & Leipzig, 1905.
- Annales Mosellani, *MGH, SS, XVI*, ed. J. M. Lappenberg, Hanover, 1859.
- Annales Nazariani, *MGH, SS, I*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826.
- Annales Petaviani, *MGH SS I*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826.
- Annales Regni Francorum, *MGH, SSRG VI*, ed. F. Kurze, Hanover, 1895.
- Annales Sancti Amandi, *MGH, SS, I*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826.
- Annales Sancti Emmerammi Ratisponensis Maiores, *MGH, SS, I*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826.
- Annales Sangallenses, *MGH, SS, I*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826.
- Annales Vedastini, *MGH, SSRG XII*, ed. B. De Simson, Hanover, Leipzig, 1909.

- ASTRONOMUS; Vita Hludowici Imperatoris, *MGH, SS, rer. Ger. 64*, ed. E. Tremp, Hanover, 1995.
- Breviarum Missorum Aquitanicum, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitula A Sacerdotibus Proposita, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitula Cum Primis Constituta, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitula De Causis Diversis, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitula E Canonibus Excerpta, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitula Ecclesiastica, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitula Excerpta de Canone, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitula Omnibus Cognita Facienda, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitulare Aguisgranense, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitulare de Villis, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitulare Haristallense, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitulare Mantuanum, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitulare Missorum, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitulare Missorum de Exercitu Promovendo, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitulare Missorum Generale, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitulare Missorum de Iustitiis Faciendis, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitulare Missorum in Theodonis Villa Datum Primum Ecclesiasticum, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitulare Missorum Item Speciale, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitulare Missorum Niumagae Datum, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitulare Missorum Specialia, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitulare Missorum Aquisgranense Primum, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitulare Primum, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitulare Saxonicum, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Capitulatio de Partibus Saxoniae, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Chronicon Aquitanicum, *MGH, SS II*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1829.

- Chronicon Moissiacense, *MGH, SS, I*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826.
- Codex Carolinus, *MGH, Epis. III*, ed. W. Gundlach, Berlin, 1892.
- Duplex Legationis Edictum, *MGH, Leges II, Cap. I*, no. 23, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- EINHARD, Vita Karoli Magni, *MGH, SRG, in us. XXV*, ed. G. H. Pertz, Hanover & Leipzig, 1911.
- Einhardi Fuldensis Annales, *MGH, SS, rer. Ger. VI*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1895.
- Fragmentum Annalium Chesnii, *MGH, SS, I*, ed. G. H. Pertz, Hanover, 1826.
- FREDEGAR, Chronicarum Quae Dicuntur Fredegarii Scholastici Continuationes, *MGH, SS, rer. Merov. II*, ed. Bruno Krusch, Hanover, 1888.
- GREGORY OF TOURS, Gregorii Turonensis Opera, Libri Historiarum X, ed. Bruno Krusch & Wilhelmus Levison, *MGH, SRM 1, 1: 2.12*, Hanover, 1951.
- HINCMAR, De Ordine Palatii, *MGH, Fontes iures III*, ed. T. Gross, R. Schieffer, Hannover, 1980.
- Hrabani Mauri Carmina, *MGH, Antiquitates, Poet. II*, ed. E. Düemmler, Berlin, 1884.
- Karoli Epistola Generalis, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Karoli Epistola De Litteris Colendis, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Leonis III Papae Epistolae X, *MGH, Ep. V*, ed. K. Hampe, Berlin, 1899.
- Liber Historiae Francorum, *MGH, SS, rer. Merov. II*, ed. Bruno Krusch, Hanover, 1888.
- NOTKER BALBULUS; De Carolo Magno, *MGH, SS, ii*, ed. G.H. Pertz, Hanover, 1829.
- MIGNE, Jacques-Paul, ed.; *Patrologia Latina*, Paris, 1844-1855.
- Paulini Aquileiensis Epistolae, *MGH, Ep., IV*, ed. E. Düemmler, Berlin, 1895.
- POETA SAXO, Annalium De Gestis Caroli Magni Imperatoris, *MGH, Poet. IV*, ed. P. Winterfeld, Berlin, 1899.
- Responsa Misso Cuidam Data, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Summula de Bannis, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- Synodus Franconofurtensis, *MGH, Cap. I*, ed. A. Boretius, Hanover, 1883.
- THEGAN, Gesta Hladowici Imperatoris, *MGH, SS, rer. Ger. 64*, ed. E. Tremp, Hanover, 1995.

2. TEDKİKLER

- ACARA, Meryem; "Bizans Kilisesinde Litürji ve Litürjik Eserler (1)", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c. 15, s. 1, 1998.
- AĞAOĞULLARI, M. A., KÖKER, L.; *İmparatorluktan Tanrı Devletine*, Ankara, İmge Kitabevi, 2004.
- AIKIN, J., MORGAN, T., JOHNSTON, W.; *General Biography*, vol. VIII, London, Longman, 1813.
- AINSWORTH, M.D.S., BLEHAR, M.C., WATERS, E., WALL, S., *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*, New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates, 1978.
- AIRLIE, Stuart; "For It Is Written In The Law: Ansegi and The Writing of Carolingian Rayol Authority", *Early Medieval Studies in Memory of Patrick Wormald*, ed. S. Baxter, C. Karkov, J. Nelson, D. Peltered, USA, MPG Books, 2009.
-; "Narratives of Triumph and Ritual of Submission: Charlemagne's Mastering of Bavaria", *Transactions of The Royal Historical Society*, UK, Press Syndicate of The University of Cambridge, 1999.
-; "The World, The Text and The Carolingian: Royal, Aristocratic and Masculine Identities in Nithard's Histories", *Lay Intellectuals In The Carolingian World*, ed. P. Wormald, J. Nelson, UK, Cambridge University Press, 2007.
- ALBERT, B. S.; "Adversus Iudaeos in The Carolingian Empire", *Contra Iudaeos: Ancient and Medieval Polemics Between Christians and Jews*, ed. O. Limor, G. G. Stroumsa, Germany, Mohr, 1996.
- ALTHOFF, G.; "Amicitiae (Friendship) As Relationship Between States And People", *Debating The Middle Ages*, ed. L.K. Little, B.H. Rosenwein, USA, Blackwell Publishing, 1998.
-; *Family, Friends And Followers*, UK, Cambridge University Press, 2004.
- ANDERSON, H.; *Passages From Antiquity to Feudalism*, London, Verso, 1996.
- ANDREA, A., OVERFIELD, J.; *The Human Record: To 1700*, vol. I, 4th. Edition, USA, Houghton Mifflin Company, 2000.
- APPLEBAUM, H. *The Concept of Work: Ancient, Medieval and Modern*, Albany, New York State University Press, 1992.
- ARNOLD-BAKER, C.; *The Companion to British History*, London, Routledge, 2001.
- ARTZ, F. B.; *The Mind of The Middle Ages*, y.y., Knopf, 1953.
- ASHLEY, S.; "The Lay Intellectual in Anglo-Saxon England: Ealdorman Æthelweard and The Politics of History", *Lay Intellectuals In The Caro-*

- lingian World*, ed. P. Wormald, J. Nelson, UK, Cambridge University Press, 2007.
- AUMANN, J.; *Christian Spirituality in The Catholic Tradition*, USA, Ignatius Press, 1985.
- AVRIN, L.; *Scribes, Script and Books*, USA, ALA Editions, 2010.
- AYDIN, Mehmet; "Bizans Kilisesinde İkonoklast (Tasvir Kırıcı) Hareketin Kökenleri", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. XIII, Konya, 2002/Bahar.
- BACANLI, H., *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2000.
- BACHRACH, B. S.; *Merovingian Military Organization*, USA, University of Minnesota Press, 1972.
- BAINVILLE, J.; *Fransa Tarihi*, çev. H. C. Yalçın, İstanbul, Kanaat Kitabevi, 1938.
- BAMFORD, C.; *The Voice of The Eagle*, USA, Lindisfarne Books, 2000.
- BANFIELD, S.; *Charlemagne*, USA, Chelsea House Publishers, 1986.
- BANNIARD, M.; "Alcuin", *Encyclopedia of The Middle Ages*, vol. 1, ed. R. B. Dobson, M. Lapidge, A. Vauchez, UK, James Clarke & Co. Ltd, 2000.
- BARBERO, A., LORING, M. I.; "The Formation of The Sueve and Visigothic Kingdoms in Spain", *The New Cambridge Medieval History*, vol. I, ed. Paul Fouracre, UK, Cambridge University Press, 2008.
- BARBERO, A.; *Charlemagne: Father of A Continent*, England, University of California Press, 2004.
- BASCOM, J.; *An Historical Interpretation of Philosophy*, y.y., Applewood Books, 1893.
- BASIC, R., WORTMAN, R.; *St. Donat and Alcuin's Acrostic*, y.y., Kim Williams Books, 2003.
- BAYKAL, B.S.; *Tarih Terimleri Sözlüğü*, Ankara, İmge Kitabevi, 2000.
- BECKER, Matthias; *Charlemagne*, trans. D. D. Bachrach, London, Yale University Press, 2003.
- BEDOS-REZAK, B.; "Secular Administration", *Medieval Latin*, ed. F. A. C. Mantello, A. G. Rigg, USA, The Catholic University of America Press, 1996.
- BEHRINGER, W.; *Witches and Witch-Hunts*, UK, Polity Press, 2004.
- BELLITTO, Christopher; *Renewing Christianity*, USA, Paulist Press, 2001.
- BELLOMO, M.; *The Common Legal Past of Europe*, trans. L. Cochiane, USA, The Catholic University of America Press, 1995.
- BERMAN, H.J., *Law and Revolution*, USA, Harvard University Press, 1983.
- BERTRAM, J.; *The Chrodegang Rules*, Great Britain, Ashgate Publishing, 2005.
- BETT, H.; *Johannes Scotus Erigena*, New York, Russell & Russell, 1964.

- BHOTE, T.; *Charlemagne: The Life And Times Of An Early Medieval Emperor*, USA, The Rosen Publishing Group, 2005.
- BIGHAM, S.; *Heroes of The Icon*, y.y., Vladimir's Seminary Press, 1998.
- BILER, Peter; *The Measure of Multitude: Population In Medieval Thought*, USA, Oxford University Press, 2003.
- BISAHA, N.; *Creating East and West*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2004.
- BISCHOFF, B.; *Manuscripts And Libraries in The Age of Charlemagne*, Great Britain, Cambridge University Press, 1994.
- BISHOP, M.; *The Middle Ages*, USA, The American Heritage, 1996.
- BLACKBURN, M., KEYNES, S.; "A Corpus of The Cross-and-Lozenge and Related Coinages of Alfred, Coewulf II and Archbishop Æthelred", *Kings, Currency and Alliances*, ed. M.A.S. Blackburn, D.N. Dumville, Woodbridge, The Boydell Press, 1998.
- BLAIR, A.; *History of Waldenses*, vol. I, Edinburg, Longman, 1832.
- BLAIR, P.H., KEYNES, S.; *An Introduction to Anglo-Saxon England*, UK, Cambridge University Press, 2003.
- BLOCH, M.; *Feodal Toplum*, Ankara, Doğu-Batı Yayınları, 2005.
- BLUNT, J.H.; *Dictionary Doctrinal and Historical Theology*, London, Rivingston, 1870.
- BOLGAR, R.R.; *The Classical Heritage and Its Beneficiaries*, UK, Cambridge University Press, 1975.
- BOUCHARD, C.B.; *Strong of Body, Brave and Noble*, USA, Cornell University Press, 1998.
-; "Benedict of Aniane", *Medieval France*, ed. W. W. Kibler, USA, Routledge, 1995.
- BOUREAU, A.; "Cladius of Turin", *Encyclopedia of The Middle Ages*, vol. 1, ed. R. B. Dobson, M. Lapidge, A. Vauchez, UK, James Clarke & Co. Ltd, 2000.
- BOUSSARD, J.; *The Civilization of Charlemagne*, trans. F. Partridge, New York, McGraw-Hill Book Company, 1968.
- BOWER, C. M., "The Transmission of Ancient Music Theory Into The Middle Ages", *The Cambridge History of Western Music Theory*, ed. T. S. Christensen, UK, Cambridge University Press, 2002.
- BRADBURY, J.; *The Capetians: King of France, 987-1328*, Great Britain, MPG Books Ltd., 2007.
- BOOKER, C. M.; *Past Convictions*, USA, University of Pennsylvania Press, 2009.
- BROMILEY, G. W.; *Historical Theology*, Great Britain, Wm. B. Eerdmans Publishing, 1978.
- BROTTON, J.; *The Renaissance*, UK, Oxford University Press, 2006.

- BROWN, T. S.; "Division of The Carolingian Empire", *Atlas of Medieval Europe*, ed. A. MacKay, D. Ditchburn, London, Routledge, 1997.
-; "France and Its Principalities", *Atlas of Medieval Europe*, ed. A. MacKay, D. Ditchburn, London, Routledge, 1997.
-; "The Transformation of The Roman Mediterranean, 400-900", *The Oxford Illustrated History of Medieval Europe*, ed. G. Holmes, UK, Oxford University Press, 1988.
- BROWN, G.; "Carolingian Renaissance", *Carolingian Culture*, ed. R. McKitterick, UK, Cambridge University Press, 1994.
- BROWN, Peter; *The Rise of Western Christendom: Triumph And Diversity*, USA, Blackwell Publishing, 2003.
- BROWN, W.C., GORECKI, P.; "Where Conflict Leads: On The Present and Future of Medieval Conflict Studies In The United States", *Conflict In Medieval Europe*, ed. W. Brown, P. Gorecki, England, Ashgate Publishing, 2003.
- BRUNDAGE, J. A.; *Law, Sex and Christian Society in Medieval Europe*, USA, University of Chicago Press, 1987.
- BRYCE, J.; *The Holy Roman Empire*, London, Macmillan, 1913.
- BULFINCH, T.; *Legends of Charlemagne*, Boston, J.E. Tilton, 1863.
- BULLOUGH, V.L.; *Encyclopedia of Birth Control*, USA, y.y., 2001.
- BULLOUGH, D.; *The Age of Charlemagne*, Great Britain, Elek Books Ltd, 1965.
-; *Carolingian Renewal*, England, Manchester University Press, 1991.
- BUNSON, M.; *OSV's Encyclopedia of Catholic History*, USA, Our Sunday Visitor Publishing, 2004.
- BUSSE, P. E. ; "Sedulius Scotus", *Celtic Culture*, vol. IV, ed. J. T. Koch, USA, ABC-CLIO, 2006.
- BUTLER, A.; *Butler's Lives of The Saints*, Great Britain, Continuum International Publishing, 1999.
-; *The Lives of The Fathers, Martyrs and Other Principal Saints*, vol. I, Dublin, James Duffy 1845.
- BUTT, J.; *Daily Life In The Age of Charlemagne*, USA, Greenwood Press, 2002.
- BUTZER, P. L.; "Mathematics in West and East From Fifty to Tenth Centuries: An Overview", *Science in Western and Eastern Civilization*, ed. P.L. Butzer, D. Lohrman, Basel, Birkhäuser, 1993.
- BUTZER, K. W.; "The Classical Tradition of Agronomic Science; Perspectives, On Carolingian Agriculture and Agronomy", *Science in Western and Eastern Civilization*, ed. P.L. Butzer, D. Lohrman, Basel, Birkhäuser, 1993.

- BÜHRER-THIERRY, G.; "Louis II The German", *Encyclopedia of The Middle Ages*, vol. II, ed. A. Vauchez, UK, Routledge, 2000.
- CABANISS, A.; *Charlemagne*, y.y., Twayne Publishers, 1972.
-; "The Life of St. Benedict Abbot of Aniane and of Inde", *Soldiers of Christ*, ed. T. Noble, T. Heat, USA, The Pennsylvania State University Press, 1995.
- CALDWELL, J.; "Music Before 1300, *Hereford Cathedral*, ed. G. E. Aylmer, J. E. Tiller, USA, The Hambledon Press, 2000.
- CALKINS, R. G.; *Monuments of Medieval Art*, USA, Cornell University Press, 1979.
- CAM, Helen; *Local Government in Francia and England*, London, University of London Press, 1912.
- CANDUCI, A.; *Triumph & Tragedy: The Rise and Fall of Rome's Immortal Emperors*, y.y., Murdoch Books Pty Limited, 2010.
- CANNING, J.; *A History of Medieval Political Thought*, London, Routledge, 1996.
- CANNON, J.; *A Dictionary of British History*, New York, Oxford University Press, 2009.
- CAPONIGRI, A.R.; *A History of Western Philosophy*, USA, University of Notre Dame Press, 1971.
- CARD, Henry; *The Reign of Charlemagne*, London, Longman, 1807.
- CARDINI, F.; *Avrupa ve İslam*, çev. G. Koca, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2004.
- CARLILE, W. W.; *The Evolution of Modern Money*, USA, Burt Franklin, 1967.
- CAROZZI, C.; "Carolingians", *Encyclopedia of The Middle Ages*, ed. R. B. Dobson, A. Vauchez, M. Lapidge, England, James Clarke & Co., 2000.
- CARPENTER, N. C.; *Music in The Medieval And Renaissance Universities*, USA, University of Oklahoma Press, 1972.
- CARPENTER, W. H.; "Alcuin", *Library of The World's Best Literature*, y.y., BiblioBazaar, 2009.
- CARUS-WILSON, E.; "The Woolen Industry", *The Cambridge Economic History of Europe II*, ed. M.M. Postan, E. Miller, Great Britain Cambridge University Press, 1987.
- CARWITHEN, J. B., LYALL, A.; *History of The Christian Church from The Fourth to The Twelfth Century*, London, Richard Griffin and Company, 1856.
- CAVADINI, J. C.; "Gottschalk of Orbais", *Biographical Dictionary of Christian Theologians*, ed. P. Carey, J. Lienhard, USA, Greenwood Publishing Press, 2000.
- CELS, M.; *Life In A Medieval Monastery*, Canada, Crabtree Publishing, 2005.

- CHADWICK, N. K.; *Studies In The Early British Church*, UK, Cambridge Press, 1958.
- CHADWICK, H.; *East and West The Making of A Rift In The Church*, USA, Oxford University Press, 2005.
- CHANCE, J.; *Medieval Mythography*, USA, University Press of Florida, 1994.
- CHARTIER, Y.; "Hucbald of St. Amand", *Encyclopedia of The Middle Ages*, vol. 1, ed. R. B. Dobson, M. Lapidge, A. Vauchez, UK, Routledge, 2000.
- CHAZELLE, C.; "Einhard", *Medieval France*, ed. W. W. Kibler, USA, Routledge, 1995.
-; "Jonas of Orleans", *Medieval France*, ed. W. W. Kibler, USA, Routledge, 1995.
- CHILDS, G.; *Secrets of Esoteric Christianity*, UK, Temple Lodge Publishing, 2005.
- CHUPUNGO, A. J.; *Handbook for Liturgical Studies*, USA, Liturgical Press, 2000.
- CLARK, William; *Medieval Cathedrals*, USA, Greenwood Publishing Group, 2006.
- CLARKE, Paula; "The Villani Chronicles", *Chronicling History*, ed. S. Dale, A. W. Lewin, D. Oshein, USA, The Pennsylvania State University Press, 2007.
- CLASTER, J.N.; *The Medieval Experience*, New York, NYU Press, 1982.
- CLAUSSEN, M. A.; *The Reform of The Frankish Church*, UK, Cambridge University Press, 2004.
- CLOT, A.; *Harun er-Reşid ve Abbâsiler Dönemi*, çev. N. Demirtaş, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2007.
- COHEN, D. E.; "Notes, Scales and Modes In The Earlier Middle Ages", *The Cambridge History of Western Music Theory*, ed. T. S. Christensen, UK, Cambridge University Press, 2002.
- COLLINS, R.; *Early Medieval Europe 300-1000*, Great Britain, Macmillan, 1991.
- COMYN, R.; *History of The Western Empire*, vol. I, London, W. H. Allen, 1851.
- CONANT, K. J.; *Carolingian and Romanesque Architecture, 800 to 1200*, Great Britain, Penguin Books, 1959.
- CONSTABLE, G.; *Monastic Tithes: From Their Origins to The Twelfth Century*, Great Britain, Cambridge University Press, 1964.
- CONTRENI, John; "The Carolingian Renaissance", *Renaissances Before The Renaissance*, ed. Warren Treadgold, USA, Stanford University Press, 1984.

- COON, L. L.; *Dark Ages Bodies*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 2011.
- COPLESTON, Frederick; *A History of Philosophy*, vol. II, Great Britain, Continuum International Publishing, 1999.
- COSMAN, M. P., JONES, G., Linda; *Handbook to Life in The Medieval World*, USA, Infobase Publishing, 2008.
- COSTAMBEYS, M., INNES, M., KEYNES, S.; *The Carolingian World*, UK, Cambridge University Press, 2011.
- CRISP, R.; "Charles III", *The Rise of The Medieval World*, ed. J. Schulman, USA, Greenwood Publishing Group, 2002.
- CUNNINGHAM, L., REICH, J.; *Culture and Values*, 7th edition, Wadsworth, Cengage Learning, 2010.
- CURTIS, C.; "Charlemagne", *Encyclopedia of Medieval Literature*, ed. R. Lambdin, L. Lambdin, USA, Greenwood Press, 2000.
- CUTTS, Edward L.; *Charlemagne*, London, E. & J. B. Young and Co., 1882.
- CÜCELOĞLU, D.; *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.
- ÇAĞDAŞ, A., SEÇER, S.Z., "Ahlak Gelişimi", *Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlaki Gelişim*, ed. Arı, R., Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2002.
- ÇOBAN, Bekir Zakir; "Bizans İkonoklazmının Nedenleri ve İslam etkisi Tartışması", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, s. 4, VIII (2008).
- DALE, T. E. A.; "Mosaic", *Medieval Italy*, vol. II, ed. C. Kleinhenz, J. W. Barker, USA, Routledge, 2004.
- DALES, Richard; *The Scientific Achievement of The Middle Ages*, USA, University of Pennsylvania Press, 1973.
-; *The Intellectual Life of Western Europe in The Middle Ages*, Netherlands, Brill, 1995.
- DASS, N.; *The Crowning of Louis: A New Metrical Translation of The Old French Verse Epic*, USA, McFarland, 2003.
- DAVIS, H. W. C.; *Medieval Europe*, London, Williams & Norgate, 1915.
-; *Charlemagne*, New York, The Knickerbocker Press, 1900.
- DAVIS, R.; *The Lives of The Ninth-Century Popes*, England, Liverpool University Press, 1995.
- DAVIS, J. J.; *Worship and The Reality of God*, USA, InterVarsity Press, 2010.
- D'AVRAY, D. L.; *Medieval Marriage*, Great Britain, Oxford University Press, 2005.
- DAWSON, Christopher; *The Making of Europe*, USA, CUA Press, 2003.
- DEANESLY, M.; *A History of Early Medieval Europe*, London, Methuen, 1963.
- DEBACKER, D. M.; *Gathering Leaves*, y.y., y.y., 2008.
- DE BEER, E. A.; *John Calvin on The Visions of Ezekiel*, Netherlands, Brill, 2004.

- DE JONG, M.; *In Samuel's Image*, Netherlands, Brill, 1996.
- DEL MAR, A.; *Money and Civilization*, USA, Burt Franklin, 1969.
- DODWELL, C. R.; *Painting in Europe, 800 to 1200*, y.y., Penguin Books, 1971.
- DOIG, A.; *Liturgy and Architecture From The Early Church to The Middle Ages*, Great Britain, Ashgate Publishing, 2008.
- DOLAN, M.; *The Role of Illustrated Aratea Manuscripts In the Transmission of Astronomical Knowledge In The Middle Ages*, Pittsburg, ProQuest, 2007.
- D'ONOFRIO, G., STUDER, B.; *The History of Theology: Middle Ages*, vol. II, USA, Liturgical Press, 2008.
- DOTSON, J.; "The Gnoese Civic Amnals", *Chronicling History*, ed. S. Dale, A. W. Lewin, D. Osheim, USA, The Pennsylvania State University Press, 2007.
- DOX, D.; *The Idea of The Theater in Latin Christian Thought*, USA, University of Michigan Press, 2004.
- DOYLE, L.J. trans; *The Rule of Saint Benedict*, USA, y.y., 2001.
- DÖLLINGER, Johann J. I.; *A History of The Church*, vol. London, I.C. Dolman, 1841.
- DRANE, A. T.; *Christian Schools and Scholars*, London, Longman, 1867.
- DREUILLE, M.; *The Rule of Saint Benedict and The Ascetic Traditions From Asia to The West*, England, MPG Book Ltd., 2000.
- DREW, K. F.; *The Laws of The Salian Franks*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1991.
- DUBNOV, S.; *History of The Jews*, vol. II, USA, Barnes & Co., 1968.
- DUBY, G.; *France in The Middle Ages 987-1460*, USA, Blackwell Publishers, 2002.
-; *The Chivalrous Society*, trans. C. Postan, USA, University of California Press, 1977.
- DUCKETT, E.; *Death and Life in the Tenth Century*, Ann Arbor, University of Michigan Press, 1968.
-; *Carolingian Portraits*, USA, University of Michigan Press, 1988.
- DUNHAM, S. A.; *History of Germanic Empire*, vol. I, London, Longman, 1834.
- DYSON, R. W. ed. & trans.; *Sedulius Scotus, De Rectoribus Christianis*, Woodbridge, The Boydell Press, 2010.
- EAGLETON, C., "Clocks and Timekeeping", *Medieval Science, Technology and Medicine*, ed. T. Glick, S. Livesey, F. Wallis, New York, Routledge, 2005.
- EASTWOOD, B.; *Ordering The Heavens*, Netherlands, Brill, 2007.

-; "The Astronomies of Pliny, Martianus Capella and Isidore of Seville", *Science in Western and Eastern Civilization*, ed. P.L. Butzer, D. Lohrman, Basel, Birkhäuser, 1993.
- ELIADE, M.; *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, c. 3, çev. A. Berktaş, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2003.
- ELIOT, C.; *Prefaces and Prologues to Famous Books*, US, y.y., 2008.
- ENGLISH, D. E.; *A Companion to The Medieval World*, UK, Blackwell, 2009.
- EMERICK, J.; *The Tempietto del Clitunno Near Spoleto*, USA, The Pennsylvania State University Press, 1998.
- EMERTON, E.; *An Introduction to The Study of The Middle Ages*, USA, The Athenaeum Press, 1916.
- ERDEM, Burhan; *İktisat Tarihi*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları 2004.
- ERSEVİM, İ.; *Freud ve Psikanalizin Temel İlkeleri*, İstanbul, Assos Yayınları, 2005.
- ESTER, H.; "Gottschalk of Orbais", *The Rise Of The Medieval World*, USA, Greenwood Publishing, 2002.
- EVANS, G. R.; *Fifth Key Medieval Thinkers*, Great Britain, Routledge, 2002.
- FARMER, D. H.; *Benedict's Disciples*, England, Gracewing, 2002.
- FARRELLY, J.; *The Trinity*, UK, Rowman & Littlefield Publishers, 2005.
- FARUK, A.; *Eshab-ı Kiram*, İstanbul, Hakikat Kitabevi Yayınları, 2009.
- FAWTIER, R.; *The Capetian Kings of France*, çev. Lionel Butler, R. J. Adam, New York, St. Martin Press, 1960.
- FISHER, George P.; *Outlines of Universal History*, New York, Ivison, Blake-man, Taylor and Company, 1885.
- FLECKENSTEIN, J.; "Alcuin Im Kreis Der Hoflehrten Karls Des Grossen", *Science in Western and Eastern Civilization*, ed. P.L. Butzer, D. Lohrman, Basel, Birkhäuser, 1993.
- FOLZ, R.; *The Coronation of Charlemagne*, UK, Routledge & K. Paul, 1974.
- FOURACRE, P.; "Britain, Ireland and Europe, c. 500 - c. 750", *A Companion to The Early Middle Ages*, ed. P. Stafford, UK, Blackwell Publishing, 2009.
-, "Francia in The Seventh Century", *The New Cambridge Medieval History*, vol.I, ed. Paul Fouracre, UK, Cambridge University Press, 2008.
-, "Frankish Gaul to 814", *The New Cambridge Medieval History*, vol.II, ed. R. McKitterick, UK, Cambridge University Press, 2008.
-, "The Long Shadow of The Merovingians", *Charlemagne Empire and Society*, ed. J. Story, UK, Manchester University Press, 2005.
- FOURACRE, P., GERBERDING, R.; *Late Merovingian France*, UK, Manchester University Press, 1996.

- FRASSETTO, M.; *Encyclopedia of Barbarian Europe*, y.y., ABC-CLIO, 2003.
- FREMAN, E. A.; *The History of The Norman Conquest of England*, vol. I, Oxford, The Clarendon Press, 1867.
- FREEMAN, E., HOLMES, Thomas S.; *Western Europe in The Eight Century & Onward*, London, Macmillan, 1904.
- FRIED, J.; "The Frankish Kingdoms, 817-911: The East and Middle Kingdoms", *The New Cambridge Medieval History*, vol.II, ed. R. McKitterick, UK, Cambridge University Press, 2008.
- FUNCK-BRENTANO, F.; *The Earliest Times*, trans. E.F. Buckley, London, Heinemann, 1927.
- GANSHOF, F. L.; *Feudalism*, Canada, University of Toronto Press, 1996.
-; *The Carolingians and The Frankish Monarchy*, trans. J. Sondheimer, New York, Cornell University Press, 1971.
- GANZ, D.; "Charlemagne: The Characterisation of Greatness", *Charlemagne Empire And Society*, ed. J. STORY, UK, Manchester University Press, 2005.
-; *Corbie in Carolingian Renaissance*, y.y., Thorbecke, 1990.
-; "Einhardus Peccator", *Lay Intellectuals In The Carolingian World*, ed. P. Wormald, J. Nelson, UK, Cambridge University Press, 2007.
- GARDENOUR, B.; "Hospitals", *Medieval Science, Technology and Medicine*, ed. T. Glick, S. Livesey, F. Wallis, New York, Routledge, 2005.
- GARIPZANOV, I.; *The Symbolic Language Authority In The Carolingian World*, Netherlands, Brill, 2008.
- GARRISON, M.; "Alcuin of York", *The Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England*, ed. M. Lapidge, J. Blair, S. Keynes, D. Scragg, USA, Blackwell Publishing, 2003.
-; "The Emergence of Carolingian Latin Literature and The Court of Charlemagne", *Carolingian Culture*, ed. R. McKitterick, UK, Cambridge University Press, 1994.
- GARVER, V. L.; *Women and Aristocratic Culture in The Carolingian Culture*, USA, Cornell University Press, 2009.
-; "Learned Women? Liutberga and The Instruction of Carolingian Women", *Lay Intellectuals In The Carolingian World*, ed. P. Wormald, J. Nelson, UK, Cambridge University Press, 2007.
- GASKOIN, C. J. B.; *Alcuin: His Life and His Work*, London, Cambridge University Press, 1904.
- GEARY, P.; *Phantoms of Remembrance*, USA, Princeton University Press, 1994.
-; *Living With The Death in The Middle Ages*, USA, Cornell University Press, 1994.
- GEÇTAN, E.; *Psikanaliz ve Sonrası*, İstanbul, Metis Yayınları, 2005.

- GIBBON, E.; *The Decline and Fall of Roman Empire*, vol. IV, London, The Folio Society, 1986.
- GIBBS, M. E., JOHNSON, Sidney M.; *Medieval German Literature*, Great Britain, Routledge, 1997.
- GIBSON, K., SMAIL, D. L.; *Vengeance in Medieval Europe*, Canada, University of Toronto Press, 2009.
- GINTHER, J. R.; *The Westminster Handbook to Medieval Theology*, USA, Westminster John Knox Press, 2009.
- GIOIA, F. ed.; *The Popes Twenty Centuries of History*, Italy, Libreria Editrice Vaticana, 2005.
- GLAISTER, William; *Karl the Great*, London, George Bell & Sons, 1877.
- GLEIG, G. R.; *The History of France*, vol. I, London, The Religious Tract Society, 1845.
- GLICK, T.; "Clepsydra", *Medieval Science, Technology and Medicine*, ed. T. Glick, S. Livesey, F. Wallis, New York, Routledge, 2005.
- GLUNZ, H. H.; *History of Vulgate In England From Alcuin to Roger Bacon*, UK, Cambridge University Press, 1933.
- GOLBERG, E. J.; *Struggle For Empire*, USA, Cornell University Press, 2006.
- GONZALES, Justo L.; *Essential Theological Terms*, USA, Westminster John Knox Press, 2005.
- GOODY, J.; *The Development of The Family and Marriage In Europe*, UK, Cambridge University Press, 1983.
- GOSSELIN, M., *The Power of Pope During The Middle Ages*, vol. I, London, C. Dolman 1853.
- GRABOIS, A.; "Political and Cultural Changes From The Fifth to The Eleventh Century", *Hebrew Bible, Old Testament*, vol. I/II, ed. M. Saebo, Germany, Vandenhoeck & Rubrecht, 2000.
- GRAHAM-CAMPBELL, James, *The Viking World*, Hong Kong, Frances Lincoln Publishers, 2001.
- GRANT, A.J.; *Early Lives of Charlemagne*, London, Chatto & Windus, 1922.
- GREEN, Dennis H.; *Medieval Listening and Reading*, USA, Cambridge University Press, 1994.
-; *Women Readers in The Middle Ages*, UK, Cambridge University Press, 2007.
- GRIERSON, P., BLACKBURN, Mark; *Medieval European Coinage: The Early Middle Ages*, UK, Cambridge University Press, 1986.
- GUIZOT, F.; *History of Civilization*, vol. III, y.y., BiblioBazaar, LLC, 2009.
- GÜRAN, T.; *İktisat Tarihi*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını, no:1577, 2004.
- HAAREN, J.H.; *Famous Men of The Middle Ages*, New York, American Book Company, 1904.

- HAGENBACH, K.R.; *A Text-Book of The History of Doctrines*, vol. I, New York, Sheldon & Company Publishers, 1867.
- HALAM, E., EVERARD, J.; *Capetian France, 987-1328*, London, Longman, 2001.
- HALPHEN, L.; "France, The Last Carolingians and The Accession of Hugh Capet (888-987)", ed. H. M. Gwatking, J. P. Whitney, *Cambridge Medieval History*, vol. III, London, Cambridge University Press, 1930.
-; *Charlemagne And The Carolingian Empire*, trans. G. de Nie, New York, North Holland Publishing, 1977.
- HALSALL, G.; *Cemeteries and Society in Merovingian Gaul*, Netherlands, Brill, 2010.
-; *Walfare and Society in The Barbarian West*, USA, Routledge, 2003.
- HASKINS, C. H.; *The Renaissance of The Twelfth Century*, USA, Harvard University Press, 1927.
- HAWKINS, J.; *General History of The Science and Practice of Music*, vol. I, London, y.y., 1853.
- HAZAN, C., SHAVER, P. R., "Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationship", *Psychological Inquiry*, vol. 5, Lawrence Erlbaum Associates, 1994.
- HAZLITT, William, GUIZOT, François; *The History of Civilization, From The Fall of The Roman Empire to The French Revolution*, USA, BiblioBazaar, LLC, 2009.
- HEAD, T.; *Hagiography and The Cult of Saints*, UK, Cambridge University Press, 1990.
- HEAREN, J. H.; *Famous Men of The Middle Ages*, New York, American Book Company, 1904.
- HEATH, Ian, MCBRIDE, Angus; *The Vikings*, UK, Osprey Publishing, 2004.
- HEGEL, F.; *Hegel's Lectures on The History of Philosophy*, vol. III, trans. E. S. Haldane, F. H. Simson, London, Routledge & Kegan Paul Ltd., 2009.
- HEN, Y.; *Culture & Religion in Merovingian Gaul*, Netherlands, Brill, 1995.
-; "The Early Medieval Barbatoria", *Medieval Christianity in Practice*, ed. M. Rubin, New Jersey, Princeton University Press, 2009.
- HEERIN, J.; *Bizans*, çev. U. Kocabaşoğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007.
- HEIDECKER, K. J.; *The Divorce of Lothar II*, USA, Cornell University Press, 2010.
- HEIL, J.; "Agobard of Lyon", *The New Westminster Dictionary of Church History*, vol. I, ed. R. Benedetto, USA, Westminster John Knox Press, 2008.
-; "Gottschalk", *The New Westminster Dictionary of Church History*, vol. I, ed. R. Benedetto, USA, Westminster John Knox Press, 2008.

- HERBERT, J. A.; *Illuminated Manuscripts*, London, Methuen & Co. Ltd., 1911.
- HERSAK, E.; "Avarlar: Etnik Yaratılış ve Tarihlerine Bir Bakış", *Türkler c.2*, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- HILDEBRANDT, M. M.; *The External School in Carolingian Society*, Netherlands, Brill, 1992.
- HILEY, D.; *The Western Plainchant: A Handbook*, Great Britain, Oxford University Press, 1993.
- HODGKIN, T.; *Charles The Great*, London, Macmillan, 1908.
- HODGSON, W.; *The Lives, Sentiments and Sufferings of Some of The Reformers and Martyrs*, Philadelphia, J. B. Lippincott & Co., 1867.
- HOGAN, Richard; *Dissent From The Creed: Heresies Past and Present*, USA, Our Sunday Visitor Publishing, 2001.
- HOLMAN, Katherine; *The A to Z of The Vikings*, USA, Scarecrow Press, 2003.
- HOUWEN, L. A. J. R., MACDONALD, A. A.; *Alcuin of York*, y.y., Forsten Publishing, 1998.
- HOYT, R. S.; *Europe in The Middle Ages*, y.y., Harcourt, Brace & World, 1966.
- HUARD, P.; "Medical Education in South-East Asia (Excluding Japan)", *The History of Medical Education*, ed. C.D. O'Malley, USA, University of California Press, 1970.
- HUBERT, J.; "Architecture and Its Decoration", *Carolingian Renaissance*, New York, Braziller, 1970.
-; "Sculpture and Applied Art", *Carolingian Renaissance*, New York, Braziller, 1970.
- HUDDLESTON, Gilbert; "Scriptorium", *The Catholic Encyclopedia*, vol. XIII, New York, 1912.
- HUGHES, K.L.; *Constructing Antichrist*, USA, CUA Press, 2005.
- HUMMER, H. J.; *Politic and Power in Early Medieval Europe*, UK, Cambridge University Press, 2005.
-; "Reform and Lordship In Alsace at The Turn of The Millenium", *Conflict in Medieval Europe*, ed. W. Brown, P. Gorecki, England, Ashgate Publishing, 2003.
- IANZITI, Gary; "Challengign Challenging Chronicles: Leonardo Bruni's *History of The Florentine People*", *Chronicling History*, ed. S. Dale, A.W. Lewin, D. Osheim, USA, The Pennsylvania State University Press, 2007.
- IFRAH, G.; *A Universal History of Computing*, New York, John Willey, 2001.
- İMAMÜDDİN, M.; *Endülüs Siyasi Tarihi*, Ankara, Rehber Yayınları, 1990.

- INNES, M.; *State and Society in The Early Middle Ages*, UK, Cambridge University Press, 2000.
-; "Teutons or Trojans? The Carolingians and The Germanic Past", *The Uses of The Past In The Early Middle Ages*, ed. Y. Hen, M. Innes, UK, Cambridge University Press, 2000.
- JACKSON, B. D.; *De Dialectica*, Netherlands, Reidel Publishing, 1975.
- JACKSON, J. A.; *Ordines Coronations Franciae*, vol. I, USA, University of Pennsylvania Press, 1995.
- JAMES, E.; "The Northern World in The Dark Ages, 400-900", *The Oxford Illustrated History of Medieval Europe*, ed. G. Holmes, USA, Oxford University Press, 1988.
-; "Alcuin and York in The Eighth Century", *Science in Western and Eastern Civilization*, ed. P.L. Butzer, D. Lohrman, Basel, Birkhäuser, 1993.
- JAMES, G. P. R.; *France in The Lives of Her Great Men: Charlemagne*, vol. I, London, Longman, 1832.
- JAMES, M. R.; "Learning And Literature Till Pope Sylvester II", *Cambridge Medieval History*, vol. III, ed. H. M. Gwatkin, J. P. Whitney, J. R. Tanner, J. W. Preville-Orton, New York, Macmillan, 1922.
- JAQUES, T.; *Dictionary of Battle and Sieges*, vol. I, USA, Greenwood Publishing Group, 2007.
- JORDAN, W.C.; *The Middle Ages*, vol. II, USA, Macmillan, 1996.
- KABAAĞAÇ, Sina, ALOVA, Erdal; *Latince-Türkçe Sözlük*, İstanbul, Sosyal Yayınlar, 1995.
- KAFESOĞLU, İ.; *Türk Milli Kültürü*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1999.
- KARATAY, Osman; *İran ile Turan: Hayali Milletler Çağında Avrasya ve Ortadoğu*, Ankara, Karam Yayınları, 2003.
- KARDONG, T.; *Benedict's Rule: A Translation and Commentary*, USA, The Liturgical Press, 1996.
- KAREN, R.; *Becoming Attached*, New York, Oxford University Press, 1998.
- KARTHSCHOKE, D.; "Religious Devotion and Courtly Display", *A New History German Literature*, ed. D. Welbery, J. Ryan, H.U. Gumbrecht, USA, Harvard University Press, 2004.
- KASTEN, B.; "Stepmothers in Frankish Legal Life", *Law, Laity and Solidarities*, ed. P. Stafford, J. Nelson, J. Martindale, UK, Manchester University Press, 2001.
- KAUFMANN, J.E., KAUFMANN, H.W., JURGA, R.M.; *Medieval Fortress: Castles, Forts and Walled Cities of The Middle Ages*, USA, Combined Publishing, 2001.
- KATAR, M.; *Dinler Tarihi*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2005.

- KELLY, J.F.; *The Ecumenical Councils of The Catholic Church*, USA, Liturgical Press, 2009.
- KELLY, J.N.D.; *Early Christian Creeds*, London, Continuum International Publishing Group, 2006.
- KERSHAW, P. J. E.; *Peaceful Kings*, USA, Oxford University Press, 2010.
-; "Eberhard of Friuli, A Carolingian Lay Intellectual", *Lay Intellectuals In The Carolingian World*, ed. P. Wormald, J. Nelson, UK, Cambridge University Press, 2007.
- KIECKHEFER, R.; *Magic In The Middle Ages*, UK, Cambridge University Press, 2000.
- KIESEWETTER, R. G.; *History of The Music of Western Europe*, London, T. C. Newby, 1848.
- KIMINAS, D.; *The Ecumenical Patriarchate*, USA, Wildside Press, 2009.
- KINDER, H., Hilgemann, Werner; *Dünya Tarihi Atlası*, 1. Cilt, çev. Leyla Uslu, Ankara, ODTÜ Yayıncılık, 2006.
- KING, P.; "Philosophy in The Latin Christian West 750-1050", *A Companion to Philosophy in The Middle Ages*, ed. J. J. E. Gracia, T. B. Noone, UK, Blackwell Publishing, 2002.
- KIRBY, D.P.; *The Earliest English Kings*, London, Routledge, 1992.
- KLEINER, F. S.; *Gardner's Art Through The Ages*, USA, Cengage Learning, 2010.
- KLEMENČIČ, Matjaž; "Migrations in History", *Immigration and Emigration in Historical Perspective*, ed. Ann K. Isaacs, Pisa, Pisa University Press, 2007.
- KNIGHT, S.; "Clovis", *Middle Ages Biographies*, vol. I, ed. Sudy Galens, USA, UXL, 2001.
- KNOWLES, D. D.; *The Monastic Order In England*, UK, Cambridge University Press, 2004.
- KOENIGSBERGER, H. G.; *Medieval Europe*, New York, Longman, 1987.
- KOHLRAUSCH, Friedrich; *A History of Germany*, London, Chapman and Hall, 1844.
- KURZ, O.; *Sultan İçin Bir Saat*, çev. A. Özdamar, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2005.
- Kutsal Kitap*, İstanbul, Kitabı Mukaddes Şirketi, 2006.
- LAGARDE, A.; *Latin Church in The Middle Ages*, New York, Charles Scribner's Sons, 1915.
- LAISTNER, M.L.W.; *Thought And Letters in Western Europe*, USA, Cornell University Press, 1957.
- LAMB, H.; *Charlemagne: The Legend and The Man*, y.y., Doubleday, 1954.
- LA ROCCA, C.; "A Man For All Seasons: Pacificus of Verona and The Creation of A Local Carolingian Past", *The Uses of The Past In The Early*

- Middle Ages*, ed. Y. Hen, M. Innes, UK, Cambridge University Press, 2000.
- LATHAM, R.G.; *The English Language*, London, Taylor, Walton & Maberly, 1850.
- LATOUCHE, R.; *The Birth of The Western Economy*, Great Britain, Routledge, 2006.
- LAUGHLIN, C.; *The Martyred Towns of France*, USA, Kessinger Publishing, 2005.
- LEBECQ, S.; "The Two Faces of King Childeric", *From Roman Provinces to Medieval Kingdoms*, UK, Routledge, 2006.
- LECLERCQ, J.; *The Love of Learning of Desire For God*, USA, Fordham University Press, 2003.
-; "Western Civilization", *Christian Spirituality*, ed. B. McGinn, J. Meyendorff, J. Leclercq, USA, Crossroad Publishing Company, 1985.
- LEFF, G.; "The Trivium and The Three Philosophies", *A History of The University in Europe*, vol. I, ed. H. De Ridder-Symoens, USA, Cambridge University Press, 1992.
- LeGOFF, J.; *Medieval Civilization*, France, Blackwell Publishing, 1990.
-; *Time, Work & Culture in The Middle Ages*, USA, The University of Chicago Press, 1982.
- LEINHARD, J. T.; "Hincmar of Reims", *Biographical Dictionary of Christian Theologians*, ed. P. W. Carey, J. T. Leinhard, USA, Greenwood Publishing, 2000.
- LEMOINE, M.; "Charity", *Encyclopedia of The Middle Ages*, vol. 1, ed. R. B. Dobson, M. Lapidge, A. Vauchez, UK, James Clarke & Co. Ltd, 2000.
- LEVACK, B.P., MUIR, E., MAAS, M., VELDMAN, M.; *The West: Encounters & Transformations*, vol. I, UK, Longman, 2003.
- LEVY, J.; *Gizli Tarih*, çev. Perran F. Özülkü, İstanbul, İthaki Yayınları, 2007.
- LEYSER, K., REUTER, T.; *Communications and Power in Medieval Europe*, Great Britain, Cambridge University Press, 1994.
- LEWIS, B.; *Müslümanların Avrupa'yı Keşfi*, İstanbul, Ayışığı Kitapları, 2000.
- LIEBER, F., WIGGLEWORTH, E., BRADFORD, T.G.; *A Popular Dictionary*, vol. IX, Philadelphia, Carter & Hendee, 1832.
- LINDBERG, D.; *The Beginnings of Western Science*, London, University of Chicago Press, 2007.
- LINES, M.R.;
<http://www.collectionscanada.gc.ca/obj/s4/f2/dsk2/ftp03/MQ54153.pdf>
- LINGARD, J.; *The History And Antiquities of The Anglo-Saxon Church*, vol. II, London, COX & SONS, 1845.

- LITTLE, L. K.; *Benedictine Maledictions*, USA, Cornell University Press, 1993.
- LOGAN, D.; *A History of The Church in The Middle Ages*, USA, Routledge, 2002.
- LOHRMAN, D.; "Alcuins Korrespondenz Mit Karl Dem Grossen Über Kalender und Astronomie", *Science in Western and Eastern Civilization*, ed. P.L. Butzer, D. Lohrman, Basel, Birkhäuser, 1993.
- LOPEZ, R.; "The Trade of Medieval Europe: The South", *The Cambridge Economic History of Europe*, vol. II, Great Britain, Cambridge University Press, 1987.
- LORENZ, F.; *The Life of Alcuin*, London, y.y., 1837.
- LOWIS, D. W.; *The History of The Church in France*, London, The Epworth Press, 1926.
- LOZOVSKY, N.; "The Earth is Our Book", *Geographical Knowledge in The Latin West*, USA, University of Michigan Press, 2000.
- LUBLIN, I.T.; *Primer of German Literature*, Fourth Edition, London, Swan, 1904.
- LUHTALA, A.; "Grammar and Dialectic: A Topical Issue in The Ninth Century", *Iohannes Scottus Eriugena*, ed. G. van Riel, C. G. Steel, J. J. McEvoy, Leuven, Leuven University Press, 1996.
-; "Linguistics and Theology in The Early Medieval West", *History of The Language Sciences*, vol. II, ed. S. Auroux, Berlin, Walter de Gruyter, 2000.
- LYNCH, J.H.; *Christianizing Kinship: Ritual Sponsorship In Anglo-Saxon England*, USA, Cornell University Press, 1998.
- MACKINNEY, L.C.; *Early Medieval Medicine*, USA, Johns Hopkins University Press, 1937.
- MACLEAN, S.; *Kingship and Politics in The Late Ninth Century: Charles The Fat and The End of The Carolingian Empire*, UK, Cambridge University Press, 2003.
- MACQUARRIE, John; *Christology Revisited*, London, Hymns Ancient & Modern Ltd., 1998.
- MANGO, C., SCOTT, R.; *The Chronicle of Theophanes Confessor*, USA, Oxford University Press, 1997.
- MANN, H. K.; *The Lives of Popes in The Early Middle Ages*, vol. III, IV, Trench, K. Paul, 1906.
- MANN, N.; "The Origins of Humanism", *The Cambridge Companion to Renaissance Humanism*, ed. J. Kraye, UK, Cambridge University Press, 2004.
- MARENBOON, J.; *Early Medieval Philosophy*, UK, Routledge, 1988.

- MATTER, E. A.; "Amalarius of Metz", *Medieval France*, ed. W. W. Kibler, USA, Routledge, 1995.
-; "Haimo of Auxerre", *Medieval France*, ed. W. W. Kibler, USA, Routledge, 1995.
-; "Remigius of Auxerre", *Medieval France*, ed. W. W. Kibler, USA, Routledge, 1995.
-; "The Church Fathers and The *Glossa Ordinaria*", *The Reception of The Church Fathers in The West*, vol. I, ed. I. D. Backus, Netherlands, Brill, 1997.
- MAURER, K.; "Carolingian Renaissance", *A New History of German Literature*, ed. D. Welbery, J. Ryan, H. U. Gumbrecht, USA, Harvard University Press, 2004.
- MAYENSKI, M. A.; "A Mother's Psalter: Psalms in The Moral Instruction of Dhuoda of Septimania", *The Place of The Psalms in The Intellectual Culture in The Middle Ages*, ed. N. E. Deussen, USA, Sunny Press, 1999.
- MAZZA, E.; *The Celebration of The Eucharist*, USA, Liturgical Press, 1999.
- MCCLUSKEY, S. C.; "Astronomies in The Latin West From The Fifth to The Ninth Centuries", *Science in Western and Eastern Civilization*, ed. P.L. Butzer, D. Lohrman, Basel, Birkhäuser, 1993.
- MCCORMICK, M.; "Byzantium and The West 700-900", *The New Cambridge Medieval History II*, ed. R. McCitterick, UK, Cambridge University Press, 2008.
-; *Origin of The European Economy*, UK, Cambridge University Press, 2003.
- MCKITTERICK, R.; *Charlemagne: The Formation of A European Identity*, New York, Cambridge University Press, 2008.
-; *The Carolingians and The Written Word*, UK, Cambridge University Press, 1995.
-; "Charlemagne's Missi and Their Books", *Early Medieval Studies in Memory of Patrick Wormald*, ed. S. Baxter, C. Karkov, J. Nelson, D. Peltered, USA, MPG Books, 2009.
-; *History of Memory In The Carolingian History*, UK, Cambridge University Press, 2004.
- MCLAUGHLIN, M.; *Consorting With Saints*, USA, Cornell University Press, 1994.
- MCNEIL, William; *Dünya Tarihi*, çev. Alâeddin Şenel, Ankara, İmge Kitabevi, 1. Baskı, 2005.
- MEANS, J. C.; "Agobard", *The Biographical Dictionary*, vol. I, part II, London, Longman, 1842.
-, "Amalarius", *The Biographical Dictionary*, vol. II, London, Longman, 1843.

-; "Angilbert", *The Biographical Dictionary*, vol. II, part II, London, Longman, 1843.
- MENZIES, S.; *History of Europe*, USA, Kessinger Publishing, 1877.
- MERRIMAN, T. M.; *The Trail of History*, Chicago, W. F. Draper, 1863.
- METCALF, D.M.; "The Monetary Economy of Ninth-Century England South of The Humber: A Topographical Analysis", *Kings, Currency and Alliances*, ed. M.A.S. Blackburn, D.N. Dumville, Woodbridge, The Boydell Press, 1998.
- MEUSSDOERFFER, F. G.; "A Comprehensive History of Beer Brewing", *Handbook of Brewing*, ed. H. M. Eßlinger, Germany, Wiley-VCH, 2009.
- MEYVAERT, P.; "Medieval Monastic Garden", *Medieval Gardens*, ed. E. MacDougall, Washington, Meriden-Stihour Press, 1986.
- MILMAN, H.; "Temporal Power of The Church", *The North American Review*, vol. XCII, Boston, Crosby, Nichols, Lee and Company, 1861.
- MITCHELL, S.; *A History of The Later Roman Empire*, UK, Blackwell, 2007.
- MITCHELL, J. trans.; *Walafrid Strabo, on The Cultivation of Gardens*, San Francisco, y.y., 2009.
- MOMBERT, J. I.; *A History of Charles The Great*, New York, D. Appleton & Co., 1888.
- MORAN, D.; *The Philosophy of John Scottus Eriugena*, UK, Cambridge University Press, 1989.
- MORELAND, J.; "The Carolingian Empire: Rome Reborn?", *Empires: Perspectives From Archaeology and History*, ed. S. Alcock, T. D'Altroy, K. Morrison, C. Sinopoli, UK, Cambridge University Press, 2001.
- MOREY, C.R.; *Medieval Art*, y.y., Norton & Company, 1970.
- MORRIS, J.W.; *The Historic Church*, USA, Author House, 2011.
- MOSHEIM, J.L., MURDOCK. J.; *Institutes of Ecclesiastical History*, vol. II, Newhaven, A.H. Maltby, 1832.
- MULDOON, J.; *Empire and Order*, USA, Macmillan, 1999.
- MULLINGER, Bass; *The Schools of Charles The Great*, London, Longman, 1904.
- MUNZ, Peter; *Life in The Age of Charlemagne*, , New York, Capricorn Books, 1971.
- MURRAY, A. C.; *From Roman to Merovingian Gaul*, Broadview Press, 2000.
- MÜLLER, S.; "Monastic Scriptoria", *A New History German Literature*, ed. D. Welbery, J. Ryan, H.U. Gumbrecht, USA, Harvard University Press, 2004.
- NEANDER, A.; *General History of The Christian Religion and Church*, vol. VI, trans. J. Torrey, Edinburg, T&T Clark, 1850.
- NEEL, C. trans.; *Dhuoda, Handbook For William*, y.y., University of Nebraska Press, 1991.

- NELSON, J.; "Charlemagne The Man", *Charlemagne Empire and Society*, ed. J. Story, UK, Manchester University Press, 2005.
-; "The Frankish Kingdoms, 814-898: The West", *The New Cambridge Medieval History*, vol.II, Ed.: R. McKitterick, UK, Cambridge University Press, 2008.
-; "Women at The Court of Charlemagne: A Case of Monstrous Regiment?", *Medieval Queenship*, ed. J.C. Parsons, USA, Palgrave Macmillan, 1998.
-; "Making A Difference in Eighth-Century Politics: The Daughters of Desiderius", *After Rome's Fall: Narrators and Sources of Early Medieval History Essays Presented to Walter Goffard*, ed. A.C. Murray, Toronto, University of Toronto Press, 1998.
-; "Bad Kingship in The Earlier Middle Ages", *Haskins Society Journal* 8, Woodbridge, y.y., 1999.
-; "Charlemagne: Pater Optimus?", *Am Vorabend der Kaiser Krönung*, ed. P. Godman, J. Jarnut, P. Johanek, Stuttgart, Akademie Verlag, 2001.
-; "Presidential Address: England and The Continent in The Ninth Century: IV, Bodies and Minds", *Transactions of The Royal Historical Society*, UK, Cambridge University Press, 2005.
-; "Charlemagne: 'Father of Europe'?", *Courts, Elites and Gendered Power in The Early Middle Ages: Charlemagne and Others*, (Variorum Collected Studies Series, no: 878), Great Britain, Ashgate Publishing, 2007.
-; "Aachen as a Place of Power", *Courts, Elites and Gendered Power in The Early Middle Ages: Charlemagne and Others*, (Variorum Collected Studies Series, no: 878), Great Britain, Ashgate Publishing, 2007.
-; "Was Charlemagne's Court A Courtly Society?", *Courts, Elites and Gendered Power in The Early Middle Ages: Charlemagne and Others*, (Variorum Collected Studies Series, no: 878), Great Britain, Ashgate Publishing, 2007.
-; "The Voice of Charlemagne", *Courts, Elites and Gendered Power in The Early Middle Ages: Charlemagne and Others*, (Variorum Collected Studies Series, no: 878), Great Britain, Ashgate Publishing, 2007.
-; "Why Are There So Many Different Accounts Of Charlemagne's Imperial Coronation?", *Courts, Elites and Gendered Power in The Early Middle Ages: Charlemagne and Others*, (Variorum Collected Studies Series, no: 878), Great Britain, Ashgate Publishing, 2007.
-; *The Frankish World*, Great Britain, Hambledon Press, 1996.
-; "The Settings of The Gift In The Reign of Charlemagne", *The Languages of Gift In The Early Middle Ages*, ed. W. Davies, P. Fouracre, UK, Cambridge University Press, 2010.

-, trans.; *The Annals of St. Bertin*, England, Manchester University Press, 1991.
-; "Peers in The Early Middle Ages", *Law, Laity and Solidarities*, ed. P. Stafford, J. Nelson, J. Martindale, UK, Manchester University Press, 2001.
-; "The Intellectual in Politics: Context, Content and Authorship in The Capitulary of Coulaines, November 843", *Intellectual Life in The Middle Ages*, ed. C. M. Smith, B. Ward, UK, The Hambledon Press, 1992.
- NELSON-JONES, R.; *Danışma Psikolojisi Kuramları*, çev. F. Akkoyun, V. Duyan, S. Doğan, B. Eylon, F. Korkut, Birmingham, Cassell Educational Limited, 1982.
- NETHERTON, R., OWEN-CROCKER, G. ed.; *Medieval Clothing and Textiles*, vol. I, Woodbridge, The Boydell Press, 2005.
- NEUHOFFER, M. D.; *In The Benedictine Tradition*, USA, University Press of America, 1999.
- NEUHAUSER, R.; *The Early History of Greed*, UK, Cambridge University Press, 2000.
- NEWMAN, Paul; *Daily Life in The Middle Ages*, USA, y.y., 2001.
- NICOLLE, David, Christa Hook; *Constantinople 1453: The End of Byzantium*, UK, Osprey Publishing, 2000.
- NICOLLE, D., MCBRIDE, A.; *The Age of Charlemagne*, Great Britain, World Print Ltd., 1984.
- NIERMEYER, J. F.; *Mediae Latinitatis Lexicon Minus*, Leiden, Brill, 1976.
- NIKAL, F. M.; *History of France From The Year 420 to The Surrender of Metz*, London, Whittaker and Co., 1870.
- NILES, J.D.; *Homo Narrans*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1999.
- NOBLE, T.; *From Roman Provinces to Medieval Kingdoms*, UK, Routledge, 2006.
-; *Charlemagne and Louis The Pious*, USA, Penn State Press, 2009.
-; "Kings, Clergy and Dogma: The Settlement of Doctrinal Disputes in The Carolingian World", *Early Medieval Studies*, ed. S. Baxter, C. Karkov, J. Nelson, D. Pelteret, USA, MPG Books, 2009.
-; *Western Civilization: The Continuing Experiment to 1715*, USA, Houghton Mifflin, 1997.
-; "Secular Sanctity: Forging an Ethos For The Carolingian Nobility", *Lay Intellectuals In The Carolingian World*, ed. P. Wormald, J. Nelson, UK, Cambridge University Press, 2007.
- NOBLE, T., STRAUSS, B., OSHEIM, D., NEUSCHEL, K., ACCAMPO, E. A., *Western Civilization*, Fifth Edition, USA, Houghton Mifflin Company, 2008.

- NORTH, R.; *The Origins of Boewulf: From Vergil to Wiglaf*, Great Britain, Oxford University Press, 2006.
- O'DONOVAN, O.; O'DONOVAN J. L.; *From Irenaetus to Grotius*, USA, W.m. Eerdmans Publishing, 1999.
- OEXLE, O.G.; "Perceiving Social Reality In The Early and High Middle Ages: A Contribution to A History of Social Knowledge", *Ordering Medieval Society*, ed. B. Jussen, trans. P. Selwyn, USA, University of Pennsylvania Press, 2001.
- OLD, H.O.; *Worship: Reformed According to Scripture*, USA, Westminster John Knox Press, 2002.
-; *The Reading And Preaching Of The Scriptures*, vol. III, USA, Wm. B. E. Publishing, 1999.
-; *The Medieval Church*, USA, Eerdmans Publishing, 1999.
- OPSOMER-HALLEUX, C., "The Medieval Garden and Its Role in Medicine", *Medieval Gardens*, ed. E.B. MacDougall, Washington, Merident-Stinehour Press, 1986.
- OSTROGORSKY, Georg; *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret İşıltan, Ankara, TTK, 2006.
- Oxford Latin Dictionary*, London, The Clarendon Press, 1968.
- ÖZEL, S.; *Fener-Rum Patrikanesi ve Ruhban Okulu*, İstanbul, İQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.
- PAINTER, S.; *A History of The Middle Ages*, London, The Macmillan Press, 1979.
- PALAZZO, E.; "Amalarius of Metz", *Encyclopedia of The Middle Ages*, vol. 1, ed. R. B. Dobson, M. Lapidge, A. Vauchez, UK, James Clarke & Co. Ltd, 2000.
- PALGRAVE, F.; *The History of Normandy and of England*, London, John W. Parker and Sons, 1851.
- PARK, L., LOVE, T.; *The Medieval Knights*, USA, Marshall Cavendish Benchmark, 2010.
- PARLEY, P., Goodrich, S. G., Hawthorne, E. M., Hawthorne, N.; *Peter Parley's Universal History*, London, West Strand, 1837.
- PARSONS, D.; "The Mercian Church: Archaeology and Topography", *Mercia: An Anglo-Saxon Kingdom in Europe*, ed. M.P. Brown, C.A. Farr, London, Leicester University Press, 2001.
- PATRICH, J.; *Sabas, Leader of Palestinian Monasticism*, USA, Dumbarton Oaks, 1995.
- PATTERSON, G.; *The Essentials of Medieval History*, USA, Research & Education Association, 2001.
- PAXTON, F.S.; *Christianizing Death*, USA, Cornell University Press, 1990.
- PENN, I.; *Dogma Evolution and Papal Fallacies*, USA, Author House, 2007.

- PERRY, W.; *The Franks*, London, Longman, 1857.
- PLACHER, W. C.; *Readings in The History of Christian Theology*, USA, The Westminster Press, 1988.
- POHL, W.; "Conceptions of Ethnicity in Early Medieval Studies", *Debating The Middle Ages*, ed. L.K. Little, B.H. Rosenwein, USA, Blackwell Publishing, 1998.
- POPE XVI. BENEDICT, *Great Christian Thinkers*, USA, Fortress Press, 2011.
- PORCHER, J.; "Book Painting", *Carolingian Renaissance*, New York, George Braziller, 1970.
- POSTAN, M.; "The Trade of Medieval Europe: The North", *The Cambridge Economic History of Europe*, vol. II, Great Britain, Cambridge University Press, 1987.
- PREVÎTE-ORTON, C. W.; *Outlines of Medieval History*, USA, Noble Offset Printers, 1965.
-; *The Shorter Cambridge Medieval History*, vol. I, UK, Cambridge University Press, 1979.
- PRICHARD, J. C.; *The Life and Times of Hincmar*, London, Littlemore, 1849.
- PIRENNE, H.; *Ortaçağ Avrupasının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, çev. U. Kocabaşoğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.
-; *Hız Muhammed ve Charlemagne*, çev. M.A. Kılıçbay, Ankara, İmge Kitabevi, 2006.
- PRICHARD, J. C.; *The Life and Times of Hincmar*, Archbishop of Rheims, London, Littlemore, 1849.
- RADDING, C., CIARALLI, A.; *The Corpus Iuris Civilis in The Middle Ages*, Netherlands, Brill, 2007.
- RAMIREZ-WEAVER, E. M.; *Carolingian Innovation And Observation In The Paintings And Star Catalogs Of Madrid*, Biblioteca Nacional, Ms. 3307, ProQuest, 2008, Basılmamış Doktora Tezi.
- RAMPTON, M.; "Burchard of Worms and Female Magical Ritual", *Medieval And Early Modern Ritual*, ed. J. Rollo-Koster, Netherlands, Brill, 2002.
- RANFT, P.; *Women in Western Intellectuals Culture, 600-1500*, USA, Palgrave Macmillan, 2002.
- REMENSNYDER, A.G.; "Topographies of Memory: Center And Periphery in High Medieval France", *Medieval Concepts of The Past*, UK, Cambridge University Press, 2002.
- REYNOLDS, R.; "The Notitia Galliarum: An Unusual Bavarian Version", *Readers, Texts And Compilers in The Earlier Middle Ages*, ed. M. Brett, K.G. Cushing, Great Britain, MPG Books Ltd, 2009.
- REUTER, T.; *The Annals of Fulda*, USA, Manchester University Press, 1992.
-; *Germany in the Early Middle Ages, c. 800-1056*, London, Longman, 1991.

-; *Medieval Politics And Modern Mentalities*, UK, Cambridge University Press, 2006.
- RICHE, P.; *The Carolingians: A Family Who Forged Europe*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1993.
-; *Daily Life in The World Of Charlemagne*, trans. J.A. McNamara, USA, University of Pennsylvania Press, 1978.
-; "Spirituality in Celtic and Germanic Society", *Christian Spirituality*, ed. B. Mgin, J. Meyendorff, J. Leclercq, USA, Crossroad Publishing Company, 1985.
-; "Einhard", *Encyclopedia of The Middle Ages*, vol. 1, ed. R. B. Dobson, M. Lapidge, A. Vauchez, UK, James Clarke & Co. Ltd, 2000.
-; "Paulinus of Aquileia", *Encyclopedia of The Middle Ages*, vol. 1, ed. R. B. Dobson, M. Lapidge, A. Vauchez, UK, James Clarke & Co. Ltd, 2000.
-; "Peter of Pisa", *Encyclopedia of The Middle Ages*, vol. 1, ed. R. B. Dobson, M. Lapidge, A. Vauchez, UK, James Clarke & Co. Ltd, 2000.
- RIPLEY, G., DANA, C. A.; *The New American Encyclopedia*, vol. I, New York, D. Appleton & Com., 1865.
- ROBERTS, J.; *Avrupa Tarihi*, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2010.
- ROBERTSON, James C.; *History of The Christian Church*, London, W. Clowes and Sons, 1856.
- ROBISON, W.; "Charlemagne", *The Rise of The Medieval World, 500-1300*, ed. J. K. Schulman, USA, Greenwood Publishing Group, 2002.
- ROBSON, S.; *With The Spirit And Power Of Elijah*, Roma, E.P.U.G., 2004.
- ROLLASON, D.; *Northumbria*, UK, Cambridge University Press, 2003.
- ROSE, E.; *Ritual Memory*, Netherlands, Brill, 2009.
- ROSENWEIN, B. H.; *Negotiating Space*, USA, Manchester University Press, 1999.
- ROUCHE, M.; "Barbarian Kingdoms Christian Empire or Independent Principalities?", *The Cambridge Illustrated History of The Middle Ages*, ed. Robert Fossier, UK, Cambridge University Press, 2003.
- ROURRAT, P.; *Christian Spirituality*, vol. I, London, Burns Oates & Washbourne Ltd., 1922.
- RUBELLIN, M.; "Agobard of Lyon" *Encyclopedia of The Middle Ages*, vol. 1, ed. R. B. Dobson, M. Lapidge, A. Vauchez, UK, James Clarke & Co. Ltd, 2000.
- SAMSON, R.; "The Ottonian Empire 962", *Atlas of Medieval Europe*, London, Routledge, 1997.
- SANDYS, J. E.; *A Short History of Classical Scholarship*, UK, Cambridge University Press, 1915.

- SARIÇAM, İ., ERŞAHİN, S.; *İslam Medeniyeti Tarihi*, Ankara, TDV Yayınları, 2011.
- SAXON, E.; *The Eucharist In Romanesque France*, Woodbridge, Boydell Press, 2006.
- SCHARER, A.; "Alfred The Great and Arnulf of Carinthia: A Comparison", *Alfred The Great*, ed. Timothy Reuter, England, Ashgate Publishing, 2003.
-; "Charlemagne's Daughters", *Early Medieval Studies in Memory of Patrick Wormald*, ed. S. Baxter, C. Karkov, J. Nelson, D. Pelteret, USA, MPG Books, 2009.
- SCHEIL, A.; "Alcuin", *The Rise of The Medieval World*, ed. J. Schulman, USA, Greenwood Publishing Group, 2002.
- SCHIPPER, W.; "Rabanus Maurus and His Sources", *Schooling and Society*, ed. A. A. MacDonald, M. W. Tworney, Leuven, Peeters Publishers, 2004.
- SHIPPER, W.; "Benedict of Aniane", *The Rise of The Medieval World*, ed. J. Schulman, USA, Greenwood Publishing Group, 2002
- SCHOLZ, B.W.; *Carolingian Chronicles*, USA, The University of Michigan Press, 1970.
- SCHUTZ, H.; *The Carolingians in Central Europe*, Netherlands, Brill, 2004.
- SHAILOR, B.; *The Medieval Book*, Canada, Medieval Academy of America, 1991.
- SHEPPARD, J.; *Christendom at The Crossroads*, USA, Westminster John Knox Press, 2005.
- SHOLOD, B.; *Charlemagne in Spain*, Switzerland, Librairie Droz, 1966.
- SEELEY, L.; *History of Education*, USA, American Book Company, 1914.
- SIDWELL, K. C.; *Reading Medieval Latin*, UK, Cambridge University Press, 1995.
- SIMS-WILLIAMS, P.; *Religion and Literature in Western England*, UK, Cambridge University Press, 1990.
- SISMONDI, J. C. L.; *A History of The Fall of Roman Empire*, vol. II, London, Longman, 1834.
- SMITH, J.; *Province and Empire: Brittany and The Carolingians*, UK, Cambridge University Press, 1992.
- SMITH, J.M.H.; "Fines Imperii: The Marches", *The New Cambridge Medieval History*, vol. II, ed. R. McKitterick, UK, Cambridge University Press, 2002.
- SMITH, W.; *Chambers Murray Latin-English Dictionary*, y.y., Chambers, 1976.

- SMITH, A., SMITH, O.; "Theodulf of Orleans", *The Rise of The Medieval World, 500-1300*, ed. J.K. Schulman, USA, Greenwood Publishing Group, 2002.
- SMITH, D. E.; *History of Mathematics*, Canada, General Publishing Company, 1958.
- SOMERVILLE, A., MacDonald R. A., *The Viking Age*, Canada, University of Toronto Press, 2010.
- SOT, M.; "Adalhard of Corbie", *Encyclopedia of The Middle Ages*, vol. 1, ed. R. B. Dobson, M. Lapidge, A. Vauchez, UK, James Clarke & Co. Ltd, 2000.
- SPIEGEL, G.M.; "The Cult of St. Denis and Capetian Kingship", *Saints and Their Cults*, ed. S. Wilson, Great Britain, Cambridge University Press, 1985.
- SPIELVOGEL, J.; *Western Civilization*, vol. A, USA, West Publishing Company, 1994.
- SPUFFORD, P.; "Coinage and Currency", *The Cambridge Economic History of Europe*, vol. II, Great Britain, Cambridge University Press, 1987.
-; *Money and Its Use in Medieval Europe*, UK, Cambridge University Press, 1989.
- STALLEY, R. A.; *Early Medieval Architecture*, Oxford, Oxford University Press, 1999.
- STENTON, F.M.; *Anglo-Saxon England*, y.y., Clarendon Press, 1971.
- STEUER, H.; "The Beginnings of Urban Economies Among The Saxons", *The Continental Saxons From The Migration Period to The Tenth Century*, ed. D.H. Green, F. Siegmund, San Marino, Boydell Press, 2003.
- STEVENS, C.; *The One Year Book of Saints*, USA, Our Sunday Visitor Publishing, 2002.
- STOCK, B.; "Science Technology and Economic Progress In The Early Middle Ages", *Science In The Middle Ages*, ed. D. Lindberg, London, University of Chicago Press, 1978.
- STORY, Joanna; *Carolingian Connections*, UK, Ashgate, 2003.
-; "Charlemagne's Reputation", *Charlemagne Empire And Society*, ed. J. STORY, UK, Manchester University Press, 2005.
- STRIEDER, L. F.; *The Promise of Obedience*, USA, Liturgical Press, 2001.
- SULLIVAN, R.; "Rabanus Maurus", *Medieval Italy*, vol. II, ed. C. Kleinhenz, J. W. Barker, USA, Routledge, 2004.
- SWARZENSKI, H.; *Monuments of Romanesque Art*, USA, The University of Chicago Press, 1974.
- TANNER, H.; *Families, Friends and Allies*, Netherlands, Brill, 2004.
- THIEBAUX, M.; *Dhuoda, Handbook For Her Warrior Son: Liber Manualis*, UK, Cambridge University Press, 1998.

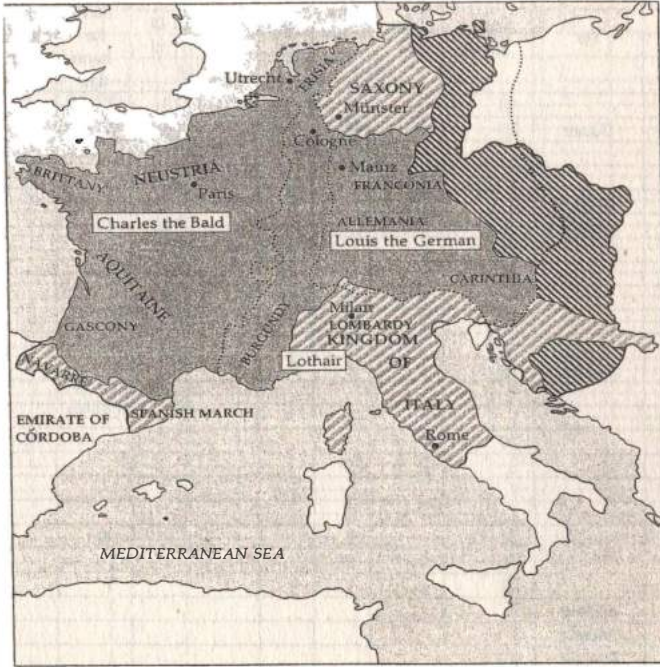
- THORPE, Lewis; *Two Lives of Charlemagne*, Great Britain, The Chaucer Press, 1984.
- TILLIETTE, J. Y.; "Classics", *Encyclopedia of The Middle Ages*, ed. R. B. Dobson, A. Vauchez, M. Lapidge, England, James Clarke & Co., 2000.
- TURNER, W.; *History of Philosophy*, vol. I, India, Global Vision Publishing, 2007.
- TWINING, E. F. T.; *A History of The Crown Jewels of Europe*, London, Batsford, 1960.
- van CAENEGEM, R. C.; *European Law in The Past And The Future*, UK, Cambridge University Press, 2002.
-; *An Historical Introduction to Private Law*, trans. D.E.L. Johnston, USA, Cambridge University Press, 1992.
- van DAM, R.; "Merovingian Gaul and The Frankish Conquest", *The New Cambridge Medieval History*, vol. I, ed. Paul Fouracre, UK, Cambridge University Press, 2008.
- van MIERLO, M.; *Textual Scholarship And The Material Book*, Netherlands, Rodopi, 2007.
- UNGER, R. W.; *Beer In The Middle Ages And The Renaissance*, USA, University of Pennsylvania Press, 2004.
- VAUCHEZ, A., Dobson B., Lapidge M., ed.; *Encyclopedia of The Middle Ages*, vol. 1, UK, James Clarke & Co. Ltd, 2000.
- VERBRUGGEN, J.F.; "The Role of The Cavalry", *The Journal of Medieval Military History III*, ed. C.J. Rogers, K.DeVries, Woodbridge, The Boydell Press, 2005.
- VERHULST, Adriaan; *The Carolingian Economy*, UK, Cambridge University Press, 2002.
- VETTORI, A.; "Cladius of Turin", *Medieval Italy*, vol. I, ed. C. Kleinhenz, New York, Routledge, 2004.
- VOLBACH, W. F.; "Sculpture and Applied Art", *Carolingian Renaissance*, New York, George Brazillier, 1970.
- VULLIEZ, C.; "Jonas of Orleans", *Encyclopedia of The Middle Ages*, vol. 1, ed. R. B. Dobson, M. Lapidge, A. Vauchez, UK, James Clarke & Co. Ltd, 2000.
- WALDMAN, C., MASON, Catherine; *Encyclopedia of European Peoples*, vol. 1, USA, Infobase Publishing, 2006.
- WALLACE-HADRILL, J.M.; *The Frankish Church*, USA, Oxford University Press, 2001.
-; *The Barbarian West*, USA, Blackwell Publishers, 1985.
- WALSHE, M. O'C.; *Medieval German Literature*, Cambridge, Harvard University Press, 1962.

- WARRILOW, D. J.; "Cluny: Silentia Claustury", *Benedict's Disciples*, ed. D. H. Farmer, England, Gracewing, 2002.
- WEINANDY, T.G.; *Jesus The Christ*, USA, Our Sunday Visitor Publishing, 2003.
- WEIR, W.; "Adalhard", *The Biographical Dictionary*, vol. I, London, Longman, 1842.
- WELLS, Colin M.; *The Roman Empire*, USA, Harvard University Press, 2004.
- WELLS, C.L.; *The Age of Charlemagne*, USA, Burr Printing House, 1898.
- WHITELOCK, D.; *English Historical Documents*, London, 1979.
- WHITTOCK, Martyn J.; *The Roman Empire*, Oxford, Heinemann, 1991.
- WICKHAM, C.; *Framing The Early Middle Ages*, USA, Oxford University Press, 2005.
-; *Early Medieval Italy*, USA, Macmillan, 1981.
- WIGELSWORTH, J.; *Science and Technology in Medieval European Life*, USA, Greenwood Publishing, 2006.
- WILLIAMS, A. L.; *Adversus Judaeos*, London, Cambridge University Press, 1935.
- WILLIS, F. R.; *Western Civilization*, y.y., D.C. Heath, 1985.
- WILSON, H. A.; "Theodulfus", *The Dictionary of Christian Biography, Literature, Sects and Doctrines*, vol. IV., ed. W. Smith, H. Wace, London, Adamand Media Corporation, 2005.
- WILSON, K. M.; *Medieval Women Writes*, USA, Manchester University Press, 1984.
- WITTHÖFT, H.; "Thesen Zu Einer Karolingischen Metrologie", *Science in Western and Eastern Civilization*, ed. P. L. Butzer, D. Lohrman, Basel, Birkhäuser, 1993.
- WOOD, I.; "Christianisation and The Dissemination of Christian Teaching", *The New Cambridge Medieval History*, vol.I, ed. Paul Fouracre, UK, Cambridge University Press, 2008.
-; *The Merovingian Kingdoms*, London, Longman, 1994.
- WOODRUFF, D.; *Charlemagne*. y.y., D. Appleton-Century Company, 1935.
- WOODS, T. E.; *How The Catholic Church Built Western Civilization*, US, Regnery Publishing, 2005.
- WORMALD, Patrick; *Legal Culture In The Early Medieval West*, USA, The Hambledon Press, 1999.
-; *The Making of English Law*, vol. I, Great Britain, Blackwell Publishers, 2001.
- WRIGHT, R.; *Our Daily Bread*, USA, Pualist Press, 2008.
- WYATT, D. R. *Slaves and Warriors in Medieval Britain and Ireland*, Netherlands, Brill, 2009.

- YALDUZ, Alparslan; "Konsillerin Hristiyan Tarihindeki Yeri ve İzni", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s.2, c. 12, 2003.
- YAZICI, N.; *İlk Türk İslam Devletleri Tarihi*, Ankara, TDV Yayınları, 2002.
- YOUNG, B. K.; "Merovingian Franks", *Ancient Europe*, vol. II, ed. P. Boucki, P. J. Crabtree, Thomson, 2004.
- ZBARASCHUK, T.; "Hucbald of St. Amand", *Medieval France*, ed. W. W. Kibler, Routledge, 1995.
- ZEN, Y.; "Chrodegang", *The New Westminster Dictionary of Church History*, vol. I, ed. R. Benedetto, USA, Westminster John Knox Press, 2008.
- ZINN, G. A.; "Heiric of Auxerre", *Medieval France*, ed. W. W. Kibler, Routledge, 1995.
-; "Hilduin of St. Denis", *Medieval France*, ed. W. W. Kibler, Routledge, 1995.
- ZOLA, A.G.; *Radbertus's Monastic Voice: Ideas About Monasticism at Ninth-Century Corbie*, y.y., UMI, 2008.
- https://www.courses.psu.edu/ger/ger100_fgg1/art/carolingian/throne.html

EKLER

Ek 1: Karolenj İmparatorluğu ve Verdun Antlaşması¹⁷⁴⁰

Charlemagne'in tahta çıkışında Karolenj İmparatorluğu

Charlemagne'in ölümünde Karolenj İmparatorluğu

Charlemagne'a tâbi Slav Kabileler

Verdun'dan sonra Charlemagne'in İmparatorluğu'nun bölünmesi

¹⁷⁴⁰ Koenigsberger, a.g.e, s. 88.

Ek 2: Capitulary (kararname) içerik tablosu¹⁷⁴¹

Kararname İçerik Tablosu										
Ta- rih	Yer	Madde Sayısı	Ahla- ki	Pol- iti- tik	Ce zai	Sivil	Di ni	Kilise huku- ku- kuna dair	Ev- sel/e v içi	Ge çici
769		18	1	3			3	11		
779	Duren	23		9	5	2	2	5		
788		1	1							
788		1	1							
788	Ratisbon	8			4	3		1		
789	Aachen	80	16	5		3	11	45		
789		16					2	14		
789		23	6	9		2	1	5		
789		34	3	5	15	3	3	5		
793		17	1	6		7		4		
794	Frankfurt	54		6		4	6	27		8
797	Aachen	10		5	5					
799		5						5		
800		1		1						
800		70							70	
800		5		5						
801		8			5	3				
801		1		1						
801		22		2				20		
802		41	9	10	5		1	16		
802		23	2	13	3			5		
803	Aachen	7						7		
803	Aachen	1						1		
803	Aachen	1						1		
803		11		2	4	5				
803		34		20	2	8		2		2
803		12		3	3	6				
803		14	1	6	2	3	1	1		
803		8		4		4				
803		13	1	5	1	3	1	2		
803	Worms	3					1	2		
804	Seltz	20 (8+12)	2	3				15		
804		1	1							
805	Thionville	16	4					12		
805	Thionville	25	4	13	3	4		1		
805		24								

¹⁷⁴¹ Guizot, a.g.e., vol. II, s. 412, vol. III, s. 22.

805	Thionville	16								
805	Thionville	1								
806	Dev. Böl.	20	1							
806		8			4	3		1		
806		6		3	1	2				
806		8		4	1	2				
806	Nimegeun	19	1					2		
806		23					7	16		
807		7		7						2
808		30		11	10	6		1		
809	Aachen	37	3	15	6	12		1		
809	Aachen	16								
810	Aachen	18	6	8	4					
810		16	5	4	3	2	2			
810		5		5						
811		12		4				8		
811		13		9			9	4		
811		9								
812		9		9						
812	Bologna	11	1	9		1				
812		13		10		3				
813		28	3	2			3	20		
813	Aachen	20		6	2		7	2	3	
813	Aachen	46			39		7			
b.y.		59	5	13		3	9	29		
b.y.		14					14			
b.y.		13					9	4		
b.y.		13	2	8		2		1		
b.y.		9					9	9		
Top.		1150	80	273	130	110	85	309	73	12

Ek 3: Lateran Saray Mozaïği¹⁷⁴²

Lateran Palace Mosaic

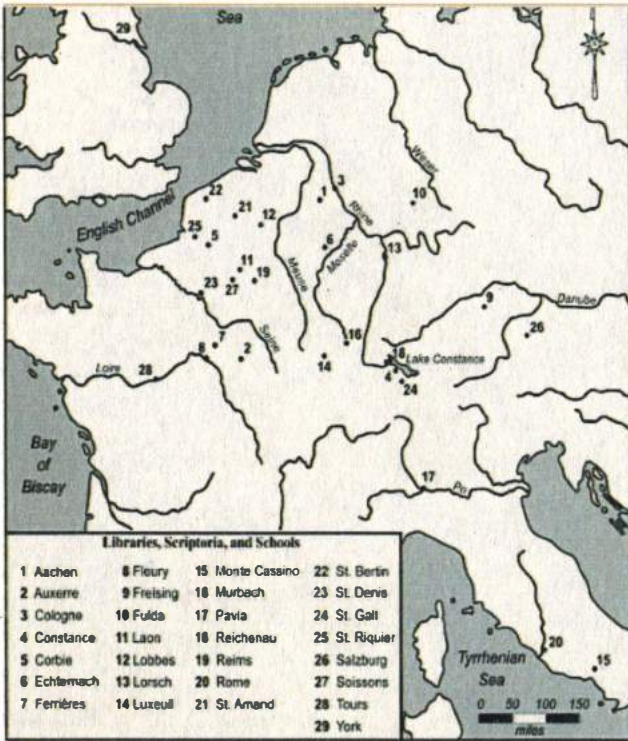
¹⁷⁴² Marios Costambeys, Matthew Innes, Simon Keynes, **The Carolingian World**, UK, Cambridge University Press, 2011, s. 164.

Ek 4: Charlemagne İmparatorluğu¹⁷⁴³

¹⁷⁴³ Kinder, Hilgemann, *a.g.e.*, s. 122.

Ek 5: Scriptorium ve kütüphaneler¹⁷⁴⁴

¹⁷⁴⁴ Eastwood, *a.g.e.*, s. 18.

Ek 6: Gundohinus İncilinden sayfa¹⁷⁴⁵

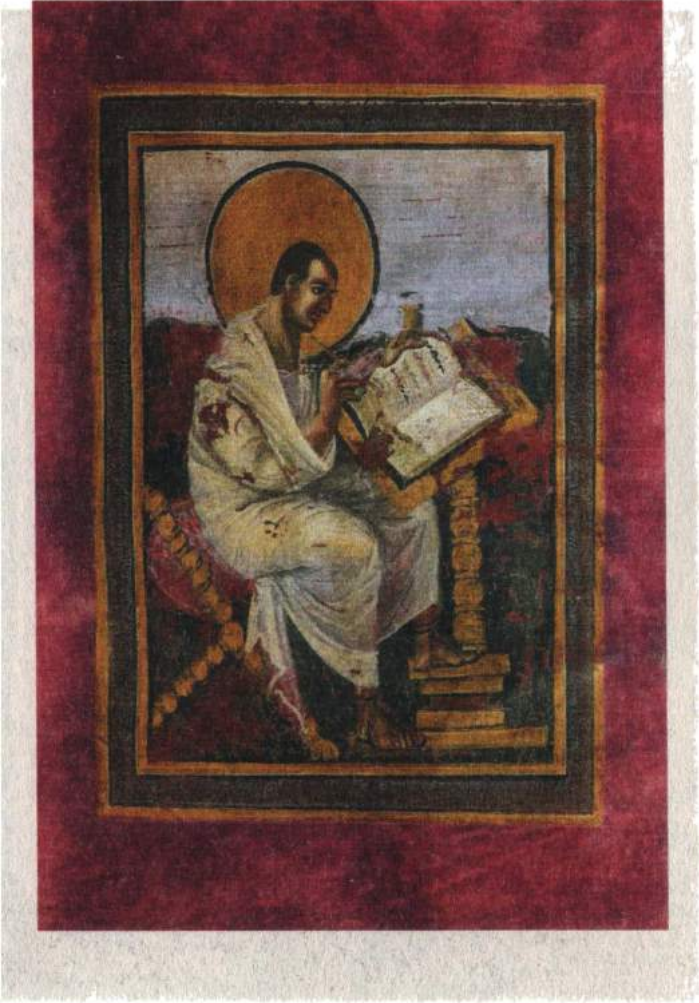
¹⁷⁴⁵ Porcher, **a.g.m.**, s. 73.

Ek 7: Godescalc İncili¹⁷⁴⁶

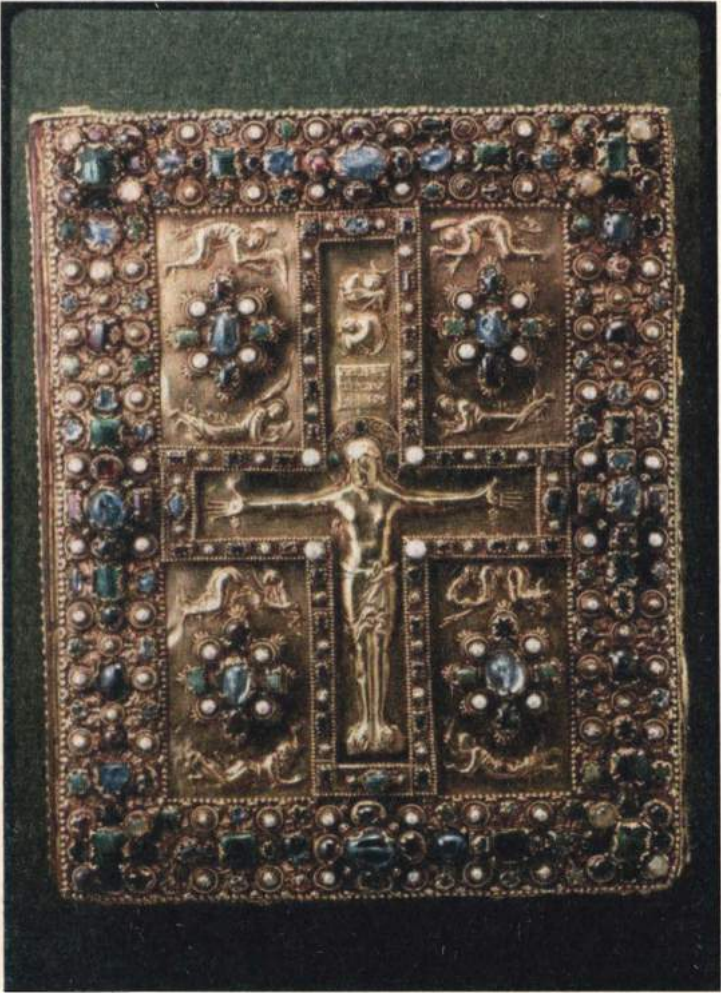
¹⁷⁴⁶ Porcher, **a.g.m.**, s. 75.

Ek 8: Taç Giyme (Töreni) İncili¹⁷⁴⁷

¹⁷⁴⁷ Porcher, **a.g.m.**, s. 95.

Ek 9: Lindau İncil kapağı¹⁷⁴⁸

¹⁷⁴⁸ Hubert, **a.g.m.**, s. 257.

Ek 10: Karolenj dönemine ait oyularak yapılmış bir kitap kapağı¹⁷⁴⁹

¹⁷⁴⁹ W. F. Volbach, "Sculpture and Applied Art", *Carolingian Renaissance*, New York, George Brazillier, 1970, s. 226.

Ek 11: St. Gall'de yapılmış İncil'den bir sayfa¹⁷⁵⁰

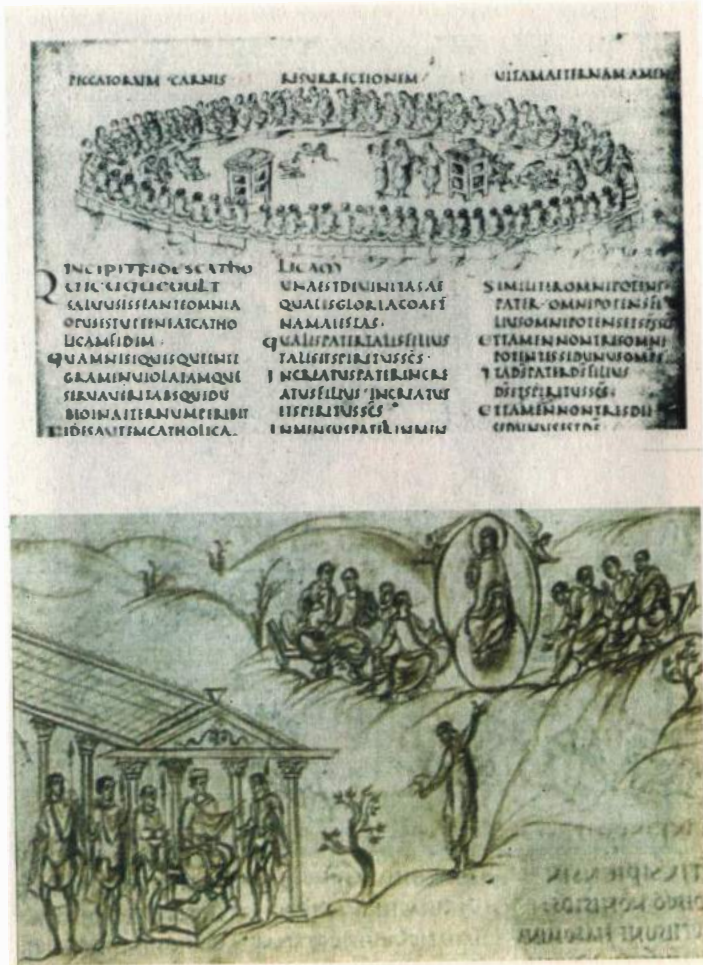
¹⁷⁵⁰ Porcher, **a.g.m.**, s. 176.

Ek 13: Fulda'da yapılmış İncil'den bir sayfa¹⁷⁵²

¹⁷⁵² Porcher, **a.g.m.**, s. 193.

Ek 14: Utrecht Mezmurlar Kitabı'ndan iki sayfa¹⁷⁵³

Ek 15: Fleury'de yapılmış İncil'den bir sayfa¹⁷⁵⁴

¹⁷⁵⁴ Porcher, *a.g.m.*, s. 195.

Ek 17: Kel Charles'ın Mezmurlar Kitabı'ndan bir sayfa
fa¹⁷⁵⁶

Ek 18: Charlemagne'ın büstü,¹⁷⁵⁷ tahtı,¹⁷⁵⁸ ve parası¹⁷⁵⁹

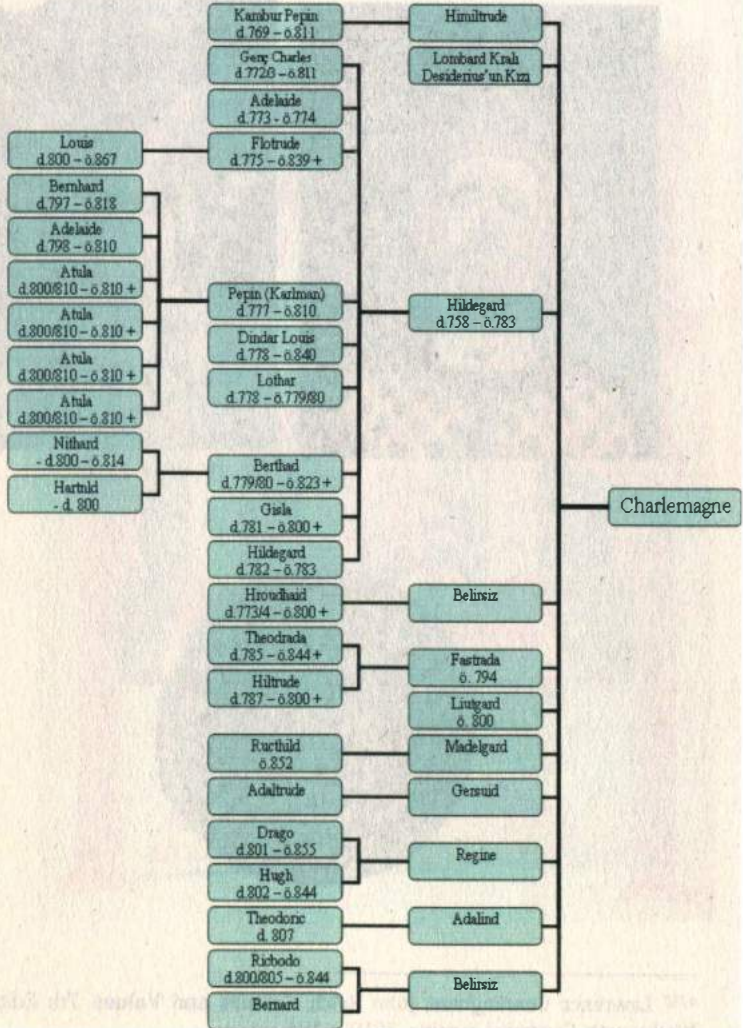
¹⁷⁵⁷ Lawrence Cunningham, John Reich, **Culture and Values**, 7th Edition, Wadsworth, Cengage Learning, 2010, s. 196.

¹⁷⁵⁸

https://www.courses.psu.edu/ger/ger100_fgg1/art/carolingian/throne.html

¹⁷⁵⁹ Cunningham, Reich, **a.g.e.**, s. 189.

Ek 19: Charlemagne'in ailesi

Charlemagne gerek seferleri gerekse krallık statüsündeki bir devleti imparatorluk haline getirmesi açısından oldukça önemli bir şahsiyettir. Elde ettiği başarılarından dolayı, Papa tarafından 800 yılında Kutsal Roma İmparatoru unvanıyla taçlandırılıp, tarihe gömülmüş Roma İmparatorluğu'nu tekrar canlandırma görevi kendisine verilmiştir. Ayrıca büyük bir devlet adamı olduğunu kanıtlarcasına, aralarında Abbâsi halifesinin de olduğu, pek çok devlet adamıyla yakın ilişkiler kurmuştur.

İmparator'un faaliyetleri sadece siyasi alanla sınırlı kalmamıştır. Devleti içerisinde ekonomik alanda gerçekleştirdiği yeni bir para sistemi oluşturmak ya da paranın değeri üzerinde yenileme yapmak gibi reformları, hem diğer devletlere örnek olmuş hem de uzun yıllar Avrupa kıtasında geçerliliğini korumuştur. Teşvik ettiği reform dalgası çığ gibi büyümüş, dini hayattan edebi hayata kadar yayılmıştır.

Reformlarından en önemlisi, Avrupa'nın ilk yeniden doğuşu olarak kabul edilen Karolenj Rönesansı'dır.

Bu kitapta Charlemagne'nin eşlerini, metreslerini ve çocuklarını da içeren özel hayatından siyasi alandaki mücadelelerine, sosyal ve ekonomik hayata olan etkilerinden kararnamelerine kadar olan geniş bir yelpaze ele alınmıştır. Ayrıca, Rönesans'ta etkili olan bilginler, Rönesans'ın geliştiği merkezler ve yazılan eserler gibi detaylara yer verilerek, imparatorun kültürel hayata olan ilgisinin bir sonucu olan aydınlanma hareketi incelenmiştir. ♥♥

ISBN 978-975-6665-82-4

lotuskıtap.com
lotuskıtap
lotuskıtap

25⁰⁰
KDV Dahil